Politieke markt - 20 september 2016

Orgaan: Raadscommissie
Locatie: Raadzaal gemeentehuis, Vendelweg 1, Steenwijk
Datum: dinsdag 20 september 2016
Aanvang: 19:30 uur

1. Opening en mededelingen

2. Vaststelling agenda

Stukken

- 2.0 Politieke markt 20 september 2016 - AGENDA

3. Spreekrecht voor niet eagendeerde onderwerpen

4. Continuering BIZ centrum Steenwijk

Samenvatting

advies B; portefeuille Brus. Voorgestelde behandeltijd: 14 minuten

Stukken

- 4.0 Continueren BIZ centrum Steenwijk - RAADSVOORSTEL
- 4.1 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Wet op de BIZ
- 4.2 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Behaalde resultaten en evaluatie BIZ periode 2012 - 2016
- 4.3 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Financieel overzicht BIZ 2012-2015
- 4.4 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage uitvoeringsovereenkomst bedrijveninvesteringszone aangepast tekst
- 4.5 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage opzet meerjarenbeleid Steenwijk Vestingstad 2017-2022 versie 29-3-2016
- 4.6 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage meerjarenbegroting BIZ 2017-2021
- 4.7 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Afbakening BIZ 2017

5. Cultuuragenda Kansen door Verbinden

Samenvatting

advies B; portefeuille Wagteveld. Voorgestelde behandeltijd: 35 minuten.

Stukken

- 5.0 Kunst-en cultuuragenda Kansen door Verbinden - RAADSVOORSTEL

- 5.1 KANSEN DOOR VERBINDEN - CULTUURNOTA 2016 EN VERDER versie definitief raad

---

6. ## Nominatie(dossier) Koloniën van Weldadigheid

Samenvatting

advies B; portefeuille Brus. Voorgestelde behandeltijd: 45 minuten.

Stukken

- 6.0 Kolonien van Weldadigheid Nominatiedossier - RAADSVOORSTEL

- 6.1 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept nominatiedossier (ligt ook fysiek ter inzage)

- 6.2 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage managementplan (deelkatern) concept 3.1 (ligt ook ter inzage bij secr B&W)

- 6.3 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept brief aan inwoners

- 6.4 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage verstuurde raadsbrieven

- 6.5 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage agrarische sector (via Hekkelman Advocaten)

- 6.6 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage reactie Programmamanager aan Hekkelman advocaten

- 6.7 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier-bijlage concept convenant agrarische sector

---

7. ## Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a te Wanneperveen

Samenvatting

advies B; portefeuille Brus. Voorgestelde behandeltijd: 7 minuten.

Stukken

- 7.0 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a te Wanneperveen - RAADSVOORSTEL

- 7.1 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE Bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016)

- 7.2 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage beeldkwaliteitsplan

- 7.3 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage 2 Inrichtingsplan

- 7.4 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen bijlage Regels 1 Staat van bedrijfsactiviteiten
- 7.5 Vastellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage regels BP Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016)
- 7.6 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveel - bijlage TOE BIJ 1 Bedrijfsplan
- 7.7 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 2 Landschappelijke inpassing en beeldkwaliteitsplan
- 7.8 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 3 Natuurwaardenonderzoek
- 7.9 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 4 Nbw-vergunning
- 7.10 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 5 Standaard waterparagraaf
- 7.11 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 6 Risico analyse

---

8. Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland

Samenvatting

advies B; portefeuille Wagteveld. Voorgestelde behandeltijd: 7 minuten.

Stukken

- 8.0 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijker - RAADSVOORSTEL
- 8.1 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland - bijlage verzoek Commissariaat van de Media en bijbehorende stukken van SLOS

---

9. Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels

Samenvatting

advies B; portefeuille Wagteveld. Voorgestelde behandeltijd: 14 minuten.

Stukken

- 9.0 AVOI en nadeelcompensatieregeling - RAADSVOORSTEL
- 9.1 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen SWL
- 9.2 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Nadere regels KenL Steenwijkerland

- 9.3 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Algemene verordening ondergrondse infrastructuur AVOI 1.0 SWL

- 9.4 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting AVOI 1.0 SWL

- 9.5 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting nadeelcompensatieregeling KenL 1.0 SWL

- 9.6 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Opmerkingenformulier zienswijzen AVOI en NKL NWO

---

10. ## Alles Welgeteld?!, Onderzoek naar subsidieverstrekking aan grote instellingen in de gemeente Steenwijkerland

Samenvatting

Onderzoek Rekenkamer - advies B. Voorgestelde behandeltijd: 28 minuten.

Stukken

- 10.0 Rekenkamercommissie Steenwijkerland - Alles Welgeteld

---

11. ## Gelegenheid om vragen te stellen

---

12. ## Vaststelling besluitenlijst vorige vergadering

Stukken

- 12.0 Besluitenlijst Politieke markt 30 augustus 2016

---

13. ## Sluiting

2.0 Politieke markt 20 september 2016 - AGENDA (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Aan raadsleden en burgerraadsleden

behandeld door B.H.D. de Groot
afdeling Griffie
telefoon 0652486263
ons kenmerk Griffie/BdG
uw kenmerk
bijlagen Vergaderstukken

Steenwijk
(verzenddatum) 8 september 2016
Onderwerp Politieke markt op 20 september 2016

Dames en heren,

Ik nodig u uit voor een openbare politieke markt op 20 september 2016, aanvang 19.30 uur in de raadzaal van het gemeentehuis, Vendelweg 1 in Steenwijk.

Agenda

Vaste punten

1. Opening en mededelingen.
2. Vaststelling van de agenda.
3. Spreekrecht voor niet-geagendeerde onderwerpen.

Oordeelvorming

Economische zaken

4. Continuering BIZ centrum Steenwijk; advies B; portefeuille Brus. *Voorgestelde behandeltijd: 14 minuten.*

Cultuur

5. Cultuuragenda Kansen door Verbinden; advies B; portefeuille Wagteveld. *Voorgestelde behandeltijd: 35 minuten.*

Financiën

6. Nominatie(dossier) Koloniën van Weldadigheid; advies B; portefeuille Brus. *Voorgestelde behandeltijd: 45 minuten.*

Ruimtelijke ordening

7. Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a te Wanneperveen; advies B; portefeuille Brus. *Voorgestelde behandeltijd: 7 minuten.*

Cultuur

8. Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland; advies B; portefeuille Wagteveld. *Voorgestelde behandeltijd: 7 minuten.*

Ruimtelijke ordening

9. Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels; advies B; portefeuille Wagteveld. *Voorgestelde behandeltijd: 14 minuten.*

Rekenkamer

10. Alles Welgeteld?!, Onderzoek naar subsidieverstrekking aan grote instellingen in de gemeente Steenwijkerland; advies B. *Voorgestelde behandeltijd: 28 minuten.*

Vaste punten:

11. Gelegenheid om vragen te stellen.
12. Vaststelling besluitenlijst van 30 augustus 2016.
13. Sluiting.

Hoogachtend,

De voorzitter,

Tiny Bijl-Oord

Einde bijlage: 2.0 Politieke markt 20 september 2016 - AGENDA

Terug naar het agendapunt

4.0 Continueren BIZ centrum Steenwijk - RAADSVOORSTEL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk,
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp:
Continueren BIZ centrum Steenwijk

Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:
De verordening bedrijveninvesteringszone centrumgebied Steenwijk 2017 vast te stellen.

Samenvatting:
In de binnenstad van Steenwijk is sinds 2012 een BIZ (bedrijveninvesteringszone) van kracht. De BIZ binnenstad Steenwijk maakt het mogelijk voor ondernemers om gezamenlijk te investeren in de aantrekkelijkheid van het gebied. Alle ondernemers in het gebied dragen verplicht bij aan deze BIZ op basis van de WOZ waarde. De BIZ is ingesteld voor een periode van 5 jaar en loopt af in 2016. Steenwijk Vestingstad heeft de gemeente verzocht de BIZ te continueren voor een periode van vijf jaar. Onderstaand kader gaat nader in op de BIZ.

achtergronden BIZ

Met een BIZ komen collectieve investeringen van ondernemers gemakkelijker van de grond. Alle ondernemers uit het afgebakend gebied dragen immers op basis van de WOZ waarde bij. Dit voorkomt free riders gedrag: ondernemers die niet meebetalen, maar wel profiteren van de investeringen. De experimentenwet, gestart in 2009, is inmiddels vervangen door een wet op de bedrijveninvesteringszones (2014). De BIZ wordt ingesteld voor een periode van maximaal vijf jaar en kan telkens met ten hoogste vijf jaren worden verlengd.

Een aantal documenten is hierbij van belang:

a) Uitvoeringsovereenkomst
b) Meerjarenbeleidsplan
c) Verordening

ad a. uitvoeringsovereenkomst
Een overeenkomst die ingaat op de onderlinge samenwerking en de methode van innen en uitkeren van de gelden gedurende de BIZ-periode. Deze wordt gesloten tussen de gemeente Steenwijkerland en Steenwijk Vestingstad

ad b) meerjarenbeleidsplan
Het plan van Steenwijk Vestingstad waarin wordt aangegeven wat haar ambities en speerpunten zijn, inclusief een meerjarenbegroting.

ad c) verordening
Een door de gemeenteraad te bekrachtigen verordening, waarin wordt geregeld wie welk bedrag dient bij te dragen. De verordening treedt in werking nadat gebleken is dat er voldoende steun is voor de heffing onder de bijdrageplichtigen. Dit gebeurt middels een stemronde onder de bijdrageplichtigen. Van voldoende steun is sprake indien:

1) ten minste de helft van de bijdrageplichtigen zich voor of tegen inwerkingtreding heeft uitgesproken (m.a.w. heeft gestemd) en waarvan ten minste twee derde deel daarvan zich vóór inwerkingtreding heeft uitgesproken,
2) en de som van de WOZ waarden, van onroerende zaken in gebruik bij danwel in eigendom van bijdrageplichtigen die zich hebben uitgesproken vóór inwerkingtreding hoger is dan de som van de WOZ waarden in gebruik bij danwel in eigendom van bijdrageplichtigen die zich hebben uitgesproken tegen inwerkingtreding.

Argumenten

Op verzoek van de gemeente heeft het onafhankelijk bureau Focus MKB de BIZ 2012-2016 geëvalueerd op inhoud, financieel en het proces van samenwerking. De evaluatie is als bijlage bijgevoegd. Geconcludeerd wordt dat de BIZ in het centrumgebied een meerwaarde heeft gehad. Met name op het gebied van promotie en organisatie van activiteiten en evenementen is via de BIZ een belangrijke bijdrage geleverd aan het in stand houden van de economische functie van de vestingstad. De betrokkenheid van ondernemers in het centrum is vergroot en er staat met de stichting Steenwijk Vestingstad een herkenbare ondernemersorganisatie. Ook het hanteren van de naam 'vestingstad' is een goede eerste aanzet om te werken aan een herkenbare identiteit van Steenwijk. De resultaten van de evaluatie geven mede aanleiding voor ons om de BZ te continueren. De uitdaging voor de nieuwe periode is om dit uit te bouwen en te vertalen naar een identiteit die ook fysiek en in de promotie naar de consument zichtbaar en herkenbaar is.

Samen met o.a. Steenwijk Vestingstad is een integrale visie op de binnenstad van Steenwijk opgesteld, voorzien van een uitvoeringsagenda. Deze visie is in januari 2016 met u besproken. Het meerjarenbeleidsplan van Steenwijk Vestingstad sluit inhoudelijk naadloos aan op deze visie. In de bijlagen treft u ter informatie het meerjarenbeleidsplan aan en de –begroting. Op 5 juli jl. heeft u ingestemd met de perspectiefnota. Hierin zijn financiële middelen opgenomen om de bij de visie behorende uitvoeringsagenda te kunnen uitvoeren. Met Steenwijk Vestingstad overleggen we op korte termijn over de bestedingsrichting van deze middelen.

Kanttekeningen

In de evaluatie worden terecht een aantal verbeterpunten genoemd zowel inhoudelijk, financieel als de onderlinge samenwerking. Gemeente en Vestingstad hebben uitgesproken deze gezamenlijk op te pakken. De te ondertekenen uitvoeringsovereenkomst wordt dan ook gezien als een stimulans om de onderlinge samenwerking te verbeteren. Ter informatie treft u de, voor dit doel opgestelde en door ons gesloten, uitvoeringsovereenkomst aan met Steenwijk Vestingstad.

Belangrijk aandachtspunt hierbij (en ook in het meerjarenbeleidsplan van Steenwijk Vestingstad, en de integrale visie op de binnenstad van Steenwijk onderkend) is het aanstellen van een centrummanager. De voorbereidingen hiervoor zijn inmiddels gestart.

Financiële toelichting
Ingeschat wordt dat de gemeente jaarlijks ruim € 140.000 aan BIZ middelen int en aan Vestingstad uitkeert. Dit bedrag komt overeen met de jaarlijkse opbrengst van de afgelopen periode.

Uitvoering en planning
U wordt gevraagd de verordening bedrijveninvesteringszone centrumgebied Steenwijk 2017 vast te stellen. Na vaststelling zal een stemronde in het afgebakende BIZ gebied worden georganiseerd, waarbij alle ondernemers in dit gebied in de gelegenheid worden gesteld aan te geven of ze voor- of tegenstander zijn van de heffing. De stemronde zal plaatsvinden tussen 12 oktober en 9 november. Een communicatieplan om alle ondernemers te bereiken is in voorbereiding, alsmede de organisatie van de stemronde. Bij voldoende steun kan de heffing vanaf 2017 gecontinueerd worden. Wij zullen dan besluiten tot inwerkingtreding.

Bijlagen bij het voorstel

1. Evaluatie BIZ 2012-2016
2. Financiële verantwoording BIZ 2012-2015
3. Uitvoeringsovereenkomst gemeente Steenwijkerland en Steenwijk Vestingstad 2017-2021
4. Meerjarenbeleidsplan Steenwijk Vestingstad
5. Meerjarenbegroting 2017-2021 Steenwijk Vestingstad
6. Afbakening BIZ 2017-2021

Ondertekening

De secretaris	De burgemeester
S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	REO
adviseur	René Sturre, tel.: , email:
behandeld in raadscommissie	☐ ja, nl. ☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk, 11 oktober 2016
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 30 augustus 2016, nummer /;

gelet op de Wet op de bedrijveninvesteringszones;

gezien de uitvoeringsovereenkomst van 2 september 2016 gesloten met Stichting Steenwijk Vestingstad;

b e s l u i t :

vast te stellen de volgende verordening:

VERORDENING BEDRIJVENINVESTERINGSZONE CENTRUMGEBIED STEENWIJK 2017.

Hoofdstuk I Algemene bepalingen

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

Deze verordening verstaat onder:

a. bedrijveninvesteringszone: het bij deze verordening aangewezen gebied in de gemeente waarbinnen de BIZ-bijdrage wordt geheven. Het aangewezen gebied is vermeld op de bij deze verordening behorende en daarvan deel uitmakende kaart;
b. wet: Wet op de bedrijveninvesteringszones;
c. college: het college van burgemeester en wethouders van de gemeente;
d. uitvoeringsovereenkomst: de tussen de gemeente en Stichting Steenwijk Vestingstad op 2 september 2016 gesloten overeenkomst als bedoeld in artikel 7, derde lid, van de wet.

Hoofdstuk II Belastingbepalingen

Artikel 2 Belastbaar feit en aard van de belasting

1. Onder de naam "BIZ-bijdrage" wordt jaarlijks een directe belasting geheven ter zake van binnen de bedrijveninvesteringszone gelegen onroerende zaken die op grond van artikel 220a Gemeentewet niet in hoofdzaak tot woning dienen.
2. De BIZ-bijdrage wordt geheven ter bestrijding van de kosten die zijn verbonden aan activiteiten in de openbare ruimte en op internet, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of de veiligheid in de bedrijveninvesteringszone of de ruimtelijke kwaliteit of de economische ontwikkeling van de bedrijveninvesteringszone.

Artikel 3 Belastingobject

Belastingobject is de onroerende zaak bedoeld in artikel 16 van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 4 Belastingplicht

1. De BIZ-bijdrage wordt geheven van de gebruiker, zijnde degene die bij het begin van het kalenderjaar al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht, een in de bedrijveninvesteringszone gelegen belastingobject gebruikt.
2. Voor de toepassing van het eerste lid van dit artikel wordt:
   a. gebruik door degene aan wie een deel van een belastingobject in gebruik is gegeven, aangemerkt als gebruik door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven; degene die het deel in gebruik heeft gegeven, is bevoegd de BIZ-bijdrage als zodanig te verhalen op degene aan wie dat deel in gebruik is gegeven;
   b. het ter beschikking stellen van een belastingobject voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruik door degene die dat belastingobject ter beschikking heeft gesteld; degene die het belastingobject ter beschikking heeft gesteld is bevoegd de BIZ-bijdrage als zodanig te verhalen op degene aan wie dat belastingobject ter beschikking is gesteld.
3. Indien een in de bedrijveninvesteringszone gelegen belastingobject bij het begin van het kalenderjaar geen gebruiker kent, wordt de van de gebruiker te heffen BIZ-bijdrage geheven van de eigenaar, zijnde degene die van dat belastingobject bij het begin van het kalenderjaar het genot krachtens eigendom, bezit of beperkt recht heeft.
4. Voor de toepassing van het derde lid van dit artikel wordt als eigenaar aangemerkt degene die bij het begin van het kalenderjaar als zodanig in de basisregistratie kadaster is vermeld, tenzij blijkt dat hij op dat tijdstip geen genothebbende krachtens eigendom, bezit of beperkt recht is.

Artikel 5 Maatstaf van heffing

1. De BIZ-bijdrage wordt geheven naar de op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken voor het belastingobject vastgestelde waarde zoals deze geldt voor het kalenderjaar.
2. Indien met betrekking tot het belastingobject geen waarde is vastgesteld op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken wordt de heffingsmaatstaf van dat belastingobject bepaald met toepassing van artikel 6, alsmede met overeenkomstige toepassing van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 17, 18 en 20, tweede lid, van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 6 Vrijstellingen

1. In afwijking in zoverre van artikel 5 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf buiten aanmerking gelaten, voor zover dit niet al is geschied bij de bepaling van de in dat artikel bedoelde waarde, de waarde van:
   a. voor de land- of bosbouw bedrijfsmatig geëxploiteerde cultuurgrond, daaronder mede begrepen de open grond, alsmede de ondergrond van glasopstanden, die bedrijfsmatig aangewend wordt voor de kweek of teelt van gewassen, zonder daarbij de ondergrond als voedingsbodem te gebruiken;
   b. glasopstanden, die bedrijfsmatig worden aangewend voor de kweek of teelt van gewassen, voor zover de ondergrond daarvan bestaat uit de in onderdeel a bedoelde grond;
   c. onroerende zaken die in hoofdzaak zijn bestemd voor de openbare eredienst of voor het houden van openbare bezinningssamenkomsten van levensbeschouwelijke aard, een en ander met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
   d. één of meer onroerende zaken die deel uitmaken van een op de voet van de Natuurschoonwet 1928 aangewezen landgoed dat voldoet aan de voorwaarden genoemd in artikel 8 van het Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet 1928, met uitzondering van de daarop voorkomende gebouwde eigendommen;
   e. natuurterreinen, waaronder mede worden verstaan duinen, heidevelden, zandverstuivingen, moerassen en plassen, die door rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid welke zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het behoud van natuurschoon ten doel stellen, beheerd worden;
   f. openbare land- en waterwegen en banen voor openbaar vervoer per rail, een en ander met inbegrip van kunstwerken;
   g. waterverdedigings- en waterbeheersingswerken die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
   h. werken die zijn bestemd voor de zuivering van riool- en ander afvalwater en die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
   i. werktuigen die van een onroerende zaak kunnen worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis aan die werktuigen wordt toegebracht en die niet op zichzelf als gebouwde eigendommen zijn aan te merken;
   j. belastingobjecten voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor de publieke dienst van de gemeente;
   k. straatmeubilair, waaronder begrepen alle zodanige gebouwde eigendommen - niet zijnde gebouwen - welke zijn geplaatst voor het belang van het publiek, ten dienste van het verkeer of ter verfraaiing van de gemeente, zoals lichtmasten, verkeersinstallaties, standbeelden, monumenten, fonteinen, banken, abri's, hekken en palen;
   l. plantsoenen, parken en waterpartijen, die bij de gemeente in beheer zijn of waarvan de gemeente het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
   m. begraafplaatsen, urnentuinen en crematoria, met uitzondering van delen van zodanige

onroerende zaken die dienen als woning;

n. belastingobjecten voor zover die bestemd en in gebruik zijn voor het geven van onderwijs;
o. telefooncentrales, zendmasten, musea, wijk- en buurtcentra, peuterspeelzalen/crèches, clubhuizen, kleed- en toiletgebouwen, parken, waterpartijen, stations ten behoeve van bus- of treinverkeer, garageboxen en ligplaatsen;
p. pinautomaten die als zelfstandige onroerende zaak in de zin van de Wet waardering onroerende zaken zijn afgebakend;
q. objecten in gebruik ten behoeve van gas-, water-, stroom- of energiedistributie, waaronder transformatiehuisjes en hoogspanningsmasten en met uitzondering van benzinestations;
r. ongebouwde eigendommen, die als zelfstandige onroerende zaak in de zin van de Wet waardering onroerende zaken zijn afgebakend en die worden gebezigd ten behoeve van de opslag of distributie van zaken of daartoe bestemd zijn, dan wel bestemd zijn voor de bouw van woningen.

2. In afwijking in zoverre van artikel 5 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf voor de BIZ-bijdrage buiten aanmerking gelaten de waarde van gedeelten van het belastingobject die in hoofdzaak tot woning dienen dan wel in hoofdzaak dienstbaar zijn aan woondoeleinden.

Artikel 7 Tarief BIZ-bijdrage

Het tarief van de BIZ-bijdrage bedraagt:

voor het kalenderjaar	2017	2018	2019	2020	2021
bij een waarde van:					
minder dan € 150.000,-	€ 441,-	€ 450,-	€ 459,-	€ 468,-	€ 477,-
€ 150.000,- of meer, maar minder dan € 200.000,-	€ 497,-	€ 507,-	€ 517,-	€ 527,-	€ 538,-
€ 200.000,- of meer, maar minder dan € 250.000,-	€ 552,-	€ 563,-	€ 574,-	€ 585,-	€ 597,-
€ 250.000,- of meer, maar minder dan € 300.000,-	€ 607,-	€ 619,-	€ 631,-	€ 644,-	€ 657,-
€ 300.000,- of meer, maar minder dan € 350.000,-	€ 662,-	€ 675,-	€ 689,-	€ 703,-	€ 717,-
€ 350.000,- of meer, maar minder dan € 400.000,-	€ 718,-	€ 732,-	€ 747,-	€ 762,-	€ 777,-
€ 400.000,- of meer, maar minder dan € 450.000,-	€ 773,-	€ 788,-	€ 804,-	€ 820,-	€ 836,-
€ 450.000,- of meer, maar minder dan € 500.000,-	€ 828,-	€ 845,-	€ 862,-	€ 879,-	€ 897,-
€ 500.000,- of meer, maar minder dan € 550.000,-	€ 889,-	€ 907,-	€ 925,-	€ 944,-	€ 963,-
€ 550.000,- of meer, maar minder dan € 600.000,-	€ 938,-	€ 957,-	€ 976,-	€ 996,-	€ 1.016,-
€ 600.000,- of meer, maar minder dan € 650.000,-	€ 993,-	€ 1.013,-	€ 1.033,-	€ 1.054,-	€ 1.075,-
€ 650.000,- of meer, maar minder dan € 700.000,-	€ 1.049,-	€ 1.070,-	€ 1.091,-	€ 1.113,-	€ 1.135,-
€ 700.000,- of meer, maar minder dan € 750.000,-	€ 1.104,-	€ 1.126,-	€ 1.149,-	€ 1.172,-	€ 1.195,-
€ 750.000,- of meer, maar minder dan € 800.000,-	€ 1.159,-	€ 1.182,-	€ 1.206,-	€ 1.230,-	€ 1.255,-
€ 800.000,- of meer	€ 1.214,-	€ 1.238,-	€ 1.263,-	€ 1.288,-	€ 1.314,-

Artikel 8 Wijze van heffing

De BIZ-bijdrage wordt jaarlijks bij wege van aanslag geheven.

Artikel 9 Termijnen van betaling

1. In afwijking van artikel 9, eerste lid, van de Invorderingswet 1990 moeten de aanslagen worden betaald in twee gelijke termijnen waarvan de eerste vervalt op de laatste dag van de maand volgend op de maand die in de dagtekening van het aanslagbiljet is vermeld en de tweede twee maanden later.
2. In afwijking van het eerste lid geldt, ingeval het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen, of als het aanslagbiljet maar één aanslag bevat het bedrag daarvan, minder is dan € 5.000,- en zolang de verschuldigde bedragen door middel van automatische betalingsincasso kunnen worden afgeschreven, dat de aanslagen moeten worden betaald in tien gelijke termijnen. De eerste termijn vervalt op de laatste dag van de maand volgend op de maand die in de dagtekening van het aanslagbiljet is vermeld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. Indien de verschuldigde bedragen als genoemd in het tweede lid tweemaal achtereen niet kunnen worden geïncasseerd, vervalt met betrekking tot het betreffende aanslagbiljet de mogelijkheid tot automatische incasso en gelden de betaaltermijnen als genoemd in het eerste lid.
4. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 10 Looptijd belastingheffing

De BIZ-bijdrage wordt ingesteld voor een periode van vijf jaar.

Artikel 11 Nadere regels door het college

Het college kan nadere regels stellen met betrekking tot de heffing en de invordering van de BIZ-bijdrage.

Hoofdstuk III Subsidiebepalingen

Artikel 12 Buiten toepassing algemene subsidieverordening

Op de subsidie op grond van deze verordening is de Algemene Subsidieverordening Steenwijkerland niet van toepassing.

Artikel 13 Aanwijzing stichting

Stichting Steenwijk Vestingstad wordt aangewezen als de stichting bedoeld in artikel 7 van de wet, waarmee een overeenkomst als bedoeld in artikel 4:36 van de Algemene wet bestuursrecht is gesloten, waarin is bepaald dat de activiteiten waarvoor de subsidie wordt verstrekt verplicht moeten worden verricht.

Artikel 14 Subsidievaststelling

1. De subsidie wordt door het college verstrekt aan de stichting voor de uitvoering van de activiteiten die zijn opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst.
2. De subsidie bedraagt het bedrag van de jaarlijks ontvangen BIZ-bijdragen.
3. In de uitvoeringsovereenkomst worden nadere regels gesteld over de wijze van bevoorschotting en de verrekening van meer- en minderopbrengsten van de ontvangen BIZ-bijdragen.

Artikel 15 Subsidieverplichtingen

Naast de in artikel 4:37 van de Algemene wet bestuursrecht genoemde verplichtingen kunnen aan de stichting ook andere doelgebonden verplichtingen worden opgelegd. Deze verplichtingen zijn opgenomen in de met de stichting gesloten uitvoeringsovereenkomst.

Artikel 16 Melding van relevante wijzigingen

De stichting stelt het college zo spoedig mogelijk schriftelijk op de hoogte van meer dan ondergeschikte veranderingen in haar financiële situatie, van een wijziging van de statuten en van verandering of beëindiging van activiteiten.

Hoofdstuk IV Slotbepalingen

Artikel 17 Intrekken oude verordening en overgangsrecht

De "Verordening BI-zone Centrumgebied Steenwijk 2012" wordt ingetrokken met ingang van de in artikel 18, tweede lid, genoemde datum van ingang van de heffing, met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.

Artikel 18 Inwerkingtreding

1. Deze verordening treedt in werking met ingang van de achtste dag nadat het college heeft bekendgemaakt dat van voldoende steun als bedoeld in artikel 4 van de wet is gebleken.
2. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2017.

Artikel 19 Citeertitel

Deze verordening wordt aangehaald als "Verordening bedrijveninvesteringszone centrumgebied Steenwijk 2017".

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff J.H. Bats

Einde bijlage: 4.0 Continueren BIZ centrum Steenwijk - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

4.1 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Wet op de BIZ (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Staatsblad
van het Koninkrijk der Nederlanden

Jaargang 2014

506

Wet van 19 november 2014, houdende regels voor bedrijveninvesteringszones (Wet op de bedrijveninvesteringszones)

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat uit evaluatie van de Experimentenwet BI-zones blijkt dat het wenselijk is op structurele basis te voorzien in de mogelijkheid voor gemeenten en ondernemers te voorzien in een gebiedsgerichte bestemmingsheffing voor gezamenlijke investeringen door ondernemers in de kwaliteit van de bedrijfsomgeving;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

1. De gemeenteraad kan onder de naam BIZ-bijdrage een belasting instellen ter zake van binnen een bepaald gebied in de gemeente (bedrijveninvesteringszone) gelegen onroerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen.

2. De BIZ-bijdrage is een bestemmingsheffing die strekt ter bestrijding van de kosten die verbonden zijn aan activiteiten in de openbare ruimte en op het internet, die zijn gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of de veiligheid in de bedrijveninvesteringszone of de ruimtelijke kwaliteit of de economische ontwikkeling van de bedrijveninvesteringszone.

3. Bij verordening wordt bepaald of de BIZ-bijdrage wordt geheven van:

a. eigenaren, waaronder voor de toepassing van deze wet worden verstaan degenen die bij het begin van het kalenderjaar van in de bedrijveninvesteringszone gelegen onroerende zaken het genot hebben krachtens eigendom, bezit of beperkt recht,

b. gebruikers, waaronder voor de toepassing van deze wet worden verstaan degenen die bij het begin van het kalenderjaar in de bedrijveninvesteringszone gelegen onroerende zaken al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht gebruiken of

c. eigenaren en gebruikers.

4. Onverminderd het derde lid, onder b en c, kan de verordening bepalen dat indien een onroerende zaak bij het begin van het kalenderjaar geen gebruiker kent, de van de gebruiker te heffen BIZ-bijdrage wordt geheven van de eigenaar.

5. De artikelen 220a, 220b, 220d, 220e en 220h van de Gemeentewet zijn van overeenkomstige toepassing.

Artikel 2

1. De heffingsmaatstaf van de BIZ-bijdrage is de op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken voor de onroerende zaak vastgestelde waarde. De verordening kan bepalen dat de in het eerste jaar vastgestelde waarde ook voor één of meer jaren daarna van toepassing is.
2. De onroerende zaken ter zake waarvan de BIZ-bijdrage wordt geheven kunnen in waardeklassen worden ingedeeld.
3. Het tarief van de BIZ-bijdrage voor gebruikers kan voor verschillende categorieën niet-woningen verschillend worden vastgesteld waarbij onder meer de vestigingslocatie, de bestemming van de onroerende zaak en de branche of sector van de bijdrageplichtige gebruiker in relatie tot het belang van de gebruiker bij de activiteiten in aanmerking genomen kunnen worden.
4. Indien de verordening toepassing geeft aan artikel 1, vierde lid, en tevens branche of sector van de bijdrageplichtige gebruiker in aanmerking neemt voor de bepaling van het tarief, wordt het niet in gebruik zijn van de zaak door de verordening gelijkgesteld aan bepaald gebruik.
5. Het tarief van de BIZ-bijdrage voor eigenaren kan voor verschillende categorieën niet-woningen verschillend worden vastgesteld waarbij onder meer de vestigingslocatie en de bestemming van de onroerende zaak in relatie tot het belang van de eigenaar bij de activiteiten in aanmerking genomen kunnen worden.
6. In afwijking van voorgaande leden kan het tarief eveneens worden bepaald op een voor alle gebruikers, alle eigenaren of voor alle bijdrageplichtigen gelijk bedrag.
7. De artikelen 230 tot en met 233a en 236 tot en met 257 van de Gemeentewet en krachtens deze artikelen vastgestelde voorschriften zijn van overeenkomstige toepassing op de heffing en invordering van de BIZ-bijdrage.

Artikel 3

1. Een BIZ-bijdrage wordt ingesteld voor een periode van ten hoogste vijf jaren.
2. Met overeenkomstige toepassing van artikel 4 en 5 kan de periode telkens met ten hoogste vijf jaren worden verlengd.

Artikel 4

1. De verordening waarbij de BIZ-bijdrage wordt ingesteld treedt niet in werking dan nadat gebleken is van voldoende steun onder de bijdrageplichtigen.
2. Het college van burgemeester en wethouders stelt iedere bij de gemeente bekende bijdrageplichtige na vaststelling van de verordening in de gelegenheid zich schriftelijk voor of tegen inwerkingtreding uit te spreken. In afwijking van het peilmoment, bedoeld in artikel 1, derde en vierde lid, wordt degene die blijkens de bij de gemeente op dat moment bekende gegevens een onroerende zaak in de beoogde bedrijveninvesteringszone gebruikt of daarvan het genot heeft aangemerkt als bijdrageplichtige.
3. Bij de toepassing van het tweede lid zorgt het college van burgemeester en wethouders dat alle bijdrageplichtigen zijn geïnformeerd over de strekking van de verordening.
4. Het college zorgt er voor dat de vertrouwelijkheid van de strekking van de schriftelijke verklaring van de bijdrageplichtige gewaarborgd is.

Artikel 5

1. Van voldoende steun is sprake indien na toepassing van artikel 4 blijkt dat:

a. ten minste de helft van de bijdrageplichtigen zich voor of tegen inwerkingtreding heeft uitgesproken,

b. ten minste tweederde deel daarvan zich vóór inwerkingtreding heeft uitgesproken, en

c. de som van de WOZ waarden, bedoeld in artikel 2, eerste lid, van onroerende zaken in gebruik bij danwel in eigendom van bijdrageplichtigen die zich hebben uitgesproken vóór inwerkingtreding hoger is dan de som van de WOZ waarden in gebruik bij danwel in eigendom van bijdrageplichtigen die zich hebben uitgesproken tegen inwerkingtreding.

2. In afwijking van het eerste lid blijkt reeds van voldoende steun indien voldaan wordt aan de criteria, bedoeld in dat lid, onder a en b, indien de verordening voorziet in heffing van een voor iedere bijdrageplichtige gelijk bedrag als bedoeld in artikel 2, zesde lid.

3. Indien de BIZ-bijdrage wordt geheven van eigenaren en gebruikers als bedoeld in artikel 1, derde lid, onder c, wordt degene die zowel gebruiker als eigenaar is van een bepaalde onroerende zaak in beide hoedanigheden betrokken bij de vaststelling of sprake is van voldoende steun en is, onverminderd het eerste lid, pas sprake van voldoende steun indien:

a. ten minste de helft van de gebruikers en ten minste de helft van de eigenaren zich voor of tegen inwerkingtreding heeft uitgesproken, en daarvan

b. ten minste de helft van de gebruikers en ten minste de helft van de eigenaren zich vóór inwerkingtreding heeft uitgesproken.

Artikel 6

1. De gemeenteraad besluit zo spoedig mogelijk over intrekking van de verordening indien hiervoor voldoende steun is bij bijdrageplichtigen.

2. Op verzoek van ten minste twintig procent van de bijdrageplichtigen stelt het college van burgemeester en wethouders iedere bij de gemeente bekende bijdrageplichtige in de gelegenheid zich schriftelijk voor of tegen intrekking van de verordening uit te spreken.

3. Het verzoek kan niet worden gedaan:

a. binnen een jaar na inwerkingtreding van de verordening, of

b. binnen een jaar na toepassing van het tweede lid.

4. Artikel 4, tweede lid, tweede volzin, vierde lid, en artikel 5, eerste en tweede lid, zijn van toepassing met dien verstande:

a. dat de bijdrageplichtigen in de gelegenheid worden gesteld zich uit te spreken voor of tegen intrekking en

b. dat in afwijking van artikel 5, eerste lid, onder b, reeds sprake is van voldoende steun voor intrekking indien ten minste de helft zich voor intrekking heeft uitgesproken.

Artikel 7

1. De opbrengst van de BIZ-bijdrage wordt als subsidie verstrekt aan de bij de verordening aangewezen vereniging of stichting. De perceptiekosten kunnen hierop in mindering worden gebracht indien dit in de verordening is bepaald.

2. De verordening wijst uitsluitend als vereniging of stichting aan:

a. een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid:

1°. waarvan alle beoogde bijdrageplichtigen lid zijn of dit desgewenst met onmiddellijke ingang kunnen worden,

2°. waarvan de contributie op jaarbasis niet hoger is dan € 50,–, en

3°. die als statutaire doelstelling uitsluitend heeft het uitvoeren van

activiteiten als bedoeld in artikel 1, tweede lid, of

b. een stichting:

1°. waarvan ten minste tweederde van de leden van het bestuur afkomstig is uit de kring van beoogde bijdrageplichtigen, en

2°. die als statutaire doelstelling uitsluitend heeft het uitvoeren van activiteiten als bedoeld in artikel 1, tweede lid.

3. In aanvulling op het tweede lid wijst de verordening uitsluitend een vereniging of stichting aan waarmee de gemeente ter uitvoering van de verordening een overeenkomst als bedoeld in artikel 4:36 van de Algemene wet bestuursrecht heeft gesloten, waarin is bepaald dat de subsidie-ontvanger verplicht is de activiteiten te verrichten waarvoor de subsidie wordt verstrekt.

4. De gemeenteraad stelt bij verordening de nodige regels, met inbegrip van de voorwaarden waaronder en de wijze waarop de subsidie wordt verstrekt.

5. De gemeenteraad en de bij de verordening aangewezen vereniging of stichting maken schriftelijke afspraken over het minimale niveau van dienstverlening van de gemeente voor de periode waarvoor de BIZ-bijdrage wordt ingesteld of verlengd.

Artikel 8

1. De aangewezen vereniging of stichting zorgt er voor dat:

a. jaarlijks door de algemene ledenvergadering van de vereniging of door het bestuur van de stichting een begroting wordt vastgesteld voor de uitvoering van de activiteiten in het daaropvolgende jaar,

b. na het eerste jaar jaarlijks aan de algemene ledenvergadering of in het bestuur van de stichting rekening en verantwoording wordt afgelegd over de uitgaven voor de uitvoering van de activiteiten in het voorafgaande jaar.

2. De aangewezen vereniging of stichting zorgt er voor dat alle bijdrageplichtigen kosteloos kennis kunnen nemen van de begroting, de rekening en de verantwoording. De aangewezen vereniging of stichting verschaft iedere bijdrageplichtige op zijn verzoek kosteloos inzage in specifieke uitgaven.

Artikel 9

1. De Experimentenwet BI-zones wordt ingetrokken.

2. Het eerste lid laat de gelding van bij inwerkingtreding van deze wet bestaande verordeningen waarbij een BIZ-bijdrage is ingesteld onverlet.

Artikel 10

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 11

Deze wet wordt aangehaald als: Wet op de bedrijveninvesteringszones.

Kamerstuk 33 917

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Wassenaar, 19 november 2014

Willem-Alexander

De Minister van Economische Zaken,
H.G.J. Kamp

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
R.H.A. Plasterk

Uitgegeven de *zeventiende* december 2014

De Minister van Veiligheid en Justitie,
I.W. Opstelten

stb-2014-506
ISSN 0920 - 2064
's-Gravenhage 2014

Einde bijlage: 4.1 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Wet op de BIZ

Terug naar het agendapunt

4.2 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Behaalde resultaten en evaluatie BIZ periode 2012 - 2016 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Behaalde resultaten en evaluatie BIZ periode 2012-2016

Het bestuur van de Stichting Vestingstad Steenwijk heeft uitgesproken de Bedrijveninvesteringszone (BIZ) voor het centrumgebied voor een nieuwe periode van vijf jaar te willen verlengen. Daarmee kan immers opnieuw voor vijf jaar een stevig ondernemersfonds worden gecreëerd om de vestingstad op de kaart te zetten. De economische crisis in de de retail in de afgelopen jaren toont ook de noodzaak om hier samen actief mee aan de slag te blijven. Voor een succesvolle voortzetting van de BIZ in het centrumgebied van Steenwijk is het belangrijk de behaalde resultaten en successen in de afgelopen periode te benoemen en te evalueren.

De evaluatie is uitgesplitst in drie aspecten, namelijk inhoudelijk, financieel en het proces van samenwerking.

1. Inhoudelijk

De Stichting heeft als statutair doel:

- Het versterken van het centrum van Steenwijk (hieronder valt de hele binnenstad, inclusief het Steenwijkerdiep) als plaatselijk en regionaal centrum op het gebied van de detailhandel, dienstverlening en horeca alsmede het positioneren van het centrum van Steenwijk. De Stichting wil dit doel bereiken via het uitvoeren van activiteiten die zijn gericht op het bevorderen van leefbaarheid, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit of een ander mede publiek belang in de openbare ruimte.
- Het verbeteren van het vestiging- en verblijfsklimaat in het centrum van Steenwijk;
- Voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords.

Het centrumgebied heeft in de afgelopen jaren economisch roerige tijden gekend. In de integrale visie op de binnenstad (concept november 2015) zijn concrete ideeën omschreven om het centrumgebied te versterken. De ruimtelijke winkelstructuur kan daarbij versterkt worden.

Ook zijn er positieve zaken te benoemen. In de afgelopen periode is de bereikbaarheid verbeterd, gratis parkeren is ingevoerd en er is een divers en aantrekkelijk winkelaanbod in het gebied in stand gebleven. Hiermee onderscheidt het centrumgebied zich van omliggende andere winkelgebieden.

De Stichting Steenwijk Vestingstad heeft in de afgelopen jaren in positieve zin bijgedragen aan deze relatief stabiele verzorgingsfunctie van het centrumgebied door sterk in te zetten op een aantrekkelijke binnenstad met sfeervolle activiteiten.
De BIZ was hierin als heffingsinstrument een belangrijk financieringsmiddel om zichtbaar in de stad positieve initiatieven neer te zetten. Onderstaand een overzicht van de vele activiteiten die door de stichting zijn ontplooid om het centrumgebied sterk en vitaal te houden.

- Elk jaar is een activiteitenkalender opgesteld waarin alle activiteiten die vanuit de stichting werden georganiseerd waren opgenomen. Deze informatie is aan alle ondernemers in het centrumgebied gecommuniceerd. Er zijn ook vele evenementen en activiteiten georganiseerd, zoals de midweekfeesten, nacht van Steenwijk, het bevrijdingsfestival, de koopzondagen en de intocht van sinterklaas en de kerstactiviteiten.

- De stichting heeft jaarlijks geïnvesteerd in sfeer en beleving in het centrumgebied door bijvoorbeeld in het gehele gebied elke winterperiode sfeerverlichting op te hangen. Daarnaast is geïnvesteerd in muziek en banieren in het centrumgebied. Ook is actieve promotie van de vestingstad een vast speerpunt geweest van de stichting, door de consument te informeren via de website, samenwerking met Boompers, het Spektakel van Steenwijk, advertenties en samenwerking met Waterreijk. De promotie en marketing van

Steenwijk heeft dankzij de BIZ hiermee een forse impuls gekregen. Via structurele werkgroepen die de plannen voor het stichtingsbestuur voorbereidden (werkgroep evenementen, werkgroep promotie, werkgroep activiteiten) is dit vorm en inhoud gegeven.

Inhoudelijk verbeterpunten:

In het meerjarenbeleidsplan zijn diverse speerpunten opgenomen die de stichting in de afgelopen jaren heeft willen realiseren of dichterbij willen brengen. Niet alle ambities zijn hierin waargemaakt. Onderstaand een aantal aandachtspunten.

Centrumontwikkeling

Een belangrijk speerpunt in het meerjarenbeleidsplan 2012-2016 van de stichting betrof de centrumontwikkeling en het versterken van de winkelstructuur van de binnenstad. Op structuurniveau is in de samenwerking tussen stichting en gemeente hierin in de afgelopen jaren nog beperkte voortgang geboekt. De leegstand is als belangrijk aandachtspunt nog niet concreet aangepakt en ook de mogelijke komst van een hypermarkt buiten het centrum kan een grote bedreiging worden voor de toekomstige verzorgingsfunctie van het centrum.

In dit kader is in november 2015 door de gemeente en mede in overleg met de stichting een integrale concept-visie op de binnenstad opgesteld, waarin concrete voorstellen worden gedaan hoe dit verder versterkt kan worden. De verzorgingsfunctie van de binnenstad van Steenwijk staat onder druk en is kwetsbaar door de grillige consument. Dit zal een grote uitdaging worden voor de komende jaren. Met vestingstad als leidend thema moet structureel en door alle partijen actiever worden ingezet op beleving, sfeer en authenticiteit om daarmee de verzorgingsfunctie sterk te houden. De integrale visie op de binnenstad kan hierbij als belangrijke leidraad fungeren.

Schoon, heel en veilig

Schoon, heel en veilig is als belangrijk aandachtspunt in het centrumgebied weliswaar genoemd, maar nog weinig handen en voeten gegeven. Dit is primair een verantwoordelijkheid van de gemeente, waarbij de samenwerking met de ondernemers toegevoegde waarde kan hebben. Er is gestart met een proef voor het schoonmaken van de winkelstraten, maar er is nog geen systematische wijkschouw aan verbonden. Een meer structurele samenwerking hierin tussen ondernemers en gemeente zou dit kunnen verbeteren.

Marketing en promotie

De focus heeft in de periode tot en met 2015 gelegen op het organiseren en promoten van activiteiten en evenementen in de vestingstad. Een groot deel van het ondernemersfonds is ook besteed aan dit programma. Hoewel dit als zodanig belangrijk en waardevol voor de Vestingstad is geweest, is een meer structurele vormgeving middels een professionele marketingstrategie voor Vestingstad Steenwijk hierin nog niet gerealiseerd. Ook het monitoren van de diverse activiteiten (hoeveel extra bezoekers en extra omzet heeft dit opgeleverd) zou meer systematisch kunnen plaatsvinden. Hierin ligt een uitdaging om Steenwijk Vestingstad als identiteit meer op de kaart te zetten richting de verschillende doelgroepen (lokaal, regionaal, toerist). De huidige werkgroepen welke onder het stichtingsbestuur functioneren verrichten veel en uitstekend werk, maar richten zich primair op het organiseren van bestaande activiteiten en evenementen. Het bestuur van de Stichting Steenwijk Vestingstad zou hierin meer een regisserende en coördinerende rol kunnen spelen om de identiteit van de Vestingstad richting consument sterker neer te zetten. De stichting creëert door deze herkenbare marketingaanpak ook kansen om de Vestingstad richting externe partijen (zoals Waterreijck en provincie) en ondernemers meer stimulerend en herkenbaar neer te zetten. Dit kan de samenwerking met deze partijen versterken en uiteindelijk ook een impuls opleveren voor de Vestingstad.

2. Financieel

De financiële positie van de Stichting Steenwijk Vestingstad is door de invoering van de BIZ solide en stabiel geworden. Dankzij de BIZ als ondernemersfonds kon continuïteit in de vele activiteiten en evenementen gegarandeerd worden. Met een jaarlijks ondernemersfonds van circa 140.000 EUR en aangevuld door inkomsten vanuit andere partijen, kon daarmee een jaarlijkse inkomstenstroom van circa 200.000 EUR gerealiseerd worden. Deze gelden zijn vijf jaar lang geïnvesteerd in het centrum van Steenwijk.

Het aantal bezwaren tegen de BIZ-heffing is in de afgelopen jaren geminimaliseerd, waardoor ook de inningskosten voor de gemeente fors zijn afgenomen. Tussen gemeente en stichting zijn hierover afspraken gemaakt.

Financiële verbeterpunten:

Met betrekking tot de financiële samenwerking tussen gemeente en stichting zijn er ook enkele verbeterpunten te noemen. In de BIZ-samenwerkingsovereenkomst tussen gemeente en stichting zijn afspraken gemaakt over de hoogte van de BIZ-opbrengst welke aan de stichting zou worden overgemaakt en de jaarlijkse verantwoording hiervan door de stichting aan de gemeente.

De onderlinge financiële samenwerking tussen gemeente en stichting kan op enkele praktische punten verbeterd worden. Over de afgelopen jaren heeft de stichting aan de gemeente pas op een laat moment financiële verantwoording afgelegd over de bestede BIZ-gelden door het overleggen van de jaarcijfers. Deze verantwoording door de stichting aan de gemeente vond weinig gestructureerd plaats en kan verbeterd worden. Elk jaar kan door de stichting middels een jaarrekening deze verantwoording worden verstrekt, waarbij dit ook in een overleg met de gemeente kan worden toegelicht. Dit bevordert de transparantie van de besteding van de BIZ-gelden.

De meerjarenbegroting van de stichting was leidend voor de bestedingen van de stichting in de afgelopen jaren. Een praktisch verbeterpunt betreft de aanbeveling om elk jaar aan het begin van het boekjaar een overzicht van de reëel te verwachten BIZ-inkomsten met elkaar te bespreken, zodat de stichting in haar begroting voor het nieuwe jaar hiermee rekening kan houden. Dit voorkomt dat de stichting pas later in het lopende boekjaar duidelijk heeft welke BIZ-opbrengst er als laatste termijn aan de stichting zou worden overgemaakt, wat de liquiditeitspositie soms wat onzeker maakte.

De inningskosten zijn voor de gemeente sterk afgenomen. Het verdient overweging om voor de nieuwe BIZ-periode in de nieuwe samenwerkingsovereenkomst te bepalen om eventuele resterende inningskosten voor rekening van de gemeente te laten vanwege de geringe hoogte ervan.

3. Proces van samenwerking

De Stichting heeft regelmatig en actief overleg gevoerd met de gemeente over de versterking van het centrumgebied van Steenwijk. De stichting fungeerde hierbij als centrale gesprekspartner voor de gemeente namens de ondernemers in de vestingstad. Vanuit de stichting is regelmatig overleg geweest met de gemeente over diverse zaken (bijv. nieuwe winkelontwikkelingen, binnenstadsvisie/koopstromenonderzoek, parkeerbeleid, veiligheid winkelgebied, aanpak overlast, e.d.). Met de gemeente zijn afspraken gemaakt over de herinvoering van gratis parkeren in het centrum van Steenwijk.

De stichting heeft een duidelijke organisatiestructuur neergezet waarin onder het bestuur een aantal werkgroepen functioneren die vorm en inhoud hebben gegeven aan de uitvoering van het beleid van de stichting. Via structurele werkgroepen die de plannen voor het stichtingsbestuur voorbereidden (werkgroep evenementen, werkgroep promotie, werkgroep activiteiten) kregen met name de activiteiten, evenementen en sfeermaatregelen kleur.

De stichting heeft in de afgelopen jaren continue gecommuniceerd met alle ondernemers in het centrumgebied over de diverse ontwikkelingen in het centrum en de activiteiten van de stichting. Via periodieke nieuwsbrieven van de stichting, de website van de stichting (www.steenwijkvestingstad.nl), e-mailberichten aan ondernemers, werkgroep bijeenkomsten en ondernemersavonden zijn ondernemers geïnformeerd over de voortgang. De betrokkenheid van ondernemers op de ontwikkelingen in het centrum is hierdoor vergroot.

Verbeterpunten samenwerking:

De samenwerking tussen stichting en gemeente kan worden verbeterd. In de onderlinge communicatie ontstonden er in de afgelopen jaren soms situaties die voor verbetering vatbaar waren. Gemeente en stichting kunnen elkaar meer beschouwen als strategische samenwerkingspartners om samen de Vestingstad te versterken. Dit vraagt om onderling vertrouwen en regie op de communicatie naar elkaar toe. Voor de gemeente geldt dat zij wellicht richting de stichting meer kan uitstralen dat zij de stichting als waardevolle en centrale gesprekspartner voor het centrumgebied ziet. Voor de stichting geldt hierbij dat het bestuur hierin richting eigen achterban en werkgroepen meer de regie zou kunnen nemen, om daarmee ook richting gemeente meer als één centraal aanspreekpunt te fungeren. Dit kan misverstanden in de communicatie voorkomen. Ook het vaker uitnodigen van de gemeente bij ondernemersbijeenkomsten kan de onderlinge contacten verbeteren.

Daarnaast verdient het aanbeveling de samenwerking tussen gemeente en stichting op werkgroepniveau te verbeteren: zo zou in de voorbereiding van activiteiten en evenementen meer samen de afstemming gezocht kunnen worden, zodat bijvoorbeeld vergunningaanvragen tijdig zijn voorbesproken en daarmee ook sneller kunnen worden verleend. Dit vraagt vanuit de stichting een goede planning en coördinatie op het activiteiten- en evenementenprogramma.

3.1. Conclusie

Bovenstaand overzicht geeft aan dat de inzet van de BIZ in het centrumgebied van Steenwijk grote meerwaarde heeft gehad. Ondanks de economische crisis in de retail is het centrum goed overeind gebleven. De BIZ heeft als instrument hierin een waardevolle rol gespeeld. Met name op het gebied van de aankleding van het centrumgebied, promotie en organisatie van activiteiten en evenementen heeft de stichting waardevol werk verricht en een belangrijke bijdrage geleverd aan het in stand houden van de economische functie van de vestingstad. De betrokkenheid van ondernemers in het centrum is erdoor vergroot en er staat middels de stichting een herkenbare ondernemersorganisatie. Ook het hanteren van de naam ‘vestingstad’ was een eerste aanzet om te werken aan een herkenbare identiteit van Steenwijk. De uitdaging voor de nieuwe periode is om dit meer handen en voeten te geven en ook te vertalen naar een identiteit van Steenwijk Vestingstad die ook fysiek en in de promotie naar de consument zichtbaar en herkenbaar is.

Het verdient aanbeveling om de BIZ dan ook voor de periode 2017-2022 te verlengen, omdat hiermee de vestingstad ook de komende jaren sterk en vitaal gehouden kan worden. Het huidige ondernemersfonds is nodig om nieuwe speerpunten en uitdagingen in de Vestingstad handen en voeten te geven. Er wachten ondernemers en gemeente de komende jaren grote uitdagingen, zoals deze ook zijn verwoord in de nieuwe integrale visie op de binnenstad van Steenwijk (concept november 2015). Door als ondernemers en gemeente hierin de krachten te blijven bundelen, kunnen deze uitdagingen ook worden opgepakt. De verlenging van de BIZ is hiertoe opnieuw een cruciaal instrument.

Einde bijlage: 4.2 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Behaalde resultaten en evaluatie BIZ periode 2012 - 2016

Terug naar het agendapunt

4.3 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Financieel overzicht BIZ 2012-2015 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Financieel overzicht BIZ 2012-2015

	Realisatie 2012	Begroting 2012	Begroting 2013
Ontvangsten:			
Biz	134.550	125.450	135.000
Horeca	25.000	25.000	25.000
Gemeente, ondersteuning	9.500	9.500	5.000
Kermis	10.132	6.000	0
Boom, bijdrage krant	10.600	10.600	10.600
Club 500	12.000	12.500	10.000
Overige donaties	500	500	0
Geelkerken	4.525	3.325	3.500
Gemeente, trappengeld	10.000	10.000	0
	216.807	202.875	189.100
Af te dragen BTW ontvangsten	0	0	0
Totaal ontvangsten	**216.807**	**202.875**	**189.100**
Uitgaven:			
Evenementencommissie	100.630	95.000	92.000
incl. bumarechten, inhuur beveiliging Midweekfeesten, Nacht v Stw Koninginnedag, bevrijdingsfestival inhuur schoonmaakkosten en toiletvoorzieningen			
Activiteitencommissie	40.622	40.000	40.000
incl. koopzondagen scrooge-avond			
Sint Nicolaasintocht	7.979	6.000	6.000
Sint- en Kerstactie	7.421	0	0
incl. vrijwilligersvergoeding			
Vestingfeest, Kopje cultuur	2.760	2.750	0
PR-commissie	40.331	40.000	32.500
incl. kerstboom, feestverlichting banieren, website, ontwerpkosten Fennart, geluidsinstallatie			
Secretariaat en algemene kosten	10.338	7.500	7.500
incl. vergaderkosten, verzekeringen businessgala, haringparty, nieuwjaarsreceptie, drukwerk			
Kunsthappening	0	0	7.500
Onvoorzien	0	0	1.100
	210.081	191.250	186.600
BTW-correctie voorbelasting	2.843	3.100	2.500
Totaal uitgaven	**212.924**	**194.350**	**189.100**
Exploitatiesaldo	**3.883**	**8.525**	**0**

	Realisatie 2013	Begroting 2013	Begroting 2014
Ontvangsten:			
Biz	140.284	135.000	135.000
Horeca	25.000	25.000	25.000
Gemeente, ondersteuning	8.750	5.000	5.000
Kermis	4.500	0	2.500
Boom, bijdrage krant	10.600	10.600	10.600
Club 500	8.250	10.000	10.000
subsidie provincie	4.557	0	0
Geelkerken	4.525	3.500	4.000
Gemeente, trappengeld	0	0	0
	206.466	189.100	192.100
Af te dragen BTW ontvangsten	0	0	0
Totaal ontvangsten	**206.466**	**189.100**	**192.100**
Uitgaven:			
Evenementencommissie	94.842	92.000	92.000
incl. bumarechten, inhuur beveiliging Midweekfeesten, Nacht v Stw Koninginnedag, bevrijdingsfestival inhuur schoonmaakkosten en toiletvoorzieningen, 50% fashionevent			
Activiteitencommissie	41.291	40.000	52.000
incl. koopzondagen, 50% fashionevent scrooge-avond			
Sint Nicolaasintocht	5.009	6.000	0
Sint- en Kerstactie	2.728	0	0
incl. vrijwilligersvergoeding			
Vestingfeest, Kopje cultuur	2.000	0	2.000
PR-commissie	25.670	32.500	25.000
incl. kerstboom, feestverlichting, banieren website, reclamedoeken/-borden spectakel Steenwijk, geluidsinstallatie, advertenties			
Poorten Vestingstad	0	0	6.000
Secretariaat en algemene kosten	8.329	7.500	7.500
incl. vergaderkosten, verzekeringen businessgala, haringparty, nieuwjaarsreceptie, drukwerk			
Kunsthappening, Art Explosion	8.700	7.500	5.000
Opstartkosten BIZ terugbetaling	3.450	1.100	0
	192.019	186.600	189.500
BTW-correctie voorbelasting	3.942	2.500	2.600
Totaal uitgaven	**195.961**	**189.100**	**192.100**
Exploitatiesaldo	**10.505**	**0**	**0**

	Realisatie 2014	Begroting 2014	Begroting 2015
Ontvangsten:			
Biz	145.805	135.000	140.000
Horeca	25.000	25.000	25.000
Gemeente, ondersteuning	7.200	5.000	5.000
Kermis	0	2.500	0
Boom, bijdrage krant	10.600	10.600	10.600
Club 500	10.000	10.000	12.500
subsidie provincie	0	0	0
Geelkerken	3.475	4.000	3.500
Gemeente, trappengeld	5.500	0	0
	207.580	192.100	196.600
Af te dragen BTW ontvangsten	0	0	0
Totaal ontvangsten	**207.580**	**192.100**	**196.600**
Uitgaven:			
Evenementencommissie	106.417	92.000	92.000
incl. bumarechten, inhuur beveiliging Midweekfeesten, Nacht v Stw Koninginnedag, bevrijdingsfestival inhuur schoonmaakkosten en toiletvoorzieningen			
Activiteitencommissie	51.503	52.000	54.000
incl. koopzondagen, fashionevent scrooge-avond			
Sint Nicolaasintocht	4.665	0	4.000
Sint- en Kerstactie	2.178	0	0
incl. vrijwilligersvergoeding			
Vestingfeest, Kopje cultuur	2.000	2.000	2.000
PR-commissie	27.514	25.000	26.000
incl. kerstboom, feestverlichting, banieren website, reclamedoeken/-borden spectakel Steenwijk, geluidsinstallatie, advertenties			
Poorten Vestingstad	0	6.000	0
Secretariaat en algemene kosten	10.463	7.500	10.000
incl. vergaderkosten, verzekeringen businessgala, haringparty, nieuwjaarsreceptie, drukwerk			
Kunsthappening, Art Explosion	5.000	5.000	5.000
	209.740	189.500	193.000
BTW-correctie voorbelasting	4.229	2.600	3.600
Totaal uitgaven	**213.969**	**192.100**	**196.600**
Exploitatiesaldo	**-6.389**	**0**	**0**

	Realisatie 2015	Begroting 2015	Begroting 2016
Ontvangsten:			
Biz	141.924	140.000	144.000
Horeca	25.000	25.000	25.000
Gemeente, ondersteuning	7.200	5.000	5.000
Kermis	2.508	0	0
Boom, bijdrage krant	10.600	10.600	10.600
Club 500	15.500	12.500	10.000
Subsidie Provincie	0	0	0
Geelkerken	3.800	3.500	3.500
Gemeente, trappengeld	0	0	0
	206.532	196.600	198.100
Af te dragen BTW ontvangsten	0	0	0
Totaal ontvangsten	**206.532**	**196.600**	**198.100**
Uitgaven:			
Evenementencommissie	94.527	92.000	83.000
incl. bumarechten, inhuur beveiliging Vestingfeesten, Nacht v Stw Koninginnedag, bevrijdingsfestival inhuur schoonmaakkosten en toiletvoorzieningen			
Activiteitencommissie	56.487	54.000	53.000
incl. koopzondagen, fashionevent scrooge-avond			
Sint Nicolaasintocht	3.209	4.000	4.000
Sint- en Kerstactie	1.747	0	0
incl. vrijwilligersvergoeding			
Vestingfeest, Kopje cultuur	2.000	2.000	2.000
PR-commissie	30.013	26.000	25.000
incl. kerstboom, feestverlichting geluidsinstallatie, banieren, website, reclamedoeken-/borden Spektakel van Steenwijk advertenties, Waterreijk			
Secretariaat en algemene kosten	11.612	10.000	12.000
incl. vergaderkosten, verzekeringen businessgala, haringparty, nieuwjaarsreceptie, drukwerk			
Kunsthappening, Art Explosion	5.042	5.000	0
Bijdrage centrummanager/kwartiermaker*	0	0	10.000
BIZ-vervolg			5.000
	204.637	0 193.000	0 194.000
BTW-correctie voorbelasting	3.827	3.600	4.100
Totaal uitgaven	**208.464**	**196.600**	**198.100**
Exploitatiesaldo	**-1.932**	**0**	**0**

* De bijdrage voor de centrummanager ad EUR 10.000 is de helft van de totale kosten.
De Stichting gaat ervan uit dat de gemeente de andere helft voor haar rekening neemt.

Einde bijlage: 4.3 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Financieel overzicht BIZ 2012-2015

Terug naar het agendapunt

4.4 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage uitvoeringsovereenkomst bedrijveninvesteringszone aangepast tekst (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Uitvoeringsovereenkomst Bedrijveninvesteringszone Centrum Steenwijk

Ondergetekenden:

Stichting Steenwijk Vestingstad, rechtsgeldig vertegenwoordigd door…….., hierna te noemen: 'de stichting', en

Gemeente Steenwijkerland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer W. Brus, hierna te noemen: 'de gemeente';

Overwegende:

- dat er een wens is bij de stichting en de gemeente om het centrum van Steenwijk een structurele economische kwaliteitsimpuls te geven en voor consument en bezoeker van Steenwijk aantrekkelijker in te richten;
- dat bij zowel de stichting als de gemeente een breed draagvlak bestaat om deze gewenste kwaliteitsimpuls samen vorm te geven;
- dat de Wet op de bedrijveninvesteringszone (verder: de wet) aan de gemeenteraad de mogelijkheid biedt om onder de naam BIZ-bijdrage een belasting in te stellen ter zake van binnen een bepaald gebied (de zogenaamde bedrijveninvesteringszone) gelegen onroerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen;
- dat de BIZ-bijdrage een bestemmingsheffing is, bedoeld om de aan activiteiten in de openbare ruimte en op internet verbonden kosten te bestrijden, gericht op het bevorderen van de leefbaarheid of veiligheid in de bedrijveninvesteringszone of de ruimtelijke kwaliteit of economische ontwikkeling van de bedrijveninvesteringszone;
- dat de gemeenteraad van Steenwijkerland naar verwachting op11 oktober 2016 een verordening zal vaststellen voor genoemde bestemmingsheffing, waarin zij het centrum van Steenwijk, zoals afgebakend op de in bijlage 1 bij deze overeenkomst opgenomen kaart, aanwijst als bedrijveninvesteringszone en de stichting aanwijst als rechtspersoon, waaraan de opbrengst van de BIZ-bijdrage als subsidie wordt verstrekt;
- dat de stichting ter zake van haar plannen in het kader van de Wet op de bedrijven-investeringszone het Meerjarenbeleidsplan Stichting Steenwijk Vestingstad 2017-2021 heeft opgesteld;

Komen het volgende overeen:

1. De stichting en de gemeente werken samen met de intentie om te komen tot de economische structuurversterking en vergroten van de aantrekkelijkheid van het centrum van Steenwijk.

2. De partijen overleggen tenminste 1 maal per half jaar op bestuurlijk niveau in een stuurgroep over de uitvoering van het door de stichting opgestelde Meerjarenbeleidsplan Stichting Steenwijk Vestingstad 2017-2021 (verder: Mjbp). Naast een stuurgroep, die op strategisch niveau opereert, zijn er werkgroepen, waarin de stichting en de gemeente zijn vertegenwoordigd en waarin uitvoering wordt gegeven aan het Mjbp. Partijen wijzen hiervoor ieder vertegenwoordigers aan.

3. De gemeente kent aan de stichting jaarlijks de opbrengst van de BIZ-heffing als subsidie toe ten behoeve van de door de stichting uit te voeren activiteiten, die voortvloeien uit het Mjbp en het jaarplan voor dat jaar. Indien de verordening door de rechter onverbindend wordt verklaard, vervalt deze verplichting voor de duur dat geen BIZ-bijdrage kan worden geheven.

4. De kosten die gemoeid zijn met de heffing en invordering (de perceptiekosten) van de BIZ-bijdrage zijn voor rekening van de gemeente.

5. De gemeente bevoorschot het voor dat jaar verleende subsidiebedrag in vier termijnen; betaling vindt plaats in april, juni, augustus en november.

6. Het college is bevoegd de subsidieverlening in te trekken of ten nadele van de stichting te wijzigen, voor zover het verleende subsidiebedrag hoger is dan de opbrengst van de BIZ-bijdrage.

7. De stichting verstrekt uiterlijk 1 december aan de gemeente een begroting en een jaarplan met betrekking tot de in het komende jaar door de stichting uit te voeren activiteiten.

8. De stichting overlegt uiterlijk 1 juni aan de gemeente een financieel en inhoudelijk jaarverslag over het voorgaande jaar, waaruit blijkt hoe vorm en inhoud is gegeven aan de jaarlijkse activiteiten van de stichting.

9. De stichting staat ervoor dat de BIZ-subsidie uitsluitend wordt aangewend voor activiteiten die blijken uit het Mjbp en de jaarplannen, voor zover die activiteiten en de daaraan verbonden uitgaven in overeenstemming zijn met de wet, de verordening, de subsidiebeschikking en de statuten.

10. De stichting is verplicht de activiteiten daadwerkelijk uit te voeren, overeenkomstig artikel 7, derde lid, van de wet.

11. De gemeente zal vanuit haar publiekrechtelijke rol en verantwoordelijkheid een bijdrage leveren aan de centrumontwikkeling, o.a. door uitvoering te geven aan de uitvoeringsagenda behorende bij de integrale visie op de binnenstad.

12. De gemeente zal zich inspannen om, naast de toe te kennen BIZ-gelden in de periode 2017-2021, een financiële impuls aan het centrum te geven, die aansluit op de speerpunten die in het Mjbp zijn opgenomen, middels de middelen die beschikbaar zijn gesteld voor de uitvoering van de integrale visie, die na raadsbesluit kunnen worden ingezet.

13. Om de samenwerking met de gemeente succesvol vorm te geven zal de stichting de betrokken ondernemers mobiliseren om deel te nemen in het samenwerkingsproces en zal, indien de raad de betreffende verordening heeft vastgesteld, bevorderen dat er voldoende steun onder de bijdrageplichtigen wordt verworven voor de inwerkingtreding van de verordening. Tevens zal de stichting zich inspannen om bij de achterban draagvlak en betrokkenheid te creëren voor het uit te voeren Mjbp. Periodiek zal de stichting hiertoe informatie bij de ondernemers onder de aandacht brengen.

14. Deze overeenkomst gaat in op 1 januari 2017, onder de opschortende voorwaarde dat de verordening daadwerkelijk in werking treedt. De overeenkomst eindigt, behoudens schriftelijke verlenging, op 31 december 2021.

15. Indien een partij in surseance verkeert, faillissement wordt aangevraagd, de subsidie-uitvoeringsovereenkomst niet naar behoren uitvoert, disfunctioneert, of meer dan de helft van de zetels van het bestuur vacant zijn, kan de wederpartij de overeenkomst met onmiddellijke ingang beëindigen door een schriftelijke kennisgeving aan die partij.

16. Partijen kunnen de samenwerking tussentijds beëindigen met in achtneming van een opzegtermijn van 1 jaar. Indien de samenwerking niet is beëindigd, treden de partijen uiterlijk op 1 februari 2021 met elkaar in overleg over de voorwaarden voor voortzetting van de samenwerking.

17. Als partijen van mening verschillen over de uitleg van de overeenkomst, dan wordt op verzoek van één der partijen tenminste éénmaal overleg gevoerd over het geschil, teneinde een oplossing te bereiken. Indien naar het oordeel van één der partijen geen overeenstemming mogelijk is, dan deelt die dat de wederpartij mee, waarna het ieder der partijen vrij staat zijn eigen positie te bepalen.

18. Deze overeenkomst kan niet leiden tot schadeplichtigheid van de partijen jegens elkaar, tenzij de stichting de middelen die zij van de gemeente ontvangt voor een ander doel aanwendt dan waarvoor die zijn verstrekt.

Aldus overeengekomen en ondertekend op ……. 2016,

Namens de Stichting Steenwijk Vestingstad,

Namens de gemeente Steenwijkerland,

Bijlage 1: kaart centrumgebied
Bijlage 2: Meerjarenbeleidsplan Stichting Steenwijk Vestingstad 2017-2021

Einde bijlage: 4.4 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage uitvoeringsovereenkomst bedrijveninvesteringszone aangepast tekst

Terug naar het agendapunt

4.5 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage opzet meerjarenbeleid Steenwijk Vestingstad 2017-2022 versie 29-3-2016 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

meerjarenbeleidplan 2017-2022
Stichting Steenwijk Vestingstad

1. Achtergrond en doelstellingen

De Stichting Steenwijk Vestingstad (hierna genoemd: de Stichting) wil namens de ondernemers het centrum van Steenwijk als vestingstad op de kaart zetten en meer bezoekers naar het centrum te trekken.
De Stichting heeft als doel:

- Het versterken van het centrum van Steenwijk (hieronder valt de hele binnenstad, inclusief het Steenwijkerdiep) als plaatselijk en regionaal centrum op het gebied van de detailhandel, dienstverlening en horeca alsmede het positioneren van het centrum van Steenwijk. De Stichting wil dit doel bereiken via het uitvoeren van activiteiten die zijn gericht op het bevorderen van leefbaarheid, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit of een ander mede publiek belang in de openbare ruimte.
- Het verbeteren van het vestiging- en verblijfsklimaat in het centrum van Steenwijk;
- Voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords.

Belangrijke meerwaarde van de Stichting is, dat alle ondernemers in het centrum betrokken worden bij de uitvoering van bovengenoemde doelstellingen: alle ondernemers betalen mee en alle ondernemers krijgen de mogelijkheid, middels bijvoorbeeld het lidmaatschap van de Handelsvereniging, op indirecte wijze mee te beslissen over de besteding van de middelen van de Stichting. Ook niet leden van de Handelsvereniging worden twee keer per jaar uitgenodigd om mee te praten over de plannen van de Stichting.
Daarnaast kan door de Stichting de samenwerking tussen ondernemers onderling en de samenwerking met de gemeente meer gestructureerd en met meer samenhang en professionaliteit worden vormgegeven. Er is hiervoor een organisatiestructuur opgezet, waarin deze samenwerking en samenhang wordt vormgegeven. Zo willen ondernemers en gemeente samen verantwoordelijkheid nemen voor een verdere versterking van het centrum van Steenwijk en een herkenbare vestingstad in de regio.

2. Speerpunten 2017-2022

Om uitwerking te geven aan de hierboven genoemde doelstellingen van de Stichting, is een aantal speerpunten benoemd waarmee de Stichting zich in de komende jaren wil gaan bezighouden. Onderstaand worden deze verder uitgewerkt.

2.1. Versterken verzorgingsfunctie vestingstad Steenwijk

Steenwijk heeft een regionale verzorgingsfunctie die verder dient te worden versterkt. De integrale visie op de binnenstad van Steenwijk is daarbij een belangrijke leidraad. De stichting wil samen met de gemeente bespreken hoe de vestingstad compact en herkenbaar voor de consument kan blijven. Stedelijke herverkaveling wordt hierbij niet uitgesloten. Ingezet wordt op de hoofdas Oosterstraat, Markt, Woldpromenade. Nieuwe winkelontwikkeling dient met name daar plaats te vinden. Een (functionele) versterking van de Markt heeft daarbij prioriteit. Bij het beleven van de vestingstad, is de Markt een centrale ontmoetingsplek.

De vestingstad staat ook voor nieuwe uitdagingen als het gaat om de toepassing van nieuwe winkelconcepten en vernieuwingen in de retail. Hoe kan de branchering (samenstelling, breedte en

combinaties van het winkel- en horeca-aanbod) in het centrum worden versterkt? Ook is er sprake van leegstand. Dat vraagt om een systematische aanpak van dit vraagstuk in nauwe samenwerking met vastgoedeigenaren, gemeente en ondernemers. Om een versterking van de verzorgingsfunctie van de vestingstad te realiseren, zal moeten worden ingezet op een verdere versterking van de winkelstructuur en bijbehorende het winkel- en horeca-aanbod zoals dit in de integrale visie op de binnenstad is verwoord. Om de betrokkenheid van vastgoedeigenaren in de stichting te versterken, overweegt de stichting om een bestuurszetel voor een vertegenwoordiging van de vastgoed in de stichting beschikbaar te stellen. Bekeken moet worden of een hechtere samenwerking met vastgoedeigenaren van de grond kan komen, zodat ook de gesprekken over de invulling van leegstaande panden geconcretiseerd kunnen worden. Het bestuur van de stichting wil zich sterk maken om mee te werken aan een geleidelijke functieverandering in de binnenstad als dit de verzorgingsfunctie van de Vestingstad kan versterken. Deze 'stedelijke transformatie' hoeft geen bedreiging voor ondernemers te zijn, maar kan als een kans voor toekomstvast ondernemen worden vormgegeven.
De financiële mogelijkheden van de stichting zijn te beperkt om hier zelf handen en voeten aan te geven en wil hierin de strategische samenwerking met de gemeente aangaan. De stichting is ook van mening dat hierbij in overleg met de provincie Overijssel gewerkt wordt aan een retailagenda voor Overijssel, waarin ook vanuit de provincie de versterking en herstructurering van winkelgebieden actief wordt gefaciliteerd. De stichting wil zich samen met de gemeente sterk maken om de vestingstad in deze retailagenda te positioneren als centrumgebied waaraan prioriteit gegeven moet worden.

Om dit speerpunt concreet mede handen en voeten te geven zal een aparte 'werkgroep centrumontwikkeling' van alle partijen kunnen worden gevormd. In deze werkgroep wordt een stappenplan voor de aanpak van de leegstand opgesteld. Dit omvat een systematische aanpak van de leegstand ingekaderd vanuit de integrale visie op de binnenstad (inventarisatie leegstaande panden via een pandenbank, een aanjaagteam tbv acquisitie, keuze concentratie winkels, herontwikkelstrategie bespreken, invullen herontwikkellocaties, e.d.).

2.2. Evenementen en promotie en marketingstrategie

De stichting wil de komende jaren inzetten op een samenhangende promotie van en 'beleving in' de vestingstad door op elkaar afgestemde evenementen en activiteiten met ieder een herkenbare doelgroep. Dat vraagt nauwe samenwerking tussen initiatiefnemers, ondernemers, gemeente en andere instellingen. Hoe kunnen krachten maximaal worden gebundeld? Dit kan gefaciliteerd worden door:

- Het formuleren van een duidelijke marketingstrategie voor een herkenbare identiteit van de vestingstad Steenwijk naar de consument. In deze strategie (bijv. service- en shop) worden de speciale kwaliteiten van de vestingstad benoemd en de consumentendoelgroepen die de stichting wil gaan benaderen. Eén huisstijl voor alle promotionele uitingen moet dit vormgeven, zodat dit voor de consument ook herkenbaar wordt. Dit moet leiden tot een professionele en samenhangende promotie en marketing van vestingstad Steenwijk. Samen uitdragen van het merk 'vestingstad Steenwijk' staat daarbij voorop. Hiermee wil het bestuur van de stichting Steenwijk ook sterker positioneren in de regio, waarbij de eigen marketingstrategie wordt geïntegreerd in de marketingaanpak die regionaal wordt vormgegeven (bijv. via Waterreijck).
- Een sterk evenementen- en activiteitenprogramma in samenwerking met alle betrokken initiatiefnemers in het centrum, waarbij het hele jaar door er voor de consument wat te beleven is. Het programma formuleert (volgens de afgesproken marketingstrategie) per activiteit of evenement welke doelgroep wordt bediend en de marketinginstrumenten waarop de doelgroep wordt benaderd. Het bestuur stelt in overleg met de werkgroepen vooraf de kaders waarbinnen het programma wordt opgesteld en voorbereid.

- Ruimte voor nieuwe centrum-brede evenementen zodat Steenwijk meer op de kaart wordt gezet passend binnen de afgesproken marketingstrategie.
- Het systematisch toepassen van social media en innovatieve vormen van het benaderen van de consument eventueel in combinatie met een klantenbindend spaarsysteem voor Steenwijk.
- Duidelijke criteria bij het toekennen van gelden uit het ondernemersfonds, zodat op transparante en professionele wijze de gelden worden besteed. Hoofdlijnen hiervan zijn:
    - Is er sprake van een uitgewerkt planvoorstel met onderbouwde begroting;
    - Is er sprake van een collectief van ondernemers dat het plan indient?
    - Is er sprake van een economische impuls voor het centrum die past binnen de doelstellingen van het meerjarenbeleid van de stichting?
    - Leidt het plan tot meer bezoekers voor het centrum?
    - Zijn de resultaten meetbaar?

2.3. Sfeervolle, schone en veilige vestingstad

Er wordt door de stichting ingezet op meer sfeermaatregelen in de vestingstad, zodat de beleving ervan voor de consument wordt vergroot. Een schoon en veilig centrumgebied met minimale overlast is primair een verantwoordelijkheid van de gemeente, maar de stichting wil hierin de samenwerking met de gemeente intensiveren, omdat dit een belangrijke kwaliteit is voor een sfeervolle vestingstad.
Maatregelen die dit kunnen versterken zijn:

- Sfeerverlichting in het hele centrumgebied.
- Extra voorzieningen aankleding centrum (bijv. bloembakken, vlaggen/banieren).
- 2x per jaar een gezamenlijke centrumschouw.
- Samen met de gemeente nadenken over meer aankleding van het centrumgebied (bijv. rustpunten voor senioren).
- Samenwerking ondernemers, gemeente, politie en brandweer in het kader van het Keurmerk Veilig Ondernemen (certificering veilig winkelgebied, huiskamerteams e.d).
- Nut en noodzaak onderzoeken van gratis en snel internet in het centrum en eigen vestingstad-app (promotie en marketing).

2.4. Samenwerking ambulante handel

De stichting wil de samenwerking met de ambulante handel zoeken om de positie van de markt in het centrum te versterken. De markt kan een belangrijke bijdrage leveren aan de sfeer en levendigheid van het centrum. Te overwegen is de markt op termijn te laten deelnemen in de organisatie van de stichting (bijdrage uit promotiegelden markt?). Een versterking van de markt door middel van duidelijke kaders in een transparant marktbeleid (verordening, brancheringslijst, indeling kramen, promotieaanpak) kan een meerwaarde voor de Vestingstad brengen. Samenwerking tussen gemeente, marktkooplieden (via de CVAH) en de stichting kan dit vormgeven.

2.5. Innovatie en ondernemerschap

De stichting zet in op het stimuleren van innovatief ondernemerschap in de vestingstad. Voor de toekomst is creatief ondernemerschap, klantgerichtheid en service van levensbelang om klanten in de vestingstad vast te houden en om in te spelen op de toenemende invloed van internet op het koopgedrag van de consument. Mogelijke ideeën:

- organiseren inspiratieavonden voor ondernemers,
- mysteryshopbezoeken,
- workshops over social media

- gezamenlijke promotie van streekprodukten.
- samenwerking zoeken met MBO, hogescholen, inzet en begeleiding studenten

2.6. Parkeren en bereikbaarheid

De Stichting hecht er groot belang aan dat het centrum van Steenwijk voor de toekomst goed bereikbaar blijft. Voor een vestingstad als Steenwijk met een regionale verzorgingsfunctie is dit van levensbelang. De beslissing om gratis parkeren in het centrumgebied in te voeren heeft positieve invloed op het koopgedrag van de consument.
Een goede ontsluiting van het centrum via de omliggende hoofdwegen is cruciaal. Een actieve monitoring van de verkeersstromen en een goede afwikkeling ervan is cruciaal voor een goed functioneren van het hele centrum van Steenwijk. Ook de parkeerfaciliteiten voor fietsers in het centrumgebied zijn belangrijk en kunnen een impuls krijgen.

4. Organisatie

Het bestuur van de Stichting Steenwijk Vestingstad bestaat uit ondernemers uit het centrum van Steenwijk. De Stichting werkt nauw samen met de horeca en detailhandel in het centrum van Steenwijk bij de organisatie en uitvoering van activiteiten en evenementen. Tevens zal in de werkgroepen van de Stichting waar dit wenselijk wordt gevonden samenwerking worden gezocht met de andere partijen (zoals vastgoed en de ambulante handel).
Het bestuur van de Stichting stelt het meerjarenbeleid en de begroting van de Stichting vast en stuurt op hoofdlijnen. Vanuit een aantal vooraf benoemde werkgebieden wordt er jaarlijks een actieplan opgesteld, wat door het bestuur van de Stichting in overleg met een aantal werkgroepen wordt uitgevoerd.
Het bestuur van de Stichting overlegt periodiek met het gemeentebestuur over de ontwikkelingen in het centrum en de uitvoering op hoofdlijnen van het meerjarenbeleidplan.

Om aan de uitvoering van de werkgebieden handen en voeten te geven, zijn diverse werkgroepen actief. In deze werkgroepen zitten vertegenwoordigers van de ondernemers, eventueel aangevuld met vakspecialisten vanuit gemeente en andere strategische partners.

De werkgroepen zijn ingesteld aan de hand van de volgende thema's:
- de werkgroep centrumontwikkeling
- de werkgroep promotie
- de werkgroep evenementen (grotere evenementen, zoals koningsdag, midweekfeesten)
- de werkgroep activiteiten (verkoopstimulerende activiteiten)
- sinterklaascommissie

Taken werkgroepen
De werkgroepen bereiden de uitwerking en uitvoering van de omschreven speerpunten in het meerjarenbeleidsplan voor. Zij dienen deze uitwerking en activiteiten ter goedkeuring in bij het bestuur van de stichting. In deze werkgroepen hebben ondernemers vanuit het centrum zitting, die meebetalen aan het ondernemersfonds van de stichting.

De werkgroepen activiteiten en evenementen en promotie hebben als taak het opstellen van een samenhangend activiteiten- en evenementenprogramma met bijbehorende begroting en marketingaanpak. Dit samenhangende programma wordt zo nodig met de gemeente afgestemd en daarna via de werkgroepen ter goedkeuring voorgelegd aan het bestuur van de stichting.
Door het bestuur van de stichting worden de plannen getoetst aan de afgesproken marketingstrategie voorde vestingstad Steenwijk en de vooraf vastgestelde criteria (zoals hierboven

eerder omschreven), waarna door het bestuur van de stichting budget beschikbaar gesteld wordt (passend binnen de afgesproken kaders).
De werkgroep Centrumontwikkeling houdt zich bezig met de ambities om het centrum van Steenwijk te versterken zoals hierboven onder de speerpunten is beschreven.

Optioneel:
Om de professionalisering van de stichting verder vorm te geven, kan gedacht worden aan de inzet van een centrummanager. Alle werkgroepen hebben één aanspreekpunt richting het bestuur van de stichting, namelijk de centrummanager, zodat de bestuurlijke lijnen hierin zijn geborgd en de continuïteit van de werkgroepen wordt bewaakt.

Professioneel aanspreekpunt: één stuurman voor het Centrummanagement
De aanpak van de stichting vraagt om een professionele aansturing en samenwerking met de gemeente. Daartoe is een 'stuurman' nodig die die het bestuur hierin begeleid en tevens als aanspreekpunt en gesprekspartner voor de gemeente gaat functioneren. Ook heeft deze stuurman als taak de betrokkenheid van ondernemers in het centrum verder te vergroten: samenwerking tussen ondernemers is namelijk een belangrijke randvoorwaarde om het centrum een impuls te geven. Hieronder een overzicht van het mogelijke takenpakket van de stuurman:

- Centraal aanspreekpunt voor ondernemers en gemeente
- Adviseert het bestuur bij opstellen jaarlijks actieplan en begroting, de stuurman bewaakt en beheert de uitvoering van het budget in overleg met het bestuur.
- Stelt agenda op voor vergaderingen van het bestuur en voert de afspraken die hieruit voortkomen uit.
- Voortgangsoverleg met centraal aanspreekpunt gemeente Steenwijkerland.
- Bereidt bestuurlijk overleg met gemeente voor (bijv. 2x per jaar).
- De stuurman bereidt de agenda voor de werkgroepen voor en vertaalt de uitkomst ervan naar beleid richting bestuur.
- De stuurman bewaakt een sterke bezetting van de werkgroepen.
- De stuurman coördineert de uitvoering van een evt. KVO-aanpak in het centrum.
- De stuurman coördineert de werkgroep centrumontwikkeling en onderhoudt contacten met gemeente en vastgoed over de voortgang ervan.
- De stuurman kan zo nodig adviseren bij het opstellen van het activiteitenprogramma en de promotie ervan in de werkgroepen. De uitvoering van dit programma wordt verzorgd door de werkgroepen.
- De stuurman stelt adviezen op vanuit de werkgroepen en algemeen bestuur richting gemeente.
- Levert informatie aan tbv periodieke digitale nieuwsbrieven naar alle ondernemers;

Einde bijlage: 4.5 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage opzet meerjarenbeleid Steenwijk Vestingstad 2017-2022 versie 29-3-2016

Terug naar het agendapunt

4.6 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage meerjarenbegroting BIZ 2017-2021 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Meerjarenbegroting Stichting Steenwijk Vestingstad 2017-2021					
Uitgaven	**BIZ 2017**	**BIZ 2018**	**BIZ 2019**	**BIZ 2020**	**BIZ 2021**
Promotie en marketing*					
Evenementen- en activiteitenprogramma (incl. Sint Nicolaasintocht en Scrooge-avond)**	133.100	136.100	140.600	143.600	145.600
Culturele activiteiten	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Promotie en marketing centrum en aankleding binnenstad ***	27.500	27.500	27.500	27.500	27.500
Subtotaal	165.600	168.600	173.100	176.100	178.100
centrumontwikkeling*					
Inzet centrummanager-kwartiermaker****	30.000	30.000	25.000	25.000	25.000
Subtotaal	30.000	30.000	25.000	25.000	25.000
Overige algemene kosten					
Accountantskosten	PM	PM	PM	PM	PM
Algemene kosten/secretariaat	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Bijdrage haringparty, businessgala en nieuwjaarsreceptie	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Inningskosten gemeente	0	0	0	0	0
Subtotaal	**15.000**	**15.000**	**15.000**	**15.000**	**15.000**
Totaal	**210.600**	**213.600**	**213.100**	**216.100**	**218.100**
Voorlopige inkomstenraming	**BIZ 2017**	**BIZ 2018**	**BIZ 2019**	**BIZ 2020**	**BIZ 2021**
BIZ-bijdrage ondernemers	160.000	163.000	165.000	168.000	170.000
Bijdrage Stw. Express	10.600	10.600	10.600	10.600	10.600
Gemeentelijke bijdrage inzet centrummanager****	15.000	15.000	12.500	12.500	12.500
Bijdrage Horeca	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Totaal	**210.600**	**213.600**	**213.100**	**216.100**	**218.100**
** optie: inzet centrummanager als onafhankelijk karretrekker en coördinator*					
** Vestingfeesten, Nacht van Steenwijk, Koningsdag, beveiligingskosten, toiletvoorzieningen etc					

*** Geluidsinstallatie, feestverlichting, kerstboom, banieren, website, advertenties (Waterreijk)

**** De stichting en de gemeente nemen ieder de helft van de kosten van de centrummanager voor haar rekening.

Einde bijlage: 4.6 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage meerjarenbegroting BIZ 2017-2021

Terug naar het agendapunt

4.7 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Afbakening BIZ 2017 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Afbakening BIZ

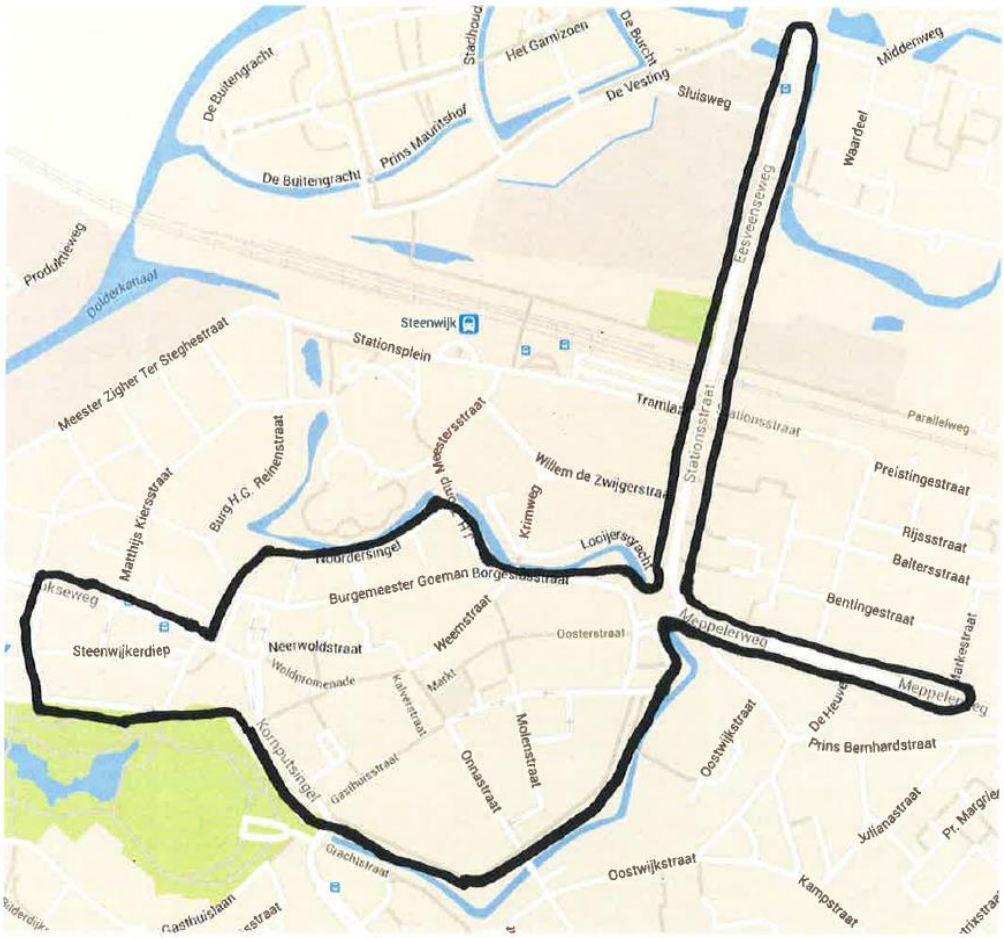

Brouwerstraat
Doelenstraat
Eesveenseweg (tot aan eerste rotonde)
Gasthuisstraat
Gedempte Turfhaven
Goeman Borgesiusstraat
Kalverstraat
Kerkstraat
Koningstraat
Kornputsingel
Korte Woldpromenade
Markt
Meppelerweg (tot kruising Markestraat)
Molenstraat
Neerwoldstraat
Noordersingel
Onnastraat
Oosterpoort
Oosterstraat
Paardenmarkt

Prinsen Hoven
Scholestraat
Stationstraat
Steenwijkerdiep (tot aan water/woongebied).
Tukseweg
Vrouwenstraat
Waagstraat
Weemstraat
Woldpoort
Woldpromenade

Einde bijlage: 4.7 Continueren BIZ centrum Steenwijk - bijlage Afbakening BIZ 2017

Terug naar het agendapunt

5.0 Kunst-en cultuuragenda Kansen door Verbinden - RAADSVOORSTEL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk,
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp:
Cultuuragenda Kansen door Verbinden.
Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:
- de cultuuragenda "Kansen door Verbinden" vast te stellen

Samenvatting:

Voor u ligt de cultuuragenda "Kansen door Verbinden" 2017-2020.
Hiermee geven wij gehoor aan uw verzoek om een nota die inzicht geeft in de inzet van de gemeente Steenwijkerland op kunst en cultuur en hoe dit financieel uitvoerbaar blijft.
De agenda schetst de belangrijkste ontwikkelingen binnen de sector cultuur en de opgave die wij hierin zien en geeft een beeld van het cultureel aanbod binnen onze gemeente nu en in de toekomst.

Inleiding.
Steenwijkerland kent een rijk cultureel klimaat, dat voornamelijk met, voor en door inwoners wordt vorm gegeven.
In de loop der jaren hebben wij geïnvesteerd in een actief cultuurbeleid. Er waren verschillende subsidieregelingen, er waren investeringen in o.a. De Meenthe maar ook in de cultuureducatie en er was een Erfgoednota. Met deze agenda worden de verschillende beleidsonderdelen benoemd, is er een overzicht van de activiteiten, worden de uitdagingen benoemd, wordt omschreven wat de beschikbare middelen zijn en wordt een voorstel gedaan over de uitvoering van de agenda.

Met deze agenda onderstrepen wij ook het belang en de waarde van kunst en cultuur voor onze gemeente en haar inwoners:
1. het van belang is voor de identiteit

- voor de persoonlijke ontwikkeling van het individu: het is leuk om te doen, je leert ervan en je leert mensen kennen (intrinsieke waarde)
- van de gemeente: het geeft herkenbaarheid aan de gemeente en dit is van belang voor een aangenaam woon- werk en verblijfsklimaat

2. het heeft een maatschappelijke waarde: cultuurparticipatie verbindt en kan bijdragen aan oplossingen van maatschappelijke vraagstukken. Hier gaat het om de positieve effecten die van kunst en cultuur kunnen uitgaan op gezondheid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid.
3. het heeft een economisch belang , investeringen in cultuur en toerisme stimuleren de lokale economie en bevorderen het toerisme en daaraan gekoppeld o.a. de werkgelegenheid.

Cultureel profiel Steenwijkerland.
Ons cultureel voorzieningenniveau is op peil omdat dit past bij een gemeente van onze grootte, namelijk 43.500 inwoners.

Visie en doelen.
Vanuit de visie dat een bruisend cultureel leven aantrekkelijk is voor inwoners en bezoekers en bijdraagt aan een goed vestigingsklimaat, blijven wij ons inzetten op het behoud en versterking van de (bestaande) culturele infrastructuur.

1. Behoud van de kracht en kwaliteit van het cultureel klimaat
   De in het verleden gemaakte beleidskeuzes en het daarop ingezette beleid vragen niet om een grote omslag. Onze ambitie is om uit te gaan van bestaand beleid en dit op onderdelen zo mogelijk aan te scherpen of te verfijnen.
2. Bevorderen van cultuurparticipatie
   We gaan meer accent leggen op cultuurparticipatie, omdat het een positief effect heeft op de vitaliteit, gezondheid en welzijn van inwoners.
   Cultuur heeft – net als sport – een sterk verbindende en preventieve functie. Samen muziek maken, samen van kunst genieten, het brengt mensen samen en versterkt op die manier de samenhang in de wijk of buurt. Ook heeft cultuurbeleving op individueel niveau direct een preventieve functie. Het draagt immers bij aan het levensdomein "sociaal netwerk" (samen muziek maken vergroot je netwerk) en "waarden en persoonlijke ontwikkeling" in iemands leven. Ook is de preventieve werking van muziek van belang voor de ontwikkeling van kinderen onder andere in verband met het vertragen van kans op dementie.
   In het beleidsplan sociaal domein is de bijdrage die cultuur heeft en/of kan hebben aan de maatschappelijke deelname van onze inwoners weergegeven.
3. Samenwerking tussen cultuur, toerisme en erfgoed intensiveren en versterken
   Vanwege het economisch belang van cultuur, het draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente voor zowel inwoners als toeristen, willen wij de samenwerking tussen cultuur, toerisme en erfgoed intensiveren en versterken.

Rol van de gemeente.
Als gemeente nemen wij over het algemeen niet zelf de rol op als beheerder of als organisator van het cultuuraanbod. Wij zien met name de volgende rollen voor de gemeente:

- stimuleren, zodat er voldoende, divers en kwalitatief goed aanbod beschikbaar is voor onze inwoners en dat daarmee de cultuurparticipatie verhoogt;
- faciliteren, van culturele instellingen en verenigingen;
- subsidiëren, met financiële middelen dragen wij bij aan het uitvoeren van de agenda;
- initiëren, van samenwerkingsverbanden om de posities van de lokale cultuur te bevorderen.

Met opmaak: Inspringing: Links: 0 cm, Verkeerd-om: 1,23 cm

Met opmaak: Uitvullen

Met opmaak: Standaard, Inspringing: Links: 0 cm, Verkeerd-om: 1,23 cm, Geen opsommingstekens of nummering

Met opmaak: Met opsommingstekens + Niveau: 1 + Uitgelijnd op: 0,63 cm + Inspringen op: 1,27 cm

Hoe gaan we het uitvoeren?

De thema's van cultuur zijn uitgewerkt op basis van de volgende uitdagingen:

- Mensen door middel van cultuur zo lang mogelijk vitaal laten blijven en maatschappelijk mee laten doen.
- Versterken verenigingsleven
- Samenwerking aangaan met de partners in het sociale domein op het gebied van de zorg, cultuur, toerisme, sport en bedrijfsleven

Nadat de agenda is vastgesteld worden de thema's verder uitgewerkt in overleg met het veld en volgens de in deze agenda gestelde kaders.

Met opmaak: Met opsommingstekens + Niveau: 1 + Uitgelijnd op: 0,63 cm + Inspringen op: 1,27 cm

Financiën.

Voor cultuur zijn voor de komende 4 jaar de volgende bedragen beschikbaar (op basis van de behandeling van de perspectiefnota 2016 in uw raadsvergadering van 5 juli en onder voorbehoud van goedkeuring van de gemeentebegroting 2017)

	2017 **€**	**2018** **€**	**2019** **€**	**2020** **€**
Musea	43.845	43.845	43.845	43.845
Meenthe	495.266	495.266	495.266	495.266
Evenementen cultuur	16.100	16.100	16.100	16.100
Overige cultuur inclusief cultuureducatie en amateurkunst	172.656	172.656	172.656	172.656
Muzikale vorming	299.870	299.870	299.870	299.870
Beeldende Kunst	55.357	55.357	55.357	55.357
Bibliotheekwerk	854.890	851.184	851.184	851.184
Lokale omroep	22.310	22.310	22.310	22.310
	1.960.294	1.956.588	1.956.588	1.956.588

Het gewijzigde beleid naar aanleiding van de kunst en cultuuragenda zal budgettair neutraal verlopen, maar met herschikking van beschikbare budgetten.

De verantwoording van de budgetten vindt plaats via perspectief- en najaarsnota en de jaarrekening van onze gemeente.

Communicatie.

Ondanks de korte tijd waarbinnen deze agenda is opgesteld hebben wij een groot deel van de belanghebbenden geconsulteerd. Hierbij is aan de deelnemers toegezegd dat de uitvoering van de agenda start in 2017 en er dan ook nader overleg zal plaatsvinden over de invulling van de gewijzigde beleidsonderdelen.
Een globaal overzicht van de consultaties is bijgevoegd.

Bijlagen bij het voorstel	cultuuragenda "Kansen door Verbinden" Overzicht van de culturele infrastructuur van de gemeente Steenwijkerland Uitgaven cultuur in vergelijking met begroting 2016

Ondertekening

De secretaris	De burgemeester
S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	MO
adviseur	Cora Vonk, tel.: , email:
behandeld in raadscommissie	☐ ja, nl. ☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk,
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van , nummer 2012/ ;

b e s l u i t :

de cultuuragenda “Kansen door Verbinden” 2017-2020 vast te stellen

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff J.H. Bats

Einde bijlage: 5.0 Kunst-en cultuuragenda Kansen door Verbinden - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

5.1 KANSEN DOOR VERBINDEN - CULTUURNOTA 2016 EN VERDER versie definitief raad
(terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Kansen door verbinden.

Cultuuragenda Steenwijkerland 2017-2020

IK HEBBE BEHOEFTE AAN DE VERSCHEIDENHEID

EN DIE KNUSSE KLEINSCHALIGHEID,

STEENWIEKERLAND IS MIEN TUUS”

Vrij naar de liedtekst van “Steenwiekerland”
van Gerard R. Buisman

1. INLEIDING. 4
2. CULTUUR, WAAR HEBBEN WE HET OVER? 5
2.1 Definitie van cultuur. 5
2.2 Betekenis van cultuur. 5
3. CULTUREEL PROFIEL. 6
3.1 Waar staat Steenwijkerland op het gebied van cultuur in grote lijnen. 6
3.2 De sterke en zwakke kanten, de uitdagingen en de bedreigingen 7
3.3 Cultureel voorzieningenniveau. 7
4. CULTUURBELEID 8
4.1 Visie. 8
4.2 **Doelen. 8**
4.3 **Rol gemeente. 8**
5. UITVOERING VAN BELEID 9
5.1 ERFGOED 9
5.1.1 Musea en historische verenigingen 9
5.1.2 Archieven 10
5.1.3 Monumenten, archeologie en cultuurlandschappen. 11
5.1.4 UNESCO-nominatie Koloniën van Weldadigheid 12
5.2 PODIUMKUNSTEN. 13
5.2.1 Podia 13
5.2.2 De Meenthe 13
5.2.3 Festivals en evenementen 14
5.2.4 Amateurkunst 15
5.2.5 Cultuureducatie 16
5.2.6 SCALA, centrum voor beeldende kunsten. 17
5.3. BEELDENDE KUNST 18
5. 4. MEDIA. 19
5.4.1 Bibliotheek 19
5.4.2 Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland (SLOS) 20
5. 5. CULTUUR EN TOERISME 21
6. FINANCIEN 22
Bijlage 1. Overzicht van de culturele infrastructuur van de gemeente Steenwijkerland* 24

1. INLEIDING.

Voor u ligt de cultuuragenda "Kansen door Verbinden".
Deze schetst de belangrijkste ontwikkelingen binnen de sector cultuur en de opgave die de gemeente ziet en geeft een beeld van het cultureel aanbod binnen onze gemeente nu en in de toekomst.
De inzet van de gemeente Steenwijkerland op het gebied van cultuur is en blijft gericht op behoud van en versterking van de (bestaande) culturele infrastructuur.
Vanuit de cultuursector kan worden bijgedragen aan de versterking van de gemeentelijke identiteit en we zien in cultuur een belangrijke maatschappelijke en economische waarde oftewel:
"Kansen door verbinden". Zoals de verbinding van kunst en cultuur met toerisme, erfgoed en het sociale domein.

Steenwijkerland heeft een rijk cultureel klimaat met meer dan 100 verenigingen op het gebied van zang, dans en muziek. Op het gebied van de cultuurhistorie zijn er musea en historische verenigingen en er worden jaarlijks culturele evenementen georganiseerd zoals het Schrijversfestival en Kopje Cultuur maar ook de kunstmarkt in Oldemarkt. Dit alles kent een grote inbreng van vrijwilligers en dit creëert draagvlak onder de bewoners (wat zijn de corso's zonder vrijwilligers?). Wat voor alles opvalt is de grote inbreng van de vrijwilligers in het culturele leven en dat de uitvoering voornamelijk in hun handen ligt. Cultuur is een grote sociale component in Steenwijkerland.

In de afgelopen jaren hebben we sterk ingezet op de cultuureducatie voor de kinderen. Dit hebben we in afstemming met de culturele sector en het onderwijs uitgevoerd en is verenigd in het Platform Cultuureducatie Steenwijkerland. Daarnaast is De Meenthe verbouwd als cultureel hart van Steenwijk. Dit willen we behouden maar ook zien we de verbinding van cultuur met andere terreinen. Cultuur biedt volop mogelijkheden voor onze inwoners om mee te doen, te participeren, in verenigingen als vrijwilliger en/of als deelnemer.

Ook zien we raakvlakken met toeristisch Steenwijkerland. De sector toerisme is sterk in de gemeente. Circa 14% van de werkgelegenheid in de gemeente hangt hiermee samen. Ook in economisch mindere tijden wordt door de gemeente en de provincie geïnvesteerd in toerisme, juist vanwege het stimuleren van de lokale economie. We hebben in de gemeente veel te bieden op het gebied van cultuur en cultuurhistorie. Dit kan meer dan nu beter toeristisch worden benut. Kansen zijn er voldoende door ons erfgoed te verbinden met het toerisme, waardoor onze gemeente nog aantrekkelijker wordt. We willen dan ook inzetten op het behoud van het rijke culturele klimaat met daarbij volop aandacht voor de verbinding.

2. CULTUUR, WAAR HEBBEN WE HET OVER?

2.1 Definitie van cultuur.

Een definitie van cultuur is: *de leefstijl van een samenleving*; de vorm, inhoud en geestelijke gerichtheid van menselijk handelen. Deze leefstijl is niet eenduidig, maar meer een dynamisch samenspel van subculturen. Aan de leefstijl van een groep of gemeenschap ontlenen mensen hun identiteit.
Voor inzicht in de leefstijlen van het verleden kunnen we teruggrijpen op tradities, overleveringen en het materiële cultureel erfgoed. Traditioneel wordt er onderscheid gemaakt in hogere cultuur (met de uitingsvormen gekoppeld aan kunst, godsdienst en wetenschap) en lagere cultuur. Kenmerkend voor de hedendaagse cultuur is echter dat die hiërarchie in betekenis afneemt.

Veel oude en bestaande culturen zijn in onze gemeente bijeengebracht. Per kern- of gebied verschillen volksaard en –gebruiken, maar ook de cultuur(historie) en het cultureel erfgoed verschillen van elkaar. Juist deze verscheidenheid karakteriseert onze gemeente en maakt ons gebied aantrekkelijk om te werken, wonen, bezoeken en te recreëren.

Cultuur is echter in bovenstaande definitie een dusdanig groots begrip dat we ons beperken tot de terreinen waarmee cultuur en cultuurparticipatie in onze gemeente raakvlakken heeft:

- Cultureel Erfgoed/cultuurhistorie
- Podiumkunsten en met name: podia, amateurkunst en cultuureducatie
- Beeldende kunst
- Bibliotheek en Mediabeleid
- Toerisme

2.2 Betekenis van cultuur.

De waarde van kunst en cultuur is groot omdat het

1. van belang is voor de identiteit
    - voor de persoonlijke ontwikkeling van het individu: het is leuk om te doen, je leert ervan en je leert mensen kennen (intrinsieke waarde)
    - van de gemeente: het geeft herkenbaarheid aan de gemeente en dit is van belang voor een aangenaam woon- werk en verblijfsklimaat.
2. een maatschappelijke waarde heeft: cultuurparticipatie verbindt en kan bijdragen aan oplossingen van maatschappelijke vraagstukken. Hier gaat het om de positieve effecten die van kunst en cultuur kunnen uitgaan op gezondheid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid.
3. een economisch belang heeft, investeringen in cultuur en toerisme stimuleren de lokale economie en bevorderen het toerisme en daaraan gekoppeld o.a. de werkgelegenheid.

De gemeente voert autonoom beleid op het gebied van cultuur. Er is weinig wet- en regelgeving, behalve de Wet Stelsel Openbare Bibliotheken en wetgeving op het gebied van lokale omroepen. Daarnaast zetten we samen met de scholen, het rijk en de provincie in op cultuureducatie. Investeren in een actief cultuurbeleid loont wel degelijk. Zowel vanwege de verbindende functie als vanwege de preventieve functie. Daarom hecht de gemeente Steenwijkerland aan een goed en inspirerend klimaat op het gebied van kunst en cultuur, zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin. Daarnaast wordt cultuur gezien als een belangrijke “plus” om in deze gemeente te wonen en te werken en om als toeristen in onze gemeente te verblijven.

3. CULTUREEL PROFIEL.

Het landelijk gebied van de gemeente Steenwijkerland wisselt buurtschappen af met dorpen en stadjes en de oude vestingstad Steenwijk, dat tevens het winkel- en uitgaanscentrum is.
Hoge (bossen, heide en zand) en lage gebieden (Weerribben en Wieden) wisselen elkaar af op fiets- en wandelafstand en het is één van de vijftien toeristische regio's die Nederland rijk is.

De aard van de bevolking en de gebruiken, de cultuur(historie) en het cultuur toeristisch erfgoed verschillen per kern en gebied.
De karakters van de verschillende kleine en grotere kernen zijn terug te voeren op een gevarieerde historie. Vollenhove: bisschops- en 'paleizen'stad (havezaten), Blokzijl: rijk handelsstadje en Kuinre die ooit aan de Zuiderzee lagen. De inwoners van Giethoorn Ossenzijl, Nederland en Kalenberg leefden in voorgaande eeuwen van landbouw, veenwinning en visserij. De grote meren, Wieden en Weerribben, de akkerbouw- en veeteeltgebieden, de weren(petgaten) en ribben(legakkers), maar ook de dijken, houtwallen, heidevelden en bossen zijn hiervan een tastbare herinnering.

Deze grote variatie en verscheidenheid, gecombineerd met de landschappelijke rijkdom en de meer stedelijke cultuur van Steenwijk biedt veel kansen en mogelijkheden. Dit geldt voor de versterking van de culturele infrastructuur, maar ook voor afstemming van beleid in het kader van ruimtelijke ordening, natuur en landschap, recreatie en toerisme Hierdoor wordt een bijdrage geleverd aan het leef-, werk- en woonklimaat in onze gemeente.

3.1 Waar staat Steenwijkerland op het gebied van cultuur in grote lijnen.

- Wij staan voor een gemeente waar het prettig wonen, werken en recreëren is.
- Onze gemeente is afwisselend en gevarieerd op het gebied van landschap en erfgoed
- De culturele infrastructuur past bij een middelgrote gemeente zoals de onze. Zie bijlage 1.
- Er zijn drie speerpunten ten aanzien van ons (materiële) cultureel erfgoed: behouden, ontwikkelen en beleven.
- Wij streven ernaar dat musea en historische verenigingen op eigen kracht publieksbereik en –participatie vergroten.
- Cultuur(historie) dient in relatie met toerisme nog verder te worden uitgebouwd.
- Gemeentearchief: deze archieven zijn openbaar, steeds meer digitaal beschikbaar en, voor historisch onderzoek, gratis raadpleegbaar voor de inwoners.
- Theater De Meenthe heeft met haar kleine en grote zaal de historische grens van 40.000 bezoekers gehaald in het seizoen 2015-2016.
- Sinds 2011 wordt er een samenhangend beleid op het gebied van de cultuureducatie voor het primair onderwijs gerealiseerd. Het Platform Cultuureducatie Steenwijkerland, bestaande uit culturele en cultuurhistorische instellingen en de directies van het primair onderwijs, voert dit beleid uit.
- Meer dan 100 verenigingen zijn actief op het gebied van cultuur in onze gemeente. De onderlinge betrokkenheid is de kracht van de amateurkunst en het cement in onze samenleving.
- Er wordt kunst in de openbare ruimte gerealiseerd in overleg met de kernen en wijken, de gemeentelijke kunstcollectie is in kaart gebracht en wordt openbaar gemaakt.
- Gemeentelijke investeringen:
    - Overeenkomstig onze visie zijn plekken waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten en zich kunnen ontspannen van groot belang. Er is de laatste jaren fors geïnvesteerd in accommodaties zoals de dorpshuizen en multifunctionele centra (mfc's) en in theater/evenementenhal De Meenthe.
- Subsidiebeleid.
    - In 2012 is er een algemene korting van 10% op de cultuursubsidies toegepast
    - Sinds 2012 is er een nieuwe subsidieregeling amateurkunst van kracht
    - De subsidies op de musea zijn geharmoniseerd en vanaf 2014 ontvangen alle musea en historische verenigingen een waarderingssubsidies.

3.2 De sterke en zwakke kanten, de uitdagingen en de bedreigingen

Sterk	**Zwak**
Rijke cultuurhistorie Prachtige afwisselende cultuurlandschappen Toeristische trekpleisters zoals Giethoorn Verenigingsleven in alle kernen Hoog aantal vrijwilligers Dorpshuizen/mfc's in groot aantal kernen Aanwezigheid van culturele voorzieningen (bibliotheken, theater annex evenementenhal De Meenthe, dependance Scala) Kunst in de openbare ruimte Grotere en kleine evenementen (bijv. Corso;s, Kopje Cultuur, muziekevenementen) Toegankelijke gemeentelijke archieven Goede structuur cultuureducatie primair onderwijs Anne Beeltje Cultuurprijs J.C. Bloem poëzieprijs	Geografisch grote afstanden – hierdoor richt de inwoner zich voor bepaalde voorzieningen op omliggende gemeenten Aanbod van kunst en cultuur in de gemeente is onvoldoende bekend bij de inwoners. Beperkt aantal professionele instellingen. Weinig onderscheidend aanbod. Veel kleine verenigingen.
Kansen	**Bedreigingen**
Integrale samenwerking tussen cultuur, toerisme en erfgoed Optimaliseren publieksbereik en –participatie musea Cultuureducatie binnen- en buitenschools bevorderen Samenwerking verenigingen versterken door inzet combinatiefunctionaris Cultuur is middel om participatie te verhogen en zelfredzaamheid te versterken	Vergrijzing Individualisering Dreigend tekort aan vrijwilligers Kortingen op subsidies Exploitaties van voorzieningen die onder druk staan

3.3 Cultureel voorzieningenniveau.

Ons cultureel voorzieningenniveau is op peil. Wij hebben onze culturele infrastructuur getoetst aan het ringenmodel van Cor Wijn en stellen vast dat onze gemeente, bestaande uit de centrumgemeente Steenwijk (24.690 inwoners) en de 31 daarom heen liggende grotere en kleinere kernen, een cultureel voorzieningenniveau heeft dat past bij een gemeente van 43.500 inwoners (zie bijlage 1).

Wel zijn er ontwikkelingen binnen de verschillende beleidsterreinen en conclusies uit de sterkte/zwakte analyse die onze aandacht en inzet verdienen. De maatschappelijke kant en de economische pijler van kunst en cultuur verdienen extra aandacht. Hier liggen kansen om stappen te zetten en dat willen wij graag doen in goede samenwerking met onze partners in dit veld.

4. CULTUURBELEID

4.1 Visie.

Onze droom is een bruisend cultureel leven dat aantrekkelijk is voor inwoners en bezoekers en bijdraagt aan een goed vestigingsklimaat.

4.2 Doelen.

1. Behoud van de kracht en kwaliteit van het cultureel klimaat

De in het verleden gemaakte beleidskeuzes en het daarop ingezette beleid vragen niet om een grote omslag. Onze ambitie is om uit te gaan van bestaand beleid en dit op onderdelen zo mogelijk aan te scherpen of te verfijnen.

2. Bevorderen van cultuurparticipatie

We gaan meer accent leggen op cultuurparticipatie, omdat het een positief effect heeft op de vitaliteit, gezondheid en welzijn van inwoners.

Cultuur heeft – net als sport – een sterk verbindende en preventieve functie. Samen muziek maken, samen van kunst genieten, het brengt mensen samen en versterkt op die manier de samenhang in de wijk of buurt. Ook heeft cultuurbeleving op individueel niveau direct een preventieve functie. Het draagt immers bij aan het levensdomein "sociaal netwerk" (samen muziek maken vergroot je netwerk) en "waarden en persoonlijke ontwikkeling" in iemands leven. Ook is de preventieve werking van muziek van belang voor de ontwikkeling van kinderen onder andere in verband met het vertragen van de kans op dementie.
In het beleidsplan sociaal domein is de bijdrage die cultuur heeft en/of kan hebben aan de maatschappelijke deelname van onze inwoners weergegeven.

3. Samenwerking tussen cultuur, toerisme en erfgoed intensiveren en versterken

Vanwege het economisch belang van cultuur, het draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente voor zowel inwoners als toeristen, willen wij de samenwerking tussen cultuur, toerisme en erfgoed intensiveren en versterken.

4.3 Rol gemeente.

Voor de cultuursector geldt een globale – en ongeschreven – taakverdeling, met uitzondering van de sectoren waarvoor een wettelijk regime geldt:
Het *rijk* is verantwoordelijk voor de subsidiëring van grootschalige culturele instellingen, manifestaties en festivals; stimuleert experimenten en voorbeeldprojecten; verzorgt indirecte steunfuncties en is ook verantwoordelijk voor het inkomensbeleid van de kunstenaars.
De *provincie* wordt doorgaans verantwoordelijk gehouden voor spreiding van voorstellingen en activiteiten en het subsidiëren van directe steunfunctietaken, zoals begeleiding van instellingen. Zij heeft een taak in de instandhouding van kleinschalige kinder- en jeugdtheater en vervullen een rol bij zaken die uiting geven aan de regionale identiteit (regionale omroep, dialecten, regionale musea). Ze zien ook als hun taak om samenwerking te bevorderen (denk hierbij aan Cultuureducatie met Kwaliteit of de herstructurering van de bibliotheken).

Als gemeente hebben wij de zorg voor:
a. de het financieren van die voorzieningen die wij voor de culturele infrastructuur van de gemeente noodzakelijk achten (lokale musea, archieven, lokale omroep, bibliotheek e.d.)
b. het subsidiëren van activiteiten op het gebied van onder meer de beeldende kunst, de amateurkunst en de kunsteducatie
c. het in stand houden en laten bespelen van podiumkunstaccommodaties.

Als gemeente nemen wij over het algemeen niet zelf de rol op als beheerder of als organisator van het cultuuraanbod. Wij zien met name de volgende rollen voor de gemeente:

- stimuleren, zodat er voldoende, divers en kwalitatief goed aanbod beschikbaar is voor onze inwoners en dat daarmee de cultuurparticipatie verhoogt;
- faciliteren, van culturele instellingen en verenigingen;
- subsidiëren: met financiële middelen dragen wij bij aan het uitvoeren van de agenda;
- initiëren, van samenwerkingsverbanden om de posities van de lokale cultuur te bevorderen.

5. UITVOERING VAN BELEID

5.1 ERFGOED

Onder het erfgoed verstaan we de monumenten, archeologie en het cultuurlandschap, de musea en historische verenigingen en het gemeentelijk archief.
Wij willen ons erfgoed behouden, ontwikkelen en (laten)beleven. Om dit te realiseren dient er afstemming plaats te vinden op de beleidsonderdelen cultuur, toerisme en erfgoed.
De musea en historische verenigingen zetten zich in voor cultuurbehoud door de diverse collecties en tradities in stand te houden. Wij willen de inzet van al deze vrijwilligersondersteuning bieden middels stimuleringssubsidies voor gezamenlijke projecten.

5.1.1 Musea en historische verenigingen

Waar staan we?	Het primaat van het bewaren, beschrijven en tonen van de lokale geschiedenis ligt in deze gemeente voornamelijk bij het particulier initiatief. Op dit moment zijn er zes musea en twee historische verenigingen waarmee de gemeente een subsidierelatie onderhoudt. In Steenwijk zijn dat het Stadsmuseum, dat de geschiedenis van de vestingstad vertelt, het Kermis- en Circusmuseum met een bijzondere collectie, in Rams Woerthe is de collectie van Krop gehuisvest welke een bovenregionale uitstraling heeft. In Vollenhove bevindt zich Cultuurhistorisch Centrum Land van Vollenhove en in Blokzijl Het Gildenhuys, dat de geschiedenis vertelt van de koopmansstad. Tenslotte hebben we Museumboerderij 't Olde Maat Uus, dat de geschiedenis van Giethoorn en zijn inwoners verbeeldt. De twee zelfstandige verenigingen zijn gevestigd in Oldemarkt, Historische Vereniging IJsselham, en in Steenwijk de Historische Vereniging Steenwijk. Het Stadsmuseum Steenwijk, Het Gildenhuys in Blokzijl en 't Olde Maat Uus in Giethoorn en het Kropmuseum zijn als museum geregistreerd. Vanaf 2014 ontvangen alle zes musea en twee historische verenigingen jaarlijks een waarderingssubsidie (basisbedrag Alle musea worden gerund door het particulier initiatief. De musea drijven grotendeels op de inzet van vrijwilligers. Steenwijkerland kent tevens twee goedbezochte (natuur) Bezoekerscentra, namelijk De Wieden in St. Jansklooster (Natuurmonumenten) en de Weerribben in Ossenzijl.
Doelen	- Behoud, beheer een attractief houden van de eigen collecties - Publieksbereik en –participatie vergroten - Educatieve projecten ontwikkelen ten behoeve van het primair onderwijs
Waar is het van belang voor	Participatie, sociale cohesie
Wat is de uitdaging?	De gemeente streeft ernaar dat ze, behalve dat ze de organisatie in stand houden en de collectie beheren, in samenwerking met andere partijen projecten ontwikkelen en uitvoeren. Er wordt door de besturen hard gewerkt aan de opdracht om het publieksbereik en-participatie te vergroten, maar er zijn nog enkele knelpunten. Presentaties: de musea benadrukken met hun presentaties de lokale geschiedenis. Deze dienen echter actueel gehouden te worden omdat er steeds hogere eisen aan de kwaliteit hiervan door het publiek worden gesteld. De ontwikkeling van projecten voor de cultuureducatie kost tijd en energie, maar vereist ook deskundigheid, waarvoor het budget ontbreekt. Continuïteit: De continuïteit van de werkzaamheden in de musea staat onder druk omdat er steeds minder vrijwilligers beschikbaar zijn. De musea hebben zich verenigd in het Museumberaad en beraden zich momenteel over de toekomst in verband met het dalende aantal vrijwilligers en verminderde bestuurskracht.

	Om de gezamenlijke musea te ondersteunen willen wij budget vrijmaken voor het subsidiëren van gezamenlijke projecten van de musea om - projecten op het gebied van publieksbereik van de musea te kunnen ontwikkelen en - voor deskundigheidsbevordering van de vrijwilligers
Rol gemeente	Initiëren, subsidiëren, stimuleren
Relaties	Cultuureducatie – in samenwerking met het onderwijsprojecten ontwikkelen en aanbieden op het gebied van de cultuurhistorie Erfgoed – cultuurhistorie en erfgoed zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden als onderdeel van onze leefomgeving Toerisme – cultuurhistorie is een belangrijk onderdeel van de aantrekkelijkheid van onze gemeente

5.1.2 Archieven

Waar staan we	Onder het gemeentearchief wordt in de eerste plaats verstaan de op grond van de Archiefwet 1995 formeel naar de archiefbewaarplaats overgebrachte archieven. De archieven hebben na overbrenging niet meer primair een functie voor de bedrijfsvoering, maar krijgen als cultureel erfgoed primair een publieksfunctie. De archieven worden dan openbaar en zijn, voor historisch onderzoek, gratis raadpleegbaar door de burger Het gemeentearchief biedt daarnaast ook onderdak aan voor de geschiedschrijving waardevolle lokale particuliere archieven. Deze vallen na opname in de archiefbewaarplaats ook onder de werking van de Archiefwet 1995 In de afgelopen jaren is het volgende gerealiseerd: - periodieke organisatie archievendag - alle toegangen, een beeldbank en het gehele openbare bevolkingsregister op het internet geplaatst - publicatie van een boekje over het gemeentearchief - groei van het internetgebruik door burgers (2500 zoekacties in 2006, ruim 50.000 in 2013) - verwerving 28 particuliere archieven en collecties sinds 2008
Doelen	- Behoud van waardevolle archieven voor het nageslacht (zowel gemeentelijke als particuliere archieven) - Bron voor historisch en genealogisch onderzoek - Bron voor de recht- en bewijszoekende burger - Bron voor controle en verantwoording van de overheid
Wat is de uitdaging	- Verder gaan met digitalisering en hierbij een goede invulling geven aan ontwikkelingen als onder meer auteursrecht, de Wet Hergebruik Overheidsinformatie en scan-on-demand - een duurzaam beheer voor digitale archieven
Van belang voor	Identiteit, sociale samenhang, zeker stellen belangrijk erfgoed
Rol gemeente	Uitvoerend, het gemeentearchief is zelf beheerder van cultureel erfgoed.
Relaties	Cultuur-en erfgoedinstellingen voor meer samenhang in beleid, kennisuitwisseling en presentatie, het onderwijsveld in kader van educatieve projecten

5.1.3 Monumenten, archeologie en cultuurlandschappen.

Waar staan we?	Monumenten en landschap dragen bij aan de identificatie met de gemeente, de stad, het dorp en de straat. Ze geven betekenis aan ons leven. Erfgoed kan ook een gevoel van trots oproepen. Trots voor de woon- en/ of werkplaats. Op dit moment heeft de gemeente Steenwijkerland 282 rijksmonumenten, 192 gemeentelijke monumenten en 3 beschermde stads- en dorpsgezichten (Vollenhove, Blokzijl en Giethoorn inclusief Jonen en Dwarsgracht). Verder loopt op dit moment het proces om de Koloniën van Weldadigheid (o.a. Willemsoord) op de UNESCO-lijst voor werelderfgoed te plaatsen. Ook op archeologische gebied bevat het grondgebied van de gemeente belangrijke archeologisch waardevolle terreinen. De gemeente heeft een eigen Archeologische Waarden- en Beleidskaart op laten stellen waarin de archeologische waarden en verwachtingen voor het hele grondgebied van de gemeente in kaart zijn gebracht. Boven het maaiveld vormt het (cultuur)landschap, naast de gebouwde omgeving, een belangrijk onderdeel van de identiteit en het aanzien van de gemeente.
Doelen	- Wij willen ons materiële erfgoed behouden, ontwikkelen en beleven.
Wat is de uitdaging?	In de Erfgoednota Steenwijkerland 2012-2014, “een nieuwe toekomst voor het verleden” is vastgelegd hoe de gemeente om wil gaan met haar (materiële) cultureel erfgoed. - Inpassing cultuurhistorie in bestemmingsplannen, - Rol cultuurhistorie in aantrekkingskracht gemeente, - Erfgoed in onderwijs en als onderdeel van de Open Monumentendag, - monumentaal groen
Van belang voor	Verbinding, sociale cohesie en inspiratie
Rol gemeente	Initiëren en stimuleren.
Relaties	Toerisme – cultuurhistorie is een belangrijk onderdeel van de aantrekkelijkheid van onze gemeente Erfgoed – cultuurhistorie en erfgoed zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden als onderdeel van onze leefomgeving

5.1.4 UNESCO-nominatie Koloniën van Weldadigheid

Waar staan we?	Sinds 2012 wordt in eendrachtige samenwerking tussen verschillende overheden in Nederland en België gewerkt aan de nominatiedossier om de Koloniën van Weldadigheid de status van Werelderfgoed te laten krijgen. Willemsoord (inclusief De Pol is één van de Koloniën van Weldadigheid in Nederland en België die in de race zijn voor de status van Werelderfgoed. In 1818 startte Johannes van den Bosch in Frederiksoord met de Maatschappij van Weldadigheid. Zijn ideaal was om mensen die in armoede leefden en/of van de rafelranden van de samenleving een nieuwe kans te bieden. Hij wilde ze leren om een nieuw leven op te bouwen in een normaal, gedisciplineerd en eerlijk arbeidersbestaan. Woeste gronden in Drenthe (Frederiksoord/Wilhelminaoord/Boschoord), Overijssel (Willemsoord en De Pol) en Fryslân (Oost- en Westvierdeparten) werden ontgonnen en tussen 1818 en 1824 werden er in het gebied 400 kolonistenwoningen gebouwd, waarvan 100 in Willemsoord. Daarnaast werden er ook gemeenschappelijke voorzieningen als kerken, scholen en werkplaatsen gebouwd. Dit waren de vrije Koloniën, waar men door hard werken opgevoed en het de bedoeling was dat men te zijner tijd als goede burgers terug zou terugkeren in de samenleving. Bijna 200 jaar later is de opzet van Koloniën van Weldadigheid nog goed te herkennen in het landschap. De kaarsrechte, door bomen omzoomde, lanen, de strak in het gelid staande koloniewoningen en de begraafplaatsen vertellen in Willemsoord en De Pol nog steeds het verhaal van de Koloniën en hun bewoners. Een uniek verhaal en een uniek gebied dat, samen met de andere Koloniën van Weldadigheid het verhaal vertelt van bijna 200 jaar geleden en daardoor binnen de gemeente ook een waardevol cultureel erfgoed vormt.
Wat is de uitdaging?	Wanneer de Koloniën van Weldadigheid aangewezen worden als Werelderfgoed, geldt dit als een soort ‘Michelinster’ voor het gebied. Aanwijzing tot Werelderfgoed, betekent een erkenning op wereldniveau van de aanwezige waarden! De status van Werelderfgoed kan dan ook zeker voordelen en kansen met zich meebrengen. (Inter)nationale belangstelling voor het gebied zal toenemen. Hier wordt al op ingespeeld door het ontwikkelen van diverse bezoekerscentra/informatiepunten en ook lokale initiatieven sluiten aan bij het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid. De geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid en haar weerslag op het landschap kunnen zo doorgegeven worden aan toekomstige generaties. De (toekomstige) Werelderfgoedstatus kan ook prima als marketinginstrument in internationaal verband. Het is een uniek middel om het gebied en de producten daaruit te promoten. Niet alleen de zichtbare herinneringen in het landschap zijn belangrijk, ook het sociale experiment van de Koloniën van Weldadigheid biedt waardevolle lessen voor het heden en stof voor een maatschappelijk debat. Dit is een potentie die de Koloniën van Weldadigheid zouden kunnen aanboren door maatschappelijke partners uit te nodigen om hiermee aan de slag te gaan.

5.2 PODIUMKUNSTEN.

Hieronder vallen een breed scala aan uitvoerende kunsten zoals theater, muziek, dans, literatuur en andere vormen en afhankelijk van de grootte en de werkvelden wordt er onderscheid gemaakt tussen professionele kunsten, amateurkunst en cultuureducatie.
Wij hebben als gemeente geen verantwoordelijkheid voor de productie van professionele podiumkunst, zoals het in stand houden van een theater- of een muziekgezelschap. Deze rol zien wij ook niet weggelegd voor de komende jaren. Wel zijn wij bereid podia in stand te houden waarop dit uitgevoerd kan worden.
In de afgelopen jaren zijn er dan ook grote investeringen gedaan in de dorpshuizen en mfc's, De Meenthe en in De Buze.

5.2.1 Podia

Waar staan we?	Op vele plaatsen in onze gemeente worden optredens en uitvoeringen verzorgd: - De Buze: uitvoeringen popmuziek en kleine festivals - 19 dorpshuizen en mfc's waarvan De Burght in Vollenhove en Dalzicht in Oldemarkt de grootste zijn - Naast de dorpshuizen en De Buze worden ook kerken, de bibliotheek en andere onverwachte locaties als podium gebruikt - Tenslotte vormen de horecabedrijven regelmatig podia voor livemuziek. - Rabo-theater De Meenthe (wordt separaat benoemd)
Doelen	Behoud van plekken waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten en zich kunnen ontspannen en zich kunnen presenteren.
Wat is de uitdaging	Om de dorpshuizen en wijkgebouwen bestendig te houden is het van belang de besturen te faciliteren in groot onderhoud. Momenteel ondersteunen wij de besturen middels de Regels subsidiëring dorpshuizen en wijkgebouwen. Dit houdt in dat de besturen jaarlijks een bedrag van € 1000,00 ontvangen voor de activiteitenkosten. Daarnaast is er een bedrag beschikbaar voor subsidiëring van onderhoudskosten aan zelfstandige dorpshuizen. Per dorpshuis kan jaarlijks tot een bedrag van maximaal € 2500,00 aan nota's voor onderhoud van het gebouw worden gedeclareerd. Dit bedrag kan maximaal 4 jaar gespaard worden. Tot nu toe is het voor deze regeling beschikbare budget, dat in de jaarlijkse gemeentebegroting wordt vastgesteld, voldoende.
Rol gemeente	Faciliterend
Relaties	Maatschappelijk vastgoed, wijken- en kernenbeleid, culturele veld.

5.2.2 De Meenthe

Waar staan we?	Rabo Theater De Meenthe is het theater- en evenementencomplex van Steenwijkerland. Het theater is voorzien van een theaterzaal met 605 stoelen, een kleine zaal die plaats biedt aan 127gasten , foyers en een evenementenhal met een capaciteit van 2500 staanplaatsen of 1500 zitplaatsen. In 2016 is voor het eerst de grens van 40.000 bezoekers voor professionele theatervoorstellingen doorbroken en zal het totaalbezoek stijgen naar rond de 145.000.
Doelen	• Biedt een afwisselend en veelzijdig theaterprogramma • Is een professioneel podium voor beoefenaars van de kunsten, zowel voor amateurs als voor professionals • Heeft een actieve en stimulerende rol ten aanzien van de amateurkunst • Werkt samen met de culturele instellingen in onze gemeente.
Wat is de uitdaging?	In 2016 is het gebouw in eigendom overgedragen aan de gemeente, waarbij tevens is besloten dat het subsidie gehandhaafd blijft voor de exploitatie van de theater- en evenementenvoorzieningen.

	Het is nu zaak voor het bestuur van De Meenthe om vormen te vinden waarbij de exploitatie gezond blijft. Hierbij kan gedacht worden aan de inzet van vrijwilligers maar ook aan samenwerkingsvormen met theaters in de (directe) omgeving, bijvoorbeeld op het gebied van uitwisseling van (technisch) personeel
Van belang voor	Cultuurparticipatie, sociale samenhang, inspiratie, cultuureducatie
Rol gemeente	Subsidiëren, faciliteren, initiëren
Relaties	Inwoners, culturele instellingen en verenigingen, onderwijs, particulier initiatief.

5.2.3 Festivals en evenementen

Festivals en evenementen versterken de aantrekkelijkheid van de gemeente als woon- en verblijfplaats. Door het jaar heen vinden er tal van evenementen plaats, die door het particulier initiatief worden georganiseerd. Van gemeentewege is de betrokkenheid gelegen in het vergunningentraject en financiële betrokkenheid, omdat een aantal evenementen financieel wordt ondersteund, zoals Kopje Cultuur en het in 2015 gehouden Textielfestival, maar ook een tentoonstelling van kunstwerken in park Rams Woerthe. Aangezien er grote kosten zijn verbonden aan de organisatie van evenementen in de buitenlucht, streven wij ernaar om dit onderdeel op korte termijn af te stemmen met het vergunningenbeleid op het gebied van de evenementen.
Wij zullen de organisatie van evenementen van (boven)regionale allure blijven ondersteunen. Wij staan ook open voor nieuwe initiatieven, waaraan wij echter wel voorwaarden verbinden. Deze dienen aantoonbaar (boven)regionaal van karakter te zijn, een verbinding te hebben met toerisme en ter promotie van onze gemeente kunnen dienen.

Waar staan we	Er vinden tal van festivals en evenementen plaats in onze gemeente. en de organisatie daarvan wij over aan het culturele veld. Kopje Cultuur Open Monumentendag Boekenmarkt Corso's Gondelvaarten Schrijversfestival Steenwijkerland Steengoed Willemsoord Rock around Giethoorn Bluesfestival Giethoorn Dicky Woodstock Dickensfestival Wiedepop Shantykorenfestival Stonehengefestival Pasar Malem Daarnaast hebben wij oog voor de kleinere evenementen die zich specifiek richten op een onderdeel (bijvoorbeeld Klassiek Blokzijl) of beperken tot eigen stad of dorp.
Doelen	• Vergroten aantrekkelijkheid van de gemeente • Podium voor initiatieven op het gebied van de amateurkunst
Wat is de uitdaging	Bij de totstandkoming van het gemeentelijk evenementenbeleid rekening houden met de gevolgen van beleidskeuzes voor de culturele festivals. De organisatie van de festivals en evenementen laten wij over aan het culturele veld. Wel is het voor ons van belang om ruim van tevoren te weten welke evenementen op welke dagen plaatsvinden. Dit is van belang met de voorbereiding van het toezicht op de openbare orde en veiligheid, maar ook voor het eventueel afsluiten van wegen, het bewaken van de geluidsnormen en het organiseren van reiniging en vuilophaaldiensten.
Van belang voor	Aantrekkelijkheid van de gemeente, cultuurparticipatie Sociale cohesie Persoonlijke ontwikkeling
Rol gemeente	Faciliteren, subsidiëren
Relaties	Amateurkunst, Toerisme

5.2.4 Amateurkunst

De kracht van de amateurkunst in Steenwijkerland is de onderlinge betrokkenheid. Dit uit zich in een sterk verenigingsleven en een groot cultuurhistorisch besef. We willen de cultuurparticipatie verhogen en daarmee de plaats van kunst en cultuur in de samenleving borgen voor de toekomst.
Wij verlangen van onze amateurkunstverenigingen maatschappelijke betrokkenheid.

Waar staan we?	Duizenden inwoners van de gemeente Steenwijkerland zijn actief als amateurkunstenaar op het gebied van beeldende kunst, muziek, dans, theater, schrijven en nieuwe media. In onze gemeente is er dan ook een grote verscheidenheid aan verenigingen die actief zijn op dit gebied. De grote hoeveelheid aan verenigingen is te linken aan het aantal kernen in de gemeente. Dit alles maakt dat er een stevige basisstructuur van diverse amateurverenigingen is. De verenigingen laten regelmatig van zich horen en verzorgen tal van concerten en presentaties op verschillende plaatsen in onze gemeente.
Doelen	• Vergroten participatie (in het bijzonder jongeren) • Vergroten zichtbaarheid van de verenigingen • Stimuleren van culturele initiatieven voor en door amateurkunstenaars • Maatschappelijk betrokken verenigingen • Samenwerking stimuleren met partners in de zorg en sport
Wat is de uitdaging?	Wij kiezen voor een stimulerende rol ten aanzien van de kwaliteit van de amateurkunst en de deskundigheidsbevordering. Dit moet ertoe leiden dat de toegankelijkheid van kunst voor een breed publiek wordt vergroot en een hogere participatie wordt bereikt. We ondersteunen hierbij de verenigingen middels de inzet van een cultuurcoach, die de binnen- en buitenschoolse educatie zal moeten gaan verbinden. Daarnaast krijgt deze een makelaarsfunctie in dit veld om partijen te adviseren en nader tot elkaar te brengen. Binnen de opdracht aan Scala zijn er afspraken gemaakt over het aantal gesubsidieerde lesplaatsen voor de muziekverenigingen. In overleg met de verenigingen zullen er nieuwe afspraken worden gemaakt voor lesplaatsen voor kinderen. De verenigingen moeten zich verantwoordelijk voelen voor hun maatschappelijke taak en bijdragen aan het vinden van antwoorden op maatschappelijke vraagstukken ten aanzien van het sociaal domein, vergrijzing en vrijetijdsbesteding. Voor wat betreft de uitvoering zal de aandacht zich vooral richten op de kwetsbaren in de samenleving. ➢ We handhaven de stimuleringssubsidies voor amateurkunst op het huidige niveau ➢ Het initiatief om de verbinding te zoeken en te leggen tussen de binnenschoolse- en buitenschoolse cultuureducatie ligt bij de culturele sector. ➢ Wij ondersteunen deze initiatieven middels de inzet van een combinatiefunctionaris/cultuurmakelaar. ➢ Ten aanzien van het stimuleringsbeleid gaan wij inzetten op een integrale aanpak op het terrein van cultuur, sport en welzijn.
Van belang voor	Participatie, persoonlijke ontwikkeling, herkenbaarheid, sociale cohesie, inspiratie
Rol gemeente	Stimulerend, faciliteren, initiëren
Relaties	Festivals en evenementen, cultuureducatie, samenwerking met de domeinen zorg en sport

5.2.5 Cultuureducatie

Cultuureducatie is onmisbaar voor de vorming van jonge mensen tot kritische volwassenen. Via cultuuronderwijs ontwikkelen kinderen hun talenten, maken zij kennis met schoonheid en leren zij de waarde van kunst te begrijpen. Het versterken van de creativiteit van kinderen maakt ze gereed voor de toekomst en daarom blijven wij de cultuureducatie primair onderwijs op onderdelen steunen.

Waar staan we nu	Cultuureducatie primair onderwijs: Cultuurmenu primair onderwijs: Sinds 2011 wordt een samenhangend beleid voor cultuureducatie gerealiseerd waarbij de twee beleidsterreinen cultuur en onderwijs elkaar versterken. Cofinanciering: gemeente en het onderwijs ondersteunen de jaarlijkse afname van culturele (inclusief erfgoed) activiteiten voor het basisonderwijs. Deskundigheidsbevordering en de ontwikkeling van doorgaande leerlijnen zijn pijlers, met als doel een betere verankering van het beleid. Een Platform Cultuureducatie, waarin naast de culturele en cultuurhistorische instellingen het onderwijs is vertegenwoordigd door de beide bovenschoolse directeuren p.o., is verantwoordelijk voor de ontwikkeling en afzet van de cultuureducatie. Cultuurcoach: de gemeente faciliteert het Platform met personele inzet middels de cultuurcoach. De cultuurcoach is de pro-actieve en deskundige schakel tussen het Platform Cultuureducatie en de individuele aanbieders; organiseert en coördineert de deskundigheidsbevordering en ontwikkelt beleid op het gebied van cultuureducatie. Cijfers: 37 basisscholen, 36 nemen structureel deel; jaarlijks 3 activiteiten per leerling; totaal ca. 3900 leerlingen; ca. 11.800 activiteiten. 18 contactpersonen cultuureducatie op de scholen (Interne Cultuur Coördinatoren). Cultuureducatie voortgezet onderwijs: hierin hebben wij geen gemeentelijke taak. Dit wordt uitgevoerd door het onderwijs in samenwerking met de culturele partners.
Doelen	• Alle leerlingen in het primair onderwijs maken kennis met kunst en cultuur, zowel door actieve(meedoen) als door passieve (kijken, luisteren, genieten) deelname • Alle culturele instellingen en het onderwijs werken samen om de beleidsdoelen te realiseren.
Wat is de uitdaging	Verankering van cultuureducatie in de Steenwijkerlandse samenleving d.m.v.: - integratie in het schoolplan (doorgaande leerlijnen, aansluiting bij de kerndoelen); - verbinden met andere beleidsterreinen (o.a. sport/beweging, welzijn) en - het culturele veld stimuleren om in samenwerking met het onderwijs projecten ten behoeve van de cultuureducatie te ontwikkelen. De integratie van cultuureducatie in het schoolplan is in gang gezet. Momenteel lopen er een aantal pilots waarbij een aantal scholen, Scala en de cultuurcoach gezamenlijk optrekken om dit traject uit te werken. De implementatie en verdere uitrol van deze projecten zien wij als uitdaging voor het onderwijs en het is dan ook de taak voor het onderwijs om deze opdracht verder uit te voeren. Onze uitdaging is de cultuureducatie te verbinden met andere beleidsterreinen en het culturele veld te stimuleren om samen met het onderwijs projecten te ontwikkelen. De inzet van een combinatiefunctionaris zou hierbij een proactieve en verbindende rol kunnen spelen. De kosten van het Cultuurmenu worden gefinancierd door het onderwijs, de gemeente en een bijdrage van de provincie. Lokale en provinciale budgetten worden gekoppeld voor een efficiënte en effectieve inzet van de middelen. Het onderwijs heeft zich bereid verklaard voor de komende 4 jaar weer het budget van € 8,00 per leerling te reserveren. De provincie onderschrijft het belang van

	cultuureducatie maar de wijze van provinciale ondersteuning is afhankelijk van de provinciale cultuurnota 2017-2020. ➢ We stellen een budget beschikbaar voor uitvoering van het Cultuurmenu en streven ernaar om dit samen met het onderwijs en de culturele instellingen uit te voeren. ➢ Wij spelen een actieve rol in de uitdaging om cultuureducatie te verankeren in de onze samenleving ➢ De inzet van de cultuurcoach wordt meegenomen in de heroverweging van taken en inzet van de regeling buurtsportimpuls(combinatiefunctionarissen).
Van belang voor	Persoonlijke ontwikkeling, sociale cohesie, samenwerking
Rol gemeente	Faciliteren, initiëren
Relaties	Preferente culturele instellingen (bibliotheek, Scala, de Meenthe), bovenschools management van 38 basisscholen, gemeente, individuele lokale/ regionale cultuur- en erfgoedaanbieders.

5.2.6 SCALA, centrum voor beeldende kunsten.

SCALA is het centrum voor beeldende kunsten voor onze gemeente. De activiteiten worden voor een groot deel uitgevoerd in De Meenthe en op locatie in onze gemeente.
De afspraken voor wat betreft de uitvoering van de activiteiten lopen tot en met 2016.
Aandacht verdienen de individuele lessen die Scala verzorgt in het kader van de talentontwikkeling. Dit doel behoort niet meer tot onze prioriteiten omdat wij ons gaan inzetten voor bewoners in een kwetsbare positie.
De ondersteuning voor de amateurkunst verloopt stroever dan verwacht. Deze netwerkfunctie die Scala uitvoert, zal meegenomen worden in de voorgenomen heroriëntatie van taken en inzet van de combinatiefunctionarissen.
Wij hebben Scala meegedeeld dat 2017 wordt gezien als een overgangsjaar. In de loop van het jaar wordt bekend hoe de budgetten verdeeld gaan worden binnen het sociale domein en de activiteiten van Scala worden hierin meegewogen.

Waar staan we	Scala biedt cursussen aan op het gebied van muziek, beeldende kunst en nieuwe media en is gevestigd in het Rabo Theater De Meenthe. Het doel is om zoveel mogelijk kinderen en jongeren in aanraking te brengen met cultuur in de gemeente Steenwijkerland. De amateurkunstverenigingen krijgen een sterkere rol in het lokale cultuuraanbod en worden in aanraking gebracht met het onderwijs. Tot en met 2016 is op basis van gemeentelijke uitgangspunten een maatwerkpakket samengesteld dat is samengevat in de volgende programmalijnen: *Kennismaking, oriëntatie en eerste scholing.* Het doel is om zoveel mogelijk kinderen en jongeren in aanraking te brengen met cultuur in de gemeente Steenwijkerland. De amateurkunstverenigingen krijgen een sterkere rol in het lokale cultuuraanbod en worden in aanraking gebracht met het onderwijs. *Scholing en verdieping tot 18 jaar* Het doel van deze programmalijn is kinderen en jongeren tot 18 jaar verdere scholing en verdieping te geven in alle kunstdisciplines. *Amateurkunst/netwerkfunctie* In deze programmalijn staat de amateurkunst centraal. Deze programmalijn is gericht op een prominentere rol voor de amateurkunstverenigingen in het onderwijs, maar ook in de eigen culturele en sociaal maatschappelijke omgeving. Scala heeft een nieuwe rol in de ondersteuning en advisering van de amateurkunstverenigingen. Hiermee krijgen de amateurkunstverenigingen de mogelijkheid om bijvoorbeeld sterker in te zetten op innovatie binnen de vereniging, het uitvoeren van nieuwe projecten of het doelgericht aantrekken van meer jeugdleden. Via de Amateurkunstcarrousel passeren in een aantal jaren alle kunstdisciplines de revue, samen met het primair onderwijs in de gemeente. De kinderen maken op relatief jonge leeftijd kennis met een kunstdiscipline en kunnen zich vervolgens in

	hun vrije tijd, buitenschools, verder laten scholen samen met Scala en een amateurkunstvereniging. De vraag vanuit het onderwijs is leidend voor de discipline die dat jaar centraal staat. Per jaar kunnen een beperkt aantal scholen meedoen.
Doelen	• Gevarieerd aanbod voor jongeren op alle disciplines • Er zijn doorgaande leerlijnen, zowel binnen- als buitenschools (verdieping) • Doorstroming bewerkstelligen naar amateurkunstverenigingen • Samenwerking met de culturele instellingen in onze gemeente in het kader van de cultuurparticipatie • Aansluiting zoeken bij de doelgroepen in het sociale domein: mensen in een achterstandspositie.
Wat is de uitdaging	Programma 2017 en verder. De afspraken voor wat betreft de uitvoering van de activiteiten lopen tot en met 2016. De ondersteuning voor de amateurkunst levert niet de verwachte resultaten. Wij hebben het bestuur van Scala meegedeeld dat het budget amateurkunst/netwerkfunctie voor 2017 en verder niet meer beschikbaar is. Het wordt meegenomen in de voorgenomen heroriëntatie van taken en inzet van de cultuurcoach. Voorts is besloten om 2017 te zien als overgangsjaar. Scala voert de reguliere taken van 2016 uit, waarbij de netwerkfunctie vervalt. In de loop van 2016 wordt bekend hoe de budgetten verdeeld worden binnen het sociale domein en zullen ook de activiteiten van Scala worden meegewogen.
Van belang voor	Persoonlijke ontwikkeling, sociale cohesie, identiteit, inspiratie
Rol gemeente	Subsidiëren
Relaties	Cultuureducatie, instellingen in het gehele culturele veld, festivals, onderwijs

5.3. BEELDENDE KUNST

Het aankopen en tentoonstellen van beeldende kunst en het plaatsen van kunst in de openbare ruimte draagt bij aan de integratie van kunst in de samenleving en aan de visuele aantrekkelijkheid van de gemeente als woon- en werklocatie.
Wij willen het huidige beleid op het gebied van beeldende kunst handhaven en in deze periode ons nader beraden over het beleid.

Waar staan we?	*Kunst in de openbare ruimte*. Gezamenlijk met de plaatselijke belangenverenigingen realiseren van kunst in de wijken en kernen. Hierbij geven we niet alleen onze gemeente identiteit maar ook de plek waar het wordt toegepast. *Kunstcollectie gemeente Steenwijkerland*. Naast de collectie Krop bestaat de kunstcollectie van Steenwijkerland uit 3-dimensionaal werk, schilderijen en tekeningen. De collectie wordt op peil gehouden en uitgebreid met jaarlijks een aantal aankopen van beeldend kunstenaars uit onze gemeente. Er is daarvoor jaarlijks een bepaald budget beschikbaar. De kunstcommissie is belast met de aankopen ten behoeve van de collectie. *Tentoonstellen van beeldende kunst.* Sinds de verbouwingen van het gemeentehuis is er geen plaats meer voor exposities. Wel ondersteunen wij de Galerie Steenwijk, gehuisvest in de bibliotheek, waar incidenteel onze eigen collectie wordt geëxposeerd en er jaarlijks een tentoonstelling wordt georganiseerd rondom een kunstenaar uit Steenwijkerland. *Reserve kunst.* Aankopen van kunst worden gefinancierd uit de reserve kunstobjecten en de besteding van deze reserve is gemandateerd aan het college. De gemeente commissie Beeldende Kunst adviseert het college over de besteding van dit kunstfonds.

Doelen	• Het aankopen en tentoonstellen van beeldende kunst en het plaatsen in de openbare ruimte draagt bij aan de integratie van kunst in de samenleving en aan de visuele aantrekkelijkheid van de gemeente als woon- en werklocatie.
Wat is de uitdaging?	Het plaatsen van nieuwe kunstwerken in de openbare ruimte is gekoppeld aan (her-)ontwikkeling van een gebied, zoals het parkeerdek aan de Gasthuispoort in samenhang met de toegepaste kunst van Nicolas Dings, maar ook vaak particulier initiatief. Het gaat hier dan om bijvoorbeeld wijk- en dorpsverenigingen die hiervoor het koppengeld inzetten maar ook andere financieringsbronnen kunnen aanboren. Daar waar mogelijk ondersteunen wij deze initiatieven. De gemeentelijke kunstcollectie is beoordeeld en vastgesteld. Het openbaar maken en de afstoting van datgene dat niet tot de collectie behoort, dient te worden uitgevoerd. Wij hebben de Commissie Beeldende Kunst advies gevraagd over het te voeren beleid op het gebied van de beeldende kunst.
Van belang voor	Sociale cohesie, herkenbaarheid, inspiratie
Rol gemeente	Initiëren, faciliteren
Relaties	Musea, wijken en kernen, commissie beeldende kunst, toerisme

5. 4. MEDIA.

Onder media benoemen we het beleid op het gebied van het bibliotheekwerk en de lokale omroep. Dit zijn de beleidsterreinen waaraan wettelijke voorschriften zijn verbonden.

5.4.1 Bibliotheek.

Aan het bibliotheekwerk zijn wettelijke voorschriften verbonden

Waar staan we	Wij maken gebruik van het bibliotheekstelsel en de bibliotheek maakt onderdeel uit van het landelijke bibliotheeknetwerk. De bibliotheek dient aan de volgende 5 functies te voldoen: het ter beschikking stellen van kennis en informatie, het bieden van mogelijkheden voor ontwikkeling en educatie, het bevorderen van lezen en het kennismaken met literatuur, het organiseren van ontmoeting en debat en het laten kennismaken met kunst en cultuur. De bibliotheek Kop van Overijssel is een plek waar iedereen, ongeacht sociale of economische achtergrond, vrije toegang heeft tot kennis, informatie en cultuur. Verspreid over Steenwijkerland zijn er zeven bibliotheeklocaties, twee afhaal- en brengpunten en een uitleenpost. Naast de centrale locatie in Steenwijk zijn er vestigingen in Vollenhove, Sint Jansklooster, Giethoorn, Kuinre, Oldemarkt en Steenwijkerwold. Er zijn afhaal- en brengpunten in Wanneperveen en Blokzijl en een uitleenpost in Kalenberg. De Bibliotheek telde in 2015 ruim 11.045 leden: dit is 26 procent van de inwoners van Steenwijkerland. Ondanks de lichte af- name van leden ten opzichte van 2014, scoort de Bibliotheek Kop van Overijssel nog steeds boven het landelijke ge-middelde van 23,7 procent. Naast 51 vrijwilligers zijn er 22 parttimers werkzaam in de bibliotheekfuncties, totaal 8,9 fte. In 2015 waren de vestigingen van de bibliotheken in totaal 141½ uur per week geopend.
Doelen	• De bibliotheek maakt deel uit van het landelijke netwerk. • Laagdrempelige voorziening voor leesbevordering en kennismaking met literatuur voor jong en oud • Maakt kennis en informatie toegankelijk voor mensen voor wie de samenleving erg ingewikkeld is geworden • Heeft een rol in het voorkomen/terugdringen van laaggeletterdheid • Aanvullende rol bij de digitale ontsluiting van lokaal erfgoed en cultuur • Ontplooit initiatieven met lokale partners (schrijversfestival, fablab)

Wat is de uitdaging	Om bij te dragen aan ons doel om ervoor te zorgen dat iedereen kan deelnemen aan de samenleving, willen we dat de bibliotheek de komende jaren een bijdrage levert in het voorkomen en/of compenseren van kwetsbaarheid. De bibliotheek is de plek bij uitstek waar de zelfredzaamheid van de burgers kan worden vergroot door hen meer digitaal zelfredzaam te maken en het percentage laaggeletterden te verminderen door taallessen en leesbevorderingsactiviteiten. De bibliotheek dient in de beleidsvoornemens voor 2017 hun rol te pakken in de transformatie van het sociaal domein en de accenten te leggen op - Bestrijden sociaal isolement: vergroting zelfredzaamheid van de burgers middels toegankelijke informatievoorzieningen voor mensen voor wie de samenleving erg ingewikkeld is geworden en hen meer digitaal zelfredzaam te maken - Bevordering participatie door voorkomen/terugdringen van laaggeletterdheid van volwassenen - Cultuureducatie – kinderen leren lezen en middels literatuur hun wereld en kennis vergroten - Bevorderen e-lezen - Samenwerkingsverbanden aangaan met partners in het sociale domein
Van belang voor	Sociale cohesie en persoonlijke ontwikkeling,
Rol gemeente	Initiëren, subsidiëren
Relaties	Onderwijs, culturele instellingen, erfgoedinstellingen, bedrijfsleven

5.4.2 Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland (SLOS)

Het voortbestaan van de lokale omroep staat onder druk. Dit is niet in de eerste plaats een geldkwestie, maar meer de voorwaarden die er door de belangenorganisaties van de omroepen worden gesteld. Er dient samenwerking te worden gezocht met andere lokale omroepen en zo mogelijk een organisatie te vormen. Dit proces verloopt moeizaam en waar mogelijk zullen wij dit proces ondersteunen.

Waar staan we	In onze gemeente is de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland gevestigd. Op grond van de mediawet heeft de gemeente de wettelijke taak om de lokale omroep te bekostigen. Wij hebben echter geen rol in het functioneren van de omroep.
Doelen	• Programma's maken die gericht zijn op de culturele en maatschappelijke behoefte van onze inwoners.
Wat is de uitdaging	Het voortbestaan van de lokale omroep staat onder druk. De brancheorganisatie stelt voorwaarden aan de grootte van de omroep en die zijn in dit gebied moeilijk te realiseren, bijvoorbeeld het minimale bereik van de omroep moet 200.000 inwoners zijn. Hiervoor zou er dan een heel grote lokale omroep moeten worden opgericht, die meerdere gemeente beslaat. De eerste verkennende besprekingen van het bestuur van de SLOS met de omroepen uit de omliggende gemeenten hebben geen resultaat opgeleverd. Geen van de omroepen wil graag hun eigen identiteit opgeven. Wij steunen het voornemen van de lokale omroep van Steenwijkerland om de activiteiten uit te voeren op basis van een samenwerkingsverband met andere lokalen omroepen.
Van belang voor	Sociale cohesie, herkenbaarheid
Rol gemeente	Faciliteren en subsidiëren.
Relaties	

5. 5. CULTUUR EN TOERISME

De cultuursector en de toeristische sector in onze gemeente kunnen elkaar versterken. Het toeristisch beleid van de gemeente is gericht op het versterken van de lokale economie en daarmee op het creëren van werkgelegenheid: meer toeristen, verspreid over het jaar en over het gebied! Ondernemers in ons gebied richten zich in toenemende mate op doelgroepen die meer dan gemiddeld geïnteresseerd zijn in cultuur. Dit in combinatie met het feit dat cultuur minder afhankelijk is van weersomstandigheden en cultuur verspreid over het gebied wordt aangeboden geeft kansen voor een nadere intensivering van de samenwerking tussen deze beleidsvelden.
Hoe cultuur toerisme kan versterken blijkt bijvoorbeeld uit het Textielfestival, dat in 2015 is georganiseerd in Oldemarkt en omgeving. Deze combinatie van natuurbeleving, kunst en handwerk en promotie van onze gemeente trok bezoekers uit het gehele land.
Wij streven ernaar om kunst en cultuur als vaste waarde in de beleidsvelden toerisme en erfgoed op te nemen.

Waar staan we	In 2009 heeft de gemeenteraad de “Visie Toerisme & Recreatie; kwaliteit en samenwerking” vastgesteld. Toerisme is belangrijk voor de lokale economie van Steenwijkerland. Door meer verbinding te leggen met cultuur(historie) kan ons gebied nog aantrekkelijker worden voor de toerist. Medio 2017 wordt een nieuwe toeristisch-recreatieve visie ter vaststelling voorgelegd aan de gemeenteraad.
Doelen	De opgave voor de komende jaren is de samenwerking tussen cultuur en toerisme te intensiveren en mogelijk verder te versterken.
Wat is de uitdaging	Kansen zijn er voldoende. De sector Toerisme is sterk in de gemeente. Circa 14% van de werkgelegenheid in de gemeente hangt hiermee samen. Ook in economisch mindere tijden wordt door de gemeente en de provincie geïnvesteerd in Toerisme, juist vanwege het stimuleren van de lokale economie. We hebben in de gemeente veel te bieden op het gebied van Cultuur en Cultuurhistorie. Dit kan veel beter toeristisch worden benut. We streven ernaar om kunst en cultuur onderdeel te laten worden van de beleidsvelden erfgoed en toerisme.
Van belang voor	Beleving van het gebied, werkgelegenheid, samenwerking etc.
Rol gemeente	Enerzijds aanbieder van voorzieningen (passantenhavens, aanlegplaatsen, camperplaatsen etc.), anderzijds het faciliteren, stimuleren en voorwaarden scheppen van recreatief-toeristische ontwikkeling in de gemeente.
Relaties	Evenementen, monumenten, musea, theater.

6. FINANCIEN

Uitgangspunten.

- We gaan uit van de in de begroting 2016 opgenomen budgetten.
- Koerswijzigingen dan wel accenten die anders gelegd gaan worden, dienen binnen de bestaande budgetten te worden gerealiseerd. Hiervoor is in voorkomende gevallen een herschikking van de budgetten noodzakelijk.
- Na de accordering van de agenda de uitvoering te laten plaatsvinden via de subsidieafspraken met de verenigingen en instellingen. De verantwoording vindt plaats via de perspectief-, najaarsnota en jaarrekening van de gemeente.

Beschikbaar budget cultuur vanaf 2017 tot en met 2020 . Voor cultuur zijn voor de komende 4 jaar de volgende bedragen beschikbaar (onder voorbehoud van goedkeuring van de gemeentebegroting 2017)

	2017 **€**	**2018** **€**	**2019** **€**	**2020** **€**
Musea	43.845	43.845	43.845	43.845
Meenthe	495.266	495.266	495.266	495.266
Evenementen cultuur	16.100	16.100	16.100	16.100
Overige cultuur inclusief cultuureducatie en amateurkunst	172.656	172.656	172.656	172.656
Muzikale vorming	299.870	299.870	299.870	299.870
Beeldende Kunst	55.357	55.357	55.357	55.357
Bibliotheekwerk	854.890	851.184	851.184	851.184
Lokale omroep	22.310	22.310	22.310	22.310
	1.960.294	1.956.588	1.956.588	1.956.588

Literatuur:

- Notitie amateurkunst
- harmonisatie musea
- Nota toerisme en recreatie
- Nota Erfgoedbeleid
- Beleidsplan sociaal domein(concept).
- Cultuur in de kanteling
- Gemeentelijk cultuurbeleid – een handleiding Cor Wijn

Bijlage 1. Overzicht van de culturele infrastructuur van de gemeente Steenwijkerland*

Culturele infrastructuur = het geheel van makers en bemiddelaars die culturele uitingen voortbrengen, presenteren, openbaar maken, verspreiden, faciliteren en dergelijke, inclusief de accommodaties en media die het publiek in staat stellen kennis te nemen van de uitingen.
De totstandkoming van de culturele infrastructuur is afhankelijk van de volgende factoren:

1. Historie: Voor culturele voorzieningen is doorgaans in het verleden al de basis gelegd.
2. Ligging: Op alle niveaus van grootte vindt men gemeenten die een aantal functies die, centraal voor een bepaald gebied, in zich verenigingen
3. Ambitieniveau: Hoe hoog is het ambitieniveau van de beleidsmakers om cultuur in te zetten ten behoeve van de uitstraling en identiteit van de stad.

In de opbouw is geconstateerd dat er een opbouw is te herkennen van kernvoorzieningen die men overal aantreft (bibliotheek, stadhuis en dergelijke) en grootschalige voorzieningen die alleen in de grote steden kunnen worden gerealiseerd (museum voor moderne kunst). Op grond van de genoemde 4 factoren is het mogelijk geweest om tot een indeling te komen cultuurbeleid. De grenzen tussen de drie vormen zijn moeilijk aan te geven maar worden bij benadering afgeleid uit informatiemateriaal dat omtrent het voorzieningenniveau van kleinere en grotere gemeente voor handen was.

- *Kernachtig* gemeentelijk cultuurbeleid - < 30.000 inwoners
- Uitgebreid gemeentelijk cultuurbeleid tussen 30.000 en 90.000 inwoners
- Allesomvattend cultuurbeleid > 90.000 inwoners

Een greep uit de Festivals	Kopje Cultuur Open Monumentendag Corso's Schrijversfestival Steenwijkerland Rock around Giethoorn Dicky Woodstock Shantykorenfestival Stonehengefestival Pasar Malem Boekenmarkt Gondelvaarten Steengoed Willemsoord Bluesfestival Giethoorn Dickensfestival		
	Kernachtig cultuurbeleid <30.000 inwoners	**Uitgebreid cultuurbeleid 30.000-90.000 inwoners**	**Alomvattend cultuurbeleid > 90.000 inwoners**
Podiumkunsten	**Uitvoeringen voor de jeugd** Schoolvoorstellingen Cultuurmenu Programmering De Meenthe **Kamermuziek** - **Oefenruimten** -	**Multifunctionele accommodatie** Dorpshuizen en mfc's in 19 kernen en wijken Meenthe Steenwijk **Jazz/poppodium** De Buze Steenwijk	**Kernpodium/jazzmuziek** - **Kernpodium/ popmuziek** Programmering theater en evenementenhal De Meenthe **Danstheater** Programmering De Meenthe **Concertzaal/theaterzaal** Meenthe Steenwijk **Kleine zaal** Meenthe Steenwijk **Theaterwerkplaats** - **Theatergezelschappen** - **Muziekensembles**
Film	n.v.t.	Bioscoop Steenwijk	**Theater voor de artistieke waardevolle film** incidenteel
Media en Letteren	**Bibliotheek** Stichting Openbare Bibliotheek Steenwijkerland en Zwarte Waterland met een hoofdvestiging in Steenwijk en met vestigingen en uitleenpunten in de gemeente.	**Literaire activiteiten** Incidenteel: Schrijversfestival en aktiviteiten in de bibliotheek	**Lokale televisie** - **Beurzen/opdrachten/prijzen voor schrijvers** De tweejaarlijkse Bloem poëzieprijs

	Lokale Omroep Slos		
Cultureel erfgoed	**Monumenten** Op dit moment heeft de gemeente Steenwijkerland 282 rijksmonumenten, 192 gemeentelijke monumenten en 3 beschermde stads- en dorpsgezichten (Vollenhove, Blokzijl en Giethoorn inclusief Jonen en Dwarsgracht). Verder loopt op dit moment het proces om de Koloniën van Weldadigheid (o.a. Willemsoord) op de UNESCO-lijst voor werelderfgoed te plaatsen. **Oudheidkamer** 6 musea en twee historische verenigingen **Archieven** Gemeentearchief en diverse archieven bij historische musea en historische verenigingen **Archeologie** In diverse musea	**Natuur- of cultuurhistorisch museum** 6 musea waarvan 1 museum met een bovenregionale functie en twee natuuractiviteitencentra bij De Weerribben en De Wieden	**Museum voor moderne kunst** -
Beeldende kunst en bouwkunst	**Architectuur** **Vormgeving van de openbare ruimte** Kunst in de openbare ruimte Beeldenroutes in Giethoorn en Blokzijl **Tentoonstellingsruimte** Bibliotheek	**Percentageregeling** **Kunstuitleen** - **Aankoopfonds** Gemeentelijk kunstfonds **Collectie** Gemeentelijke kunstcollectie **Centrum voor beeldende kunst**	**Kunstenaarsbeleid** - **Ateliers** - **Individuele subsidies** - **Opdrachten** Incidenteel, kunst in de openbare ruimte in samenwerking met wijken en kernen **Kunstenaarsinitiatieven** Verschillende Galeries en beeldentuinen -
Amateurkunst en kunsteducatie	19 muziekverenigingen en meer dan 80 verenigingen op het overige gebied van de kunsten		

Festivals vinden overal plaats.

- Op basis van de VNG uitgave: “Gemeentelijk cultuurbeleid – een handreiking” door Cor Wijn.

Bijlage 2

			Uitgaven cultuur 2010 in vergelijking met begroting 2016.				
					rekening 2010		begroting 2016
	651010		Bibliotheekwerk		€ 829.704,00		€ 858.307,00
	651110		Scala		€ 418.439,00		€ 299.870,00
	654110		Beeldende Kunst		€ 64.308,00		€ 55.357,00
	654110		Musea		€ 139.568,00	*	€ 43.845,00
	654130		Overige cultuur (inclusief culturueducatie)		€ 189.251,00		€ 172.656,00
	656030		evenementen		€ 18.549,00		€ 16.100,00
	658010		Meenthe		€ 487.486,00		€ 495.266,00
	658020		Lokale televisie		€ 29.680,00	**	€ 22.310,00
			Totaal		**€ 2.176.985,00**		**€ 1.963.711,00**
			* inclusief 60.000,00 incidenteel voor museumadviseur.				
			** inclusief incidenteel subsidie voor mengtafel				
			Vergeleken met 2010 wordt in 2016 € 213.274,00 minder aan cultuur uitgegeven.				

Bijlage 3

SUBSIDIEREGISTER 2015

(tot 1 november 2015)

Soort subsidie	Aanvrager	Toegekend bedrag
Amateurkunst	Stichting OrCa produkties	€ 2.940,00
	Cantica Sacra	€ 1.000,00
	Stichting SCIK	€ 487,50
	Groot Gieters Popkoor	€ 1.000,00
	Vollenhoofsch Fanfare	€ 14.931,72
	Chr. Oratoriumvereniging Steenwijk e.o.	€ 1.400,00
	The Swinging Stones	€ 1.000,00
	Soli Deo Gloria	€ 8.557,13
	Chr. Muziekvereniging Crescendo	€ 10.001,43
	Muziekvereniging Opnieuw Verenigd	€ 3.726,06
	Top Onna	€ 4.295,29
	Drumband TOG	€ 1.894,75
	Chr. Muziekvereniging De Bazuin	€ 6.114,50
	Drumband- en majorettevereniging Zomabe's	€ 4.109,03
	Chr. Muziekvereniging Excelsior Belt Schutsloot	€ 8.318,41
	Chr. Brassband De Woldklank	€ 5.731,38
	Oldemarkter Fanfare	€ 10.205,09
	Chr. Muziekvereniging Crescendo Wanneperveen	€ 3.161,48
	Chr. Muziekvereniging Jeduthun	€ 4.360,50
	Chr. Muziekvereniging Excelsior Kalenberg-Hoogeweg	€ 3.000,11
	Giethoorns Fanfare	€ 2.643,88
	Muziekvereniging Onderling Genoegen	€ 3.424,58
	Toutenburger Muzikanten	€ 3.435,94
	Concertcommissie Geref Kerk	€ 380,00
	Rederijkerskamer Ons Genoegen	€ 1.000,00
	Kunstbende	€ 250,00
	Chr. Gemengd koor De Zeeklank	€ 900,00
	Zangvereniging Zanglust	€ 507,00
	De Rietsnieders	€ 2.293,25
		€ 111.069,03
Kunst en cultuur	Historische Vereniging IJsselham	€ 750,00
	Christelijke oranjevereniging Belt-Schutsloot	€ 785,00
	Vereniging Gondelvaart Giethoorn	€ 785,00
	Stichting Oud Blokzijl / Museum Het Gildenhuys	€ 3.000,00
	Stichting Galerie Steenwijk	€ 23.754,00
	Historische Vereniging Steenwijk e.o.	€ 750,00
	Vereniging Nederland en Oranje Dwarsgracht	€ 785,00
	Stichting Schrijversfestival Steenwijk e.o.	€ 2.292,00
	Stichting IJsselacademie	€ 14.391,00
	Overijsselse Vereniging voor Kleine Kernen	€ 201,00
	Stichting Kermis- en Circusmuseum	€ 3.000,00
	Volksuniversiteit Steenwijkerland	€ 14.000,00
	Lente Podium Blokzijl	€ 1.991,00
	Stichting Schrijversfestival Steenwijk e.o.	€ 1.000,00
	Stichting Openbare bibliotheek Kop van Overijssel	€ 834.863,00
	Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland (SLOS)	€ 22.310,00
	Stichting Blokzijl Klassiek	€ 995,00
	Scala	€ 299.871,00
	Stichting Instituut Hildo Krop	€ 3.000,00
	Stichting de Meenthe	€ 495.266,00
	Stichting Cultuur Historisch Centrum Land van Vollenhove	€ 3.000,00
	Stichting Orgelconcerten Grote Kerk	€ 225,00
	Platform Cultuureducatie Steenwijkerland	€ 56.712,00
	Stichting Instituut Hildo Krop	€ 3.000,00
		€ 1.786.726,00

Bijlage 4

Proces:
2016
17 mei – agenda gereed voor pfo
192 juni mei – behandeling in pfo
6 juni – definitieve concept gereed voor overleg met instellingen en verenigingen
21 juni – tussen 1 juni en 21 juni is er overleg me de betrokken verenigingen en instellingen (een deel van de afspraken is al gemaakt (Museumberaad, Platform Cultuur Educatie, Commissie Beeldende Kunst)
15 juli – Cultuuragenda gereed inclusief college- en raadsvoorstel.

9 augustus – in college
20 september politieke markt
11 oktober - raad

Einde bijlage: 5.1 KANSEN DOOR VERBINDEN - CULTUURNOTA 2016 EN VERDER versie definitief raad

Terug naar het agendapunt

6.0 Kolonien van Weldadigheid Nominatiedossier - RAADSVOORSTEL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk,
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp: Nominatie(dossier) Koloniën van Weldadigheid

Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:

- in te stemmen met de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid op basis van het voorliggende nominatiedossier.

Samenvatting:

In 2012 heeft de gemeente Steenwijkerland samen met 13 partners een Charter ondertekend waarin de intentie is uitgesproken en bekrachtigd om gezamenlijk aan een succesvol UNESCO werelderfgoed nominatiedossier voor de Koloniën van Weldadigheid te werken. In de afgelopen jaren is het nominatiedossier samengesteld. Inmiddels is het nominatiedossier zover gereed dat het ter besluitvorming aan uw raad kan worden voorgelegd. Het nominatiedossier zal door Nederland, mede namens België, in januari 2017 aan UNESCO worden aangeboden.

Inleiding

Voorgeschiedenis

Na de ondertekening van het Charter is gewerkt aan de opstelling van het nominatiedossier en het creëren/versterken van het draagvlak in het gebied. De samenwerking tussen de gemeenten Westerveld, Weststellingwerf en Steenwijkerland is in dit dossier zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau versterkt en uitgebouwd. Bewoners en andere partijen zijn meegenomen in het proces, onder andere in een Klankbordgroep. Er is een Stuurgroep samengesteld waarin alle deelnemende overheden vertegenwoordigd zijn. De provincie Overijssel, die in eerste instantie niet meedeed in het proces is inmiddels financieel aangehaakt en beraadt zich nog over deelname aan de Stuurgroep.

In mei 2015 heeft de Minister van OCenW besloten om de transnationale seriële nominatie Koloniën van Weldadigheid als eerstvolgende kandidaat-werelderfgoed voor Nederland bij UNESCO in te dienen in de categorie Cultureel Landschap. Sindsdien is gewerkt aan de completering van het Nominatiedossier en de opstelling van het Managementplan, waarin de verschillende overheden aangeven hoe zij met het gebied om willen gaan wanneer het wordt aangewezen tot Werelderfgoed.

Het nominatiedossier

Het concept nominatiedossier dat België en Nederland gezamenlijk hebben opgesteld, is de basis voor de nominatie als Cultureel Landschap. Het dossier is primair bedoeld voor gebruik door het Werelderfgoedcomité van UNESCO en is volgens de richtlijnen en eisen van UNESCO opgesteld. Een Werelderfgoed-nominatiedossier wordt opgesteld volgens een vast voorgeschreven format. Het Managementplan is een bijlage bij het nominatiedossier en komt deels terug in het nominatiedossier.

Het nominatiedossier toont de grenzen van het toekomstig Werelderfgoed en bewijst de veronderstelde wereldwijde uniciteit, onderbouwd vanuit de wordingsgeschiedenis. Dit is uitgewerkt in de hoofdstukken 1,2 en 3: Aanduiding, Beschrijving en Verantwoording. Het Managementplan richt zich op het in stand houden van de uitzonderlijke en universele waarden, in UNESCO-jargon de Outstanding Universal Values (OUV) van het bij UNESCO genomineerde Werelderfgoed in de komende tien jaar. Het gaat daarbij om:

- het beschermen, behouden, duurzaam onderhouden en beheren van het werelderfgoed;
- het op adequate wijze inpassen van nieuwe ontwikkelingen en
- het uitdragen van het werelderfgoed naar de samenleving.

Dit Managementplan komt in verkorte vorm terug in de hoofdstukken 4, 5 en 6 van het nominatiedossier.
Hoofdstuk 7 en 8 van het nominatiedossier geven een overzicht van de documentatie en contactgegevens. Hoofdstuk 9 bevat de handtekening van de verantwoordelijke ministers.

Afstemming met stakeholders

In elke Kolonie is vanaf 2012 met de stakeholders regelmatig contact geweest over het nominatiedossier en het nominatieproces. Dit heeft plaatsgevonden door middel van het instellen van een Klankbordgroep, het organiseren van bewonersinformatieavonden en ander overleg met bijvoorbeeld Dorpsbelang Willemsoord en de agrarische sector. Ook uw raad is gedurende het

proces geïnformeerd door middel van een aantal raadsbrieven. Deze brieven zijn ook als bijlage bij dit voorstel gevoegd.
Daarnaast zijn in de Koloniegebieden verschillende initiatieven ontstaan, zowel lokaal als Kolonie-overstijgend, die de aantrekkingskracht van de nominatie als werelderfgoed benutten. Dit varieert van internationale vrijwilligers initiatieven om het kolonie archief digitaal te ontsluiten, een nationaal theaterspektakel (Pauperparadijs), recreatie-initiatieven (Stichting Weldadig Oord) of de gezamenlijke conceptontwikkeling van 4 musea/bezoekerscentra in de Nederlandse en Vlaamse Koloniën.
De ambitie is om, vanaf 2017, de samenwerking met de vele stakeholders verder uit te bouwen. Dit om zoveel mogelijk inwoners, ondernemers en organisaties de kans te bieden om te inspireren en te laten profiteren van de (aankomende) status.

Om welke gebieden gaat het?
Het voornemen is de zeven Koloniën van Weldadigheid te nomineren die de Maatschappij van Weldadigheid stichtte tussen 1818 en 1825: Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord, Ommerschans, Veenhuizen, Wortel en Merksplas. Deze zijn gelegen in 8 gemeenten, 4 provincies en 2 landen. De kleinste kolonie is circa 130 hectare groot en de grootste 1.700 hectare. In totaal gaat het om een gebied van ruim 8.000 hectare.

Naam	*Land*	*Provincie*	*Gemeente*
Kolonie I: Frederiksoord (1818-1820)	Nederland	Drenthe	Westerveld
Kolonie II: Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten (1821-1823)	Nederland	Drenthe en Fryslân	Westerveld Weststellingwerf
Kolonie III: Willemsoord (1820- 1822)	Nederland	Overijssel	Steenwijkerland
Kolonie IV: Ommerschans (1819)	Nederland	Overijssel	Ommen Hardenberg
Kolonie V: Wortel (1822)	België	Antwerpen	Hoogstraten
Kolonie VI: Veenhuizen (1823)	Nederland	Drenthe	Noordenveld
Kolonie VII: Merksplas (1825)	België	Antwerpen	Merksplas

M1.2 Ligging Koloniën van Weldadigheid in Nederland en België

1:1.800.000

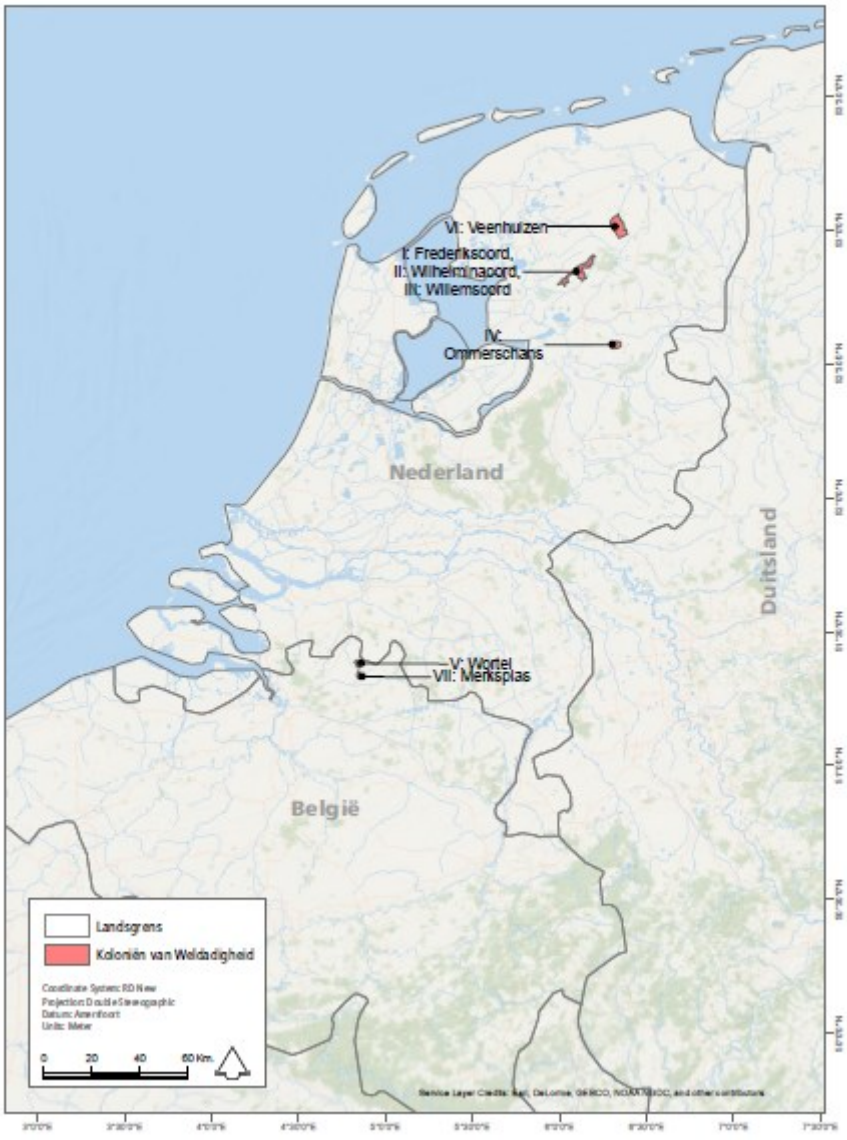

Kolonie III Willemsoord.

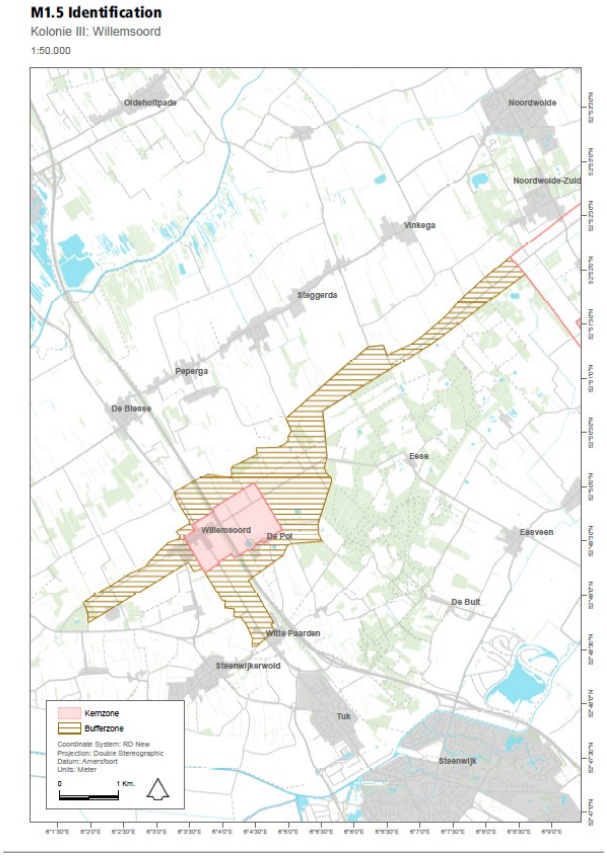

Voor Kolonie III (Willemsoord) gaat het om het gebied zoals op de kaart is aangegeven.

De begrenzing van de Koloniën van Weldadigheid is gebaseerd op het door de Maatschappij van Weldadigheid aan het eind van de stichtingsfase (1825) ontgonnen gebied. Binnen de ontginningsgrens is de voorgestelde *kernzone* (rode vlak op de kaart): het gebied waarin de erfgoedwaarden in samenhang aanwezig zijn. Het gaat dan om de basistypologie (vrije kolonie), de structuur van het landschap (kavels van 3 hectare) de representatieve bebouwing (kerk, Hoeve Utrecht) en de (laan)beplanting). De kernzone is het gebied dat wordt voorgedragen voor de status van Werelderfgoed.

De *bufferzone* is een verplichting van UNESCO voor Werelderfgoederen. Ze beschermt het zicht op de Kolonie en vanuit de Kolonie naar het omliggende gebied. De bufferzone wordt aangegeven door het rood gearceerde vlak op de kaart. De Westvierdeparten maken onderdeel van de bufferzone van Willemsoord. De grenzen van de bufferzone worden in principe gevormd door de grens van het ontgonnen gebied van de Maatschappij van Weldadigheid in 1825. In het nominatiedossier wordt hiervan op enkele plekken – beredeneerd en overal volgens dezelfde systematiek – afgeweken.
Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen (zuidelijke deel bij Willemsoord/De Pol) is geen bufferzone toegevoegd. Daar waar het landschap zeer open van karakter is, is wel een bufferzone opgenomen.

Argumenten

Implicaties Werelderfgoedstatus

Werelderfgoed is een soort 'Michelinster' voor een gebied. Als een gebied Werelderfgoed wordt, betekent dat een erkenning op wereldniveau van de aanwezige waarden. Met de status van Werelderfgoed worden de Koloniën van Weldadigheid een onderdeel van een wereldwijd netwerk.

Wat merken inwoners, ondernemers, organisaties en overheden ervan wanneer de Koloniën van Weldadigheid worden aanwezen tot Werelderfgoed?

In bepaalde opzichten zullen deze partijen er weinig tot niets van merken. Het huidige juridische kader blijft gelijk. De essentie van de unieke waarden van het gebied zijn al langer onderkend en vormen nu al onderdeel van het bestaande toetsingskader: Ze liggen vast in de huidige bestemmingsplannen en beheersplannen en de Welstandsnota. De Koloniën van Weldadigheid zijn en blijven een levend landschap, ontwikkelingen blijven dus mogelijk. Daarbij zal, net als in de rest van de gemeente, rekening gehouden moeten worden met de kenmerken en karakteristieken van het betreffende gebied.
Wijzigingen in landelijke wetgeving (bijvoorbeeld de (Omgevingswet) zullen een andersoortig toetsingskader met zich mee kunnen brengen. Dit betekent niet dat er nieuwe kenmerken en karakteristieken voor het gebied genoemd zullen worden. Als gemeente blijf je dezelfde waarden en karakteristieken beschermen, alleen het instrumentarium waarmee je dit doet zal anders zijn.

Daarnaast kan de status Werelderfgoed ook voordelen en kansen met zich meebrengen.

- de aandacht voor de Koloniën van Weldadigheid en de waarden binnen het gebied begint zich steeds meer te ontwikkelen (bijvoorbeeld TV-uitzending De IJzeren Eeuw, speciale uitgave Noorderbreedte en lokale initiatieven). Dit zou nog verder door kunnen groeien wanneer het gebied daadwerkelijk de status van Werelderfgoed krijgt. Hier wordt al op ingespeeld door het ontwikkelen van diverse bezoekerscentra/informatiepunten. De geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid en haar weerslag op het landschap kunnen zo worden doorgegeven aan toekomstige generaties;
- de Werelderfgoedstatus kan worden gebruikt als marketinginstrument in internationaal verband en is een uniek middel om het gebied en producten daaruit te promoten;
- de Werelderfgoedstatus kan helpen bij de ontwikkeling van projecten. UNESCO koppelt geen geldsom aan de Werelderfgoedstatus, maar in andere gebieden is gebleken dat een Werelderfgoederkenning kan bijdragen dat lokale en regionale projecten eerder in aanmerking komen voor (EU-) subsidies;
- het sociale experiment van de Koloniën van Weldadigheid biedt waardevolle lessen voor het heden en stof voor maatschappelijk debat. Dit is een potentie, die de Koloniën van Weldadigheid zouden kunnen aanboren door maatschappelijke partners uit te nodigen om hiermee aan de slag te gaan.

Kanttekeningen

Managementplan

Het zijn van Werelderfgoed brengt ook wel enige verplichtingen met zich mee. Zo zal uitvoering gegeven moeten worden aan het Managementplan. Ook zullen Nederland en België elke zes jaar aan het Werelderfgoedcomité van UNESCO door moeten geven wat er is gebeurd om het Managementplan uit te voeren.

Kern/bufferzones en de Agrarische sector

In het nominatiedossier worden kerngebieden en bufferzones benoemd. In de kernzones bevinden zich de bijzondere erfgoedwaarden (rode gebied op de kaart).
Een bufferzone van een werelderfgoed is een gebied dat er voor zorgt dat het zicht op de kernzone in stand blijft. De bufferzone verankert de zichtlijnen vanuit en naar de kernzone van de Kolonie, op plekken waar het landschap aan de randen van de kernzone open is.

Het gaat in dit dossier uitsluitend om een landschappelijke bufferzone.
Dit betekent dat de beschermende functie van een bufferzone als bedoeld in dit dossier uitsluitend betrekking heeft op de landschappelijke kernkwaliteiten die een visuele relatie hebben met het ontginningskolonielandschap. De begrenzing heeft vorm gekregen met inachtneming van de unieke waarde van iedere kolonie en hun bijdrage in de serie.
Tijdens het proces is gebleken dat de benoeming van bufferzones in dit dossier bij de agrarische sector grote weerstand oproept. Ook werd duidelijk dat de agrarische sector zich niet voldoende betrokken voelde bij het proces.
Bij verschillende overleggen met vertegenwoordigers van deze sector is een goed beeld ontstaan van de achterliggende redenen en is samen gezocht naar mogelijkheden om de zorgen zoveel mogelijk weg te nemen.
Dit heeft ertoe geleid dat de grote betekenis van de landbouw voor de Koloniën van Weldadigheid in de stukken nader is uitgeschreven en dat er afspraken zijn gemaakt over een verbetering van de betrokkenheid van de landbouw in het verdere proces.
Qua regels, wat kan en niet kan, verandert de werelderfgoednominatie niets.
Niet in de kernzone en niet in de bufferzone: de OUV omvat de landschapswaarden die nu ook al bescherming genieten in de huidige bestemmingsplanregimes. Ook nu worden er zorgvuldige afwegingen gemaakt bij vergunningverlening voor het inpassen van gevraagde ontwikkelingen die de ruimtelijke kwaliteit raken. De UNESCO status zal daar geen verschil in brengen.
Gelet op de OUV en het huidige regime (bestemmingsplannen) is in het Managementplan (deelkatern Kolonie I, II en III) aangegeven dat de regelgeving afdoende is. Met andere woorden: de huidige rechten en verplichtingen van agrariërs ondersteunen de OUV in voldoende mate. Hieruit volgt dat het regime (geheel van rechten en plichten) voor een agrariër binnen de bufferzone, gelijk zal blijven aan het regime met een vergelijkbaar landbouwgebied in de gemeente buiten de bufferzone. Ook bij toekomstige aanpassingen van bestemmingsplannen (bijvoorbeeld door de genoemde Omgevingswet) zal dit zo blijven.

Op basis hiervan is er geen reden aan te voeren om in het kader van de ruimtelijke ordening een bufferzone aan de ruimtelijke regelgeving toe te voegen of in de toekomst een “bufferzone werelderfgoed” op te nemen. Mocht, tegen de verwachting in, in de toekomst wel toevoeging van (landschappelijke) regelgeving noodzakelijk blijken te zijn, dan kan en zal dat plaats vinden door middel van landschappelijke dubbelbestemmingen of aanduidingen met de daarbij behorende regels en niet door middel van een bestemming “Werelderfgoed” of “bufferzone” met een daaraan gekoppelde begrenzing.
Voor de agrarische bestemmingen is dit een belangrijk gegeven, omdat de term “bufferzone” in het maatschappelijk verkeer een zeer uiteenlopende betekenis heeft en daarmee aanleiding kan geven tot rechtsonzekerheid. Daarom is met de agrariërs in het gebied afgesproken dat de term ‘bufferzone’ in relatie tot de koloniën “Oorden en Parten” niet in de planologische regelgeving zal worden gebezigd.

Omdat de afspraken die met de agrariërs zijn en worden gemaakt belangrijk zijn voor een duurzame samenwerking met betrekking tot dit belangrijke dossier, zullen de 3 colleges samen met de sector de kernafspraken in een convenant vastleggen. De zogenaamde stakeholders zijn in de toekomst verantwoordelijk voor een goede nakoming van deze afspraken. Het convenant is bijgevoegd en maakt onderdeel uit van de voorliggende besluitvorming.

Planning en organisatie

Voorgestelde organisatie na 2018

Wanneer de Koloniën van Weldadigheid in 2018 op Werelderfgoedlijst komen, wijzen Nederland en Vlaanderen beide een 'siteholder' aan. Het siteholderschap wordt in Nederland belegd bij de provincie Drenthe (namens de provincies Drenthe, Overijssel en Fryslân en de betrokken gemeenten) en in België bij de provincie Antwerpen, die dat delegeert aan de vzw (vereniging zonder winstoogmerk) Kempens Landschap. De provincie Drenthe zal in samenspraak met Kempens Landschap de algehele regie op zich nemen over de zaken die het lokale niveau overstijgen. De Stuurgroep, bestaande uit bestuurders van de betrokken provincies en gemeenten, blijft bestaan. Uitvoering van het Managementplan gebeurt zoveel mogelijk in de Koloniën zelf. Per Kolonie wordt één koloniemanager aangewezen en een coördinatiemechanisme ingericht wanneer er meerdere Koloniën zijn geclusterd in een beheereenheid. Dit is het geval in Westerveld, Weststellingwerf en Steenwijkerland. De huidige systematiek wordt daarmee voortgezet.

De omvang van deze functie is afhankelijk van de complexiteit en omvang van de beheereenheid, maar bedraagt in omvang circa 0,25 fte per kolonie.

Financiële toelichting

Ook na het behalen van de Werelderfgoedstatus zal er een financiële bijdrage nodig zijn van de deelnemende overheden. Dit betreft zowel een bijdrage in de overkoepelende kosten (onder de aandacht brengen van het totale Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid) als een bijdrage voor de lokale kosten.

Alle partijen in de Stuurgroep zullen personele inzet leveren en voor incidentele activiteiten zullen incidentele middelen worden gezocht.

Voor de centrale activiteiten vanaf 2018 worden de jaarlijkse kosten geraamd op minimaal € 150.000,-. Deze kosten zullen door alle partijen in de Stuurgroep gezamenlijk worden gedeeld. Van Steenwijkerland wordt er een jaarlijkse bijdrage van € 10.000,- aan de centrale activiteiten gevraagd.

Decentraal zijn de kosten afhankelijk van de complexiteit van de Kolonie, maar indicatief € 15.000,- per jaar.

Totaal gaat het dus om een bedrag van € 25.000,- per jaar voor de gemeente Steenwijkerland. Vanaf 2018 is dit bedrag reeds in de begroting opgenomen.

Bijlagen bij het voorstel

Concept nominatiedossier
Concept deel katern managementplan
Raadsbrieven
Brief agrarische sector
Reactie Programmanager Koloniën van Weldadigheid
Concept convenant agrarische sector

Ondertekening

De secretaris	De burgemeester
S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	REO/IO
adviseur	Marja van den Broek/Marga Hoven, tel.: , email:
behandeld in raadscommissie	X ja, nl. 20 september 2016
	☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk,
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van , nummer 2012/ ;

b e s l u i t :
in te stemmen met de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid op basis van het voorliggende nominatiedossier.

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff J.H. Bats

Einde bijlage: 6.0 Kolonien van Weldadigheid Nominatiedossier - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

6.1 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept nominatiedossier (ligt ook fysiek ter inzage) (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Colonies of Benevolence

Koloniën van Weldadigheid

WORLD HERITAGE NOMINATION

WERELDERFGOEDNOMINATIE

Concept juni 2016

P1506

Contents

Preface

Prologue

1. Identification of the Property

2. Description of the Property

3. Justification for inscription

4. State of conservation an factors affecting the Property

5. Protection and management

6. Monitoring

7. Documentation

8. Contact information of responsible authorities

9. Signature on behalf of the State Party

Toelichting op de inhoudsopgave/concept-nominatiedossier

Dit concept-nominatiedossier tbv. de Werelderfgoedstatus voor de Koloniën van Weldadigheid is bedoeld voor terinzagelegging bij de besluitvorming door de betrokken overheden. Het wordt in de zomer en herfst van 2016 voorzien van kaarten en illustraties, en na vaststelling door de Ministerraad vormgegeven.

Een werelderfgoednominatiedossier kent een indeling volgens een vast voorgeschreven format. Het dossier vormt de bewijslast voor de boogde status van werelderfgoed. De bijlage hierbij, het Managementplan, laat zien hoe de gebieden beheerd worden. Het nominatiedossier en Managementplan zullen in een Engelstalige versie worden ingediend.

Hoofdstuk 1 duidt de locaties waar het om gaat, hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van de 'sites' in heden en verleden en hoofdstuk 3 bevat de onderbouwing van de veronderstelde wereldwijde uniciteit.

Hoofdstuk 4 gaat over de staat van onderhoud, 5 over de bescherming, en 6 over de wijze van monitoring. In plaats van deze hoofdstukken is in deze versie het Managementplan bijgevoegd; de verkorte inhoud hiervan vormt de hoofdstukken 4, 5 en 6 van het Nominatiedossier.

Hoofdstuk 7 en 8 betreffen documentatie en contactgegevens, Hoofdstuk 9 alleen de handtekening van de verantwoordelijke ministers; deze hoofdstukken zijn niet bijgevoegd.

Koloniën van Weldadigheid
Nominatiedossier voor opname op de Werelderfgoedlijst van UNESCO

Proloog

Een utopisch concept in praktijk gebracht

Het culturele landschap van de Koloniën van Weldadigheid vertegenwoordigt een geschiedenis van twee eeuwen geloof in de maakbaarheid van de mens en zijn omgeving. Centraal stond de overtuiging dat individuen zich kunnen ontwikkelen en, na een periode van armoede of pech in het leven, de draad weer kunnen oppakken, als ze daar de kans voor krijgen door werk, disciplinering en opleiding. Die overtuiging kreeg aanvankelijk vanaf 1818 vorm in de Maatschappij van Weldadigheid, een nationaal initiatief in het noorden en zuiden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, waarin burgers en de nationale overheid samenwerkten.

De Koloniën van Weldadigheid, landbouwkoloniën voor armoedebestrijding, werden gesticht op grond van een grootschalig en ambitieus, utopisch concept waarin landbouwinnovatie centraal stond. De kolonisten kwamen uit het hele land en leidden een bestaan van werken en leren volgens een opgelegd patroon. Ze hadden maar weinig individuele vrijheid. Zeker vanaf de tweede helft van de 19de eeuw, toen de reden voor opname van mensen in een deel van de Koloniën – de zogenaamde 'onvrije Koloniën – geleidelijk aan verschoof van armoede naar landloperij, psychische problematieken en ook crimineel gedrag, bracht dit problemen en stigmatisering met zich mee.

Tegenwoordig zijn de vrije Koloniën van Weldadigheid 'gewone' dorpen en zijn in de onvrije Koloniën nog gevangenis- en zorginstellingen gevestigd. Het indrukwekkende landschap, met zijn orthogonale structuur, fraaie groene lanen en buitengewone combinatie van gebouwen, heeft al velen aangetrokken om erover te schrijven, er kunst te maken of er onderzoek naar te doen. De jongste decennia verdween het taboe en ervaren ook de vele betrokken families gevoelens van emancipatie en trots. Voor de overheden van de twee landen waarin de Koloniën van Weldadigheid gelegen zijn, was dit alles de aanleiding om de gebieden te beschermen op het hoogst mogelijke niveau: door de aanwijzing van vele rijksmonumenten en door de bescherming als Beschermd Dorpsgezicht (in Nederland) of Beschermd Landschap (in België).

De Koloniën van Weldadigheid hebben diverse betekenislagen en vertellen veel verhalen. Het zijn in de eerste plaats de verhalen van alle mensen die in dit merkwaardige landschap en zijn vele gebouwen hebben geleefd. Ooit was 2% van de Nederlandse bevolking kolonist. Dit, en de hedendaagse, hernieuwde belangstelling vereisen een feitelijke en respectvolle omgang met het verleden. Wij hopen ook dat we uit dit verleden kunnen leren voor de toekomst.

2011-2016: het nominatieproces

Een groep Nederlandse en Vlaamse bestuurders uit de Koloniën van Weldadigheid, in 2011 bijeen in Maallust in Veenhuizen, besprak het idee van een gezamenlijke werelderfgoednominatie, in te dienen door Nederland. Dit idee leidde in juli 2012 tot het vastleggen van de gezamenlijke uitgangspunten voor deze nominatie in het Charter van Merksplas, door alle ook nu nog betrokken partijen.

Vervolgens legde het nominatieteam in september 2012 een eerste opzet van de nominatie voor aan UNESCO en verkende of dit voorstel geschikt kon zijn om te nomineren als Cultural Landscape. Dat gesprek gaf aanleiding om door te gaan met het onderzoek en met de nominatie.

Er werden twee expertgroepen opgericht, die sindsdien intensief zijn betrokken bij het opstellen van de OUV en de redactie van de hoofdstukken 2 en 3: een groep van lokale experts, en een van Nederlandse en Belgische wetenschappers uit verschillende disciplines die hun expertise inbrachten. Ook naast deze werkgroepen hebben enkele wetenschappers en deskundigen inbreng gehad in het dossier.

In 2014 werd het erfgoed van de Koloniën van Weldadigheid besproken op een bijeenkomst van Focal points in Noordwest Europa en gepresenteerd op de 15de International Conference of the European Utopian Studies Society in Praag en op de 18e General Assembly van ICOMOS in Firenze. De reflecties op deze bijeenkomsten werden in het dossier verwerkt.

In de winter van 2014-2015 stelde de Expertgroep Volgordebepaling Werelderfgoednominaties een advies op over alle kandidaat-werelderfgoederen in Nederland. Op grond daarvan besloot de minister van Cultuur van nominerend land Nederland medio mei 2015 de Koloniën van Weldadigheid voor te dragen als eerste erfgoed van de Tentative List, vanwege de potentiele OUV en het grote lokale en regionale draagvlak.

Begin mei 2015 werd, dankzij bemiddeling van het internationale secretariaat van ICOMOS in Parijs, een driedaags werkbezoek aan de Koloniën van Weldadigheid gebracht door de heer Michel Cotte uit Frankrijk, die veelvuldig reviews maakt voor ICOMOS. Hij reflecteerde over de wijze waarop een vrij omvangrijk en serieel initiatief als de Koloniën van Weldadigheid, met een landschap dat behalve een materiële kant ook immateriële betekenissen heeft (herinnering aan voorouders, emancipatie), zich wil nomineren.

Beide adviezen hebben geleid tot de inperking van de te nomineren gebieden en tot een grotere aandacht voor de interactie van mens en landschap.

In maart 2015 vond een werkbezoek plaats aan het werelderfgoed New Lanark in Groot-Brittannië, de industriële kolonie van Robert Owen. Owen was erelid van de Maatschappij van Weldadigheid, de inrichter van de Koloniën. Het beheer en het management waren centrale thema’s van dat bezoek.

Om de Koloniën van Weldadigheid in hun wereldwijde context te bezien hebben in de zomer van 2016 Ilse Wurst (Australië, Australian Convict Sites) en Christophe Rivet (Canada, Cultural Landscape of Grand Pré) het concept-nominatiedossier grondig bekeken. Zij onderzochten de potentiële 'werelderfgoedwaardigheid' tegen de achtergrond van de werelderfgoederen Australian Convict Sites en het cultuurlandschap van Grand Pré in Canada. Hun adviezen ... hebben geleid tot... [aanvullen]

Wij hebben er alle vertrouwen in dat wij een goed onderbouwd dossier indienen, dat wereldwijd betekenis kan hebben vanwege de unieke waarde van het erfgoed van de Koloniën van Weldadigheid, én vanwege het universele en tijdloze thema dat armoedebestrijding is.

Hoogachtend,

De Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid op weg naar UNESCO-werelderfgoed

1. Identification of the property

1a Country

De Koloniën van Weldadigheid bestaan uit zeven cultuurlandschappen (*cultural landscapes*) die zijn gelegen in Nederland en België.

1b Province

De Koloniën van Weldadigheid liggen in de Nederlandse provincies Drenthe, Fryslân, Overijssel en de Belgische provincie Antwerpen, die deel uitmaakt van het Vlaams Gewest.

1c Name of Property

De naam van het ensemble is 'Koloniën van Weldadigheid'. (In het Engels: Colonies of Benevolence ; in het Frans: Colonies de Bienfaisance).

1d Geographical coordinates to the nearest second

Name of component part	*Country*	*Region*	*Coördinates*	*Area of Nominated Property (ha)*	*Buffer zone (ha)*	*Map Number*
Kolonie I: Frederiksoord (1818-1820)	Nederland	Drenthe	N 52°50'47.11" – E 6°11'21.56" school of horticulture	310.77	1577.09	M1.3
Kolonie II:	Nederl	Drenthe en	N 52°51'43.75"	779.72	1577.09	M

Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten (1821-1823)	and	Fryslân	– E 6° 9'39.48" school		(identiek aan die van kolonie I)	1.4
Kolonie III: Willemsoord (1820-1822)	Nederland	Overijssel	N 52°49'28.78" - E 6° 3'46.83" church	131.06	613.50	M 1.5
Kolonie IV: Ommerschans (1819)	Nederland	Overijssel	N 52°35'8.01" - E 6°23'42.19" cemetary	427.63	0	M 1.6
Kolonie V: Wortel (1822)	België	Antwerpen	N 51.402817 – E 4.824315 central crossroads	403.55	0	M 1.7
Kolonie VI: Veenhuizen (1823)	Nederland	Drenthe	N 53° 2'31.59" - E 6°23'29.72" Second Institute	1659.94	2062.16	M 1.8
Kolonie VII: Merksplas (1825)	België	Antwerpen	N 51.355529 – E 4.825765 chapel	554.14	0	M 1.9
Total area (ha)				4266.81	4252.75	

1e Maps and plans, showing the boundaries of the nominated property and buffer zone

[De kaarten worden zowel opgenomen in de tekst als bijgevoegd als bijlage.
kaarten M 1.1, Europa en M 1.2, Nederland en België, M1.3 tm. 1.9 de zeven KvW]

Statement on Buffer Zone
De begrenzing van het genomineerde werelderfgoed en de bufferzone is gebaseerd op de grens van het gebied dat de Maatschappij van Weldadigheid ten behoeve van haar Koloniën heeft ontgonnen. Het betreft de ontginning die heeft plaatsgevonden tijdens de stichtingsfase van de Koloniën van Weldadigheid (1818-1825). Deze begrenzingen omvatten de attributen van het genomineerde werelderfgoed, dat geheel is omgeven door landbouw en natuur.

Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen, of waar de kernzone zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen, is geen bufferzone toegevoegd.

Zie voor een nadere toelichting op de bufferzones hoofdstuk 2.a.3 en 5 [nader duiden waar in

5]

[check]

Status: naar vertaler, juni 2016

2. DESCRIPTION AND HISTORY

2A. DESCRIPTION – GETUIGEN VAN TWEE EEUWEN CONTINUÏTEIT

1. DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID: EEN KENNISMAKING

Iconisch

De Koloniën van Weldadigheid die het voorwerp van de nominatie uitmaken, zijn zeven landbouwkoloniën uit de vroege 19de eeuw. Zij liggen verspreid in het voormalige Koninkrijk der Nederlanden: vijf in het huidige Nederland, twee in België. De binnenlandse kolonisatie waar ze van getuigen, was het belangrijkste instrument van een ambitieus, radicaal en utopisch sociaal experiment van armoedebestrijding. Doel was de verheffing van álle types armen in de samenleving van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, dat in 1830 werd opgesplitst in Nederland en België. Aan de basis lag zowel een grote maatschappelijke nood na de Napoleontische tijd als een krachtig vooruitgangsoptimisme bij de oprichters: het geloof in de maakbaarheid van mens en landschap.

De Koloniën waren een voorbeeld van publiek-private samenwerking. Drijvende kracht was de Maatschappij van Weldadigheid die in 1818 werd opgericht, maar ook de Staat speelde een grote rol. Er was al kort na de oprichting grote internationale belangstelling voor het initiatief. Dat bevatte kiemen voor de ontwikkeling van de latere verzorgingsstaat: armoedebestrijding door activering, bijbrengen van waarden en normen, disciplinering. Het verhaal van de Koloniën laat zien wat er goed en wat niet goed ging.

Continuïteit in landschap en functies

De Koloniën van Weldadigheid zijn tot op vandaag herkenbaar aan hun hiërarchisch geordende landschap met orthogonale structuren, beplante lanen, akkers, weiden en bos, met hier en daar bebouwing. De structuur diende het oorspronkelijke doel: de verheffing en disciplinering

van grote groepen mensen door het beoefenen van landbouw. De huidige sfeer is die van een landgoed. Het hoofdzakelijk woeste heidelandschap dat de Koloniën van Weldadigheid destijds hebben ontgonnen, is zowat twee eeuwen na hun ontstaan nog altijd landbouwgrond en productiebos.

De Koloniën zijn dus een cultureel landschap dat is ontstaan door het ingrijpen van de mens in de natuurlijke heide- en veenomgeving. Het landschap is bewust ontworpen en heeft zich organisch ontwikkeld. [voor vertaling: UNESCO-termen hiervoor zijn 'designed and created intentionally by man', en 'organically evolved'']. Het heeft nog steeds sociale functies die direct te associëren zijn met de intenties van de oprichters.

Hoewel elk van de Koloniën haar eigen karakter, geschiedenis en sfeer heeft, delen ze ook een aantal kenmerken: de hoofdstructuur bestaat uit orthogonale, structuurbepalende lijnen. De (hoofd)ontsluitingswegen worden begeleid door beplanting (lanen) en soms door kanalen of waterlossingen. Langs deze wegen bevindt zich, in een lossere of dichtere concentratie, karakteristieke bebouwing. Het orthogonale van de structuur resulteert ook in karakteristieke boscomplexen en open ruimten, met bijbehorend een groot- tot kleinschalige en veelal blokachtige verkaveling. Het niet ontgonnen hoogveengebied ten zuiden van de Kolonie Veenhuizen, Fochtelooërveen, geeft een goed idee hoe de omgeving van de Koloniën er in de 19de eeuw uitzag.

Er waren drie vrije en vier onvrije Koloniën, met een eigen ruimtelijke opzet die tot op vandaag goed te zien is. De onvrije Koloniën hadden een strenger regime dan de vrije. De vrije Koloniën hebben een basispatroon van lange lanen met daaraan kleine hoeves in een vast patroon en centraal collectieve voorzieningen. De onvrije Koloniën hebben een lanenstructuur met daarin centrale gestichten en daaromheen grote (collectieve) boerderijen en separate dorpsvoorzieningen voor de bewakers/het personeel. De continuïteit van functies is – door de tijd heen, ondanks het gewijzigde programma en ondanks de opsplitsing over twee landen – treffend. Nog steeds zijn hier sociale en inmiddels ook justitiële instellingen gevestigd, de eerste in de vrije en de tweede in de onvrije Koloniën.

De Koloniën van Weldadigheid ontstonden op afgelegen plekken. Met de jaren is daar verandering in gekomen en hebben de betrokken streken een grote ontwikkeling doorgemaakt. Maar zowel in Nederland als in België gaat het nog altijd om landelijke gebieden met voornamelijk landbouw- en natuurgerelateerde functies. De kolonielandschappen zijn levende landschappen.

Samenhang en verscheidenheid

Elke Kolonie was een op zichzelf staande, gesloten entiteit die het leven van de kolonisten bepaalde. Alles was ingericht op de combinatie van de functies wonen, werken, ontspanning en opleiding. In de hedendaagse kolonielandschappen zijn direct en indirect nog altijd alom verwijzingen aanwezig naar de praktijk om armen op te voeden en te disciplineren. Regelmaat en orde, de primaire focus op landbouw, een karakteristiek grid van lanen en sloten: het komt overal terug. De Koloniën van Weldadigheid leggen dan ook een opvallende samenhang in hun landschapsstructuur aan de dag. Ze hebben een laanbeplanting van vooral zomereiken (*Quercus robur*), beuken (*Fagus sylvatica*) en op nattere gronden ook essen (*Fraxinus excelsior*).

Elk van de drie vrije en vier onvrije Koloniën laat een andere configuratie van het basispatroon zien. Dat is ingegeven door de lokale omstandigheden, maar ook door voortschrijdend inzicht en doorontwikkeling. Bij de aanleg van de latere Koloniën werd rekening gehouden met ervaringen uit de voorgaande. Dat leidde tot aanpassingen – bijvoorbeeld in de grootte van een eengezinsboerderij of de indeling van een bedelaarsgesticht. Ook in de interne reglementen en procedures, en in de instructies voor de teelten op de gezinsperceeltjes, was aanpassing aan de lokale situatie mogelijk. Als geheel schetst de reeks een volledig beeld van de initiële ambitie en de grootschaligheid van het project, en toont ze de systematiek waarmee de Maatschappij van Weldadigheid te werk is gegaan.

Zowel de landbouw als de maatschappelijke voorzieningen werden periodiek up-to-date gebracht, met behoud van de landschappelijke structuur. Vanwege de opsplitsing van het koninkrijk in 1830 verliep de verdere ontwikkeling van de zeven Koloniën niet geheel synchroon, maar wel in vergelijkbare fases. Er traden ook veranderingen op in de eigendomssituatie. In Nederland bestaat de Maatschappij van Weldadigheid nog steeds; zij is nog altijd gevestigd in Frederiksoord (Kolonie I). De stichting heeft nu als centrale doelstelling het behoud en de ontwikkeling van het historische erf- en gedachtegoed van stichter en eerste directeur Johannes van den Bosch. Ze exploiteert en verpacht in twee Koloniën circa 1.300 hectare cultuur- en bosgrond en heeft 60 panden in bezit, waarvan er 30 zijn beschermd als Rijksmonument.

Levende herinneringslandschappen

Armen werden naar de Koloniën gestuurd en daar tewerkgesteld, eerst voor het ontginnen van de grond en vervolgens in de landbouw. Men wilde de kolonisten omvormen en opvoeden

tot burgers die voldeden aan een duidelijke norm: voor zichzelf kunnen zorgen en bijdragen aan het collectief. Centraal stond dan ook de disciplinering, die stoelde op arbeid, onderwijs en het bijbrengen van een moraal. Het oorspronkelijke einddoel van de Maatschappij van Weldadigheid was de terugkeer van kolonisten of hun kinderen in de samenleving.

De Koloniën zijn belangrijk als herinneringslandschappen, alleen al door de aantallen kolonisten en andere bewoners die er in de loop van de tijd hebben verbleven, en dus ook door de aantallen families die banden hebben met de Koloniën zoals ze zich in diverse fases hebben ontwikkeld. Terwijl die banden tot voor kort vaak tot gevoelens van schaamte leidden en taboe waren, is daar sinds kort verandering in gekomen, onder meer aangezwengeld door de populariteit van genealogisch onderzoek. De schaamte maakt plaats voor trots, en het taboe voor bespreekbaarheid. Ook de inzet van zowel overheden als organisaties om dit erfgoed te beschermen, te ontwikkelen en te ontsluiten, is vandaag de dag groot.

2. DE KENMERKENDE THEMA'S VAN DE SERIE VAN KOLONIËN VAN WELDADIGHEID

1. De systematische disciplinering van armen op nationale schaal

De Koloniën van Weldadigheid zijn een vroeg voorbeeld van de Europese traditie van sociale maakbaarheid. Voor het eerst werd op een nationale schaal en in een samenwerking van Staat en burgers getracht zorgafhankelijke burgers op te vangen in sociale voorzieningen en zelfredzaam te maken. Doel was dat de Maatschappij van Weldadigheid de kolonisten omvormde tot burgers die voldeden aan een duidelijke norm: voor zichzelf kunnen zorgen en bijdragen aan het collectief. Zo moesten ook de kosten in de zorg worden gedrukt.

Centraal stond de disciplinering, die stoelde op drie pijlers: 1) het verrichten van arbeid, meest in de landbouw, 2) het volgen van onderwijs, zowel op de lagere school als in specifieke vakopleidingen voor de landbouw, en 3) het bijbrengen van een moraal, via religie. Het collectieve doel (*social engineering*) prevaleerde boven het belang van het individu en de persoonlijke vrijheid. De huidige culturele landschappen getuigen volop van deze disciplinering met haar drie pijlers.

Een samenhangend geheel

Het model en het achterliggende gedachtegoed van de grootschalige binnenlandse kolonisatie in de Koloniën van Weldadigheid vormden een radicale breuk met de tot dan toe bekende stedelijke en kerkelijke armenzorg. Die speelde zich op lokaal niveau af. De grootse opzet van de Koloniën heeft zich vertaald in een landschapspatroon en een gebouwenprogramma dat afweek van wat in dorpen en steden in die tijd gebruikelijk was. Niet zozeer de afzonderlijke onderdelen (gebouwen, percelen) zijn uitzonderlijk, wel het geheel: de functionele en esthetische samenhang van het ontgonnen landschap en de nederzettingen. In het model van de Koloniën werd sociale, landschappelijke en gebouwde maakbaarheid als een complementair systeem gerealiseerd.

Panoptisch

De Maatschappij van Weldadigheid streefde door het gesloten en gereglementeerde karakter van de leefgemeenschap naar controle over alle aspecten van het private en publieke leven van de bewoners. Het dagelijkse leven van de kolonisten verliep buitengewoon gestructureerd, zowel in de ruimte (de orde van het landschap) als in de tijd (het vaste ritme van de dag, de week en de seizoenen). Over elk aspect was nagedacht. De disciplinering kreeg vorm in reglementen en systemen, verplichte uniformen, het vaste rooster, straffen alsmede in de ordening van het landschap en van de nederzettingen zoals die tot op vandaag zichtbaar is. Overzicht, meten en tellen en de controle van het gedrag hoorden bij het optillen van de kolonisten tot ‘eene hoogere beschaving, verlichting en werkdadigheid.’ Ze leefden in een praktisch volledig gesloten economie, met een eigen munteenheid. Koloniegeld kon alleen in een winkel van de Maatschappij van Weldadigheid worden besteed. Zo stuurde de Maatschappij de uitgaven van de kolonisten. Ook alcohol kon relatief eenvoudig worden geweerd, hoewel dat nooit helemaal lukte.

De gesloten gemeenschappen van de Koloniën van Weldadigheid, met alle toezicht en disciplinering, zijn te typeren als een panoptische utopie zoals Jeremy Bentham die in 1791 beschreef. (Zie hierover uitgebreid op bladzijde ????.) Het ging ook Bentham om maatschappelijke disciplinering in de brede zin van het woord. Die disciplinering verliep hier via technieken als de bel en de dagindeling, maar ook door de koppeling van handelingen aan ruimtes. Onder meer de positionering en indeling van gebouwen moesten het ‘intern machtsbesef’ bevorderen: omdat de kolonisten wisten dat ze permanent in de gaten werden gehouden, pasten ze als vanzelf hun gedrag aan. Anders gezegd: de gedachte dat men in een systeem zit waarbij men steeds gecontroleerd kan worden, is voldoende om rust en orde te verzekeren. Dat gedachtegoed is nog lange tijd krachtig gebleven in organisaties voor zorg en welzijn.

Hiërarchisch

De Maatschappij van Weldadigheid werkte streng hiërarchisch. Rangen en standen kwamen terug in de woningen, zowel voor de kolonisten als voor het personeel. Aan de architectuur van de bebouwing was deze hiërarchie aanvankelijk niet afleesbaar. De boerderijen werden gebouwd door lokale timmerlieden, en gestichten, scholen en kerken hadden geen speciaal ontwerp. Pas in de volgende bouwcyclus van de onvrije Koloniën, toen er vanaf 1870, na de overname door de rijksoverheid, bouwmeesters van het rijk werden ingezet, kreeg de bebouwing een zichtbare betekenis en rangorde. Er kwamen toen ook moraliserende opschriften op de woningen. Het hiërarchische aspect van de bebouwing bleef op veel plaatsen goed bewaard.

2. De opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen

Het op zichzelf gerichte karakter van de Koloniën was een bedoeld gevolg van hun afgelegen ligging. De Maatschappij van Weldadigheid bracht de kolonisten met opzet in afzondering onder. Hier konden ze worden opgevoed tot 'betere burgers', die in staat zouden zijn voor zichzelf te zorgen en een bijdrage te leveren aan de maatschappij. Het zelfvoorzienende doel van de Koloniën bepaalde mee hun totaalinrichting. Die geeft tot op vandaag het huidige landschap met zijn bebouwing vorm.

Zelfvoorzienend

In de evolutie van de Koloniën zijn de aspecten 'zelfvoorziening' en de 'nadruk op persoonlijke ontwikkeling' gaandeweg losgelaten, maar wel herkenbaar gebleven. 'Voor zichzelf kunnen zorgen' werd vrij letterlijk opgevat. Het was de bedoeling dat de kolonisten zelfredzaam werden en de Koloniën zelfvoorzienend. Dit paste in de ideologie en bovendien was een kostendekkende exploitatie de basis van het businessmodel. De Koloniën hadden uiteenlopende voorzieningen, bedoeld om efficiënt en goedkoop in het eigen onderhoud te voorzien. Zo had de gaarkeuken als expliciet doel de voedingskosten zo laag mogelijk te houden. Naast de landbouwinrichting waren in elke kolonie ateliers (spinnerij, weverij, smidse, schrijnwerkerij), waar goederen voor eigen gebruik werden gemaakt. In de latere rijksinstelling in Merksplas werden de ateliers sterk uitgebreid en kreeg de industriële productie een grotere plek in de bedrijfsvoering.

Onderwijs

Elke Kolonie had bij het begin een school, soms meerdere. De Maatschappij van Weldadigheid bood de kolonisten dan ook onderwijs. Buiten de Koloniën werd dit voor 'gewone burgers' ten

vroegste in de tweede helft van de 19de eeuw gerealiseerd. Er bestond leerplicht voor alle kinderen in de Koloniën, meer dan tachtig jaar voor de invoering ervan in Nederland (1901) en België (1914). Daarnaast was er deeltijd onderwijs voor volwassenen en ook voortgezet landbouwonderwijs. Het onderwijssysteem illustreert de ambitie om mensen door persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke disciplinering te vormen, in een geconditioneerde omgeving.

Gezondheidszorg

Ook op het gebied van gezondheidszorg onderscheidden de Koloniën zich in positieve zin. Dat was niet enkel uit filantropie, maar ook om zieke kolonisten snel weer aan het werk te krijgen. Na 1826 hadden alle Koloniën een of twee inwonende geneesheren. Verder was er een bevoegd apotheker of een assistent, en vaak ook een gediplomeerde vroedvrouw. Iedere Kolonie had eigen ziekenzalen voor mannen en vrouwen. Een wijkmeester of opzichter was belast met het toezicht op de zindelijkheid, verzorging en orde. De geboden medische zorg was niet gratis: de kolonisten betaalden een verplichte wekelijkse bijdrage via een soort ziekenfonds.

3. Een 'laboratorium voor betere burgers'

De persoonlijke ontwikkeling van de kolonisten was een centraal gegeven. Uitgangspunt was het idee dat de mens maakbaar was, in dit geval tot burgers die in de bestaande samenleving konden functioneren.

Betere burgers

De Koloniën van Weldadigheid vormden een laboratorium om voor de *bestaande* Nederlandse maatschappij meer actieve burgers te 'modelleren'. Dankzij contacten met de plaatselijke afdelingen van de Maatschappij van Weldadigheid, die de kolonisten aanbrachten, stonden de Koloniën in nauw contact met de samenleving, ondanks hun utopische dimensie en afgezonderde ligging. In feite werd het 'normale' burgerbestaan voorgesteld als een utopie voor de armen. Door arbeid, scholing en geloof kregen zij de normen en waarden van de burgerlijke elite opgelegd. Pas wanneer dat proces voltooid was, mochten ze terugkeren naar de maatschappij, als vrijboer op het platteland of als stedeling.

Godsdienst

De Maatschappij van Weldadigheid stond neutraal tegenover godsdienst. Als onderdeel van de disciplinering en morele opvoeding tot eerzame burgers was het belangrijk dát de kolonisten geloofden, niet welk geloof dat was. Kerkbezoek was verplicht. In de Noordelijke Nederlanden waren er gebedshuizen voor hervormden, katholieken en joden. In de Zuidelijke Nederlanden werd iedereen geacht katholiek te zijn. Door de aanwezigheid van kolonisten uit alle windstreken en van alle gezindten vormden de Koloniën van Weldadigheid een brede afspiegeling van de Nederlandse samenleving.

4. Vernieuwende inrichting van het integrale landschap

Bij de aanleg van de Koloniën van Weldadigheid werd het bestaande landschap – natuurlijke landschappen, collectieve gronden met een 'gemene' heide-economie – 'overschreven' met een geordende, geometrische structuur die een scherp contrast vormde met de omringende woeste en met door de lokale gemeenschap geëxploiteerde gronden. Het landschappelijke en maatschappelijke inrichtingsprincipe dat de Maatschappij van Weldadigheid hanteerde, is nog herkenbaar in het wegen- en waterwegenpatroon, de karakteristieke bebouwing met gestichten, koloniehoeves en voorzieningen, de zichtlijnen, de routes ertussen en ook in de begrenzing van de Koloniën.

Traditie en vernieuwing

De Koloniën van Weldadigheid staan in de Europese traditie van landwinning en ontginning. Er zijn ook historische parallellen met de Europese kolonisatie van overzeese gebieden. De onderdelen waaruit de Koloniën werden opgebouwd zijn op zichzelf niet vernieuwend. Het gaat dan om afwateringssystemen, verkavelingen, hoeves, boerderijen en gestichten. Het *integrale* landschap dat hieruit ontstond was dat wél, net als de opzet van de bedrijfsvoering.
De fysieke tekenen van de disciplinering van de armen, de grootschaligheid van het project en de continue innovatie in landbouwmethodieken droegen bij aan de uitzonderlijke en onderscheidende kwaliteiten van de Koloniën van Weldadigheid. J. Howard Gore van de Columbian University schreef in 1896: 'The poor colonies here described are not a creation; they are a development. They have not been elaborated out of speculation as to what they ought to be, but forged into their present organic form under the fire of criticism and the shocks of adversity.'[i]

Evolutie

De aanpasbaarheid van het in 1818 gekozen model van binnenlandse kolonisatie, met de bijbehorende ruimtelijke, sociale en economische uitwerking, maakte dat in de loop van de

jaren de Koloniën van Weldadigheid mee konden evolueren met de veranderende omstandigheden. Behalve de rol van de Staat evolueerden ook de landbouw- en zorgfuncties. Ook de ontwikkelingen in de sociaalpsychologische wetenschappen en de inzichten over detentie, opvoeding en bestraffing van 1818 tot op heden zijn zichtbaar in de Koloniën en hun gebouwen.

De uitgangspunten van de Maatschappij van Weldadigheid (efficiëntie, productie, disciplinering) bleven van kracht, ook toen de onvrije Koloniën eigendom van de Belgische en Nederlandse Staat waren (respectievelijk vanaf 1870 en 1859). De landbouwpercelen werden groter, maar het kenmerkende landschap met lanen, weiden, akkerbouw en moestuinen bij de boerderijen bleef behouden. De reeks van de zeven Koloniën van Weldadigheid vormt dan ook een illustratie van hoe een overheid met de zorg voor armen omging en hoe Europa richting verzorgingsstaat evolueerde.

5. Het organisatiemodel van vrije en onvrije Koloniën

De inrichting en aankleding van het landschap zijn rechtstreeks verbonden met de sociale principes die de Maatschappij van Weldadigheid hanteerde (zelfvoorzienend, orde en tucht) en met het organisatiemodel van vrije en onvrije Koloniën. Het landschap werd ingericht als functioneel geheel, dat tegelijk het ideale decor bood om kolonisten te disciplineren en aan te zetten tot zelfredzaamheid. Er werd uitgegaan van het principe: 'Het landschap vormt de mens en de mens vormt het landschap.' Vooral in de onvrije Koloniën, met hun enorme gestichten, lange zichtlijnen, (dubbele) bomenrijen en de strakke verkaveling van landerijen, geeft het landschap tot op vandaag een grootse, haast intimiderende indruk.

Evolutie

De laanbeplanting en de doorzichten droegen bij aan de ordelijke structuur waarin zich het leven van de kolonisten afspeelde. De landschapsinrichting van elke Kolonie lag vooraf niet vast, maar ontstond door *trial and error*. Met elke nieuw aangelegde Kolonie werd het model op een organische manier aangepast aan veranderende doelgroepen, de terreinomstandigheden, maatschappelijke kritiek, nieuwe landbouwkundige inzichten of hervormingen in de bedrijfsvoering. In de reeks van zeven kolonielandschappen is dan ook de evolutie van het organisatiemodel af te lezen. De ambitie van de oprichters was om armoede in ál zijn verschijningsvormen op te lossen. Daarom werden verschillende typen Koloniën aangelegd, vrije en onvrije. Gezinnen kwamen in de vrije Koloniën terecht, individuen (bedelaars, landlopers…) in

de onvrije. Zo was er voor alle doelgroepen een oplossing.

Vrije Koloniën

De vrije Koloniën waren aanvankelijk opgebouwd als een aaneenschakeling van kleine boerderijtjes op een regelmatige vaste afstand van elkaar, met op een centraal punt collectieve voorzieningen. De basiseenheid was de eengezinsboerderij, met daarbij een perceel land dat (in theorie) voldoende was voor een zelfvoorzienend leven plus het aflossen van de schuld aan de Maatschappij voor de woning, kleding, voeding en dergelijke. Kolonisten gingen die schuld voor 16 jaar aan.

In de 'proefkolonie' Frederiksoord uit 1818 werd als eerste geëxperimenteerd met het vertalen van de doelstellingen van de Maatschappij naar het landschap. Hier werden 53 boerenhoeves met gemiddeld 2,5 hectare grond gebouwd, ordentelijk en functioneel geplaatst langs vier parallel lopende wegen. De Kolonie kreeg vorm met linten van kolonistenwoningen; om de twaalf woningen stond het huis van een huismeester. De eigen koloniehoeve en de gemeenschappelijke voorzieningen, gecombineerd met het strakke ritme van de dag, moesten de kolonisten discipline bijbrengen. Centraal lagen collectieve voorzieningen, zoals de school en de kerk.

De vrije Koloniën die volgden – Wilhelminaoord (met ook Boschoord), Willemsoord (inclusief Oost- en Westvierdeparten) en Wortel – werden aangelegd volgens dezelfde basisprincipes. Wel werden ze telkens aangepast aan nieuwe functionele eisen of ervaringen in de andere Koloniën. Zo werd de verkavelingsopzet van de koloniehoeven in Frederiksoord ook in Wortel toegepast, maar dan in een variant daarop. De latere Koloniën waren ruimer van opzet, wat per gezin meer ruimte gaf voor het bedrijven van landbouw. Een grotere onderlinge afstand tussen de huizen moest de zedelijkheid, moraal en huisvrede bevorderen.

Karakteristiek voor alle vrije Koloniën is de in het landschap herkenbare systematiek van 'lintbebouwing': lange linten met gelijke, systematisch ingedeelde percelen. De linten werden parallel aan elkaar gelegd (Frederiksoord, Wilhelminaoord) of kruisten elkaar, zodat een dorpskern ontstond (Willemsoord, Wortel). Of ze lagen langs doorlopende wegen in het landschap (Oost- en Westvierdeparten). Rond 1860 veranderde de Maatschappij van Weldadigheid de structuur van de Nederlandse vrije Koloniën naar grotere, collectief georganiseerde boerenbedrijven – met het oog op een efficiëntere productie.

Voor de vrije koloniën geldt dat de basistypologie overal nog herkenbaar is in het landschap en de bebouwing. Inherent aan de doorontwikkeling van de vrije koloniën is dat delen van de oorspronkelijke ontginning en de gebouwen overgegaan zijn van de Maatschappij van Weldadigheid naar privépartijen; zo is Willemsoord in 1923 als eerste verkocht. De invulling van het grid van de bebouwing is daardoor relatief grondig vernieuwd. Daar waar de Maatschappij van Weldadigheid het langst eigenaar bleef, bleef de structuur van het landschap het meest nadrukkelijk behouden; dat geldt met name voor Wilhelminaoord, Boschoord en Frederiksoord.

Onvrije koloniën

In de onvrije Koloniën Ommerschans, Veenhuizen en Merksplas werd het landschap ingericht voor de huisvesting van andere doelgroepen: bedelaars, landlopers, wezen ook. Kenmerkend was de gecentraliseerde huisvesting (in gestichten) en de collectieve en grootschalige landbouw. De kolonisten werkten overdag op grote hoeves, gerund door gepromoveerde boeren uit de vrije Koloniën of opzichters.

Ook in de onvrije Koloniën werden ervaringen van eerdere koloniën gebruikt bij de stichting van nieuwe. In Ommerschans verbond een stelsel van voetpaden het gesticht met de boerderijen. Het gesticht was gebouwd in een oude schans die excentrisch lag ten opzichte van het landbouwgebied. In latere Koloniën was de verbinding van het gesticht met de boerderijen een van de uitgangspunten van de ruimtelijke opzet. De gestichten waren naar binnen gekeerde werelden, voorzien van een omgrachting en een poort. Ook deze typologie evolueerde in de stichtingsjaren. Zo werd het bouwbestek van de Ommerschans ten tijde van de stichting van Merksplas naar de Zuidelijke Nederlanden gestuurd, maar dan voorzien van kritisch commentaar.

Na de overname van de onvrije Koloniën door de Staat – in Nederland in 1859 en in België in 1870 – ging het proces van schaalvergroting voort. Deze Koloniën werden uitgebouwd tot staatsinrichtingen. Het principe van arbeidstherapie en de koppeling tussen de inrichtingen en de landbouw bleef tot ver in de 20ste eeuw bestaan en bestaat gedeeltelijk nog.

6. De landbouwinnovatie

Ook door de systematische landbouwinnovatie zijn de Koloniën van Weldadigheid uitzonderlijk. Uit de huidige landschappen valt af te lezen waaruit die bestond en hoe de experimenten zijn geëvolueerd.

Meer landbouwproductie, nieuwe ideeën

Volgens het fysiocratisme, dat in de tweede helft van de 18de eeuw opgang maakte in Europa, moest een natie om rijk te worden meer land verwerven of de beschikbare landbouwgrond verbeteren. Dat was de achterliggende theorie van veel publicaties over bemesting, teelten en experimenten. Aan het begin van de 19de eeuw was er in Europa een extra noodzaak om het landbouwareaal te vergroten: de landen waren voor hun voedselvoorziening meer op de productie van eigen bodem aangewezen. Dat was nieuw en was een gevolg van verminderde invoer sinds de Napoleontische tijd. Vooral de vraag naar graan was groot. Het was dus niet vreemd dat in de Verenigde Nederlanden werd gezocht naar manieren om de duinen, heidevelden en andere 'woeste gronden' te ontginnen. Het vergroten van de landbouwproductie door het inzetten van het verpauperde stedelijke proletariaat op heidegrond was in die context een voor de hand liggend idee. Een voordeel van deze aanpak was dat arbeidstherapie voor hulpbehoevenden in de landbouw geen concurrentievervalsing in de hand werkte, zoals dat bij arbeid in nijverheid en industrie het geval zou zijn geweest. Bovendien zou de extra aanvoer van voedingsmiddelen een gunstig effect hebben op de voedselprijzen.

Bij de vorming van de Koloniën van Weldadigheid werd gekozen voor innovatieve landbouw, met bemestingstechnieken, wisselteelt en een gewaskeuze die atypisch was voor de streken waarin de Koloniën gevestigd werden. Nieuwe ideeën werden door de Maatschappij van Weldadigheid op een tot dan toe ongeziene schaal toegepast. De benadering van de landbouw was experimenteel en gebaseerd op theoretische inzichten over productiviteit en praktijkvoorbeelden uit andere streken. Deze ideeën werden in de landbouwreglementen van de Maatschappij vastgelegd.

Het vraagstuk van de bemesting

De landinrichting in de Koloniën van Weldadigheid overschreef doelbewust en op grote schaal het agrarische model van de traditionele heide-economie, die sinds de middeleeuwen het gebruik van gemeenschappelijke grond rond de dorpen reguleerde, zowel in de Noordelijke Nederlanden (de Drentse marken) als in de Zuidelijke. De omschakeling bleek in de praktijk moeilijk.

Een kernvraagstuk vormde de bemesting van de schrale grond. Om de onvruchtbare zandgronden in cultuur te brengen werden de gebruikelijke traditionele landbouwkundige methoden (drieslagstelsel) opzijgezet voor het systeem van wisselteelt met ook groenbemestingsgewassen, zoals brem, spurrie en klaver. Kalkaanvoer (door bevloeiing of het vermengen van schelpkalk) was in de Koloniën gangbare praktijk. Er werden ook contracten gesloten met stadsbesturen voor de aankoop en aanvoer van straatvuil en secreetmest. Omdat de oogsten bleven tegenvallen, begon de Maatschappij van Weldadigheid al vroeg met houtteelt op de armste gronden, een activiteit die het aanzien van sommige Koloniën tot op vandaag bepaalt, net zoals de landbouwexperimenten.

In de systematische en innovatieve aanpak van de landbouw – ook met landbouwonderwijs – zijn de Koloniën voorlopers van de grote initiatieven die later in de 19de eeuw in Europa ontstonden, met modelboerderijen, landbouwscholen en internationale landbouwtentoonstellingen.

7. Een breed gedragen initiatief van de elite; internationale belangstelling

De stichters van de Maatschappij van Weldadigheid behoorden tot een burgerlijke elite van denkers en activisten. Hun visie en ideeën leefden aan het begin van de 19de eeuw in Europa. Een terugkerend onderwerp in de debatten was het pleidooi voor een integrale aanpak van landbouw, gezondheidszorg en onderwijs. De Koloniën van Weldadigheid werden in de beginfase (1818-1830) in binnen- en buitenland geprezen. Vooral de koppeling van landbouwontginningen aan sociale maatregelen voor de armen kreeg instemming en navolging. Sporen daarvan zijn in een aantal landen tot op vandaag te ervaren.

Ingenieuze en brede organisatie

De Maatschappij van Weldadigheid bracht innovatieve ideeën over landbouw en armoedebestrijding samen en destilleerde hieruit een plan dat ook uitgevoerd kon worden. De omzetting van de inzichten en ideeën naar de concrete praktijk was niet eerder op deze

schaalgrootte vertoond. De Maatschappij was ook uitzonderlijk omdat ze erin slaagde naast de elite de burgerbevolking bij haar plan te betrekken. Dat was mede ingegeven door het vooruitzicht om iedereen uit de steden te verwijderen die niet aan de burgerlijke norm voldeed. Voor dat doel werd ook een beroep gedaan op de lokale burgerij. De grootschalige opbouw van de Koloniën van Weldadigheid kwam dan ook in een ingenieuze organisatie tot stand, met brede vertakkingen in het koninkrijk, zowel geografisch als naar sociale klassen. Vooral de publiek-private samenwerking voor de financiering droeg bij aan het succes.

Internationale belangstelling; kritiek

Vanaf het begin was er voor de Koloniën van Weldadigheid grote belangstelling van bezoekers uit binnen- en buitenland, die vaak hun observaties publiceerden. De Maatschappij van Weldadigheid stond wereldwijd in contact met beleidsmakers en -uitvoerders en ook met denkers. Ze droeg ook zelf sterk bij aan de ontwikkeling en praktische toepassing van haar gedachtegoed: haar internationale netwerking en zelfpromotie waren sterk. Talloze internationale publicaties over de Koloniën van Weldadigheid zagen het licht, met daarin geregeld een oproep van de auteurs om in eigen land iets soortgelijks te realiseren – bijvoorbeeld in Duitsland, Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten.

Later volgden kritische kanttekeningen: eerst vooral bij het ontoereikende businessmodel en de hoge schuldenlast, vervolgens ook bij de concrete uitvoering. Bij dat laatste ging het onder meer om het mengen van doelgroepen, die daardoor geen specifieke zorg kregen, de penibele leefomstandigheden in vooral de strafkolonies, het gebrek aan vrijheid en de (zwakke) juridische grond voor wegzending naar de Koloniën. Bijkomende opmerkingen golden het gebrek aan privé-eigendom en de financiering via de vrijwillige ledenbijdragen (die op termijn onhaalbaar werd geacht).

Nieuw

Dat een Staat de verantwoordelijkheid voor de zorg voor de armen en de strijd tegen armoede op zich nam en die niet langer delegeerde aan gemeenten (zoals bij de de Poor Laws in het Verenigd Koninkrijk) of aan caritatieve organisaties, was aan het begin van de 19de eeuw een nieuw feit. Dat gebeurde in het geval van de Maatschappij en haar Koloniën van Weldadigheid bovendien met de financiële steun van veel burgers over het hele land, wat men als een vorm van *crowdfunding* kan bestempelen.

[Hier invoegen: KADER Organisatiemodel Maatschappij van Weldadigheid]

8. Het herinneringslandschap

De Koloniën van Weldadigheid laten vandaag de dag zien hoe twee eeuwen geleden in Europa werd geëxperimenteerd met armoedebestrijding, een universeel thema. De maatschappelijke ambitie en ook de kritiek op wat er misging, droegen sterk bij aan verdere maatschappelijke ontwikkelingen en hervormingen in dit verband. In de decennia na de stichting van de Maatschappij van Weldadigheid kregen tal van sociale wetten gestalte, waarmee de overheid haar verantwoordelijkheid in sociale kwesties opnam – en zo actief en direct ging bijdragen aan de verbetering van woonomstandigheden, onderwijs, gezondheidszorg en werkverschaffing.

Stigmatiserend

Voor de overheid en de burgerij leidden de Koloniën van Weldadigheid effectief tot minder maatschappelijke overlast in de steden. Voor de betrokkenen zelf betekende het experiment naar huidige normen een aanslag op hun autonomie en zelfbeschikking. Ze werden, meestal tegen hun wil, samengebracht op een geïsoleerde plek, in omstandigheden die niet zo rooskleurig waren als de propaganda van de Maatschappij van Weldadigheid deed voorkomen. Bovendien verschoof gaandeweg het accent van een oorspronkelijk utopische organisatie naar een repressiever model. Dat leidde tot de stigmatisering van kolonisten.

Het falende businessmodel was een aanleiding voor de overname van de drie onvrije Koloniën en de aanvankelijk vrije Kolonie Wortel door de respectievelijke rijksoverheden van Nederland (1859) en België (1870). Voortaan werd het als een taak van de overheid gezien om de onvrije Koloniën te beheren en te besturen. In de loop van de 19de en 20ste eeuw leidden nieuwe wetenschappelijke inzichten en een wijzigende maatschappelijke moraal gaandeweg tot verschuivingen in de Koloniën van Weldadigheid. Het initiatief was, zowel in het perspectief van tijdgenoten als terugkijkend vanuit het heden, niet louter een succesverhaal. Veel van de nobele doelstellingen werden niet gehaald. De Koloniën werkten stigmatiserend en de kolonisten leidden een zwaar, vaak uitzichtloos bestaan.

Reputatie

In de verdere evolutie van de Koloniën kregen ze allemaal een eigen reputatie. Zo was Ommerschans vanaf de stichting een plek waar zich zoveel maatschappelijke problemen

opstapelden dat in 1890 werd besloten het gesticht te slopen en vlakbij in de Kolonie een nieuwe instelling voor moeilijk opvoedbare jongens te bouwen. Dat kreeg de naam Veldzicht, om de jongens niet op voorhand te belasten met de negatieve reputatie van de naam Ommerschans. Veenhuizen werd synoniem voor een gevangenisdorp voor landlopers en bedelaars, en later voor gedetineerden. Deze Kolonie kwam door haar afgelegen ligging bekend te staan als 'Hollands Siberië'. De twee Belgische koloniën, die in 1870 waren getransformeerd tot vrije en onvrije Koloniën voor bedelaars en landlopers, kregen een vergelijkbare reputatie. Wortel had een toevluchtshuis, en Merksplas een verbeteringsgesticht voor bedelaars, met een wat zwaarder regime dan Wortel. De landbouwproductie in beide Koloniën stond bekend als economisch gezien lonend.

Erfgoed en impact vandaag

Aan het einde van de 20ste eeuw ontwikkelden de Koloniën van Weldadigheid zich tot plekken waar het verhaal van het ontstaan van de maakbare samenleving in al zijn facetten tastbaar kan worden gemaakt. Er verschenen boeken, onderzoeken en historische romans over de Koloniën en de kolonisten. Er zijn musea, Kolonistendagen, fiets- en wandelroutes. De archieven van de Maatschappij van Weldadigheid en de latere rijksinrichtingen (met vele persoonlijke dossiers) worden digitaal ontsloten. In de Koloniën is te volgen hoe, in lijn met maatschappelijke evoluties en nieuwe wetenschappelijke inzichten, de idealen en het optimisme uit 1818 zich door de jaren heen ontwikkelden. Vele verhalen worden er verteld: over de opkomst van de nationale sociale zorg, detentie, armoede en de persoonlijke lotgevallen van de duizenden armen die onder de hoede van de Maatschappij van Weldadigheid hun leven doorbrachten.

De impact van de Koloniën van Weldadigheid is groot, ook twee eeuwen na hun ontstaan. Voor generaties kolonisten en hun nazaten rustte een taboe op hun afkomst. Mensen schaamden zich voor hun band met de Koloniën en de mogelijk negatieve gevolgen hiervan voor hun maatschappelijke ontplooiing. Dat is niet langer het geval: bekende Nederlanders komen nu publiekelijk uit voor het gegeven dat zij nazaten van kolonisten zijn. In Nederland kunnen zij dankzij de digitalisering 'met een druk op de knop' zien in welke koloniehoeve hun voorouders leefden en wat er over hen werd gerapporteerd.

Kortom, de Koloniën van Weldadigheid dragen het verhaal over de eerste 'nationale' armoedebestrijding uit, als voorlopers van wat later de verzorgingsstaat zal worden. Ze zijn niet alleen een historische herinnering, maar ook een plek die aanzet tot reflecties over fundamentele kwesties van onderwijs, armenzorg en *social engineering*, en over de maakbaarheid van mens, samenleving en landschap.

3. Grensoverschrijdend: de Koloniën als transnationaal gegeven

De hedendaagse bezoeker van de Koloniën van Weldadigheid valt op dat, hoewel de Nederlandse en de Belgische Koloniën ongeveer 275 kilometer ver van elkaar liggen, ze tot dezelfde 'familie' behoren. Door hun gemeenschappelijke ontstaansgeschiedenis leggen de landschappen qua inrichting, structuurelementen en type bebouwing veel overeenkomsten aan de dag. Met name het orthogonale lanenpatroon is heel typisch en voor iedereen zichtbaar, al zijn de gelijkenissen nog veel manifester voor wie de achterliggende geschiedenis kent.

Doorontwikkeling: apart met parallellen

Na de splitsing van het koninkrijk in 1830 hebben de Nederlandse en Belgische Koloniën van Weldadigheid zich onafhankelijk van elkaar doorontwikkeld. Toch zijn er grote parallellen in hun evolutie, ook omdat die verbonden is met ruimere pan-Europese omwentelingen en ontwikkelingen: het ontstaan van sociale wetgeving, voortschrijdend inzicht in de geneeskunde, het ontstaan van de psychiatrie en criminologie, verbeterde economische omstandigheden, verbeterde productiemethoden in de landbouw, o.m. door de uitvinding van kunstmest…

Algemeen gesproken valt het alomvattende, collectief beheerde systeem van de Maatschappij van Weldadigheid gaandeweg uiteen in meer gespecialiseerde entiteiten: er is een doorontwikkeling naar penitentiaire instellingen (Wortel, Merksplas, Veenhuizen, Ommerschans) of naar gewone dorpen (Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord). In de penitentiaire instellingen zelf ontstaat een onderscheid tussen zorginstellingen (voor terbeschikkinggestelden) en strafinrichtingen.

In de vier Koloniën die doorgroeiden tot penitentiaire instellingen werden eind 19de eeuw grootschalige bouwprogramma's uitgevoerd. In alle gevallen was er sprake van een gebouwencomplex dat als een geheel werd geconcipieerd én dat indruk moest maken: het prestige van de nationale staat moest worden onderstreept. Niet voor niets gingen gereputeerde bouwmeesters, zoals in Nederland vader en zoon Metzelaar en in België Victor Besme, in de Koloniën aan de slag. Een kenmerkend en overal terugkerend element zijn de reeksen cipiers- en ambtswoningen op het terrein zelf, voor verschillende categorieën medewerkers van de instellingen.

Structurele samenwerking

Tussen 1870 en de jaren 1990 was er maar weinig contact tussen de Nederlandse en de Belgische gebieden. Maar toen de toekomst van met name Veenhuizen, Wortel en Merksplas onder druk kwam te staan en het erfgoed in minder goede staat was, kwam er een hernieuwde waardering voor het verleden en de erfgoedwaarde van de gebieden, en nam de impuls toe om te restaureren en herbestemmen. Dat leidde de afgelopen decennia tot een geleidelijke intensivering van de contacten van de Nederlandse en Belgische Koloniën en hun overheden en beheerders, wat leidde tot de huidige structurele samenwerking. Groepen inwoners en bedrijven uit beide landen bezoeken elkaar en ontwikkelen gezamenlijk projecten. De musea/bezoekerscentra in de Koloniën in beide landen gingen in 2016 een formele samenwerking aan.

Dat alles past in een breder kader. In 1995 sloten Nederland en België het 'Verdrag inzake de samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, wetenschappen en welzijn tussen de Vlaamse Gemeenschap in het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden'. Twintig jaar culturele samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen (het Nederlandstalige deel van België) werd in 2015 nadrukkelijk gevierd met vele samenwerkingsprojecten op het gebied van kunst en cultuur, onder de noemer BesteBuren. Een van de samenwerkingsinstrumenten is de Nederlandse Taalunie, waarin de Nederlandse, Vlaamse en Surinaamse regering samen ijveren voor de Nederlandse taal.

[KADER vrij onvrij]

Vrije en onvrije Koloniën van Weldadigheid in één systeem

De verschillen

Periode: stichtingsfase

VRIJ Kolonie I,II, en III (en V tot 1842)	ONVRIJ Kolonie IV,V (na 1870), VI en VII
Bevolking: - behoeftige gezinnen, opgezonden door de lokale afdelingen van de Maatschappij van Weldadigheid	Bevolking: - groepen behoeftige individuen, voor wie de Maatschappij van Weldadigheid contracten met de

	Staat afsloot; - gestraften uit de vrije Koloniën
Woonsituatie: - in gezinsverband, ook samengestelde gezinnen	Woonsituatie: - in collectieve gestichten en boerderijen, mannen en vrouwen grotendeels gescheiden
Basistypologie landschap: Koloniewoningen en centrale voorzieningen	Basistypologie landschap: Grote gestichten en (collectieve) boerderijen
Bevolking: vrij stabiel	Bevolking: sterk wisselend
Regime: licht	Regime: zwaar
Kolonisten opgenomen tot 1934	Justitie-gerelateerde deel nog in werking
Eén regime in kolonie I, II en III	Diverse regimes; IV. Ommerschans: strafkolonie, later tbs-inrichting, nu Centrum voor transculturele psychiatrie V. Wortel: toevluchtshuis voor bedelaars, nu Penitentiaire Inrichting. VI. Veenhuizen: verbeteringsgesticht, nu Penitentiaire Inrichting. VII. Merksplas: verbeteringsgesticht voor bedelaars, nu Penitentiaire Inrichting/Centrum voor Illegalen.
Collectieve herinnering in boeken, genealogisch onderzoek en oral history is neutraal tot positief van toon	Collectieve herinnering in boeken, genealogisch onderzoek en oral history is er een van schaamte, en later erkenning en emancipatie

De overeenkomsten

Alle Koloniën van Weldadigheid zijn onderdeel van één grootschalig en alomvattend experiment ter bestrijding van armoede onder alle doelgroepen in de samenleving.
Alle Koloniën zijn opgericht door de Maatschappij van Weldadigheid, die een groot maatschappelijk draagvlak had. De Maatschappij van Weldadigheid bleef actief tot respectievelijk nu (kolonie I en II), begin 20ste eeuw (kolonie III), 1859 (kolonie IV en VI) en 1842 (kolonie V en VII).
In alle Koloniën werd *social engineering* ingezet: armen werden door landbouw en binnenlandse kolonisatie gevormd.
In alle Koloniën werd de koloniebevolking systematisch gedisciplineerd met werk in de landbouw, onderwijs en morele en godsdienstige vorming.
In alle Koloniën werden zelfredzame gemeenschappen opgebouwd, met hoogwaardige voorzieningen.
Alle Koloniën kenden een opzet als 'laboratorium' voor betere burgers en waren gericht op hun heropname in de bestaande samenleving.
In alle Koloniën werden natuurlijke landschappen ontgonnen tot landbouwgrond, met als doel armoedebestrijding.
In alle Koloniën was sprake van landbouwinnovatie, gericht op maximalisatie van de productie.
Alle Koloniën kenden dezelfde publiek-private samenwerking tussen privé-initiatief en overheid.
Alle Koloniën kenden belangstelling vanuit het buitenland.
Koloniën in Nederland en België maakten parallelle ontwikkelingen door en intensiveerden recent hun structurele contacten.

4. DE ZEVEN KOLONIËN

In wat volgt beschrijven we de begrenzing van de Koloniën van Weldadigheid, en daarna systematisch en een voor een de zeven Koloniën, in de volgorde van hun ontstaan. We geven van elk van de zeven een typering, tonen kenmerkende beelden en beschrijven het landschappelijke en gebouwde erfgoed zoals het nu is, met waar nuttig en nodig historische duiding. Het eigenlijke historische verhaal wordt in 2B verteld.

BEGRENZING

De begrenzing van de Koloniën van Weldadigheid is gebaseerd op het door de Maatschappij van Weldadigheid aan het eind van de stichtingsfase (1825) ontgonnen gebied. Binnen de ontginningsgrens is de voorgestelde *kernzone* het gebied waarin de essentiële uitdrukking van de OUV herkenbaar is, doordat alle relevante attributen die uitdrukking geven aan de OUV hier zijn gelegen, in sterke onderlinge samenhang. De attributen zijn:

- de basistypologie van het landschap van de enerzijds vrije en anderzijds onvrije Koloniën van Weldadigheid;
- de orthogonale structuur van het landschap, gevormd door wegen, beplantingen en waterlopen, het maatsysteem dat werd toegepast en het patroon van de bebouwing;
- de bebouwing en beplanting die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en disciplinering.

De *bufferzone* wordt in principe gevormd door de grens van het ontgonnen gebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen (Kolonie II deel Boschoord, Kolonies V en VII), of waar de kernzone zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen (Kolonie IV), is geen bufferzone toegevoegd. Daar waar het landschap zeer open van karakter is (Kolonies I,II, III en VI), is dat wel gedaan.

KOLONIE I: FREDERIKSOORD

Typologie	eerste vrije kolonie
Structuur van het landschap en beplanting	combinatie van natuurlijke elementen, eerdere ontginningen (landgoed) en ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid kleinschalige orthogonale structuur laanbeplanting, proeftuinen, tuinbouwschool,

	groenstructuur
Bebouwing	landgoed en Huize Westerbeeksloot (voorfase, kantoor Maatschappij van Weldadigheid sinds 1818), tientallen gebouwen uit de eerste en tweede fase van de ontginning: koloniewoningen, scholen (ook bosbouw- en tuinbouwschool), hotel, gaarkeuken
Doelgroepen bij aanleg	arme gezinnen, 'kolonisten' genoemd
Herinneringslandschap	Huize Westerbeek, Museum de Koloniehof, begraafplaats

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

<u>Frederiksoord in het kort</u>

Frederiksoord markeert het ontstaan van de Koloniën van Weldadigheid. Tegelijk staat deze Kolonie, door de blijvende aanwezigheid van het kantoor van de Maatschappij van Weldadigheid, symbool voor de continuïteit en de toekomst.

Vanaf 1818 stichtte de Maatschappij van Weldadigheid op de grens van de provincies Drenthe, Overijssel en Friesland, in het noorden van Nederland, aanvankelijk zeven vrije Koloniën, met in totaal ongeveer 400 koloniewoningen waarin gemiddeld zeven bewoners leefden. Bij een herindeling in 1825 werden ze samengevoegd tot drie: Frederiksoord (I), Wilhelminaoord-Boschoord (II) en Willemsoord (III).[ii] Ze hebben allemaal het karakteristieke patroon van ontginningslinten met boerderijen (kolonistenhoeves) en waren bestemd voor arme gezinnen. De collectieve functies zijn geconcentreerd bij kruispunten of aan hoofdwegen. Bij de laatste kolonie die werd gesticht, Boschoord, is dat patroon nauwelijks tot ontwikkeling gekomen – vandaar dat ze in 1825 bij Wilhelminaoord werd gevoegd. Het hele gebied laat zich lezen als een ruimtelijke uitwerking van het voortschrijdende inzicht in de concrete kolonisatiepraktijk van een vrije Kolonie.

Centraal in de Kolonie ligt het landgoed Westerbeeksloot, dat vanaf 1614 was ontwikkeld door François van Westerbeek. Huize Westerbeek was in de stichtingsfase van de Koloniën het woonhuis van de oprichter van de Maatschappij van Weldadigheid, Johannes van de Bosch. Tegenwoordig houdt de Maatschappij hier kantoor. Ten zuiden van Westerbeeksloot ontstond in 1818 de eerste vrije Kolonie, met 53 hoeves. Een jaar later werd een begin gemaakt met de tweede Kolonie, met vijftig hoeves, ten oosten en ten noorden van het landgoed. Al in 1823 werden beide Koloniën samengevoegd en vanaf 1825 werden ze samen aangeduid als Kolonie I.

Frederiksoord: kenmerkend landschapspatroon

De ontginning startte vanuit bestaande infrastructuur: het landgoed Westerbeek en de doorgaande weg Steenwijk-Vledder. De Westerbeeksloot werd bij de ontginning verbreed en verlengd, en haaks hierop werden twee zijkanalen gegraven. De doorgaande Vledderweg vormde de scheiding tussen de eerste en de tweede kolonie en ontwikkelde zich tot het hart van Frederiksoord, mede door de aanwezigheid van Huize Westerbeek en het belendende logement. Aan deze weg liggen ook de Tuinbouwschool (1884) en de Bosbouwschool (1887). Naarmate het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zich naar het noorden uitbreidde, kreeg ook de in noordwest-zuidoostelijke richting lopende Koningin Wilhelminalaan meer betekenis. Parallel hieraan liepen de linten met koloniehoeves uit de tweede kolonie (tegenwoordig: Hooiweg, Vaartweg en M.A. van Naamen van Eemneslaan). Langs deze wegen stonden om de zestig meter identieke koloniehoeves, in enkel- of dubbelzijdige linten. De kavels die bij deze hoeves hoorden waren 2,4 hectare groot en afgebakend met greppeltjes.

De opzet van de vrije Kolonie resulteerde in Frederiksoord in een blokvormig landschap met een kleinschalig karakter, dat zich uitgebreid en gevoegd heeft naar de aanwezige structuur van landgoed Westerbeeksloot. Binnen het oorspronkelijke patroon met verspreide bebouwing werden de kruispunten en ontginningsassen gebruikt voor de bouw van voorzieningen en werkplaatsen. Na 1859 werd de fijnmazige structuur van Frederiksoord gedeeltelijk overschreven door de Maatschappij van Weldadigheid, zoals ook in kolonie II en III gebeurde. Bestaande akkertjes werden samengevoegd tot grote werkboerderijen van ongeveer 50 hectare; in Frederiksoord werd dat de hoeve Willem III. Het was de bedoeling met deze opzet zowel de landbouwproductie als de disciplinering van de kolonisten te verbeteren. Naast het invoegen van nieuwe bebouwing leidde het ook tot een aantal nieuwe perceelafbakeningen. De wegenstructuur werd behouden.

[KADERTJE]

FREDERIKSOORD, WILHELMINAOORD EN WILLEMSOORD: HET HUIDIGE LANDSCHAP

In het huidige landschap hebben de laatste restanten heide rondom de Koloniën I, II en III plaatsgemaakt voor een agrarische invulling. De lanen zijn veelal beplant met eiken en de verscheidene koloniale structuren zijn nog zichtbaar, hoewel veel wijken en grachten gedempt en versmald zijn. De percelen zijn in de loop van de jaren vergroot en zijn vaak als weide in gebruik. Boschoord bestaat geheel uit bosaanplant. Van het oorspronkelijke landschap zijn nog enkele heide- en veenplasrelicten overgebleven, onder meer ten zuiden van de Westvierdeparten en Boschoord.

[EINDE KADER]

Frederiksoord: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Frederiksoord: toestand vandaag

In de huidige ruimtelijke opbouw is nog veel bewaard gebleven van de oude koloniestructuur, die voortvloeit uit de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied. Het rechtlijnige wegenpatroon, versterkt door laanbeplanting van diverse boomsoorten, de assen met gelijkvormige kleinschalige bebouwing op regelmatige afstand en de kleine landbouwpercelen bepalen de landschappelijke karakteristieken van het huidige Frederiksoord. De kleinschalige bebouwing heeft vaak wel wijzigingen ondergaan, meestal volumevergrotingen, omdat de initiële boerderijtjes bijzonder klein waren.

Tussen de bomen zijn er doorzichten naar het geometrisch opgezette land erachter. Daarnaast is in de wegstructuur een goed herkenbare rangorde aanwezig, die slechts op enkele plaatsen door verkeerskundige ingrepen is verstoord. Hoofdwegen lopen door, terwijl dwarsverbindingen soms ten opzichte van elkaar verspringen. Door de aanwezigheid van verharde en onverharde (zand)wegen, zoals de Hooiweg en de Oranjelaan, wordt het onderscheid in hoofd- en secundaire wegen benadrukt.

In het Nederlandse beleid voor erfgoedontwikkeling (het zogenaamde Belvedere-programma 1999-2009: ‘behoud door ontwikkeling’) is voor Frederiksoord een project opgenomen, waarbij nieuwe energiezuinige, duurzame koloniewoningen gebouwd worden op plekken waar de oude verdwenen zijn. In totaal worden 62 van die woningen gebouwd.

Frederiksoord: ensemble Huize Westerbeek en omgeving

De kern van het ensemble is Huize Westerbeek met het omliggende parkdomein. In de onmiddellijke omgeving zijn een aantal collectieve voorzieningen gebouwd, ter ondersteuning van de maatschappij zelf of voor het onderwijs of de tewerkstelling van de armen. Hotel Frederiksoord was in 1770 door Nicolaas van Heloma, de toenmalige eigenaar van Landgoed Westerbeecksloot, gesticht als logement. Na overname door de Maatschappij van Weldadigheid werd het de vaste vergaderplaats van haar bestuurders. De exploitatie van het hotel is nu in particuliere handen.

De G.A. van Swieten Tuinbouwschool, opgericht in 1884, is gestart als tuinbouwschool voor zonen van kolonisten, en werd nadien een middelbare tuinbouwschool. De schoolactiviteiten zijn recentelijk verplaatst naar Meppel. De schoolmeesterwoning heeft een woonbestemming, de voormalige schoolgebouwen en de schooltuin zijn tijdelijk in gebruik bij Oranjeborg, dat woon- en werkbegeleiding geeft aan volwassen mannen met psychische problemen. Na het voorgenomen vertrek van Oranjeborg zal het praktijkonderwijs van het AOC Terra na twintig jaar afwezigheid terugkeren in de parktuin. Behalve de tuinbouwschool had Frederiksoord ook een bosbouwschool, gesticht in 1887. Het pand wordt nu verhuurd voor bewoning.

De voormalige timmerwinkel was ooit in gebruik als timmer- en onderhoudswerkplaats van de Maatschappij van Weldadigheid. Tegenwoordig biedt het pand onderdak aan Museum de Koloniehof, dat het verhaal vertelt over het wonen en werken van de kolonistengezinnen. Aan de Majoor van Swietenlaan en de Koningin Wilhelminalaan staan koloniehuisjes die teruggaan tot de beginperiode, maar die gerestaureerd en/of aangepast werden aan hedendaagse comforteisen. Verder is er ook de gaarkeuken (hoek Molenlaan – Graaf van Limburg Stirumlaan), die in de beginperiode van de proefkolonie een grote rol speelde. Er is rond 1910-1915 nog een grote dokterswoning gebouwd in opdracht van de Maatschappij van Weldadigheid, naar ontwerp van R. van der Woerd Hzn. uit Enschede. Het pand in art-nouveaustijl is karakteristiek voor het voorzieningenniveau binnen de maatschappij. Het kreeg inmiddels een uitbreiding in de vorm van een ondergeschikte platte aanbouw. Tot slot is er nog een markant postkantoor met dienstwoning. In de tramloods aan de Koningin Wilhelminalaan is nu een biologische groentewinkel gevestigd.

Frederiksoord: losse objecten

Buiten het ensemble ligt Hoeve Koning Willem III uit 1865. In oorsprong ging het enkel om een schuur, die later verder uitgebouwd werd. De boerderij is nog steeds in functie en wordt

verpacht. Ze staat model voor het schaalvergrotingsbeleid dat vanaf 1859 gehanteerd werd en vervulde binnen de bedrijfsvoering van de Maatschappij altijd een modelfunctie.

Het 'kiemhuis' werd in 1942 gebouwd om de pootaardappelen van de landbouwbedrijven van de Maatschappij van Weldadigheid voor te kiemen alvorens ze te poten. De omstandigheden in het gebouw waren zo dat het kiemproces optimaal kon worden beheerst. Het werd gerestaureerd in 2012 en Bureau Ecolan gebruikt het nu voor activiteiten in de sfeer van landschapsonderhoud. Het bureau biedt in het kiemhuis een dagbestedingsprogramma aan voor mensen die onder de Participatiewet vallen en op zoek zijn naar passende arbeid.

[hier komt kaart M 2.1 (nu), plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE II: WILHELMINAOORD, BOSCHOORD EN DE OOSTVIERDEPARTEN

Typologie	doorontwikkeling structuur vrije Koloniën ruimere opzet (Wilhelminaoord), lineaire structuur (Vierdeparten) en bosontginning (Boschoord)
Structuur van het landschap en beplanting	ontginning door Maatschappij van Weldadigheid laanbeplanting en groenstructuur begraafplaatsen, bosaanplant
Bebouwing	tientallen gebouwen, bebouwing en voorzieningen uit de eerste en tweede fase van ontginning: koloniewoningen, kerken, rusthuizen, grote hoeve Instituut Wateren
Doelgroepen bij aanleg	arme gezinnen, 'kolonisten' genoemd
Herinneringslandschap	Begraafplaatsen

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

Wilhelminaoord in het kort

Wilhelminaoord, Boschoord en de Vierdeparten werden tussen 1820 en 1822 eerst als drie vrije Koloniën gesticht. Bij een reorganisatie van de Maatschappij van Weldadigheid in 1825 werden ze samengevoegd tot Kolonie II, met de naam Wilhelminaoord. De Westvierdeparten kwamen bij kolonie III, Willemsoord.

Wilhelminaoord ontstond in 1820 op grond van het landgoed Westerbeeksloot en de Vierdeparten. De Kolonie telde ongeveer honderd koloniehoeves. Tussen 1821 en 1822 werden de Oost- en Westvierdeparten ontgonnen en verkaveld. Dit is een smal, ongeveer tien kilometer lang lint met een centrale weg en aan weerszijden koloniehoeves, ook honderd in getal. De Vierdeparten liggen grotendeels in de provincie Friesland en verbinden de vrije Koloniën van Willemsoord (1820) en Boschoord (1822-1812). Boschoord omvatte aanvankelijk een uitgestrekt gebied. De ontginning strandde in een pril stadium, voornamelijk vanwege de slechte gesteldheid van de bodem. Ongeveer 25 erven werden in het terrein uitgezet, maar slechts een enkele koloniehoeve werd gerealiseerd. Omdat de oorspronkelijke drie Koloniën waar Wilhelminaoord uit bestaat, verschillen in hun structuur en verhaal, worden ze hier apart behandeld.

Wilhelminaoord: landschapsstructuur

Wilhelminaoord heeft een ruimtelijke structuur van evenwijdige linten, vergelijkbaar met Frederiksoord. Beide Koloniën lopen in elkaar over via de Koningin Wilhelminalaan en de parallel gelegen M.A. van Naamen van Eemneslaan. Langs beide lanen komt hetzelfde patroon van lintbebouwing terug. De voorzieningen, voornamelijk geconcentreerd aan de Koningin Wilhelminalaan, zijn complementair aan die van Frederiksoord. Functioneel werkten de beide Koloniën als één geheel. Vanaf 1859 werden net als in Frederiksoord kleine kavels geïntegreerd in één grote boerderij, Hoeve Marianne, waar de kolonisten werden tewerkgesteld. De latere dorpsuitbreiding van Wilhelminaoord staat los van de kenmerkende lanenstructuur en maakt géén deel uit van het voorgestelde werelderfgoed. Alleen de M.A. van Naamen van Eemneslaan en de Vaartweg zijn doorgetrokken. Hierdoor zijn deze weinig karakteristieke gebieden in de hoofdstructuur van Frederiksoord-Wilhelminaoord ingebed.

Wilhelminaoord: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Wilhelminaoord: Rustoord I en II en omgeving

Wilhelminaoord had enkele andere voorzieningen dan Frederiksoord. In dit ensemble bevinden zich ook Rustoord I en Rustoord II, de enige voorbeelden van specifieke bejaardenzorg uit het hele Koloniënbestand. Rustoord I bevat de eerste bejaardenwoningen in Nederland (1893). In 1975 is het gebouw ingrijpend gerestaureerd en opgesplitst in vier woningen, die nu verhuurd worden. Rustoord II, grootschaliger van opzet, is in 1904 gerealiseerd. Na de bouw van een nieuw bejaardentehuis werd het gebouw herbestemd tot Buitencentrum Wilhelminaoord, in eigendom van de gemeente Den Haag. De plek wordt ook wel 'School in Bos' genoemd omdat Haagse lagere scholen hier werkweken houden.

Het eenvoudig bakstenen waterstaatskerkje met torentje op de grens van Frederiksoord en Wilhelminaoord is in 1851 gebouwd om invulling te geven aan de kerkplicht binnen de Koloniën. Het was tot 2009 in gebruik bij de Hervormde Gemeente. Tegenwoordig wordt het ingezet voor feestelijke en educatieve bijeenkomsten. De pastorie uit 1912 naast het kerkje werd tot de opheffing van de kerkelijke functie bewoond door de dominee. Het voormalige schooltje met meesterwoning in Wilhelminaoord, gebouwd in 1821, is nu een dubbele woning. De mandenmakerij/weverij/smederij aan de Wilhelminalaan voorzag in de behoefte om aan kolonisten die niet in staat waren zware landarbeid te verrichten, andere werkzaamheden aan te bieden. Ze wacht op een nieuwe bestemming. De algemene begraafplaats aan de Oranjelaan is eenvoudig, met rechthoekige perken. De grafmonumenten zijn vooral 19de- en begin-20ste-eeuws. Het gietijzeren grafmonument uit 1819 voor Daniella Elisabeth van Oosterhoud, de schoonmoeder van Johannes van den Bosch, is er gelegen. Naast de algemene begraafplaats is er nog een kleinere rooms-katholieke begraafplaats.

Wilhelminaoord: losse objecten

Hoeve Prinses Marianne uit 1913 is nog steeds in bedrijf als landbouwbedrijf. De naam was aanvankelijk 'Hoeve de Dankbaarheid', tot bleek dat de anonieme gift voor de bouw afkomstig was van prinses Marianne van Oranje-Nassau (1810-1883). Naast de hoeve staat een zeskantige houten hooischuur, gebouwd rond 1865. De Maatschappij had dat jaar een boerderij ontworpen en gebouwd waarbij aan beide kanten van de hoeve een dergelijke schuur stond. Het toenmalige bedrijf was als modelboerderij opgezet en was kenmerkend voor de ommezwaai naar een grootschaliger bedrijfsvoering. Rond 1910 is de boerderij door brand

verwoest en kwam de huidige boerderij Prinses Marianne tot stand; de hooischuur bleef behouden. Bij Hoeve Prinses Marianne is in 2013 een ligboxenstal gebouwd. Het ontwerp is ontwikkeld in overleg met de initiatiefnemer, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, Welstandstoezicht, Monumentencommissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De stal werd als een 'natuurlijke evolutie' ingepast in het landschap en heeft een voorbeeldfunctie wat 'passende' vernieuwing betreft.

Boschoord: landschapsstructuur

Boschoord is als laatste landbouwkolonie binnen het gebied aangelegd, maar kwam nooit tot volle wasdom door de beperkte mogelijkheden van de onvruchtbare grond. Er is geprobeerd om met een toentertijd innovatief systeem van groenbemesting (bremcultuur) de arme grond geschikt te maken voor de landbouw. Dat leverde niet het gewenste resultaat op. Uiteindelijk werd het gebied met productiebos beplant. Boschoord is uitgegroeid tot een zorgvuldig beheerd landgoed, in eigendom van de Maatschappij van Weldadigheid. Het gebied heeft de kenmerkende laanstructuren van een vrije Kolonie, maar zonder de typische lintbebouwing; er is ook geen concentratie van functies. In het gebied komen verspreid gebouwen voor die te maken hebben met de scholing van kolonisten, huisvesting en bosbeheer. Door de bosaanplant heeft het een meer besloten karakter dan de andere vrije Koloniën, behalve op één centrale open plek en aan de open randen. Daar zijn ook de drie hoeves gevestigd. Het bosgebied is momenteel natuur- en recreatiegebied met afwisselend loof- en naaldhout, vennen, heideveldjes en weidegronden. Er is ook een belangrijke houtproductie, FSC-gecertificeerd.

Oorspronkelijk strekte het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zich veel verder ten westen van Boschoord uit, met de gebieden Wateren en de Oude Willem. In Wateren bouwde de Maatschappij in 1823 een Instituut voor de Landbouw, met oorspronkelijk 50 hectare land en twintig jaar later bijna 500 hectare, die deels waren ontgonnen en deels in gebruik waren als schapenweide (heide). Bij de ontginning van de Oude Willem werd ingezet op veeteelt (grasland). Bij de grote herstructurering van de Maatschappij van Weldadigheid in 1859 werd het gebied van de Oude Willem en Wateren verkocht, in totaal meer dan 2000 hectare. Een latere eigenaar van het terrein van het Instituut voor de Landbouw stichtte hier de katholieke nederzetting Zorgvlied. De Oude Willem verloor enkele jaren geleden zijn landbouwbestemming en werd tot natuurgebied omgevormd. De aanwezigheid van de Maatschappij is hoofdzakelijk terug te vinden in de locatie van het Instituut voor de Landbouw, tegenwoordig in het centrum van Zorgvlied. Het in 1859 verkochte gebied maakt geen deel uit van het voorgestelde werelderfgoedgebied.

Boschoord: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Boschoord: losse objecten

Het voormalige lagere schooltje in Boschoord kreeg na een grondige restauratie een nieuwe bestemming als atelier. Ernaast staat de vroegere schoolmeesterswoning en in de onmiddellijke omgeving bevinden zich ook nog twee koloniewoninkjes, aan de Jongkindt Coninclaan.

Hoeve Immer Moed, Hoeve De Werkhorst en Hoeve Boschoord dateren uit de periode van de schaalvergroting van de boerderijen, na 1859. In Hoeve Boschoord werd in de jaren 1950 gestart met de opvang van zwakbegaafde tbs'ers. Jongemannen die met de strafrechter in aanraking zijn geweest, worden er opgenomen. De hoeve werd uitgebouwd tot een verpleeginrichting en in de jaren 1970 en begin 21ste eeuw uitgebreid met een modern behandelcentrum. Het geheel groeide uit tot een bijzonder groot zorgcomplex, waar meer dan 500 mensen werkzaam zijn; het is de grootste werkgever van de gemeente Westerveld.

Het voormalige Instituut voor de Landbouw in Wateren werd in 1823 gesticht als school voor de opleiding van kolonisten, maar ook als kweekschool. Het onderwijs was gebaseerd op de ideeën van Pestalozzi. Kornelis Mulder, de eerste leraar van de school, had in Hofwyl (Zwitserland) een opleiding gevolgd. In 1859 verkocht de Maatschappij het gebied, inclusief de school. Het schoolgebouw is omgebouwd tot vier bejaardenwoningen.

Oostvierdeparten: landschapsstructuur

In 1642 werd op de grens van de provincies Drenthe en Friesland een schipsloot gegraven, om turf af te voeren. De eigenaren van het land stonden een kwart van hun percelen af en zo ontstonden de Vierdeparten. Bij de start van de ontginning door de Maatschappij in 1821 werd nog turf gewonnen, dat als brandstof diende, onder meer voor de steenoven in Frederiksoord.[iii] Door de langgerekte vorm van de Vierdeparten kreeg de Kolonie een structuur die afweek van alle andere vrije Koloniën: een bijna tien kilometer lang lint met aan weerszijden koloniehoeves. Een dorpskern of centrum ontbrak. Wel was er in het westelijke deel een (verdwenen) school en kwam hier na 1859 een grote hoeve (Hoeve 's Gravenhage, gesloopt). Voor voorzieningen waren de Vierdeparten aangewezen op de omringende koloniedorpen Willemsoord (west), Wilhelminaoord (midden) en Boschoord (oost). Na 1825

werden de Westvierdeparten bij Willemsoord gevoegd en de Oostvierdeparten bij Wilhelminaoord. De structuur van het landschap en de laanbeplanting zijn nog aanwezig, maar slechts enkele koloniewoningen van de Maatschappij van Weldadigheid bleven bewaard. Binnen de structuur werden woningen en boerderijen vervangen.

Oostvierdeparten: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE III: WILLEMSOORD

Typologie	vrije Kolonie met structuur van een kruispunt met voorzieningen en aparte buurtschap voor joodse kolonisten in de Pol
Structuur van het landschap en beplanting	ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid, laanbeplanting en groenstructuur
Bebouwing	(archeologische resten van) een synagoge en badhuis bebouwing uit tweede, derde en vierde fase
Doelgroepen bij aanleg	arme gezinnen, ‘kolonisten’ genoemd
Herinneringslandschap	joodse begraafplaats

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

Willemsoord in het kort

Willemsoord is een vrije Kolonie met een in de structuur zichtbaar kruispunt met voorzieningen en een aparte buurtschap voor joodse kolonisten. Ze werd als Kolonie III gesticht in 1820, met honderd koloniehoeves op de heide van Steenwijkerwold. De Maatschappij bezat grond aan weerszijden van de Heerweg van Steenwijk naar Wolvega en verwierf ook een brede strook land haaks op de weg, die later werd aangesloten op de Westvierdeparten. Bij de reorganisatie van de koloniën in 1825 werden Willemsoord en de Westvierdeparten (het ongeveer 6 kilometer lange lint van Wilhelminaoord naar Willemsoord) samengevoegd tot Kolonie III. Vanaf 1923 werden landerijen en gebouwen van de Kolonie verkocht. Sindsdien zijn tal van wijzigingen doorgevoerd, zoals nieuwe woningbouw en dorpsuitbreiding. Daarom wordt slechts een klein deel van deze kolonie voorgesteld als werelderfgoed.

Willemsoord: landschapsstructuur

De Kolonie Willemsoord ontstond op een afstand van bijna 14 kilometer van Frederiksoord; dat was destijds een reis van twee uur. De vorm van het grondbezit van de Maatschappij was de aanleiding voor een afwijkende verkaveling van de Kolonie, wat resulteerde in een structuur van twee kruisende wegen met lintbebouwing van koloniehoeven. Parallel aan de oost-westverbinding was er nog ruimte voor evenwijdige linten, de huidige Generaal van den Boschweg/Löhnislaan en de Amsterdamselaan. De systematische ontginning heeft geleid tot een landschap met een rechte lanenstructuur, met daartussen de open landbouwgronden verkaveld in regelmatige blokken (‘kamers’). Er is een grote openheid in het landschap.

De grote gebouwen van de Kolonie verrezen rondom het kruispunt van beide hoofdwegen, in een hoek van 45 graden, zoals nog steeds het geval is. Haast bij toeval ontstond aldus in Willemsoord een nieuw type vrije Kolonie: kruisende linten met koloniehoeven en een dorpscentrum rondom het kruispunt. Directeur Johannes van den Bosch schreef enthousiast over de centraal gelegen vierkante plaats: ‘*Dit zal een heerlijk effect doen als zijnde eene hoogte van waar men de gehele aanleg overzien kan. Schoner terrein is ons geheele land voor gene kolonie en nergens een betere grond te vinden.*’[iv] De structuur van Willemsoord werd in 1822 bij de bouw van de vrije Kolonie Wortel in de Zuidelijke Nederlanden overgenomen.

Het parallel lopende lint bij de huidige Löhnislaan wordt ook wel ‘De Pol’ genoemd of ‘De Jodenhoek’, omdat hier de joodse kolonisten gehuisvest werden. In de 19de eeuw was er een kleine joodse kern, die nu bijna volledig is verdwenen. Er stonden een Israëlitisch bijschooltje, een kleine synagoge, een badhuis en een joodse begraafplaats (nog aanwezig).

Het zuidelijke deel van de Steenwijkerweg en de Koningin Wilhelminalaan bestonden uit koloniehoeves, in koppels aan weerszijden van de weg. De huizen stonden strak in het gelid, op 100 meter afstand van elkaar, langs lange eikenlanen en telkens met de voorkant naar de weg gericht en parallel aan de perceelsgrenzen. Elk koloniehuis had zijn eigen kavel bouwland, die groter was dan de kavels in Frederiksoord en Wilhelminaoord. Tussen het huis en de straat lag een strook tuin met veelal een lage of geen erfafscheiding. Na 1864 werden de landbouwactiviteiten in Willemsoord gereorganiseerd. De Maatschappij stichtte drie 'goed gedreven' grote hoeven, een aan elk van de bestaande boerderijlinten, met als doel de landbouw winstgevend te maken. Het ging om Hoeve Generaal Van den Bosch (Steenwijkerweg 175), Hoeve Amsterdam (Amsterdamselaan 6) en Hoeve Utrecht (Kon. Wilhelminalaan 42). De landbouwvakschool, de Adriaan van Swieten Landbouwschool, werd in 1890 gesticht en in 1901 gesloten. Daar staat nu een woonhuis.

Aan het begin van de 20ste eeuw verkocht de Maatschappij van Weldadigheid haar bezittingen in Willemsoord. De bebouwingsstructuur is er grotendeels bewaard gebleven, al is het lint op sommige plaatsen verdicht en/of is de laanbeplanting gedeeltelijk verdwenen. De koloniehoeves zijn meestal vervangen of uitgebouwd en uitgebreid, op enkele uitzonderingen na. Hoeve Utrecht bleef goed bewaard. De andere grote hoeves ondergingen transformaties maar bleven herkenbaar.

Willemsoord: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Willemsoord: ensemble centraal kruispunt

Het centrale kruispunt vormde vanaf de stichting van Willemsoord het hart van de Kolonie. Hier stonden de belangrijkste gebouwen: de woning voor de onderdirecteur met een magazijn, woningen voor functionarissen van de Maatschappij van Weldadigheid, een spinzaal met washok en de school met onderwijzerswoning. Later werd ook de herberg aan het kruispunt gevestigd. Tegenwoordig is de bebouwing rondom het kruispunt gedeeltelijk vernieuwd, maar de schuine situering bleef bewaard. Vlakbij staat de Hervormde kerk uit 1851, die in 1898 werd uitgebreid met een consistoriekamer. Het orgel stamt uit de bouwtijd, maar bevat pijpwerk uit de 17de eeuw. De pastorie uit 1868 is uitgevoerd in een neoclassicistische vormentaal.

Willemsoord: losse objecten

Aan de Koningin Wilhelminalaan en in de Jodenhoek bleven enkele koloniehoeves bewaard. De drie grote boerderijen bestaan nog, met Hoeve Utrecht als gaafste. Ter hoogte van de Jodenhoek ligt de joodse begraafplaats, met enkele relicten. De plek werd recent omheind en van duiding voorzien. Het gebied is aangeduid als archeologisch interessante zoekzone vanwege de synagoge en het badhuis. De begraafplaats Vredehof werd begin 19de eeuw aangelegd.

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE IV: OMMERSCHANS

Typologie	proefopzet onvrije Kolonie, met een gesticht (voormalige schans) als geïsoleerd element in het landschap
Structuur van het landschap en beplanting	eerdere landschapsaanleg (schans) grote openheid ontginning door de Maatschappij, boerderijlinten met laanbeplanting padenstelsel tussen gesticht en landerijen bomen en boomsoorten uit aanlegfase
Bebouwing	locatie van voormalige schans/gesticht bebouwing uit de eerste en derde fase: kerk, dokterswoning, school, koloniehoeves 4 en 8, wachtershuisjes doorontwikkeling van gesticht Veldzicht, inclusief dienstwoningen en andere bebouwing uit de derde fase
Doelgroepen bij aanleg	bedelaars en landlopers, mensen met

	problematisch gedrag uit de vrije Koloniën, en succesvolle kolonisten (als vrijboer en opzichter)
Herinneringslandschap	archeologisch complex schans en begraafplaats

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

Ommerschans in het kort

De onvrije Kolonie in Ommerschans is de eerste in de reeks van Koloniën waar bedelaars en landlopers werden ondergebracht en gedwongen tewerkgesteld. In 1819 werden een bestaande verdedigingsstructuur, een schans, en het gebied eromheen door de Staat ter beschikking gesteld aan de Maatschappij van Weldadigheid om er een onvrije Kolonie te vestigen, die bovendien als strafkolonie voor de vrije Koloniën dienstdeed. De locatie lag net ten zuiden van de Dedemsvaart en het dorp Balkbrug, aan de doorgaande weg van Ommen naar Meppel. De onvrije Kolonie Ommerschans werd in 1890 opgeheven en vervangen door een rijksopvoedingsgesticht voor jongens, Veldzicht. Ten noorden van de Ommerschans werd in 1894 een nieuwe inrichting gebouwd; het gesticht werd gesloopt. Veldzicht startte een land- en tuinbouwopleiding, nadien kwamen er ambachtsopleidingen bij.

Vanaf 1933 is Veldzicht in gebruik als tbs-instelling, een kliniek voor mensen met een psychiatrische aandoening die de door de rechter opgelegde dwangmaatregel terbeschikkingstelling (tbs) opgelegd kregen. Doel van de behandeling is dat de patiënt terug kan keren naar de samenleving of naar een zo humaan mogelijke, beveiligde leefomgeving. Sinds 1 januari 2016 is Veldzicht een Centrum voor Transculturele Psychiatrie. Het richt zich op de behandeling van patiënten met een complexe psychiatrische problematiek, voor wie een zeer beveiligde omgeving noodzakelijk is. Een gedeelte van de landbouwgrond werd na 1900 verkocht. Dit is tegenwoordig een landbouwontwikkelingsgebied, waarin de landschappelijke structuur herkenbaar is gebleven en ook geborgd is.

Het genomineerde werelderfgoed omvat de schans en de omringende landerijen, waarin het beeld van het cultuurlandschap en de historische bebouwing van de Koloniën goed en in samenhang zijn te ervaren. Het hele gebied is een beschermd dorpsgezicht.

Ommerschans: landschapsstructuur

Bij de bouw van de Ommerschans ontstond de typologie van de onvrije Kolonie. Hierin werden eerst duizend, later tweeduizend kolonisten in een centraal gesticht gehuisvest en overdag op grote boerderijen tewerkgesteld. De omstandigheden ter plekke waren bepalend voor de structuur van de Kolonie. De verlaten schans – het militaire verdedigingswerk dat hergebruikt werd voor de oprichting van een onvrije Kolonie – lag aan de oostkant van de door de Maatschappij van Weldadigheid verworven gronden en ten noorden van het land was een waterweg: de Dedemsvaart. Omwille van de beveiliging lag het voor de hand het gesticht te bouwen binnen de vestinggracht van de Ommerschans. Dat leidde er wel toe dat de landerijen lastig te bereiken waren. Vanaf de vesting ontstonden wandelpaden in oost-westrichting. Voor de afwatering van de landerijen werden in noord-zuidrichting vaarten gegraven naar de Dedemsvaart, met hierlangs lanen en boerderijen.

Met de stervormige schans en de Dedemsvaart als uitgangspunt werd een orthogonaal grid van wegen, vaarten en sloten aangelegd, dat grotendeels bewaard bleef. Dwars op de Dedemsvaart liepen een aantal noord-zuidvaarten met aan weerszijden een jaagpad of een smalle weg. De meeste daarvan zijn gedempt en vervangen door een weg. Laanbeplanting zorgt voor een contrast met de open bouw- en weilanden en accentueert het patroon van rechthoekige kavels landbouwgrond van elk 35 hectare, met telkens een boerderij op de kop van een smalle oost-west lopende eikenlaan. De onderlinge afstand tussen de wegen en sloten in noord-zuidrichting is circa 400 meter. Een groot aantal oudere kolonieboerderijen werd vervangen, maar de positie en oriëntatie van de boerderijen op de kavel bleven behouden, waardoor het ontginningslandschap nog steeds afleesbaar is. De boerderijen hebben een representatief, naar de weg gericht voorhuis, met een symmetrische indeling en de entree aan de straatzijde, vaak in de as van een laan.

Het gebied kenmerkt zich nu als een open landschap, waarin laanbeplantingen en houtwallen als lijnelementen de ruimte visueel indelen. Het centrum wordt gevormd door een bebost gebied rondom de instelling Veldzicht en de voormalige schans, dat contrasteert met het halfopen landschap en mede door de laanbeplanting welhaast een ‘landgoederensfeer’ uitstraalt. Opvallend is het contrast van het open landschap en de in zichzelf gekeerde wereld van de schans met het gesticht met zijn voorzieningen, dat in de andere onvrije Koloniën minder sterk is.

Ter hoogte van Veldzicht staan linten dienstwoningen voor het personeel aan de hoofdweg. Zuidelijker doorsnijdt deze weg tegenwoordig de voormalige schans, waarvan het oostelijke deel met de stervormige gracht nog aanwezig is. De 19de-eeuwse ontginningsstructuur is gaan

fungeren als een landschappelijke onderlegger, waarbinnen zowel de oudere fasen als de jongere ontwikkelingen qua structuur, bebouwing en beplanting zijn ingepast.

Ommerschans: Cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

De weg- en wijkbeplanting bestaat uit eiken, beuken en essen. In een verwilderd parkbos in het midden liggen de overblijfselen van de schans, waarvan voornamelijk het oostelijke gedeelte van de stergracht opvalt. Prekoloniale elementen als stinzenflora, elzenstoven, mogelijk enkele meidoorns, fladderiepen en oude zomereiken verwijzen nog naar de Ommerschans. Het *kolonie*landschap bleef in de loop der jaren herkenbaar binnen de laanbeplanting, de structuur en alle andere menselijke invloeden op het huidige landschap. Het *oorspronkelijke* landschap rondom de kolonie is in zijn geheel ontgonnen en als bouw- en grasland door gemengde agrarische bedrijven in gebruik.

Ommerschans: ensemble voormalig gesticht

De oude schans en zijn omgeving vormen het eerste ensemble in het gebied. Het resterende gedeelte van de stervormige gracht van de schans is nog een herkenbaar relict, met de archeologische resten van het afgebroken bedelaarsgesticht in het midden. Rondom de schans bevinden zich elementen die direct samenhangen met de historie als onvrije Kolonie, waaronder een ijskelder en de voormalige dokterswoning. De vroegere hervormde kerk, de zogenoemde Boskerk, ligt op een plek die visueel wordt versterkt door drie rijen laanbeplanting van eiken en beuken aan de oprijlaan. De kerk werd gebouwd voor de kolonisten van de Ommerschans. Ze is herbestemd tot een kleinschalige wooneenheid voor mensen met een mentale handicap. Ook de pastorie bleef bewaard. Ten zuiden van de schans ligt de oude begraafplaats. Deze was in tweeën gedeeld: één zijde voor de katholieken, de andere voor de protestanten. Ongeveer 5500 bedelaars liggen er begraven, onder wie 500 kinderen. Het hek werd recent toegevoegd, net als het informatiepaviljoen op de plek van het vroegere lijkenhuisje.

Ommerschans: ensemble Veldzicht en omgeving

Veldzicht is gebouwd op de gronden van Hoeve nr. 6, naar een ontwerp van W.C. Metzelaar, hoofdingenieur-architect der Gevangenissen en Gerechtsgebouwen. Metzelaar gaf, samen met zijn vader J.F. Metzelaar, ook vorm aan de vernieuwing van Veenhuizen. Bij de bouw van Veldzicht gebruikte hij het bestaande landschapspatroon als basis en versterkte hij de

stedenbouwkundige werking ervan door de positionering van gebouwen en systematische groenaanleg.

Het uitgebreide centrale gebouwencomplex van eind 19de en begin 20ste eeuw onderging belangrijke wijzigingen. Binnen de gracht bleef alleen het hoofdgebouw uit 1894 staan, maar hiervan werd het interieur geheel vernieuwd. De voorgevel is grotendeels in originele staat, in eenzelfde stijl als de dienstwoningen, met een sterk symmetrische opbouw en uitgewerkte detailleringen. De voorgevel domineert aan de Ommerweg en onttrekt de nieuwbouw grotendeels aan het zicht. De gracht, het (originele) toegangshek en het parkachtige voorterrein zijn medebepalend voor de landgoedsfeer van dit deel van het gebied.

Door de vestiging van de rijksinrichting groeide het inwonertal van Balkbrug sterk. Aan de Ommerweg werden dienstwoningen geplaatst, aansluitend op de noordelijk gelegen dorpskern, die zich bij het knooppunt met de Dedemsvaart ontwikkelde. De Ommerweg werd de tweede hoofdas. Deze voormalige dienstwoningen, deel van het totaalontwerp door W.C. Metzelaar, zijn als eenheid grotendeels gaaf gebleven. Het zijn dubbele woningen in een eenvoudige neostijl die zodanig zijn geplaatst dat ze ook een sterke stedenbouwkundige werking hebben: op de kop van lanen of aan het begin van bijvoorbeeld de Ommerweg. De wegen rondom Veldzicht kregen strakke laanbeplantingen met overwegend eiken. Daarmee werd aangesloten op het lanenpatroon van de Maatschappij van Weldadigheid. De Ommerweg als hoofdas werd door linden geaccentueerd. Ter hoogte van de ietwat terugliggende dienstwoningen werden deze bomen binnen de hagen van de voortuinen geplaatst. Solitairen, met beuken en kastanjes, stonden bij belangrijke gebouwen of op perceelhoeken. Ook de forse bosaanplant maakt deel uit van het ontwerp. Binnen de bebouwde kom werd bewust gebruikgemaakt van het contrast tussen bos en open plekken. Ten opzichte van het omringende rechtlijnige buitengebied tekent de Ommerschans met Veldzicht zich af als een besloten, groene ruimte. In dit ensemble staat ook Villa Erica, het voormalige woonhuis van de geneesheer-directeur. Het is een wit gepleisterde villa, geïnspireerd op de chaletstijl, op een centrale locatie links van het hoofdgebouw.

Aan de Boslaan staat een limiethuisje, het enige overblijvende van een hele reeks huisjes die dienden ter bewaking van de Kolonie. Ze stonden telkens aan de rand van het gebied.

Ommerschans: losse objecten

Drie van de 21 oorspronkelijke kolonieboerderijen zijn bewaard: Hoeve 4 aan de zuidzijde van de Balkerweg, Hoeve 8 en Hoeve 11 (getransformeerd) aan de noordzijde van de Eerste Schansweg. Kenmerkend voor dit boerderijtype is dat het woongedeelte en de schuur aan elkaar vastzitten, maar in twee aparte volumes. Deze bouwvorm is op te vatten als een

afgeleide van het Hallen- of Saksische boerderijtype. Het woongedeelte zit aan de voorzijde van het erf. Daarachter staat de stal/schuur, evenwijdig aan de weg.

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE V: WORTEL

Typologie	in opzet eerste vrije kolonie in Zuidelijke Nederlanden de enige kolonie met een dubbelstructuur: vrije ontginning en onvrij gesticht
Structuur van het landschap en beplanting	natuurlijke landschapselementen opzet uit eerste en derde periode, gave en volledige laanbeplanting grote landschappelijke, stedenbouwkundige en architectonische samenhang
Bebouwing	ensemble uit de derde fase, met tientallen gebouwen
Doelgroepen bij aanleg	arme gezinnen, na 1870 landlopers en bedelaars
Herinneringslandschap	Begraafplaats

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

<u>Wortel in het kort</u>

In 1822 kocht de Maatschappij van Weldadigheid in het heidegebied ten oosten van Wortel (nu een onderdeel van de Belgische gemeente Hoogstraten) 213 hectare grond van particulieren en 303 hectare van de gemeente Wortel. Daar stichtte de Maatschappij de vrije

Kolonie Zuid-Frederiksoord, later Wortel-Kolonie genoemd, als eerste vrije Kolonie van de Maatschappij van Weldadigheid in de Zuidelijke Nederlanden.

Rond 1870 werd de Kolonie door de Belgische Staat getransformeerd in een onvrije Kolonie, waarbij de landschapsstructuur bewaard bleef. Vanaf toen werd het de Rijksweldadigheidskolonie Wortel. Wortel is de enige Kolonie waarin de structuur van een vrije Kolonie samengaat met de bebouwing van een onvrije.

In 1993 is Wortel na de afschaffing van de Wet op de landloperij in gedeeld eigendom gekomen van de gemeente, de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), het Agentschap voor Natuur en Bos, de Regie der gebouwen en Kempens Landschap, dat werd opgericht op initiatief van de provincie Antwerpen. Kempens Landschap zorgde ervoor dat de Kolonie in gemeenschapshanden bleef en dat er een visie is ontwikkeld.

Wortel: landschapsstructuur

Wortel-Kolonie vertoont nog steeds de ontginningsstructuur uit de eerste periode als landbouwkolonie, met een centrale noord-zuidas die aantakt op de Langenberg en daarop evenwijdig geplaatste dwarsverbindingen, met een vaste maatvoering. De opzet is gelijk aan die van Willemsoord. Binnen dit geheel van hoofddreven wordt het landschap gecompartimenteerd door smalle gelijkvormige percelen, van elkaar gescheiden door een stelsel van grachten en paden. De kavels zijn de restanten van de boerderijpercelen uit de tijd van de vrije Kolonie. Eertijds stond op elke kavel eenzelfde koloniehuisje, zoals in de Nederlandse vrije Koloniën. De huisjes stonden telkens tegenover elkaar ingeplant, aan weerszijden van de dreef, met erachter het akkerland dat bij het huisje hoorde. Van de huisjes zelf bleef er geen bewaard.

Aan het centrale kruispunt waren destijds de centrale voorzieningen gevestigd. De nu aanwezige bebouwing vertoont gedeeltelijk nog steeds een karakteristieke 45°-inplanting, maar dateert uit de periode na de omvorming van de site tot Rijksweldadigheidskolonie.

Het landschap omvat grote open percelen gras- en akkerland die afwisselen met gesloten structuren van bossen en struwelen. Het merendeel van de bossen bestaat uit denaanplantingen, die in sommige gevallen geleidelijk omschakelen naar loofbos. Plaatselijk zijn er nog heiderelicten en een paar vennen die teruggaan op oude vencomplexen. Het

grootste ven in het noorden werd in gebruik genomen als zwem- en visvijver het Bootjesven, met de bijbehorende infrastructuur.

De dreven vormen een imposant rastervormig patroon dat hiërarchisch is opgebouwd in enkele en dubbele dreven (met een dubbele bomenrij) met voornamelijk zomereik, maar ook Amerikaanse eik en beuk. Ook het af- en ontwateringssysteem vertoont een orthogonale structuur. In de laan- en dreefbeplanting huizen vleermuiskolonies.

Wortel: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Wortel: ensemble aan het kruispunt *Les quatre bâtiments*

Centraal aan het kruispunt bevonden zich ten tijde van de Maatschappij een spinzaal, de directeurswoning, de school en een magazijn. De gebouwen werden diagonaal aan het kruispunt gebouwd, net zoals dat in 1819 bij de eveneens vrije Kolonie Willemsoord was toegepast. Aan het kruispunt bevinden zich nu de voormalige feestzaal, in de volksmond 'casino', en een dubbele dienstwoning, gebouwen uit de fase waarin de Staat de inrichting vernieuwde (1870). Het casino was eerst een kazerne en nadien een feestzaal voor het personeel van de Kolonie. Iets verderop ligt de hoeve van de Kolonie uit dezelfde bouwperiode, eind 19de eeuw. Het gaat om drie aaneengesloten vleugels in U-vorm, met een ontbrekende oostvleugel. Oorspronkelijk lag het woonhuis van de hoeve aan het kruispunt, maar na schade tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het als een zuidvleugel van het bestaande hoevecomplex heropgebouwd. Het gaat om bakstenen gebouwen onder overwegend zadeldaken die soms overkragen; het merendeel is witgeschilderd of geelgekalkt.

In de dienstwoning is een tehuis van Widar gevestigd voor volwassenen met een matige tot zware verstandelijke handicap; er wordt gewerkt met de Steinerfilosofie. De bewoners zijn actief op de nabijgelegen boerderij en in het casino dat functioneert als feestzaal en zomercafé. In de hoeve worden ook boerderijklassen voor kinderen gehouden en is er een natuur-educatief centrum van de Vlaamse natuurvereniging Natuurpunt gevestigd.

Wortel: ensemble Rijksweldadigheidsgesticht

Aan de centrale as ligt het hoofdgebouw van de landbouwkolonie, het vroegere gestichtshuis met centrale kantoren, ateliers en slaapzalen van eind 19de eeuw. Het bouwprogramma verliep parallel met Merksplas, maar in een eenvoudiger stijl. Het complex is geordend rond

een centrale binnenplaats. Sinds de sluiting van de bedelaarsopvang in 1993 vanwege de afschaffing van de Wet op de Landloperij wordt het nog uitsluitend als penitentiaire instelling gebruikt. De bakstenen gebouwen werden in de loop van de jaren grotendeels wit gekalkt. Door oorlogsschade en brand zijn een aantal onderdelen verdwenen, waaronder de kapel en het lazaret, en vervangen door nieuwbouw. Recent werd een nieuw gevangeniscomplex aan de bestaande structuur toegevoegd. Het geheel is omheind door hoog hekwerk, vanwege de huidige veiligheidsnormen voor strafinstellingen.

De personeelswoningen voor bewakers zijn geconcentreerd aan weerszijden van de noord-zuid-hoofdas en aan het westelijke deel van een nabijgelegen oost-westas. Het gaat om dubbele dienstwoningen met een omhaagde nutstuin, symmetrisch geplaatst. De (grotere) woningen van het hoger personeel lagen verspreid langs de noord-zuid-hoofdas. Het huis van de hoofdbewaker is bewaard gebleven, op de plaats van de woning van de aalmoezenier staat een naoorlogse vervangbouw.

Wortel: losse objecten

De eenvoudige begraafplaats bevindt zich aan een van de noordelijke dreven.

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE VI: VEENHUIZEN

Typologie	doorontwikkeling onvrije Kolonie ontginning in een (deels aanwezig gebleven) veenlandschap grootschalige opzet die verder nergens in de Koloniën voorkwam, met drie gestichten (omringd door boerderijen) en een voorzieningskern
Structuur van het landschap en beplanting	natuurlijk veengebied

	ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid met land- en bosbouw orthogonale structuur sterke landschappelijke, stedenbouwkundige en architectonische samenhang ervaarbaar contrast tussen natuur- en ontginningslandschap voelbaar geïsoleerde ligging
Bebouwing	voornamelijk uit de eerste en derde fase: waterwerken, woningen, boerderijen, strafinrichtingen, gezondheidszorg, gestichten, penitentiaire inrichtingen, werkplaatsen enz. Alleen hier uitgegroeid tot een dorp sterke architectonische samenhang behouden bij de verdere ontwikkeling – met name uit de derde fase
Doelgroepen bij aanleg	landlopers, wezen en weduwen
Herinneringslandschap	Gevangenismuseum, begraafplaatsen en moraliserende opschriften op de woningen

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

<u>Veenhuizen in het kort</u>

Van alle Koloniën van Weldadigheid was de aanleg van Veenhuizen qua omvang het meest ambitieus. De architectonische samenhang van dit grote gebied is bij de doorontwikkeling in de derde fase versterkt.

Veenhuizen werd na 1822 in ontwikkeling gebracht door de Maatschappij van Weldadigheid, als onvrije Kolonie. Er werden zowel landlopers als wezen en weduwen ondergebracht in drie carrévormige grote gestichten. In 1859 nam de Nederlandse rijksoverheid het gebied over,

maar nog steeds is ook bebouwing uit de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid terug te vinden. Gaandeweg wijzigden de doelgroepen (geen wezen en vondelingen meer) en verschoof het accent naar een strafinrichting. Na nieuwe wetgeving en de reorganisatie van het justitiewezen startte vanaf 1875 een omvangrijk bouwprogramma op de site, onder leiding van J.F. Metzelaar, de bouwmeester van Justitie, en zijn zoon W.C. Metzelaar, in de functie van ingenieur-architect der Gevangenissen en Rechtsgebouwen.

Veenhuizen was een gesloten enclave, met een eigen regime en eigen regels tot in de jaren 1980. Dankzij de landbouw en de talrijke werkplaatsen functioneerde het justitiedorp tot op dat moment min of meer als een autarkische gemeenschap. Nadien trok het Rijk zich terug uit het beheer van openbare wegen, de landbouw en de woningbouw. Nog altijd exploiteert Justitie twee strafinrichtingen in het gebied: Esserheem en Norgerhaven. Grote delen van het gebied kregen andere eigenaars en nieuwe functies, maar het Rijk heeft er nog veel grond en gebouwen in bezit.

Binnen de structuur van de strafkolonie Veenhuizen is niet veel veranderd. De typerende eiken- en beukenlaanbeplanting is nog grotendeels aanwezig. Sommige wijken zijn gedicht en de meeste percelen zijn vergroot. De infrastructuur is flink uitgebreid met wegen, vaarten, wijken en sloten, en de woonkernen zijn in omvang gegroeid.

Veenhuizen: landschapspatroon

De ontginning gebeurde volgens een rationeel patroon, kenmerkend voor veenontginningen. De basis is een recht hoofdkanaal, de Kolonievaart, met daaraan een zestal wijken op een onderlinge afstand van 750 meter. Halverwege die afstand ligt, evenwijdig aan de wijken, een kavelsloot. Op precies 375 meter van de buitenste wijken werden de buitengrenzen van de Kolonie getrokken. Het grid met veelvouden van 375 meter vormt de basis van de landinrichting. In samenhang met de waterwegen kwam zo een rechtlijnig wegenpatroon tot stand. Voor het weg- en waterverkeer werden diverse bruggen en een aantal schutsluizen aangelegd, waarvan er enkele bewaard bleven.

Veenhuizen was veel omvangrijker dan de tot dan toe aangelegde Koloniën. Op een gebied van meer dan 4000 hectare werden de drie grote gestichten elk omgeven door een achttal koloniehoeves. Langs de Kolonievaart ontstonden de voorzieningen voor het personeel, die tot een dorp uitgroeiden. Deze typologie – een orthogonaal ingericht landschap met drie gestichten en een dorp – komt nergens anders voor.

De karakteristieke inrichting van Veenhuizen is planmatig en rationeel, met een ordenende infrastructuur, een daarvan afgeleid verkavelingspatroon en een sterke hiërarchische opzet met een grote afwisseling tussen open en besloten landschap. De aansluitende bebouwing belichaamt het principe van de 'totale institutie': het opleggen van een netwerk van gezags- en machtsverhoudingen volgens een gesloten normsysteem. Net zoals bij de andere Koloniën is er ook hier een directe relatie tussen de functie en de inrichting van het gebied. De spreiding van de gebouwen vertoont het typische patroon van centraal gelegen gestichtsgebouwen met daaromheen de collectieve landbouwgronden en hoeven die tot het gesticht behoorden. Latere invullingen conformeerden zich aan deze opzet en versterkten die. Zo maakten vader en zoon J.F. en W.C. Metzelaar handig gebruik van de aanwezige structurering en breidde W.C. Metzelaar de clustering van functies rond de gestichten en de hervormde kerk aanzienlijk uit. Hij maakte ook gebruik van de inplanting van dienstwoningen om de rechtlijnige assen te versterken.

Metzelaar paste ook een ver doorgevoerde gebouwentypologie toe, met bijvoorbeeld verschillende woningtypes, elk gekoppeld aan een functieniveau: hoe belangrijker de functie, hoe groter en voornamer het huis. Dat onderstreepte de hiërarchie tussen verpleegden en personeel, maar tussen het hogere en lagere personeel. Ambtenaren met enig aanzien kregen een huis met een 'stichtende' naam die ook duiding gaf bij het beroep van de bewoner: 'Geestkracht' voor de dominee, 'Waakzaamheid' voor de hoofdopzichter. Andere voorbeelden zijn 'Werk en Bid', 'Helpt elkander'… [aanwijzing voor de vertaling: originele titel panden laten staan, en vertaling toevoegen]. Elk pand had een symmetrische opbouw: gecombineerd met de repetitie van woningen benadrukt dit de systematische opzet van Veenhuizen. Ook de erfbeplanting bevestigde de hiërarchie: zo werd een rode beuk geplant op het erf van de hoogste beambten.

KADER met gebouwentypologie beeld en tekst

De orthogonale basisstructuur en de daaraan gerelateerde blokvormige verkaveling zijn nog vrij gaaf. De oorspronkelijke maatvoering heeft de tijd doorstaan en de aanwezige laanbeplanting accentueert het ruimtelijke patroon. De waterwegen hebben hun handels- en verkeersfunctie verloren. Van de zes wijken bestaat alleen de Zesde Wijk nog geheel, en van de Vijfde Wijk het deel tussen de Kolonievaart en het tweede gesticht, met een dwarsverbinding naar het oude industrieterrein. De overige wijken zijn grotendeels gedempt en later opnieuw opengegraven. Alleen de Tweede Wijk is nagenoeg volledig gedempt.

Het centrale deel van het gebied wordt buiten de bebouwde kernen nog steeds gekenmerkt door agrarisch grondgebruik, voornamelijk veevoergewassen (maïs) en weides voor koeien en paarden. De grote openheid wordt hier en daar onderbroken door laanbeplanting en bospercelen. Die laatste liggen voornamelijk aan de noord- en zuidrand van het gebied (ten zuiden van het kanaal), waar ze een overgang vormen met de natuurgebieden De Slokkert en Fochteloërveen. Het gaat gedeeltelijk om houtproductiebossen, gedeeltelijk om natuurlijk hoogveengebied.

In Fochteloërveen wordt het oorspronkelijke, prekoloniale en natte heide- en veenlandschap in stand gehouden. Voor het overige is het oorspronkelijke natuurlijke landschap binnen de koloniegrenzen niet meer herkenbaar, maar structuren als de Oude Norgerwerg en de natte heide-invulling van de noordwestelijk gelegen percelen bieden een inkijk in de geschiedenis van het landschap. Ook de venige en natte bodem verwijst naar het prekoloniale verleden.

De openheid van het buitengebied is gewijzigd door recente toevoegingen. Zo zijn rond de Kerklaan binnen de bestaande basisstructuur nieuwe woonwijkjes aangelegd. Daarnaast werden ook een munitiedepot en een kantoor van Defensie toegevoegd. Die zijn door boomaanplant aan het oog onttrokken, maar tasten wel de oorspronkelijke openheid van het gebied aan. Van de 21 gestichtsboerderijen zijn er nog 14 over, bijna allemaal van na 1890. Hoeve 7 en diverse bijgebouwen zijn ouder.

Veenhuizen: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Veenhuizen: ensemble Eerste Gesticht - Norgerhaven

Het cluster rond het verdwenen Eerste Gesticht wordt gedomineerd door de in 1884 gebouwde rijkswerkinrichting Norgerhaven (ter vervanging van Veenhuizen I) – binnen een gedeeltelijk bewaarde ringgracht – en het daarnaast gelegen nieuwe jeugddetentiecentrum. Norgerhaven is groots opgezet. De symmetrie van de gebouwen en de decoratie moesten het prestige en de macht van de staat onderstrepen. Op de plaats van het gesticht zelf zijn woningen gebouwd en Norgerhaven is in gebruik als gevangenis. Daarnaast is er een vroeger werkgesticht met twee dienstwoningen (‘Rust Roest’ & ‘Werklust’), dat herbestemd is tot clusterkantoor van Justitie. Langs het kanaal strekt zich een lint van dienstwoningen uit met een voormalige school.

Veenhuizen: ensemble Tweede Gesticht - Esserheem

Het bijzonder uitgebreide gebouwencluster rond het voormalige Tweede Gesticht bevat naast twee gestichten ook diverse historische bedrijfs- en dienstenpanden. Uit de begintijd dateert de omgrachting van het Tweede Gesticht. Het enorme carrévormige gebouw (145 x 145 meter) uit 1823 is wegens bouwvalligheid ooit herbouwd, maar behield zijn herkenbare vorm: één bouwlaag met een dubbel zadeldak. Sinds 2005 is dit het Gevangenismuseum. De oostzijde van het carré is gesloopt. Daarnaast staat het nieuwe gestichtsgebouw uit 1895, nu de penitentiaire inrichting Esserheem, met aan de achterzijde nieuwe uitbreidingen. De façade is identiek aan die van Norgerhaven.

In dit cluster bevinden zich ook bijzonder veel voormalige voorzieningen en productiegebouwen, een marechausseekazerne met cellenblok, een slachterij (nu toeristisch infokantoor), de zagerij, een houtwerkplaats met houtloodsen en de oude elektriciteitscentrale – op turf gestookt – met zijn historische machinerie. Die laatste is volledig in originele staat gebracht. Aan de noordzijde van het carré van het oude Tweede Gesticht is na demping van de wijk een brede laan ontstaan, omzoomd door hoge bomen en woningen van architect Metzelaar, waaronder de voormalige woning van de apotheker en de geneesheer van het achterliggende hospitaal. Ze zijn herbestemd tot hotel Bitter en Zoet, en het hospitaal tot een rugkliniek. Ook nog bewaard zijn het oude leprozenhuis en een ijskoepel.

Langs de Hoofdweg liggen belangrijke nevengebouwen: de achthoekige Nederlands-Hervormde kerk en de voormalige synagoge (beide uit de tijd van de Maatschappij), het directiehotel en enkele woningen en boerderijen. Verder zijn er de directeurswoning Klein Soestdijk, nu een beschutte woonvorm, en het nabijgelegen Verenigingsgebouw, nu vergaderaccommodatie. Het casco van de oorspronkelijke katholieke kerk is nog aanwezig in het beschermde rijksmonument aan de Kerklaan (de school). De drie kerken van de door de maatschappij onderscheiden kerkelijke gezindten zijn er dus nog.

Op het terrein achter dit lint ontwikkelde zich rond de voormalige korenmolen een conglomeraat van gebouwen van de zuivelfabriek en de graanmaalderij Maallust.

Op dit lint takt ook de Kerklaan aan, met in het begin de rooms-katholieke kerk en de school. In Maallust is nu een brouwerij gevestigd, in de graansilo een klimtoren. De historische zuivelfabriek is sinds 2010 een kaasmakerij.

Veenhuizen: ensemble Derde Gesticht

Langs de resten van het voormalige Derde Gesticht, gesloopt in 1925, ligt een klein, wat achteraf gelegen groepje woningen en hoeven rond de vroegere katoenspinnerij Het Stoom uit 1839, de eerste door stoomkracht aangedreven fabriek van Drenthe, nu een woning en B&B. Vlakbij zijn ook de directiewoning voor de katoenspinnerij en de boerderij Stoomhoeve. Hier bevindt zich ook de hoeve De Jachtweide uit 1723, het laatste restant van het voormalige gehucht Veenhuizen. Ze kreeg een functie als eerste hoeve van het Derde Gesticht.

Veenhuizen: losse objecten

In het buitengebied liggen verspreid nog geïsoleerde objecten. Hun ligging hangt samen met de functionele context van land- en bosbouw. Zo bevinden een aantal grotere hoeves zich buiten de bebouwingsclusters: Hoeve 8, Hoeve 5, Hoeve 4 en de gestichtsboerderij Broeningerf. Het gaat om solitaire bebouwing, op regelmatige wijze geordend in het grid. Het Sterrebos, met zijn stervormige padenpatroon, stamt uit de tijd dat er meer bosaanplant werd gedaan, door een tekort aan mankracht voor de landbouw. Vlakbij ligt ook de algemene begraafplaats – ook wel bekend onder de illustere naam 'Het Vierde Gesticht' – met verschillende delen voor dorpelingen, personeelsleden en gevangenen of verpleegden. Deze laatsten werden tot 1875 anoniem begraven. Alleen al tussen 1823 en 1875 zijn hier ruim 11.000 mensen begraven. Hervormden en katholieken werden gescheiden van elkaar begraven. Verderop liggen de restanten van de joodse begraafplaats, met slechts één overblijvende grafsteen. Vermeldenswaard zijn ook de graven van Belgische oorlogsvluchtelingen (1914-1918).

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

KOLONIE VII: MERKSPLAS

Typologie	in eerste aanleg de enige onvrije Kolonie van de Zuidelijke Nederlanden doorontwikkeling van het type, met optimale positionering van het gesticht in de landschapsstructuur – met een monumentale allure

Structuur van het landschap en beplanting	ontginningsbasis, lanenstructuur, grote hoeve, uitbreidingen in de derde fase orthogonale structuur heldere begrenzing in de omgeving (ringgracht, contrast) sterke landschappelijke, stedenbouwkundige en architectonische samenhang
Bebouwing	illustreert de schaalvergroting van de boerderijen in de perceelstructuren en de geometrische compositie rond een centraal gesticht tientallen gebouwen uit de derde fase
Doelgroepen bij aanleg	landlopers en bedelaars, na 1892 enkel mannen
Herinneringslandschap	Gevangenismuseum, begraafplaats

[Hier komt 1 A3 beeld Kenniscentrum Landschap RUG; gelaagdheid, interactie mens-landschap, plus max 1 A4 toelichtende tekst bij het beeld.]

Merksplas in het kort

In Merksplas, de jongste Kolonie uit de reeks, werd het type van de onvrije Kolonie optimaal uitgewerkt. Ze werd opgericht door de Maatschappij van Weldadigheid van de Zuidelijke Provinciën, opende in 1825 haar deuren en functioneerde als dusdanig tot 1842. Na een periode van leegstand tot 1870 werd ze gekocht door de Belgische Staat en uitgebouwd tot Rijksweldadigheidsinstelling.

De site onderging vanaf 1870 een uitgebreid programma van herinrichting en vergroting, zodat de opvangcapaciteit vervijfvoudigde. Tot 1891 werden hier zowel mannen als vrouwen opgevangen, sindsdien enkel mannen. Nu is de oude kolonie, goed voor circa 600 hectare, een grotendeels omgracht domein. Het gaat om een orthogonaal landschap, met een rastervormig drevenpatroon en een uitgestrekt, karakteristiek gebouwenpatrimonium. Hoewel de meeste bakstenen grachten zijn verdwenen, is de koloniestructuur nog steeds duidelijk in het landschap aanwezig.

In 1993 is Merksplas na de afschaffing van de Wet op de landloperij in gedeeld eigendom gekomen van de gemeente, de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), het Agentschap voor Natuur en Bos, de Regie der gebouwen, de Provinciale en Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen (pidpa) en Kempens Landschap, dat werd opgericht op initiatief van de Provincie Antwerpen. Kempens Landschap zorgde ervoor dat de Kolonie in gemeenschapshanden bleef en dat er een visie is ontwikkeld.

De site heeft momenteel een gemengd gebruik. In de centrale gebouwen is een penitentiaire instelling gevestigd en in de vroegere slaappaviljoenen is een gesloten centrum voor illegalen ingericht. De kapel en de hoeve zijn herbestemd als toeristische plekken met onder meer een bezoekerscentrum en evenementenruimte. De landbouwgronden worden gepacht en bewerkt door landbouwers uit de omgeving (weiden, maïsakkers) en boomkwekerijen, en er is een schaapskudde voor begrazing. Bos- en heidegebieden zijn natuurgebied.

Merksplas landschapspatroon

In Merksplas staat de bebouwing centraal in de lanenstructuur, waardoor een eenheid (en monumentaliteit) ontstond die in Ommerschans, Veenhuizen en Wortel niet te vinden is. De vernieuwing van de inrichting in 1870, een ontwerp van Victor Besme, heeft dit effect versterkt. De architectuur, de stedenbouwkundige inplanting en het landschap vertonen een grote samenhang.

In het landschap wisselen grote open stukken gras- en akkerland en gesloten structuren van bossen en struiken elkaar af; ze zijn aangelegd langs een rastervormige drevenstructuur. Slechts sporadisch zijn er nog heide- en venrelicten over van de uitgestrekte prekoloniale heidevlakte, zoals ten zuidwesten van het gebied. In het raster kregen de hoofddreven een dubbele laanbeplanting van voornamelijk zomereik, naast Amerikaanse eik en beuk. Ze worden benadrukt door grachten en greppels die de percelen verder afbakenen. De landschapsinrichting is grotendeels terug te voeren tot de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid.

Een niet volledig gesloten, 6,5 meter brede ringgracht grenst de kolonie af van het omliggende landbouw- en bosgebied. Aan beide dijken is er een wandelpad en aan de oostzijde, de zogenaamde ‘kom’, wordt de gracht breder. De kom is in een latere fase uitgebouwd tot openluchtzwembad voor het personeel. In de zuidoosthoek van het gebied bevindt zich het voormalige Biesven, met een kleine ringgracht rondom, gegraven voor de afwatering van dit

laaggelegen gebied. Vier kleiputten ten noorden van de voormalige steenbakkerij herinneren aan de vroegere bestemming als kleiontginning. Enkele zijn gedempt met slib en afval. Ze hebben sindsdien een natuurbestemming.

Centraal in het typische dambordpatroon van dreven ligt een imposant gebouwencomplex, bijna geheel ontworpen door Victor Besme – rondom het carré van het oorspronkelijke gesticht van de Maatschappij van Weldadigheid. Zijn inbreng in de architectuur en inrichting van de site toont aan dat de herlancering van de bedelaarskolonie voor de Belgische overheid een prestigeproject was. Het geheel refereert op het vlak van typologie en functies aan andere, iets eerder uitgevoerde landbouwkoloniën, zoals de jongereninstelling van Ruiselede in België. Besme ging ook in Merksplas uit van een totaalconcept, dat hij tot in het kleinste detail uitwerkte. De gebouwen zijn uitgevoerd in rode baksteenbouw met, naargelang van het geval, een meer of minder contrasterend kleurenspel door de verwerking van arduin en gesinterde baksteen. Bij het centrale gevangeniscomplex en het huidige Centrum voor Illegalen is deze oorspronkelijke kleurenafwisseling op de meeste plaatsen weggewerkt door overschildering. Zowel het materiaalgebruik (de baksteenarchitectuur, het gebruik van giet- en smeedijzer), de rijke detaillering als de concrete inplanting van de gebouwen versterken de samenhang en zorgen voor eenheid.

Merksplas: cultuurhistorische waarde beplanting

[aanvullen]

Merksplas: ensemble hoofdgebouwen

Centraal aan een oost-westelijke aslijn met knotlindendreef liggen de symmetrisch opgestelde hoofdgebouwen, met het bedelaarsgesticht waarin het oude gebouw uit de tijd van Johannes van den Bosch is verwerkt. Erachter ligt het oude hospitaal, dat nu mee is opgenomen in de strafinrichting. Op dezelfde as liggen vier voormalige slaappaviljoenen, verbonden door later toegevoegde dwarsvleugels en een inkomsas van eind 20ste eeuw. De bijkomende vleugels kwamen er omdat er nood was aan aparte afdelingen voor mensen met specifieke zorgbehoeften, zoals tuberculoselijders.

Als sluitstuk van de as is er de kapel uit 1899 van architect Besme. Ze is bijzonder door de aanwending van industriële elementen in kerkelijke architectuur, zowel wat materialen (metaal) als wat de constructiewijze (lichtstraat) betreft. Dat was ongewoon. De inrichting met

toezichtsbalkonnetjes voor bewakers sluit aan bij de panopticon-gedachte. Hierdoor gaat de oriëntatie van de kerk zelfs in tegen wat gebruikelijk is: het koor is op het westen gericht en de toren op het oosten. Hierdoor werd de wandeling van de landlopers tussen gesticht en kerk zo kort mogelijk gemaakt. Onder de kapel waren grootschalige kelders voorzien voor het bewaren van de oogst. De kapel toont hoe het initiële, godsdienstneutrale concept van de Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid in België werd aangepast aan de overheersende katholieke gezindheid, zelfs in een door de Staat bestuurde instelling en hoewel sinds 1831 de godsdienstvrijheid ingeschreven was in de Grondwet. De kapel wordt nu verhuurd als zaal voor culturele activiteiten. In de kelders is het Gevangenismuseum gehuisvest.

Ten noordoosten van het hoofdgebouw liggen nijverheidsgebouwen en -terreinen, waaronder het zogenaamde 'middenmagazijn' uit het eerste kwart van de 20ste eeuw en enkele recentere bedrijfsgebouwen bij de voormalige steenbakkerij. De inplanting was gebaseerd op de meest voorkomende windrichting (zuid-west), zodat men in de instelling zelf en in de personeelswoningen ten zuiden ervan geen last zou hebben van vervuilende rook of stank. In deze zone staan ook nog bewakerswoningen: de Zoete Inval en de Gentse Wijk, beide uit de jaren 1930. Ze werden toegevoegd na administratieve hervormingen waardoor personeel uit een Gentse instelling werd overgeheveld naar Merksplas. Een aantal woningen wordt niet bewoond, omdat ze in de veiligheidsperimeter van de huidige gevangenis liggen.

De steenbakkerij was de vroegste industriële activiteit en moest vooral bakstenen voor de eigen gebouwen aanleveren. Enkel de schouw en kleiputten blijven er nog van over. Aan het eind van de 19de eeuw kwamen er bijzonder veel ateliers bij voor industriële activiteiten – ook in opdracht van ondernemers buiten de instelling. De gebouwen zijn nog in gebruik als werkplaats voor Justitie en ook voor derden. Ze illustreren hoe in Merksplas gaandeweg het businessmodel aangepast werd naar een gemengde bedrijfsvoering met zowel landbouw als industrie. De betaalbaarheid van de Kolonie woog daarbij sterker door dan eventuele bedenkingen over concurrentie met ondernemingen. De gebouwen die momenteel door de FOD Justitie worden gebruikt, liggen in een met draadhekken afgebakende veiligheidszone.

Merksplas: ensemble grote hoeve

Ten noordwesten van de hoofdgebouwen ligt het uitgebreide hoevecomplex. De imposante hoeve werd in 1878 bij de herinrichting van de site ingeplant ter vervanging van de vier door de Maatschappij van Weldadigheid gebouwde werkhoeves, die werden gesloopt. Ze zorgde voor een eenvoudiger bedrijfsbeheer en toezicht: vanuit één centrale plek werden alle landbouwactiviteiten georganiseerd. De schaalvergroting hield ook gelijke tred met de enorme capaciteitsverhoging van de site. De hoeve was de centrale spil in de zelfvoorziening. Vanaf de

herlancering kon de Kolonie voor de eigen voedselvoorziening instaan en werden er inkomsten gegenereerd. Ze is geconcipieerd als een echte modelhoeve. De bijbehorende ingenieurswoning is gesloopt.

Rondom het grote binnenplein met vijver staan de hoofdgebouwen van de hoeve, met links de varkenstallen en rechts een koestal. Op de kop van deze langgerekte gebouwen bevindt zich telkens een woning voor de bewaker-toezichter en zijn gezin. Aan de achterzijde van het grote binnenplein staan twee koestallen, waarvan de zolders werden gebruikt als graanzolders. In het lange gebouw rechts bevond zich vroeger nog een graanmolen. Midden tussen deze koestallen, een weinig naar achteren, staat de imposante hooischuur met de reuzeverluchtingsroosters. Vervolgt men de weg naar Rijkevorsel, dan zijn er links de aardappelkelders en rechts een rij open schuren. Elke kelder is meer dan 40 meter lang en de vloer daalt langzaam, zodat de kelders achteraan circa 1,5 meter in de grond zitten. Links van de reusachtige kelders is er het zogenaamde 'pleintje van de pattattenschillers' en in het verlengde van de hoevegebouwen staat een rij open schuren voor het bewaren van hooi of stro. Achter de open hooi- en stroschuren bevindt zich nog een 'quarantainestal', op 400 meter van de andere gebouwen. Het aangekochte vee moest er enkele weken in afzondering verblijven vóór het bij de andere dieren van de boerderij mocht. De hoeve is recent gerestaureerd en herbestemd tot toeristisch-recreatief trefpunt, met een bezoekerscentrum, horecazaak, vergaderzalen en sportinfrastructuur in het zuidelijke bijgebouw.

Merkplas: ensemble dienstwoningen

Van dit ensemble maken alle andere personeelswoningen uit het vierde kwart van de 19de eeuw en het tweede kwart van de 20ste eeuw deel uit, voornamelijk aan of vlak bij de Steenweg op Rijkevorsel. Diverse verkavelingen van bewakerswoningen wisselen af met de meer verspreide woningen van het hoger personeel. Elke woning beschikt over een tuin, meestal met een beukenhaag eromheen. De woningen van het kaderpersoneel werden van bij het ontwerp voorzien van een diep en ruim perceel met aangelegde tuin en rijke boomsoorten. Tussen de woningen ligt de voormalige school; die is herbestemd tot bedrijfshuisvesting voor de sociale woningmaatschappij de Noorderkempen.

Merksplas: losse objecten

Ten zuiden van de Steenweg op Rijkevorsel ligt de zogenaamde 'kleine hoeve', waarvan de oorspronkelijke gebouwen in de jaren 1940 werden verbouwd tot het huidige complex. Er is een boomkwekerij gevestigd. Noordwaarts aan de Steenweg op Wortel (linkerzijde), vlak bij de ringgracht, bevindt zich de begraafplaats van de Kolonie, op de locatie waar ze in 1825 al lag. Ze werd in twee fasen uitgebreid, is omheind door een haag en heeft metalen

toegangspoorten. Binnen het perceel zijn er binnendreefjes, in de vorm van een kruis en met calvariebergen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd ook aan de overzijde van de weg een kerkhof aangelegd, speciaal voor slachtoffers van besmettelijke ziekten, zoals de Spaanse griep, tyfus, tering enz. Op de beide begraafplaatsen werden witte kruisjes gezet, destijds zonder naam, soms met een nummer. Er liggen in totaal zowat 6000 personen begraven.

[hier komt kaart nu, plus kaarten rond 1830 en rond 1900]

[1] J. Howard Gore, Ph.D. Columbian University, 'The poor colonies of Holland', in: *Bulletin of the department of labor* (1896) 2, Washington, 1896.

[1] In de stichtingsfase werd de volgende nummering gebruikt: Kolonie 1: proefkolonie Frederiksoord (1818), Kolonie 2: Frederiksoord (1819-1820), Kolonie 3: Willemsoord (1820), Kolonie 4: Wilhelminaoord (1821), Kolonie 6: Oost- en Westvierdeparten (1821-1822), Boschoord (ook bekend als Wateren of Doldersumsche Veld, 1822-1823). Beide koloniën in Frederiksoord werden in 1823 samengevoegd. Vanaf 1825 ontstond de indeling van drie Koloniën: I: Frederiksoord, II: Wilhelminaoord (inclusief Boschoord en de Oostvierdeparten) en III: Willemsoord (inclusief de Westvierdeparten). Dorgelo, 1964, p. 49 en Schackmann, 2006, pp. 391-392.

[1] Kloosterhuis, 1981, p. 108

[1] Brief 28 februari 1820, geciteerd in: Kloosterhuis, 1981, p. 107.

2B HISTORY AND DEVELOPMENT - LANDSCHAP VAN AMBITIES

1. DE SOCIALE EN ECONOMISCHE CONTEXT: ARMOEDE

Verval in de steden, onveiligheid op het platteland

In de 17de eeuw speelde de Republiek der Verenigde Nederlanden op het wereldtoneel een leidende rol. Het was haar befaamde Gouden Eeuw, de periode waarin Amsterdam het centrum van de macht was en 's werelds belangrijkste handelsmetropool werd, Rembrandt van Rijn zijn *Nachtwacht* schilderde en rijke kooplieden rondom de steden hun buitenplaatsen betrokken. De economische en ook politieke macht van de Republiek reikte ver: de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en de West-Indische Compagnie (WIC) domineerden de wereldzeeën en heersten in zowat vijftien overzeese koloniën.

In het begin van de 19de eeuw was de situatie in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden geheel anders. De Industriële Revolutie was er nog niet begonnen – of had in het Belgische landsdeel te kampen met hevige Britse concurrentie – en sociale wetgeving kwam pas in het derde kwart van de eeuw tot stand. Handel en scheepsbouw waren in omvang gedecimeerd, steden raakten in verval en de economische focus verschoof naar het platteland. In vergelijking met de omringende landen, waar de Industriële Revolutie de macht naar de steden verlegde, was dit een anticyclische ontwikkeling.

Het Nederlandse platteland kon geen oplossing voor de armoede in de steden bieden en de armoedecijfers stegen exponentieel. In 1818 werd bijna een derde van de bevolking op kosten van de publieke liefdadigheid onderhouden.[v] Werkloosheid, armoede en bedelarij bepaalden het aanzien van de steden, en op het platteland zwierven grote groepen bedelaars. Berucht was onder meer het fenomeen van de 'nachtbidders', mannen en vrouwen die 's nachts in groepjes het platteland afschuimden en die, door te dreigen met brandstichting, bij boeren geld of voedsel afpersten.[vi]

Arm Nederland: oorzaken

Toen na de val van Napoleon de zoon van de in 1795 gevluchte stadhouder, Willem I (1772-1843), terugkeerde om zijn recht op de troon te claimen, trof hij een sterk verarmd en

vervallen land aan. Met deze economische catastrofe op de achtergrond ontstond in 1815 het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, waarin het huidige Nederland en België tot 1830 verenigd bleven.

Welke gebeurtenissen hadden het chique gebouw van de Republiek der Verenigde Nederlanden, een van de rijkste en meest verstedelijkte samenlevingen van de wereld, doen instorten? Armoede en verpaupering vormden in deze periode een omvattend Europees probleem, maar in de Nederlanden was de urgentie groter. Dat kwam vooral door twee factoren, beide met wortels in de Franse tijd.[vii]

Allereerst was er de instorting van de zeehandel. De Verenigde Oost-Indische Compagnie was in 1798 ontbonden, en koloniale gebieden en de toegang tot de Oostzee, de belangrijkste aanvoerroute voor graan, gingen door de invoering van Napoleons Continentale Stelsel in 1806 verloren.[viii] De binnen- en buitenlandse handel was hierdoor nagenoeg tot stilstand gekomen. Zo verloor Nederland bovendien zijn geprivilegieerde positie als centrale spil in de wereldgraanhandel. Dat had een onmiddellijke invloed op de graanprijzen in het land zelf, en de prijsstijging kon niet gecompenseerd worden door een snelle omschakeling van de inlandse productie. De Nederlandse landbouw had zich immers gaandeweg gespecialiseerd in zuivel en vetmesterij van ossen, net omdat de boeren niet konden concurreren tegen het goedkope ingevoerde graan.

In de tweede plaats had onder Napoleon een reeks oorlogen de staatsschuld fors doen toenemen. Het Noorden van het Verenigd Koninkrijk stond voor 1726,5 miljoen gulden in de min. Het Zuiden had ‘slechts’ een schuld van 26 miljoen gulden. Daar was de Industriële Revolutie op een aantal plaatsen wel vroeg begonnen, maar heerste er met name in de steden ook veel armoede, zeker in Vlaanderen.[ix] De in 1810 door Napoleon opgelegde reductie van de rente op de Nederlandse staatsschuld beroofde bovendien veel steden, instellingen en burgers van een groot deel van hun inkomsten en deed de eigendommen in waarde dalen.[x] Het betekende ook een grote klap voor de budgetten van de sociale zorg in de Nederlanden.[xi] Toen in 1815 het koninkrijk werd gesticht, was de staatskas leeg, zou je kunnen zeggen.

2. DE BREDE CONTEXT: LANGLOPENDE TRADITIES

De stichting van zeven Koloniën van Weldadigheid door de Maatschappij van Weldadigheid was vanaf 1818 een maatschappelijk experiment om een veelheid aan sociale problemen op te lossen. Bestaande ideeën over het wegzenden, tewerkstellen, verheffen en onderwijzen van armen werden gecombineerd met de Europese traditie van landontginning en kolonisatie. Dit gebeurde hier op een wereldwijd ongeziene schaal. Drie 'lange lijnen' vormden de opmaat naar het initiatief.

Landbouwkundig: de traditie van landwinning en landontginning – het maakbare landschap

De Nederlanden zijn wereldbefaamd om hun traditie van landwinning en -ontginning. Al in de prehistorie zijn veel bos- en kwelderlandschappen ontgonnen. In de middeleeuwen ging dat proces voort met de droogmaking en openlegging van de veenmoerassen in Midden-Nederland en de kloosterontginningen in Vlaanderen. Ook in de laatste vijf eeuwen zijn tal van meren drooggelegd, heidevelden geploegd en zandverstuivingen 'getemd'. In de 17de eeuw leidde dat tot door de mens ontworpen culturele hoogtepunten, zoals de droogmakerij Beemster in Nederland (nu werelderfgoed) en een eeuw later tot de agrarische overvloed in de polders van het Waasland ('de tuin van Vlaanderen'). Aan de basis van al deze maakbare landschappen stonden nieuwe technieken en al even vernieuwende samenwerkingsverbanden. Onproductieve wildernis werd omgetoverd tot bloeiend land. De begin-19de-eeuwse kolonielandschappen vormen een (vol)waardig onderdeel van deze indrukwekkende reeks.

In de tweede helft van de 18de eeuw bestond in Europa een stroming die stelde dat de landbouw de enige bron van welvaartsvermeerdering was: het zogenaamde fysiocratisme. De economische politiek van Napoleon leek die vooronderstelling te bevestigen. Investeren in de industrie (in plaats van in de landbouw) leverde extra koopkracht op voor de arbeiders, maar loste het tekort aan levensmiddelen niet op.[xii] Daarvoor was een uitbreiding van de landbouwproductie nodig. In de Zuidelijke Nederlanden had de landvoogdes, keizerin Maria Theresia, in 1772 reeds een ordonnantie uitgevaardigd die de gemeenten verplichtte de woeste gronden te ontginnen of te verkopen voor ontginning. Aan het begin van de 19de eeuw stimuleerde het regime van Napoleon de grootschalige ontginning van duinen, heidevelden, venen en andere woeste gronden in de Nederlanden. De toenmalige koning Lodewijk Napoleon stelde met behulp van Koninklijke Besluiten in 1809 en 1810 commissies in om de gemeenschappelijke heide- en veengronden van marken en (ge)meenten te verdelen en om te zetten in vruchtbare landbouwgrond. Het draagvlak onder de bevolking was echter klein en de gemengde agrarische bedrijfsvoering bleek nog te afhankelijk van de gemeenschappelijke woeste gronden. (Pas veel later, na een Koninklijk Besluit van de Nederlandse koning Willem I in 1837, zal in Nederland de verdeling en privatisering van de

gemeenschappelijke heidegronden op gang komen, zonder dat dit overigens tot grootschalige ontginningen leidde.)

Het idee van de Maatschappij van Weldadigheid om de landbouwproductie te stimuleren door het verpauperde stedelijke proletariaat in te zetten bij de ontginning van de heidegronden paste heel goed in de fysiocratische logica. Ten tijde van de stichting van de Maatschappij was er bovendien een grote behoefte aan landbouwgrond in Europa. Europa's afhankelijkheid van de graanimport uit de Oostzeelanden in de periode van het Continentale Stelsel (1806-1814) lag nog vers in het geheugen. Voortaan waren Europeanen voor de voedselvoorziening aangewezen op de productie van eigen bodem, luidde het.

Cultureel: ervaring met kolonisatie

Het idee van binnenlandse kolonisatie, zoals uitgewerkt door de Maatschappij van Weldadigheid, sluit aan bij de lange Europese traditie van het koloniseren van gebieden – overzee, maar ook binnen Europa zelf – en bij de praktijk van volksplantingen en het met arbeid en slavenarbeid productief maken van land. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden had daar ruime ervaring mee. Via de handelsondernemingen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC, 1602-1798) en de West-Indische Compagnie (WIC, 1623-1674) beheerste de Republiek delen van Azië, Afrika, Zuid-Amerika en Noord-Amerika. Na de Franse Tijd bleven Nederlands-Indië, Suriname en de Antillen over, maar de kolonisatiedrift was er niet minder om. De nauw bij de Maatschappij van Weldadigheid betrokken Nederlandse staatsman G.K. van Hogendorp (1762-1834) startte bijvoorbeeld in 1801 op de West-Kaap in Zuid-Afrika een systematische landverhuizing en volksplanting op.[xiii] In 1803 arriveerde een groep van dertig Hollandse kolonisten, maar het project mislukte.

Ook Johannes van den Bosch, mede-initiatiefnemer bij de stichting van de Maatschappij van Weldadigheid, was zijn werkende leven gestart in de overzeese kolonies. Van den Bosch begon zijn loopbaan in 1797 in het leger van de Bataafse Republiek als luitenant der genie en werd op eigen verzoek in 1798 uitgezonden naar Java. Als plantage-eigenaar wijdde hij zich in zijn vrije tijd aan drainage en landontginning in de ommelanden van Batavia, met de inzet van slaven en de plaatselijke bevolking. Hij schreef in 1818, toen de eerste Kolonie van Weldadigheid tot stand kwam, over zijn ervaringen: '*Ik zelf [heb] reeds een wel niet geheel onvruchtbaar, echter grootendeels onbebouwd stuk gronds van eenige duizende morgens ter kulture gebragt, en een aanzienlijk getal menschen, voorheen gewoon hunnen tijd zeer slecht te besteden, tot den arbeid opgeleid […], met dat gelukkig gevolg, dat deze grond, na een achtjarig bezit, voor de acht-dubbele waarde van den inkoopsprijs is verkocht geworden*.'[xiv]

Hoe sterk de Koloniën van Weldadigheid pasten in de Nederlandse traditie van kolonisatie overzee, wordt geïllustreerd door Van den Bosch' latere carrière. Hij ontpopte zich als het brein achter zowel de binnenlandse als de buitenlandse kolonisatie, wat in 1834 leidde tot zijn benoeming tot minister van Koloniën. Zeven jaar eerder, in 1827, kwam er een einde aan zijn directeurschap van de Maatschappij van Weldadigheid, toen de Staat hem vroeg orde op zaken te stellen in de West-Indische kolonies: de Nederlandse Antillen en Suriname. Hier voerde Van den Bosch gelijke burgerrechten in voor alle vrije burgers, ongeacht godsdienst of kleur. De positie van slaven verbeterde door nieuwe regelgeving. Van den Bosch aanvaardde ook het beschermheerschap van een Surinaamse Maatschappij van Weldadigheid, een initiatief (1827) uit kringen van de middenstand, kleurlingen en joden die geen toegang tot die elite hadden. Ook wist hij te bereiken dat er een Maatschappij ter Bevordering van het Godsdienstig Onderwijs onder de Slaven en Kleurlingen in de Colonie Suriname werd opgericht (1828).

In oktober 1828, drie weken na zijn terugkeer in Nederland, werd Van den Bosch benoemd tot gouverneur-generaal van Nederlands-Indië. De koning was zeer verontrust over de grote staatsschuld en zag in hem de enige persoon om de overzeese kolonies winstgevend te maken. Van den Bosch voerde het cultuurstelsel in. Dit hield in dat de inheemse bevolking bij wijze van pacht een vijfde van haar grond moest gebruiken voor de verbouw van producten voor de Europese markt: indigo, thee, suiker en koffie. In de praktijk werd slechts 6% van de grond gebruikt, maar wel 70% van het arbeidspotentieel van de bevolking. Hoewel het systeem aan het doel beantwoordde, werd er veel misbruik van gemaakt, wat leidde tot uitbuiting en armoede van de inheemse bevolking. Het literaire werk *Max Mavelaar, of De Koffieveilingen der Nederlandse Handelmaatschappij* van Multatuli, dat nu behoort tot de canon van de Nederlandstalige literatuur, heeft dit bij het grote publiek bekendgemaakt en had een grote invloed op de Nederlandse koloniale politiek.

Het cultuurstelsel vertoont gelijkenis met de opzet van de vrije Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. In beide gevallen ging het om een economisch model met inzet van in theorie vrije arbeid, gecontroleerd door de overheid en gericht op het maximaliseren van de productie. Een andere overeenkomst was dat beide systemen in de praktijk leidden tot misstanden, uitbuiting en uitzichtloze situaties voor de bevolking. Men kon niet beantwoorden aan de in de praktijk onrealistische eisen inzake landbouwproductie.[xv]

Sociaal: onderwijs en werkverschaffing voor de armen

Tot aan de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid in 1818 berustte de feitelijke armenzorg bij de plaatselijke kerkelijke en burgerlijke armbesturen.[xvi] Door de toenemende

armoede in het begin van de 19de eeuw puilden hun instellingen, de gods- en werkhuizen, uit, terwijl grote groepen armen een beroep deden op onderstand. Arbeid was schaars, met als gevolg dat hele generaties opgroeiden zonder arbeidsritme en de bijbehorende moraal. De lasten van de gemeentelijke financiën voor armenzorg stegen explosief.

Even terug in de tijd. Het idee dat armen een tegenprestatie moeten leveren voor de zorg die zij ontvangen – zeg maar: de activerende verzorgingsstaat –, vindt al zijn oorsprong in de 16de eeuw, toen de groei van het stedelijke handelskapitalisme gepaard ging met een verandering in de opvatting over armenzorg. In 1526 publiceerde de Spaanse, in Brugge wonende, humanist Juan Luis Vives zijn *De Subventione Pauperum*, waarin hij een strikt verbod op bedelarij, het organiseren van arbeidsdwang en de centralisatie van steunfondsen bepleitte.[xvii] Magistraten moesten van bedelaars goede burgers maken door hen arbeidsplicht op te leggen of door hen te ondersteunen als ze werkonbekwaam waren. Wie geen vaardigheden had, moest scholing krijgen. Vives kreeg in de Zuidelijke Nederlanden navolging, maar ook in het Noorden, bijvoorbeeld in Leiden. Zijn werk werd in 1533 in het Nederlands vertaald, met als titel *Secours van den aermen*.

In de 18de eeuw leefden deze ideeën weer op. De bijstand zou te hoog zijn, waardoor de prikkel om te werken wegviel en de bedeelden liever hun dagen in ledigheid doorbrachten. In ruil voor geld of voedsel moest de werkbekwame bedelaar of bedeelde daarom een tegenprestatie leveren door middel van arbeid, vond men.[xviii] Werkverschaffing had bovendien een financieel voordeel. Voor de regenten die door de groei van het aantal armen de bodem van hun kas in zicht zagen komen, leek verplichte arbeid een aantrekkelijk middel om de tekorten te beperken. Eind 18de eeuw werden in meer dan veertig steden in de Republiek nieuwe armenfabrieken of werkhuizen gesticht.[xix]

Belangrijk voor de ontwikkeling van de Maatschappij van Weldadigheid en haar Koloniën was ook de doorwerking van het nieuwe mensbeeld uit de Verlichting in het debat over de armenzorg. Het idee was dat een mens kán veranderen en dat we niet hoeven te berusten in de Goddelijke Voorzienigheid. Een aantal hervormers vond de klassieke werkhuizen maar niets. Werkhuizen zouden pas zin hebben wanneer de tewerkgestelden er een vak leerden en voorbereid werden op een burgerbestaan. Dat was in feite een vervolg van de ideeën die Vives al opperde over de opleiding van armen. Het doel van de sociale zorg moest voortaan in de eerste plaats de verheffing van de bedeelde zijn. Armenzorg moest daarom altijd ook onderwijs en werkverschaffing inhouden.[xx] Het nieuwe ideaal kreeg gestalte in een aantal – nog altijd lokale – initiatieven.[xxi]

[KADER]

DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID EN DE VERLICHTING

Het is geen toeval dat de Koloniën van Weldadigheid op die plek en op dat moment in de 19de eeuw tot stand kwamen. Ze zitten op het kruispunt van een ideeënontwikkeling die wortelt in de Verlichting en een momentum in het Koninkrijk der Nederlanden dat grote groepen mensen aanzette tot actie: de verpaupering was dermate groot dat ze bedreigend werd geacht voor de maatschappelijke orde. Als maatschappelijk experiment raken de Koloniën aan nieuwe politieke, morele en filosofische en economische denkbeelden die zich in de lange 19de eeuw doorontwikkeld hebben. Wat de *uitvoering* van die ideeën betreft, kan men niet anders dan vaststellen dat principes zoals autonomie en zelfbeschikking met de voeten getreden werden.

Verlichting?

De Verlichting viel als cultureel-filosofische stroming in Europa ongeveer samen met de 18de eeuw. Ze ontstond als reactie op dogmatisch autoriteitsgeloof en bepleitte het gebruik van de rede, op basis van feitenonderzoek. De Verlichting stond daarom ook voor het bevorderen van de wetenschap en voor intellectuele uitwisseling. Meer wetenschap betekende meer macht en extra mogelijkheden om de maatschappij te veranderen. Vooruitgang door wetenschappelijk inzicht in natuur en technologie was een breed gedragen wens, waarvan de realisatie werd geholpen door de exploderende boekenproductie na 1750.

Vóór de Verlichting ging men ervan uit dat de mens automatisch tot het kwade neigt en afhankelijk is van God en de kroon. Verlichte denkers zagen de mens daarentegen als van nature goed, autonoom en onafhankelijk. Nuttigheid, de waardigheid van de mens en zijn streven naar geluk in dit aardse leven (niet in het hiernamaals) vormden het uitgangspunt in de ethiek. De denkers streefden naar een rationele en universele moraal, geldig voor het handelen van alle mensen op aarde en onafhankelijk van een godsdienst.

De Koloniën en de Verlichting

Ook in de totstandkoming van de Koloniën van Weldadigheid was het geloof in de maakbaarheid van de mens essentieel. Het Koloniën-experiment is doordrongen van de gedachte dat elke mens een goed burger kan zijn, als hij maar de juiste opleiding en omkadering krijgt. Het hele proces van disciplinering is in de ogen van de initiatiefnemers niet

meer of niet minder dan een ver doorgedreven opleiding. De focus op het actieve burgerschap bij de Maatschappij van Weldadigheid sluit aan bij de theorie van het maatschappelijke verdrag – het *contrat social* van Jean-Jacques Rousseau – waarbij burgers samen vorm geven aan een maatschappij. Rousseau had veel invloed op pioniers in de pedagogie, onder wie Pestalozzi en Von Fellenberg.

Ook de maakbaarheid van de grond stond centraal in de Koloniën. Dat sloot aan bij de praktijken van landwinning waar de Nederlanden veel ervaring mee hadden, maar ook bij het ideeëngoed van de fysiocraten, die de rijkdom van een natie verbonden met de beschikbaarheid van landbouwareaal. Ze ontwikkelden hun theorie in de tweede helft van de 18de eeuw. Ook in hun zoektocht naar nieuwe technieken en de wetenschappelijke aanpak van de landbouw zijn de Koloniën schatplichtig aan de Verlichting.

Op godsdienstig vlak stonden de Koloniën van Weldadigheid voor tolerantie en scheiding van Kerk en Staat. Godsdienst werd van belang geacht voor de morele opvoeding, maar godsdienstneutraliteit stond voorop.

[EINDE KADER]

3. DE MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID: ONTSTAAN

De eerste initiatieven

In Europa speelt eind 18de en begin 19de eeuw in meerdere utopische experimenten en ideeën de combinatie 'kolonisatie', 'ontplooiing van armen' en 'onderwijs voor armen' een rol. Zo nam eind 18de eeuw de in Amerika geboren Brit Benjamin Thompson (1753-1814), graaf van Rumford, het initiatief om in elke garnizoensplaats percelen land ter beschikking te stellen aan soldaten om hun karige soldij aan te vullen met zelfgekweekt voedsel. De Britse sociaal hervormer Robert Owen (1771-1858) stelde in 1817 in zijn *Report on the Poor* de vestiging van landbouwkolonies van 500-1500 arbeiders voor; dat plan werd niet uitgevoerd. In Zwitserland trachtte pedagoog Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) de ideeën van de filosoof en sociaal denker Rousseau in praktijk te brengen. Zijn poging om een boerenbedrijf met arme kinderen te runnen, waar theorie en praktijk waren geïntegreerd, mislukte, maar zijn internationale faam als onderwijshervormer nam toe.[xxii]

In de Nederlanden ontstond in 1810 een belangrijk initiatief om armen buiten de steden te werk te stellen. Napoleons gouverneur, Charles-François Lebrun liet 800 wezen van het Aalmoezeniershuis in Amsterdam onderbrengen bij (boeren)gezinnen op het platteland. Ze werden in de prille textielindustrie in Twente aan het werk gezet.[xxiii] Lebrun werd bijgestaan door een netwerk van hoge ambtenaren van Binnenlandse Zaken en van adellijke 'verlichte' elite in het land. Dit initiatief eindigde in 1813, maar de ideeën en het netwerk van pleitbezorgers voor een dergelijke oplossing bleven leven. Toen het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1815 een feit was en de rust en stabiliteit leken te zijn teruggekeerd, kwam uitgerekend uit deze groep het initiatief voor de oprichting van een nationale Maatschappij van Weldadigheid.

De Maatschappij werd opgericht en geleid door generaal Johannes van den Bosch en kreeg prins Frederik als beschermheer. Staatsman G.K. van Hogendorp, auteur van de eerste Grondwet van Nederland in 1815, werd een belangrijke pleitbezorger. Het netwerk van de Maatschappij van Weldadigheid was innig verweven met de organisatie van Binnenlandse Zaken in Den Haag.

Koninklijk verzoekschrift

De opvang van het grote en toenemende aantal armen werd bijna ondoenlijk, de economische last was groot. De stedelijke armen (het 'uitschot des Menschdoms', aldus Betje Wolff in 1779) bezorgden de elite niet alleen overlast maar vormden ook een politieke dreiging. Zo typeerde prins Frederik (1797-1881), de zoon van Willem I, hen in 1818 als 'een last, die in de vooruitzichten zelfs dreigend begon te worden'.[xxiv] De neergang van een heel rijk naar een heel arm land maakte de urgentie van een sociale oplossing des te groter. De crisis vroeg om grootse en radicale oplossingen. Koning Willem I schuwde geen middelen om de economie en de samenleving er weer bovenop te helpen: het ging van het nauwgezet in kaart brengen van de armoede tot bestuurlijke hervormingen en ingrepen, zoals de oprichting van 'ministeries' en grote infrastructurele investeringen.[xxv] Binnen deze economische en politieke context vond de Maatschappij van Weldadigheid haar oorsprong.

***'**Een aanzienlijk getal onderdanen van Uwe Majesteit hebben zich verenigd om een Maatschappij van Weldadigheid op te richten onder de bescherming van zijne Koninklijke Hoogheid Prins Frederik, met het oogmerk om aan de talrijke klassen van behoeftige ingezetenen arbeid te verschaffen, en zulks in de Eerste plaats door middelen van Fabrieksmatige inrichtingen en ter vervaardiging van zoodanige goederen, die geheel of grootendeels van Buitenlands worden ingevoerd, het debiet daar van te verzekeren door eene Vrijwillige overeenkomst der Leden van de Maatschappij, om Jaarlijks eene zekere hoeveelheid*

stoffen op deze wijze vervaardigd tegen gezette prijzen te ontvangen, ten Tweede door het ontginnen en Vruchtbaar maken van nog ongecultiveerde gronden in ons Vaderland, en daarop bij wijze van Colonisatie over te brengen zoodanige Armen die voor deze arbeid geschikt geoordeeld worden.'[xxvi]

Met dit verzoekschrift richtte Johannes van den Bosch zich in januari 1818 tot Willem I. Eind 1817 was een Provisionele Commissie van Weldadigheid opgericht, die de voorbereidende werkzaamheden voor de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid zou verrichten. Van den Bosch was voorzitter van die commissie.

'Beschaving, verlichting en werkdadigheid'

Aanvankelijk stelde de Provisionele Commissie een opzet voor waarbij de armen hun arbeid zouden beginnen met lichtere bezigheden in een fabriek, in lijn met de nieuwe initiatieven in de armenzorg. Vernieuwend aan het voorstel was dat na een voorbereidende scholing en selectie geschikte tewerkgestelden onder deskundige leiding woeste gronden in de Nederlanden zouden gaan ontginnen.[xxvii] De koning greep echter in en gaf aan de plannen alleen te willen steunen als de Maatschappij van Weldadigheid behoedzaam zou zijn met het vervaardigen van fabrieksgoederen, om concurrentie met de vrije markt te voorkomen. In hun definitieve programma legden de initiatiefnemers daarom de nadruk op directe kolonisatie en ontginningswerk. De voorbereidingsperiode in een fabriek viel weg.[xxviii]

Johannes van den Bosch en de zijnen combineerden het armoedevraagstuk en de methode van landbouwontginning tot een in theorie ambitieus binnenlands verdienmodel. In de *Verhandeling over de mogelijkheid, de beste wijze van invoering en de belangrijke voordelen eener Algemeene Armeninrigting in het Rijk der Nederlanden, door het vestigen eener landbouwende kolonie in deszelfs Noordelijk gedeelte*, uitgegeven in 1818, presenteerde Van den Bosch zijn plannen. Op de onontgonnen heide- en veengronden in het noordelijke deel van het koninkrijk zou de Maatschappij van Weldadigheid een algemene armeninrichting stichten in de vorm van een landbouwkolonie. Met het ontwerp sloeg ze twee vliegen in een klap: de steden zouden verlost worden van de overlast en zware financiële druk van de 'bedeelden', terwijl de ontginning van de landbouwgronden zou resulteren in landbouwproductie voor het eigen land: veevoer, diverse granen, groenten, producten voor groenbemesting…

Artikel 8 uit het reglement van de Maatschappij van Weldadigheid beschrijft de doelstelling als volgt: '*Het doel der Maatschappij is hoofdzakelijk om den toestand der armen en lagere*

volksklassen te verbeteren door aan die mensen arbeid, onderhoud en onderwijs te verschaffen en hen uit dien toestand van verbastering op te beuren en tot een hoogere beschaving, verlichting en werkdadigheid op te leiden.'[xxix] In de zelfvoorzienende landbouwkoloniën van de Maatschappij van Weldadigheid zouden armen bovendien opgevoed worden tot 'betere burgers'. Centraal daarin stonden arbeidsethos en morele deugdzaamheid: armen werden verplicht zich te voegen naar de normen en waarden van de burgerlijke elite, waar Johannes van den Bosch een exponent van was. Drie grote pijlers in het beleid moesten die opvoeding mogelijk maken: arbeid, onderwijs en godsdienst. Hoewel disciplinering als een voorwaarde werd gezien voor het welslagen van deze opvoeding, was er geen sprake van gedwongen opneming. De Koloniën waren 'vrij'. Van den Bosch schrijft in 1818: '*Uit dien hoofde behoort aan ieder, die in deze stichting wordt opgenomen, de vrijheid gelaten te worden, om met eenige vergaderde middelen in de maatschappij terug te keeren, en alzoo zijn verder geluk te beproeven*.'[xxx] Pas vanaf de stichting van de Ommerschans in 1819 was er sprake van 'onvrije' Koloniën, waar bedelaars – bedelarij was officieel een criminele activiteit – gedwongen landarbeid verrichtten.

Dit aanvankelijke doel getuigt van een onbegrensde ambitie, ook wat de verwachte impact van het project betreft. Na een eerste proefneming (de eerste kolonie Frederiksoord) zou het ontginnen op grotere schaal kunnen starten. De stichting van landbouwkoloniën zou niet alleen toepasbaar zijn op de Noordelijke Nederlanden. Johannes van den Bosch hield in 1818 al rekening met uitbreiding naar de Zuidelijke Nederlanden (het latere België), al was hij zich goed bewust van de andere politieke, religieuze en landbouwkundige omstandigheden.[xxxi]

'Crowdfunding'en promotie

De plannen werden 'top-down' uitgevoerd, in een getrapte organisatie met een breed bereik. De Maatschappij van Weldadigheid was een ledenorganisatie: iedere Nederlander kon lid worden en betaalde daarvoor een bijdrage. Naast een inzameling van prins Frederik onder zijn vrienden en kennissen leverde een grote ledenwerfactie in het land 21.000 leden op, die een contributie stortten van in totaal 72.000 gulden, een tegenwoordige waarde van zo'n half miljoen euro.[xxxii] De burgerij beschouwde steun aan het initiatief als een concrete bijdrage aan de opbouw van Nederland, dat na de Franse bezetting voor het eerst een eenheidsstaat vormde.[xxxiii] Naast de ledencontributies zouden de inkomsten bestaan uit de renten van het stichtingskapitaal, vrijwillige giften en legaten, de opbrengst uit de verkoop van eigen producten en tot slot bijdragen van steden en het Rijk. De Koloniën stonden immers in voor hun burgers. Hieruit blijkt dat het denken over het tewerkstellen van armen op het platteland door de Maatschappij werd opgeschaald van een lokaal naar een nationaal niveau

Het bestuur van de Maatschappij bestond uit drie commissies. Het hoofdbestuur was de 13-koppige Commissie van Weldadigheid, met prins Frederik als voorzitter voor het leven. De dagelijkse leiding was in handen van enkele leden die de Permanente Commissie vormden. De Commissie van Toevoorzigt, onder het voorzitterschap van prins Willem, de latere koning Willem II, controleerde de administratie en was verantwoordelijk voor de inspectie van de Koloniën. Naast deze landelijke organisatie werden in alle grotere gemeenten subcommissies geïnstalleerd. Deze lokale afdelingen waren belast met het werven van nieuwe leden en het innen van bijdragen, maar ook met het sturen van kolonisten. Op die manier raakte de Maatschappij vertakt over heel het land en in brede lagen van de bevolking. Er werd immers actief gerekruteerd bij de hele burgerij: de lagere legerleiding, de clerus, de lokale notabelen, ondernemers. Opmerkelijk is dat ook de overzeese gebieden actief bij het initiatief werden betrokken, zodat ook de koloniale elite meebetaalde aan het verminderen van de armoede in het moederland.[xxxiv]

Op het vlak van promotie werd niets aan het toeval overgelaten. Belangrijk was het tijdschrift *De Star* dat de Maatschappij van Weldadigheid uitgaf in Nederland. Daar kwam na de stichting van de zuidelijke Koloniën de Franstalige tegenhanger *Le Philanthrope* bij. De tijdschriften waren in de eerste plaats gericht op het informeren en betrokken houden van de directe achterban: de burgers die financieel participeerden en de gemeenten. Maar uiteraard waren ze ook functioneel in het verspreiden van het eigen gedachtegoed.

De hoofdrolspelers: een ideale combinatie

Johannes van den Bosch was weliswaar penvoerder en boegbeeld van de Maatschappij van Weldadigheid, maar achter hem school een imposant netwerk met de perfecte samenstelling om de ambitieuze doelen te verwezenlijken. Hoewel het initiatief uit particuliere hoek kwam, werd het ondersteund door een aantal hoge rijksambtenaren en het koningshuis. De personen die een cruciale bijdrage leverden aan de oprichting van de Maatschappij van Weldadigheid werkten allen op het departement van Binnenlandse Zaken. Samen met de grote inbreng van het koningshuis, ook financieel, wordt duidelijk hoezeer de Staat op de achtergrond betrokken was bij dit particuliere initiatief. Met de stichting van de onvrije Koloniën, vanaf 1820, werd de publiek-private samenwerking nog sterker. De Maatschappij sloot namelijk contracten af voor de opvang van grote groepen hulpbehoeftigen en werd daar door het Rijk voor betaald. Zo vloeiden private en publieke gelden samen, in een organisatie die uitvoering gaf aan (een deel van het) rijksbeleid inzake armoedebestrijding.

Ook generaal Van den Bosch behoorde tot deze groep Haagse ambtenaren, zij het dat hij als militair een onafhankelijke positie had.[xxxv] In de beginjaren was hij de drijvende kracht achter

de oprichting en uitbouw van de Maatschappij van Weldadigheid. Als lid van de Commissie van Weldadigheid én als voorzitter van de Permanente Commissie nam hij een centrale positie in. Hij was degene met de koninklijke contacten en met de wilskracht en het karakter om als projectleider te fungeren. Zoals al gezegd, besteedde Van den Bosch een groot deel van zijn werkzame leven aan binnen- en buitenlandse kolonisatie. Zijn ervaring uit de overzeese kolonies is terug te vinden in de Koloniën van Weldadigheid, en andersom. Van den Bosch zorgde er verder voor dat G.K. van Hogendorp, de belangrijkste politicus van het land en een lid van de Staten-Generaal, werd betrokken als lid van de Commissie van Toevoorzigt van de Maatschappij van Weldadigheid. Hij was een lid van de Staten-Generaal en had, behalve de Grondwet van 1815, ook de *Missive over het Armwezen* geschreven in 1794.

De bij de stichting van de Maatschappij van Weldadigheid betrokken experts op het gebied van het armenwezen waren J.C.W. Le Jeune (1775-1864) en C. Vollenhoven (1778-1849), beiden werkzaam op het departement van Binnenlandse Zaken. Le Jeunes studie *Geschiedkundige nasporingen omtrent den toestand van de armen en de bedelarij* (1816) was bij Van den Bosch welbekend en hij maakte er veelvuldig melding van.[xxxvi] Vollenhoven was in 1817 administrateur van de rijksafdeling Armwezen en Onderstand op het Ministerie. Hij startte in datzelfde jaar het *Magazijn voor het Armenwezen* op, waarin hij diverse internationale artikelen over armen- en gevangenenzorg verzamelde. Bij uitstek deskundig en geïnformeerd op het terrein van de landbouw was de doopsgezinde predikant en landbouwkundige Jan Kops (1765-1849). Hij was lid van de Commissie van Toevoorzigt en was van 1800 tot 1815 de eerste landbouwambtenaar van Nederland. Eerder was hij als secretaris betrokken bij de staatscommissie die onderzocht of de duinen ontgonnen konden worden. Zijn enorme kennis legde het fundament voor de aanpak van de landbouwontginningen.

In deze groep mensen waren alle maatschappelijke speelvelden vertegenwoordigd die relevant konden zijn voor het welslagen van het project van de Koloniën. Gecombineerd met de koninklijke goedkeuring en ondersteuning – bij Koninklijk Besluit van 1819 was de Maatschappij bijvoorbeeld vrijgesteld van grondbelasting – werden hierdoor ook eventuele morele twijfels afgedekt, bijvoorbeeld over het wegzenden van niet-veroordeelde mensen en over dwangarbeid. Lang hield de brede coalitie overigens niet stand. Van Hogendorp haakte binnen de kortste keren af. Hij schreef een zeer kritisch pleidooi over het mogelijk immorele karakter van de Maatschappij van Weldadigheid en het onwettige karakter van de onvrije koloniën (in een tijd van vrijheid van het individu).

IN HET KORT

De Maatschappij van Weldadigheid streefde naar de stichting van landbouwkoloniën op het Nederlandse platteland. Het idee was dat hierdoor een alternatief zou ontstaan voor de mensonterende omstandigheden waarin de vele stedelijke armen in de Noordelijke Nederlanden leefden. Door deze bevolkingsgroep naar het platteland te verhuizen, zouden de steden van een groot sociaal probleem worden verlost en konden de armen een heilzaam en arbeidsvol bestaan op het platteland opbouwen.

Het initiatief paste in een lange traditie van sociale zorg in de Nederlanden, maar kreeg door de omvang van het armenvraagstuk na 1813 een nieuw ambitieniveau, een ruimere invulling en een nationale schaal.

4. DE KOLONIËN VAN WELDADIGHEID: EVOLUTIE (ORGANISATIE / FUNCTIES)

Vier fasen

In de evolutie van de Koloniën van Weldadigheid kunnen we vier fasen onderscheiden:

- 0. De voorfase is de periode vóór de komst van de Maatschappij van Weldadigheid in de betrokken gebieden.
- 1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825)
- 2. De verdere evolutie van de Koloniën, in tijd variërend per Kolonie (globaal 1825-1859)
- 3. De fase van rijksinstellingen, privatisering en schaalvergroting, in tijd variërend per Kolonie (globaal 1859 -1970)
- 4. De herontwikkeling en waardering voor het erfgoed

Binnen deze fasering en evolutie zijn een aantal grote sprongen met de bijbehorende mijlpalen en dieptepunten te ontdekken:

- de periode 1818-1825: alles begon met de aanleg van een totaal nieuw kolonielandschap met lanen en waterwegen, boerderijen, gestichten en voorzieningen. Een heel nieuw landschap werd aangelegd in het onontgonnen heidelandschap. De eerste jaren van hun bestaan waren voor de Koloniën hoogtijdagen. Ze kregen toen veel internationale belangstelling.

- De jaren 1840: het productiemodel, gebaseerd op een utopisch plan, bleek in de praktijk onvoldoende te werken, met name in de onvrije Koloniën. Mede door misoogsten ontstonden financiële en sociale problemen.
- Nederland: de volgende grote sprong was de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de onvrije Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid naar de Nederlandse Staat; formeel gebeurde dat in 1859. De Koloniën werden continu bewoond.
- België: na de onafhankelijkheid van België in 1830 werd de Belgische staat verantwoordelijk voor de opvang van landlopers. Er waren toenemende financiële problemen in de jaren 1830 en het contract met de Maatschappij van Weldadigheid werd in 1839 opgezegd. De zuidelijke Maatschappij ging in 1842 failliet en even later kocht prins Frederik als belangrijkste schuldeiser de twee Koloniën op. Die stonden leeg tot 1870. Toen kocht de Belgische Staat ze aan.
- Vanaf 1870: er vond een verschuiving plaats van Kolonie naar strafinrichting. De focus lag nu vooral op bedelaars, niet langer op gezinnen en wezen. Dit mondde in de onvrije Koloniën Veenhuizen, Ommerschans, Wortel en Merksplas uit in een nieuw rijksbouwprogramma met allure door de Nederlandse architecten J.F. en W.C. Metzelaar en de Belg V. Besme. De hiërarchie binnen de Koloniën was duidelijk afleesbaar aan de gebouwen.
- Laatste decennia 19de eeuw: de Maatschappij van Weldadigheid kreeg financiële ruimte voor de ontwikkeling van de vrije Koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord (I, II en III). Hier werd met succes geïnvesteerd in schaalvergroting door de aanleg van nieuwe boerderijen, bosbouw, land- en tuinbouwscholen en bejaardenzorg.
- Vanaf 1923 (en al eerder in Ommerschans, door het Rijk): de Maatschappij van Weldadigheid startte met de verkoop van gronden en gebouwen aan particulieren. Hier begon de geleidelijke overgang naar de huidige fase, waarin de Maatschappij nog slechts een zeer beperkte sociale functie heeft. In België stonden de twee Koloniën na de Eerste Wereldoorlog leeg en kregen ze andere functies.
- Medio jaren 1980: er kwam een eind aan de status van Veenhuizen (Kolonie VI) als gesloten rijkswerk- en strafinrichting. In 1993 schrapte België onder Europese druk de wet-Lejeune op de landloperij uit 1891, wat de opheffing van de Koloniën van Wortel en Merksplas (V en VII) betekende.
- Na een periode van zowel leegstand en verval als nieuwbouw door Justitie brak een nieuwe fase aan met een hernieuwde belangstelling voor het landschap en de bijbehorende geschiedenis. Inmiddels verkoopt de Maatschappij van

Weldadigheid geen gronden en gebouwen meer, maar koestert ze het erfgoed van de vrije Koloniën.

- Nu: in alle Koloniën is een beweging gaande waarin de landschappen weer in hun oude toestand zijn of worden hersteld, met grootschalige restauratie- en ontwikkelingsprogramma's. De verdere ontwikkeling gaat uit van de bijzondere waarden van het kolonielandschap.

FASE 0 - DE LANDSCHAPPEN IN 1800

Aan het begin van de 19de eeuw waren verreweg de meeste heide en hoogveenmoerassen op de Nederlandse zandgronden nog woest en ledig. Ze behoorden tot de dorpsgebieden van kleine gemeenschappen van boeren, die deze gronden collectief beheerden. Wie een 'waardeel' (aandeel) in dit collectief had, mocht de heide met schapen beweiden, plaggen en turf steken of ter plekke bijen houden. Door dit landgebruik was het landschap van de woeste gronden rond 1800 open. Slechts op enkele plekken groeiden kleine berkenbosjes of jeneverbesstruwelen, soorten die door het vee niet of nauwelijks werden gegeten. Belangrijke delen van het landschap waren bovendien zo nat dat hier uitgestrekte hoogvenen bleven bestaan die vrijwel ontoegankelijk waren. Ook hier was het landschap zeer weids: uitgestrekte veenmosvenen wisselden af met kleine veenmeren.

Vanwege hun ontoegankelijkheid en gevaar voor de mens hadden veel van deze venen een slechte naam: tal van volksverhalen beschrijven de *witte wieven* en andere angstaanjagende creaturen die wie zich in het veen waagde pleegden te overvallen. Alle reden dus om deze wildernissen om te zetten in geordend land.

FASE 1: DE STICHTINGSFASE- EEN IDEAAL UITGEROLD IN HET LANDSCHAP

De Maatschappij van Weldadigheid kocht tussen 1818 en 1825 op diverse locaties in de toenmalige Nederlanden de gemeenschappelijke grond aan van zowel marken, gemeenten als particuliere (groot)grondbezitters. In zeven jaar tijd ontstond ruim tachtig vierkante kilometer cultuurlandschap. Vaak lagen de gronden ver van de bewoonde wereld, in een uithoek van de dorpsgebieden of op de grens tussen twee provincies, omdat daar grote en aaneengesloten gebieden met woeste gronden aanwezig waren. Wel zorgde de Maatschappij ervoor dat alle opgekochte gronden in de buurt van een riviertje of kanaal lagen, omdat dit de afwatering van de nieuw te graven kanalen en sloten vergemakkelijkte, en ook het transport: van mest, materiaal en ook van de kolonisten.

De Maatschappij stichtte de Koloniën dus in gebieden met geen of nauwelijks bebouwing en infrastructuur, zodat de woeste gronden letterlijk gekoloniseerd moesten worden. De organische vormen van het natuurlijke heide- en veenlandschap werden omgezet in een strakke planmatige aanleg met een orthogonale structuur van nieuw aangelegde wegen en watergangen. Binnen dit raster werden heide en venen ingedeeld in rechthoekige percelen, ontwaterd door middel van sloten en tot cultuurgronden ontgonnen. Dit omvormingsproces werd primair uitgevoerd door de inwoners van de Koloniën, die niet altijd de passende ervaring hadden.

Bij elke stichting van een nieuwe Kolonie paste de Maatschappij van Weldadigheid de concrete uitvoering aan. Zowel de fysieke eigenschappen van de woeste grond, de lokale omstandigheden, kennis van nieuwe theoretische inzichten in de landbouw als ervaringen in de eerder gestichte Koloniën waren daarbij richtinggevend. Een belangrijke koerswijziging was de oprichting van zogenaamde 'onvrije Koloniën', plekken waar bedelaars en wezen huisvesting en werk kregen, en onderwerpen werden aan disciplinering. Deze ontwikkeling kwam voort uit financiële noodzaak, zoals verder nog zal blijken.

Een 'proefkolonie'

De ambitie van de Maatschappij van Weldadigheid vereiste ruimte voor duizenden gezinnen. De vruchtbare gronden van de Groningse Veenkoloniën, die men eerst op het oog had, vielen om deze reden af.[xxxvii] Voldoende ruimte was er wel op de woeste, lege gronden in de provincie Drenthe, en later in Overijssel en de Zuidelijke Nederlanden. Voor de vestiging van de allereerste Kolonie had de Maatschappij haar oog laten vallen op het ongeveer 600 hectare grote landgoed Westerbeeksloot in de provincie Drenthe, een gebied met bossen, wat bouwland en heidevelden.[xxxviii] De Kolonie kreeg de naam Frederiksoord, naar haar beschermheer, de prins van Oranje. Op 25 augustus 1818 legde Van den Bosch de eerste steen voor de eerste hoeve van 'Kolonie I'. Voor het eerst werd hier geëxperimenteerd met het vertalen van de doelstellingen van de Maatschappij van Weldadigheid naar een landschapsmodel. Bouwmaterialen en mest (voornamelijk huisvuil uit Amsterdam) kwamen via een bestaand kanaal in Frederiksoord aan. Het landschap dat vervolgens gecreëerd werd had een regelmatige, overzichtelijke ordening. Hier werden 52, in theorie zelfvoorzienende boerenhoeves gebouwd. Centraal kwamen de waterput en een bouwwerk dat diende als magazijn, spinzaal en centrale keuken.

Hoewel het hier om een vrije Kolonie ging – geselecteerde gezinnen vertrokken vrijwillig naar Frederiksoord – was ze toch voorzien van een omgrachting en was het verlaten ervan zonder

toestemming van de directeur verboden. Straffen waren volgens Van den Bosch niet nodig; discipline en orde werden gestimuleerd door een opvoedingssysteem met beloningen (medailles) en door de ordentelijke en functionele plaatsing van de hoeves langs vier parallel lopende wegen. Over de arbeidsproductiviteit en de toestand van het gezin waakten de directie van de Kolonie, opzieners (onderofficiers, gerekruteerd uit het leger, en dus met de vereiste zin voor discipline), wijk- en sectiemeesters, alsmede (per brief) de subcommissie van de stad of het dorp waaruit het gezin afkomstig was.

De plaatselijke subcommissies droegen te plaatsen gezinnen voor, die moesten voldoen aan de volgende eisen: '*Een goed zedelijk huisgezin, bestaande uit echtelieden beneden 40 jaar, beide gezond en sterk, een jongen boven 12 jaar en twee aankomende meisjes boven 11 jaar.*'[xxxix] Al snel bleek dit niet haalbaar, werden de regels versoepeld en werden zelfs 'onvolledige' gezinnen samengevoegd, al bleven zedelijkheid en een goede gezondheid basisvereisten. Voor het plaatsen van een gezin in de vrije Koloniën moest de subcommissie f 1.700 aan de Maatschappij van Weldadigheid schenken, waarna het gezin zijn intrek mocht nemen in een hoeve met ongeveer drie hectare land. Van het eigen perceel mocht een kwart gebruikt worden voor de teelt van groenten voor eigen gebruik, terwijl elk huisgezin ook over een eigen koe beschikte. De kolonie was verdeeld in vier secties, ieder van dertien hoeven, en de veldarbeid werd collectief verricht onder leiding van een sectiemeester, die ook als leermeester optrad. Voor veel kolonisten was dit immers hun eerste kennismaking met landarbeid. Ze leerden hier plaggen, spitten, zaaien, poten en oogsten.[xl] Hoewel er collectief gewerkt werd, was elke kolonist verantwoordelijk voor de oogst van zijn 'eigen' land.

De Maatschappij verstrekte de gezinnen in hun kolonistenwoning huisraad met onder meer lakens, onderscheidende koloniekleding, meubels en voedsel. Ze deed dat tegen een langjarige lening die de kolonist zou kunnen terugverdienen met arbeid. Met speciaal koloniegeld kon in de koloniewinkel aanvullend voedsel gekocht worden. Gezondheidzorg, zowel lichamelijk als geestelijk, was goed geregeld. De eerste jaren werd een beroep gedaan op de diensten van een arts uit het nabijgelegen Steenwijk, terwijl in Vledder (verplicht) van de kerkdiensten gebruik gemaakt werd. Vaste arbeid, gecombineerd met een gezinsstructuur, werd van cruciaal belang geacht. De landbouwproductie werd minutieus bijgehouden: de archieven van de Maatschappij bevatten de jaarlijkse verslagen van de – al direct – tegenvallende oogsten. Kinderen gingen verplicht naar school en werkten vanaf een zekere leeftijd mee.

Concluderend kan gesteld worden dat deze Kolonie vrijwel zelfvoorzienend was opgezet. Met kolonisten die beschikten over eigen geld, zelfverbouwde groenten en mest van de eigen koe, en door het geboden onderwijs, de gezondheidszorg en de geestelijke verzorging was

Frederiksoord bedacht als een 'minimaatschappij'. Ook in de volgende Koloniën werden uiteenlopende voorzieningen gerealiseerd die ervoor moesten zorgen dat de kolonisten op de meest efficiënte (en goedkoopste) manier zelf volledig in hun onderhoud konden voorzien. Naast de landbouwinrichting met boerderijen, schuren en stallen waren er daarom ook in elke Kolonie ateliers: een spinnerij, weverij, smidse, schrijnwerkerij. Alleen zo konden de Koloniën overheidsfinanciën effectief verlichten en dit nieuwe type van armenzorg goedkoper maken dan bestaande initiatieven. Bovendien zou het de armen beter voorbereiden op hun latere terugkeer naar de echte maatschappij.

Arbeid

De basis voor de disciplinering van kolonisten bestond dus uit het verrichten van arbeid. Het verwerven van het juiste arbeidsethos was een specifiek doel met het oog op hun socialisering. Strakke werkregimes en georganiseerde momenten van ontspanning wisselden elkaar af. In de vrije Koloniën werkten de mannen op het land; vrouwen werden geacht thuis te spinnen. Kinderen gingen naar school en werkten vanaf een zekere leeftijd mee. Over de arbeidsproductiviteit en de toestand van het gezin waakten wachtmeesters, de directie van de Kolonie, alsmede (per brief) de subcommissie van de Maatschappij van Weldadigheid van de stad of het dorp waaruit het gezin afkomstig was. In de onvrije Koloniën verschoof het arbeidssysteem van individuele bedrijfjes naar collectieve arbeid op de landerijen bij grotere hoeves. De kolonisten liepen er vanuit het gesticht iedere dag naar de boerderijen. Het toezicht en de discipline werden minder individueel en daardoor repressiever.

Innovatieve landbouwtechnieken

In Frederiksoord werd voor het eerst op grote schaal een innovatieve landbouwmethodiek toegepast, die op revolutionaire wijze verschilde van de toenmalige landbouw op de Noord- en Zuid-Nederlandse zandgronden.[xli] Om de onvruchtbare zandgronden in cultuur te brengen werden de gebruikelijke traditionele landbouwkundige methoden opzijgezet voor het systeem van wisselteelt en de toepassing van groenbemestingsgewassen, zoals brem, spurrie en klaver. De methodiek was gebaseerd op ideeën van landbouwkundige theoretici die tot die tijd in de praktijk weinig of geen weerklank hadden gevonden, maar die in de landbouwreglementen van de Maatschappij van Weldadigheid waren vastgelegd.[xlii] Van den Bosch verwijst zelf naar A. Thaer, een Duitse landbouwkundige, maar ook de denkbeelden en het netwerk van Jan Kops, predikant, botanicus en hoogleraar landhuishoudkunde en kruidkunde, én lid van de Commissie van Toevoorzigt van de Maatschappij, speelden een grote rol.

Een kernvraagstuk voor het welslagen van de landbouwkoloniën vormde de bemesting. Kalkaanvoer voor de schrale grond (via bevloeiing of door het vermengen van schelpkalk) was

een gangbare praktijk.[xliii] Maar er werden ook contracten gesloten met stadsbesturen ter aankoop van straatvuil en sekreetmest. Met die laatste meststof waren in de zuidelijke provinciën al lange tijd goede resultaten geboekt.[xliv] Ook werd in Drenthe in de herfst aardappelloof op de heide gelegd, waarna de heide spoedig veranderde in gras.

Hoe groot de ambities waren blijkt uit het feit dat de Maatschappij van Weldadigheid in 1823 een Landbouwkundig Instituut opende in Wateren, gevolgd door tuinbouwscholen in Frederiksoord en Willemsoord, en een bosbouwschool in Frederiksoord. Doel was de landbouw in de Koloniën te stimuleren met steeds nieuwe inzichten, en tevens de opzieners, wachtmeesters en onderdirecteuren te leveren. De scholen dienden dus als opleidingsinstituut voor de Koloniën van Weldadigheid en waren tegelijk laboratoria voor landbouwkundige innovatie. De opvolging van de proefnemingen gebeurde systematisch, met vaste protocollen. Niets werd aan het toeval overgelaten. Ook de oogsten werden minutieus bijgehouden – maar de resultaten werden niet wereldkundig gemaakt als ze tegenvielen.

De kwekeling Kornelis Mulder was in 1819 door de Maatschappij van Weldadigheid voor een driejarig opleidingstraject naar het Zwitserse Hofwyl (bij Bern) gestuurd, om na afronding de leiding over het instituut in handen te nemen. Deze landbouwschool in Zwitserland, waar armen en elite gezamenlijk werden opgeleid, was een van Europa's meest vooraanstaande landbouwkundige instellingen. Ze was opgericht door pedagoog en agronoom Ph. E. von Fellenberg.

De oorspronkelijke gedachte van directeur Johannes van den Bosch was dat de kolonisten vanuit hun boerenhoeves – en in de onvrije Koloniën vanuit de instellingen – de heide en venen binnen twee jaar tot agrarisch cultuurland konden ontginnen.

[KADER]

HET MEST- EN PRODUCTIEPROBLEEM

Van oudsher maakte het gemengde agrarische bedrijf gebruik van potstalbemesting, een methode waarbij heideplaggen en koemest in een verdiept aangelegde stal met elkaar werden vermengd om daarna als bemesting voor de akkers te dienen. Daarnaast werd heide verbrand om met de aslaag en potstalbemesting een vruchtbare bodem te creëren. De Maatschappij

experimenteerde met nieuwe vormen van bemesting om de arme zandgronden die onder de heide en het veen tevoorschijn kwamen, zo vruchtbaar mogelijk te maken. Zo werden, behalve koemest, ook paardenmest, kalk en stadsvuil aan de plagbemesting toegevoegd. Alleen op plekken waar grote hoeveelheden mest van elders konden worden aangevoerd, zoals stadsbeer, konden immers substantiële landontginningen plaatsvinden, zoals in de Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid.

Na de verbranding van de heideplaggen werd de grond omgespit, zodat as, plagresten en zand goed vermengd raakten. Het akkerperceel werd vervolgens ingezaaid met rogge of gerst, met brem als ondergewas. In de eerste decennia van de Koloniën werden vooral boekweit, brem, rogge, aardappels, vlas en klaver verbouwd. In de heidegebieden waar een veenlaag aanwezig was, werden de plaggen behalve als mest ook als turf (brandstof) verwerkt.

Na enkele decennia bleek in vrijwel alle Koloniën dat de zandgronden, ondanks de mestexperimenten, te zuur en onvruchtbaar waren voor het intensieve, agrarisch gemengde grondgebruik dat de Maatschappij voor ogen had. Zo veroorzaakte de bremteelt met een hoog kaliumgehalte tegenvallende aardappeloogsten. De watervaste keileemlagen in de diepere lagen van de bodem zorgden bovendien voor een moeizame waterbeheersing: terwijl het ’s zomers te droog kon zijn, was er ’s winters regelmatig wateroverlast. Ook de typerende laanbeplanting, zoals populieren *(Populus)*, bleek onvoldoende te groeien op de zandige bodems en werd vervangen door een laanbeplanting van zomereiken (*Quercus robur*), beuken (*Fagus sylvatica)* en op nattere gronden ook essen *(Fraxinus excelsior)*. De Koloniën brachten kortgezegd onvoldoende oogsten en daardoor niet de verhoopte inkomsten op, ondanks de sociale en agrarische experimenten.

Pas veel later, in 1859, werd de agrarische functie opgeschaald en rationeler geëxploiteerd om het resultaat en de opbrengst te verbeteren. De veeteelt en mestproductie werden opgeschroefd en veel akkers werden vervangen voor de bosbouw van zowel naald- als loofhoutsoorten die op de arme gronden goed gedijden. In Frederiksoord, Boschoord en Ommerschans werden zelfs tuinbouwscholen gesticht. Ook in de overige onvrije Koloniën werden de nijverheidsactiviteiten voor de gevangenen aangepast aan intensieve bosbouw.
[EINDE KADER]

Een aanpasbaar basismodel

Nog voor er goed en wel gesproken kon worden van een succesvol experiment, werd besloten de Kolonie uit te breiden. Het opnemen van nog meer gezinnen zou de publieke opinie in het

land gunstig beïnvloeden, was de gedachte. In augustus 1819 werd ten noordwesten van de proefkolonie begonnen met de tweede Kolonie, die in 1820 gereedkwam. De meest succesvolle kolonist uit de eerste kolonie werd aangesteld als sectiemeester en leerde nieuwe kolonisten op het land werken.[xlv] In hetzelfde jaar kocht de Maatschappij van Weldadigheid het Steenwijkerwoldsche heideveld, voor wat uitgroeide tot Kolonie III. (Let wel: de huidige zeven Koloniën duiden we in deze tekst aan met Romeinse cijfers. De voorlopige Koloniën die later in de zeven opgingen met cijfers-in-letters.) Dit gebied ten noordwesten van Frederiksoord, op de grens met de provincie Overijssel, werd Willemsoord gedoopt, naar prins Willem, zoon van koning Willem I.[xlvi] Vooral met de inrichting van Willemsoord (III) was Van den Bosch opgezet. Het was hier mogelijk de honderd hoeves te rangschikken rondom een vierkant centrum met de belangrijkste grote gebouwen, zoals woningen voor de adjunct- en onderdirecteur, een spinzaal en een school met onderwijzerswoning.[xlvii]

In 1821 en 1822 werden Willemsoord en de beide Koloniën in Frederiksoord met elkaar verbonden door de stichting van twee langgerekte Koloniën. Kolonie vier, Wilhelminaoord genoemd, naar de moeder van Willem I, werd aangelegd ten noorden van Frederiksoord, op het noordelijke deel van landgoed Westbeeksloot en in de Vierdeparten, in de provincie Friesland. Kolonie zes, deels in de provincie Friesland en deels in de provincie Overijssel, verbond Willemsoord met Wilhelminaoord.[xlviii] Kolonie zeven, op de hei bij Doldersum werd nooit voltooid. Doordat later veel bos werd aangeplant, kreeg ze de naam Boschoord. Administratief werden Kolonie één en twee in 1823 samengevoegd tot Kolonie I, met de naam Frederiksoord. Boschoord werd in 1825 met Wilhelminaoord en Oostvierdeparten verenigd tot Kolonie II.[xlix] Samen vormen Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord, Boschoord en de Oost- en Westvierdeparten (de Koloniën I, II en III) een uitgestrekt en aaneengesloten gebied in de vorm van een T.

De vrije Koloniën van Wilhelminaoord, Boschoord en de Oostvierdeparten (Kolonie II) en Willemsoord en de Westvierdeparten (Kolonie III), hadden dezelfde structuur met linten van koloniehoeves, volgens dezelfde basisprincipes als Frederiksoord (Kolonie I). Telkens waren er wel aanpassingen aan nieuwe eisen of ervaringen die in de oudere Koloniën werden opgedaan. In Kolonie I zelf, Frederiksoord, werden al snel na de aanleg de eerste drie linies met hoeves uitgedund ten behoeve van de noodzakelijke bedrijfsvergroting. Een perceel van drie hectare voor een ontginningsbedrijf bleek aan een gezin geen volledig bestaan te kunnen bieden.[l] In de uitbreiding van het koloniegebied naar Wilhelminaoord en Willemsoord werd het kolonielandschap ruimer opgezet, wat per gezin meer ruimte gaf voor het bedrijven van landbouw. Daarnaast meende men dat een grotere afstand tussen de huizen de zedelijkheid, moraal en huisvrede zou bevorderen.[li] De wisselende terreingesteldheid zorgde voor verschillende typologieën, waarbij de linten met koloniehoeves evenwijdig aan elkaar werden

uitgelegd, kilometers lang door het landschap liepen (Vierdeparten) of haaks op elkaar een dorpskern afbakenden (Willemsoord).

De praktijk als harde leermeester

Al snel kwamen er barsten in het ideaal van de Maatschappij van Weldadigheid. Het systeem van landschappelijk-ruimtelijke regie en disciplinering werkte niet geheel zoals bedoeld. In de loop van 1819 werd duidelijk dat sommige kolonisten niet wilden werken en zich niet aan de regels hielden. Hun beheer van geld en goederen liet te wensen over, leengoederen werden verpand en er werd (tegen de regels in) sterke drank geconsumeerd. De beoogde status van vrijboer bleek moeilijk haalbaar. Slechts weinig kolonisten hadden daar de fysieke of geestelijke capaciteiten voor. De meesten bleven kolonist-arbeider. De lokale afdelingen, die tegen een termijnbetaling van 1.700 gulden het voortdurende recht tot plaatsing van een huisgezin hadden verworven, zorgden er wel voor dat hun plaats bezet bleef. Het gevolg was dat er minder werd gelet op de bereidheid tot werk en de werkkracht van de gezinnen, bij wie zich zelfs vele invaliden bevonden.[lii] Daarnaast was, eenmaal geplaatst in de Koloniën, het perspectief op doorgroei gering. Staatsman Van Hogendorp, die na zijn aanvankelijke enthousiasme in 1823 zijn oordeel wijzigde, schreef hierover: '*Wel mag men de door de Maatschappij verzorgden hare lijfeigenen noemen, want, eens de wetten ten opzichte van hen terzijde gesteld zijnde, is het inroepen derzelven even ondoenlijk geworden, dan de terugkeer der onderzaten tot eene vroeger bezetene onafhankelijkheid, zedert zij de nimmer zich aflossen kunnende schuldenaars der maatschappij geworden zijn.*'[liii] Hij suggereert verder dat de Maatschappij zich boven de wet waant.

Ook de landbouwkundige ambities waren hoog, maar de omzetting in de praktijk verliep niet vlekkeloos. In het bestuur van de Maatschappij van Weldadigheid hadden namelijk geen landbouwers met praktische ervaring zitting; de kennis kwam uit boeken. Achteraf bleek dat aan de ontginningsmethoden tekortkomingen kleefden en ook de gekozen grootte van elke hoeve (drie hectare) was, zoals gezegd, te klein.[liv] Oogsten vielen tegen en het bleek dat de kolonisten meer aten dan aanvankelijk was begroot. Omdat er te weinig voedergewassen werden verbouwd om een veestapel te kunnen voeden die voldoende stalmest opleverde, moest veel geïnvesteerd worden in de aankoop van mest.

De arbeidsmoraal raakte al vroeg verstoord, omdat men alleen voor eigen behoefte mocht produceren. Toen de arbeidsproductiviteit als gevolg van het gebrek aan geschikte landarbeiders stokte, wisselde de Maatschappij van beloningsprincipe. Niet langer was het loon naar werken, maar er werd een loonstandaard ontwikkeld volgens leeftijd, waardoor de hoeveelheid verrichte arbeid niet langer relevant was voor de beloning.

Uitbreiding van de doelstelling

De sociale zorg in de Koloniën werd al snel verbreed, maar niet omdat de Maatschappij graag alle zorgbehoevenden aan zich wilde binden. Vooral door de financiële situatie probeerde Van den Bosch het ene gat met het andere te dichten, door telkens nieuwe verdienmodellen te bedenken. Het was een vlucht naar voren. Doorgaans hield het de komst van nieuwe doelgroepen naar de Koloniën van Weldadigheid in. Begin 1819, nauwelijks een paar maanden na het leggen van de eerste steen in de eerste kolonie, werd bekendgemaakt dat in de nabije toekomst ook weeskinderen – uit de overvolle weeshuizen in de steden – geplaatst zouden worden.[lv] Het plan was dat op speciale hoeves telkens zes kinderen woonden en werkten, onder leiding van een paar 'huisverzorgers' (bijvoorbeeld een kinderloos echtpaar). In Willemsoord bestonden dertig van de honderd gezinnen uit een dergelijk 'huisgezin' van wezen.[lvi]

Daarnaast ambieerde de Maatschappij ook de opvang van individuele bedelaars. Die werden in de steden doorgaans opgesloten in bedelaarswerkhuizen, zonder veel aandacht voor hun heropvoeding. Van den Bosch stelde begin 1819 voor een afzonderlijke Kolonie voor bedelaars op te richten, waar hij ook al een locatie voor op het oog had: de verlaten militaire schans de Ommerschans in Overijssel. Het complex werd in vruchtgebruik verkregen, maar de koninklijke toestemming om er een bedelaarskolonie te stichten liet op zich wachten. Wel werd gestart met het ontginnen van de heidegronden rondom de schans, voor de toekomstige aanleg van deze Kolonie (IV).

In de tussentijd zette Van den Bosch de Ommerschans in voor een ander doel. Want al snel bleek dat niet elk gezin in de vrije Koloniën zich zonder morren aan het strakke werkschema hield, van de drank afbleef of zich afzijdig hield van 'minder zedelijk' gedrag. Straffen bleken, in tegenstelling tot de oorspronkelijke uitgangspunten, wel degelijk nodig om de orde te bewaren. Vanaf 1820 konden in de strafkolonie Ommerschans de eerste onwillige kolonisten worden opgevangen, in de opgeknapte gebouwen binnen de schans.

Na 1819, toen de eerste landbouwkolonie een jaar op gang was, daalden de hoge tarweprijzen in Europa dramatisch. De Koloniën van Weldadigheid ontstonden dus in het laatste jaar van 'gunstige' graanprijzen, maar toen ze goed en wel in werking waren, viel een economisch fundament van die werking – hoge graanprijzen – weg.[lvii] De Koloniën leverden niet het economische rendement op dat de koning was voorgespiegeld. Ook het verwachte aantal betalende leden van de Maatschappij van Weldadigheid (minstens 100.000) werd niet gehaald. Het bleef steken rond de 23.000. Dat verklaart het inderhaast aangepaste wervingsprincipe en

het afsluiten van een monstercontract met de regering op 7 oktober 1822. Daarin nam de Maatschappij van Weldadigheid de zorg voor duizend 'langs de wegen lopende' bedelaars over. Op 1 maart 1823 volgde een contract voor de plaatsing van 4000 wezen en vondelingen, 500 gezinnen en 1500 bedelaars.[lviii] Voor deze doelgroepen waren extra onvrije Koloniën nodig.

Het waren dus de economische tegenvallers die de komst van steeds nieuwe doelgroepen naar de Koloniën van Weldadigheid en de opdeling in vrije en onvrije Koloniën veroorzaakten. Met deze aanpak begaf de Maatschappij van Weldadigheid zich op een lastig pad. De komst van grote aantallen kolonisten betekende een concentratie van veel problematische mensen. Daarnaast nam de Maatschappij van Weldadigheid door de snelle schaalvergroting en de vele verplichtingen die uit de contracten voortvloeiden grote financiële risico's.

De onvrije Koloniën: Ommerschans en Veenhuizen

Een deel van de vondelingen werd bij de boerengezinnen in de vrije Koloniën ingekwartierd. De overige kinderen en bedelaars werden opgevangen in de onvrije Kolonie Ommerschans (Kolonie IV) en de nieuw aan te leggen onvrije Kolonie Veenhuizen (Kolonie VI). Van het plan uit 1819 om wezen in familieverband in hoeves onder te brengen bleef weinig over. Het basismodel uit de vrije Koloniën – een kleine hoeve omringd door land – werd opgeschaald en aangepast aan de maatschappelijke vraag voor de huisvesting van wezen, bedelaars en landlopers. Dit betekende een centralisatie van huisvesting (in grote gestichten) en een schaalvergroting in bedrijfsvoering en -grootte: de bedelaars en wezen werden tewerkgesteld op grote hoeves, gerund door gepromoveerde boeren uit de vrije Koloniën of opzichters. In de vrije Koloniën werden de bewoners gedwongen begeleid richting een bestaan als vrijboer (met prestatiedoelen), met bijbehorend agrarisch onderwijs. De onvrije Koloniën kenden agrarische dwangarbeid zonder veel perspectief op een doorgroei naar een beter bestaan. Dagelijks liepen de bedelaars en wezen met hun bewakers vanuit de gestichten naar de boerderijen of werkplaatsen. Toezichthouders hielden vanuit veldwachtershutten de arbeiders in de gaten. Het toezicht en de discipline werden minder individueel en daardoor repressiever. Bedelaars-kolonisten sliepen gescheiden (mannen en vrouwen, maar ook kinderen) en moesten wekelijks een bepaald bedrag verdienen als bijdrage in de kosten van hun onderhoud. Voeding, kleding, school- en kerkbezoek, veld- en fabrieksarbeid en ook 'gehoorzaamheid' waren geregeld.

In Ommerschans (Kolonie IV) werd op de fundamenten van de vroegere militaire verdedigingswerken een groot gesticht gebouwd met plek voor 1000 bewoners. Met zijn afmetingen van 100 bij 100 meter gold het destijds als het grootste gebouw van het land. Het had blinde buitenmuren, waardoor het volledig op een centraal binnenplein gericht was. Een

kleine muur verdeelde dit erf in een mannen- en vrouwenkwartier. De verschillende vleugels omvatten dertig slaapzalen voor veertig 'kolons' oftewel bewoners, met daartussen telkens een opzichtersvertrek. De dagvertrekken bestonden uit zes grote schoollokalen, een spinzaal, een weverij, een magazijn en de verblijven van het personeel.[lix] In feite was het arbeidsregime het enige waarin de onvrije Kolonie verschilde van oudere tuchthuizen. De kolonisten ontgonnen namelijk – onder streng militair toezicht – de landerijen rondom het gesticht. Ten westen daarvan moesten 24 grote boerenhoeves komen, waarvan er 21 daadwerkelijk gerealiseerd werden.

In de in 1822 aangekochte buurtschap Veenhuizen (Kolonie VI) in de gemeente Norg in Drenthe was de venige ondergrond de reden om als basis voor de inrichting lange afwateringskanalen aan te leggen, de 'wijken'. Er waren er zes, die haaks op de centrale Kolonievaart aantakten. Tussen 1823 en 1825 verrezen drie grote gestichten, omgeven door een gracht en evenwichtig verspreid over het gebied. Deze grootschalige opzet was uniek in de serie van zeven Koloniën. Twee gestichten waren bestemd voor weeskinderen, het derde voor bedelaars. Rond de gestichten was het de bedoeling dat steeds acht grote boerderijen kwamen: uiteindelijk zijn er, net als in Ommerschans, 21 gerealiseerd. Ze lagen aan de wijken en waren voor transport hierop aangewezen. De gestichtsgebouwen hadden een opbouw met een binnen- en een buitenschil, van elkaar gescheiden door een tussenmuur. De gebouwen voor weeskinderen hadden in de buitenschil woningen voor arbeidersgezinnen. De binnenschil, gericht op een grote binnenplaats, bood plaats aan kinderzalen. Een eigen veestapel, een winkel, kerken en scholen maakten ook deze kolonie vrijwel zelfvoorzienend.

Uitbreiding naar de Zuidelijke Nederlanden

Op initiatief van Willem I werd in 1821, nog vóór de stichting van de onvrije Ommerschans en Veenhuizen (IV en VI), de Maatschappij van Weldadigheid ook in de zuidelijke provinciën van het koninkrijk opgericht. Voorzitter werd prins Frederik, en de dagelijkse leiding was in handen van Benjamin van den Bosch, broer van Johannes.[lx] De doelstellingen waren vrijwel gelijk aan die van de Maatschappij in het Noorden: het verheffen van arme burgers door het in cultuur brengen van braakliggende terreinen. De redenen voor de oprichting waren divers: Drenthe zou te ver verwijderd zijn en de Zuid-Nederlandse volksaard zou te zeer van de Noord-Nederlandse verschillen. Politiek, economisch en religieus hadden beide landsdelen een ander klimaat. Wijdverbreide steun voor het project was er niet, maar omdat het initiatief deze keer direct uit koninklijke hoek kwam, voelden velen zich door hun maatschappelijke positie ertoe gehouden toch lid te worden. De Antwerpse zakenman en volksvertegenwoordiger Henri Cogels werd voorzitter van de Zuid-Nederlandse afdeling en in het bestuur hadden onder meer de aartsbisschop, graven, baronnen en bankiers zitting.

Er werden een Permanente Commissie van vier leden gevormd, belast met het dagelijks bestuur, en een Toezichtscommissie van 24 leden voor het financiële beheer, in navolging van het Noord-Nederlandse model. Op het lokale vlak waren er provinciale hoofdcommissies met een inspectieraad (bestaande uit een vrederechter en plaatselijke notabelen), stedelijke commissies en comités, en gemeentelijke commissies. In 1823 waren er in de Zuidelijke Nederlanden 271 lokale commissies werkzaam. Burgers konden lid worden van de Maatschappij wanneer ze de Nederlandse nationaliteit bezaten en bereid waren jaarlijks 2,60 gulden te storten.

Om in de Zuidelijke Nederlanden goodwill te kweken werd ook hier een tijdschrift uitgegeven, het Franstalige *Le Philanthrope*. De verhandeling van Johannes van den Bosch werd in 1821 naar het Frans vertaald en uitgegeven door baron de Keverberg. Hij was verbonden aan de pas opgerichte Gentse universiteit en lid van de Raad van State, en daarmee een pleitbezorger uit het politieke netwerk van ambtenaren en edellieden rond Johannes van den Bosch.[lxi] Een van de andere initiatieven van de Zuidelijke Maatschappij was het benoemen van een select, internationaal samengesteld gezelschap met ereleden. Ze werden gekozen op basis van hun ideeëngoed en spraakmakende bijdragen in domeinen die de Maatschappij belangrijk achtte. Ereleden waren onder meer R.D. Owen, de Duke of Bedford, J.H. Pestalozzi, Philipp Emanuel von Fellenberg, Léopold de Bellaing, de duc de la Rochefoucauld-Liancourt, J.D. Lawaetz en de London Cooperative Society (M. Baldwin). Deze illustere tijdgenoten van Johannes van den Bosch waren bijzonder verguld met hun erefunctie.[lxii]

Wortel en Merksplas

Het eerste werk aan de vrije landloperskolonie van Wortel (Kolonie V) begon in mei 1822. Hiervoor was grond gekocht op de uitgestrekte Bolkse Heide, ten noordoosten van Wortel-dorp. Het heidegebied bestond uit een aantal vennencomplexen, een veengebied, een vierkant perceel bos en her en der moerassige zones. Genoeg te ontginnen gronden dus, plus goede kleigronden in de buurt om baksteen mee te maken. Daarnaast was ook de nabijheid van het bedelaarsgesticht in Hoogstraten (hier gevestigd vanaf 1809) een doorslaggevende factor, omdat men zo gemakkelijk over goedkope werkkrachten kon beschikken. Pas later kwamen de nadelen van de plek tot uiting: de afgelegen locatie, gebrek aan infrastructuur, een onvruchtbare bodem en het ontbreken van mest in de buurt.

In de opzet van deze Kolonie werden ervaringen uit Frederiksoord en Willemsoord verwerkt en aangepast aan de lokale omstandigheden. In het Rijksarchief van Brussel bevinden zich tekeningen en geschreven stukken van de Nederlandse koloniën die als voorbeeld naar de Zuidelijke Nederlanden werden gestuurd, met suggesties voor verbeteringen. De vestiging van

de nieuwe instelling veroorzaakte een grondige wijziging in dit heidelandschap. Het gebied werd opgedeeld met symmetrische boerderijlinten en in gelijke kavels. Net als in de Noord-Nederlandse koloniën werden ook in Wortel kleine boerderijtjes met telkens 3,5 hectare grond gebouwd, maar liefst 129. Ze stonden gegroepeerd rondom vier centraal gelegen gebouwen, bewaakt door vier bewakerswoningen. In de centrale gebouwen waren oorspronkelijk een spinzaal, een school/kerk, een directeurswoning en een magazijn gevestigd. Ze waren opgesteld rondom een ruitvormige kruising van twee hoofdwegen, later op topografische kaarten aangeduid als '*Les Quatre Bâtiments*'. De gelijkenis met de door Van den Bosch geroemde opzet van de vrije Kolonie Willemsoord ligt voor de hand. Twee lithografieën uit 1822 geven een duidelijk beeld van de planmatige opzet en van de indeling van dergelijke modelhoeves. In oktober 1822 namen de eerste 24 gezinnen hier hun intrek.

Ook in de Zuidelijke Nederlanden bleek het al snel nodig een onvrije Kolonie in te richten voor de 'moeilijke' bedelaars. De onvrije Kolonie in het nabijgelegen Merksplas (Kolonie VII) zou de laatste worden die werd gesticht door de Maatschappij van Weldadigheid. Om dezelfde redenen als in Wortel viel de keuze op een deel van de Bolkse Heide. In 1823 werden de eerste gronden aangekocht en in de twee daaropvolgende jaren kwamen de eerste gebouwen tot stand. Ook hier werden ervaringen uit de andere onvrije Koloniën verwerkt. De oorspronkelijke opzet bestond uit een centraal gesticht met vier grote hoeves en vier schaapskooien, een bakkerij en in een latere fase ook een kazerne. In het centrale gesticht waren ook alle voorzieningen gevestigd (een school, een ziekenzaal, woongelegenheid voor personeel), naast extra mogelijkheden voor tewerkstelling, zoals een spinnerij en een weverij. De wegenstructuur en de perceelsindeling waren geënt op de functionele noden van de landbouw.

[KADER]

EEN PANOPTISCHE UTOPIE. JEREMY BENTHAM ALS INSPIRATIEBRON

'*The more we are watched, the better we behave*.'

In zeven jaar tijd (1818-1825) ontstond in het Koninkrijk der Nederlanden een reeks van zeven Koloniën van Weldadigheid, vier vrije en drie onvrije. Overal kreeg de disciplinering van de kolonisten concreet vorm in reglementen en systemen, verplichte uniformen, het arbeidsrooster, een eigen geldsysteem en de ordening van het landschap en de gebouwde voorzieningen. De gebouwde structuren waren erop gericht de kolonisten te controleren en in

de Koloniën te houden. De eerste Kolonie, Frederiksoord, was voorzien van een omgrachting, terwijl in latere Koloniën, zoals Ommerschans en Veenhuizen, ook wachthuisjes met bewakers langs de grenzen van het grondgebied stonden. Het gesloten en gereglementeerde karakter van de leefgemeenschap maakte dat de Maatschappij van Weldadigheid controle had op alle aspecten van het private en publieke leven van de bewoners. Het idee om mensen door arbeid, opvoeding en het bijbrengen van een moraal te disciplineren en te laten voldoen aan de burgerlijke norm is te typeren als een vorm van *social engineering*.

Panopticum?

De Koloniën leunen sterk aan bij het model van het panopticum zoals de Britse jurist en sociaal hervormer Jeremy Bentham (1748-1832) dat in 1791 beschreef, maar dan vooral de variant voor de *poorhouses*.[lxiii] Bentham was een vooraanstaand rechtsfilosoof en een vroege pleitbezorger van het utilitarisme, een ethische stroming die de morele waarde van een handeling afmeet aan de bijdrage die ze levert aan het algemeen nut, zeg maar: het welzijn en geluk van alle mensen. Bentham stond voor individuele en economische vrijheid, de scheiding van kerk en staat, vrijheid van meningsuiting, gelijke rechten voor vrouwen, dierenrechten, de afschaffing van de slavernij en fysieke straffen (ook voor kinderen), het recht op echtscheiding en vrije handel. Hij was voor belasting op erfenissen, een beperking op monopolies, pensioenen en een ziektekostenverzekering.

Benthams idee van het panopticum wordt nu vooral geassocieerd met een gevangenismodel, maar zijn bedoelingen waren ruimer, zoals de volledige titel van zijn werk uit 1791 aangeeft: *Panopticon; or The inspection-House: containing the Idea of a New Principle of Construction applicable to any Sort of Establishment, in which Persons of any Description are to be kept under Inspection: and in particular to penitentiary-houses, prisons, manufactories, houses of industry, mad-houses, work-houses, lazarettos, poor-houses, hospitals, and schools, with a plan of management Adapted to the Principle*. In zijn panoptische utopie breidt Bentham het mechanisme uit naar de hele samenleving: het gaat hem om maatschappelijke disciplinering. De *social engineering* zoals die bij de Maatschappij van Weldadigheid effectief werd uitgevoerd, sluit nauw aan bij zijn droom van een ‘sociale technologie’ die de totale maatschappij omvat.

Parallellen met de Maatschappij?

Uit ongepubliceerde briefwisseling en verhandelingen blijkt dat Bentham zelf een concept had uitgewerkt voor een National Charity Company, een nationale publiek-private onderneming die over het hele land armeninstellingen zou uitbaten en met een lidmaatschap zou werken. Ze was bedoeld als een hervorming van de Poor Laws. *Charity* is bedrieglijk als woord, aangezien de bijstand er pas kwam ná geleverd werk.[lxiv] Het is onduidelijk of de initiatiefnemers van de Maatschappij van Weldadigheid dit nooit uitgevoerde plan kenden. Een aantal vertrouwelingen en correspondenten van Bentham (Ruggles, Colquhoun, Benjamin Thompson (Count Rumford) komen in elk geval voor in de *Verhandeling* van Johannes van den Bosch.

De parallellen met de Maatschappij van Weldadigheid werd al in de 19de eeuw geconstateerd. In *De recensent, ook der recensenten* verscheen in 1829 het artikel *Iets over Jeremie Bentham*. Daarin staat te lezen: *'In 1797 gaf hij Pauper management uit. In dat Werk stelde hij voor om in Engeland de armeninrigting in elke gemeente te doen vervangen door eene en dezelfde administratie voor het geheele rijk; dat Werk, door Duquesnoi in het Fransch vertaald, deed eer aan de menschlievende inzigten van den Schrijver, en wanneer men het plan met enige wijzigingen gevolgd was, zou het zeker voor Engeland een weldadige inrigting geweest zijn: het is voor elke Nederlander aangenaam, hier te kunnen invoeren het door Nederland zoo loffelijk gegeven voorbeeld der Maatschappij van Weldadigheid, die, ofschoon het vooroordeel tegenwoordig nog wel eens zich er tegen hooren laat, evenwel niet nalaten kan heilzaam op Nederland te werken.'*[lxv]

Disciplinering

Centraal in de disciplinering staat de norm, de macht van het normale. Een individu dat men kan beschrijven, meten en vergelijken is een individu dat men kan normaliseren, controleren, corrigeren en dresseren. De disciplinering verloopt via technieken (de bel, het rooster, de dagindeling…) maar ook door de koppeling van handelingen aan ruimtes. De inplanting van gebouwen en hun indeling zorgt mee voor een intern machtsbesef. Alleen al de gedachte dat men in een systeem zit waarbij men steeds gecontroleerd kan worden, is voldoende om rust en orde te verzekeren.

Treffend in de Koloniën is hoe de disciplinering concreet vorm krijgt in allerlei reglementen en systemen: de verplichte uniformen, het rooster, het eigen geldsysteem… Maar er is ook de ordening van de gebouwde voorzieningen. Zo staan er op strategische plekken wachtershuisjes, ringgrachten en kazernes, en zijn de gebouwen zo ingedeeld dat effectieve controle mogelijk is, en wel door zo weinig

mogelijk opzichters: de carrévorm, de plaatsing van de opzichterslokalen tussen de zalen). Van den Bosch zelf schrijft in 1823: '... *dan zou er minder op tegen zijn om het gebouw in twee te delen, hoewel ik zelf altijd de voorkeur zou geven aan één enkele grote binnenruimte, in één oogopslag ziet de directeur dan alles ...*'[lxvi]

Sociale controle

In 1975 gebruikte de Franse filosoof Michel Foucault in zijn werk *Surveiller et punir. Naissance de la prison* het panopticum als metafoor voor systemen van sociaal-maatschappelijke disciplinering in *total institutions*.[lxvii] Het gedachtegoed van Bentham kreeg daardoor een negatieve connotatie en engere invulling dan oorspronkelijk bedoeld. In recente wetenschappelijke literatuur wordt die interpretatie van Foucault weerlegd. Bentham bepleitte een maatschappij met actieve burgers, waarin iedereen onderworpen zou zijn aan sociale controle, omdat volgens hem enkel sociale controle en openbaarheid macht kunnen inperken en machtsmisbruik vermijden.[lxviii]

[EINDE KADER]

FASE 2. DE KOLONIËN IN EVOLUTIE

De zeven Koloniën van Weldadigheid evolueerden in de loop van de 19de en 20ste eeuw mee met de veranderende maatschappelijke vragen, wat op zijn beurt een gevolg was van wisselende sociale, economische en juridische omstandigheden, zich wijzigende mensbeelden en ook innovaties in de landbouw. De reeks van zeven illustreert ontwikkelingen in de armoedebestrijding, maar ook in de geestelijke gezondheidszorg en in de opvattingen over detentie in Noordwest-Europa. Het in 1818 gekozen model bleek aanpasbaar te zijn.

De tweede fase in de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid begon vrijwel direct na de afronding van de ontginningen. In de loop der jaren voerde de Maatschappij van Weldadigheid in alle Koloniën aanpassingen en innovaties door. Die waren gericht op het vergroten van de efficiëntie en de productiviteit. De aanpassingen zouden met name na 1859 in de vrije Koloniën in Nederland hun beslag krijgen.

Ca. 1830: problemen

In 1827 vertrok Johannes van den Bosch op bevel van de koning naar de West-Indische koloniën. De Maatschappij van Weldadigheid die hij onder leiding van de Permanente Commissie achterliet, bezat in dit jaar 7.000 hectare grond, waarvan 2.700 hectare ontgonnen. De bevolking was aangegroeid tot 6.744 zielen, de veestapel bestond uit 5.552 stuks. Het aantal gebouwen bedroeg ongeveer 500.[lxix] Tegenover de indrukwekkende groeicijfers stonden de afnemende ledenaantallen van de Maatschappij – in 1826 was hun aantal gezakt tot ongeveer 10.000, waar het ook rond bleef schommelen – en haar slechte financiële toestand. Het bestuur zocht de oorzaak voor het eerste punt in de verontwaardiging in het land wegens de overbrenging van stedelijke wezen naar Veenhuizen en vooral in de ‘laksheid’ van de subcommissies. Die zouden niet voldoende actief zijn. Voor het tweede punt, de aanzienlijke geldtekorten, zijn hierboven al verklaringen genoemd: de te kleine bedrijfsgrootte, de gebrekkige oogsten, het blijvende tekort aan stalmest waarvoor diep in de buidel getast moest worden en waardoor de Koloniën niet zelfvoorzienend konden worden.

Aan een groepje ingewijden, onder wie prins Frederik, de minister van Binnenlandse zaken en de leden van de Commissie van Toevoorzigt, onthulde Van den Bosch net voordat hij in 1827 naar de West vertrok de ware stand van zaken.[lxx] De samenstelling van dit gezelschap laat wederom zien hoe sterk de Staat betrokken was bij de Maatschappij van Weldadigheid. Van den Bosch had slecht nieuws. De uitgaven voor de ontginningen waren veel hoger dan gepland en bij de begrotingen was onvoldoende rekening gehouden met bijkomende werken,

waaronder eenmalige kostenposten zoals wegen, scholen, bruggen… Maar het belangrijkste was: de te grote toevloed van niet-valide personen, die hun eigen onderhoud bij lange na niet konden verdienen. En die kostenpost was structureel. In de vrije Kolonie Wortel bijvoorbeeld bleek dat veel uit de stad afkomstige kolonisten niet zelf het land konden bewerken. Al in 1828 werkten alle boeren in loondienst van de Maatschappij.[lxxi] Die moest zelfs leningen aangaan om in voedsel voor de kolonisten te kunnen voorzien. Hiermee druiste de werking van de Kolonie fundamenteel in tegen het uitgangspunt: de koloniën moesten juist voorzien in een verhoging van de voedselproductie voor het Rijk! In de andere vrije Koloniën deed dezelfde tendens zich voor.

Van 1828 tot en met 1830 vielen de oogsten in de Koloniën ook nog eens tegen door slecht weer en veesterfte. Hierna verhoogde de Maatschappij van Weldadigheid vanaf 1831 het aandeel houtteelt, een activiteit die het aanzien van sommige Koloniën tot op vandaag sterk bepaalt. Om aanvullende inkomsten te genereren nam ook de fabrieksmatige arbeid, zoals spinnerijen en weverijen, toe. In Veenhuizen werd zelfs een stoomfabriek (1839) gebouwd, de eerste in de provincie. Het oorspronkelijke principe om bedelaars en weeskinderen alleen door middel van landarbeid tot een arbeidzaam bestaan op te voeden, werd opgegeven.

De jaren 1830-1850: faillissement en overname

In de Zuidelijke Nederlanden waren er in de jaren 1830 aanhoudende financiële moeilijkheden. Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 kreeg de Zuidelijke Maatschappij voor Weldadigheid vanaf 1839 geen extra geldelijke steun meer van de overheid en droogden andere financieringsbronnen op. Vanaf het begin waren er in het Zuiden tal van problemen geweest: zo weigerden steden en provincies armen te sturen omdat het goedkoper was hen bij boeren in te kwartieren. Daarnaast waren de kolonisten onervaren en toonden ze geen interesse voor de landbouw. Er ontstonden financiële wantoestanden en er heerste een afkeer van de progressieve nationale aanpak van de Noord-Nederlanders. Dit alles leidde tot het uiteindelijke faillissement van het zuidelijke project in 1842. In 1844 kocht prins Frederik der Nederlanden, de voornaamste schuldeiser, Wortel en Merksplas (de Koloniën V en VII) aan en bezat ze tot 1862. Beide Koloniën bleven tot 1870 vrijwel verlaten.

Ook in Nederland stond het er niet goed voor. Door de beruchte aardappelziekte in de jaren 1840 gingen grote delen van de oogst verloren en ook de opbrengst van de nijverheid viel tegen. In de jaren 1845 tot en met 1847 mislukten de aardappel- en roggeoogsten vrijwel geheel. Rond 1830 had de Maatschappij voor het eerst bij de regering om steun moeten aankloppen. Koning Willem I verleende daarop meermalen ‘bij geheime besluiten’ toelagen uit ‘s lands schatkist. Als voorwaarde werd gesteld dat de minister van Binnenlandse Zaken

volledige inzage kreeg in de boekhouding van de Maatschappij. De jaren daarop voerden opeenvolgende staatscommissies onderzoeken uit naar de financiële toestand en het bestaansrecht van de Maatschappij. Diverse financiële regelingen met het Rijk ten spijt – zoals de overname door de Staat in 1843 van alle roerende en onroerende goederen in Veenhuizen en Ommerschans – waren de problemen tegen het einde van de jaren 1850 onhoudbaar geworden. Het Rijk nam in 1859 de onvrije Koloniën Ommerschans, Veenhuizen (IV en VI) en de landbouwschool in Wateren over. De Maatschappij van Weldadigheid kreeg zo voldoende financiële ruimte voor het behoud en de ontwikkeling van de vrije Koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord (I, II en III).

De Maatschappij van Weldadigheid na 1859: Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord

De Maatschappij van Weldadigheid, die sinds 1818 onafgebroken kantoor hield in Huize Westerbeek, behield na 1859 het bestuur van de drie vrije Koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord. Het oorspronkelijke doel van de Maatschappij, de opleiding van kolonisten tot zelfstandige pachters, werd opnieuw krachtig nagestreefd. In de jaren 1859-1863 werden 210 kolonisten 'bevorderd' tot vrijboer. Vóór 1859 waren dat er slechts twintig.

Een belangrijke pijler van het beleid in deze jaren was het innoveren en reorganiseren van het grondgebruik. In feite was het al sinds 1827 bekend dat de bedrijfsgrootte van de afzonderlijke hoeven veel te klein was. Door samenvoeging van de grond van de kolonisten-arbeiders ontstonden in deze periode zes grote landbouwbedrijven van omstreeks 50 hectare, elk met een modern bedrijfsgebouw. De Maatschappij van Weldadigheid nam de exploitatie in eigen hand, onder toezicht van bedrijfsleiders. In Frederiksoord stichtte ze de hoeve Koning Willem III, in Wilhelminaoord de hoeven De Dankbaarheid (later Hoeve Marianne genoemd) en 's-Gravenhage, en in Willemsoord de hoeven Utrecht, Generaal van den Bosch en Amsterdam. In 1869 kon voor het eerst in vijftig jaar winst op landbouw en veeteelt worden geboekt.

De Maatschappij ging zich in het bijzonder toeleggen op de bosbouw, wat beter paste op de minder goede grond en de werkgelegenheid bevorderde. Een groot oppervlak aan arme bouwgrond en heide werd bebost, vooral in het gebied van het latere Boschoord. De voorzieningen werden uitgebreid en aangepast aan de eisen van de tijd. In Frederiksoord werd in 1884 de Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool gesticht, in 1887 gevolgd door een bosbouwschool. Stoomzuivelfabriek Deli te Wilhelminaoord verwerkte vanaf 1898 de melk van 700 koloniekoeien. Rustoord, het eerste bejaardentehuis voor echtparen, opende in 1893 en werd twee jaar later al uitgebreid. In 1904 opende Rustoord II, een bejaardentehuis voor alleenstaanden.

Tegen het eind van de jaren 1920 moest de Maatschappij van Weldadigheid meer en meer op eigen kracht varen. Niet alleen de inmiddels honderd jaar oude contributies, maar ook de giften en legaten brachten minder geld in kas. Het gevolg was dat een belangrijk deel van de filantropische activiteiten zelf moest worden betaald. De Maatschappij kreeg steeds meer het karakter van een grote land- en bosbouwonderneming, al bleef zij, door werkverschaffing en door jonge landbouwers als pachters aan een bestaan te helpen, de idealen van Van den Bosch nastreven. De opzending van nieuwe kolonisten liep echter sterk terug. In 1923 werd besloten de Kolonie III Willemsoord te verkopen. Geleidelijk aan werden de woningen, de hoeven, het verenigingsgebouw, de ambtenarenwoningen en de fabrieksgebouwen geveild.

Na een statutenwijziging in 1934 behoorde het opnemen van nieuwe kolonistengezinnen in de overgebleven Koloniën I en II, Frederiksoord en Wilhelminaoord, definitief tot het verleden. Een aantal grote landbouwbedrijven werd verpacht en het vrijboerschap van een aantal boeren werd opgeheven. Voortaan moesten zij op eigen benen staan als pachter van de Maatschappij. De arbeiderskolonisten werden ‘gewone huurders’. Na de Tweede Wereldoorlog nam de Maatschappij van Weldadigheid een nieuwe taak op zich: de verpleging van ‘asociale of debiele’ jongeren, die ter beschikking waren gesteld van de regering of door organisaties op het gebied van de reclassering werden geplaatst. Zij waren werkzaam op een leerboerderij en in de werkplaats, beide behorend tot de inrichting, en ook in de tuinen en bossen en bij particulieren in de omgeving. Zo probeerde de Maatschappij nieuwe wegen te vinden die haar sociale werk voortzetten.

FASE 3: DE NEDERLANDSE RIJKSINSTELLINGEN OMMERSCHANS EN VEENHUIZEN (KOLONIËN IV EN VI)

De 19de eeuw

Terug naar 1859. De Nederlandse Staat nam in dat jaar de onvrije Koloniën VI en IV, Veenhuizen en Ommerschans, en ook de landbouwschool in Wateren over. Onder beheer van het ministerie van Binnenlandse Zaken werden ze verder ontwikkeld. De overname had gevolgen voor de organisatiestructuur, wat tot uiting kwam in de toevoeging van nieuwe gebouwen.

Veenhuizen kreeg een eigen directeur, voor wie aan de weg langs het hoofdkanaal een riante villa werd gebouwd. In de volksmond werd die 'Klein Soestdijk' genoemd, naar het koninklijk paleis. De onderwijzers van het Derde Gesticht kregen betere woningen. Ook werd een klein ziekenhuis voor de genezing van besmettelijke zieken (leprozengebouw) gebouwd.

In 1869 werd de zorg voor vondelingen en wezen afgestoten. In de Kolonie waren voortaan alleen nog bedelaars welkom. Dit besluit was het begin van een verschuiving van Kolonie naar strafinrichting. Het toenemende penitentiaire karakter leidde ertoe dat in 1875 het ministerie van Justitie het beheer over Veenhuizen overnam. Na een reorganisatie van het justitiële apparaat in Nederland in 1884 kreeg de kolonie een functie als rijkswerkinrichting voor 'gestraften van bijkomende delicten' en kwamen er nieuwe normen voor de huisvesting van verpleging en personeel. Hierdoor veranderde het uitzicht van Veenhuizen ingrijpend. In deze periode verrezen onder meer twee nieuwe gestichten ter vervanging van gesticht I en II, een werkgesticht tegenover gesticht I, een groot aantal dienstwoningen langs de wegen, een ziekenhuis met apotheek, ten noorden van gesticht II, een nieuwe rooms-katholieke kerk, een wachtkazerne, nieuwe boerderijen en verschillende bedrijfsgebouwen, waaronder een slachthuis, een graanmaalderij en een elektriciteitscentrale. Deze ontwikkelingen vonden plaats binnen de bestaande orthogonale stedenbouwkundige structuur. De locatie van de gestichtsgebouwen en boerderijen bleef zoveel mogelijk gehandhaafd. Land- en bosbouw bleven onverminderd belangrijk als arbeidstherapie, nu samen met industriële bedrijvigheid. De orthogonale structuur van de oorspronkelijke kolonie bleef bestaan en werd zelfs versterkt, terwijl met de gebouwen een nieuwe laag aan het landschap werd toegevoegd.

Ongeveer gelijktijdig vonden ook in Ommerschans ingrijpende wijzigingen plaats in het gebouwenbestand. In het gesticht waren jarenlang zoveel maatschappelijke problemen opgestapeld dat in 1890 werd besloten, vanwege de slechte reputatie, een nieuw gesticht te bouwen, buiten de grachten van de schans. Het oude gesticht ging tegen de vlakte en op een andere plek in de Kolonie werd een nieuw gesticht voor moeilijk opvoedbare jongens gevestigd. Dit in 1892 geopende rijksopvoedingsgesticht voor jongens kreeg de naam Veldzicht. Ten noorden van het gebouw verrees een aantal dienstwoningen. Ten zuiden van Veldzicht kreeg de directeur een ruime villa: Villa Erica.

De nieuwbouw in beide Koloniën werd ontworpen door de eigen architect van het ministerie van Justitie, de 'Ingenieur-Architect der Gevangenissen en Regtsgebouwen'. Tot 1883 was deze positie in handen van J.F. Metzelaar sr., die in 1883 werd opgevolgd door zijn zoon W.C. Metzelaar (tot 1914). Vader en zoon Metzelaar drukten een stempel op de derde fase in de ontwikkeling van de Nederlandse Koloniën van Weldadigheid, toen zij als rijksinrichting in

gebruik waren. In beide koloniën is het hiërarchische systeem afleesbaar in de architectuur. De rangen en standen van het personeel werden zichtbaar gemaakt in de gebouwentypologie en ook in de decoratie van de gebouwen. Er waren bijvoorbeeld zeven types woningen gekoppeld aan de functie van het personeelslid. Het ambt en de moraal werden verbeeld in de opschriften.

De 20ste eeuw

De ontwikkelingen in de 20ste eeuw versterkten de geschetste ontwikkeling. Ommerschans kreeg in 1933 op basis van de Psychopatenwet een nieuwe functie als rijksasiel voor de opvang van 'gestoorde criminelen'. Sindsdien is het complex herhaalde malen verbouwd en uitgebreid. In de jaren 1970 werd een masterplan aangenomen. Binnen de gracht bleef het hoofdgebouw uit 1894 staan, maar het interieur werd vernieuwd. Tegenwoordig is in Ommerschans het Centrum voor transculturele psychiatrie Veldzicht gevestigd.

Ook Veenhuizen ging in de 20ste eeuw voort op de ingeslagen weg. Na een wetswijziging in 1918 kwamen de eerste gevangenen hiernaartoe. Het gevangeniskarakter nam toe en het aantal 'verpleegden' nam af. Veenhuizen werd een oord waar de Staat zeer diverse groepen burgers onderbracht: dienstweigeraars, Belgische gedetineerden (na een oorlogsbombardement van de gevangenis van Antwerpen in 1915), Belgische oorlogsvluchtelingen (1916), smokkelaars, joodse vluchtelingen (1938), Nederlandse en Duitse oorlogsdelinquenten (na 1945), 'Indiëdeserteurs' (1945-1949) en overtreders van de Wegenverkeerswet.[lxxii] Veenhuizen werd synoniem voor 'gevangenisdorp'. Het dorp kwam zelfs bekend te staan als 'Hollands Siberië'. Wijzigingen in het gebouwenbestand en het grondgebruik vonden nog steeds plaats. Door de opkomst van het gemotoriseerde verkeer verloren veel van de 'wijken' (de langgerekte zijkanalen) hun transportfunctie en werden gedempt. Recent werd een aantal weer blootgelegd. Landbouwpercelen werden in de jaren 1950 door het Rijk verkocht, de bospercelen kwamen in de jaren 1970 in het bezit van Staatsbosbeheer.

[KADER]

Meten is weten

Een van de elementen waaruit de schatplichtigheid van de Koloniën van Weldadigheid aan de Verlichting blijkt, is de permanente bekommernis om alles wat ondernomen werd te registreren en te documenteren. Meer dan overtuigingen moesten observatie en feiten de leidraad zijn van toekomstige actie. Behalve de landbouwproductie werd ook de populatie minutieus in kaart gebracht.

In de 19de eeuw zagen disciplines als de statistiek en de criminologie het licht. De analyse van feitelijke vaststellingen moest helpen om fenomenen zoals armoede of criminaliteit te begrijpen, er een correcte aanpak voor te vinden of beter nog: ze te voorkomen. Daarbij werden methodes uitgeprobeerd die intussen allang verlaten zijn, maar die pasten in de context van experiment en/of het navolgen van theorieën die toen in de wetenschap opgang maakten.

Antropometrie

Zowel in Veenhuizen als in Merksplas werden – op verschillende momenten en om verschillende redenen – methodes van antropometrie toegepast. Het woord betekent letterlijk 'het meten van mensen'. Deze wetenschap hield zich bezig met het vaststellen van afmetingen en verhoudingen van het menselijk lichaam. In Veenhuizen werd van 1896 tot 1901 het 'systeem Bertillon' gebruikt, een methode om criminelen te identificeren. De combinatie van 14 lichaamskenmerken leverde een nagenoeg uniek profiel op: de lichaamslengte, de spanwijdte van de uitgestrekte armen, de lengte en breedte van het hoofd, de lengte van het rechteroor en de linkervoet. Deze antropometrische metingen werden aangevuld met de kleur van de ogen, het haar en de huid, een beschrijving van opvallende uiterlijke kenmerken, zoals tatoeages en littekens, en een gestandaardiseerde foto van de verdachte – de voorloper van het *mug shot* – frontaal en in profiel. De stoel waarop de verdachte zat en de camera waren aan de vloer vastgemaakt om steeds dezelfde afstand te behouden. De methode hielp vooral bij het herkennen van recidivisten, die een andere aanpak vergden, zo was de overtuiging. Als techniek was ze in het begin van de 20ste eeuw achterhaald. Ze lag wel aan de basis van het werken met profielen, door politiediensten wereldwijd.

In Merksplas kwam werd antropometrie pas na de Eerste Wereldoorlog systematisch toegepast.

Eeuwige landlopers

Landlopers werden door verschillende medici vanwege hun vermeende gedegenereerde toestand al vanaf de tweede helft van de 19de eeuw als een acuut gevaar voor de samenleving beschouwd. Zo vroeg de Brussels arts Louis Vervaeck zich af of er een antropologisch te definiëren landloperstype bestond. Zijn onderzoek, gebaseerd op het grote aantal landlopers dat kort in de Brusselse gevangenis verbleef

voor ze in Merksplas werden geïnterneerd, bood een dubbel antwoord. Enerzijds was volgens Vervaeck een nefast sociaal milieu verantwoordelijk voor het merendeel van de landlopers. Bij dergelijke '*vagabonds accidentels*' constateerde hij geen degeneratieve kenmerken. Anderzijds bestond er volgens hem ook een '*vagabond type', 'l'éternel nomade qui semble avoir conservé le vieil instinct des peuples primitifs*'. Aan zijn publicaties over vagebonden en tatoeages dankte Vervaeck een reputatie als 'crimineelantropoloog', die hij aanwendde om zijn experimenteel onderzoek met staatssteun een permanent karakter te geven. De concrete inspiratie voor de organisatie hiervan haalde hij bij Arthur MacDonald, een Amerikaans psycholoog en filosoof. MacDonalds invloedrijke werk *Criminology* (1892) was het eerste criminologische handboek van de Verenigde Staten, waar hij ook de ideeën van Lombroso introduceerde over 'geboren criminelen' die herkenbaar zouden zijn aan lichaamskenmerken. Ze waren erg populair in de tweede helft van de 19de eeuw. Ook Lombroso onderbouwde zijn theorie met antropometrische gegevens.

Op basis van zijn onderzoek lanceerde Vervaeck een pleidooi voor een penitentiair hervormingsprogramma waarvan de basis terugging op de jurist Enrico Ferri, een trouwe leerling van Lombroso. Misdaad was voor hem een pathologisch verschijnsel. Niet zozeer de rechtvaardige bestraffing van het individu, maar wel het sociaal verweer van de gemeenschap tegen deze zieken/criminelen werd in de nieuwe denktrant belangrijk geacht.

Zuiverende arbeid

De uitgebreide antropologische dossiers die Vervaeck aanlegde, krijgen pas hun echte betekenis binnen dat sociaal verweer-denken. Een aangepaste straf of behandeling is volgens dat paradigma maar mogelijk na een uitgebreide diagnose. Criminelen moesten volgens Vervaeck ingedeeld worden in categorieën, naargelang van hun afwijkingen, en ondergebracht worden in speciaal daarvoor ingerichte instellingen. Naast gevangenissen met 'normale' criminelen moesten er gevangenis-sanatoria komen voor tuberculosepatiënten, penitentiaire hospitalen voor invaliden, grijsaards en sociaal gevaarlijke zieken, psychiatrische kolonies voor epileptici en hysterici, landbouwkolonies voor 'mentale debielen', penitentiaire kolonies voor alcoholisten en toxicomanen, instellingen voor psychiatrische criminelen en aparte secties voor morele krankzinnigen en seksuele maniakken. Deze 'individualisering' werd als een noodzakelijk luik van de sociaal verweer-doctrine gezien. De internering moest volgens Vervaeck tot een behandeling of reïntegratie van de delinquent leiden. Om dezelfde redenen was hij voorstander van bijkomende beroepsopleidingen in fabrieks- en landbouwkolonies. Vooral deze laatste kregen – vanwege van de zuiverende rol van de plattelandsarbeid – zijn voorkeur.

Doordat het aantal landlopers na 1918 zeer snel daalde, kwam er binnen het bestaande gevangenisnetwerk plaats vrij om aan Vervaecks diversificatie tegemoet te

komen. In Merksplas kwamen er zo een landbouwschool voor jonge delinquenten en een gevangenissanatorium, en aparte vleugels voor ouderen en recidivisten, naast een antropologische dienst (in 1928) die zich bezighield met het in kaart brengen van de bevolking van Merksplas. Na de Tweede Wereldoorlog werd de antropometrische aanpak verlaten.
[lxxiii][EINDE KADER]

KADER Biografische informatie

FASE 3: DE BELGISCHE STAATSINSTELLINGEN WORTEL EN MERKSPLAS (KOLONIËN V EN VII)

De Koloniën in België waren in 1842 failliet gegaan en de Maatschappij van Weldadigheid voor de Zuidelijke Nederlanden werd ontbonden. Prins Frederik, de belangrijkste schuldeiser, kocht het vastgoed in 1846 en verkocht het in 1862 aan vier privé-eigenaars. Lange tijd stonden de gebouwen leeg. In Wortel werden stelselmatig boerderijtjes afgebroken om met het bouwmateriaal andere panden te herstellen. Door de Wet op de beteugeling der bedelarij en landloperij (1866) maakten beide koloniën een doorstart en werden ze in 1870, samen met het vroegere bedelaarsdepot van Hoogstraten dat in de buurt lag, als 'Rijksweldadigheidslandbouwkoloniën' eigendom van de Belgische Staat. Zo begon in de Zuidelijke Nederlanden de derde fase in de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid: de opbouw van staatsinrichtingen.

Onder leiding van Victor Besme, de architect-stedenbouwkundige die in de tweede helft van de 19de eeuw ook instond voor de grote herinrichting van de stad Brussel, startte in Merksplas een omvangrijk bouwprogramma. Merksplas beleefde een forse schaalvergroting en groeide uit tot een monumentaal ensemble met symmetrisch opgestelde slaappaviljoenen en een centraal gelegen kapel. Personeelswoningen, een school en een hospitaal complementeerden het geheel. De oude perceelsindeling bleef behouden.

In deze staatsinstellingen gold een arbeidsplicht, onder meer in de landbouw. Vrij snel al werden in grote ateliers goederen geproduceerd in opdracht van externe bedrijven. In 1907 waren het er elf, in 1910 al vijftien. Voor deze nijverheid werd ook de buurtspoorweg (een smalspoorbaan) doorgetrokken tot aan de werkhuizen. De landarbeid werd geconcentreerd in één zogenaamde 'grote hoeve', een gebouwencomplex rondom een weids binnenplein. Om de nodige bakstenen voor deze grootse bouwcampagne te kunnen leveren, werd op het domein een eigen productie opgestart.

Ook Wortel maakte een grote verandering door om het terrein geschikt te maken voor zijn nieuwe functie als onvrije Kolonie. Vlak bij het centrale kruispunt werd een grootschalig gebouwencomplex toegevoegd met slaapzalen, werkhuizen, een kapel en dienstlokalen rond een rechthoekig binnenplein. Net als in Merksplas trad er schaalvergroting op in de landbouw: er kwam één grote hoeve voor het hele gebied. Die werd ingericht aan het centrale kruispunt, naast een kazerne, een herberg en een school. Bij al deze gebouwen – ter vervanging van de vier centrale gebouwen uit de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid – bleef de karakteristieke schuine plaatsing aan het kruispunt bewaard. Daarnaast werd ook hier een reeks personeelswoningen toegevoegd – met een verschillende typologie naargelang van de functie van de bewoner. Verspreid over het terrein kwamen tot slot dienstgebouwen: een schaapskooi, een lazaret voor besmettelijke ziekten, een schuur voor het tuingerief. Het oorspronkelijke raster van de vrije Kolonie bleef evenwel bewaard.

Door de wet-Lejeune van 1891 – die een onderscheid maakte tussen 'beroepsbedelaars' en mensen die door pech of ouderdom bedelaar werden – gingen beide locaties zich specialiseren. Merksplas werd aangeduid als 'Bedelaarshuis' voor beroepsbedelaars en Wortel als 'Toevluchtshuis' voor mensen die buiten hun schuld om tot de bedelstand vervielen. Merksplas won geleidelijk aan belang als bewaarhuis met een vergelijkbaar regime als de penitentiaire instellingen; het aantal geïnterneerden steeg van 800 in 1879 tot 5.291 in 1911.

Zowel tijdens de Eerste als de Tweede Wereldoorlog stonden beide instellingen gedeeltelijk leeg en werden ze eerst door de Duitse bezetter en nadien door de geallieerden gebruikt als opvangtehuis en als gevangenis voor krijgs- of politieke gevangenen. Door de verbeterde sociale wetgeving en de nood aan arbeidskrachten bij de wederopbouw kwamen er na de Eerste Wereldoorlog veel minder landlopers in de Koloniën terecht, wat leidde tot periodes van tijdelijke (gedeeltelijke) leegstand en functiewijzigingen. Tijdens het interbellum werden speciale behandelingen ingevoerd voor specifieke groepen die in Wortel en Merksplas werden

ondergebracht: er kwam een afdeling voor epileptici, een voor 'geesteszwakken' en een sanatorium voor tuberculoselijders. Telkens leidde dat tot aanpassingen en een herinrichting, maar grotendeels binnen het bestaande gebouwenpatrimonium. Ook de inrichting van de antropologische dienst, die de gevangenen meer individueel begeleidde, paste in dat beleid. De Tweede Wereldoorlog bracht naast de vele functiewisselingen ook nogal wat oorlogsschade met zich mee, vooral in Wortel. Daar werd de boerderij zwaar beschadigd – en slechts gedeeltelijk herbouwd. Ook een aantal woningen werd na oorlogsschade gesloopt.

In 1955 werden Merksplas en Wortel onafhankelijke instellingen. Merksplas was na de Tweede Wereldoorlog een zuivere strafinrichting geworden. Daarom werden in deze periode moderniserende verbouwings- en aanpassingswerkzaamheden aan de hoofdgebouwen uitgevoerd, die de evoluties in de wettelijke normen voor penitentiaire instellingen volgden. Om veiligheidsredenen werd de oorspronkelijke zadeldaken met dakkapellen vervangen door platte daken. Er werd een bibliotheek ingericht, er kwamen sportterreinen, recreatieruimtes en een bioscoopzaal voor de gevangenen. Op de plek van de chicoreibranderij kwam het Instituut voor de Penitentiaire Kaders, een vormingsinstituut voor cipiers. Omdat er geen tuberculosepatiënten meer waren, werd in 1991 het sanatorium gesloopt.

FASE 4: WAARDERING VOOR EN HERONTWIKKELING VAN HET ERFGOED

In de vrije Koloniën (sinds 1960) en in de onvrije Koloniën (sinds de jaren 1990) is er een hernieuwde belangstelling voor het uitzonderlijke landschap en de bijbehorende geschiedenis. Verenigingen, stichtingen en bedrijven werken aan herstel en instandhouding. De overheden steunen en faciliteren deze ontwikkelingen.

Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord (Koloniën I, II en III)

Nog steeds is in de vrije Koloniën landbouw een belangrijke economische drager. Alle agrarische bedrijven zijn inmiddels privéondernemingen. Sinds 1960 is de Maatschappij van Weldadigheid een stichting, met als hoofddoel het bewaren van de cultuurhistorische waarden en verhalen voor het nageslacht. Ze treedt voornamelijk op als beheerder van gronden en onroerend goed. De Maatschappij bezit nog altijd een substantieel deel van de grond (1.300 ha) en 60 panden, en exploiteert deze zonder winstoogmerk. Samen met de gemeente Westerveld en de provincie Drenthe ontwikkelt ze sinds 2015 projecten om het authentieke kolonielandschap te herstellen en te versterken, en werkt zij aan de oprichting van een

Koloniecentrum, dat onder meer het vernieuwde bezoekerscentrum en bedrijvigheid met een band met de kolonie moet gaan huisvesten.

Het verlenen van sociale hulp beperkt zich tot het faciliteren van huisvesting (Kiemhuis) en werkzaamheden voor Wajong-jongeren met een uitkering en/of dagbesteding. Op bescheiden schaal wordt steun verleend aan verenigingen en instellingen in de regio, zoals Gehandicaptentuin en de Fruithof.

Ommerschans (Kolonie IV)

Ook in de Ommerschans blijft landbouw de belangrijkste economische drager. Alle agrarische bedrijven en dienstwoningen zijn door de Staat verkocht aan privé-eigenaren en in 2015 werden verschillende structuren, waaronder de gracht, opgeknapt. Staatsbosbeheer en de Vereniging Ommerschans werken samen aan projecten om het erfgoed in stand te houden en te ontsluiten.

Veenhuizen (Kolonie VI)

Medio jaren 1980 kwam er een eind aan de status van Veenhuizen als gesloten rijkswerk- en strafinrichting. Justitie stootte openbare wegen, landbouwgronden en woningen af. Deze opheffing maakte een eind aan de beperkte toegankelijkheid van Veenhuizen: de kolonie werd een gewoon dorp. Leegstand en verval leidden eind jaren 1990 tot een herontwikkelingsprogramma voor het gebied. Ondanks de recente sluiting van een inrichting blijven de justitiële inrichtingen de dragers van de economie van het dorp. De nieuwe aandacht voor de erfgoedwaarde leidde tot vele restauraties, herbestemmingen en ontwikkelingen in het kader van bij het gebied passende bedrijvigheid, zoals toerisme (het Gevangenismuseum) en recreatie (wandeltochten, hotel). Grote herbestemmingen zijn geweest: die van het Tweede Gesticht, het Hospitaalcomplex en het Maallustcomplex. De afgelopen 25 jaar is zowat 60 miljoen geïnvesteerd in het gebied. ‘Werken aan de Toekomst van Veenhuizen’ is het lopende programma dat gebouwen van het Rijk die geen rijksdoel meer dienen, toekomstbestendig maakt. Dat gebeurt door het zoeken en vinden van (nieuwe) economische dragers.

Wortel en Merksplas (Kolonie IV en VII)

Onder Europese druk schafte België in 1993 de Wet op de Landloperij (ook wel de wet-Lejeune genoemd) af, wat de opheffing van de koloniën van Wortel en Merksplas betekende. Diverse activiteiten vielen weg en gebouwen verloren hun functie.

In Merksplas leidde dat tot de sloop van diverse gebouwen. De vier slaappaviljoenen werden tot gesloten opvangcentrum voor illegalen aangepast en gemoderniseerd. Zo werden de gevels in een zalmroze kleur overschilderd, met uitzondering van de naar de kapel gerichte, en werd het interieur aangepast. Een nieuwe portiersloge (1998) onderbreekt de zichtlijn tussen gevangenis en kapel. In Wortel bleven enkele landlopers/recidivisten in de kolonie wonen, maar vanaf mei 1996 werd de instelling gedeeltelijk omgebouwd tot een inrichting voor lichtgestrafte gedetineerden.

De verandering van 1993 heeft tot tijdelijke leegstand en verval geleid. Om die evolutie tegen te gaan is in 1997 door de Provincie Antwerpen Kempens Landschap opgericht, een zusterorganisatie van de Provinciale Landschappen in Nederland. Deze organisatie wil het landschap van de Koloniën – en andere bedreigde landschappen – zoveel mogelijk herstellen en verder ontwikkelen. Deze doelstellingen vertonen gelijkenissen met wat de British National Trust met het door haar beheerde erfgoed wil bereiken. Op dit moment begeleidt Kempens Landschap in Wortel en Merksplas een omvangrijk tienjarenprogramma van restauratie en herbestemming, met een budget van 35 miljoen euro en met onder meer op het programma de restauratie van de Grote Hoeve en de Landloperskapel in Merksplas. In het woonstalhuis van de Grote Hoeve opent in 2017 een bezoekerscentrum dat de 'toegangspoort' tot Wortel- en Merksplas-Kolonie wordt. Met allerlei (subsidie)projecten zorgt Kempens Landschap ervoor dat de Koloniën uitgroeien tot een aantrekkelijk toeristisch gebied.

Van taboe naar herinnering en trots

Bij generaties kolonisten en hun nazaten rustte er een taboe op hun afkomst. Veel mensen schaamden zich voor hun band met de Koloniën en de mogelijk negatieve gevolgen voor hun maatschappelijke ontplooiing. Zo was het tot enkele decennia geleden niet ongewoon te liegen over je herkomst uit de Koloniën. Job van den Have, in 1904 directeur van de Maatschappij van Weldadigheid, schreef in dit verband al: 'Overal, door geheel Nederland, kent men den zwerver, den landlooper en den dronkaard, die naar de kolonie werd opgestuurd; het is dus niet te verwonderen dat het groote publiek in de meening verkeert, dat deze personen bestemd zijn voor Frederiksoord. Het kwam ons daarom vooral wenschelijk voor om het woord Koloniën zooveel mogelijk te laten vervallen, en alleen te spreken van Maatschappij van Weldadigheid. […] Ook de bewoners uit de Maatschappij van Weldadigheid hebben onwillekeurig medegewerkt om het misverstand te bevorderen. Velen toch die als dienstbode, tuinknecht, timmerman of in een andere betrekking de Maatschappij verlaten hebben, verzwegen den naam Frederiksoord of Maatschappij van Weldadigheid, en gaven voor van Steenwijk, Vledder, Steggerda, Steenwijkerwold of Westerbeeksloot te komen.'[lxxiv]

Aan het eind van de 20ste eeuw ontstond er – mede dankzij de groter wordende afstand in de tijd en de toenemende interesse voor genealogie – geleidelijk aan een hernieuwde, positieve belangstelling voor de Koloniën en veranderde hun reputatie. De uitgebreide archieven, met persoonlijke dossiers van alle kolonisten, werden een rijke bron voor genealogisch onderzoek en de studie van de sociale geschiedenis. De publicatie van publieksboeken als *De Proefkolonie* (Wil Schackmann), de vertaalde bestseller *Het Pauperparadijs* (Suzanna Jansen), *Koloniekak* (Mariët Meester) en *De Bedelaarskolonie* (Wil Schackmann) heeft het taboe grotendeels geslecht. Schaamte over de persoonlijke afkomst maakt plaats voor trots op de sociale emancipatie van families. Deze tendens is ook merkbaar in België, met het boek *Landlopers* van Toon Horsten en het wetenschappelijk onderzoek van Rik Vercammen en Kurt Loomans. De Grote Hoeve van Merksplas wordt getransformeerd tot een toeristisch ankerpunt.

De Koloniën zijn een product van tweehonderd jaar sociale geschiedenis, in de vorm van onderwijs, arbeidstherapie, straf en boete voor arme mensen. Door het geleidelijke afnemen van hun belang als oord van opsluiting en afzondering groeit hun betekenis als herinneringsplek. Dit blijkt uit de komst van musea en bezoekerscentra (Bezoekerscentrum Merksplas, Gevangenismuseum Merksplas, Gevangenismuseum Veenhuizen, Koloniecentrum in Frederiksoord) en de herbestemming van gebouwen waarin het verleden van de koloniën centraal staat. Ook de indeling, de architectuur en straat- en veldnamen verwijzen naar de oorsprong van het kolonielandschap. Relicten als heidevelden en veenplassen verwijzen nog naar het oorspronkelijke landschap van vóór de Koloniën. Zo hebben de Koloniën zich ontwikkeld tot culturele landschappen waar het verhaal van de sociale emancipatie en het ontstaan van de verzorgingsstaat tastbaar wordt.

Dankzij het omvangrijke archief van de Maatschappij van Weldadigheid in Assen, het materiaal in het Nationaal Archief in Den Haag, de Rijksarchieven in Beveren en in Brussel, de boeken over het leven in de Koloniën en het ontstaan van musea, recreatieve kolonistenroutes, gedenkplaatsen en kolonistendagen worden de oude Koloniën van Weldadigheid hedendaagse *lieux de mémoire*.

IN HET KORT

In de loop van twee eeuwen zijn de Koloniën van Weldadigheid geëvolueerd en aangepast aan voortschrijdende inzichten wat armenzorg, psychiatrie en penitentie betreft. De vrije Koloniën in Nederland ontwikkelden zich tot landbouwnederzettingen. De onvrije Koloniën in Nederland

en België kregen nieuwe voorzieningen in lijn met de oorspronkelijke doelstellingen: sociale en justitiële inrichtingen voor de opvang en tewerkstelling van moeilijk opvoedbare jongeren, bedelaars, landlopers en uiteindelijk ook veroordeelden, ter beschikking gestelden of geïnterneerden. Iedere Kolonie ging daarbij haar eigen weg, met behoud van de structuur die de Maatschappij van Weldadigheid heeft gecreëerd en met een doorontwikkeling qua functies.

In het landschap van de Koloniën bleef het gedachtegoed van de Maatschappij van Weldadigheid herkenbaar, in de vorm van een strakke hiërarchische ordening van lanen, beplanting en gebouwen. Het was richtinggevend voor alle nieuwe ontwikkelingen. Het huidige landschap blijft dan ook, samen met de bebouwing, de fysieke weerslag van een bijzonder ambitieus collectief project.

(KADER van schaamte naar trots)

5. DE KOLONIELANDSCHAPPEN: EVOLUTIE (TOT AAN DE 20STE EEUW)

De Koloniën evolueerden twee eeuwen lang op het vlak van de organisatie en hun functie, zoals hierboven bleek. Ook het landschap evolueerde mee. In de volgende bladzijden wordt per Kolonie die evolutie geschetst, waarbij de samenhangende Koloniën I, II en III samen worden genomen. Er worden elke keer drie periodes onderscheiden: hoe was het landschap vóór de stichting van de Koloniën (ca. 1800), hoe zag het er rond 1830, zowat tien jaar na de stichting, uit en hoe moeten we het ons omstreeks 1900 voorstellen? Voor de huidige situatie verwijzen we naar hoofdstuk 2A in dit dossier.

FREDERIKSOORD, WILHELMINAOORD EN WILLEMSOORD (KOLONIËN I, II en III)

Het landschap circa 1800

Het grensgebied tussen de drie provincies Drenthe, Fryslân en Overijssel bestond aan het begin van de 19de eeuw uit een moeilijk toegankelijk keileemplateau dat bedekt was met natte heide, veenplassen en hoogveenmoerassen. Slechts hier en daar lag een wat hoger zandkopje met droge heide. Enkele kilometers oostelijk en westelijk begon de bewoonde wereld in de vorm van het hoger gelegen esdorpenlandschap op de stuwwal van Steenwijk

(Overijssel) en de hogere dekzandgronden rond Vledder (Drenthe). De toenmalige zandboeren gebruikten de wildernis voor het weiden van schapen en het steken van plaggen en turf. Enkele kronkelende zandwegen verbonden dorp en veld.

Ook aan de noord- en zuidzijde werd de wildernis begrensd door een bewoond cultuurlandschap, in de vorm van een oud veenontginningslandschap met de kenmerkende opstrekkende verkaveling. Het ging om de ontginningen van Peperga, Steggerda, Nijensleek en Wapserveen. Al in de 12de eeuw vonden hier ontginningen plaats, met als vertrekpunt de kleine riviertjes van de Linde (Zuidoost-Friesland) en de Wapserveense Aa (Zuidwest-Drenthe). De dalen zelf werden door de boeren uit de veenontginningsdorpen hoofdzakelijk voor de hooiwinning gebruikt.

Opvallende structuren in het landschap waren onder meer de ten zuiden van Noordwolde gelegen schipsloot, die in de 17de eeuw was gegraven voor de afvoer van turf (brandstof uit veen) uit het hoogveenkussen, en Landgoed Westerbeeksloot aan de doorgaande weg tussen Steenwijk en Vledder. Het landgoed midden in het heide- en veengebied was door de Westerbeeksloot en wegen naar het Drentse Vledder en Friese Noordwolde goed ontsloten.

Het landschap circa 1830

Tussen 1818 en 1825 ontstonden stapsgewijs de Koloniën die we tegenwoordig kennen als Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord, Boschoord en Oost- en Westvierdeparten. Ze werden in het verlaten heide- en veengebied enigszins verspreid over het landschap aangelegd, in een gebied van zo'n 12 kilometer lengte. De plattegrond van al deze Koloniën tezamen vertoonde uiteindelijk een soort van T-vorm. Ook na de aanleg telde de omgeving nog tot ver in de 19de eeuw veel natte heide- en veengronden.

De eerste Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid hadden elk hun eigen structuur en vormgeving, en werden door middel van vaarten en wijken (kanalen) met elkaar verbonden. In 1818 en 1819 stichtte Johannes van den Bosch aan de weg tussen Noordwolde en Westerbeek de eerste twee proefkoloniën, op het huidige Frederiksoord. Voor hun aanleg is de Westerbeeksloot verbreed en uitgediept. De nieuwe vaart diende als basis om de heide in rechthoekige patronen te ontginnen met haaks liggende wijken om zo een ontginnings- en transportstructuur te creëren. Elk van de 53 koloniewoningen aan de nieuwe wijken en wegen kreeg een aangrenzend perceel grond voor een moestuin en een boomgaard. De eerste hoeves boden ruimte aan één koe en tussen de tien en twintig schapen. Hoewel de percelen in een ordelijke structuur werden ontgonnen, is de infrastructuur van Frederiksoord niet rechtlijnig. Dit komt doordat ze aansloot op prekoloniale wegen en sloten, en op het landgoed Westerbeeksloot.

In 1820 kocht de Maatschappij 14 kilometer ten zuidwesten van Frederiksoord in het Overijsselse Steenwijkerwold heidevelden aan waar, naast buurtschap De Hall, Kolonie III (het latere Willemsoord) werd aangelegd. Hier was een planmatige opzet mogelijk omdat er nauwelijks rekening werd gehouden met de bestaande infrastructuur: in de heide gelegen paden. In 1825 zijn de twee ten noorden van Frederiksoord liggende Koloniën gefuseerd tot Wilhelminaoord (II). De infrastructuur van deze nieuwe Kolonie sloot, net als die van Frederiksoord, aan op de bestaande. De koloniehoeven van Wilhelminaoord hadden meer eigen grond dan die van Frederiksoord: 2,8 in plaats van 2,4 hectare per hoeve. Ten noorden van Wilhelminaoord, op de grens van Friesland, werd een 10 kilometer breed lint met honderd koloniehoeven aangelegd: de Oost- en Westvierdeparten. Deze lintbebouwing volgt grotendeels de voormalige schipsloot door het hoogveenkussen, waar tot de stichting van Vierdeparten nog turf uit het hoogveen werd gestoken.

Bij Wateren, het noordelijkst gelegen gedeelte van de Koloniën, werd in 1822 als laatste Kolonie Boschoord gesticht. De ontginning verliep hier niet zo vlot als bij de overige Koloniën, omdat de zandgronden die na de ontginningen aan de oppervlakte kwamen slecht van kwaliteit bleken te zijn. Er werden slechts 25 erven gerealiseerd. Na verwoede pogingen om de bodem vruchtbaarder te maken werd overgegaan op bosbouw. In 1823 is ten noorden van Wateren het Instituut voor de Landbouw gebouwd, waarvoor nog eens 500 land hectare ontgonnen en als weide voor veeteelt in gebruik werd genomen.

In 1830 bestond het aaneengesloten kolonielandschap rondom Frederiksoord uit circa 4000 hectare grond. Vanuit elke kolonistenwoning werd gemiddeld 3 hectare bijbehorende grond ontgonnen en bewerkt. De erven en percelen liggen daarom, ongeacht de verscheidenheid aan wijken en ontginningsstructuren, vrijwel allemaal parallel aan de ontginningsassen. De moestuinen en bouwlanden werden na de ontginning bemest met een mengsel van potstalmest, paardenmest, kalk en stadsvuil, om vervolgens te worden ingezaaid met brem, boekweit en andere groenbemesting. De groenbemesting werd in de bodem gespit om zo, samen met de reeds aangebrachte bemesting, een vruchtbare bodem voor gewassen als rogge, tarwe en aardappels te bieden. Na enkele jaren bleken de Koloniën niet geheel naar wens te functioneren: zo stonden de wijken en grachten ’s zomers vaak droog en bleken de populieren, waarmee de meeste wijken en lanen waren beplant, net als de gewassen niet bestand tegen de onvruchtbare zandgronden waarop de agrarische systemen werden uitgeprobeerd.

Niet elke kolonist bleef zijn of haar leven lang in de Koloniën wonen: in de tweede helft van de 19de eeuw startten meerdere ex-bewoners buiten de koloniegrenzen een nieuw en onafhankelijk bestaan in plaggenhutten. Zij bouwden die in de aangrenzende en nog veelal aanwezige gemeenschappelijk gebruikte heidegronden, met toestemming van de beheerders.

Het landschap circa 1900
De landbouwopbrengsten en daarmee ook de ontginningen van de Koloniën vielen tegen, waardoor de Maatschappij van Weldadigheid in 1857 overging tot een grondige reorganisatie en schaalvergroting. De gronden nabij Zorgvlied (Wateren) werden in 1859 verkocht en de focus verschoof van landbouw naar veeteelt, met als doel een gestage mestproductie voor een efficiënter landbouwsysteem. De kolonisten kregen als vrijboer 5 hectare pachtgrond toegewezen en er werden zes grote koloniehoeven gesticht met elk 50 hectare grond. Daar werden de minder zelfstandige kolonisten onder het toeziend oog van voormannen als landarbeiders tewerkgesteld. De productie nam in deze jaren toe. De laanbeplanting van populier werd vervangen door beter bij de grond passende soorten als zomereik en beuk.
In 1910 bezat de Maatschappij circa 2300 hectare grond, waarvan ruim 1200 hectare bouw- en weiland. In de Kolonie stonden 400 kolonisten- en vrijboerenhoeven en zeven grote boerderijen. Bosbouw besloeg 800 hectare grond en ruim 300 hectare was nog niet ontgonnen, maar werd later geleidelijk aan gecultiveerd tot bos-, bouw- en weiland.

OMMERSCHANS (KOLONIE IV)

Het landschap circa 1800
In het Ommersche veld, een groot heidegebied ten zuiden van het riviertje de Reest en ten noorden van de stad Ommen, lag het 17de-eeuwse verdedigingswerk Ommerschans. De schans was aan het begin van de 19de eeuw een van de grootste munitieopslagen van Nederland. De wallen rondom de stervormige grachten waren beplant met struikgewas als eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), vogelkers (*Prunus padus*), hakhout van zwarte els (*Alnus glutinosa*) en fladderiep (*Ulmus laevis)*. In de heidevelden rondom de schans lagen her en der boekweitakkers en zandduinen en liep een enkel stroompje. Ten noordwesten van Ommerschans lag een hoogveenkussen, waar turf als brandstof uit werd gestoken. Ten oosten van de schans bevond zich de belangrijkste toegang: de noord-zuidgeoriënteerde weg van Ommen naar het Drentse Meppel. Vanaf 1811 werden Ommerschans en omgeving beter ontsloten door de aanleg van de Dedemsvaart (1809-1811), die ten noorden van Ommerschans voor de grootschalige afvoer van turf werd aangelegd.

Het landschap circa 1830
In 1819 werden de Ommerschans en het gebied daaromheen door de Staat der Nederlanden aan de Maatschappij van Weldadigheid in bruikleen gegeven. Met de aanleg van de Dedemsvaart was de locatie al goed ontsloten. Kort na de aanleg van de Kolonie Ommerschans ontstonden ten noorden ervan ontginningsplaatsen als Balkbrug en het even oostelijk

verderop gelegen Dedemsvaart.

De Ommerschans had één centraal gebouw, dat binnen de oude vestingstructuur van de schans werd aangelegd. De vaarten en wijken werden op circa 400 meter afstand van elkaar in noord-zuidrichting afgewaterd op de Dedemsvaart en vormden zo een orthogonale ontginningsstructuur. Aan weerszijden van de wijken lag een jaagpad met een twintigtal boerderijen, waarvan de meesten door een oost-west georiënteerde eikenlaan met de omliggende landerijen werden ontsloten. Binnen deze structuur fungeerden de ontgonnen percelen als bouwland en weiland.

Daar waar de heide en venen in en rondom Ommerschans stapsgewijs verdwenen door ontginningen van zowel de Maatschappij als andere partijen, bleven de structuren van de voormalige schans en de Ommerweg zichtbaar in het kolonielandschap. Zij werden zelfs volledig ingebed in de vrijwel rechtlijnige ontginningsstructuur.

Het landschap circa 1900
Het landgebruik in de voormalige kolonie richtte zich vanaf de jaren 1890 steeds meer op bosbouw. In het nieuwe rijksopvoedingsgesticht Veldzicht konden de jongens onderwijs volgen aan een land- en tuinbouwopleiding. De structuur van de kolonie was vrijwel ongewijzigd: eikenlanen *(Quercus robur)* werden afgewisseld met beuken- en essenlanen (*Fagus sylvatica* en *Acer pseudoplatanus)*. Op de voormalige percelen van kolonistenwoningen verrezen nieuwe boerderijen. Het oorspronkelijke landschap rondom de Kolonie werd steeds meer ontgonnen, zoals de vele ontginningswijken laten zien die het hoogveenkussen ten zuiden van Dedemsvaart ontwaterden.

VEENHUIZEN (KOLONIE VI)

Het landschap circa 1800
Hoogveen en natte heide maakten van het landschap rond Veenhuizen een moeilijk begaanbaar en dunbevolkt bevolkt. Het werd door dieren als vossen, kraanvogels en adders bewoond, en door inwoners van omliggende buurschappen gebruikt om schapen te weiden, turf te steken en boekweit te verbouwen. Aan de noordoostelijke rand van het veengebied, waar het bovenloopje de Slokkert stroomt, lagen de restanten van de van oorsprong 14de-eeuwse nederzetting Veenhuizen. Aan het begin van de 19de eeuw omvatte Veenhuizen zeven hoeves en een kerkhof. Rondom de hoeves lagen akkers en boomgaarden, en in het rivierdal waren hooi- en weilanden gesitueerd. Veenhuizen was via zandwegen en paden met de noordelijk nabijgelegen dorpen Norg, Westervelde en Een verbonden.

Al in de 16de en 17de eeuw werden de eerste pogingen ondernomen om het hoogveen bij Veenhuizen grootschalig te ontginnen. Overblijfselen hiervan waren in 1800 nog de haaks op de Slokkert liggende wijken, waaronder de Veenhuizerdijk en de in een natuurlijk dal aangelegde Schipsloot. Veenhuizen had oorspronkelijk een kerk en kerkhof. De kerk is, waarschijnlijk vanwege de bodemdaling en oxidatie die tijdens deze veenontginningen plaatsvonden, in 1660 gesloopt. Het kerkhof is in de 17de eeuw verplaatst naar hoger gelegen zandgrond en heette in 1812 nog het 'Spaanse Kerkhof'.

Het landschap circa 1830

De Maatschappij van Weldadigheid kocht in 1822 de buurschap en veengronden van Veenhuizen op om er, net als bij Ommerschans, een onvrije Kolonie te stichten. Door het systeem van sloten, wijken en de Kolonievaart werd het hoogveen in percelen ingedeeld en ontwaterd. De gevangenen maakten de landerijen geschikt voor agrarisch gebruik. Uit het hoogveen werd turf gestoken en van minder venige lagen werd de toplaag afgebrand. Op deze wijze verdween de natuurlijke bovenlaag, tot het onderliggende zand werd bereikt. De percelen werden vervolgens geploegd en geschikt gemaakt als bouwland of voor de productie van bos. Door de ontginningen daalde de bodem op sommige plekken aanzienlijk.

Rond 1850 waren binnen de orthogonale percelenstructuur de verschillende gebruiksvormen van het ontginningsproces te herkennen. Waar het ene perceel nog een natuurlijke invulling had, werd even verderop tarwe verbouwd. De wegen langs de orthogonale wijken en vaarten werden beplant met eikenbomen (*Quercus robur)*. Vanuit de twintig over de kolonie verspreide boerderijen werd het agrarische toezicht geregeld. Het vervoer van goederen verliep primair via de Kolonievaart richting de Drentse Hoofdvaart. Hoewel de kolonie 'rationeel' over en in het veen- en heidelandschap werd gelegd, bleef de oude structuur van de buurschap Veenhuizen herkenbaar: de koloniale wijkstructuur sloot aan op de Schipsloot en oude ontginningsdijken; het Tweede en Derde Gesticht stonden op voormalige hoevegronden.

Het landschap circa 1900

De akkerbouw op de voedselarme grond bleek onvoldoende op te brengen en de Kolonie werd naar aanleiding van mislukte roggeoogsten en een cholera-epidemie gedwongen om het landbouwsysteem opnieuw in te richten. In 1859 nam de Staat der Nederlanden de Kolonie Veenhuizen, die inmiddels uit 10.000 inwoners bestond, over van de Maatschappij van Weldadigheid. Het bouwland werd gedeeltelijk omgezet in weiland. De grotere veestapel die hierdoor mogelijk was zorgde voor een hogere mestproductie. Het accent verschoof bovendien van de landbouw naar de productie van naald- en loofhout, zoals in de zuidelijke uitbreiding Florisland. De lanen werden behalve met eiken ook met beuken (*Fagus sylvatica*) beplant. De bestaande gestichten en voorzieningen werden door de Staat uitgebreid en vervangen door nieuwe Huizen van Bewaring.

Vanaf 1879 werd het watersysteem in verbinding gebracht met de Haulerwijk en andere Friese vaarten. Het meeste transport verliep nog steeds over water, maar ook het gebruik van de wegen voor transport nam toe. Onder meer de Hoofdweg aan de Kolonievaart werd dan ook verhard.

Hoewel het hoogveenlandschap rondom Veenhuizen steeds meer was opgeslokt door de naastgelegen veenontginningen van Smilde en Haulerwijk, lag Veenhuizen nog steeds als autonome en grotendeels zelfvoorzienende Kolonie in het hoogveen- en heidelandschap.

WORTEL (KOLONIE V)

Het landschap circa 1800
Ten oosten van het in de Belgische gemeente Hoogstraten gelegen dorpje Wortel lag een uitgestrekt en gevarieerd heidegebied met grote vennen en hier en daar een bosperceel. Ten zuiden van het gebied kronkelde het riviertje de Merck, omzoomd door weilanden en hooilanden. Bewoners uit omliggende woonkernen gebruikten de heide gemeenschappelijk voor het weiden van schapen en voor turfwinning in de nattere gedeelten. Meerdere oost-west georiënteerde zandwegen doorkruisten de heide en verbonden kleine buurschappen en eenzame hoeven als Heykant met de grotere plaatsen Wortel en Hoogstraten.

Het landschap circa 1830
Binnen de koloniegrenzen werd vanaf 1822 de heide ontgonnen door het afplaggen van de begroeide bovengrond, de heide te verbranden en de overgebleven arme zandgrond te bemesten en als bouwgrond in gebruik te nemen. Verder werd ook productiebos aangeplant (dennen). Niet alle grond binnen de koloniegrenzen werd ontgonnen: in het noorden van de Kolonie bleven vennen en heide grotendeels intact. Op het hoogtepunt van de Kolonie, in 1828, zou slechts 180 hectare bouwland in gebruik zijn geweest.

Vanwege de redelijk droge ondergrond had Wortel minder wijken dan de Nederlandse Koloniën: de kolonieopzet had een orthogonale blokstructuur van dreven die met populieren (*Populus*) en eiken (*Quercus robur*) werden beplant. De afwatering van de percelen verliep via oorspronkelijke veenstroompjes en enkele gegraven kanalen. In het midden van de Kolonie kwamen de hoofddreven bij elkaar in het ruitvormige plein *Les quatres Bâtiments*, waar de belangrijkste voorzieningen stonden. In 1827 telde Wortel-Kolonie 129 koloniewoningen, die door dreven werden ontsloten en met elk een eigen kavel.

Na het uit elkaar gaan van Nederland en België werd Wortel-Kolonie in 1842 opgeheven. De meeste kolonistenwoningen zijn in de decennia daarop afgebroken. Van het oorspronkelijke prekoloniale landschap resteerden enkel de vennen en goorstroompjes in het noorden van de Kolonie. De belangrijkste weg tussen Wortel en Heykant was rechtgetrokken en getransformeerd tot de oost-westelijke hoofddreef van Wortel-Kolonie.

Het landschap circa 1900
Het koloniale landschap was door de leegstand en de daaropvolgende nieuwe invulling (onvrije rijksweldadigheidskolonie van de Belgische Staat) grondig veranderd: het drevenstelsel bestond nog slechts uit de hoofdwegen en het kruispunt *Les quatres Bâtiments* was inmiddels met kasseien verhard. De dreven waren met enkele en dubbele eikenrijen (*Quercus robur)* beplant en de erfgrenzen van zowel de gebouwen als de cipierswoningen werden met beukenhagen afgeschermd. De voormalige heidegronden maakten plaats voor mijnproductiebossen (naaldhout) en ook landbouwpercelen uit de beginjaren van de Kolonie ruimden baan voor bosbouw.

MERKSPLAS (KOLONIE VII)

Het landschap voor 1800
Ten westen van het op zandgrond gelegen dorp Merksplas lag rond 1800 een groot heidegebied: de Bolckse Heide. Die was eeuwenlang in gebruik bij de inwoners van Merksplas, Rijkevoorstel, Bolck en Wortel als gemeenschappelijke grond. Zij weidden schapen op de heide en wonnen turf in de venige gedeelten. Uit diepere bodemlagen werd klei gewonnen voor een kleinschalige baksteenproductie. Meerdere zandwegen doorkruisten het gebied en verbonden de omliggende dorpen en buurschappen met elkaar. Verspreid in de heide lagen vennen en plassen.

Het landschap circa 1830
De Maatschappij van Weldadigheid kocht in 1823 het grootste gedeelte van de Bolcksche Heide op om daar in 1825 de laatste onvrije Kolonie voor landlopers te openen. De landlopers werden tewerkgesteld om de heide te ontginnen. Uit de venige gebieden van de heide staken ze turf, terwijl kleiputten in de diepere bodemlagen van het landschap werden benut om bakstenen voor de koloniegebouwen te produceren.

De ontgonnen koloniepercelen fungeerden als bouwland (boekweit, aardappelen, haver ,

rogge, klaver en spurrie) en naaldbos. In het noordoosten van de Kolonie was de heide nog niet ontgonnen en ook de vennen rondom de Kolonie waren halfweg in de 19de eeuw nog aanwezig. De percelen werden van elkaar gescheiden door greppels (grachten), die vaak een bakstenen versteviging langs de wanden kregen. Over de hele lengte van de kolonie liepen twee noordwest-zuidoost georiënteerde hoofddreven, waar kleinere dreven zowel evenwijdig als haaks op uitkwamen (het zogenoemde dambordpatroon of de orthogonale structuur). De hoofddreven werden aan beide zijden gepareerd door twee smallere dreven en zijn kenmerkend voor het orthogonale landschap van Merksplas. De Kolonie had één centraal gebouw, met vier grote boerderijen eromheen en daarnaast nog vier kleinere woningen verspreid over de Kolonie.

De koloniestructuur werd zodanig over het landschap gelegd dat vrijwel alle paden uit het heidelandschap verdwenen. Alleen de rechtgetrokken weg tussen Ryckevorsel en Merksplas en enkele veenplassen en heidestroompjes, werden in de structuur van de Kolonie ingebed.

Het landschap circa 1900
In 1870 werd het centrale bedelaarshuis geschikt gemaakt om dienst te doen als landlopersgevangenis. Rond 1920 beschikte Merksplas over meerdere gebouwen en hoeven die dienstdeden als nijverheidsgebouwen voor de gevangenen. Zo produceerde de steenbakkerij in het noordoosten van de Kolonie bakstenen uit de kleirijke ondergrond van Merksplas. De kleiputten die dit productieproces met zich meebracht, bleven in het landschap over als waterplassen. De Grote Hoeve gebruikte de kolonielanderijen voor de fok van melkvee, schapen, varkens en koeien. Het zuidelijk van de kolonie gelegen Biesven werd ontwaterd door middel van een kleine ringgracht om vervolgens als graasweide voor het vee van de Kolonie te functioneren. Op de bouwlanden werden aardappels, koren en haver verbouwd. De Kleine Hoeve huisvestte vanaf 1921 gedurende een tiental jaar een straflandbouwschool, die de gevangenen in de diverse agrarische disciplines tewerkstelde. In het noorden van de Kolonie waren naaldbossen (spar) aanwezig, die als productiebossen voor de mijnbouwindustrie dienden.

Het wegennet was in de loop der jaren uitgebreid. Veel dreven waren voorzien van bomenrijen en tuinen werden vaak door lage hagen afgezoomd. Ook de landbouwpercelen werden afgebakend met bomenrijen en houtwallen. De hele Kolonie werd bovendien in 1894 omringd met een 6,5 kilometer lange en tussen de 8 en 12 meter brede gracht die ook door bomen was omringd. De gracht is er nog steeds, maar is in het zuiden van de Kolonie nooit voltooid.

6. GROTE WEERKLANK: DE KOLONIËN IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Het initiatief van de Koloniën van Weldadigheid bracht in het begin van de 19de eeuw een intense ideeënuitwisseling en een stroom aan internationale publicaties op gang, die illustreert hoe uniek en waardevol veel tijdgenoten het project vonden. De redenen voor hun enthousiasme zijn niet ver te zoeken: het concept verenigde een aantal thema's die al vóór de publicatie van het plan door Johannes van den Bosch in de belangstelling stonden. Het vergroten van het landbouwareaal en de zelfvoorziening, armoedebestrijding, de maakbare mens, de sociale rol van burgerlijke elites en de Staat: het waren allemaal hot topics in die tijd, in Nederland en de hele westerse wereld. Het tijdsgewricht was er ook één van grote omwentelingen: politiek (de opkomst van de natiestaten), maatschappelijk (de ideeën van de Verlichting), economisch en sociaal (de Industriële Revolutie), demografisch (de grote bevolkingstoename). Voedselbevoorrading voor een redelijke prijs was een groot probleem en het groeiende aantal paupers wakkerde bij de burgerij de angst voor sociale onrust aan. Er werd naarstig naar mogelijke oplossingen gezocht. Dit was er een van.

Internationale inspiratie

De inzichten en ideeën die de initiatiefnemers in hun grootschalige koloniënplan samenbrachten, stonden dus niet op zichzelf. Je vond ze ook bij internationale denkers en activisten uit de hogere burgerlijke elite, waartoe zijzelf ook behoorden. Deze Europese elite was bij uitstek internationaal actief. Ideeën en visies, projecten en reisverslagen werden uitgewisseld via boeken, pamfletten en tijdschriften, ook in de kolonies in andere continenten. Typisch voor veel geschriften is de holistische benadering: landbouw, gezondheidszorg, onderwijs, arbeid, geestelijke gezondheidszorg…: het zijn samenhangende puzzelstukjes.[lxxv]

Johannes van den Bosch heeft de verdienste dat hij een aantal innovatieve ideeën heeft samengebracht en verwerkt in een plan dat ook effectief uitgevoerd kon worden. In zijn werk verwijst hijzelf naar internationale inspiratiebronnen zoals de Duitse agronoom A. Thaer[lxxvi], *A treatise on indigence* van Colquhoun[lxxvii], Lawaetz[lxxviii]. Als zijn belangrijkste bron geeft hij het werk van Jacob Carel Willem Le Jeune aan.[lxxix] Dat is niet onbelangrijk: deze historicus, taalkundige en polyglot was ambtenaar bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, dat voor de totstandkoming van het project minstens even bepalend lijkt te zijn geweest als de internationale inspiratiebronnen. De Staat was van bij het begin betrokken partij: *'Meestal heb ik mij zelfs alleen beroepen op den Heer Le Jeune, wiens onlangs uitgegeven en wel behandeld werk, getiteld:* Geschiedkundige nasporingen omtrent den toestand der armen en de bedelarij*, niet alleen de meeste daadzaken opgeeft, welke ik tot staving mijner Denkbeelden noodig had, maar bij wien men tevens de meeste Schrijvers vindt aangewezen, die deze of gene onderwerpen meer opzettelijk behandeld hebben, en tot welke men zich, des verkiezende, ter nadere opheldering zijner denkbeelden wenden kan.'*[lxxx]

Een geoliede communicatiemachine

De Maatschappij liet op het vlak van netwerking en promotie niets aan het toeval over. Ze wist zich gesteund door koning Willem I en kroonprins Frederik, stond in contact met personen en instellingen wereldwijd en droeg zelf sterk bij aan de ontwikkeling en praktische toepassing van haar gedachtegoed. Zo was er het tijdschrift *De Star* dat dat zijzelf uitgaf. Dat was in de eerste plaats gericht op het informeren over het initiatief en het betrokken houden van de directe achterban: de burgers die financieel participeerden en de gemeenten. Uiteraard was het ook functioneel in het verspreiden van het eigen gedachtegoed. De 'Belgische' en Franstalige tegenhanger *Le Philanthrope* was nog veel meer een hefboom voor de internationale uitstraling, alleen al door de taal. Ook de eigen verhandeling van Johannes van den Bosch zelf werd in 1821 in het Frans uitgegeven.[lxxxi] Een ander initiatief van de Zuidelijke Maatschappij was het benoemen van een select gezelschap van ereleden.

Studiereizen en reisverslagen

De internationale weerklank die de Koloniën kregen, zodra er gestart werd met de concrete uitvoering van de plannen, was groot. Ze werden meteen het voorwerp van studiebezoeken door een schare binnen- en buitenlandse geïnteresseerden, die daar vervolgens verslagen over publiceerden. Dat leidde tot besprekingen in internationale tijdschriften, een soort vergelijkende studies met daarin vaak de oproep van de auteurs om in hun eigen land iets soortgelijks te realiseren én met vaak ook concrete concepten aangepast aan de lokale noden en wettelijke context.

> *'…. The book in its present form is sent forth as the advocate of a practical experiment in Home Colonization, which has already received the support of many earnest friends.'*[lxxxii]

> *'La Hollande, plus libre dans sa politique intérieure, a donné un grand exemple dont l'Europe est appelée à profiter. Parmi les états que leur situation semble devoir exciter à imiter les institutions des Pays-Bas, et qui présentent les conditions les plus favorables pour obtenir les mêmes succès, la France est placée au premier rang. En effet, la France est essentiellement agricole. La population de quelques-unes de ses provinces est atteinte de paupérisme. ... Les avantages de ce système, qui embrasse toutes les classes souffrantes de la population, ne sont pas moins importants pour l'état et pour la société en général.'*[lxxxiii]

> *'At a time when so many good and industrious families are driven from England to seek subsistence by emigration to a foreign clime, it is surely a subject of the highest interest to the English country gentleman, and the philantropist in general, to know, that the waste lands and poor soil of his own country may be made capable of supporting not only such, but, by good management, even the idle and vagrant, the offscourings, as it were, of society. It is on this account, and with the idea that a visit to Frederiksoord will prove gratifying to many English travellers, that a route, in other respects uninteresting, is here introduced"* [lxxxiv]

De internationale bezoekers bezochten de Koloniën doelbewust vanuit hun eigen werkdomein: als filantroop, wetenschapper, ambtenaar, politicus… Nadien gingen ze met de informatie en opgedane inzichten aan de slag. Een aantal bezoekers werd gestuurd door de eigen overheid, naar aanleiding van op stapel staande hervormingsprogramma's. Zo maakt Samuel von Gruner in opdracht van de Beierse vereniging voor landbouweconomie in 1821 een studiereis in de Lage Landen. Zijn eigenlijke onderwerp was de organisatie van de landbouw en de gebruikte technieken, maar hij vond de Koloniën zo bijzonder dat hij er een hoofdstuk aan wijdde.[lxxxv] Ook een verder niet genoemd lid van de Highland Society kwam voornamelijk om landbouweconomische aspecten te bestuderen en schreef naar aanleiding van zijn reis een heel boekje over de Koloniën.[lxxxvi]

Veel Franse aandacht

In de jaren 1830 kreeg het initiatief bijzonder veel aandacht in Frankrijk. De aanleiding was een hele reeks essays en monografieën van Franse auteurs over armoedebestrijding en de rol van landbouwkoloniën daarin – met een uitgebreide bespreking van de Maatschappij van Weldadigheid en haar Koloniën.

> *'Lorsque la publication du mémoire de M. le général Van den Bosch, sur la colonie agricole de Frederik's-Oord eut fait connaître à l'Europe l'existence et les succès de cette patriotique et philanthropique institution, plusieurs écrivains s'empressèrent de la proposer pour modèle à la France. [...] Successivement MM. Deby, de Ferussac, Léopold de Bellaing, de Marivault, Eugène de Monglave, Bidaut et de Rayneville, appelèrent l'attention publique sur les établissements agricoles de bienfaisance des Pays-Bas.'* [lxxxvii]

Er waren nog meer auteurs dan de namen die hierboven worden genoemd: Alban de Villeneuve-Bargemont stond bekend om zijn rol in de eerste sociale wetgeving van Frankrijk en

Joseph-Marie de Gérando was zeventien jaar lang secretaris-generaal van het Franse ministerie van Binnenlandse Zaken. [lxxxviii]

De toon en de inhoud van de publicaties wijzigen wel. Van nagenoeg blinde bewondering voor het ambitieuze plan, de grote daadkracht en de inbreng van de leden verschoof het accent naar een meer kritische beoordeling van het project op zijn daadwerkelijke merites: de kwesties van de financiën, het gebrek aan vrijheid van de kolonisten, de leefomstandigheden in de onvrije Koloniën. Men wijst de oplossing van de Maatschappij niet af, maar pleit voor aangepaste concepten die de zwakheden uit het systeem halen.

De levendige discussies tussen auteurs krijgen gaandeweg een meer formele opvolging: zo gelast Napoleon III zijn minister van Binnenlandse Zaken om een expertencommissie op te richten die initiatieven voor landbouwkoloniën voor volwassenen bestudeert. Dat mondt in 1851 uit in een uitgebreid rapport met een vergelijkende studie van bestaande landbouwkoloniën in Europa.[lxxxix] Ook de Belg Edouard Ducpétiaux publiceert dat jaar een vergelijkende studie, in opdracht van het Belgische ministerie van Justitie. Die leidt tot de oprichting van het rijksopvoedingsgesticht voor jongeren in Ruiselede, en later ook tot nieuwe wetgevende initiatieven en de herlancering van de koloniën van Merksplas en Wortel.[xc]

Protestantse verspreiding in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk

De ideeën inspireerden ook invloedrijke Duitse sociale hervormers in protestantse kringen. (Een aantal van hun initiatieven wordt besproken in de Comparatieve Analyse van hoofdstuk 3.) Zo publiceerde Theodor Fliedner, een protestantse dominee en een van de latere grondleggers van de Innere Mission[xci], in 1831 een verslag van zijn reis naar Nederland en Groot-Brittannië. Hij rapporteerde kritisch over de Koloniën, maar vond ze tegelijk zeker geschikt voor navolging.

> *'Die vorstehende Kritik der Kolonien beurkundet wohl deutlich genug, welchen hohen Werth ich diesen Anstalten beilege, und für Wünschenswerth ich es halte, dass jeder Staat ähnliche Kolonien, mit Vermeidung ihrer Mängel anlegen, und dadurch seinen Armen und Bettlern ein Dauerndes, selbsterworbenes Brod mit Beförderung ihres Seelenwohls verschaffen möge. Auch unser Preussenhat noch unangebauete Haiden genug in Westphalen, Niederrhein, Pommern und andern Provinzen, um solche Kolonien anzulegen, und seine Bettler- und Landarmenhäuser sind vielfach noch so kostspielig (...) dass sehr Vieles von jenen Anstalten Niederlands mit grossem Nutzen nachgeahmt werden könnt.'*[xcii]

Binnen dezelfde protestantse beweging is de stichter van het Rauhes Haus in Hamburg te situeren, Johann Hinrich Wichern, en veel later Friedrich von Bodelschwingh, de grondlegger van Anstaltt Bethel Bielefeld (1867) en inspirator van de bijzonder wijdverspreide Arbeiter Kolonien in Duitsland. Van deze laatste is bekend dat hij zijn inspiratie voor deze inrichtingen rechtstreeks bij de Koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid haalde.[xciii] Het Rauhes Haus zelf was dan weer de directe inspiratiebron voor Fréderic Auguste Demetz, de stichter van de landbouwkolonie voor jongeren in Mettray die daar in 1839 over schreef.[xciv]

Een aantal Engelse en ook Nederlandse koloniën van rond 1900 werd opgericht door protestanten die beïnvloed waren door diezelfde 'zendingsgedachte': de Kolonies van het Leger des Heils in het Verenigd Koninkrijk (1899-nu) en de christelijke landbouwkolonie Het Hoogeland in Nederland (1894-nu). Voor de Kolonies van het Leger des Heils had Harold E. Moore advies gegeven. De ervaringen die hij daarvoor verzameld had – onder meer in Frederiksoord – verwerkte hij in het boek *Back to the land*.[xcv] Bij sociale hervormers heeft dat boek op zijn beurt tot proefnemingen geleid, waaronder de Popular Union Colony in het Verenigd Koninkrijk (1904-1912), een landbouwkolonie verbonden aan een Workhouse.

In dezelfde periode publiceerde Wilson Carlile, de stichter van de Church Army, een vergelijkende studie van de landlopersopvang in Europa, met daarin ook aandacht voor Merksplas-Kolonie. Zijn rapport moest dienen als *food for thought* bij een aangekondigde hervorming van de Poor Law in het Verenigd Koninkrijk.[xcvi]

Honderd jaar inspiratie in Angelsaksische landen

De verspreiding van het Koloniën-gedachtegoed bleef dus niet beperkt tot het Europese continent. Haast een eeuw lang waren de Koloniën een inspirerend voorbeeld voor de armenzorg in de Angelsaksische wereld – ook al had Groot-Brittannië een heel eigen systeem van Poor Laws, met een uitgebreid net van Workhouses. Zowel het initiële concept van de Koloniën van de Maatschappij als de later bijgestuurde vorm in de door de overheid beheerde instellingen werd het onderzoeken waard bevonden. Zo werd in de jaren 1830 in opdracht van het Britse parlement onderzoek verricht naar buitenlandse praktijken van armoedebestrijding. Dat moest inspiratie opleveren voor de herwerking van het eigen systeem van Poor Laws. De Koloniën werden gedetailleerd besproken in het eindrapport. [xcvii]

Meer dan zeventig jaar later verwerkte Charles Richmond Henderson in zijn verslag van het Internationaal Prison Congres in 1905 in Budapest, gericht aan de gouverneur van Illinois in de

V.S., een advies van een Britse expertencommissie. Zij adviseert de eigen overheid in Engeland om kolonies op te richten naar het model van Merksplas.[xcviii]

> *'The committee recommends a system of penal labor colonies similar to that of the Belgian colonies as a new method of dealing with the vagrants in England. In the penal labor colony (1) the workman out of employment is treated as a patient and with care, and not as a criminal with imprisonment. His downward career is arrested before his technical skill is lost; (2) the whole vagrant class is subjected to the steadying influence of regular life and regular work for long periods of time, and, while the colony may be unable to re-establish him in independent life, yet his life will be made pleasant and he will be prevented from recruiting the criminal class; (3) the cost of maintaining a vagrant is less than in prison, for in the colony he is self-supporting. As he must be taken care of, the committee recommends a more economical as well as a more corrective method.'*[xcix]

3. Justification for inscription

Verantwoording voor de inschrijving

Introductie

Door de UNESCO-Conventie voor de Bescherming van het Cultureel en Natuurlijk Werelderfgoed te ratificeren gaf zowel Nederland als België er blijk van zich te willen inzetten voor de bescherming van hun natuurlijk en cultureel erfgoed. Beide landen geven hieraan permanent uitdrukking bij het beheer van de Werelderfgoedsites op hun grondgebied.

De Operational Guidelines voor de implementatie van de Conventie verzoeken de landen-verdragspartijen onder meer een Tentatieve Lijst van erfgoedsites op te stellen waarvan ze overwegen ze te nomineren voor de Werelderfgoedlijst.

België

De eerste Tentatieve Lijst voor België werd in 1997 samengesteld. Hiervan werden tussen 1998 en 2016 elf [check: 12 in juli '16] eigendommen ingeschreven op de Werelderfgoedlijst.
De jongste twee decennia zijn een aantal items toegevoegd aan de Tentatieve Lijst, maar een echte revisie vond nog niet plaats. De Koloniën van Weldadigheid werden in 2013 toegevoegd, in het zog van het initiatief dat in Nederland was opgestart. Momenteel wordt voor het eerst een overkoepelende herziening van de Tentatieve Lijst in België in overweging genomen. De afronding daarvan is gepland voor 2018. Er is op dit moment nog geen specifieke benadering of keuze van thema's omschreven.

Nederland

De eerste Tentatieve Lijst voor Nederland werd in 1994 en 1995 opgesteld. Sindsdien zijn in Nederland tien eigendommen op de Werelderfgoedlijst ingeschreven.

Herziene Tentatieve Lijst

In overeenstemming met de Operational Guidelines heeft het Koninkrijk der Nederlanden zijn Tentatieve LIjst in 2011 herzien. Een aantal zaken werd tijdens het opstellen van de herziene Tentatieve Lijst opnieuw in overweging genomen. Zo baseerde de Nederlandse regering haar revisie op de Global Strategy die in 1994 werd ingevoerd, met als doel te komen tot een representatieve, evenwichtige en geloofwaardige Werelderfgoedlijst. Aangezien momenteel het Europese cultureel erfgoed oververtegenwoordigd is in de Werelderfgoedlijst, wenste de regering zich bij het opstellen van de Tentatieve Lijst te beperken. Oververtegenwoordigde categorieën, zoals historische stadscentra en religieus erfgoed, werden daarom uitgesloten. In de nieuwe Tentatieve Lijst ligt de focus op Nederlands erfgoed in de Caraïben, op natuurlijke en gemengde sites, op culturele nominaties in ondervertegenwoordigde categorieën en tot slot op nominaties in samenwerking met andere landen (transnationale en seriële nominaties).

Eén nominatie, drie thema's

De Nederlandse regering wenst het Nederlandse Werelderfgoed te gebruiken om een coherent verhaal te vertellen: het verhaal van Nederland. De nadruk ligt op de rijke geschiedenis van het land en op de diversiteit van zijn erfgoed. Nominaties horen thuis onder drie thema's:

- Nederland als land van water en waterbeheer,
- Nederland als ontworpen land en land van design, en
- Nederland als burgerlijke samenleving

De nominatie van de Koloniën van Weldadigheid als een cultureel landschap hoort in de eerste plaats thuis in het thema 'ontworpen land en land van design', maar ook de thema's 'water en waterbeheer' en 'burgerlijke samenleving' spelen in de ontwikkeling en het functioneren van de Koloniën van Weldadigheid een hoofdrol. Wat het eerste betreft: de aanleg van kanalen, vaarten en sloten was belangrijk bij de ontginning en de ontwatering van de koloniën. Thans vormen zij een essentieel en karakteristiek aspect van de orthogonale landschapsstructuur van de Koloniën van Weldadigheid.

In verband met het derde thema: in tegenstelling tot de meeste andere Europese landen wordt de Nederlandse geschiedenis niet gekenmerkt door het bestaan van een streng hiërarchische administratie onder leiding van een monarch of religieuze autoriteit. De opmerkelijk egalitaire en burgerlijke aard van de samenleving trad al in de middeleeuwen op de voorgrond. Een vast kenmerk was een naar Europese normen zwakke adel. Een ander kenmerk dateert van de 10de eeuw (en heeft trouwens ook betrekking op het waterbeheer): de oprichting van regionale waterschappen die instonden voor het waterbeheer en waarvoor de betrokkenheid van brede lagen van de bevolking was vereist. Dit betekende meteen de stichting van de oudste democratische bestuurslaag van het land. Deze geest van gelijkheid valt verder sterk op in de 16de en 17de eeuw – vooral in die laatste – toen bij de burgers van het land de mercantiele ingesteldheid en hang naar expansie op de voorgrond trad. Eenzelfde ingesteldheid was zichtbaar in de belangrijke bijdragen van de burgerij aan de 18de-eeuwse

Verlichting en bij de ontwikkeling van de wetenschappen in Nederland. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat de initiatiefnemers van de Koloniën van Weldadigheid, onder wie Johannes van den Bosch, ondernemende burgers waren, die een brede maatschappelijke beweging tot stand brachten voor de realisatie en financiering van hun utopie, met grote betrokkenheid van de Staat zelf.

3.1.a Brief Synthesis

Korte samenvatting

Summary of factual information

Een ingrijpend en grootschalig sociaal experiment van armoedebestrijding door landbouw, geworteld in het gedachtegoed van de Verlichting

Kort na de val van Napoleon in 1815 werd in het nieuw gevormde Verenigd Koninkrijk der Nederlanden de Maatschappij van Weldadigheid opgericht. Dat gebeurde door de burgerij, met de steun van ambtenaren van Binnenlandse Zaken en de koning zelf.
De Maatschappij van Weldadigheid had tot doel de armoede in de steden te bestrijden en zelfs uit te roeien. Ze deed dat door mensen uit het sterk verpauperde stedelijke proletariaat op te vangen – een financiële verlichting voor de steden – en in nieuw opgerichte Koloniën van Weldadigheid (opnieuw) zelfredzaam te maken.
Deze Koloniën van Weldadigheid wortelden in een utopisch gedachtegoed en in theorieën van de Verlichting met betrekking tot de emancipatie van burgers, onderwijs, zelfredzaamheid, eigen verantwoordelijkheid en vrijheid van godsdienstbeleving. Alles stoelde op het uitgangspunt dat de mens door een goede sturing maakbaar was (net zoals het landschap).
Er werd gekozen voor *landbouw*koloniën, omdat de kolonistengemeenschappen, door hun eigen voedsel te produceren, zelfvoorzienend konden worden en voor een daling van de voedselprijzen in het algemeen zorgen. Eigen voedselproductie was toen op veel plaatsen in Europa een belangrijk thema, net als het geloof dat landbouw voor een toename van de welvaart kon zorgen. Vandaar ook de grote internationale belangstelling voor dit project.

Nieuwe culturele landschappen

Tussen 1818 en 1825 richtte de Maatschappij van Weldadigheid zeven Koloniën van Weldadigheid op, in dunbevolkte uithoeken van het koninkrijk. In deze binnenlandse koloniën werd ruim tachtig vierkante kilometer woeste heide- en veengronden ontgonnen en omgevormd tot vruchtbare landbouwgrond.
Er waren twee types Koloniën: vrije en onvrije. De drie vrije Koloniën hadden een minder strikt

regime dan de vier onvrije. Zij waren erop gericht mensen in (een nieuw samengesteld) gezinsverband te huisvesten, terwijl de onvrije Koloniën zich tot individuen richtten (landlopers, bedelaars, wezen…) en meer collectief van karakter waren. Het Verlichte aan deze opzet was dat er voor alle doelgroepen en verschijningsvormen van armoede een oplossing mogelijk was.
Deze culturele landschappen, doelbewust ontworpen en geschapen door mensen, hebben zich twee eeuwen lang organisch ontwikkeld binnen de structuren uit de stichtingsfase. [voor vertaling: designed and organically evolved cultural landscape = specifieke categorie werelderfgoed]

Armoedebestrijding door disciplinering

De Maatschappij van Weldadigheid werd opgericht om de armenzorg radicaal om te vormen en op termijn overbodig te maken. Voor het eerst werden op nationale schaal en met betrokkenheid van de Staat verarmde stedelingen opgevangen en kregen ze, door een grootschalige binnenlandse kolonisatie en met werk in de landbouw, een nieuwe kans. De achterliggende filosofie was dat mensen maak- en remedieerbaar zijn, en dat ze door nieuwe kansen te geven zelfredzaam kunnen worden. Disciplinering van de kolonisten stond daarbij centraal: het verrichten van arbeid, het volgen van modern (landbouw)onderwijs en het bijbrengen van een strakke moraal aan de hand van religie. Wie naar een kolonie werd gestuurd moest als ‘een beter mens’ (lees ook: burger) terugkeren.
Het besluit om dit te doen in een zelfvoorzienende landbouwkolonie, ver weg van de steden, paste in het utopische idee om de Koloniën te laten functioneren als een ‘laboratorium’ voor het verbeteren van burgers, die vervolgens terug zouden keren naar de maatschappij. Dat dit voor de kolonisten in de praktijk vaak anders uitpakte, maakt dat de geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid ondanks de goede intenties ook een keerzijde heeft.

Voorloper: sociaal en landbouwkundig

Door hun experimentele en vernieuwende karakter – en mede door hun gewenste economische effecten: meer eigen voedselproductie en lagere voedselprijzen in het hele land – kregen de Koloniën van Weldadigheid internationale belangstelling en navolging. Zowel door de methode van integrale armoedebestrijding als door de vernieuwende landbouwmethodieken en hun organisatie betekenden ze op Europese schaal een radicale breuk met de praktijk van voorgaande eeuwen.

Vooruitstrevende denkers uit de Europese elite, onder wie Robert Owen, Johann Heinrich Pestalozzi en Philipp Emanuel von Fellenberg, waren erelid van de Maatschappij van Weldadigheid. Met ereleden van dit kaliber plaatste de Maatschappij van Weldadigheid zich welbewust in een internationaal netwerk. Dat vergemakkelijkte de toepassing van nieuwe ideeën, zoals bijvoorbeeld de inrichting van vernieuwend landbouwonderwijs (geïnspireerd door Pestalozzi). Het maakte anderzijds dat het experiment van de Koloniën internationale bekendheid genoot, dat internationale bezoekers een kijkje kwamen nemen en dat er veel

over werd geschreven. De Koloniën werden een voorloper van latere initiatieven met betrekking tot landbouwpolitiek, modelboerderijen, landbouwscholen en landbouwexposities.

Op sociaal vlak vormden de Koloniën van Weldadigheid een belangrijke kiem in het denken over volksverheffing, de sociale opgang van mensen en de rol van de Staat daarbij. Voor het eerst werd de zorg voor minderbedeelden en 'elementen die buiten het aanvaarde kader vielen' gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van een samenleving, en werd op landelijke schaal en met steun van de overheid een grootschalig experiment opgezet om hen een nieuwe kans te geven: iedereen kan met een goede omkadering een goede burger worden. Het initiatief van de Maatschappij van Weldadigheid is daarmee een essentiële voorloper in de ontwikkeling van de Europese traditie van sociale maakbaarheid, die na de Tweede Wereldoorlog uiteindelijk zou leiden tot de volwaardige verzorgingsstaat die we vandaag nog kennen. Ze zijn een iconisch voorbeeld van hoe een gemeenschap armoede kan bestrijden.

Het experiment was – ook naar huidige normen – ingrijpend en grootschalig. Dat blijkt uit de totale ruimtelijke *footprint*, maar ook uit het feit dat in het midden van de 19de eeuw 2% van de bevolking van Nederland was ondergebracht in één van de Koloniën. Eén op de 16 Nederlanders – meer dan 6% van de bevolking – heeft vandaag de dag voorouders die in de Koloniën van Weldadigheid hebben gewoond.

Summary of qualities; values/ attributes

Twee eeuwen Kolonielandschap en -bebouwing
Het culturele landschap van de Koloniën van Weldadigheid is de authentieke materiële getuige van een grootschalige, op de Verlichting geïnspireerde, utopische en gezamenlijke inspanning van de gegoede burgerij en de overheid om aan het begin van de 19de eeuw het stedelijke armoedeprobleem op te lossen. Het alomvattende streven naar enerzijds zelfredzaamheid en anderzijds orde en discipline door werk, scholing en het bijbrengen van een strakke moraal komt tot uiting in het ontwerp en de samenhang van landschap en gebouwen. De mens vormde het landschap, en het landschap zou de mens vormen.

De inrichting van het landschap is direct verbonden met het organisatiemodel van de respectievelijke Kolonie (vrij of onvrij, elk met een verschillend regime). De vrije Koloniën hebben een patroon van lange linten met kleine boerderijen, de onvrije een patroon met een centraal gesticht, omringd door grote boerderijen. De ambitie en de kwaliteit van het model – zowel het landschap als de ensembles en individuele gebouwen – laten zien dat dit een

prestigeproject was, dat actief gesteund werd door de Staat, ook met nationaal befaamde bouwmeesters.

Kenmerkend voor de Koloniën van Weldadigheid is ook de organische evolutie van de culturele landschappen gedurende twee eeuwen. Ze werden voortdurend aangepast aan nieuwe inzichten en opvattingen over landbouw, armenzorg, geestelijke gezondheidszorg en straf, maar de oorspronkelijke orthogonale structuur van het landschap en veel van de koloniebebouwing zijn gebleven. De belangrijkste attributen zijn:

- de **basistypologie** van het landschap van de enerzijds vrije en anderzijds onvrije Koloniën van Weldadigheid;
- de **orthogonale structuur** van het landschap, gevormd door wegen, beplantingen en waterlopen, het maatsysteem dat werd toegepast en het patroon van de bebouwing;
- de **bebouwing en beplanting** die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en disciplinering.

Rationale of the series, based on potential OUV

Een samenhangende serie van zeven koloniën met voortschrijdend inzicht en aangepast aan de lokale omstandigheden

In zeven jaar tijd werden zeven Koloniën van Weldadigheid aangelegd. De volledige serie illustreert de landelijke betrokkenheid, de grootsheid en de ambitie van de onderneming. De reeks laat tevens zien hoe snel nieuwe ideeën over landinrichting, landbouw en zorg elkaar in die jaren opvolgden en hoe de ervaringen uit de ene Kolonie werden geïntegreerd in een volgende, en zo in het systeem als geheel. De basisstructuur was overal gelijk, maar de invulling werd ook organisch aangepast aan de fysieke eigenschappen van de woeste grond en de lokale omstandigheden.

Bij elke nieuwe kolonie wijzigde de Maatschappij van Weldadigheid de concrete uitvoering van het model. Op de eerste plaats komt dit tot uitdrukking in het onderscheid tussen vrije en onvrije Koloniën, met elk een kenmerkende basistypologie. Ook binnen de twee types is de ontwikkeling zichtbaar. Elke kolonie heeft een orthogonale landschapsstructuur en een basisontginningspatroon van wegen, lanen, vaarten en een vaste maatvoering. Die structuur en dat patroon zijn vanwege natuurlijke omstandigheden, zoals de grondstructuur en het watersysteem, steeds iets verschillend. Per kolonie werden ook specifieke voorzieningen toegevoegd voor de opvang, disciplinering en vorming van de kolonisten. Dit maakt dat elke Kolonie in de reeks zich van de andere onderscheidt en een eigen betekenis heeft, die bijdraagt aan het geheel.

[OUV in de serie: matrix]

Attributen

Kolonie I: Frederiksoord (1818-1820)

I. Frederiksoord attributen	
Basistypologie vrije Kolonie van Weldadigheid: lange linten met kleine boerderijen	kaart
Structuur *Wegen:* • hoofdlanen • secundaire lanen • beplanting *Waterstructuren:* • schipsloot *Toegepaste maatsysteem:* percelen 2,4 later 2,8 ha, vergroot tot 50 ha *Patroon van de bebouwing*	kaart
Representatieve bebouwing en beplanting Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen Centrale voorzieningen, werkplaatsen Hoeves Gebouwen Maatschappij van Weldadigheid Landgoed Westerbeeksloot, sterrenbos, tuinaanleg tuinbouwschool	kaart en bijlage

Kolonie II: Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten (1821-1823)

II Wilhelminaoord attributen	
Basistypologie vrije Kolonie van Weldadigheid: lange linten met kleine boerderijen	kaart
Structuur *Wegen:* • hoofdlanen • secundaire lanen • beplanting	kaart

Waterstructuren: • schipsloot *Toegepaste maatsysteem:* percelen 2,8 ha, vergroot tot 50 ha *Patroon van de bebouwing*	
Representatieve bebouwing en beplanting Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen, bejaardenhuis Centrale voorzieningen, werkplaatsen, Hoeves Gebouwen Maatschappij van Weldadigheid	Kaart en bijlage

Kolonie III: Willemsoord (1820-1822)

III. Willemsoord attributen	
Basistypologie vrije Kolonie van Weldadigheid: lange linten met kleine boerderijen Kruispunt dorpskern	kaart
Structuur *Wegen:* • hoofdlanen • secundaire lanen • beplanting *Waterstructuren:* • sloten *Toegepaste maatsysteem:* 3 ha, vergroot tot 50 ha *Patroon van de bebouwing*	kaart
Representatieve bebouwing en beplanting Sporen van het Joodse leven Hoeve	Kaart en bijlage

Kolonie IV. Ommerschans (1819)

IV. Ommerschans attributen	
Basistypologie onvrije Kolonie van Weldadigheid:	kaart

centrale gestichten met boerderijlinten	
Structuur *Wegen:* • hoofdlanen • secundaire lanen • beplanting *Waterstructuren:* • grachten • wijken • kavelsloten *Toegepaste maatsysteem:* 35 ha, ca. 800 meter *Patroon van de bebouwing*	kaart
Representatieve bebouwing en beplanting Schans, Rijksinrichting en dienstwoningen Lintdorp, werkplaatsen, boerderijlinten Kerken en begraafplaatsen Gestichten Boerderijen	kaart en bijlage

Kolonie V: Wortel (1822)

VI. Wortel attributen	
Basistypologie eerst vrije Kolonie, later onvrije Kolonie van Weldadigheid: boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen en doorontwikkeling	kaart
Structuur *Wegen:* • hoofddreven • wegen en paden tussen de hoofdwegenstructuur *Waterstructuren:* • grachten • Staakheuvelse loop *Toegepaste maatsysteem:* (725 en 60 meter) *Patroon van de bebouwing*	kaart
Representatieve bebouwing en beplanting	kaart en bijlage

Bewakerswoningen, werkplaatsen, hoeve, begraafplaats Dorpskom (kruispunt)	

Kolonie VI: Veenhuizen (1823)

VI. Veenhuizen attributen	
Basistypologie onvrije Kolonie van Weldadigheid: centrale gestichten met grote boerderijen	kaart
Structuur *Wegen:* • hoofdlanen • secundaire lanen • beplanting *Waterstructuren:* • grachten • wijken • kavelsloten *Toegepaste maatsysteem:* (750, 375 en 25 meter) *Patroon van de bebouwing*	kaart
Representatieve bebouwing en beplanting Rijksinrichtingen en dienstwoningen Lintdorp, werkplaatsen Kerken en begraafplaatsen Gestichten Middenhuisboerderijen	kaart en bijlage

Kolonie VII: Merksplas (1825)

VII. Merksplas attributen	
Basistypologie onvrije Kolonie van Weldadigheid: centraal gesticht met grootschalige modelboerderij en doorontwikkeling	Kaart
Structuur *Wegen:* • hoofddreven • secundaire dreven *Waterstructuren:* • ringgracht	Kaart

Toegepaste maatsysteem: (225 meter) *Patroon van de bebouwing*	
Representatieve bebouwing en beplanting Grote Hoeve en omliggende gebouwen, cipierswoningen, Grote Kapel, School, begraafplaats	kaart en bijlage

3.1.b. Criteria under which inscription is proposed (and justification for inscription under these criteria)

Criteria waaronder inschrijving wordt voorgesteld (en onderbouwing van de inschrijving onder deze criteria)

De culturele landschappen van de Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd.

(iii): to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared

(iii) Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen.

De zeven Koloniën van Weldadigheid zijn het resultaat van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws maatschappelijk experiment in social engineering*, bedoeld voor de vorming van arme en behoeftige burgers via landbouw en disciplinering, en zo voor de bestrijding en uitroeiing van armoede in het hele Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.*

Voor het eerst werd op nationale schaal, in een publiek-private samenwerking en met betrokkenheid van de Staat, de systematische disciplinering ter hand genomen van armen en behoeftigen, zowel in gezinsverband als individueel (landlopers, bedelaars, wezen). Dat gebeurde door de oprichting van landbouwkoloniën en het verschaffen van arbeid in de landbouw, onderwijs en morele vorming, in een zelfvoorzienende gemeenschap met hoogwaardige voorzieningen. De Koloniën werden dan ook opgezet als 'laboratorium voor de vorming van betere burgers', terwijl tegelijk het contact met de samenleving intens bleef.

De zeven Koloniën van Weldadigheid werden in zeven jaar gerealiseerd (1818-1825). De strakke ordening van het landschap en de positionering van de gebouwen droegen bij aan de hiërarchie en het besef van de interne machtsverhoudingen. De gedachte dat men in een systeem zat waarbij men steeds gecontroleerd kon worden, was voldoende om rust en orde te verzekeren. Deze aanpak werd ook functioneel geacht bij de opvoeding tot goede burger: het idee was dat niet alleen de mens het landschap vormde, maar dat het landschap ook de mens vormde.

De kolonisten leefden in de Koloniën onder permanent toezicht en met een verregaande disciplinering. Zowel de orde in ruimtelijke zin (de orde van het landschap) als in de tijd (het vaste ritme van de dag, de week en de seizoenen) droegen hieraan bij. Door het arbeidsethos en het nastreven van morele deugdzaamheid werden armen in de Koloniën verplicht zich te voegen naar de normen en waarden van de burgerlijke elite. Pas wanneer dat proces voltooid was, mochten ze terugkeren naar de maatschappij.

Vanaf hun ontstaan zijn de Koloniën geëvolueerd in verschillende maar opmerkelijk parallelle richtingen, die bovendien nauw aansloten op hun oorspronkelijke functie. Ontwikkelingen in de sociaalpsychologische wetenschappen, de landbouwwetenschap en de inzichten over detentie, opvoeding, bestraffing en geestelijke gezondheidszorg van 1818 tot op heden zijn hier zichtbaar.

De zeven Koloniën van Weldadigheid zijn het resultaat van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws maatschappelijk experiment van* social engineering*, bedoeld voor de vorming van arme en behoeftige burgers via landbouw en disciplinering, en zo voor de bestrijding en de uitroeiing van armoede in het hele Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Dit blijkt uit:
1. de systematische disciplinering (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers, georganiseerd op een nationale schaal;
2. de opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen;
3. de opzet als 'laboratorium voor betere burgers', voor de bestaande samenleving.

(v): ***be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;***

(v) Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met

zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen.

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie utopische culturele landschappen, die door de mens zijn gesticht, ontgonnen en op een eigen wijze ingericht en bebouwd. Doel van de ontginning, inrichting en bebouwing was, naast de vorming van burgers die pasten in de toenmalige samenleving, innovatie van de landbouwproductie. De reeks vormt een samenhangend geheel van Koloniën met elk hun eigen kenmerken.

Een orthogonale landschapsstructuur werd als een nieuwe laag 'gelegd' boven op het oorspronkelijke, grotendeels woeste heide- en veenlandschap, waardoor zeven ontginningslandschappen ontstonden. Afhankelijk van het organisatiemodel zijn er twee types Koloniën: vrije en onvrije Koloniën, met een eigen hiërarchische ordening en maatvoering, en met een weloverwogen plaatsing van gebouwen. Het systeem richtte zich zo op álle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen. Elk van de zeven Koloniën is bovendien aangepast aan de lokale omstandigheden.

Het culturele landschap en de aanwezige bebouwing zijn representatief voor het experiment van armoedebestrijding door landbouwinnovatie. In beide types stond inderdaad de systematische en innovatieve aanpak van de landbouw centraal in het hele model. Die aanpak was gericht op het optimaliseren van de (voedsel)productie door de kolonisten, wat zowel henzelf als de Koloniën en de Maatschappij van Weldadigheid én het hele land ten goede zou komen. Hierdoor zijn de Koloniën ook te zien als voorloper van de initiatieven met modelboerderijen, landbouwscholen en internationale landbouwtentoonstellingen die vanaf de tweede helft van de 19de eeuw in Europa ontstonden.

Van alle fasen in de verdere evolutie gedurende bijna twee eeuwen zijn zichtbare en beleefbare sporen in het landschap herkenbaar, maar de landschapsstructuur van de ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid en de bebouwing bleven als richtinggevend ruimtelijk kader onmiskenbaar aanwezig.

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie utopische culturele landschappen die door de mens zijn gesticht, ontgonnen en op een eigen wijze ingericht en bebouwd. Doel van de ontginning, inrichting en bebouwing was, naast de vorming van burgers die pasten in de toenmalige samenleving, innovatie van de landbouwproductie. De reeks vormt een samenhangend geheel van Koloniën met elk hun eigen kenmerken.

Dit blijkt uit:

4. het doel om natuurlijke landschappen systematisch te ontginnen en nieuw in te richten ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal;
5. het organisatiemodel met twee types: vrije en onvrije Koloniën. Het systeem was gericht op alle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat de armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen;
6. de landbouwinnovatie, gericht op de maximalisatie en het optimaliseren van de productie door de kolonisten.

(vi): ***be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance.***

(vi) Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis.

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de overheid in de principes van de Verlichting, met uitgangspunten als emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, het 'contract' tussen individuen en de Staat, vrijheid van godsdienstbeleving… Het had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in het 19de- en 20ste-eeuwse Europa. Tegelijk stootte het op grenzen en had het schaduwkanten. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend.

De Maatschappij van Weldadigheid bracht innovatieve ideeën over een integrale aanpak van ontginning, landbouw, armenzorg, gezondheidszorg en onderwijs samen en destilleerde hieruit een plan dat in de praktijk ook werd gerealiseerd. De Koloniën van Weldadigheid kwamen in korte tijd tot stand, door een heel nieuwe en ingenieuze organisatievorm. Die was met steun van de nationale overheid opgezet, en met overal in het land ook lokale subcommissies die mee betaalden en 'hun' armen mee opvolgden. De leden behoorden tot verschillende sociale klassen. Deze publiek-private samenwerking voor de financiering, met een systeem van *crowdfunding*, droeg bij aan het succes.

De initiatiefnemers wilden de armen vormen tot 'normale burgers'. Volgens de Verlichte vooronderstelling achter het initiatief was dit perfect mogelijk. Dat het utopische gedachtegoed daadwerkelijk werd gerealiseerd, op deze schaal en met deze ambitie, maakt het initiatief uitzonderlijk. Hierdoor kreeg het veel internationale aandacht en navolging in andere initiatieven in Europa, zowel in concrete projecten als in nationale wetgevingen. Het markeert een vroege stap in de ontwikkeling van de Europese traditie van sociale

maakbaarheid, die na de Tweede Wereldoorlog zou uitmonden in de verzorgingsstaat.

Ook de Koloniën evolueerden. Het huidige landschap en zijn diverse betekenislagen getuigt ook daarvan, doordat per Kolonie het model steeds aan de omstandigheden werd aangepast. Waar geen landbouw mogelijk bleek, kwam bijvoorbeeld bosbouw, en waar het verheffen en terugbrengen van mensen in de maatschappij niet lukte en het Verlichte ideeëngoed dus op grenzen stootte, ontstonden gesloten justitiële inrichtingen.

De utopische ambities en hun grenzen, en ook de verdere geschiedenis van de Koloniën, hadden voor vele generaties kolonisten een schaduwkant, doordat een groot deel van hen niet uit het systeem raakte en niet kon terugkeren naar de reguliere samenleving. De facto waren ze onvrij geworden. De Koloniën behoren tot het collectieve geheugen van Nederland en België. Tot voor kort was dat ook als plek van schaamte en stigma: dit was een plek waar het rationele geloof in de maakbaarheid van mens en maatschappij op menselijke, financiële en praktische grenzen botste. De jongste decennia evolueert die geleidelijk aan tot een plek van emancipatie en trots.

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de overheid in de principes van de Verlichting, met uitgangspunten als emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, het 'contract' tussen individuen en de Staat, vrijheid van godsdienstbeleving… Het had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in het 19de- en 20ste-eeuwse Europa. Tegelijk stootte het op grenzen en had het schaduwkanten. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend. De confrontatie met dit cultureel landschap doet de bezoeker nadenken over de grenzen van de menselijke vrijheid en de maakbaarheid van individu en samenleving.

Dit blijkt uit:

7.

7. de rol van de maatschappelijke elite, geïnspireerd door ideeën uit de Verlichting, en de aanpak van de armoede op een nationale schaal, in een publiek-private samenwerking;

8. het herinneringslandschap met zijn uiteenlopende en evoluerende betekenissen in het collectieve geheugen van Nederland en België.

3.1.c Statement of integrity

Verklaring van integriteit

Voor het opstellen van de verklaring van integriteit en authenticiteit is naast de Operational Guidelines ook gebruik gemaakt van het Nara Document on Authenticity (1994) en het Vienna Memorandum ('World Heritage and Contemporary Architecture, managing the Historic Urban Landscape', 2005).

De Koloniën van Weldadigheid zijn culturele landschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en die zijn uitgebouwd tot agrarische koloniën met het oog op het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplinering. Tot op de dag van vandaag zijn dat uitgangspunt en doel herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen.

TWEE EEUWEN, VIER FASEN

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode vóór de komst van Maatschappij van Weldadigheid, met onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning.

1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825).

2. De verdere evolutie van de Koloniën (in tijd variërend per Kolonie; globaal 1825-1859).

3. Fase van rijksinstellingen in de onvrije Koloniën, gedeeltelijke privatisering in de vrije Koloniën en schaalvergroting in alle Koloniën (in tijd variërend per Kolonie, globaal na 1859).

4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (vanaf de periode 1980-1990).

De Koloniën zijn een levend cultureel landschap met verschillende historische tijdlagen, waarbij de ontwikkelingen per Kolonie een eigen richting volgden. Overal zijn nog de oorspronkelijke landschappelijke ontginningsstructuur en het geheel van functies, individuele en collectieve voorzieningen te zien waarin de kolonisten leefden en werkten.

Het voorgestelde werelderfgoed omvat de hele reeks van de zeven ooit opgerichte Koloniën van Weldadigheid. Hierin zijn alle ontginningsvormen en de ruimtelijke vertaling van de organisatorische modellen (vrije en onvrije Koloniën) terug te vinden, zoals de Maatschappij van Weldadigheid ze oorspronkelijk bedacht had.

De invulling van dit landschap werd in bijna twee eeuwen verrijkt en geactualiseerd. De huidige gebouwen werden deels gebouwd door de Maatschappij van Weldadigheid, deels door de Belgische en de Nederlandse overheid (onvrije Koloniën) en deels door particulieren (woningen en boerderijen). Er vonden in alle fases veranderingen plaats, die soms in de geest van de Koloniën werden uitgevoerd en daar soms los van stonden.

De visuele integriteit van de Koloniën heeft op onderdelen geleden onder de effecten van privatisering en tijdelijke verwaarlozing. Op dit moment is dat niet langer het geval. Leegstaande gebouwen worden herbestemd, het belang van het erfgoed wordt ten volle onderkend door de overheid en de bevolking, en er is geen verstedelijkingsdruk in de wijde omgeving.

Het voorgestelde werelderfgoed getuigt door zijn onderlinge samenhang en het geheel van ruimtelijke en associatieve waarden, met het bijbehorende roerende en immateriële erfgoed, van het uitzonderlijke karakter van de Koloniën van Weldadigheid. Dit maakt van de reeks van zeven uitzonderlijk en geloofwaardig erfgoed.

De integriteit van de voorgestelde serie Koloniën van Weldadigheid blijkt uit de volgende (complementaire) aspecten:

- Integriteit van de begrenzing. De begrenzing stemt integraal overeen met het door de Maatschappij van Weldadigheid in ontginning gebrachte gebied, met uitzondering van delen die geen essentiële uitdrukking van de OUV zijn, of die door latere ontwikkelingen minder goed herkenbaar zijn. Binnen de voorgestelde begrenzing liggen alle relevante attributen: aspecten van de landschapsstructuur, structuur van de bebouwing, de exemplarische bebouwing en beplanting die de geschiedenis en ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid illustreert.
- Landschappelijke integriteit. In de zeven Koloniën van Weldadigheid is de doelmatige aanleg door de Maatschappij van Weldadigheid herkenbaar gebleven en als geheel te ervaren. Ook de enorme schaal van dit experiment, meer dan tachtig vierkante kilometer die in ruim zeven jaar tijd uit heide en veen is ontgonnen en ingericht, wordt ten volle duidelijk. Superpositie van historisch en actueel

kaartmateriaal laat zien hoe goed en integraal de historische structuur herkenbaar bleef, net als de samenhang van de attributen in het landschap. De landschappelijke integriteit komt in alle zeven Koloniën tot uiting in het geheel van sloten, wegen, beplanting, bebouwingsstructuren, begraafplaatsen, sociaal-maatschappelijke functies, archeologische sites en ook gebouwtypologieën: koloniehoeves, gestichten, gestichtsboerderijen, kerken, scholen, dienstwoningen (herkenbaar voor verschillende rangen en standen), kantoren, wachthuisjes en verenigingslokalen.
Kenmerkend voor de vrije Koloniën zijn de doorlopende linten met kleinschalige boerderijen (koloniewoningen), die op verschillende manieren zijn gegroepeerd. Kenmerkend voor de onvrije Koloniën zijn de grote gestichten (of de archeologische resten hiervan) met een groepering van boerderijen daaromheen. Zowel de landschapstypologie (vrij, onvrij) als de aanpassingen daarin aan de lokale omstandigheden zijn herkenbaar.
De visuele en functionele integriteit van de Koloniën van Weldadigheid is op sommige plekken aangetast door latere ontwikkelingen. Voorbeelden hiervan zijn de aanleg van benzinepompen, winkels en supermarkten, landbouwschuren en recente woonwijken, en de sloop van de kappen op de gevangenis in Merksplas. De gebieden hebben op dit moment niet meer te lijden onder nadelige ontwikkelingen of ernstig verval.

- Integriteit van gebruik, als levende agrarische en zorglandschappen. De functies landbouw, zorg en opvoeding, disciplinering (en straf) zijn aanwezig gebleven en evolueerden door de tijd. De doorontwikkeling komt tot uiting in eigentijdse landbouwondernemingen en moderne gestichten, klinieken en penitentiaire inrichtingen. De functie 'herinneringslandschap' is hieraan recent toegevoegd. Ze is zichtbaar in routes, musea en kleinschalige toeristische voorzieningen.

- Integriteit van historische kennis, door uitgebreide archivering, ook van iconografisch materiaal, en onderzoek. De historische bronnen over de Koloniën van Weldadigheid zijn buitengewoon (omvang)rijk. Ze komen zowel van de Maatschappij van Weldadigheid zelf als van anderen die over de Maatschappij van Weldadigheid berichten. Zo omvat het archief van de Maatschappij zeer gedetailleerde verslagen en rapportages over het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën. Individuele gegevens en rapportages betreffende de kolonisten zijn gekoppeld aan concrete locaties in de Koloniën. De archieven zijn (in Nederland) en worden (in België) digitaal ontsloten en gedeeltelijk toegankelijk gemaakt aan de hand van digitale kaarten van het gebied (GIS). Online, alsmede via publicaties, tentoonstellingen en evenementen (zoals Koloniedagen) wordt de kennis over de Maatschappij van Weldadigheid en de kolonisten bij een groot publiek verspreid.

De integriteit wordt nog versterkt door de bufferzones. De Koloniën van Weldadigheid liggen allemaal in landelijke gebieden met hoofdzakelijk een landbouwfunctie. Nu en in de toekomst valt hier geen verstedelijkingsdruk te verwachten die een negatieve impact op de OUV zou kunnen hebben. Wel speelt enige ontwikkelingsdruk vanuit de landbouw: samenvoegen van percelen, andere teelten, schaalvergroting van de bebouwing, grotere erven, bredere wegen, opwekking van duurzame energie… In het managementplan wordt beschreven hoe hiermee om wordt gegaan.

Bij de selectie van de attributen hebben integriteit en de mate van conservering meegewogen. Daarom zijn de attributen in de genomineerde componenten over het algemeen in goede conditie. Beleid en regelgeving garanderen de instandhouding en de continuïteit van het gebruik – in lijn met de ontwikkelingen van de afgelopen twee eeuwen. Bouwwerken die relevante illustraties zijn voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de Koloniën hebben de status van een beschermd monument. Gebieden met de sterkste samenhang tussen bebouwing en landschap genieten een beschermde status als Beschermd Landschap of Beschermd Dorpsgezicht.

3.1.d Statement of authenticity

Verklaring van authenticiteit

Voor het opstellen van de verklaring van integriteit en authenticiteit is naast de Operational Guidelines ook gebruik gemaakt van het Nara Document on Authenticity (1994) en het Vienna Memorandum ('World Heritage and Contemporary Architecture, managing the Historic Urban Landscape', 2005).

De structuur van het culturele landschap, de aanwezige bebouwing en de archeologische vindplaatsen (Ommerschans) vertellen op een authentieke en geloofwaardige wijze het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, vanaf hun ontstaan tot op de dag van vandaag. De genoemde structuren zijn herkenbaar gebleven en in hun essentie bewaard.

Het gebruik van de Koloniën voor de landbouw en de doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies waarin de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de Koloniën hedendaags wordt ingevuld.

Het verbindende is niet één 'authentieke' tijdsperiode, maar de landschappelijke structuur die zich heeft ontwikkeld en waarin vier bepalende fases (zie verklaring van integriteit) zijn te herkennen. De serie als geheel geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment van de Maatschappij van Weldadigheid.

De authenticiteit van de voorgestelde serie van zeven Koloniën van Weldadigheid blijkt uit de volgende (complementaire) aspecten:

- Authenticiteit van de ontginning. Cartografisch onderzoek heeft laten zien dat de huidige structuur van het landschap overeenstemt met de structuur direct na de stichting van de Koloniën van Weldadigheid. (Het onderzoek gebeurde met behulp van kadastrale kaarten van rond 1830 in Nederland en de topografische kaart van Vandermaelen in België. Deze kaarten hebben een grote mate van nauwkeurigheid en zijn gedetailleerd wat betreft weg- en waterpatronen, landschappelijke verkavelingen en erfbegrenzingen.) Ook uit verder historisch onderzoek (reeksen opeenvolgende kaarten, historische beschrijvingen, tekeningen en foto's) blijkt dat in de zeven Koloniën de structuur van het landschap vrijwel ongewijzigd is gebleven. Wijzigingen die binnen de hoofdstructuur optraden zijn bijvoorbeeld het dempen van enkele waterwegen, het toevoegen van bijgebouwen aan boerenerven en incidenteel het toevoegen of slopen van gebouwen in de bebouwingsstructuur.

- Authenticiteit van de structuur van beplanting en bomen. Op basis van landschapshistorisch onderzoek zijn bomen en beplantingsstructuren geïdentificeerd uit de stichtingsperiode van de Koloniën van Weldadigheid en de vervolgfases. De structuur van de beplanting is uit de stichtingsperiode, de beplanting zelf stamt zowel uit de stichtingsfase alsook uit de latere fasen.

- Authenticiteit van bebouwing (materiaal en substantie). De bepalende bebouwing dateert uit de stichtingsfase en de vervolgfases, en is opgetrokken ten behoeve van de Koloniën van Weldadigheid. Dit blijkt uit het gegeven dat de bepalende bebouwing in bijna alle gevallen een beschermde monumentenstatus geniet. Hiervoor is de authenticiteit onderzocht en hierdoor is ook het behoud van monumentale waarde (hoofdvorm, materialen, compositie, relevante details) geborgd. Restauraties en interventies geschieden in overeenstemming met internationale inzichten inzake monumentenzorg.
  In Veenhuizen (jaren 1990), Wortel en Merksplas (eerste decennium 21ste eeuw) is er een periode geweest waarin na de terugtrekking van de Staat sprake was van leegstand en verval. Die werd in alle gebieden gevolgd door intensieve meerjarenprogramma's, gericht op grootschalige restauraties en herbestemmingen. Bij enkele ingrepen in het verdere verleden is de authenticiteit wel aangetast. Koloniehuizen, dienstwoningen, boerderijen en andere gebouwen die ingrijpend zijn verbouwd of vernieuwd, zijn vanwege het gebrek aan authenticiteit niet als afzonderlijk attribuut aangemerkt. Wel kunnen zij als element in het patroon van gebouwen in de landschapsstructuur mede een attribuut vormen, op grond van hun positionering en functie.

- Authenticiteit van bebouwing (vormgeving en architectuur). De Koloniën van Weldadigheid hadden in eerste instantie geen eigen bouwstijl of onderscheidende architectuur. De Maatschappij van Weldadigheid werkte samen met lokale aannemers bij de realisatie van de gebouwen. De bouwkundige opzet en architectonische vormgeving van de eerste fase sluiten daarom aan op de regionale bouwtradities, zoals het gebruik van baksteen, dakpannen en hout laat zien. In de

vervolgfases zijn (in de onvrije Koloniën) wel duidelijke architectonische 'families' herkenbaar, die het karakter van deze Koloniën nadrukkelijk bepalen. De belangrijkste transformaties die de rijksinstellingen ondergingen stonden onder leiding van rijksbouwmeesters. Zo is de staatsarchitectuur in Wortel en Merksplas van de hand van Victor Besme (1834-1904). In Ommerschans en Veenhuizen werkten Johan Frederik Metzelaar (1818-1897) en zijn zoon Willem Cornelis Metzelaar (1849-1918). Erfgoedinstanties in Nederland en België hebben de historische bebouwing geïnventariseerd en gewaardeerd.

- Authenticiteit van archeologische waarden. Er is veel authentiek archeologisch materiaal bewaard in de bodem van de Koloniën van Weldadigheid. Het archeologisch onderzoek staat in de Koloniën nog in de kinderschoenen. Plekken met te verwachten waarden zijn planologisch beschermd. De archeologische resten van de Ommerschans (vesting en gesticht), het Derde Gesticht van Veenhuizen, de hoeve van Wortel en de synagoge en het badhuis van De Pol in Willemsoord zijn gedeeltelijk onderzocht en niet verstoord.

- Authenticiteit van functies. Het huidige gebruik van de Koloniën komt zowel voort uit het economische landbouwmodel van de Maatschappij van Weldadigheid als uit de (ook latere) functies die verband houden met de verheffing, disciplinering en 'correctie' van grote groepen mensen. De Koloniën van Weldadigheid werden ingericht als zelfvoorzienende gebieden die leefden van de landbouw, en hadden voorzieningen voor zorg, onderwijs, disciplinering en bestraffing. In alle Koloniën bleef de landbouwfunctie een constante. En hoewel hun programma door de tijd en de veranderde inzichten evolueerde, zijn nog steeds functies aanwezig met betrekking tot zorg, disciplinering en straf.

Voor de attributen van het voorgestelde werelderfgoed is beleid ontwikkeld om de authenticiteit te bewaken. Dit is gebeurd door de aanwijzing van monumenten (alle Koloniën), beschermde landschappen (België) en beschermde dorpsgezichten (Nederland), aangevuld met de planologische borging van cultuurhistorische waarden (Nederland). In het Managementplan, dat deel uitmaakt van de nominatie, is de borging van de OUV, integriteit en authenticiteit op het overkoepelende niveau van de zeven Koloniën van Weldadigheid afgestemd. Voor plekken met grotere transformatie (zoals bij de Grote Hoeve in Merkplas en de herstructurering van de penitentiaire inrichtingen in Veenhuizen) bestaan masterplannen waarin de borging van hun uitzonderlijke waarde leidend is. Daarbij is het steeds de ambitie om bij alle ontwikkelingen in de programma's en het beheer uit te gaan van de erfgoedwaarden.

3.1 e Protection and management requirements

Bescherming…

Op landelijk niveau zijn de Koloniën van Weldadigheid in Nederland grotendeels erkend als ‘rijksbeschermd dorpsgezicht’: Veenhuizen (sinds 2008), Frederiksoord-Wilhelminaoord (sinds 2009) en Ommerschans (sinds 2011)). In België (Vlaanderen) is zowel Wortel- als Merksplas-Kolonie (1999 en 2007) erkend als ‘beschermd cultuurhistorisch landschap’. Anders gezegd: de Koloniën van Weldadigheid zijn op het hoogst mogelijke niveau beschermd. Bij (ruimtelijke) ontwikkelingen wordt zorgvuldig gekeken naar de kwaliteit. In Nederland worden stads- en dorpsgezichten door de gemeenten ruimtelijk beschermd door middel van een dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie in het bestemmingsplan. Er is een omgevingsvergunning nodig om binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht te (ver)bouwen of te slopen. In België moeten in beschermde cultuurhistorische landschappen eigenaars en beheerders het landschap in goede staat bewaren door onderhouds- en instandhoudingswerken uit te voeren. Het Vlaamse Gewest geeft bindende adviezen met betrekking tot erfgoed in beschermde gebieden.

In beide landen heeft de representatieve bebouwing een monumentenstatus en zijn deze onderdelen binnen de structuur beschermd. Sinds 2000 zijn grootschalige restauraties van structuren en gebouwen gestart. In totaal genieten 232 gebouwen en gebouwenensembles een bescherming op basis van een monumentenstatus.

In de Nederlandse Koloniën biedt het behoren tot Natuurwerk Nederland (Ecologische Hoofdstructuur op grond van de Natuurbeschermingswet) van delen van de kern- en bufferzone een bescherming van de natuurwaarde daarvan. Voor zowel Wortel- als Merksplas-Kolonie maken de natuurwaarden en de bescherming ervan integraal deel uit van de beschermingsstatus van het landschap. In beide landen zijn Natura 2000-gebieden aangewezen nabij de Koloniën of in de bufferzone (Fochtelooërveen bij Veenhuizen), waardoor ze deel uitmaken van een netwerk van natuurgebieden en zowel op nationaal als Europees niveau bescherming genieten.

… en beheer

Zowel in België als in Nederland wordt voor de Koloniën vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie – grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend bij de cultuurhistorische essentie van de

gebieden. De afzonderlijke gebieden krijgen hiervoor erkenning op Europees niveau (Europa Nostra, Eden Award).

Het managementplan dat voor de Koloniën van Weldadigheid werd opgesteld, bestaat uit een hoofdkatern voor het overkoepelende niveau van de seriële, transnationale werelderfgoedsite en deelkaternen voor alle aaneengesloten of bij elkaar liggende Koloniën. Het managementplan helpt bij de instandhouding van de uitzonderlijke en universele waarde (OUV) voor zowel de serie als de Koloniën afzonderlijk. Dit omvat:

- het beschermen, behouden, duurzaam onderhouden en beheren van het werelderfgoed;
- het op adequate wijze inpassen van nieuwe ontwikkelingen;
- het uitdragen van de waarde van het werelderfgoed naar de samenleving aan de hand van het universele en tijdloze thema van armoedebestrijding en de thematiek van de maakbaarheid van mens en landschap.

Het management van het beoogd werelderfgoed betrekt eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed.

Het management biedt continuïteit bij de inbreng van de omgeving en van bijzondere expertise bij het beheer en behoud van de kwaliteit van het erfgoed.

De Koloniën van Weldadigheid hebben een gemeenschappelijke coördinatie en regie bij het beheer van het totaal van de zeven Koloniën. In de organisatie komt dat als volgt naar voren:

- Er is een transnationale stuurgroep ingesteld waaronder de siteholder opereert.
- De provincie Drenthe (Nederland) en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen; Vlaanderen) treden op als siteholder.
- Vanuit de partijen die zitting hebben in de stuurgroep zijn menskracht en middelen vrijgemaakt voor het sitemanagement.
- De siteholder draagt zorg voor een adequaat beheer van de werelderfgoedsite als geheel. De siteholder zet de activiteiten op die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, en zorgt ook voor de communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage.
- Een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit verleent advies.

Op de schaal van de kolonie is de organisatie als volgt:

- Elke kolonie heeft een koloniemanager. De koloniemanagers zijn per kolonie verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de property, de bufferzone, alsmede voor het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied kunnen optreden.
- De ontwikkeling van de vier bezoekerscentra vanuit één gezamenlijk concept wordt mede vanuit privé-initiatieven vorm gegeven.
- In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen waarmee op structurele basis wordt overlegd en afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid bij de

bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van de property.
- In België heeft het merendeel van de stakeholders zitting in de Technische Coördinatiecommissie (TCC), waarvan Kempens Landschap voorzitter is. Daar worden alle relevante besluiten vooraf besproken. Voor inwoners en omwonenden worden informatieavonden belegd.

Verwachtingen en management op de lange termijn

Al vanaf de stichtingsfase hebben er ontwikkelingen plaatsgevonden in de Koloniën van Weldadigheid. Ook in de toekomst zijn ontwikkelingen inherent aan het karakter van de site als een 'levend landschap' waarin mensen wonen, werken en recreëren. De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van nieuwe economische impulsen. Die impulsen zijn ook nodig om de structuur van het landschap (met land- en bosbouw) en zowel de historische bebouwing als de onderdelen van de OUV in stand te houden. De Koloniën liggen niet in druk bewoonde gebieden, waardoor de ontwikkelingen rond wonen, bedrijvigheid, landbouw en infrastructuur kleinschalig zijn en geleidelijk verlopen. De natuur en de inrichting van het landschap dragen voelbaar bij aan de beleving van de vrije en onvrije Koloniën. Het landschap is na twee eeuwen nog steeds behouden en wordt nog altijd planmatig beheerd.

De belangrijkste potentiële bedreigingen vormen de schaalvergroting en vernieuwing van de landbouw en het gebruik van gebouwen door Justitie. De landbouw ontwikkelt verder en het hedendaagse landbouwkundig gebruik is een belangrijke kracht voor het beheer en behoud, mits in overeenstemming met de erfgoedwaarden. Door de veranderingen in het penitentiair gebruik – uitbreiding of mogelijke gedeeltelijke sluiting van gebouwen – heeft het gebruik door Justitie een belangrijke invloed in de onvrije Koloniën. In het managementplan zijn maatregelen opgenomen om de ontwikkelingen in goede banen te leiden en de instandhouding van de OUV te borgen: onder meer vergunningprocedures, onderzoeken, restauratieprogramma's, landschapsbeheersplannen of beheersmaatregelen voor de waterhuishouding.

Klimaatverandering speelt op lokaal/regionaal niveau nauwelijks. Op lokaal niveau treedt als gevolg van de klimaatverandering zowel verdroging als vernatting op. Beide aspecten vormen geen directe bedreiging door het goede beheer van aanwezige waterhuishouding en beherende instanties.

Geen van de zeven Koloniën van Weldadigheid bevindt zich in een verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Net zoals elders kunnen storm, onweer en hagel schade veroorzaken aan de beplantingen (vooral de laanbeplanting en solitaire beuken, onderdeel van

de oorspronkelijke beplanting) en gebouwen. Indien van toepassing zullen passende maatregelen genomen worden om schade te herstellen. Voor de vegetatie en de beplanting vormen daarnaast boomziektes een potentiële bedreiging. Hierbij zal gemonitord worden of ingrijpen noodzakelijk is om schade te voorkomen.

Het landschap van de Koloniën is aantrekkelijk voor recreatie in de regio. De huidige omvang van de stroom aan toeristen en recreanten varieert van enkele duizenden tot 250.000 bezoekers per jaar per Kolonie. De verwachting is dat na een eventuele erkenning als werelderfgoed het aantal bezoekers licht zal groeien. Deze groei valt goed te accommoderen in de gebieden. Samen met stakeholders zoals de bezoekerscentra (bestaand of voorzien) zal het koloniemanagement zorgen voor een goede opvang van de bezoekers in de gebieden. De bestaande infrastructuur inclusief de recreatieve infrastructuur van (regionale) wandel-, ruiter- en fietsroutes is voldoende ruim bemeten om de verwachte groei van het aantal toeristen en recreanten mogelijk te maken. In de directe nabijheid van de gebieden zijn er mogelijkheden voor verblijfsrecreatie in de vorm van campings, hotels, bed & breakfast en groepsaccommodaties.

Inzet van de staat voor beheer en bescherming op lange termijn

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid en in België (Vlaanderen) in het gewestelijk beleid. Wetten en regels zijn geregeld via twee stelsels:

- het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming;
- het stelsel van het (onroerend) erfgoedbeleid.

Daarnaast geldt dat de natuurwaarden aanvullende beschermingsregimes hebben, onder meer vanuit Europese regelgeving zoals Natura 2000.

De langetermijnstrategie voor het managen van alle Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. De cultuurhistorische samenhang van de gebieden is leidend, en vormt een inspiratiebron voor een duurzame ontwikkeling. Zowel in Nederland als in België vinden restauratie en herbestemming van leegkomende monumentale panden plaats in lijn met de landschappelijke structuren en de geschiedenis van de Koloniën (landbouw[innovatie], zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie). Voor het behoud van landschappelijke elementen bestaan reeds beheersplannen en wordt in alle Koloniën, indien van toepassing, actief gewerkt aan restauratie en herstel.

Mochten onverwachte grootschalige ontwikkelingen zich aandienen die mogelijk een impact hebben op de OUV van de site, dan zal hiervoor een Heritage Impact Assessment worden uitgevoerd onder regie van de Stuurgroep. De uitkomsten van de HIA worden betrokken bij de besluitvorming over de locatie en de uitvoering van de ontwikkeling.

Nederland

De bescherming van cultureel werelderfgoed vindt in Nederland plaats met behulp van twee wetten: de Erfgoedwet en de Wet Ruimtelijke Ordening. De Erfgoedwet (2016) richt zich op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten (rijksmonumenten) en archeologische terreinen. De ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden is geregeld in de Wet Ruimtelijke Ordening. In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De planologische bescherming van erfgoedwaarden loopt daarom tot naar verwachting 2019 via de Wet Ruimtelijke Ordening, en daarna via de nieuwe Omgevingswet. De Wet op de Ruimtelijke Ordening en haar opvolger maken samen met de Erfgoedwet een integrale bescherming van het Nederlandse (wereld)erfgoed mogelijk.

De nieuwe Omgevingswet biedt ruimere mogelijkheden om waarden in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen, en ze bevat generieke regels ten aanzien van het borgen van de kwaliteiten van werelderfgoed en de mogelijkheid om instructies te geven. Ze maakt meer samenhang in planologische regimes van de Koloniën van Weldadigheid mogelijk.

De attributen, en daarmee de OUV van het geheel van de Koloniën van Weldadigheid, zijn momenteel lokaal, regionaal en nationaal goed beschermd door de inzet van verschillende instrumenten. In het kader van de overgang naar de Omgevingswet zal deze bescherming worden vastgelegd in een samenhangend afsprakenkader. De gemeenten, lokale belanghebbenden en provincies werken dit met het Rijk in aanloop naar de Omgevingswet uit voor de Koloniën van Weldadigheid als levend landschap, op maat. Het Rijk zal de provincies hiertoe de instructie geven om de OUV van de Koloniën van Weldadigheid te borgen.

Naast de Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebied. De nieuwe Natuurwet vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Bij eventuele veranderingen in het beschermingsniveau zal het behoud van de natuurwaarden gerelateerd aan de OUV centraal blijven staan.

België

In België ligt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van onroerend erfgoed bij het Vlaamse Gewest. In de Vlaamse ministeriële besluiten tot aanwijzing als beschermd landschap worden zowel de ruimtelijke structuren als de erfgoedwaarden en de samenhang geborgd. Deze aanwijzing werkt door in de ruimtelijke uitvoeringsplannen van provincie en gemeenten. De besluiten tot bescherming als monument en tot bescherming als landschap zijn in alle ruimtelijke beleidskaders en beleids- en beheerplannen overgenomen.

De Koloniën Wortel en Merksplas zijn in 1999 erkend als beschermd landschap en veel van de historische gebouwen in dit beschermde landschap hebben een monumentenstatus. De bescherming wordt actueel geboden onder het Vlaamse Decreet betreffende het onroerend erfgoed (‘het Onroerenderfgoeddecreet’) van 12 juli 2013. De Vlaamse Regering heeft in een besluit van 16 mei 2014 (‘het Onroerenderfgoedbesluit’) de wijze van uitvoering ervan uitgewerkt.

3.3 Proposed Statement of Outstanding Universal Value

3.3

Brief synthesis

Het culturele landschap van de Koloniën van Weldadigheid is een samenhangende serie van zeven landbouwkoloniën in Nederland en België. Ze zijn aangelegd in de periode 1818-1825, in het toenmalige Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Samen zijn ze de getuigen van een grootschalig, utopisch en door de Verlichting geïnspireerd experiment. Doel was het uitroeien van de armoede bij alle groepen van behoeftigen. Met een vast geloof in de maakbaarheid van mens en landschap zette de Maatschappij van Weldadigheid, door de inzet van tienduizenden kolonisten uit de steden, een woest heideland om in een landbouwlandschap.

Vooruitstrevende denkers uit de Europese elite en een omvangrijke achterban van burgers stonden aan de wieg van de Maatschappij van Weldadigheid. Omdat de Koloniën door hun methode van armoedebestrijding, de landbouwmethodieken en ook organisatorisch en qua schaalgrootte innoverend waren, kregen ze veel internationale belangstelling en navolging. Omdat het businessmodel en de aanpak met diverse doelgroepen tegelijk niet werkten, ontwikkelde het systeem zich anders dan oorspronkelijk bedoeld; zo werd het regime in een deel van de Koloniën geleidelijk aan justitieel.

De Koloniën vormen een fase op de weg naar de verzorgingsstaat. Ze zijn ook een landschap dat de herinnering levend houdt aan een periode waarin arme mensen moesten functioneren in een systeem waaruit zij nauwelijks konden ontkomen. Ondanks de goede bedoelingen stigmatiseerden de Koloniën hen en ontnamen ze hen individuele vrijheid.

Het huidige landschap van de zeven vrije en onvrije Koloniën van Weldadigheid laat hun doel zien: de disciplinering en verheffing van grote groepen mensen. Dat gebeurde door werk op het land, modern (landbouw)onderwijs en het bijbrengen van een moraal. De Koloniën vormen een samenhangende serie en tegelijk verschillen ze van elkaar.

De vrije Koloniën hebben een patroon van lange linten met kleine boerderijen, de onvrije een patroon met een centraal gesticht, omringd door grote boerderijen. Het landschap heeft orthogonale structuren, beplante lanen, akkers, weiden en bos, met centrale voorzieningen en boerderijen. Ondanks twee eeuwen van aanpassingen aan moderne opvattingen over landbouw, armenzorg, geestelijke gezondheidszorg en straf is de structuur van het landschap en veel van de bebouwing gebleven.

De belangrijkste attributen zijn:

- de basistypologie van het landschap van de vrije en onvrije Koloniën van Weldadigheid;
- de structuur van wegen, beplanting en waterstructuren, het maatsysteem dat werd toegepast en het patroon van de bebouwing;
- de bebouwing en beplanting die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en disciplinering.

Justification for criteria

De reeks culturele landschappen van de Koloniën van Weldadigheid wordt op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd.

(iii): to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared

(iii) Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst een exceptionele getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen;

De zeven Koloniën van Weldadigheid zijn het resultaat van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws maatschappelijk experiment in *social engineering*, bedoeld voor de vorming van arme en behoeftige burgers via landbouw en disciplinering, en zo voor de bestrijding en uitroeiing van armoede in het hele Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Voor het eerst werd op nationale schaal, in een publiek-private samenwerking en met betrokkenheid van de Staat, de systematische disciplinering van alle armen en behoeftigen ter hand genomen. Dat gebeurde door de oprichting van landbouwkoloniën en het bieden van arbeid in de landbouw, onderwijs en morele vorming in een zelfvoorzienende gemeenschap. Doel was de definitieve oplossing van het armoedeprobleem in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, door de opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen. Aan de basis lag een sterk vooruitgangsgeloof. De initiatiefnemers wilden de armen omvormen tot burgers met ‘normale’ normen en waarden. De Koloniën werden daarom opgezet als ‘laboratorium voor de vorming van betere burgers’, met de bijbehorende controlemechanismen. Het idee was dat niet alleen de mens het landschap vormde, maar dat het landschap ook de mens vormde.

Vanaf hun ontstaan zijn de Koloniën geëvolueerd in parallelle richtingen, die nauw aansloten op hun oorspronkelijke functie. Ontwikkelingen in de sociaalpsychologische wetenschappen, de landbouw en de inzichten over detentie, opvoeding en bestraffing van 1818 tot op heden zijn hier zichtbaar.

(v): ***be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;***

(v) Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen.

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie utopische culturele landschappen, die door de mens zijn gesticht, ontgonnen en op een eigen wijze ingericht en bebouwd. Doel van de ontginning, inrichting en bebouwing was, naast de vorming van burgers die pasten in de toenmalige samenleving, innovatie van de landbouwproductie. De reeks vormt een samenhangend geheel van Koloniën met elk hun eigen kenmerken.

De Koloniën legden een orthogonale landschapsstructuur over het oorspronkelijke heide- en veenlandschap, waardoor in zeven jaar tijd (1818-1825) zeven ontginningslandschappen ontstonden. Afhankelijk van het organisatiemodel zijn er twee types: vrije en onvrije Koloniën, elk met een eigen hiërarchische ordening en maatvoering en met een weloverwogen plaatsing van gebouwen. In beide types stond de systematische en innovatieve aanpak van de landbouw centraal in het hele model. Die aanpak was gericht op het optimaliseren van de (voedsel)productie door de kolonisten, wat zowel henzelf als de Koloniën en de Maatschappij van Weldadigheid én het hele land ten goede zou komen.

In de systematische en innovatieve aanpak van de landbouw, gericht op het optimaliseren van de productie door de kolonisten, zijn de Koloniën van Weldadigheid te zien als voorloper van de initiatieven die vanaf de tweede helft van de 19de eeuw in Europa ontstonden met modelboerderijen, landbouwscholen, en internationale landbouwtentoonstellingen.

De landschapsstructuur van de ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid en de bebouwing bleven als bepalend ruimtelijk kader aanwezig, ondanks een evolutie van bijna twee eeuwen.

(vi): ***be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance.***

(vi) Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis.

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de overheid in de principes van de Verlichting, met uitgangspunten als emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, het 'contract' tussen individuen en de Staat, vrijheid van godsdienstbeleving… Het had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in het 19de- en 20ste-eeuwse Europa. Tegelijk stootte het op grenzen en had het schaduwkanten. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend.

De Maatschappij van Weldadigheid bracht innovatieve ideeën samen over een integrale aanpak van ontginning, landbouw, armenzorg, gezondheidszorg en onderwijs. Dat was op deze schaalgrootte en met deze nationale ambitie niet eerder vertoond. Dat het utopisch gedachtegoed daadwerkelijk werd gerealiseerd, maakt het initiatief van de Maatschappij uitzonderlijk. Het werd een inspiratiebron voor andere initiatieven in Europa, zowel concrete projecten als nationale wetgeving. Het markeert een vroege stap in de Europese traditie van sociale maakbaarheid, die in de 20ste eeuw leidde tot het ontstaan van de verzorgingsstaat.

De Koloniën zijn een herinneringslandschap met vele betekenislagen: als voorbeeld van een landschap van *social engineering*, als herinneringsplek aan die utopische ambitie en de evolutie daarvan, als plek in het collectieve geheugen van Nederland en België inzake armoede en disciplinering, en als plek van schaamte en stigma bij de kolonisten en hun nazaten, die geleidelijk een plek van emancipatie en trots wordt.

Statement of integrity

Tot op de dag van vandaag zijn het uitgangspunt en doel van de Koloniën van Weldadigheid herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap, met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken,

scholen en bedrijfsgebouwen. Met name het geheel is kenmerkend en uniek. Ook het patroon van de bebouwing is gebleven. Alle ontginningsvormen en de ruimtelijke vertaling van de organisatorische modellen (vrije en onvrije Koloniën) zijn nog terug te vinden zoals de Maatschappij van Weldadigheid ze oorspronkelijk had bedacht. De begrenzing, de structuur en de inrichting van het landschap bleven bewaard.

De invulling van dit kolonielandschap werd in bijna twee eeuwen verrijkt, verbijzonderd en geactualiseerd. De huidige gebouwen werden deels gebouwd door de Maatschappij van Weldadigheid, deels door de Belgische en de Nederlandse overheid (onvrije Koloniën) en deels door particulieren (woningen en boerderijen). Er vonden in alle fases veranderingen plaats, die meestal in de geest van de Koloniën werden uitgevoerd en daar soms ook los van stonden. Hun visuele integriteit heeft een tijd lang op onderdelen geleden onder de effecten van privatisering en tijdelijke verwaarlozing. Op dit moment is dat niet langer het geval. Leegstaande gebouwen worden herbestemd, overheid en bevolking erkennen het belang van het erfgoed ten volle, en er is geen verstedelijkingsdruk in de wijde omgeving.

Statement of authenticity

De herkenbare structuur van het cultuurlandschap, de huidige bebouwing en de archeologische vindplaatsen vertellen op een authentieke en geloofwaardige wijze het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, vanaf hun ontstaan tot nu. De serie als geheel – een voorbeeld van eenheid in verscheidenheid – geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment dat de Maatschappij van Weldadigheid heeft opgezet.

Het gebruik van de Koloniën voor de landbouw en de maatschappelijke doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies die de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de Koloniën opnieuw invulden, in de geest van de Koloniën en aangepast aan nieuwe tijden.

Het verbindende is dan ook niet één ‘authentieke’ tijdsperiode, maar de landschappelijke structuur die zich heeft ontwikkeld in vier bepalende fasen: de Stichtingsfase (1818-1825), de fase van de verdere evolutie hiervan, de fase van rijksinstellingen en privatisering (vanaf 1870), en de fase van herontwikkeling en waardering van het erfgoed (vanaf de jaren 1990).

De authenticiteit van de serie Koloniën van Weldadigheid blijkt uit deze aspecten, die elkaar

versterken: de ontginning en begrenzing, de structuur van de beplanting en de bomen, de bebouwing (materiaal, substantie, vormgeving en architectuur), de archeologische waarden en de continuïteit van functies.

Bescherming en beheer

Op landelijk niveau zijn de Koloniën van Weldadigheid op het hoogst mogelijke niveau beschermd: in Nederland voor het grootste deel als 'rijksbeschermd dorpsgezicht' en in België als 'beschermd cultuurhistorisch landschap'. In beide landen heeft de representatieve bebouwing een monumentenstatus en is zij in de structuur beschermd.

Zowel in België als in Nederland wordt vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie – grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Sinds 2000 zijn omvangrijke restauraties van structuren en gebouwen gestart. Hierbij gaat er veel aandacht naar duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend in de cultuurhistorische essentie van de gebieden. De afzonderlijke gebieden krijgen hiervoor erkenning op Europees niveau (Europa Nostra, Eden Award).

Het management is gericht op:

- bescherming, behoud, duurzaam onderhoud en beheer;
- inpassing van nieuwe ontwikkelingen op adequate wijze;
- uitdragen van de waarde van het voorgestelde werelderfgoed naar de samenleving, aan de hand van het universele en tijdloze thema van armoedebestrijding en de thematiek van de maakbaarheid van mens en landschap (Verlichting).

Het management van het beoogd werelderfgoed betrekt eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed.

De coördinatie en de regie voor het beheer van het totaal van de zeven Koloniën zijn gemeenschappelijk. De provincie Drenthe (Nederland) en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen; België) treden op als siteholder en opereren onder een transnationale stuurgroep.

Verwachtingen en management op de lange termijn

De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van passende economische impulsen, die nodig zijn voor de instandhouding. De Koloniën liggen in relatief dunbevolkte gebieden, waardoor de ontwikkelingen rond wonen, bedrijvigheid, landbouw en infrastructuur kleinschalig zijn en geleidelijk verlopen.

De belangrijkste potentiële bedreigingen vormen de schaalvergroting en vernieuwing van de landbouw, en de verandering in het gebruik van gebouwen door Justitie. In het managementplan zijn maatregelen opgenomen om toekomstige ontwikkelingen in goede banen te leiden en de instandhouding van de OUV te borgen.

De bestaande infrastructuur is voldoende ruim bemeten om de verwachte groei van het aantal toeristen en recreanten op te vangen.

Inzet van de staat voor beheer en bescherming op lange termijn

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid en voor België (Vlaanderen) in het gewestelijk beleid. Wetten en regels zijn in beide landen geregeld via twee stelsels: het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming en dat van het (onroerend) erfgoedbeleid. Natuurwaarden hebben aanvullende beschermingsregimes, onder meer vanuit Europese regelgeving.

De langetermijnstrategie voor het managen van alle Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. De cultuurhistorische samenhang van de gebieden is daarin een leidend principe, en een inspiratiebron voor een duurzame ontwikkeling.

Managementplan

(= inhoud hoofdstukken 4,5 en 6 Nominatiedossier)

Managementplan

Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid

Concept 3.0

9 juni 2016

Colofon

Titel	:	Managementplan Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid
Opdrachtgever	:	Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid, namens deze Anne-Marie van den Bos, programmamanager Provincie Drenthe
Kenmerk/Projectnummer	:	P1506
Datum	:	9 juni 2016
Beschrijving	:	Managementplan dat voldoet aan de formele verplichting van UNESCO als onderdeel van het nominatiedossier van de Koloniën van Weldadigheid. Het managementplan is een zelfstandig onderdeel van het nominatiedossier (onderdeel 5 e). Het plan bestaat uit 1 hoofddocument op overkoepelend niveau seriële transnationale werelderfgoedsite en kent voor alle aaneengesloten of dicht bij elkaar liggende Koloniën een eigen gebiedskatern, waarin de specifieke zaken zijn benoemd.
Contactpersoon	:	Siteholder Nederland: Wendy Schutte, provincie Drenthe Siteholder Vlaanderen: Philippe De Backer, Kempens Landschap Kolonie I : Bernard Stikfort, gemeente Westerveld Kolonie II : Bernard Stikfort, gemeente Westerveld en Monique Annotee, gemeente Weststellingwerf Kolonie III : Marja van den Broek, gemeente Steenwijkerland Kolonie IV : Huib Noltes, gemeenten Ommen/Hardenberg

Kolonie V : Kathleen De Clercq, Kempens Landschap

Kolonie VI : Johan Panman, gemeente Noordenveld

Kolonie VII : Kathleen De Clercq, Kempens Landschap

Adviseurs : Henk van Kessel (NC Advies)

Brendan McCarthy (LandKracht)

Erik Opdam (NC Advies)

Inhoud

Samenvatting		165
Inleiding		173
1	Outstanding Universal Value Koloniën van Weldadigheid	175
1.1	Kwalitatieve beschrijving	175
1.1.1	Een ingrijpend en grootschalig sociaal experiment	175
1.1.2	Nieuwe culturele landschappen	175
1.1.3	Armoedebestrijding door disciplinering	175
1.1.4	Voorloper: sociaal en landbouwkundig	176
1.1.5	Herinneringslandschappen	177
1.2	Onderbouwing van de OUV	177
1.3	Integriteit en authenticiteit	179
1.3.1	Integriteit	179
1.3.2	Authenticiteit	180
1.3.3	Attributes	180
1.4	Vertrekpunten van het managementplan	183
1.5	Status van het managementplan	185
2	Eigendom, locatie en bufferzone	188
3	Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders	191
3.1	Internationale verdragen, conventies en handvesten	191
3.1.1	Werelderfgoed	191
3.1.2	Europese Natuurbescherming	195
3.2	Nationaal beleid, wet- en regelgeving	196
3.2.1	Schets ruimtelijk en erfgoedbeleid in Nederland	197
3.2.2	Schets ruimtelijk en erfgoedbeleid in Vlaanderen	202
4	Organisatie Koloniën van Weldadigheid	207
4.1	Bestuurlijke aansturing en kaders	208
4.2	Siteholder	209
4.3	Organisatie op programmaniveau	210
4.3.1	Voorzitterschap	211
4.3.2	Focal points RCE en AOE	211
4.3.3	Uitvoeringsorganisatie op programmaniveau	211
4.4	Organisatie per kolonie	212
4.4.1	Bestuurlijke aansturing en kaders	212
4.4.2	Organisatiestructuur op kolonieniveau	213
4.5	Betrokkenheid van stakeholders en lokaal draagvlak	213
4.5.1	Betrokkenheid stakeholders bij het geheel	214
4.6	Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit	214
4.7	Bewaken ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit	215

4.8	Handhaven van consensus	216
5	Belangrijkste managementopgaven	219
5.1	Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management	219
5.1.1	Gemeenschappelijk en gedragen ambitie	219
5.1.2	Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid	220
5.1.3	Beheer en bescherming vanuit de overheid	220
5.1.4	Bescherming natuurwaarden	221
5.1.5	Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing	221
5.1.6	Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed	221
5.2	State of Conservation	222
5.2.1	Onderhoud en beheer van de attributen	222
5.2.2	Planning van beheer en onderhoud	222
5.2.3	Lange termijn doelen bescherming en revalorisatie	223
5.3	Omgaan met trends en ontwikkelingen	223
5.3.1	Ruimtelijke ontwikkelingen	224
5.3.2	Managementmaatregelen	225
5.3.3	Klimaatverandering en milieueffecten	226
5.3.4	Natuurrampen, calamiteiten en risicomanagement	226
5.3.5	Recreatie en toerisme	227
5.4	Middelen	227
5.4.1	Kosten regulier beheer en onderhoud attributes	227
5.4.2	Kosten bezoekerscentra	228
5.4.3	Kosten reguliere afwikkeling wet- en regelgeving, inclusief plantrajecten overheden	228
5.4.4	Capaciteit en middelen	228
5.4.5	Verdeelsleutel kosten voortvloeiend uit Managementplan	229
5.4.6	Functies en kwalificaties van medewerkers	230
5.5	Het uitdragen van het Erfgoed Koloniën van Weldadigheid	231
6	Monitoring	235
6.1	Doel monitoring	235
6.2	Wijze van monitoren	236
6.3	Administratieve afspraken	239
6.4	Resultaten van eerdere rapportages	239
Bijlage: literatuurlijst		240

Samenvatting

Nominatie als UNESCO Werelderfgoed

De Koloniën van Weldadigheid worden door Nederland en België genomineerd voor erkenning als UNESCO Werelderfgoed in 2018. De zeven koloniën dragen gezamenlijk de waarden van een vergelijkbare ontstaansbasis, een gezamenlijk denkkader en rol in (her)opvoeden, armenzorg, gezondheidszorg en onderwijs en ze hebben een vergelijkbare ontwikkeling doorgemaakt. Samen vormen ze een “cultural landscape” met een landbouwkundig gebruik, met aspecten van een vrije en onvrije setting, neergeslagen in een zich doorontwikkelende structuur in het landschap en met kenmerkende (clusters van) bebouwing en begroeiing binnen kenmerkende landschappelijke structuren. De Koloniën van Weldadigheid zijn in Nederland in 2011 en in België in 2013 genoemd als kandidaat voor UNESCO Werelderfgoed. In 2015 heeft de Nederlandse regering besloten om de Koloniën van Weldadigheid in 2017 – mede namens het Vlaamse Gewest in België – officieel te nomineren.

[Aanwijzing voor vertaling: onderstaande tekst criteria graag als volgt formuleren, exact conform Operational Guidelines UNESCO:

(iii): to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared

(v): be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change;

(vi): be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance.]

Outstanding Universal Value

De culturele landschappen van de Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd.

iii. Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen;

v. Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met

zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen;

vi. *Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis.*

De Koloniën van Weldadigheid zijn cultuurlandschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en zijn omgevormd tot agrarische koloniën ten behoeve van het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplinering. Tot op de dag van vandaag is dat uitgangspunt herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers, bossen en de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen.

Het gebruik van de koloniën voor de landbouw en de doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies waarin de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de koloniën hedendaags wordt ingevuld. De serie als geheel geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment van de Maatschappij van Weldadigheid. Het beeld is zichtbaar in een kenmerkende **basistypologie** van vrije en onvrije koloniën; in de orthogonale **landschapsstructuur** en het patroon van wegen, lanen, vaarten met vaste maatvoering; en in specifieke voorzieningen voor de opvang, disciplinering en vorming van de kolonisten in de vorm van **representatieve bebouwing en beplanting**.

Het managementplan

Dit managementplan vormt een zelfstandig onderdeel (deel 5 e) van het nominatiedossier van de Koloniën van Weldadigheid en bestaat uit 1 hoofddocument voor de seriële transnationale werelderfgoedsite als geheel en 4 gebiedskaternen voor aaneengesloten of dicht bij elkaar liggende koloniën.

Het plan geldt voor de periode 2018-2028 en richt zich op het in stand houden van de uitzonderlijke en universele waarde (Outstanding Universal Value, OUV) door het werelderfgoed te beschermen, te behouden, duurzaam te onderhouden en te beheren. Daarbij worden nieuwe ontwikkelingen op adequate wijze ingepast en wordt het werelderfgoed actief uitgedragen naar de samenleving. In dit managementplan worden de activiteiten benoemd voor de beleidsmatige bescherming en beheersmatige bescherming van de OUV en voor het uitdragen van de waarden en betekenis van de Koloniën van Weldadigheid.

In het managementplan zijn ontwikkelingen (kansen of bedreigingen) meegenomen, waarvan het aannemelijk is dat die zich in die 10 jaar manifesteren. De bestuurlijke partijen verbinden zich eraan om tijdens de fase van nominatie (2016 – 2018) zich reeds te gedragen volgens dit managementplan. Een tussentijdse evaluatie van dit plan (midterm review) vindt plaats drie jaar na de inwerkingtreding.

Wettelijke en beleidsmatige borging

Internationale verdragen, die door het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk van België zijn geratificeerd, en de internationale charters en richtlijnen op het gebied van cultureel erfgoed vormen een solide basis voor de borging van de OUV. Dit geldt zowel voor de bescherming van het erfgoed, als voor de aanwezige natuurwaarden in de koloniën, die tevens bescherming genieten vanuit Europese richtlijnen.

Daarnaast wordt borging geboden door de nationale wetten en het beleid in Nederland en de nationale en gewestelijke wetten en het beleid in België en Vlaanderen. Beide landen hebben eigen stelsels van ruimtelijke ordening voor de planologische bescherming, van erfgoedbeleid en van het natuurbeleid. Deze stelsels zijn grotendeels vergelijkbaar, maar tegelijkertijd zijn er ook verschillen tussen beide landen. Met deze verschillen tussen de beide landen wordt in het managementplan rekening gehouden. De stelsels kennen in beide landen garanties voor het betrekken van burgers en eigenaars bij vaststelling, aanpassing en toepassing van het beleid.

Organisatie

De Nederlandse en Belgische overheden (lidstaten van UNESCO) zijn verantwoordelijk voor de nominatie, inschrijving, erkenning en voor het borgen van de OUV. Zij nemen gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor een langdurige adequate uitvoering van het managementplan voor de site en voor het tijdig voldoen aan de procedurele vereisten om dit vanuit UNESCO te kunnen verifiëren met op monitoring gebaseerde periodieke rapportages.

Vertrekpunten voor de organisatie zijn dat zij rekening houdt met de verschillen tussen beide lidstaten en tussen de koloniën en dat zij zoveel mogelijk in consensus besluit. Uitvoering van het beheer gebeurt zoveel mogelijk in de Koloniën, waarbij zij een mix van instrumenten inzetten en daarbij zoeken naar draagvlak bij en een actieve inzet van de stakeholders.

Nederland en België kiezen voor een gedeeld siteholderschap, waarbij in Nederland en Vlaanderen een 'nodal point' ofwel siteholder wordt aangewezen. Het gedeeld siteholderschap biedt een eenvoudige, pragmatische en effectieve oplossing voor de transnationale en seriële site. Het siteholderschap wordt in Nederland belegd bij de provincie Drenthe (namens de drie Nederlandse provincies Drenthe, Overijssel en Fryslân en de betrokken gemeenten) en in Vlaanderen bij de provincie Antwerpen, die dat delegeert aan de VZW Kempens Landschap. De provincie Drenthe zal in samenspraak met Kempens Landschap de algehele regie op zich nemen over de zaken die de beide lidstaten overstijgen.

De lidstaten stellen een stuurgroep in, bestaande uit bestuurders van de betrokken provincies en gemeenten. De stuurgroep draagt in gezamenlijkheid en op basis van consensus de verantwoordelijkheid voor de langdurige bescherming van het werelderfgoed ná nominatie. De stuurgroep komt één tot twee keer per jaar bij elkaar. De Provincie Drenthe zal vanuit haar regierol in het gedeeld siteholderschap, de eerste voorzitter van de stuurgroep na nominatie leveren.

Conform de procedurele vereisten van UNESCO fungeren de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) in Nederland en het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE) in Vlaanderen als 'focal points'. Beide organisaties worden door de stuurgroep gevraagd om als waarnemer met een adviserende rol aan de stuurgroep deel te nemen.

Op overkoepelend niveau draagt de siteholder zorg voor de operationele uitvoering en voorbereiding van de taken die tot haar verantwoordelijkheid behoren. De siteholder stelt een operationele sitemanager aan, die kan terugvallen op een compacte uitvoeringsorganisatie. De sitemanager is tevens het verlengstuk van en legt verantwoording af aan de gezamenlijke siteholders. Het programmabureau wordt gevuld vanuit de beide siteholders en overige betrokken organisaties.

Per kolonie of cluster van koloniën (beheereenheid) wordt één koloniemanager aangewezen en een coördinatiemechanisme ingericht wanneer er meerdere koloniën zijn geclusterd in een beheereenheid. De wijze waarop hierin wordt voorzien kan per beheereenheid verschillen en is maatwerk.

De betrokkenheid van de stakeholders vindt plaats op het niveau van de afzonderlijke koloniën of clusters van koloniën. In Nederland worden daartoe klankbordgroepen ingesteld en in Vlaanderen verloopt dit via de Technische CoördinatieCommissie (TCC). Per kolonie wordt op maat gezocht naar de wijze waarop de bewoners en gebruikers van de koloniën worden geïnformeerd en betrokken bij de uitvoering van het managementplan.

De stuurgroep stelt een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit in, die advies uit kan brengen aan de stuurgroep en de siteholder, waarbij de stuurgroep hen op ad-hoc basis kan uitnodigen bij de vergadering in de rol van adviseur. De Commissie kan ook advies uitbrengen aan de koloniemanagers over zaken die in een kolonie spelen en die mogelijk gevolgen hebben voor de OUV in die kolonie en/of voor de reeks van de Koloniën van Weldadigheid als geheel. Naast expertise op

het gebied van erfgoed en cultuur zal de Commissie ook beschikken over kennis van ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit en natuurwaarden.

Het in standhouden van de OUV is op het overstijgende niveau van de zeven koloniën de centrale opgave voor de stuurgroep en de sitemanager. Inherent aan het zijn van een levend landschap is dat er zich initiatieven aan kunnen dienen in één of meerdere van de koloniën die een impact kunnen hebben op de kwaliteit van de gehele site. Dat leidt tot een reeks managementopgaven waarin wordt voorzien, waaronder een vroegtijdige signalering van dergelijke ontwikkelingen en het tenminste één keer per jaar bij elkaar komen van de inhoudelijke deskundigen vanuit provincies en gemeenten om gezamenlijk te bezien welke ontwikkelingen en trends er zich manifesteren en hoe deze op zo uniform mogelijke wijze kunnen worden aangepakt.

Managementopgaven

Lange termijn strategie

De lange termijn strategie voor alle koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV in alle koloniën. De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van nieuwe economische impulsen en ontwikkelingen. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend en een inspiratiebron is voor een duurzame ontwikkeling.

Revalorisatie

In Vlaanderen ligt er een masterplan van tien jaar voor de revalorisatie (restauratie, herbestemming en landschapsherstel) van Merksplas-Kolonie. In de Nederlandse koloniën wordt eerst de focus gelegd op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de Koloniën.

Omgaan met ontwikkelingen en trends

In de koloniën zijn analyses uitgevoerd van de trends en ontwikkelingen die nu of later van invloed kunnen zijn of worden op de OUV en de ruimtelijke kwaliteit van de koloniën. Per relevant geachte ontwikkeling of trend zijn de mogelijke managementopgave en te treffen maatregelen benoemd.

Het betreft ontwikkelingen op het terrein van wonen, bedrijvigheid, veranderd agrarisch gebruik, recreatie en toerisme, integraal waterbeheer, infrastructuur en verkeer, natuur en landschap, erfgoed en archeologie, klimaatveranderingen en calamiteiten. Deze ontwikkelingen hebben gedurende de gehele geschiedenis van de koloniën in meer en minder sterke mate plaatsgevonden. De inrichting en het beheer van de koloniën zijn daar telkens op aangepast. De visie van de siteholder is dat de koloniën een 'levend landschap' zijn, waarin ontwikkelingen mogelijk blijven, mits zij neutraal of ondersteunend zijn aan de OUV. De gesignaleerde trends leiden tot managementmaatregelen om er tijdig op te anticiperen en waar nodig ook in te grijpen, zodat zij geen negatieve invloed hebben op de OUV, op het erfgoed en op de ruimtelijke kwaliteit in brede zin. Het grootste deel van de managementmaatregelen is reeds opgenomen in bestaand beleid van gemeenten, provincies, gewest en rijk en opgenomen in het bestaande beheer dat zij zelf uitvoeren of dat wordt uitgevoerd door agentschappen, waterbeheerders, terreinbeheerders en eigenaars. De koloniemanagers en de sitemanager volgen de trends en signaleren relevante gebeurtenissen. In overleggen tussen de overheden, stakeholders en eigenaars worden deze ontwikkelingen

gevolgd en besproken. Voor het opvangen van een beperkt aantal ontwikkelingen zijn specifieke managementmaatregelen voorzien.

Omgaan met klimaatverandering, milieueffecten en calamiteiten
Klimaatverandering is op lokaal/regionaal niveau nauwelijks merkbaar aanwezig. Insgelijks zijn er geen milieueffecten met een mogelijke impact op de OUV te onderkennen. De gebieden waarin de Koloniën van Weldadigheid zich bevinden kennen geen verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Wel kunnen stormen, onweer en hagel schade veroorzaken aan de beplantingen en gebouwen. Dit geldt met name voor de laanbeplanting en solitaire beuken, die onderdeel zijn van de oorspronkelijke beplanting. De wateropgave wordt adequaat via de waterschappen beheerd en schades door klimaat, milieu of calamiteit zullen waar nodig en mogelijk worden hersteld.

Omgaan met recreatieve drukte
De koloniën zijn aantrekkelijke landschappen voor recreatie in de regio. De cultuurhistorische elementen zijn aantrekkelijk voor nabestaanden van kolonisten en geïnteresseerden in het kolonieleven. Het heeft tot dusver niet geleid tot een grote recreatiedruk. Verwacht wordt dat de omvang van de stroom aan recreanten en toeristen licht zal stijgen. Er zijn in de meeste koloniën of in de directe nabijheid voldoende mogelijkheden voor verblijfsrecreatie in de vorm van campings, hotels, bed & breakfast en groepsaccommodaties. De recreatieve infrastructuur biedt voldoende ruimte om de te verwachten groei te accommoderen. De vier in te richten bezoekerscentra zullen hun aanbod uitbreiden en op elkaar afstemmen en zorgen mede voor een goede opvang en doorverwijzing van bezoekers in de koloniën.

Middelen

Inzet van menskracht en geld

Voor de financiering en verdeling van de kosten van de Koloniën van Weldadigheid als werelderfgoed gelden als vertrekpunten dat iedere kolonie zijn eigen kosten draagt voor de uitvoering van management maatregelen. Partijen dragen gezamenlijk de kosten voor de overall regie en coördinatie, inclusief de verplichtingen betreffende monitoring en periodieke rapportages. De inzet van medewerkers en middelen bestaat na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus (op jaarbasis) uit:

- Structurele inzet medewerkers voor inrichting van de programmaorganisatie van circa 2 fte per jaar voor het programmabureau en circa 0,25 fte per jaar per kolonie.
- Jaarlijkse inzet van circa € 150.000 op centraal niveau en gemiddeld circa € 15.000 per kolonie voor onderzoek en monitoring, uitwisseling in UNESCO-verband, informatievoorziening (gekoppeld aan communicatie en voorlichting) en PR en de coördinatie en afstemming met lokale en regionale partijen inclusief de klankbordgroep.
- Incidentele middelen ter financiering van projecten en onderzoeken. Hiervoor wordt externe financiering gezocht, bijvoorbeeld in de vorm van subsidies.

In de huidige samenwerking van de overheden voor het uitdragen en beheren van de koloniën wordt nu al op een vergelijkbare schaal personeel ingezet en zijn middelen vrijgemaakt voor regulier beheer en onderhoud en worden incidentele middelen gevonden voor projecten, onder andere op het gebied van voorlichting, educatie en cultuur.

Capacity building

Het programmabureau en de sitemanagers kunnen beschikken over kennis en expertise van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (NL) en het Agentschap Onroerend Erfgoed (B). Daarnaast hebben de sitemanagers en koloniemanagers, binnen de provincies en bij de diverse regionale instanties en beherende instanties, veel kennis over de instandhouding van de structuren en objecten, inclusief natuur en landschapselementen. Tenslotte wordt de Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit mede ingesteld om de kennis die nodig is om de site goed te managen bij elkaar te brengen.

De Vlaamse en Nederlandse UNESCO Commissies stellen in 2016 samen met de RCE en AOE een strategisch capacity building programma op, dat voor de Koloniën van Weldadigheid ingezet wordt.

Uitdragen van het erfgoed

Het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, hun 200-jarige geschiedenis, verdient het om gehoord te worden. De landschappen en gebouwen zijn het waard om bezocht te worden en maken het verhaal beleefbaar. De koloniën leveren daarbij een toegevoegde waarde aan bedrijven en instellingen die zich er hebben gevestigd. De samenwerkende overheden ontwikkelen de Koloniën van Weldadigheid verder tot een merk. 'Koloniën van Weldadigheid' wordt daarbij gehanteerd als hoofdlabel, onder beheer van de siteholder. De koloniën afzonderlijk voeren onder het hoofdlabel een sub-label. Het hoofdlabel 'Koloniën van Weldadigheid' is steeds duidelijk herkenbaar in tekstbeeld en logo.
De koloniën hebben een gezamenlijk communicatiebeleid (visie, huisstijl, logo-gebruik, opmaak voor exposities, audiovisuele middelen), dat door de siteholder wordt beheerd. De siteholder is eindverantwoordelijk voor het samenhangend algemeen verhaal, zoals dat in samenwerking met de beheerders van de koloniën (in de toekomst: de koloniemanagers) is neergelegd in de nominatie. De siteholder en koloniemanagers geven gezamenlijk bekendheid aan dit algemene verhaal, aan de ligging, samenhang en uitstraling van de koloniën. Dit gebeurt samen met de stakeholders die de bezoekerscentra in gaan richten in de vier (clusters van) koloniën. Elke kolonie vertelt daarbij zowel het gehele verhaal van de zeven als geheel als het specifiek verhaal per kolonie als onderdeel van de seriële en transnationale werelderfgoedsite.

Monitoring

Er wordt een monitoringsysteem ingesteld om op gestructureerde wijze basisinformatie te leveren voor het management van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid site. Daarbij gaat het om:

- Het tijdig signaleren van ontwikkelingen met mogelijke impact op de OUV als basis voor interventies en maatregelen om deze in goede banen te leiden.
- Het bijhouden van de staat van onderhoud van het cultural landscape met daarin de representatieve bebouwing en beplanting.
- Het bewaken van de voortgang van de managementmaatregelen, zodat waar nodig bij kan worden gestuurd.

Het monitoringsprogramma is zo ingericht dat het voldoet aan de eis van UNESCO om eens in de zes jaar te rapporten over de site.

Leeswijzer Managementplan

Hoofdkatern

- In hoofdstuk 1 wordt de OUV van de site beschreven en wordt de geschiedenis geschetst die heeft geleid tot de huidige transnationale seriële erfgoedsite. Daarbij wordt ingegaan op de integriteit en de authenticiteit van de site en op de attributes die de OUV vormen. Tevens worden de uitgangspunten van het managementplan beschreven.
- Hoofdstuk 2 toont de ligging van de site en de bufferzones. Tevens wordt de eigendomssituatie belicht.

- Hoofdstuk 3 beschrijft de wettelijke en beleidsmatige kaders die de bescherming van de site borgen.
- Hoofdstuk 4 licht de organisatie toe, die wordt ingericht om de site te beschermen en te beheren.
- Hoofdstuk 5 beschrijft de belangrijkste managementopgaven, de huidige staat, de trends die van invloed zijn op de site en de managementmaatregelen die voorzien worden. Ook worden de middelen daarvoor geschetst. Tevens wordt aangegeven hoe het erfgoed wordt uitgedragen in educatie, voorlichting onderzoek en promotie.
- Hoofdstuk 6 gaat in op het monitoringsprogramma dat wordt ingericht ten behoeve van het management en de rapportage van ontwikkelingen.

Deelkaternen

De deelkaternen maken integraal onderdeel uit van het managementplan en bieden per kolonie of meerdere dicht bij elkaar liggende koloniën (beheereenheid) een verdere uitwerking van het management op de OUV. De opbouw van deze deelkaternen volgt de opbouw van het hoofdkatern.

Inleiding

Het opstellen van een managementplan is sinds 2005 een vereiste van het Werelderfgoedcomité van UNESCO. Managementplannen richten zich op het in stand houden van de uitzonderlijke en universele waarde van door UNESCO erkende werelderfgoederen. Het gaat daarbij om:

- Het beschermen, behouden, duurzaam onderhouden en beheren van het werelderfgoed;
- Het op adequate wijze inpassen van nieuwe ontwikkelingen en
- Het uitdragen van het werelderfgoed naar de samenleving.

Rondom het uitdragen van het werelderfgoed ligt voor de Koloniën van Weldadigheid de komende jaren een belangrijke opgave. De bescherming is op orde en geregeld in wet- en regelgeving. Daarnaast weten partijen hoe ze met ontwikkelingen om moeten gaan zonder dat de uitzonderlijke en universele waarde van de Koloniën van Weldadigheid wordt geschaad. Belangrijk daarbij is de notie dat we in dit werelderfgoed te maken hebben met een levend landschap waarin het landbouwkundig gebruik essentieel is voor het voortbestaan van de uitzonderlijke en universele waarden van het werelderfgoed. Het uitdragen van dit werelderfgoed zien de betrokken partijen als een ontwikkelopgave.

Dit managementplan is erop gericht om de uitzonderlijke en universele waarde van het Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid een plek te geven op het overkoepelende schaalniveau van deze transnationale seriële site. De gezamenlijkheid tussen de Koloniën vinden we in diverse aspecten. Daarbij kennen de afzonderlijke Koloniën een vergelijkbare ontstaansbasis, een gezamenlijk denkkader en rol in het kader van het denken over (her)opvoeden, armenzorg, gezondheidszorg en onderwijs, et cetera en hebben ze een vergelijkbare ontwikkeling doorgemaakt. Samen vormen ze een “cultural landscape” met een landbouwkundig gebruik, met aspecten van een vrije en onvrije setting, neergeslagen in een zich doorontwikkelende structuur in het landschap en met kenmerkende (clusters van) bebouwing en begroeiing binnen kenmerkende landschappelijke structuren.

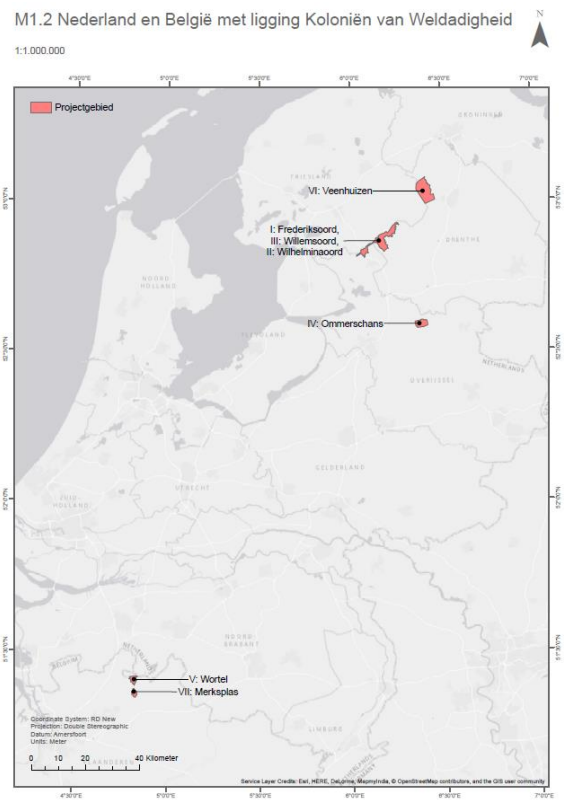

Het managementplan is integraal onderdeel van het nominatiedossier (onderdeel 5 e).

De Koloniën van Weldadigheid zijn in Nederland in 2011 (door opname op de voorlopige lijst van Nederlandse Werelderfgoederen) en in België in 2013 (door het opstellen van het kandidaatsdossier) genoemd als kandidaat voor UNESCO Werelderfgoed. In 2015 heeft de

Nederlandse regering besloten om de Koloniën van Weldadigheid in 2017 – mede namens het Vlaamse Gewest in België – officieel te nomineren.

De Koloniën van Weldadigheid zijn in de periode 1818 tot 1825 opgericht in zeven 'woeste gebieden' in het huidige Nederland en België. In de deelkaternen worden de Koloniën I, II en III en Koloniën V en VII samen als één beheereenheid beschreven. De andere Koloniën vormen ieder één beheereenheid.

Beheereenheid	Kolonie	Naam en jaartal
1	I	Frederiksoord (1818-1820)
	II	Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten (1821-1823)
	III	Willemsoord, Westvierdeparten (1820-1822)
2	IV	Ommerschans (1819)
3	V	Wortel (1822)
	VII	Merksplas (1825)
4	VI	Veenhuizen (1823)

1 Outstanding Universal Value Koloniën van Weldadigheid

1.1 Kwalitatieve beschrijving

1.1.1 Een ingrijpend en grootschalig sociaal experiment

Kort na de val van Napoleon in 1815 werd in het nieuw gevormde Verenigd Koninkrijk der Nederlanden de Maatschappij van Weldadigheid opgericht. Dat gebeurde door de burgerij, met de steun van ambtenaren van Binnenlandse Zaken en de koning zelf.

De Maatschappij van Weldadigheid had tot doel de armoede in de steden te bestrijden en zelfs uit te roeien. Ze deed dat door mensen uit het sterk verpauperde stedelijke proletariaat op te vangen – een financiële verlichting voor de steden – en in nieuw opgerichte Koloniën van Weldadigheid (opnieuw) zelfredzaam te maken.

Deze Koloniën van Weldadigheid wortelden in een utopisch gedachtegoed en in theorieën van de Verlichting met betrekking tot de emancipatie van burgers, onderwijs, zelfredzaamheid, eigen verantwoordelijkheid en vrijheid van godsdienstbeleving. Alles stoelde op het uitgangspunt dat de mens door een goede sturing maakbaar was (net zoals het landschap).

Er werd gekozen voor landbouwkoloniën, omdat de kolonistengemeenschappen, door hun eigen voedsel te produceren, zelfvoorzienend konden worden en voor een daling van de voedselprijzen in het algemeen zorgen. Eigen voedselproductie was toen op veel plaatsen in Europa een belangrijk thema, net als het geloof dat landbouw voor een toename van de welvaart kon zorgen. Vandaar ook de grote internationale belangstelling voor dit project.

1.1.2 Nieuwe culturele landschappen

Tussen 1818 en 1825 richtte de Maatschappij van Weldadigheid zeven Koloniën van Weldadigheid op, in dunbevolkte uithoeken van het koninkrijk. In deze binnenlandse koloniën werd ruim tachtig vierkante kilometer woeste heide- en veengronden ontgonnen en omgevormd tot vruchtbare landbouwgrond.

Er waren twee types Koloniën: vrije en onvrije. De drie vrije Koloniën hadden een minder strikt regime dan de vier onvrije. Zij waren erop gericht mensen in (een nieuw samengesteld) gezinsverband te huisvesten, terwijl de onvrije Koloniën zich tot individuen richtten (landlopers, bedelaars, wezen…) en meer collectief van karakter waren. Het Verlichte aan deze opzet was dat er voor alle doelgroepen en verschijningsvormen van armoede een oplossing mogelijk was.

Deze culturele landschappen, doelbewust ontworpen en geschapen door mensen, hebben zich twee eeuwen lang organisch ontwikkeld binnen de structuren uit de stichtingsfase. [voor vertaling: designed and organically evolved cultural landscape = specifieke categorie werelderfgoed]

1.1.3 Armoedebestrijding door disciplinering

De Maatschappij van Weldadigheid werd opgericht om de armenzorg radicaal om te vormen en op termijn overbodig te maken. Voor het eerst werden op nationale schaal en met betrokkenheid van de Staat verarmde stedelingen opgevangen en kregen ze, door een grootschalige binnenlandse kolonisatie en met werk in de landbouw, een nieuwe kans. De achterliggende filosofie was dat

mensen maak- en remedieerbaar zijn, en dat ze door nieuwe kansen te geven zelfredzaam kunnen worden. Disciplinering van de kolonisten stond daarbij centraal: het verrichten van arbeid, het volgen van modern (landbouw)onderwijs en het bijbrengen van een strakke moraal aan de hand van religie. Wie naar een kolonie werd gestuurd moest als 'een beter mens' (lees ook: burger) terugkeren.

Het besluit om dit te doen in een zelfvoorzienende landbouwkolonie, ver weg van de steden, paste in het utopische idee om de Koloniën te laten functioneren als een 'laboratorium' voor het verbeteren van burgers, die vervolgens terug zouden keren naar de maatschappij. Dat dit voor de kolonisten in de praktijk vaak anders uitpakte, maakt dat de geschiedenis van de Koloniën van Weldadigheid ondanks de goede intenties ook een keerzijde heeft.

1.1.4 Voorloper: sociaal en landbouwkundig

Door hun experimentele en vernieuwende karakter – en mede door hun gewenste economische effecten: meer eigen voedselproductie en lagere voedselprijzen in het hele land – kregen de Koloniën van Weldadigheid internationale belangstelling en navolging. Zowel door de methode van integrale armoedebestrijding als door de vernieuwende landbouwmethodieken en hun organisatie betekenden ze op Europese schaal een radicale breuk met de praktijk van voorgaande eeuwen.

Vooruitstrevende denkers uit de Europese elite, onder wie Robert Owen, Johann Heinrich Pestalozzi en Philipp Emanuel von Fellenberg, waren erelid van de Maatschappij van Weldadigheid. Met ereleden van dit kaliber plaatste de Maatschappij van Weldadigheid zich welbewust in een internationaal netwerk. Dat vergemakkelijkte de toepassing van nieuwe ideeën, zoals bijvoorbeeld de inrichting van vernieuwend landbouwonderwijs (geïnspireerd door Pestalozzi). Het maakte anderzijds dat het experiment van de Koloniën internationale bekendheid genoot, dat internationale bezoekers een kijkje kwamen nemen en dat er veel over werd geschreven. De Koloniën werden een voorloper van latere initiatieven met betrekking tot landbouwpolitiek, modelboerderijen, landbouwscholen en landbouwexposities.

Op sociaal vlak vormden de Koloniën van Weldadigheid een belangrijke kiem in het denken over volksverheffing, de sociale opgang van mensen en de rol van de Staat daarbij. Voor het eerst werd de zorg voor minderbedeelden en 'elementen die buiten het aanvaarde kader vielen' gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van een samenleving, en werd op landelijke schaal en met steun van de overheid een grootschalig experiment opgezet om hen een nieuwe kans te geven: iedereen kan met een goede omkadering een goede burger worden. Het initiatief van de Maatschappij van Weldadigheid is daarmee een essentiële voorloper in de ontwikkeling van de Europese traditie van sociale maakbaarheid, die na de Tweede Wereldoorlog uiteindelijk zou leiden tot de volwaardige verzorgingsstaat die we vandaag nog kennen. Ze zijn een iconisch voorbeeld van hoe een gemeenschap armoede kan bestrijden.

Het experiment was – ook naar huidige normen – ingrijpend en grootschalig. Dat blijkt uit de totale ruimtelijke footprint, maar ook uit het feit dat in het midden van de 19de eeuw 2% van de bevolking van Nederland was ondergebracht in één van de Koloniën. Eén op de 16 Nederlanders – meer dan 6% van de bevolking – heeft vandaag de dag voorouders die in de Koloniën van Weldadigheid hebben gewoond.

1.1.5 Herinneringslandschappen

De Koloniën zijn belangrijk als herinneringslandschappen, alleen al door de aantallen kolonisten en andere bewoners die er in de loop van de tijd hebben verbleven, en dus ook door de aantallen families die banden hebben met de Koloniën zoals ze zich in diverse fases hebben ontwikkeld. Terwijl die banden tot voor kort vaak tot gevoelens van schaamte leidden en taboe waren, is daar sinds kort verandering in gekomen, onder meer aangezwengeld door de populariteit van genealogisch onderzoek. De schaamte maakt plaats voor trots, en het taboe voor bespreekbaarheid. Ook de inzet van zowel overheden als organisaties om dit erfgoed te beschermen, te ontwikkelen en te ontsluiten, is vandaag de dag groot.

1.2 Onderbouwing van de OUV

De culturele landschappen van de Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd.

iii. to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared;
[Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen;]

De zeven Koloniën van Weldadigheid zijn het resultaat van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws maatschappelijk experiment van social engineering, bedoeld voor de vorming van arme en behoeftige burgers via landbouw en disciplinering, en zo voor de bestrijding en de uitroeiing van armoede in het hele Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Dit blijkt uit:

1. de systematische disciplinering (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers, georganiseerd op een nationale schaal;
2. de opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen;
3. de opzet als ‘laboratorium voor betere burgers’, voor de bestaande samenleving

v. Be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change [Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie utopische culturele landschappen die door de mens zijn gesticht, ontgonnen en op een eigen wijze ingericht en bebouwd. Doel van de ontginning, inrichting en bebouwing was, naast de vorming van burgers die pasten in de toenmalige samenleving, innovatie van de landbouwproductie. De reeks vormt een samenhangend geheel van Koloniën met elk hun eigen kenmerken.

Dit blijkt uit:

4. het doel om natuurlijke landschappen systematisch te ontginnen en nieuw in te richten ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal;

5. het organisatiemodel met twee types: vrije en onvrije Koloniën. Het systeem was gericht op alle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat de armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen;
6. de landbouwinnovatie, gericht op de maximalisatie en het optimaliseren van de productie door de kolonisten.

vi. be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance.
[Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis.]

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de overheid in de principes van de Verlichting, met uitgangspunten als emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, het 'contract' tussen individuen en de Staat, vrijheid van godsdienstbeleving… Het had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in het 19de- en 20ste-eeuwse Europa. Tegelijk stootte het op grenzen en had het schaduwkanten. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend. De confrontatie met dit cultureel landschap doet de bezoeker nadenken over de grenzen van de menselijke vrijheid en de maakbaarheid van individu en samenleving.

Dit blijkt uit:

7. de rol van de maatschappelijke elite, geïnspireerd door ideeën uit de Verlichting, en de aanpak van de armoede op een nationale schaal, in een publiek-private samenwerking;
8. het herinneringslandschap met zijn uiteenlopende en evoluerende betekenissen in het collectieve geheugen van Nederland en België.

Het managementplan richt zich op het werelderfgoed van de Koloniën van Weldadigheid in Nederland en Vlaanderen, zoals die is opgenomen en begrensd in het nominatiedossier Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid bij UNESCO.

De siteholder voert de regie op het beschermen, duurzaam onderhouden en beheren en het herkenbaar, toegankelijk en beleefbaar maken en overdragen van de uitzonderlijke en universele waarde van de Koloniën van Weldadigheid. De siteholder stelt het managementplan vast. Het managementplan is opgesteld in overleg en samenwerking met de partijen die een rol spelen in het beschermen en behouden van de uitzonderlijke en universele waarde. Het bestaat uit een algemeen deel, en uit 4 deelkaternen voor de verschillende Koloniën, waarbij de samenhangende Koloniën I, II en III (Frederiksoord, Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten en Wateren en Willemsoord) in één katern gezamenlijk zijn beschreven. Dit is ook zo gedaan met Koloniën V en VII (Wortel- en Merksplas-Kolonie).

1.3 Integriteit en authenticiteit

Het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid bestaat bij gratie van het geheel van de zeven Koloniën en is in geen enkele afzonderlijke kolonie in zijn volle glorie aanwezig.

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode vóór de komst van Maatschappij van Weldadigheid, met onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning.
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825).
2. De verdere evolutie van de Koloniën (in tijd variërend per Kolonie; globaal 1825-1859).
3. Fase van rijksinstellingen in de onvrije Koloniën, gedeeltelijke privatisering in de vrije Koloniën en schaalvergroting in alle Koloniën (in tijd variërend per Kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (vanaf de periode 1980-1990).

1.3.1 Integriteit

De Koloniën van Weldadigheid zijn cultuurlandschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en zijn omgevormd tot agrarische Koloniën ten behoeve van het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplinering. Tot op de dag van vandaag is dat uitgangspunt herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers, bossen en de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen.

De Koloniën van Weldadigheid zijn culturele landschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en die zijn uitgebouwd tot agrarische koloniën met het oog op het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplinering. Tot op de dag van vandaag zijn dat uitgangspunt en doel herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen.

De invulling van dit landschap werd in bijna twee eeuwen verrijkt en geactualiseerd. De huidige gebouwen werden deels gebouwd door de Maatschappij van Weldadigheid, deels door de Belgische en de Nederlandse overheid (onvrije Koloniën) en deels door particulieren (woningen en boerderijen). Er vonden in alle fases veranderingen plaats, die soms in de geest van de Koloniën werden uitgevoerd en daar soms los van stonden.

Het voorgestelde werelderfgoed getuigt door zijn onderlinge samenhang en het geheel van ruimtelijke en associatieve waarden, met het bijbehorende roerende en immateriële erfgoed, van het uitzonderlijke karakter van de Koloniën van Weldadigheid. Dit maakt van de reeks van zeven uitzonderlijk en geloofwaardig erfgoed.

De visuele integriteit van de Koloniën heeft op onderdelen geleden onder de effecten van privatisering en tijdelijke verwaarlozing. Op dit moment is dat niet langer het geval. Leegstaande

gebouwen worden herbestemd, het belang van het erfgoed wordt ten volle onderkend door de overheid en de bevolking, en er is geen verstedelijkingsdruk in de wijde omgeving.

De integriteit blijkt uit de volgende (complementaire) aspecten:

- Integriteit van begrenzing
- Landschappelijke integriteit
- Integriteit van gebruik
- Integriteit van historische kennis

1.3.2 Authenticiteit

De structuur van het culturele landschap, de aanwezige bebouwing en de archeologische vindplaatsen (Ommerschans) vertellen op een authentieke en geloofwaardige wijze het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, vanaf hun ontstaan tot op de dag van vandaag. De genoemde structuren zijn herkenbaar gebleven en in hun essentie bewaard.

Het gebruik van de Koloniën voor de landbouw en de doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies waarin de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de Koloniën hedendaags wordt ingevuld.

Het verbindende is niet één 'authentieke' tijdsperiode, maar de landschappelijke structuur die zich heeft ontwikkeld en waarin vier bepalende fases (zie verklaring van integriteit) zijn te herkennen. De serie als geheel geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment van de Maatschappij van Weldadigheid.

De authenticiteit van de voorgestelde serie van zeven Koloniën van Weldadigheid blijkt uit de volgende (complementaire) aspecten:

- Authenticiteit van de ontginning
- Authenticiteit van de structuur van beplanting en bomen
- Authenticiteit van bebouwing (materiaal en substantie)
- Authenticiteit van bebouwing (vormgeving en architectuur)
- Authenticiteit van archeologische waarden
- Authenticiteit van functies

1.3.3 Attributes

De Koloniën van Weldadigheid vormen een samenhangende serie, die met voortschrijdend inzicht en aangepast aan de lokale omstandigheden zijn ingericht. In zeven jaar tijd werden zeven Koloniën van Weldadigheid aangelegd. De volledige serie illustreert de landelijke betrokkenheid, de grootsheid en de ambitie van de onderneming. De reeks laat tevens zien hoe snel nieuwe ideeën over landinrichting, landbouw en zorg elkaar in die jaren opvolgden en hoe de ervaringen uit de ene Kolonie werden geïntegreerd in een volgende, en zo in het systeem als geheel. De basisstructuur was overal gelijk, maar de invulling werd ook organisch aangepast aan de fysieke eigenschappen van de woeste grond en de lokale omstandigheden.

Bij elke nieuwe kolonie wijzigde de Maatschappij van Weldadigheid de concrete uitvoering van het model. Op de eerste plaats komt dit tot uitdrukking in het onderscheid tussen vrije en onvrije Koloniën, met elk een kenmerkende **basistypologie**.

Ook binnen de twee types is de ontwikkeling zichtbaar. Elke kolonie heeft een orthogonale landschapsstructuur en een basis ontginningspatroon van wegen, lanen, vaarten en een vaste maatvoering. Die **structuur** en dat patroon zijn vanwege natuurlijke omstandigheden, zoals de grondstructuur en het watersysteem, steeds iets verschillend.

Per kolonie werden ook specifieke voorzieningen toegevoegd voor de opvang, disciplinering en vorming van de kolonisten in de vorm van **representatieve bebouwing en beplanting**. Dit maakt dat elke kolonie in de reeks zich van de andere onderscheidt en een eigen betekenis heeft, die bijdraagt aan het geheel.

Kolonie	Attributes	
I Frederiksoord (1818-1820)	Typologie	Vrije Kolonie Lange linten met kleine boerderijen
	Structuur	Hoofdlanen, secundaire lanen, beplanting Kanaal Maatsysteem: percelen 2,4 later 2,8 ha, vergroot tot 6 x 50 ha
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen, centrale voorzieningen, werkplaatsen, hoeves, gebouwen Maatschappij van Weldadigheid landgoed Westerbeeksloot, sterrenbos, tuinaanleg, Tuinbouwschool
II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten (1821-1823)	Typologie	Vrije Kolonie Lange linten met kleine boerderijen
	Structuur	Hoofdlanen, secundaire lanen, beplanting Kanaal Maatsysteem: percelen 2,8 ha, vergroot tot 6 x 50 ha
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen, bejaardenhuis, centrale voorzieningen, werkplaatsen, hoeves, Gebouwen Maatschappij van Weldadigheid
III Willemsoord, Westvierdeparten (1820-1822)	Typologie	Vrije Kolonie Lange linten met kleine boerderijen Kruispunt dorpskern
	Structuur	Hoofdlanen, secundaire lanen, beplanting Kanaal Maatsysteem: percelen 3 ha
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen, sporen van het Joodse leven, centrale voorzieningen, werkplaatsen, hoeves, gebouwen Maatschappij van Weldadigheid
IV Ommerschans (1819)	Typologie	Onvrije Kolonie van Weldadigheid Centrale gestichten met boerderijlinten
	Structuur	Hoofdlanen, secundaire lanen, beplanting Grachten, wijken, kavelsloten Maatsysteem: 35 ha, ca. 800 meter
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Schans, Rijksinrichting en dienstwoningen, lintdorp, werkplaatsen, boerderijlinten, kerken en begraafplaatsen, gestichten, boerderijen
V Wortel (1822)	Typologie	Eerst vrije Kolonie, later onvrije Kolonie Boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen en doorontwikkeling
	Structuur	Hoofddreven, wegen en paden tussen de hoofdwegenstructuur Grachten, Staakheuvelse loop Maatsysteem: 725 en 60 meter
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Bewakerswoningen, werkplaatsen, hoeve, begraafplaats, dorpskom (kruispunt)
VII Veenhuizen (1823)	Typologie	Onvrije Kolonie Centrale gestichten met grote boerderijen
	Structuur	Hoofdlanen, secundaire lanen, beplanting Grachten, wijken, kavelsloten Maatsysteem: 750, 375 en 25 meter
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Rijksinrichtingen en dienstwoningen, lintdorp, werkplaatsen, kerken en begraafplaatsen, gestichten, middenhuisboerderijen
VII Merksplas (1825)	Typologie	Onvrije Kolonie Centraal gesticht met grootschalige modelboerderij en doorontwikkeling
	Structuur	Hoofddreven, secundaire dreven, ringgracht Toegepaste maatsysteem: 225 meter
	Representatieve Bebouwing en beplanting	Grote Hoeve en omliggende gebouwen, cipierswoningen, kapel, school, begraafplaats

1.4 Vertrekpunten van het managementplan

Doel van dit managementplan is het in stand houden, uitdragen en waar mogelijk en gewenst versterken van de uitzonderlijke en universele waarde voor huidige en toekomstige generaties. Daarbij hanteert de siteholder de volgende algemene vertrekpunten of 'principles' waarvan de eerste twee rechtstreeks voortkomen uit het Charter (punten 9 en 10), dat in 2012 door alle partijen is ondertekend:

1. Het onderhouden van draagvlak in de Koloniën van Weldadigheid bij zowel inwoners als ondernemers voor het bijzondere cultureel landschap van de Koloniën zal actief bevorderd worden;
2. Het voorgedragen werelderfgoed stimuleert, onderhoudt, versterkt en benut de cultuurhistorische waarden in de Koloniën van Weldadigheid, en ziet deze als uitgangspunt en inspiratiebron voor de toekomstige ontwikkelingen in de gebieden;
3. De Koloniën van Weldadigheid worden met gemeenschappelijke coördinatie en regie beheerd, waarbij verantwoordelijkheid voor de uitvoering zo laag mogelijk wordt neergelegd.
4. Zowel onderlinge als bredere internationale uitwisseling en projectontwikkeling gekoppeld aan de Koloniën wordt bevorderd.

In dit managementplan worden de activiteiten voor de komende 10 jaren benoemd. Het gaat daarbij om:

A. het uitdragen van de waarden en betekenis van de Koloniën van Weldadigheid;
B. beleidsmatige bescherming;
C. beheersmatige bescherming.

Dit vertaalt zich in de volgende activiteiten:

Ad A. Uitdragen

- Bij het doorzetten van de vele bestaande projecten en activiteiten op het gebied van educatie, musea/bezoekerscentra, theater, onderzoek, creatieve industrie en toerisme, en het opschalen en verbinden hiervan, zal aandacht worden besteed aan een gezamenlijke uitstraling van het werelderfgoed.
- De komende jaren zal bijzondere betekenis van de Koloniën van Weldadigheid voor hedendaagse vraagstukken van armoede en sociale problematiek verdiept en benut worden.

Zie verder hoofdstuk 5.4.

Ad B. Beleidsmatige bescherming

- Het beleid van in de stuurgroep deelnemende partijen is op het moment van nominatiegericht op instandhouding van het erfgoed van de Koloniën van Weldadigheid en versterking en ontsluiting daarvan. Niet alleen het ruimtelijk beleid, maar ook het beleid gericht op cultuur, recreatie en economie.
- De komende 10 jaar is de opgave om dit collectief op een hoger plan te brengen, nadrukkelijk samen met het netwerk van inwoners, terreinbeheerders en -eigenaars, bedrijven, instellingen

voor onderwijs en onderzoek, en smaakmakers in het publieke debat over armoede en sociale maakbaarheid.

Ad C. beheersmatige bescherming

- Het inventariseren en in beeld brengen (monitoren) van de ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen voor behoud en bescherming van de uitzonderlijke en universele waarde van de Koloniën van Weldadigheid;
- Het benoemen van passende en uitvoerbare acties en maatregelen om deze ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen zodanig in goede banen te leiden dat het behoud en de bescherming van de Koloniën van Weldadigheid in de komende 10 jaar duurzaam kan worden geborgd;
- Het invulling geven aan het beheer van de Koloniën van Weldadigheid als 'levende landschappen', waarin ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen die met oog voor en geïnspireerd op de (materiële en immateriële) erfgoedwaarden de toekomstige inrichting en de recreatieve en educatieve betekenis verrijkt.
- Het betrekken van partijen bij het doorvoeren van de managementmaatregelen.

Het managementplan is erop gericht het beheer, de bescherming, het behoud en het onderhoud van de uitzonderlijke en universele waarde van het kandidaat Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid duurzaam te verankeren. Onderdeel van het beheer is het tijdig vinden van passende oplossingen voor en anticiperen op ontwikkelingen en mogelijke bedreigingen die zich rond en in het gebied van de Koloniën van Weldadigheid manifesteren.

Beheer, beschermen en behoud kan niet zonder medewerking van bewoners en gebruikers in de Koloniën en in de directe omgeving. De landschappen zijn bij uitstek getuigen van een 'levende traditie'. Dit maakt dat de siteholder het managementplan zal uitvoeren in samenwerking met:

- Partijen, zoals belangengroepen en beheerders, die een rol spelen bij het beschermen, behouden, duurzaam onderhouden, beheren en uitdragen van de universele waarden van het werelderfgoed.
- Partijen, zoals andere overheden, die een rol spelen bij het zodanig invullen van nieuwe gebruiksfuncties of omgaan met externe ontwikkelingen dat de uitzonderlijke en universele waarde van de Koloniën niet in het geding komen.

Het management voorziet erin om de mensen te betrekken bij de keuze en de uitvoering van managementmaatregelen als zij daardoor in hun eigendom of hun gebruik geraakt worden. Het management zorgt voor continuïteit van de inbreng van de omgeving en van de inbreng van bijzondere expertise bij het beheer van het erfgoed.

De Koloniën van Weldadigheid kennen een gemeenschappelijke coördinatie en regie op het beheer van het totaal van de zeven Koloniën. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van managementmaatregelen wordt echter zo laag mogelijk gelegd en gehouden, bij de organisatie die daartoe het beste is toegerust. Iedere kolonie is verantwoordelijk voor eigen behoud en beheer van de property (kernzone, bufferzone en inliggende attributes), alsmede het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied mogelijk kunnen optreden. De organisatie bouwt voort op de samenwerking en gemeenschappelijkheid die in de nominatiefase is bereikt op bestuurlijk en

operationeel niveau. De uitvoering van managementmaatregelen vindt waar mogelijk in de kolonie plaatst. Er wordt overkoepelend gewerkt aan de instandhouding en verdere ontwikkeling van de herkenbaarheid en de eigenheid van de cultuurlandschappen. Communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage die de Koloniën overstijgen, worden eveneens op overkoepelend niveau gemeenschappelijk uitgevoerd.

De siteholder draagt zorg voor adequaat beheer van de Werelderfgoedsite. Dit wil zeggen dat zij activiteiten, die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, in gang zet en uitvoert. De siteholder stimuleert het onderzoek door waar mogelijk faciliteiten te bieden en informatiebronnen ter beschikking te stellen. Resultaten van onderzoek worden, voor zover relevant en mogelijk, opgenomen in de bescherming, ruimtelijke ontwikkeling, educatie, voorlichting en promotie van de Koloniën van Weldadigheid. Zij worden aangeboden in de Koloniën en zoveel mogelijk digitaal ontsloten.

De koloniën zijn levende landschappen, die zich hebben ontwikkeld tot hun huidige staat. In de toekomst is ontwikkeling mogelijk en gewenst, waarbij de instandhouding van de OUV als basis dient. Daarbij is behoud van ontwikkelruimte een vertrekpunt voor het verdere functioneel gebruik van de Koloniën. In bepaalde Koloniën zijn kenmerkende onderdelen verdwenen. Vertrekpunt is het behouden van de huidige constellatie, met restauratie waar nodig, en het geven van passende herbestemming van beeldbepalende gebouwen en terreinen met adequaat beheer van de bestaande attributes.

De bewoners in en rond de koloniën, hun gebruik en beheer van de terreinen en gebouwen zijn, voor zover niet strijdig met de OUV, van groot belang voor het duurzaam en adequaat beheer en de borging van de Koloniën in hun omgeving. Dit gebruik en de trots vormen *key assets* en voor de instandhouding, zonder hoge kosten voor de siteholder en zonder te vervallen in een museale conservering, die niet lang zal zijn vol te houden.

1.5 Status van het managementplan

De verantwoordelijkheid voor de nominatie en het vaststellen van het managementplan dat voldoet aan de voorwaarden van het Werelderfgoedcomité van UNESCO berust bij de Nederlandse Staat en het Vlaams Gewest. De Siteholder (gedeeld siteholderschap van Provincie Drenthe en Kempens Landschap) is als “Nodal Point” verantwoordelijk voor het beheer. De siteholder heeft een belangrijke rol in het uitvoeren van het managementplan.

Het managementplan is, na vaststelling door de stuurgroep van bestuurders van de betrokken provincies en gemeenten, primair een zelfbindend plan voor de siteholder. Het managementplan is het uitgangspunt voor en geeft richting aan het beleid van alle ondertekenaars. Het kent zelf geen juridische status, maar de managementmaatregelen werken door naar de overheden, private partijen, eigenaars en gebruikers/exploitanten. Na vaststelling door de stuurgroep wordt het

managementplan toegevoegd aan het nominatiedossier dat ingediend wordt bij het Werelderfgoedcomité van UNESCO.

Looptijd van het managementplan

Een managementplan wordt in de regel opgesteld voor een periode van 10 jaar. De nominatie van de Koloniën van Weldadigheid voor erkenning tot Werelderfgoed wordt in 2017 ingediend voor erkenning in 2018, bij het 200 jarig bestaan van de Maatschappij van Weldadigheid, de start van de eerste Kolonie en 25 jaar na de afschaffing van de Wet op de landloperij in België.

Dit managementplan richt zich op de periode 2018-2028. In het managementplan zijn ontwikkelingen (kansen of bedreigingen) meegenomen, waarvan het aannemelijk is dat die zich in die 10 jaar manifesteren. De bestuurlijke partijen verbinden zich eraan om tijdens de fase van nominatie (2016 – 2018) zich reeds te gedragen volgens dit managementplan. Een tussentijdse evaluatie van dit plan (mid term review) vindt plaats drie jaar na de inwerkingtreding.

2 Eigendom, locatie en bufferzone

De Koloniën van Weldadigheid zijn gelegen in Nederland en België op de volgende coördinaten van kernzones en bufferzones. De kaarten zijn opgenomen in de deelkaternen van dit managementplan.

Kolonie	Land	Provincie	Coördinaten	Genomineerd gebied (ha)	Buffer zone (ha)	Kaart
I Frederiksoord	Nederland	Drenthe	N 52°50'47.11" E 6°11'21.56" Landbouwschool	310.77	1577.09	M1.3
II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten	Nederland	Drenthe en Fryslân	N 52°51'43.75" E 6° 9'39.48" School	779.72	1577.09 (identiek aan die van kolonie I)	M 1.4
III Willemsoord	Nederland	Overijssel	N 52°49'28.78" E 6°3'46.83" Kerk	131.06	613.50	M 1.5
IV Ommerschans	Nederland	Overijssel	N 52°35'8.01" E 6°23'42.19" Kerkhof	427.63	0	M 1.6
V Wortel	België	Antwerpen	N 51°40'28.17" E 4°.82'43.15" Centraal kruispunt	403.55	0	M 1.7
VI Veenhuizen	Nederland	Drenthe	N 53°2'31.59" E 6°23'29.72" Tweede Gesticht	1659.94	2062.16	M 1.8
VII Merksplas	België	Antwerpen	N 51.355529 E 4°82'57.65" Kapel	554.14	0	M 1.9
Totaal oppervlak				4266.81	4252.75	

De begrenzing van het genomineerde werelderfgoed en de bufferzone is gebaseerd op de grens van het gebied dat de Maatschappij van Weldadigheid ten behoeve van haar Koloniën heeft ontgonnen. Het betreft de ontginning die heeft plaatsgevonden tijdens de stichtingsfase van de Koloniën van Weldadigheid (1818-1825). Deze begrenzingen omvatten de attributen van het genomineerde werelderfgoed. Zij zijn geheel omgeven door landbouw en natuur.

Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen, of waar de kernzone zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen, is geen bufferzone toegevoegd.

De koloniën kennen een verscheidenheid aan eigenaars. De eigendom van de gronden en de gebouwen is in handen van de volgende partijen:

Eigenaar / Kolonie	Rijk (NL) of Federale staat (B)	Vlaams Gewest	Provincie	Gemeente	Waterbeheerders	Terreinbeheerders	Private partijen
I Frederiksoord			√	√	√	√	√
II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten			√	√	√		√
III Willemsoord			√	√	√		√
IV Ommerschans	√		√	√	√	√	√
V Wortel	√	√	√	√			
VI Veenhuizen	√		√	√	√	√	√
VII Merksplas	√	√		√			

Bij de *particuliere eigenaars van* gronden en monumentale gebouwen in de Nederlandse Koloniën speelt de Stichting Maatschappij van Weldadigheid als opvolger van de oorspronkelijke Maatschappij een prominente rol met een belangrijke en actieve vastgoedportefeuille in Frederiksoord en omgeving. Naast deze Stichting zijn veel gebouwen en agrarische gronden in handen van een *particulieren*.

In de Vlaamse koloniën zijn de gronden en gebouwen in gemeenschapshanden (overheden en overheidsinstellingen). De Nederlandse *Rijksoverheid* heeft via het Rijksvastgoedbedrijf, de ministeries van defensie en van Justitie in Ommerschans en Veenhuizen een belangrijke grondpositie en eigendom van gebouwen. Dat geldt voor deze Koloniën voor de justitiële inrichtingen. In Veenhuizen is het Rijksvastgoedbedrijf (onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken) bovendien eigenaar van enkele gebouwen die niet in gebruik zijn door Justitie (het voormalig agrarisch bedrijf en de munitieopslag van Defensie), maar ook een groot deel van de gebouwde monumenten is in eigendom van het Rijk. De Belgische *Federale overheid* (Regie der Gebouwen) is eigenaar van de justitiële instellingen (gevangenissen en opvang illegalen) in Wortel en Merksplas, inclusief de wegen en gronden.

De *provincies* hebben in de Nederlandse Koloniën een grondpositie als het gaat om de provinciale wegen en gronden die als ruilgrond voor ruilverkavelingen in handen is gekomen van de provincies. Het *Vlaams Gewest* en de *Provincie Antwerpen* zijn eigenaars van gronden, wegen en woningen die in beheer zijn bij de gewestelijke huisvestingsmaatschappij, de Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap Natuur en Bos, de Provinciale en Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen (Pipda) en Kempens Landshap. De zijn eigenaar van watergangen, wegen en gronden in Wortel- en Merksplas-Kolonie. Een groot deel van de landbouwgronden en gebouwen (woningen en hoeves) zijn in erfpacht aan agrariërs, ondernemers en particulieren gegeven.

De Nederlandse *Gemeenten* zijn in de Koloniën eigenaar van maatschappelijke voorzieningen en van de meeste lokale infrastructuur en incidenteel van een stuk grond (zoals het Derde Gesticht in Veenhuizen). In Wortel-Kolonie is de *Stad* Hoogstraten en in Merksplas-Kolonie eigenaar van gronden en is de *gemeente* Merksplas eigenaar van gronden en van twee prominente monumenten: de Grote Hoeve en de Kapel. Het hoofdwatersysteem zoals kanalen en enkele wijken en sloten, inclusief de al dan niet nog in gebruik zijnde waterwerken (sluizen) is in Nederland in handen van de *waterbeheerders*; in Vlaanderen zijn de Vlaamse Landmaatschappij en de Provinciale en

Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen (PIPDA) beheerder van het watersysteem. De *terrein beherende organisaties* zoals Staatsbosbeheer (zelfstandig bestuursorgaan) en Vereniging Natuurmonumenten zijn in Nederland eigenaars van de meeste bossen en natuurgebieden in de Koloniën en in hun bufferzones.

Naast het eigendom speelt het *gebruik en beheer* een belangrijke rol bij het in stand houden van de OUV. Zo is Justitie een sleutelspeler in het duurzaam gebruik van de Justitiële inrichtingen, die los staat van de vastgoedpositie die de Rijksvastgoeddienst heeft. Ook huren of pachten honderden particulieren gronden en/of gebouwen en nemen deze gebruikers dagelijks beslissingen over het gebruik en onderhoud van deze gronden en objecten. Dit gaat vaak over langjarige contracten. Zo hebben particulieren en instellingen in de Vlaamse Koloniën een 99-jarige pachtovereenkomst.

3 Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders

3.1 Internationale verdragen, conventies en handvesten

Voor het opstellen van de managementmaatregelen voor het beoogde Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid zijn de internationale verdragen gebruikt, die door het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk van België zijn geratificeerd. Tevens zijn de internationale charters en richtlijnen op het gebied van cultureel erfgoed geraadpleegd. De belangrijkste internationale verdragen, overeenkomsten en handvesten voor de bescherming van de Koloniën van Weldadigheid als voorgesteld Werelderfgoed worden hieronder beschreven. Naast erfgoed zijn er ook natuurwaarden in de Koloniën aanwezig die bescherming genieten onder Europese richtlijnen.

3.1.1 Werelderfgoed

De volgende verdragen, resoluties en documenten zijn relevant voor het management van de Koloniën van Weldadigheid als cultureel erfgoed.

The Venice Charter (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, 1964). ICOMOS Charter – aanvaard door de ICOMOS General Assembly

The Venice Charter omvat de uitgangspunten voor het behoud en herstel van erfgoed, en met name van monumentale gebouwen. De essentie van het Charter is dat een erfgoed blijvend beschermd wordt en daarmee een maatschappelijk doel dient. The Venice Charter is opgesteld door ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), welke adviseert aan UNESCO en in het bijzonder aan het World Heritage Committee. UNESCO heeft het Venice Charter aangenomen als een belangrijk uitgangspunt op het gebied van Werelderfgoed. Het Charter schrijft voor dat bijzondere aandacht moet worden besteed aan het behoud van de karakteristieke kenmerken, de genius loci, van de omgeving van monumenten.

In de Koloniën van Weldadigheid is in beide landen veel en succesvolle ervaring met een kwalitatief hoogwaardige revalorisatie en passende herbestemming van leegstaande panden en complexen. Hierbij is steeds zowel de genius loci uitgangspunt geweest, als het vinden van een bestemming die past bij het landschap en bij de oorspronkelijke functies van landbouw, penitentie, zelfvoorzienendheid, zorg en opvoeding. In Vlaanderen wordt een meerjarig restauratieprogramma uitgevoerd. Kempens Landschap heeft voor de wijze waarop zij erfgoed beheert en restaureert in 2014 de Grand Prix van de Europa Nostra Award[1] ontvangen.

World Heritage Convention (Convention concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage. UNESCO, Parijs, 16 November 1972)

De ratificerende landen hebben met elkaar afgesproken dat zij zich zullen inzetten dat de erfgoederen binnen hun landgrenzen die aan de criteria van UNESCO voldoen, worden geïdentificeerd, beschermd, behouden, toegankelijk gemaakt en overgedragen aan komende

[1] Europa Nostra vertegenwoordigt circa 250 non-gouvernementele organisaties, 150 daarmee verbonden organisaties en 1.500 individuele leden uit meer dan 50 landen en is gericht op het behouden van Europa's cultureel erfgoed en landschappen.

generaties. De *World Heritage Convention* wordt uitgevoerd door het *World Heritage Committee* en die heeft als taak:

- Identificeren van cultureel en natuurlijk erfgoed van uitzonderlijke universele waarde dat door de Conventie wordt beschermd en deze bij te schrijven op de *World Heritage List*;
- Beoordelen van rapportages en toezien op sites door middel van periodieke monitoring, reactief toezicht, rapporten over de staat van instandhouding en versterkte monitoring;
- Beslissen of het erfgoed op de Werelderfgoedlijst moet worden opgenomen op de lijst van Werelderfgoederen in gevaar;
- Bepalen hoe en onder welke voorwaarden de UNESCO *World Heritage Fund* kan worden gebruikt om landen te helpen het Werelderfgoed te beschermen. Ook neemt het comité beslissingen over financiële steun aan staten die niet in de positie zijn om de kosten van de nominaties te dragen.

Het Koninkrijk der Nederlanden heeft het Werelderfgoedverdrag in 1992 geratificeerd en het Koninkrijk België in 1996.

World Heritage List (UNESCO, 1972)

Door plaatsen van cultureel en natuurlijk erfgoed, na nominatie door de staat waarin het zich bevindt, in te schrijven op de Werelderfgoedlijst, verklaart UNESCO (het *World Heritage Committee*) dat de site van uitzonderlijke universele waarde is voor de internationale gemeenschap en de geschiedenis van mensheid. In juni 2016 bestaat de World Heritage List uit 1.031 culturele, natuurlijke en gemengde sites beheerd door 163 landen, waarvan 31 transnationale sites.

Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings ICOMOS General Assembly 1972)

De resoluties spreken uit hoe harmonieus moet worden omgegaan met toevoegen van hedendaagse architectuur in groepen oude gebouwen:

- De oude structuur vormt de basis, nieuwe architectuur moet geïntegreerd worden en mag de structuur en esthetiek niet beïnvloeden
- Authenticiteit is de basis, vermijdt imitaties
- Revitalisering door nieuw gebruik wordt aangemoedigd, zolang het de integriteit en het karakter niet verstoort

In de Koloniën van Weldadigheid zijn in de verschillende fasen toevoegingen aangebracht en aanpassingen uitgevoerd en zijn nieuwe vormen van gebruik geïntroduceerd, die in lijn liggen met de oorspronkelijke functies en die de structuur van het landschap respecteren.

The Florence Charter: Historic Gardens (ICOMOS-International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) International Committee for Historic Gardens 1982)

Historische tuinen zijn architectonische composities, die bij voorkeur als levende monumenten bewaard worden. Het Florence Charter geeft aanbevelingen voor beheer, behoud, restauratie en reconstructie van tuinen en een beperkt gebruik ervan. Het Florence Charter geldt als aanvulling op het Venice Charter uit 1964.

The Nara Document on Authenticity (1994). ICOMOS Resolution – Resoluties aanvaard tijdens of voortgekomen uit ICOMOS Symposia

Het *Nara Document* is een leidraad voor ICOMOS en het *World Heritage Committee* voor de identificatie en het behoud van de authenticiteit in de historische omgeving, gelet op het feit dat authenticiteit een van de fundamentele beginselen is van de *World Heritage Convention* en de daarmee samenhangende *Operational Guidelines*.

In 2008 verklaarde het *World Heritage Committee* dat 'authenticiteit' en 'integriteit' een integraal onderdeel vormen van de verklaring van uitzonderlijke universele waarde (OUV), zoals dat geldt voor Werelderfgoed. Het document stelt dat de diversiteit van culturen en het erfgoed in onze wereld een onvervangbare bron van spirituele en intellectuele rijkdom is voor de hele mensheid. De bescherming en versterking van het culturele erfgoed en de diversiteit moet in onze wereld actief worden gepromoot als een essentieel aspect van menselijke ontwikkeling. De Koloniën van Weldadigheid vormen een fraai voorbeeld van culturele landschappen waarin de identiteit en authenticiteit door de ontwikkelingen heen bewaard en herkenbaar is gebleven.

International Charter on Cultural Tourism; Managing Tourism at Places of Heritage Significance (1999) ICOMOS Charter – Charters aangenomen door de ICOMOS General Assembly

Ten tijde van toenemende globalisering is de bescherming en de presentatie van ons cultureel erfgoed een belangrijke uitdaging. Het beheer van het erfgoed is echter de verantwoordelijkheid van de siteholder en de regionale gemeenschap. Een primaire doelstelling voor het beheer van het erfgoed is om de betekenis en de noodzaak van het behoud duidelijk te maken; zowel in de beherende samenleving als aan bezoekers. Werelderfgoed brengt de plicht met zich mee om de waarden en de belangen van het verleden en het heden voor de gemeenschap te respecteren en die van het landschap en de cultuur waarbinnen het erfgoed zich heeft ontwikkeld. Nationaal en internationaal toerisme is de belangrijkste manier om informatie uit te wisselen over vroegere en hedendaagse samenlevingen. Toerisme onderstreept het economisch belang van het erfgoed. Behoud van het erfgoed is daarmee belangrijk voor de regionale en nationale economie en voor ontwikkeling en innovatie - mits het goed wordt beheerd.

Het landschap van de Koloniën is aantrekkelijk voor recreatie in de regio. De omvang van de stroom aan toeristen en recreanten varieert tot dusver tussen enkele duizenden tot 250.000 bezoekers per jaar per Kolonie. De verwachting is dat na eventuele erkenning als werelderfgoed het aantal bezoekers licht zal groeien, waarbij ingezet wordt op duurzaam toerisme. Deze groei valt goed te accommoderen in de gebieden. Samen met stakeholders zoals de bezoekerscentra (bestaand of voorzien) zal het Koloniemanagement zorgen voor een goede opvang van de bezoekers in de gebieden. De bestaande infrastructuur inclusief de recreatieve infrastructuur van (regionale) wandel-, ruiter- en fietsroutes is voldoende ruim bemeten om de verwachte groei van het aantal toeristen en recreanten mogelijk te maken.

Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape (2005) UNESCO Memorandum – aangenomen door de UNESCO *International Conference en het World Heritage Committee*

Het *Vienna Memorandum* gaat over de invloed van de hedendaagse stedelijke ontwikkeling en de hedendaagse architectuur op de waarde van cultureel erfgoed. Het memorandum bevat principes voor het behoud van het erfgoed en monumenten op de lange termijn. Constante veranderingen in dynamische steden en gemeenten vereisen dat beleidsmakers en stakeholders een visie hebben op zowel de stad als geheel als op de toekomstige stedelijke ontwikkeling in lijn met het historische ontwikkelingspatroon. Het is een uitdaging voor de hedendaagse architectuur en stedenbouw om aan de behoeften te voldoen van de dynamische en de sociaaleconomische ontwikkelingen en om tegelijkertijd het culturele erfgoed en het historische stedelijke landschap te respecteren.

De Koloniën van Weldadigheid zijn een levend landschap, waarin mensen leven en werken en daarmee bijdragen aan het behoud en het beheer. Het transnationale culturele landschap zal zich doorontwikkelen in lijn met de cultuurhistorische waarden en met een hoge ruimtelijke kwaliteit.

ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites (ICOMOS 2008)

Dit charter bouwt voort op het *Venice Charter* (19645) en benadrukt het belang van publiekscommunicatie en educatie voor erfgoedbehoud en om te leren van het verleden en van de fasen van ontwikkeling van de site. Betrokkenheid van alle stakeholders bij het interpreteren van de waarde van de site wordt aangemoedigd. Deze betrokkenheid van deze stakeholders is bij de Koloniën van Weldadigheid sterk ontwikkeld en ook onderdeel van de organisatie die is belast met het management van de site.

Operational Guidelines (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, Juli 2013)

Het *World Heritage Committee* heeft *Operational Guidelines* opgesteld voor de uitvoering van de World Heritage Convention. Het Comité herziet de richtlijnen periodiek, op basis van besluiten, van nieuwe concepten, kennis en ervaring over het Werelderfgoed. De *Operational Guidelines* geven richtlijnen voor bescherming en behoud van Werelderfgoed dat is ingeschreven op de World Heritage List. Op basis van deze *Guidelines* vraagt UNESCO om een speciaal managementplan voor nieuwe nominaties. Dit wordt door het *World Heritage Committee* zowel door Nederland als door België beschouwd als een gericht instrument voor bescherming en behoud van een Erfgoed en het behoud van de sociale functie en de betekenis ervan.

Cultureel landschap

De Koloniën van Weldadigheid zijn genomineerd als cultureel landschap. Over het beheer en eventuele reconstructie van verschillende typen van ‘cultural landscape’ is nog niet zeer veel gepubliceerd. Naast de algemene richtlijnen en adviezen in het *Venice Charter*, en de *Operational Guidelines* zijn relevant:

Riga Charter on Authenticity and Historical Reconstruction in relationship to Cultural heritage (2000)

Dit charter stelt dat reconstructie van culturele landschappen alleen kan worden uitgevoerd zonder afbreuk te doen aan bestaande in situ overblijfselen. Reconstructies moeten leesbaar en reversibel zijn en zij moeten noodzakelijk zijn voor het behoud van de site.

World Heritage Papers n°26 (Cultural Landscapes March 2010)

Dit paper geeft adviezen voor het beheer van cultuurlandschappen, die gevormd zijn door langdurige interactie tussen de mens en het natuurlijk systeem. Het zijn juist deze interacties die de culturele waarden vormgeven.

Kyoto Vision (2012)

Bij gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de *World Heritage* Convention onderstreepte de *Kyoto* vision het belang van de relatie tussen mensen en erfgoed, gebaseerd op respect voor de culturele en biologische diversiteit en duurzame ontwikkeling. Alleen daarmee komt de “future we want” binnen bereik. De relatie krijgt vorm in een multi‑ disciplinaire en participatieve aanpak van behoud, met actieve betrokkenheid en invloed van de lokale gemeenschap.

Reconstruction in the World Heritage Context. European Association for Architectural Education, (Rome 2013)

Het artikel stelt het doel centraal om het erfgoed te behouden met respect voor de historische authenticiteit en geloofwaardigheid. Maar daarbij benadrukt het de noodzaak voor maatwerk in het hedendaagse beheer van deze landschappen.

Bij het opstellen van het managementplan voor de Koloniën van Weldadigheid en het nominatieproces is veel aandacht besteed aan het betrekken van eigenaars en gebruikers van het landschap en zij zullen in het beheer blijvend een actieve bijdrage leveren.

3.1.2 Europese Natuurbescherming

Sinds mei 2011 werkt de Europese Unie met de Natura 2000 – strategie. Meer dan 25.000 gebieden op het grondgebied van de Europese Unie en in sommige lidstaten ook delen van hun mariene gebieden zijn aangewezen als Natura 2000-gebied. De Natura 2000-gebieden zijn beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn uit 1979 en de Habitatrichtlijn uit 1992 voor de bescherming van zeldzame of bedreigde vogelsoorten en van plantensoorten, diersoorten en bepaalde habitattypen. In Nederland is Natura 2000 verankerd in de Wet van 25 mei 1998, houdende nieuwe regelen ter bescherming van natuur en landschap (Natuurbeschermingswet 1998). In Vlaanderen is dit gebeurd in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Publicatie Belgisch Staatsblad: 10 januari 1998).

Een gebied wordt door Nederland of het Vlaams Gewest aangemeld bij de EU, die het betreffende gebied vervolgens op een lijst van te beschermen gebieden zet. Daarna wordt het gebied formeel aangewezen als Natura 2000-gebied. Daarna dient een beheerplan te worden opgesteld door het

bevoegd gezag in het betreffende gebied in samenspraak met alle betrokken partijen in en om het gebied. De Natura 2000 gebieden zelf worden beschermd tegen activiteiten die invloed hebben op de staat van instandhouding van het gebied. De wet kent ook 'externe werking' van activiteiten buiten het gebied die de natuurwaarden in een gebied kunnen beïnvloeden ongeacht de afstand tot het beschermde gebied.

Voor de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende beschermde natuurgebieden van belang, omdat de natuurgebieden binnen de kernzone van de Kolonie ligt (Fochteloërveen in Kolonie VI Veenhuizen) of in de nabijheid ervan en er mogelijk sprake is van externe werking.

Kolonie	Beschermd natuurgebied
I, II, III	Drents-Friese Wold & Leggelderveld
VI	
V	Heesbossen
VI	Fochteloërveen
VII	Heesbossen, Kempense kleiputten

Het voldoen aan de eisen van de natuurwetgeving en -regelgeving is in Nederland en Vlaanderen een integraal onderdeel in de procedures voor ruimtelijke plan- en besluitvorming. Voor alle gebieden gelden beheerplannen die in samenspraak met betrokken partijen zijn opgesteld en worden uitgevoerd.

3.2 Nationaal beleid, wet- en regelgeving

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid en in België (Vlaanderen) in het gewestelijk beleid. Wetten en regels zijn geregeld via drie stelsels:

- Het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming.
- Het stelsel van het erfgoedbeleid.
- Het stelsel van het natuurbeleid.

Voor de bescherming en het behoud van de OUV is de planologische bescherming in Nederland op dit moment meer gericht op functies en de hoofdstructuren van water en wegen en het erfgoedbeleid meer op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten en landschappen, waarbij het natuurbeschermingsbeleid, naast ecologische waarden, ook op het onderdeel van de landschappen een belangrijke beschermende werking kan hebben. De Omgevingswet (ingaande 1 januari 2019) biedt mogelijkheden voor een meer integrale bescherming. In de Vlaamse decreten tot aanwijzing als beschermd landschap worden zowel de ruimtelijke structuren als de erfgoedwaarden en de samenhang geborgd. Deze aanwijzing werkt door in de ruimtelijke uitvoeringsplannen van provincie en gemeenten. In Vlaanderen betreft de bescherming van onroerend erfgoed de monumenten, archeologie en het landschap.

Hieronder worden voor beide lidstaten de hoofdlijnen van het ruimtelijk, erfgoed en natuurbeschermingsbeleid beschreven, op basis waarvan die specifieke uitvoering is geregeld. De visies, plannen, besluiten en maatregelen die zijn getroffen voor de borging van de OUV zoals die zijn

opgesteld door provincies, gemeenten en waterbeheerders worden specifiek voor elke kolonie (of groep van koloniën) in de deelkaternen beschreven.

3.2.1 Schets ruimtelijk en erfgoedbeleid in Nederland

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen Monumentenwet) is van kracht geworden in 2016 en richt zich op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten (rijksmonumenten) en archeologische terreinen. In Nederland verloopt de bescherming van de erfgoedwaarden ruimtelijk en functioneel tot 1 januari 2019 via de Wet Ruimtelijke Ordening. De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden regelt, zal ingaan in 2019. De Omgevingswet biedt ruimere mogelijkheden om waarden in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. Deze wet bevat afzonderlijke, generieke regels ten aanzien van het borgen van de kwaliteiten van het werelderfgoed en biedt de mogelijkheid instructies te geven vanuit het Rijk voor zowel beschermde stads- en dorpsgezichten als UNESCO werelderfgoederen, met als uitgangspunt dat niet beide instructiebepalingen op eenzelfde gebied gelijktijdig worden toegepast. De provincies, de gemeenten en lokale belanghebbenden werken dit met het Rijk in aanloop naar de Omgevingswet voor de Koloniën van Weldadigheid als levend landschap op maat uit. Dit zal gebeuren in de vorm van een samenhangend afsprakenkader gericht op een adequate borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid. Daarbij worden ook nadere afspraken gemaakt over de overgang van de vigerende (bestemmingsplan) naar de toekomstige kaders (omgevingsplan), inclusief de periode van overgangsrecht. Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Natuurwet vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Bij eventuele veranderingen in het beschermingsniveau zal behoud van de natuurwaarden gerelateerd aan de OUV centraal blijven staan. Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed, monumenten, archeologie, natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen in Nederland geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

Planologische bescherming

Wet op de Ruimtelijke Ordening (tot invoering Omgevingswet 1/1/2019)

Het Nederlandse stelsel van de ruimtelijke ordening is gedecentraliseerd, waarbij elke overheid een eigen verantwoordelijkheid draagt. Het Rijk stelt de prioriteiten van nationaal belang vast in Rijksnota's. De provincies dienen de rijksprioriteiten te vertalen in de provinciale structuurvisie, verordening en leidraden, behalve voor die onderdelen die al een rechtstreekse doorwerking hebben. Dit is tot 2019 geregeld in het Besluit ruimtelijke ordening (2008). In het Barro (Besluit algemene regels ruimtelijke ordening, 2011) zijn de bestaande werelderfgoederen specifiek benoemd om er vervolgens regels aan te verbinden over de te beschermen kwaliteiten. De Koloniën van Weldadigheid waren ten tijde van het opstellen van het Barro echter nog niet in beeld en zijn daardoor niet opgenomen. De verwachting is dat dit ook niet zal gebeuren voordat de Omgevingswet in werking treedt.

De provincie verlangt dat de gemeenten haar specifiek aangewezen provinciale belangen doorvertalen in het gemeentelijk beleid zoals tot 2019 in gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen. De daadwerkelijke planologische borging van rijks- en provinciale belangen vindt uiteindelijk in een gemeentelijk bestemmingsplan plaats. Het bestemmingsplan en gemeentelijke verordeningen vormen het toetsingskader voor aanvragen van initiatiefnemers voor ontwikkelingen, zoals bouwwerken of functionele veranderingen in het grondgebruik.

Tot 1 januari 2019 is de bescherming van de OUV geborgd in de volgende planologische kaders op rijks- en provinciaal schaalniveau:

Koloniën	Rijk	Provincie
I, II en III Oorden en Parten	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012)	Omgevingsvisie Drenthe (2014) Cultuurhistorisch Kompas provincie Drenthe (2010) Streekplan Fryslân (2007) en tussentijdse evaluatie (2013) Verordening Romte Fryslân (2011) Grutsk op 'e romte (Fryslân, 2013) Omgevingsplan Overijssel (2009)
IV Ommerschans	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012)	Omgevingsplan Overijssel (2009)
VI Veenhuizen	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012)	Omgevingsvisie Drenthe (2014) Cultuurhistorisch Kompas provincie Drenthe (2010)

Door de gemeenten is de OUV geborgd in diverse omgevings- en/of bestemmingsplannen en achterliggende landschapsontwikkelingsplannen en beeldkwaliteitplannen en in sectorale visies en plannen vanuit afzonderlijke beleidsvelden. Het overzicht hiervan is per kolonie te vinden in de deelkaternen.

Planologische bescherming: Omgevingswet (invoering 1/1/2019)

Naar verwachting treedt per 1 januari 2019 de Omgevingswet in werking, waarmee in het planologisch stelsel wijzigingen doorgevoerd worden die van kracht zullen zijn kort ná nominatie. Nederland beoogt met de Omgevingswet tientallen wetten en honderden regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water te bundelen en zo te komen tot een nieuw integraal ingericht omgevingsrecht. Inmiddels hebben meerdere provincies en gemeenten, in de geest van dit nieuwe kader van de Omgevingswet, al nieuwe visies (bijvoorbeeld Omgevingsvisie Drenthe) en plannen (bijvoorbeeld Gemeentelijk Omgevingsplan Ommen, Omgevingsvisie Steenwijkerland) opgesteld. De huidige bestemmingsplannen worden omgezet in omgevingsplannen. Het instrument van de omgevingsvergunning, dat is belegd bij de gemeenten, wordt in dit nieuwe kader nog belangrijker als instrument voor het behoud van de OUV. De wijze waarop de bescherming wettelijk wordt geregeld verandert op onderdelen. De Omgevingswet vraagt om een andere, meer integrale insteek en er treedt een verdere verschuiving op van beleid en uitvoering richting de lokale overheden. Met het nieuwe wettelijk regime worden de gebouwde objecten meer in de context van hun omgeving bezien en is de bescherming als rijksmonument te combineren met bescherming van de historische omgeving via het omgevingsplan.

Maatschappelijke controlemechanismen

In alle afzonderlijke planvormen zijn maatschappelijke controlemechanismen ingebouwd, zoals de mogelijkheid tot het inschakelen van adviescommissies (waaronder de gemeentelijke Welstandscommissie) en het bieden van de mogelijkheid aan belanghebbenden om in te spreken bij, zienswijzen in te dienen over, c.q. bezwaar te maken tegen ruimtelijke visies of plannen. Ook kennen al deze planvormen inspraaktermijnen, waarbij de plannen ter inzage worden gelegd. In de praktijk worden belanghebbenden vaak vroegtijdig betrokken en geconsulteerd bij nieuwe omgevingsvisies en plannen en ontwikkelingen in een gebied.

Rijk en provincies kennen bovendien een kennisinfrastructuur waarvan alle partijen gebruik kunnen maken bij het maken van plannen. Op rijksniveau beschikt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed over expertise op diverse cultuurhistorische terreinen en heeft zij een uitgebreid monumentenregister beschikbaar, beschikt het Nationaal Restauratiefonds over kennis en middelen om restauraties te begeleiden en kan van de expertise van het College van Rijksadviseurs (waaronder de Rijksadviseur landschap en water) gebruik worden gemaakt bij ingewikkelde ontwerpopgaven. Ook op provinciaal schaalniveau is een uitgebreide kennisinfrastructuur ondergebracht bij bijvoorbeeld het Steunpunt Cultureel Erfgoed voor gemeenten, Monumentenwacht, Kenniscentrum Herbestemming Noord, Erfgoedhuizen, Landschapsbeheer en organisaties als Oversticht en Hûs en Hiem.

Instrumenten annex aan planologisch kader

Voor grootschalige ruimtelijke ingrepen geldt binnen het planologisch regime de verplichting tot het uitvoeren van een m.e.r.-procedure (milieueffectrapportage), waarin de impact van verschillende voorgenomen besluiten integraal tegenover elkaar dienen te worden afgewogen. De m.e.r.-verplichting geldt voor grootschalige ingrepen op onder meer het vlak van windturbines, woningbouw en bedrijventerreinen. Bij de aanleg of verbreding van Rijkswegen (en soms ook provinciale wegen), spoorlijnen et cetera dient een Tracébesluit te worden genomen, waarbij ook de m.e.r.-procedure dient te worden doorlopen.

Daarnaast worden in het ruimtelijk ordeningsstelsel diverse instrumenten pro-actief ingezet die ervoor zorgen dat erfgoed goed een plek kan worden gegeven in ruimtelijke afwegingen, zoals beeldkwaliteitsplannen, toekomstvisies, cultuurhistorische verkenningen et cetera. Specifiek gericht op het landschap worden landschapsontwikkelingsplannen en –beheerplannen opgesteld. De uitkomsten van deze onderzoeken en visies kunnen vervolgens weer worden verankerd in de formele ruimtelijke ordeningsinstrumenten, zoals straks de omgevingsvisie en omgevingsplannen en kunnen worden betrokken bij de beoordeling van vergunningaanvragen voor ontwikkelingen in een gebied. Een nieuw instrument dat recent is ingezet is de Heritage Impact Assessment (HIA). Dit instrument is ingezet om de effecten van ingrepen op de OUV van werelderfgoederen te onderzoeken bij ontwikkelingen waarbij bij voorbaat sprake is van spanning met de OUV. Een HIA is geen formeel planologisch instrument, maar de uitkomsten ervan kunnen wel planologisch verankerd worden, zoals dat ook geldt voor beeldkwaliteitsplannen, toekomstvisies, cultuurhistorische verkenningen et cetera.

Planologische bescherming van de OUV Koloniën van Weldadigheid

Een analyse van de verschillende beleidsdocumenten en hun juridische vertaling daarvan leert dat de OUV van de Nederlandse Koloniën van Weldadigheid grotendeels al goed is geborgd. Dat komt met

name tot uiting in het gegeven dat het overgrote gedeelte van de Koloniën is gesteld onder de bescherming van een beschermd gezicht, waarin de OUV een-op-een terugkomt. In enkele gevallen moet bezien worden of een aanpassing van de begrenzing van de beschermde gezichten op zijn plaats is (Veenhuizen) of dat er technische aanpassingen plaats dienen te vinden in de bescherming in bestemmingsplannen /omgevingsplannen (Oorden en Parten). In die delen die niet onder het regime van het beschermde gezicht vallen zijn er ensembles of bouwwerken waar vergunningvrij bouwen mogelijk is. Met de komst van de Omgevingswet komen er ruimere mogelijkheden om waarden in de Nederlandse koloniën integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. Het Rijk zal de Koloniën dan een beschermde status geven op basis van de instructiebepaling werelderfgoed uit de Omgevingswet. In samenspraak met de betrokken provincies en gemeenten zal tot een nadere uitwerking van deze instructiebepaling worden gekomen. De huidige beschermde gezichten en de gebieden die thans een dergelijke status niet kennen komen dan onder werking van deze nieuwe instructiebepaling te vallen, waardoor de OUV terdege is geborgd. Deze instructiebepaling werkt door in de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, de gemeentelijke omgevingsplannen en de beoordeling van (aanvragen voor) omgevingsvergunningen. Een aanvullende mogelijkheid is om – zonder tussenliggend kader van het beschermd gezicht – de OUV rechtstreeks te borgen in managementafspraken met eigenaren.

Erfgoedbeleid

Het Nederlandse regime van het erfgoedbeleid kent een andere verantwoordelijkheidsverdeling dan het planologische stelsel. Zowel Rijk, provincie als gemeente zijn bevoegd om een lijst van beschermde monumenten samen te stellen. In het onderstaande overzicht is het aantal beschermde monumenten in de Nederlandse Koloniën aangegeven. Daarbij geldt dat geregistreerde rijks- en provinciale monumenten kunnen bestaan uit meer dan één gebouw:

Kolonie	Rijksmonumenten	Provinciale monumenten	Gemeentelijke monumenten	Beschermde gezichten
I Frederiksoord	19	3	0	Frederiksoord-Wilhelminaoord (2009)
II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten en Wateren	18	1	4	
III Willemsoord	1	0	3	
IV Ommerschans	32[2]	0	0	Ommerschans-Balkbrug (2011)

[2] Gesteld dat de nummering Dienstwoningen Veldzicht op Ommerweg en Boslaan doorlopen.

VI Veenhuizen	123	14	0[3]	Veenhuizen (2005)

Per 1 juli 2016 is de Erfgoedwet van kracht (deze wet vervangt de Monumentenwet 1988). Daarin is de bescherming van rijksmonumenten geregeld. De beschermde stads- en dorpsgezichten gaan over naar de Omgevingswet. Bij eventuele wijzigingen aan deze monumenten en beschermde gezichten is de gemeente verantwoordelijk voor de vergunningverlening en besluitvorming. De gemeente laat zich hierbij adviseren door de gemeentelijke monumentencommissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Als het rijksmonument buiten de bebouwde kom ligt, heeft ook de provincie een adviesplicht. Voor de provinciale monumenten geldt de Provinciale Monumentenverordening. Ook voor de provinciale monumenten geldt dat de gemeenten verantwoordelijk zijn voor vergunningverlening en besluitvorming. De provincie heeft in het geval van een provinciaal monument een adviesrol.

In de Omgevingswet is de bescherming van de OUV van de werelderfgoederen geregeld in een specifieke instructiebepaling werelderfgoed. Het beschermingsniveau van OUV van de Koloniën van Weldadigheid verandert daarmee niet als zodanig, maar wel de wijze waarop dit is geregeld.

Het Rijk is op basis van de Erfgoedwet verantwoordelijk voor de aanwijzing van Rijksmonumenten en stelt regels aan de archeologische monumentenzorg. Op basis van de Omgevingswet is het Rijk verantwoordelijk voor de aanwijzing van de beschermde gezichten en Werelderfgoederen via een instructiebepaling. Daarbij zijn de provincie en gemeenten adviserend. Bij inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2019 verschuift de bescherming van het onroerende erfgoed, waarvan in de Koloniën van Weldadigheid vooral sprake is, naar de Omgevingswet. De uitvoering van deze instructiebepaling wordt nader uitgewerkt door provincies en gemeenten in hun omgevingsvisies, omgevingsplannen en via omgevingsvergunningen.

Monumentenwacht

In Nederland is er de Federatie Monumentenwacht Nederland met per provincie een Stichting Monumentenwacht. Deze provinciale Monumentenwachten dragen in Drenthe, Fryslân en Overijssel bij aan de instandhouding van monumenten door het nemen en bevorderen van preventieve maatregelen. Aan eigenaren van monumenten worden periodieke inspecties aangeboden, die objectief en deskundig zijn, waarbij tevens klein (nood)herstel kan worden verricht en een schriftelijke rapportage met praktische onderhoudsadviezen en een prioriteitenlijst aan de eigenaar wordt aangeboden.

Natuurbescherming

In Nederland is de Europese regelgeving voor Natura 2000 gebieden verankerd in de Natuurwet (2016, opvolger van de Natuurbeschermingswet, Boswet en Flora- en Faunawet). In de Natuurwet worden bepaalde soorten planten en dieren beschermd. De Natuurwet bepaalt dat de

[3] Er zijn wel 44 beeldbepalende panden, die niet de gemeentelijke monumentenstatus bezitten.

vergunningverlening inzake beschermde natuurwaarden via de gemeente loopt en wordt getoetst door de provincies. Onderdeel van de Natuurwet is niet alleen het vastleggen van het Nederlands Natuurnetwerk (voorheen de Ecologische Hoofstructuur - EHS), waarin ook economische zones met natuur worden aangewezen, maar ook het behoud van waardevol cultuurlandschap. Het Rijk financiert grotendeels de aankoop, de inrichting en het beheer van gebieden in het Natuurnetwerk Nederland. De provincies bepalen vervolgens de invulling en borgen het Natuurnetwerk Nederland in het provinciaal omgevingsplan. Gemeenten leggen in bestemmingsplannen nauwkeurig vast wat wel en niet mag in een Natuurnetwerk Nederland-gebied. Alle Nederlandse Koloniën raken aan het Natuurnetwerk Nederland. Voor het Natuurnetwerk Nederland geldt, anders dan voor Natura 2000, geen 'externe werking'.

Verantwoordelijkheden

Het nieuwe kader leidt vanaf 2019 tot het volgende overzicht:

	Rijk	Provincie	Gemeente
Beleid	▪ Nationale Omgevingsvisie ▪ Visie Erfgoed en Ruimte	▪ Provinciale Omgevingsvisie	▪ Gemeentelijke Omgevingsvisie
Juridisch kader	▪ Omgevingswet ▪ Besluit Omgevingsrecht (Bor) ▪ Erfgoedwet ▪ Natuurwet ▪ Milieueffectrapportage ▪ Inpassingsplannen	▪ Provinciale Verordening ▪ Milieueffectrapportages ▪ Inpassingsplannen	▪ Omgevingsplan ▪ Gemeentelijke verordeningen ▪ Omgevingsvergunningen

3.2.2 Schets ruimtelijk en erfgoedbeleid in Vlaanderen

In België ligt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van onroerend erfgoed de monumenten, archeologie en het landschap bij het Vlaamse Gewest. In de Vlaamse decreten tot aanwijzing als beschermd landschap worden zowel de ruimtelijke structuren als de erfgoedwaarden en de samenhang geborgd. Deze aanwijzing werkt door in de ruimtelijke uitvoeringsplannen van provincie en gemeenten. De besluiten tot bescherming als monument en tot bescherming als landschap zijn in alle ruimtelijke beleidskaders en beleids- en beheerplannen overgenomen. De koloniën Wortel en Merksplas zijn in 1999 erkend als beschermd landschap en de veel van historische gebouwen in dit beschermde landschap kennen een monumentenstatus. De bescherming wordt actueel geboden onder werking van het Vlaamse Decreet betreffende het onroerend erfgoed ("het Onroerenderfgoeddecreet") van 12 juli 2013 dat op 4 april 2014 is gewijzigd. De Vlaamse Regering heeft in een besluit van 16 mei 2014 ("het Onroerenderfgoedbesluit") de wijze van uitvoering ervan uitgewerkt.

Planologische bescherming

Sinds 1980 is ruimtelijke ordening in België een verantwoordelijkheid voor het gewest (o.a. het Vlaams Gewest). Het 'Decreet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening' van 18 mei 1999 herstructureerde de ruimtelijke regelgeving in België. Het decreet introduceerde het Ruimtelijk

Structuurplan en Ruimtelijke Uitvoeringsplannen. Het gewest, de provincies en de gemeenten kunnen structuurplannen en uitvoeringsplannen opmaken. De ruimtelijke uitvoeringsplannen moeten zich daarbij richten naar de beleidsopties uit de structuurplannen. Op 25 april 2014 is de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening gewijzigd.

In het algemeen bestaat het subsidiariteitsbeginsel: een overheid treedt op voor die onderwerpen die het best op het betrokken niveau hun beslag krijgen. Zo is ervoor gekozen om een Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringplan (PRUP) te maken voor Wortel-Kolonie en Merksplas-Kolonie, omdat de gebieden zijn aangemerkt als gebieden met bovenregionale waarde.

Het Gemeentedecreet (15 juli 2005) en het Provinciedecreet (29 december 2005) regelen het verplicht voorleggen van gemeentelijke besluiten aan de provincie en van provinciale besluiten aan de Vlaamse Regering. De hogere overheidslaag heeft de mogelijkheid om tot schorsing over te gaan, bijvoorbeeld als er tegenstrijdigheden blijken met structuurplannen of uitvoeringsplannen van een hoger niveau. Ook als een besluit strijdig wordt gevonden met direct werkende normen van andere beleidsvelden dan de ruimtelijke ordening (dus bijvoorbeeld ook met het erfgoedbeleid) kan het geschorst worden. Bij schorsing heeft de gemeente of provincie de mogelijkheid een nieuw besluit te nemen. Daarmee is geregeld dat de besluiten op de overheidsniveaus van hoog naar laag op elkaar aansluiten. Bovendien is er een controle op het afwegen van het belang van het erfgoed en ruimtelijke kwaliteit ten opzichte van andere belangen.

Een lagere overheid kan een besluit nemen dat afwijkt van een structuurplan of uitvoeringsplan van het hogere niveau (bijvoorbeeld als men dat als achterhaald beoordeelt), maar alleen als het hogere niveau daartoe schriftelijk instemming geeft en als dat gebeurt in of naar aanleiding van de plenaire vergadering over het plan waarvoor de instemming vereist is.

Om ingrepen te doen die impact hebben op de ruimtelijke ordening, bepaalt de Vlaamse Codex RO dat zij vergunningplichtig zijn. De gemeente dient de stedenbouwkundige vergunning te verlenen. Een aantal ingrepen is bij besluit vrijgesteld van de vergunningplicht, zoals kleine vrijstaande gebouwen en kleine niet overdekte constructies. Voor een aantal ingrepen is de vergunningplicht vervangen door een meldingsplicht. Bijvoorbeeld voor het plaatsen van een grote raampartij, interne verbouwingswerken, oprichting kleine bijgebouwen.

Naast de stedenbouwkundige vergunning is bij bepaalde ingrepen ook een milieuvergunning vereist. Op 23 februari 2017 treedt de omgevingsvergunning in werking (het uitvoeringsbesluit voor de omgevingsvergunning is goedgekeurd op 27 november 2015). Dit type vergunning vervangt de stedenbouwkundige en milieuvergunning. Bij aanvragen wordt tegelijk de stedenbouwkundige als milieuaspect beoordeeld. De aanvragen worden ingediend bij één loket, het Omgevingsloket, waarna één openbaar onderzoek en één adviesronde worden georganiseerd.

Een analyse van de verschillende beleidsdocumenten en hun juridische vertaling daarvan leert dat de OUV van de Vlaamse Koloniën van Weldadigheid al goed is geborgd. De besluiten tot bescherming als

monument en tot bescherming als landschap zijn in alle ruimtelijke beleidskaders en beleids- en beheerplannen overgenomen.

Erfgoedbeleid

In Wortel- en Merksplas-Kolonie zijn de volgende monumenten en landschappen beschermd:

	Monumenten	Beschermd landschap
VI Wortel		definitieve bescherming als landschap (1999)
VII Merksplas	14[4]	definitieve bescherming als landschap (1999)

De bescherming wordt actueel geboden onder werking van het Vlaamse Decreet betreffende het onroerend erfgoed ("het Onroerenderfgoeddecreet") van 12 juli 2013 dat op 4 april 2014 is gewijzigd. De Vlaamse Regering heeft in een besluit van 16 mei 2014 ("het Onroerenderfgoedbesluit") de uitvoering ervan uitgewerkt.

Het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE) van het Vlaams Gewest heeft de expliciete opdracht om al het waardevolle onroerend erfgoed (bouwkundig, landschappelijk en archeologisch) in Vlaanderen te inventariseren. Deze zijn te raadplegen op een website (https://inventaris.onroerenderfgoed.be). Opname in de vastgestelde inventaris betekent voor administratieve overheden een **zorgplicht** voor de inventarisitems, een **motiveringsplicht** om te onderzoeken of eigen activiteiten impact hebben en welke maatregelen ter bescherming worden genomen en een **informatieplicht** om bij eigendomsoverdracht, verhuur of pacht te melden dat het goed is opgenomen.

Bij wijzigingen aan het erfgoed is een stedenbouwkundige vergunning van de gemeente nodig, die daarbij een bindend advies moet vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed. Dit agentschap heeft bevoegdheid voor:

- Advies bij sloopaanvragen van items van het bouwkundig erfgoed;
- Advies bij kappen of verwijderen van houtige beplantingen met erfgoedwaarde;
- Meldingen behandelen van archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem;
- Meldingen ontvangen van de aanvang van een archeologische opgraving;
- Toelating geven voor handelingen aan of in beschermde goederen.

Door het bindend advies van het AOE zijn de erfgoedwaarden beschermd, bovenop de bescherming die zij al hebben in de ruimtelijke structuurplannen en uitvoeringsplannen.

[4] Vijf monumenten bestaan uit meerdere gebouwen (woonstalhuizen, paardenstallen, koeienstallen, 3 open schuren, slaappaviljoenen)

Gemeenten kunnen vanaf 2017 erkend worden als onroerenderfgoedgemeente. Ze hebben ook de mogelijkheid om zich te verenigen met andere gemeenten in een erkende intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst (IOED). Een erkende onroerenderfgoedgemeente neemt voor het onroerend erfgoed op haar grondgebied de bevoegdheden over van het agentschap Onroerend Erfgoed. Vooralsnog hebben de Stad Hoogstraten en de gemeente Merksplas geen ambitie in deze richting geformuleerd.

Naast de vastgestelde inventaris van onroerend erfgoed bestaat de landschapsatlas, met een overzicht van historische landschapselementen, structuren en gehelen. Daarin staan onder meer 'ankerplaatsen', landschappelijke ensembles die vanuit een erfgoedperspectief het meest waardevol zijn. Landschappen kunnen door een gemeente, provincie of het Vlaams Gewest worden afgebakend als Erfgoedlandschappen in een ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP). Daarbij worden de maatregelen voor het behoud van de erfgoedwaarden en -kenmerken ingeschreven in de stedenbouwkundige voorschriften. Aan erfgoedlandschappen zijn rechtsgevolgen verbonden, die worden bepaald vanuit de stedenbouwkundige voorschriften uit het desbetreffende RUP.

Samengevat kunnen onroerend erfgoederen **geïnventariseerd** (opgenomen in een wetenschappelijke inventaris, maar zonder rechtsgevolgen); **vastgesteld** (opgenomen in de inventaris én via een juridische procedure 'vastgesteld' met bepaalde rechtsgevolgen voor de eigenaar en beheerder) en **beschermd** (minimaal in de staat blijven waarin het zich bevond op het moment van de bescherming) zijn.

Bescherming kan zich richten op een monument, een cultuurhistorisch landschap, een stads- of dorpsgezicht en een archeologische site. Bij elk van de beschermingen is het mogelijk een overgangszone in te stellen om de erfgoedwaarde te ondersteunen. Voor beschermde onroerend erfgoederen beschrijft het agentschap Onroerend Erfgoed na een terreinbezoek de erfgoedwaarden. Bescherming heeft rechtsgevolgen voor de eigenaar of een andere zakelijkrechthouder: het actieve en passieve behoudsbeginsel (beherende en beschermende maatregelen uitvoeren en je onthouden van ontsierende of beschadigende activiteiten), vergunningplicht bij het doen van ingrepen, een sloopverbod en een informatieplicht bij eigendomsoverdracht. Voor onroerend erfgoed en voor erfgoedlandschappen kunnen de eigenaar en de beheerder een beheerplan opstellen. Hiermee hoeven zij geen afzonderlijke toelating meer aan te vragen voor de werken die in het beheerplan zijn opgenomen. Voor beheer kan men een beroep doen op premies van de Vlaamse overheid. Die kunnen bestaan uit erfgoedpremies voor beheer, onderzoekspremies voor studie en opstellen van een beheerplan, en projectsubsidies voor het aangaan van samenwerking en beheerovereenkomsten en voor het uitvoeren van sensibiliserings- en onderzoeksprojecten.

Het onroerenderfgoeddecreet kent maatregelen om handelingen of nalatigheden bestuurlijk of gerechtelijk te bestraffen, de overtreder te dwingen tot herstel en het betalen van schadevergoeding. De OUV is in de Vlaamse Koloniën door het onroerenderfgoeddecreet goed geborgd, en door opname van de erfgoedwaarden en ruimtelijke kwaliteit in de Provinciale Ruimtelijke Uitvoeringsplannen. Wortel- en Merksplas-Kolonie zijn sinds 1999 erkend als beschermd landschap en een deel van de gebouwen is beschermd als monument.

Monumentenwacht

In 1991 werd in Vlaanderen een Monumentenwacht opgericht om het onderhoud van waardevol historisch erfgoed te stimuleren. Er is een overkoepelende Vlaamse zetel en daarnaast 5 Provinciale zetels én een zetel voor Varend erfgoed. Monumentenwacht voert periodieke inspecties uit en maakt uitgebreide rapporten op met concrete aanbevelingen naar onderhoud, herstel en instandhouding van het gebouw of het interieur. Lidmaatschap gebeurt per erfgoedobject door de eigenaar. Kempens Landschap neemt in de erfpacht voor de Grote Hoeve (eigendom van Gemeente Merksplas) op dat de toekomstige exploitant jaarlijks een controle door Monumentenwacht moet laten uitvoeren en dat dit rapport 'leeg' (geen aandachtspunten) moet blijven.

Natuurbescherming

In Vlaanderen is de Europese regelgeving over Natura 2000 gebieden vastgelegd in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Publicatie Belgisch Staatsblad: 10 januari 1998). Vlaanderen kent daarnaast het Soortenbesluit van 15 mei 2009, waarin wordt bepaald welke soorten dieren en planten beschermd zijn in het Vlaamse Gewest, en welke wettelijke gevolgen verbonden zijn aan die beschermde status. Tevens biedt het Belgische Koninklijk Besluit van 16 februari 1976 maatregelen ter bescherming voor bepaalde in het wild groeiende planten.

Participatie bij besluitvorming

Voor de verschillende ruimtelijke ordeningsplannen, evenals voor bv. beschermingsbesluiten in het kader van de erfgoedwet en de natuurdecreet kan elke burger opmerkingen en bezwaren indienen. De plannen liggen gedurende een periode van openbaar onderzoek ter inzage. Opmerkingen of bezwaren kan men schriftelijk inbrengen. De beslissende overheid verwerkt de resultaten van het openbaar onderzoek en past het plan indien nodig aan. Vervolgens stelt de overheid het plan definitief vast.

De overheden maken daarnaast nog gebruik van provinciale en gemeentelijke commissies voor ruimtelijke ordening (Procoro's en Gecoro's) en voor het Vlaams Gewest van de strategische adviesraad ruimtelijke ordening (SARO). Deze raden zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van diverse belangen in het gebied.

4 Organisatie Koloniën van Weldadigheid

De Koloniën van Weldadigheid worden genomineerd als een transnationale seriële culturele landschapssite. De Nederlandse en Belgische overheden (als lidstaten van UNESCO) zijn verantwoordelijk voor de nominatie, inschrijving, erkenning en voor het borgen van de OUV. Zij nemen gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor een langdurige adequate uitvoering van het managementplan voor de site en voor het tijdig voldoen aan de procedurele vereisten om dit vanuit UNESCO te kunnen verifiëren met op monitoring gebaseerde periodieke rapportages.

Uitgangspunten voor de organisatie zijn:

- Rekening houden met de verschillen tussen overheden en de Koloniën
- Besluitvorming zoveel mogelijk richten op consensus

Nederland en Vlaanderen hebben een eigen ruimtelijk en erfgoedbeleid. De kenmerken en gebruiken in de verhoudingen tussen het rijk of het gewest enerzijds en provincies en gemeenten anderzijds, verschillen in beide landen en ook de ontwikkeling van de Koloniën in de periode na 1825 is verschillend geweest. De organisatie zet in op het werken vanuit een zo groot mogelijke gezamenlijkheid en het tonen van de verschillende ontwikkelingen. Het doel is “eenheid in verscheidenheid”: *eenheid* is het centrale uitgangspunt, maar door verschillende karakters van de Koloniën en andere instrumenten in België en Nederland is *verscheidenheid* gewenst en ten dele ook onvermijdelijk. Deze gemeenschappelijkheid is in de nominatiefase bereikt op bestuurlijk en operationeel niveau en is vastgelegd in het door alle direct betrokken overheden ondertekende charter.

De besluitvorming in de organisatie is gericht op consensus. Net zoals voor het vertellen van het gehele verhaal van de Koloniën alle Koloniën nodig zijn, geldt dat ook voor de besluitvorming: geen der partijen bezit in de praktijk doorzettingsmacht om als één speler maatregelen voor de gehele werelderfgoedsite te nemen, ook al bieden het ruimtelijk recht en het bestuursrecht die formele mogelijkheid. De sturingsfilosofie is gericht op het verkrijgen en het vasthouden van gezamenlijk commitment. De verscheidenheid maakt het verhaal van de transnationale en seriële site compleet.

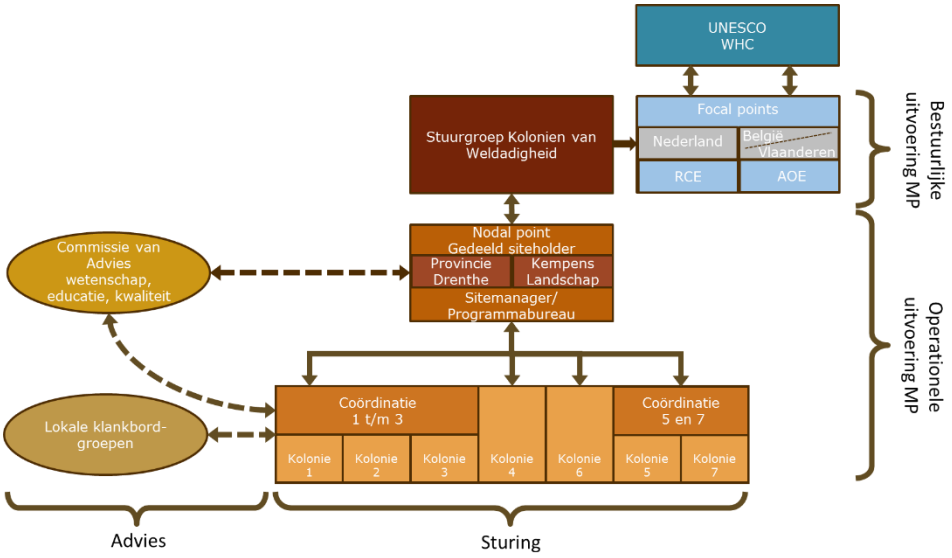

De organisatie structuur van de Koloniën van Weldadigheid:

4.1 Bestuurlijke aansturing en kaders

De organisatie neemt – naast de hierboven genoemde uitgangspunten – als vertrekpunten:

- Uitvoering zoveel mogelijk in de Koloniën
- Inzet van een mix van instrumenten
- Besluiten en uitvoeren met draagvlak bij en inzet van stakeholders

De uitvoering van managementmaatregelen vindt waar mogelijk in de Koloniën plaats. De taken betreffende het uitdragen van de betekenis van het werelderfgoed (communicatie), het bewaken van de overkoepelende ruimtelijke aspecten, afstemming en coördinatie, monitoring en periodieke rapportage die de zeven Koloniën overstijgen, worden op overkoepelend niveau en in gemeenschappelijkheid uitgevoerd en aangestuurd door de sitemanager, onder bestuurlijke regie van de stuurgroep.

De organisatie gaat er vanuit dat voor het realiseren van een adequaat management een mix van instrumenten moet worden ingezet. Naast regelgeving is de inzet van andere sturingsinstrumenten nodig: communicatie en marketing, netwerkvorming, de ontwikkeling van programma's en projecten, fondswerving, financiële sturing enzovoort. Dit vraagt om verleidingskracht, overtuigingskracht en maatschappelijke betrokkenheid. De inzet van deze instrumenten wordt door het sitemanagement neergelegd bij de partij, die daartoe het beste is geëquipeerd. Dit vraagt om een heldere regie op de uitvoering van maatregelen door partijen voor de gehele site en voor de Koloniën.

Aan de organisatie wordt door de thans betrokken overheden vorm en invulling gegeven. Zij realiseren zich dat draagvlak en actieve betrokkenheid van de stakeholders in het gebied (grondeigenaren, agrariërs, bewoners, onderwijs, etc.) noodzakelijk is. Deze zijn nodig om tot een adequate uitvoering van de managementmaatregelen te kunnen komen en voor beheer en onderhoud aan de Koloniën. De overheden zijn de partij om de regie te voeren op het managen van het werelderfgoed in samenwerking met elkaar en met de stakeholders. Het vormgeven van de participatie van stakeholders en gebruikers gebeurt vanuit een netwerkbenadering en vraagt om

maatwerk per kolonie, waarbij deze participatie voldoet aan de vereisten van de wet- en regelgeving op het terrein van de ruimtelijke ordening en het erfgoedbeleid.

Bij het vormgeven van de organisatie zijn de suggesties van de Upstream Assistance (advies Michel Cotte op voordracht van ICOMOS van UNESCO) en het advies van de Nederlandse Expertgroep Volgordebepaling: “Bitter en Zoet” verwerkt.

4.2 Siteholder

In aanzet hebben beide lidstaten vanuit UNESCO de plicht voor de werelderfgoedsite één instantie aan te wijzen die als knooppunt (“nodal point”) optreedt voor alle zaken, die de nominatie en na nominatie de langdurige bescherming van het werelderfgoed betreffen. De lidstaten kiezen voor een gedeeld siteholderschap, waarbij in Nederland en Vlaanderen een nodal point ofwel siteholder wordt aangewezen. Zo ontstaat een gedeeld siteholderschap, dat een eenvoudige, pragmatische en effectieve oplossing biedt voor het organisatievraagstuk bij een transnationale en seriële site. Met de keuze voor een gedeeld siteholderschap wordt rekening gehouden met de verschillen in cultuur, werkwijze en regelgeving in beide lidstaten en wordt voorzien in een voor zowel de Nederlandse als Vlaamse context passend coördinatiemechanisme.

De gezamenlijke siteholders kunnen betrokken partijen aanspreken op hun verantwoordelijkheden inzake de nominatie als geheel, of in het geval een partij zich mogelijk te ver terugtrekt op de eigen kolonie(n). De gezamenlijke siteholders hebben daarmee een eigen verantwoordelijkheid richting de stuurgroep(zie paragraaf 4.2) en voeren namens de stuurgroep taken uit.

De taken van de siteholder zijn:

- In opdracht van het Stuurgroep zorgen voor de bescherming van de werelderfgoedsite als geheel en voor een langdurige adequate bescherming van de OUV.
- Opstellen van het managementplan.
- Zorg dragen voor de uitvoering van het managementplan conform de cyclus: plannen, implementeren en uitvoeren, monitoring, evalueren en bijsturen.
- Zorg dragen voor het nakomen van de periodieke (zesjarige) rapportageverplichtingen naar UNESCO.
- Zorg dragen voor de benodigde communicatie, afstemming, coördinatie en samenwerking tussen de Koloniën.
- Zorg dragen voor een tijdige betrokkenheid van de betrokken overheden en stakeholders op het niveau van de site als geheel.
- Zorg dragen voor het samen met alle betrokken partijen beschikbaar krijgen van voldoende middelen voor de uitvoering van de managementmaatregelen.
- Het tijdig voeren van overleg en komen tot afstemming met de stuurgroep en waar nodig de afzonderlijke leden van de stuurgroep om zo te komen tot de benodigde bestuurlijke borging van de door UNESCO vereiste harmonisatie (werken op basis van dezelfde ambitie, principes en uitgangspunten) in de uitvoering van het managementplan.
- Het bevorderen van visievorming ten behoeve van gezamenlijk opereren.
- De onderlinge kennisuitwisseling en aanwezigheid van expertise op het gebied van ruimtelijke kwaliteit stimuleren, zo dat ontwikkelingen plaatsvinden met als uitgangspunt de OUV en met inzet van kennis van het erfgoed en met ontwerpexpertise.

- Het bestuurlijk tijdig identificeren en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen met een mogelijke impact op de OUV van het werelderfgoed (o.a. uitkomsten Heritage Impact Assessments[5]).
- Het tijdig inschakelen van de stuurgroep en stuurgroep leden bij het behouden en verder versterken van het draagvlak en enthousiasme voor het werelderfgoed bij de stakeholders en in de samenleving (uitdragen Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid).
- Eerste aanspreekpunt zijn voor en het betrekken van nationale overheden voor kennis en advies bij de uitvoering van management

Het gedeeld siteholderschap wordt in Nederland belegd bij de provincie Drenthe, die dit doet namens de drie Nederlandse provincies (Drenthe, Overijssel en Friesland) en de betrokken gemeenten. In Vlaanderen wordt het siteholderschap ondergebracht bij provincie Antwerpen, die dat delegeert aan de VZW Kempens Landschap. Kempens Landschap treedt al sinds 1997 in opdracht van Provincie Antwerpen op als beheerder van de Wortel- en Merksplas-Kolonie en heeft het Charter voor de nominatie ondertekend. De provincie Drenthe zal in samenspraak met Kempens Landschap de algehele regie op zich nemen over de zaken die de beide lidstaten overstijgen.

4.3 Organisatie op programmaniveau

In de nominatiefase was een stuurgroep actief, bestaande uit bestuurders van de betrokken provincies en gemeenten. De stuurgroep draagt in gezamenlijkheid en op basis van consensus de verantwoordelijkheid voor de langdurige bescherming van het werelderfgoed ná nominatie. De stuurgroep bestaat uit alle partijen die het Charter hebben ondertekend, aangevuld met de provincie Overijssel. Het continueren sluit aan op de wijze waarop tot dusver is samengewerkt en voorziet erin dat de gezamenlijkheid ook ná nominatie bestuurlijk uitgedragen blijft worden en geborgd blijft.

De stuurgroep draagt verantwoordelijkheid voor:

- Het bestuurlijk bijdragen en zorg dragen voor het behouden en verder versterken van het draagvlak en enthousiasme voor het werelderfgoed bij de stakeholders en in de samenleving (uitdragen Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid).
- De bestuurlijke borging van de harmonisatie in de uitvoering van het managementplan. Concreet betreft dit harmonisatie van het management over alle afzonderlijke Koloniën gericht op het opereren vanuit een gemeenschappelijke set van doelen ter bescherming van de OUV.
- Het bestuurlijk tijdig identificeren van en reageren op bedreigingen en ontwikkelingen met een mogelijke impact op de OUV van het werelderfgoed (o.a. uitkomsten Heritage Impact Assessments).
- Het bestuurlijk zorg dragen voor het bijeenbrengen van de benodigde middelen voor de uitvoering van het managementplan, inclusief het doen functioneren van de daartoe benodigde organisatie, die is belast met de concrete uitvoering van de managementmaatregelen. Deze managementmaatregelen worden opgenomen in een uitvoeringsprogramma voor de overkoepelende activiteiten, dat jaarlijks kan worden vastgesteld, inclusief een voortgangsverslag.

[5] Onderzoek waarin de effecten van een voorgenomen (grootschalige) ingreep op de OUV van het werelderfgoed in beeld worden gebracht ten behoeve van de verdere besluitvorming.

- Het bestuurlijk borgen dat tijdig wordt voldaan aan monitoring en rapportage verplichtingen richting UNESCO.

4.3.1 Voorzitterschap

De stuurgroep wijst uit haar midden een voorzitter aan en komt één tot twee keer per jaar bij elkaar. De Provincie Drenthe zal vanuit haar regierol in het gedeeld siteholderschap, de eerste voorzitter van de stuurgroep na nominatie leveren.

4.3.2 Focal points RCE en AOE

Voor UNESCO is de lidstaat (het geheel aan overheden in een land) de partij die verantwoordelijk is voor zowel de nominatie, inschrijving, erkenning, als voor het borgen van de OUV. Na nominatie vereist dit in UNESCO-termen: een adequaat en verifieerbaar management van de site. Per lidstaat dient er een "*focal point"* te zijn aangewezen, van waaruit wordt voldaan aan de procedurele vereisten met name aan de periodieke rapportages. In Nederland wordt deze positie ingevuld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en in Vlaanderen door het Agentschap Onroerend Erfgoed (AOE). De RCE in Nederland en AOE in Vlaanderen worden door de stuurgroep gevraagd om aan de stuurgroep deel te nemen als waarnemer met een adviserende rol. Daarmee behouden zij hun positie ten opzichte van UNESCO.

4.3.3 Uitvoeringsorganisatie op programmaniveau

Op overkoepelend niveau draagt de siteholder zorg voor de operationele uitvoering en voorbereiding van de taken die zij tot haar verantwoordelijkheid moet rekenen. Kortom: er moet invulling worden gegeven aan het operationeel management van het werelderfgoed. De siteholder stelt een operationele sitemanager aan, die kan terugvallen op een compacte uitvoeringsorganisatie, die wordt gevuld vanuit de organisaties die in de Koloniën verantwoordelijk zijn voor de uitvoering. Hiermee wordt voldaan aan de eis van UNESCO voor een adequaat ingericht operationeel management voor de transnationale en seriële nominatie. De sitemanager kan voor de uitvoering van zijn taken terugvallen op een compacte uitvoeringsorganisatie (programmabureau). Deze is nodig om de taken van het operationeel management op overkoepelend niveau waar te kunnen maken. De sitemanager is tevens het verlengstuk van en legt verantwoording af aan de gezamenlijke siteholders.

Het programmabureau wordt gevuld vanuit de beide siteholders en overige betrokken organisaties. De omvang en eventuele kosten die zijn te verbinden aan het aanstellen van de sitemanager en het inrichten van de uitvoeringsorganisatie worden in hoofdstuk 5 (paragraaf 5.4) in kaart gebracht. Het programmabureau heeft aan deskundigheid op specifieke terreinen, zoals: communicatie, educatie, onderzoek, promotie en marketing en/of monitoring (geen limitatieve opsomming) en aan administratieve ondersteuning. De behoefte tot inschakeling van deze deskundigheden zal qua intensiteit en omvang in de tijd variëren, hetgeen een flexibele invulling vanuit de betrokken organisaties wenselijk en mogelijk maakt.

Dit operationeel management omvat:

- De uitvoering van het managementplan en daarmee het langdurig behoud en de bescherming van de OUV van het werelderfgoed conform datzelfde managementplan.
- Het uitvoeren en harmoniseren van het management in en over de afzonderlijke Koloniën.
- Het afstemmen, coördineren en in samenspraak met de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid uitvoeren van het managementplan en de verantwoordelijkheden richting UNESCO.
- Het er zorg voor dragen dat signalen en adviezen van stakeholders vanuit de diverse Koloniën waar nodig op overkoepelend niveau worden afgestemd en ingebracht richting stuurgroep.
- Het bij elkaar krijgen van voldoende middelen (mensen, kennis en geld) voor de uitvoering van de (overkoepelende) maatregelen uit het managementplan.
- Het tijdig signaleren en onderkennen van ontwikkelingen met mogelijke gevolgen voor de OUV van het werelderfgoed en het tijdig treffen van maatregelen die daarop gericht zijn.
- Het zorg dragen dat de organisatie voorbereid is op en kan omgaan met risico's en calamiteiten.
- Het monitoren van het werelderfgoed en zorg dragen voor de praktische voorbereidingen voor het voldoen aan de rapportageverplichtingen van UNESCO, inclusief de zesjarige review.
- Het uitdragen van het werelderfgoed via een zo uniform en afgestemd mogelijke uitvoering van: communicatie, educatie, kennisontwikkeling en –deling, voorlichting en promotie en marketing.

4.4 Organisatie per kolonie

UNESCO eist dat de lidstaten zorgen voor een adequaat ingericht operationeel management op het niveau van de afzonderlijke Koloniën. Per kolonie of cluster van Koloniën (beheereenheid) wordt één koloniemanager aangewezen en een coördinatiemechanisme ingericht voor als er meerdere Koloniën zijn geclusterd in een beheereenheid. De wijze waarop hierin wordt voorzien kan per beheereenheid verschillen en is maatwerk. Hieronder worden de bestuurlijke kaders geschetst en de organisatiestructuur per beheereenheid.

4.4.1 Bestuurlijke aansturing en kaders

In Vlaanderen verloopt het koloniemanagement via Kempens Landschap voor zowel Wortel- als Merksplas-kolonie (de beheereenheid Wortel en Merksplas). De bestuurlijke aansturing verloopt via de bestaande structuren van Provincie Antwerpen en de Raad van Bestuur van Kempens Landschap, waarin de provincie en de gemeenten vertegenwoordigd zijn. In Nederland wordt aansluiting gezocht bij de structuur zoals die in de nominatiefase is ontwikkeld bij de drie in Nederland gelegen beheereenheden, waarbij het voortouw voor de regie op het uitvoeren van de managementmaatregelen ligt bij de gemeenten.

Het *koloniemanagement* omvat:

- Langdurig behoud en bescherming conform het managementplan.
- Uitdragen van het werelderfgoed via communicatie, educatie, kennis (onderzoek en uitwisseling), voorlichting en promotie en marketing.
- Zorg voor afstemming, coördinatie, betrokkenheid en samenspel met de stakeholders, inclusief burgerparticipatie.
- Zorg voor voldoende middelen (mensen, kennis en geld) voor de uitvoering van managementmaatregelen.
- Zorg voor tijdig signaleren en onderkennen van de effecten van ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de OUV en het treffen van passende maatregelen
- Voorbereid zijn op en om kunnen gaan met risico's en calamiteiten.

- Zorg voor een adequate informatievoorziening in het kader van monitoring en rapportage van de landen aan UNESCO.
- Delen van relevante informatie met het sitemanagement.
- De onderlinge kennisuitwisseling en aanwezigheid van expertise op het gebied van ruimtelijke kwaliteit stimuleren, zo dat ontwikkelingen plaatsvinden met als uitgangspunt de OUV en met inzet van kennis van het erfgoed en ontwerpexpertise.

Deze taken hebben zeker waar het gaat om harmonisatie, afstemming en coördinatie een dusdanig karakter dat deze rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van de siteholder vallen en onder diens regie worden uitgevoerd.

4.4.2 Organisatiestructuur op kolonieniveau

In kolonie V en VII (Wortel en Merksplas) in Vlaanderen wordt de uitvoeringsstructuur ingevuld door Kempens Landschap.

In de Koloniën I t/m III (Frederiksoord, Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten en Willemsoord) blijft de coördinatiestructuur waarbinnen de drie gemeenten (Weststellingswerf, Westerveld, Steenwijkerland) met elkaar samenwerken op bestuurlijk en ambtelijk niveau gehandhaafd. De drie provincies (Fryslân, Drenthe en Overijssel) participeren, deels op basis van delegatie, in de uitvoering van het managementplan. Op uitvoerend niveau worden in kolonie I en II de Maatschappij van Weldadigheid en de landbouworganisaties gevraagd te participeren in de uitvoering van het managementplan.

In kolonie IV Ommerschans vindt het koloniemanagement plaats vanuit de bestuursdienst Ommen-Hardenberg, de gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie voor de gemeenten Ommen en Hardenberg. Op bestuurlijk niveau is voorzien in een coördinerende overlegstructuur tussen beide gemeenten. De provincie Overijssel participeert in de uitvoering van het managementplan door beide gemeenten (naar verwachting op basis van delegatie).

In kolonie VI Veenhuizen wordt het koloniemanagement ingevuld door de gemeente Noordenveld die daarbij nauw samenwerkt met de provincie Drenthe en de Rijksoverheid.

Per beheereenheid blijft er zo ruimte voor maatwerk en zijn de onderstaande structuren aanwezig:

- Een koloniemanager die als eerste aanspreekpunt fungeert voor de siteholders en op operationeel niveau de vanuit de siteholder aangewezen overall sitemanager.
- Een coördinatiestructuur c.q. afspraken tussen de overheden onderling over de aanpak van het management binnen de kolonie, of het cluster van Koloniën.

4.5 Betrokkenheid van stakeholders en lokaal draagvlak

De betrokkenheid van de stakeholders vindt plaats op het niveau van de afzonderlijke Koloniën of clusters van Koloniën. De wijze waarop de betrokkenheid van de stakeholders plaatsvindt verschilt

per kolonie. De groep van stakeholders is bovendien in aanzet een zeer diverse groep, variërend van grote terreineigenaren, agrariërs, stichtingen, bewoners/particulieren, onderwijs en tal van gebruikers, bezoekers en geïnteresseerden. Per kolonie wordt op maat gezocht naar de wijze waarop de afzonderlijke stakeholders worden geïnformeerd en betrokken bij de toekomstige uitvoering van het managementplan, waarbij stakeholders op uiteenlopende manieren een rol (kunnen) gaan vervullen. Het overleg met de stakeholders zal na nominatie in vergelijkbare vorm worden voortgezet. In Koloniën I en II bestaat het voornemen om ná nominatie de Maatschappij van Weldadigheid en de landbouworganisaties een actieve rol te geven in het koloniemanagement gericht op de uitvoering van de managementmaatregelen.

In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen. Ook worden er met regelmaat informatieavonden voor bewoners gehouden rond actuele onderwerpen. In de klankbordgroepen wordt op een meer structurele basis overlegd en worden afspraken gemaakt over ieders betrokkenheid bij de bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van de site. Dergelijke afspraken zijn maatwerk en kunnen per stakeholder verschillen. De vorm waarin met een klankbordgroep gewerkt wordt verder geprofessionaliseerd rekening houdend met de verantwoordelijkheden van de partijen.

In Vlaanderen is er geen klankbordgroep. In deze Koloniën zetelt het merendeel van de stakeholders in de Technische Coördinatiecommissie (TCC), waarvan Kempens Landschap voorzitter is. Daar worden alle relevante besluiten vooraf besproken. Voor inwoners en omwonenden worden regelmatig informatieavonden belegd.

4.5.1 Betrokkenheid stakeholders bij het geheel

Per kolonie is de betrokkenheid van stakeholders georganiseerd. Op het niveau van het transnationale en seriële Werelderfgoed en de stuurgroep is niet voorzien in een vertegenwoordiging van deze stakeholders. Hun belang is immers hoofdzakelijk gericht op de kolonie of onderdelen daarvan. De stuurgroep laat zich adviseren door een Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit.

Bij besluiten in het kader van de ruimtelijke ordening of het erfgoedbeleid, die ook aan de Koloniën van Weldadigheid raken, wordt volstaan met de wettelijk voorgeschreven vormen van advisering (onder meer door de focal points RCE en AOE) en raadpleging van betrokkenen, die de mogelijkheid hebben zienswijzen, opmerkingen en bezwaren in te dienen.

4.6 Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit

Afzonderlijk wordt vanuit UNESCO aandacht gevraagd voor de rol en positie van de wetenschap bij en ná de nominatie. Tot dusver zijn wetenschappers op tijdelijke basis betrokken bij het nominatiedossier, onder meer bij het opstellen van de OUV (thematische onderzoeksgroep), de Comparative Analysis en de landschappelijke analyse.

De stuurgroep stelt een Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit in, die advies uit kan brengen aan de stuurgroep en de siteholder, waarbij de stuurgroep hen op ad-hoc basis kan uitnodigen bij de vergadering in de rol van adviseur.

De Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit kan ook advies uitbrengen aan de koloniemanagers over zaken die in een kolonie spelen en die mogelijk gevolgen hebben voor de attributes in die kolonie en voor de reeks van de Koloniën van Weldadigheid als geheel.

Naast expertise op het gebied van erfgoed en cultuur zal de Commissie ook beschikken over kennis van ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit.

De Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit zal zich bij de inhoudelijke advisering moeten conformeren aan de sturingsfilosofie van het sitemanagement, waarin het karakter als levende landschappen en de eenheid in verscheidenheid als uitgangspunten fungeren. De Commissie zal zich bij haar werk uitspreken of een onderwerp transnationaal, nationaal, of lokaal bekeken moeten worden.

4.7 Bewaken ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit

Het in standhouden van de OUV is op het overstijgende niveau van de zeven Koloniën de centrale opgave voor de stuurgroep en de sitemanager. Inherent aan het zijn van een levend landschap is dat er zich initiatieven aan kunnen dienen in één of meerdere van de Koloniën die een impact kunnen hebben op de kwaliteit van de gehele site.

Het organisatiemodel voorziet op drie niveaus in het tijdig signaleren van initiatieven die van belang zijn voor het adequaat kunnen beschermen van de OUV van de Koloniën:

- De stuurgroep, onder regie van de siteholder, zorgt voor het tijdig identificeren van en reageren op bestuurlijke ontwikkelingen met mogelijke impact op de Werelderfgoedsite.
- De siteholder signaleert tijdig trends en ontwikkelingen met mogelijke gevolgen voor de OUV van de Koloniën van Weldadigheid en stelt desgewenst maatregelen voor ter bescherming.
- De koloniemanagers signaleren en onderkennen effecten van trends en ontwikkelingen en treffen indien nodig maatregelen.

Op basis hiervan kan de siteholder tijdig ontwikkelingen signaleren die de OUV mogelijk raken en vroegtijdig in overleg treden met betrokken partijen, advies inwinnen, onderzoek (doen) uitzetten, of bemiddeling instellen. Deze vroegtijdige onderkenning maakt het mogelijk om alternatieven te verkennen en werkbare beschermingsmaatregelen te bespreken.

Op overstijgend niveau is het van belang er tevens in te voorzien dat dergelijke initiatieven niet alleen tijdig worden gesignaleerd. maar ook te voorzien in een aanpak waarbij de OUV in stand worden gehouden op basis van een adequate ruimtelijk en landschappelijk kwalitatieve uitwerking van dergelijke ontwikkelingen.

Om dit te bewerkstelligen is er een actieve rol weggelegd voor de Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit. Deze Commissie zal gevraagd worden advies uit te brengen bij ontwikkelingen in de koloniegebieden die van invloed kunnen zijn op de waarden en kwaliteiten in het gehele koloniegebied. De Commissie zal daartoe dusdanig worden samengesteld dat hierin experts uit

Vlaanderen en Nederland op het terrein van erfgoed, ruimte, stedenbouw en landschap in zijn vertegenwoordig. De leden van de Commissie kunnen indien nodig een beroep doen op derden om specifieke expertise binnen te halen. Wat betreft de inbreng van Nederlandse experts zal daarbij aansluiting worden gezocht bij de regionaal opererende kwaliteitsteams vanuit het Oversticht en Hûs en Hiem. De Commissie rapporteert aan de sitemanager die de adviezen in zal brengen bij de Stuurgroep.

In aanvulling op de adviesrol van de Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit komen één keer per jaar de beschikbare deskundigen bij de partijen uit de stuurgroep op het terrein van onder meer erfgoed, ruimte, stedenbouw, recreatie en toerisme en landschap bij elkaar. Doel van deze bijeenkomst is dat zij kennis en ervaring delen en uitwisselen over de ontwikkelingen die zich in de Koloniën manifesteren en de wijze waarop daarop adequaat is en kan worden geanticipeerd. De bijeenkomst reflecteert op casussen die zich in het achterliggende jaar hebben aangediend en kijkt vooruit waar het te verwachten ontwikkelingen in het volgende jaar betreft. De bijeenkomst beoogt waar mogelijk tot een zo uniform mogelijke benadering en aanpak van toekomstige initiatieven in de Koloniën te komen gericht op het in standhouden van de OUV. De bijeenkomst hanteert daarbij als uitgangspunt het behoud van een hoogwaardige ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit.

4.8 Handhaven van consensus

In de samenwerking van de overheidspartijen die de nominatie doen, is besluitvorming in consensus het vertrekpunt. Dat is tot dusver een goed werkbaar model gebleken en partijen zullen het ook na nominatie continueren. Het organisatiemodel voorziet in een joint management committee (de Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid van alle overheidspartijen), die zich kan laten adviseren door de focal points (AOE en RCE) van beide lidstaten (als waarnemers met adviserende rol in de stuurgroep) en tevens vanuit een nog in te stellen Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit, die advies uit kan brengen aan de stuurgroep. Mocht er – ondanks het werken op basis van consensus – tussen de overheidspartijen discussies ontstaan over zaken die de OUV raken, kan er via deze twee trajecten advies worden ingewonnen door zowel de siteholder als door de stuurgroep.

Consensus is het vertrekpunt, maar desondanks kunnen meningsverschillen ontstaan. Dit geldt voor zowel tussen beide landen, als binnen landen tussen de diverse overheidsniveaus, of binnen de coördinatiemechanismen op kolonieniveau. Ook is het mogelijk dat er tussen afdelingen van dezelfde overheid (rijk, gewest, provincie, gemeente) verschillen ontstaan in de afweging van het erfgoedbelang ten opzichte van andere belangen, zoals die van verkeer, natuur, energiewinning, et cetera. Voor de afstemming tussen de **lidstaten** is de stuurgroep het platform om tot overeenstemming te komen. Voor deze afstemming **binnen** elke overheid is de vertegenwoordiger van die overheid in de stuurgroep zelf verantwoordelijk. Voor de afstemming **tussen** de overheden in elk land bestaan er instrumenten in het ruimtelijk beleid, het natuur- en het erfgoedbeleid, waarmee hogere overheden – indien gewenst – kunnen ingrijpen, als lagere overheden zaken uitvoeren die niet conform het hoger gevormde beleid zijn. Deze instrumenten (schorsing, aanwijzing) worden in de praktijk echter zelden ingezet, omdat tussen de overheden het gebruik overheerst van afstemming en consensus. De siteholder kan ter versterking van het consensusmodel positieve instrumenten inzetten om partijen te helpen bij het oplossen van meningsverschillen, bijvoorbeeld door het (laten) uitvoeren van onderzoek, vragen van deskundig advies of het inzetten van extra

middelen. De Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit of leden daarvan met specifieke expertise kan als adviesorgaan ingeschakeld worden, ook door de koloniemanagers. Optioneel kan in bemiddeling (mediation) worden voorzien. Slechts als ultiem en te vermijden remedium kunnen sturende en corrigerende instrumenten worden ingezet.

De lidstaten dragen de eindverantwoordelijkheid om nominatie van de Koloniën van Weldadigheid als serieel en transnationaal Werelderfgoed te doen en de erkenning te behouden.

In *Vlaanderen* is het consensusmodel de basis voor de samenwerking van partijen met Kempens Landschap en de standaard werkwijze in de Technische Coördinatiecommissie (TCC). Daarmee is ook het overleg geregeld indien zich ontwikkelingen of trends aandienen met een mogelijke impact op de OUV. Hoewel Kempens Landschap formeel geen doorzettingsmacht kent, wordt zij wel als intermediaire organisatie door alle partijen erkend en is de positie van Kempens Landschap ook vastgelegd in de vorm van een VZW met alle relevante overheden in de Raad van Bestuur.

In *Nederland* is een dergelijke coördinatiemechanisme minder eenduidig geregeld. In Nederland heeft de provincie Drenthe niet dezelfde positie als Kempens Landschap in Vlaanderen. Provincie Drenthe zal haar coördinerende rol op basis van bilaterale contacten met de Nederlandse partners realiseren. Hiervoor zijn in Nederland nadere afspraken gemaakt tussen provincies en de gemeenten over het bespreken van vraagstukken en ontwikkelingen die het niveau van een kolonie overstijgen, of die van invloed kunnen zijn op OUV op samenhangend niveau. Het is daarbij wenselijk dat de status van de Koloniën wordt opgenomen in visies en beleidsinstrumenten op rijksniveau en provinciaal niveau. Nederland neemt bijvoorbeeld al haar werelderfgoederen op in het Besluit omgevingsrecht en de provincies nemen na nominatie de werelderfgoedstatus van de Koloniën van Weldadigheid (inclusief de OUV) definitief op in hun omgevingsvisie en het provinciaal erfgoedbeleid.

De volgende stappen worden genomen bij discussie over ontwikkelingen of maatregelen die de OUV beïnvloeden:

- Primair staat het behouden van het consensusmodel
- De siteholder speelt een intermediaire rol bij bespreking van ontwikkelingen en trends met mogelijke impact op OUV
- Alle partijen informeren elkaar tijdig over ontwikkelingen en trends met mogelijke impact op de OUV
- De siteholder heeft mandaat om te reageren met:
  - Initiëren vroegtijdig overleg met betrokken partijen: agenderen voor bespreking met ambtelijke en bestuurlijke verantwoordelijken in de betreffende kolonie.
  - Advies inwinnen bij de focal points en de Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit. Ook koloniemanagers kunnen om dit advies vragen.
  - Voorstellen doen om tot werkbare oplossing te komen.
  - Faciliteren van een gesprek tussen betrokken overheden en initiatiefnemers van de ontwikkelingen.
  - Uitzetten van onderzoeksopdrachten .
  - Partijen bewegen tot het laten opstellen van een Heritage Impact Assessment (HIA) of expertbeoordeling (zwaarwegend advies).
  - Het starten van bemiddeling (mediation).

- De siteholder richt zich hierbij op het zoeken naar een oplossing voor een knelpunt, of verschil van inzicht, die voor alle partijen aanvaardbaar is.
- De siteholder voert overleg met het focal point in België of Nederland en agendeert het onderwerp bij de stuurgroep, in het geval partijen niet tot een werkbare oplossing komen.
- De stuurgroep kan in het uiterste geval, als ontwikkelingen het behoud van de nominatie in gevaar brengen door een inbreuk op de OUV, sturende of corrigerende instrumenten inzetten.

5 Belangrijkste managementopgaven

Dit hoofdstuk geeft aan hoe op een geaggregeerd niveau omgegaan wordt met ontwikkelingen (kansen en bedreigingen) die op de Koloniën afkomen. Specifiek per kolonie wordt dat nader beschreven in de katernen van de Koloniën.

Algemene inleiding op hoe wordt omgegaan met ontwikkelingen die op de Koloniën afkomen en op welke wijze deze vanuit een gemeenschappelijk kader worden aangevlogen, met uitwerking in de afzonderlijke Koloniën in de katernen.

5.1 Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management

5.1.1 Gemeenschappelijk en gedragen ambitie

De Koloniën van Weldadigheid hechten grote waarde aan een gemeenschappelijk en gedragen beheer van het “cultural landscape”. Vanuit de start van de nominatie heeft consensus in de aanpak en het betrekken van lokale en regionale partners alsmede de mensen die in het landschap wonen, werken, landbouw bedrijven en/of recreëren veel aandacht gekregen en dit wordt na de erkenning gecontinueerd. Het is de ambitie het verhaal van de geschiedenis vanaf het ontstaan van de Koloniën en de wijze waarop deze zich hebben doorontwikkeld uit te dragen en voor een breed publiek bekend en toegankelijk te maken. Dit gebeurt via bezoekerscentra, documentaires, boeken, theatervoorstellingen, websites en vele andere media, maar ook door het landschap met de representatieve bebouwing goed te onderhouden, te beschermen en op onderdelen te valoriseren. De Koloniën zijn er van doordrongen dat de gezamenlijk van de zeven koloniën nodig is om deze geschiedenis goed voor het voetlicht te brengen en de partijen zijn bereid daarin nu en in de toekomst met elkaar gezamenlijk in te investeren om zo dit unieke landschap dat een bijzondere historie van Nederland en België markeert ook voor toekomstige generaties te behouden. Dit wordt van belang geacht omdat vele waarden die we in de huidige samenleving van beide landen normaal achten afkomstig zijn uit deze periode en de beide landen die waarden ook voor de jeugd zichtbaar te houden. Het alomvattende, landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid was immers een sociaal initiatief van ongeziene omvang dat geworteld was in de principes van de Verlichting. Huidige waarden rond emancipatie, zelfredzaamheid, vrijheid van godsdienstbeleving, recht op onderwijs, en zorg voor ouderen vinden voor beide landen hun grondslag in de Koloniën. Het experiment had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in 19de-eeuws Europa. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend en de partijen willen dit gezamenlijk uit blijven dragen.

De lange termijn strategie voor het managen van alle Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend en een inspiratiebron is voor een duurzame ontwikkeling van deze gebieden. In Vlaanderen ligt er een masterplan van tien jaar voor de revalorisatie (restauratie/herbestemming/landschapsherstel) van Merksplas-Kolonie. In de Nederlandse Koloniën wordt eerst de focus gelegd op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan

tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de koloniën.

5.1.2 Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid

De Koloniën van Weldadigheid kennen een gemeenschappelijke coördinatie en regie op het beheer van het totaal van de zeven Koloniën. De provincie Drenthe en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen) treden op als siteholder. Bestuurlijk is er een stuurgroep ingesteld waaronder de siteholder opereert. Een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit zal (op vraag van deze laatste twee) advies verlenen aan zowel de siteholder als koloniemanager. Vanuit de partijen die zitting hebben in de stuurgroep zijn menskracht en middelen vrijgemaakt voor het sitemanagement. De siteholder draagt zorg voor adequaat beheer van de Werelderfgoedsite als geheel. De siteholder zet de activiteiten, die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, in gang en zorgt ook voor de communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage. De koloniemanagers zijn verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de property, de bufferzone, alsmede het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied mogelijk kunnen optreden. De ontwikkeling van de vier bezoekerscentra vanuit één gezamenlijk concept wordt mede vanuit private initiatieven vorm gegeven. In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen waarmee op structurele basis wordt overlegd en afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid bij de bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van de property. In België zetelt het merendeel van de stakeholders in de Technische Coördinatiecommissie (TCC), waarvan Kempens Landschap voorzitter is. Daar worden alle relevante besluiten vooraf besproken. Voor inwoners en omwonenden worden in alle koloniën regelmatig informatieavonden belegd. De Koloniën van Weldadigheid betrekken eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed. Het management biedt continuïteit van de inbreng van de omgeving en van de inbreng van bijzondere expertise bij het beheer en behoud van de kwaliteit van het erfgoed.

5.1.3 Beheer en bescherming vanuit de overheid

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid en in België (Vlaanderen) in het gewestelijk beleid. Wetten en regels zijn geregeld via twee stelsels:

- Het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming.
- Het stelsel van het (onroerend) erfgoedbeleid.

Daarnaast geldt dat de natuurwaarden aanvullende beschermingsregimes kennen onder meer vanuit Europese regelgeving zoals Natura 2000.

Op landelijk niveau zijn de Koloniën van Weldadigheid ofwel grotendeels erkend als ‘rijksbeschermd dorpsgezicht’ (Nederland: Veenhuizen (1999 en 2008), Frederiksoord (1999 en 2009), Wilhelminaoord (2009) en Ommerschans Balkbrug (2011)) of als ‘beschermd cultuurhistorisch landschap’ (België/Vlaanderen: Zowel Wortel- als Merksplas-Kolonie (1999 en 2007)). Hierdoor zijn ze op het hoogst mogelijke niveau beschermd. Een ‘rijksbeschermd dorpsgezicht’ of ‘beschermd

cultuurhistorisch landschap' is een erkenning van de bijzondere cultuurhistorische waarde van een gebied, met als doel om de karakteristieke, ruimtelijke kwaliteit van een plek en het landschappelijke erfgoed te bewaren en te beschermen. Bij (ruimtelijke) ingrepen moet zorgvuldig worden gekeken naar de bestaande kwaliteit. In Nederland worden stads- en dorpsgezichten door de gemeenten ruimtelijk beschermd door middel van een dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie in het bestemmingsplan. Er is een omgevingsvergunning nodig om binnen een beschermd stads- of dorpsgezicht te (ver)bouwen of te slopen. In Vlaanderen moeten in beschermde cultuurhistorische landschappen eigenaars en beheerders het landschap in goede staat bewaren door onderhouds- en instandhoudingswerken uit te voeren. In beide landen kent de representatieve bebouwing een monumentenstatus en zijn deze onderdelen in de structuur beschermd. Sinds 2000 zijn grootschalige restauraties van structuren en gebouwen gestart. In totaal genieten 232 gebouwen en gebouwenensembles een bescherming op basis van een monumentenstatus. Mochten niet-verwachte, grootschalige ontwikkelingen zich aandienen die mogelijk een impact hebben op de OUV van de site, dan zal hiervoor een Heritage Impact Assessment worden uitgevoerd. De uitkomsten van de HIA worden betrokken bij de besluitvorming over de locatie en de uitvoering van de ontwikkeling.

5.1.4 Bescherming natuurwaarden

In de Nederlandse Koloniën behoren delen van de kern- en bufferzone tot het Natuurwerk Nederland, waardoor de natuurwaarden van deze gebieden zijn beschermd. Voor zowel Wortel- als Merksplas-Kolonie maken de natuurwaarden en de bescherming ervan integraal deel uit van de beschermingsstatus van het landschap. In beide landen zijn Natura 2000 gebieden aangewezen in (Veenhuizen) of nabij de Koloniën, waardoor ze deel uitmaken van een netwerk van natuurgebieden en zowel op nationaal als Europees niveau bescherming genieten.

5.1.5 Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing

Zowel in België als in Nederland wordt voor de Koloniën vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie - grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend in de cultuurhistorische essentie van de gebieden.

5.1.6 Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed

De afzonderlijke gebieden kregen internationale erkenning voor de wijze waarop zij tot dusver het landschap en erfgoed beheren en onderhouden. Veenhuizen won in 2011 de EDEN Award van de Europese Commissie en werd bestempeld als European Destination of Excellence. De herbestemming van lokaal erfgoed scoorde als duurzame toeristische bestemming. Omdat Westerveld cultuurhistorie gebruikt als drager voor haar identiteit en als verbindende factor tussen haar kernen, won deze gemeente op haar beurt in 2011 de BNG erfgoedprijs van de Bank Nederlandse Gemeenten. Inwoners worden actief betrokken en zijn enthousiaste deelnemers aan processen en projecten. In 2014 won Kempens Landschap de Europa Nostra Award in de categorie 'verdienstelijke erfgoedorganisatie'. De jury liet weten dat ze, sinds de goedkeuring van de Europese Landschapsconventie 10 jaar geleden, nauwelijks een effectiever voorbeeld heeft gezien van de uitwerking van de Europese visie.

5.2 State of Conservation

5.2.1 Onderhoud en beheer van de attributen

De belangrijkste fysieke attributen van de Koloniën van Weldadigheid zijn:

- de basistypologie van de vrije en onvrije Kolonie van Weldadigheid
- de structuur van wegen, beplanting, waterstructuren, het toegepaste maatsysteem, en het grid van de bebouwing
- de iconische bebouwing die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan.

De basistypologie van de koloniën is voor een belangrijk deel zichtbaar in het landschap door de ruimtelijke structuren van de vrije koloniën met lintbebouwingen en kleine kavels of die van onvrije koloniën met een centraal gesticht en grote landerijen. Deze structuur is overal vastgelegd in ruimtelijke plannen, plannen voor wegen en watergangen, natuurplannen en voor het grootste deel beschermd als stad- en dorpsgezicht en landschap.

Het behouden van de structuur vraagt om *regelmatig beheer en onderhoud*. Hierin is voorzien in de reguliere beheer- en onderhoudsprogramma's (waarvoor budgetten zijn gereserveerd) van de wegbeheerders, waterbeheerders, landschap- en terrein beherende organisaties, of het is onderdeel van het regelmatige beheer van de eigenaars.

De iconische bebouwing is *beschermd* door de aanduiding als beschermd stads- en dorpsgezicht, beschermd landschap of door de monumentenstatus van een desbetreffende gebouwen en de doorwerking daarvan in ruimtelijke beslissingen. Een aantal van deze objecten is in *restauratie* en er wordt gezocht naar een *herbestemming* in lijn met de historie en functies (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie) bij bestaande of dreigende leegstand. Relatief recent is de herbestemming met recreatieve functies.

Daarnaast hebben de afgelopen jaren restauraties plaatsgevonden van kenmerkende onderdelen in de structuur van de koloniën. Dat geldt niet alleen voor objecten (bijvoorbeeld de Grote Hoeve in Merksplas-Kolonie en de restauratie van waterwerken in Veenhuizen) maar ook voor kenmerkende structuren (bijvoorbeeld landschappelijke structuren en wijken in Veenhuizen en haagaanplanting in Merksplas-Kolonie).

5.2.2 Planning van beheer en onderhoud

Het beheer en onderhoud is op verschillende manieren geregeld. In de beschermende zin via bestemmingsplannen annex omgevingsplannen van gemeenten (cyclus van 10 jaar), indien nodig inclusief de beschermde gezichten, maar ook conform de reguliere plantrajecten van bijvoorbeeld gemeentelijke groenplannen en de keur en legger van de waterbeheerders. Voor de staat van onderhoud van monumenten heeft de eigenaar een zorgplicht, waarbij eigenaren gebruik kunnen maken van de periodieke dienstverlening van de Monumentenwacht. Dit geldt zowel voor Nederland als voor Vlaanderen.

5.2.3 Lange termijn doelen bescherming en revalorisatie

De lange termijn strategie voor alle Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV in alle Koloniën. De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van nieuwe economische impulsen. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend en een inspiratiebron is voor een duurzame ontwikkeling, zoals Drenthe dit heeft verwoord in haar cultuurnota en de Omgevingsvisie.

In Vlaanderen ligt er een masterplan van tien jaar voor de revalorisatie (restauratie, herbestemming en landschapsherstel) van Merksplas-Kolonie. In de Nederlandse Koloniën wordt eerst de focus gelegd op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de Koloniën.

5.3 Omgaan met trends en ontwikkelingen

In de Koloniën zijn analyses uitgevoerd van de trends en ontwikkelingen die nu of later van invloed kunnen zijn of worden op de OUV en de ruimtelijke kwaliteit van de Koloniën. Per relevant geachte ontwikkeling of trend zijn de mogelijk managementopgave en te treffen maatregelen benoemd. In de

figuur zijn de onderzochte trends en maatregelen genoemd.

Deze ontwikkelingen zijn niet van de laatste jaren alleen, maar hebben gedurende de geschiedenis van de Koloniën in meer en minder sterke mate plaatsgevonden. De inrichting en het beheer van de Koloniën zijn daar telkens op aangepast. Al in de stichtingsfase van de Maatschappij van Weldadigheid en zeker in de perioden van verdere evolutie en ontstaan van de Rijksinstellingen (onvrije koloniën) en privatisering (vrije koloniën) hebben er wijzigingen plaatsgevonden. Vandaar dat wij spreken van levende landschappen.

Zo veranderen de *woonvoorkeuren* met veranderingen in gezinsgrootte en de mate waarin de bewoner als kolonist, landloper of functionaris gebonden is aan instellingen binnen de kolonie. Woningen zijn gemoderniseerd en vergroot om ze aan te passen aan nieuwe wensen. Op sommige plaatsen zijn woningen en bedrijfsgebouwen gesloopt en zijn er nieuwe gebouwd. Heden ten dage zijn er plannen voor bouw van woningen en recreatieverblijven. De Koloniën liggen niet in druk bewoonde gebieden, dus de trends gaan geleidelijk en zijn met managementmaatregelen goed op te vangen.

Schaalvergroting en vernieuwing van de *landbouw* was één van de doelen bij de oprichting van de Koloniën. De landbouw ontwikkelt nog altijd verder en het hedendaagse landbouwkundig gebruik is

een belangrijke kracht voor het beheer en behoud, mits in overeenstemming met de erfgoedwaarden.

De *bedrijvigheid* levert in de meeste gevallen geen grote druk op in de Koloniën. In de onvrije Koloniën heeft het gebruik door justitie een belangrijke invloed, met name door de veranderingen in het penitentiair gebruik, uitbreiding of gedeeltelijke sluiting van gebouwen.

Het *verkeer* is in de twee eeuwen toegenomen in omvang, gewicht en aard. De wegen die zijn aangelegd in tijden van postkoets en kruiwagen vragen nu om zorgvuldig beheer en onderhoud.

De *natuur* en de inrichting van het *landschap* dragen zeer voelbaar bij aan de beleving van de vrije en onvrije Koloniën. Het is een kracht van de Koloniën dat deze in structuur en samenstelling door de eeuwen heen is ontstaan, behouden en nog altijd planmatig wordt beheerd.

De Koloniën zijn gevestigd op relatief arme en goedkope gronden en op gronden die reeds in staateigendom waren of eenvoudig konden worden aangekocht. De periode voor de Maatschappij van Weldadigheid heeft nog sporen achtergelaten die voor *archeologisch* onderzoek interessant zijn. Dit gebeurt volgens de daarvoor geldende wetenschappelijke principes. De *erfgoedwaarden* van de oprichting van de Koloniën tot en met de huidige functies worden door erfgoedbeleid beschermd.

Hieronder gaan we op de verschillende ontwikkelingen nader in en markeren in welke Koloniën specifieke aandacht nodig is en welke managementmaatregelen daarvoor zijn voorzien. In aparte paragrafen gaan we nog in op de (geringe) invloed van *klimaatveranderingen*, eventuele *calamiteiten*, de druk vanuit *recreatie en toerisme* en de visie van de siteholder over hoe zij met deze ontwikkelingen wil omgaan. In de vier deelkaternen zijn deze trends en maatregelen meer gedetailleerd per Kolonie uitgewerkt.

5.3.1 Ruimtelijke ontwikkelingen

Hierboven hebben wij de ontwikkelingen op hoofdlijnen getypeerd. De visie van de Siteholder is dat de Koloniën een ‘levend landschap’ zijn, waarin ontwikkelingen mogelijk blijven, mits zij neutraal of ondersteunend zijn aan de OUV. Hieronder zijn bepaalde ontwikkelingen verder onderverdeeld en is aangegeven in welke kolonie zij worden gesignaleerd.

Trend	Typering	In kolonie						
		1	2	3	4	5	6	7
Ontwikkeling wonen	Modernisering, uitbreiding	X		X	X	X		X
	Nieuwbouw	X	X		X			
	Leegstand					X		X
Ontwikkeling bedrijvigheid	Veranderend penitentiair gebruik			X	X	X	X	X
	Herbestemming gebouwen			X		X	X	X
Veranderd agrarisch gebruik	Verdere schaalvergroting, innovaties	X			X			
	Herbestemming agrarische gebouwen	X			X			X
	Druk zwaar landbouwverkeer						X	
Recreatie en toerisme	Kamperen en verblijfsaccommodaties	X						X
	Bezoekerscentrum	X			X		X	X

Trend	Typering	In kolonie						
	Versterken routestructuren	X			X			
Integraal waterbeheer	Terugbrengen waterstructuur				X			
	Verbetering doorstroming en kwaliteit			X				X
Infrastructuur en verkeer	Herinrichting wegen	X						
	Aanleg parkeervoorziening			X		X		X
	Nieuwe nutsvoorzieningen	X						
Natuur en landschap	Kap en herplanting laanbomen				X	X		X
	Diversifiëring bossen / versterken heide			X		X		X
Erfgoed en archeologie	Archeologische waarden in ondergrond	X					X	
Klimaatveranderingen, calamiteiten	Duurzame energietransitie	X			X			
Cumulatie (kleinschalige) ingrepen	Verschillen in huisstijl bewegwijzering			X		X		

5.3.2 Managementmaatregelen

De gesignaleerde trends leiden tot managementmaatregelen om er tijdig op te anticiperen, zodat zij geen negatieve invloed hebben op de OUV, op het erfgoed en op de ruimtelijke kwaliteit in brede zin. Daarbij is de sturingsfilosofie van kracht (de Koloniën vormen een levend landschap, zij bestaan bij gratie van eenheid in verscheidenheid, ontwikkelingen zijn mogelijk als zij in het verlengde liggen van de oorspronkelijke functies) en wordt bewust omgegaan met overkoepelende en lokale belangen. Het grootste deel van de managementmaatregelen is reeds opgenomen in bestaand beleid van gemeenten, provincies, gewest en rijk en opgenomen in het bestaande beheer dat zij zelf uitvoeren of dat wordt uitgevoerd door agentschappen, waterbeheerders, terreinbeheerders en eigenaars. Voor een inhoudelijke beschrijving daarvan verwijzen we naar de deelkaternen van dit managementplan. De koloniemanagers en de sitemanager volgen de trends en signaleren relevante gebeurtenissen. In overleggen tussen de overheden, stakeholders en eigenaars worden deze ontwikkelingen gevolgd en besproken.

Voor het opvangen van een beperkt aantal ontwikkelingen zijn specifieke managementmaatregelen voorzien. Deze zijn in de vier deelkaternen uitgewerkt. Hieronder geven we een overzicht van de meest in het oog springend maatregelen met de kolonie waarvoor die genomen worden.

Trend	Specifieke managementmaatregel	
Ontwikkeling wonen	Inpassen nieuwbouw Sluis V	4
	Inpassen recreatiewoningen	1,2
Ontwikkeling bedrijvigheid	Overleg over ontwikkeling Veldzicht	4
	Opstellen omgevingsvisie Noorderveld	6
	Passende herbestemming Quarantainestal	7
	Herinrichting en inpassing industriezone	7
	Ruimtelijke inpassing justitie	6
Veranderd agrarisch gebruik	Landinrichting	6
	Nieuw gebruik agrarische gebouwen	7
Recreatie en toerisme	Verbeteren fietsnetwerk	6

Trend	Specifieke managementmaatregel	
Integraal waterbeheer	Cultuurhistorische waarde integreren	4
	Aanleg nieuwe vennen en poelen	5 en 7
Infrastructuur en verkeer	Infocentra, bewegwijzering, parkeren	1, 4, 5, 6, 7
Natuur en landschap	Landschapstypen beter in lijn met kolonielandschap	1
	Versterken landschappelijke structuren	6
	Ecologische verbinding Wortel-Merksplas	5 en 7
	Herstel zichtassen	7
	Herstel ringgracht en taluds	7
Erfgoed en archeologie	Cultuurhistorische waarde in omgevingsbeleid en cultuurvisie	3
	Onderzoek locatie Joodse voorzieningen	3
Klimaatveranderingen, calamiteiten	Inpassing zonnepanelen, windmolens	1, 2, 4
Cumulatie (kleinschalige) ingrepen	Eenheid in bebording en beeldmerken	3 en 5

5.3.3 Klimaatverandering en milieueffecten

Klimaatverandering is op lokaal/regionaal niveau nauwelijks merkbaar aanwezig. Insgelijks zijn er geen milieueffecten met een mogelijke impact op de OUV te onderkennen.

Op lokaal niveau treedt als gevolg van de klimaatverandering zowel verdroging als vernatting op. In het gebied vormen beide geen directe bedreiging, want de waterhuishouding in het gebied kan goed worden gereguleerd via de aanwezige waterhuishouding en het beheer van het waterschap. De regulering van de waterhuishouding in het gebied wordt nu gereguleerd via de waterhuishoudkundige infrastructuur, waarvan de aanleg al in de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid begon.

Een andere potentieel risico voor met name het groen en de beplanting in het gebied vormt de stijging van de gemiddelde temperatuur en verschuivingen in het karakter van de seizoenen. Op lange termijn kan dit leiden tot wijzigingen in het soortenbestand en de vegetatie.

De risico's van klimaatverandering voor de OUV zijn daarmee goed gereguleerd.

5.3.4 Natuurrampen, calamiteiten en risicomanagement

De gebieden waarin de Koloniën van Weldadigheid zich bevinden kennen geen verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Wel kunnen stormen, onweer en hagel schade veroorzaken aan de beplantingen en gebouwen. Dit geldt met name de laanbeplanting en solitaire beuken, die onderdeel zijn van de oorspronkelijke beplanting.

Voor de vegetatie en de beplanting vormen ziektes en potentiële van bedreiging, zoals boomziektes die bepaalde boomsoorten bedreigen.

De schade aan vegetatie en beplanting kan deels vanuit een herplantingsplicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het (lokaal) uitsterven van specifieke soorten kunnen leiden. De schade aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn verzekerd door private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

5.3.5 Recreatie en toerisme

De Koloniën zijn aantrekkelijke landschappen voor recreatie in de regio. De cultuurhistorische elementen zijn aantrekkelijk voor nabestaanden van kolonisten en geïnteresseerden in het kolonieleven. Het heeft tot dusver niet geleid tot een grote recreatiedruk. Er zijn in de meeste koloniën of in de directe nabijheid ervan mogelijkheden voor verblijfsrecreatie in de vorm van campings, hotels, bed & breakfast en groepsaccommodaties. De omvang van de stroom aan recreanten en toeristen is beperkt.

De verwachting is dat er na nominatie een toename zal zijn. Groei van recreanten valt goed te accommoderen in het gebied. De bezoekerscentra (bestaand of voorzien in Koloniën I t/m III, IV, VI en V + VII) zullen hun aanbod uitbreiden en op elkaar afstemmen. Zij zullen mede zorgen voor een goede opvang en doorverwijzing van bezoekers.

De bestaande infrastructuur inclusief de recreatieve infrastructuur van (regionale) wandel-, ruiter- en fietsroutes is voldoende ruim bemeten om een groei van het aantal toeristen en recreanten mogelijk te maken.

Er zijn dan ook vanuit een te verwachten en beoogde groei van het aantal recreanten en toeristen inclusief dagjesmensen geen negatieve effecten op de OUV te verwachten.

5.4 Middelen

Voor de financiering en verdeling van de kosten van de Koloniën van Weldadigheid als werelderfgoed gelden de vertrekpunten:

- Iedere kolonie draagt zijn eigen kosten voor de uitvoering van management maatregelen.
- Partijen dragen gezamenlijk de kosten voor overall regie en coördinatie, inclusief de verplichtingen betreffende monitoring en periodieke rapportages.
- Vlaamse en Nederlandse overheid kennen ieder afzonderlijke regelingen waar partijen in het gebied gebruik van kunnen maken voor de financiering van activiteiten.

5.4.1 Kosten regulier beheer en onderhoud attributes

De kosten van regulier beheer en onderhoud van de attributes komen ten laste van de beherende instanties c.q. de eigenaren van gronden en/of opstallen.

Onderhoud van wegen, bermen, lanen, watergangen en delen van het landschap zijn onderdeel van reguliere beheer- en onderhoudprogramma’s van gemeenten, waterschappen en beherende

organisaties als Staatsbosbeheer, Vlaamse Landmaatschappij, Kempens Landschap, de Maatschappij van Weldadigheid en de Staat der Nederlanden

Particuliere eigenaars van terreinen (landbouw, particuliere eigenaren) en gebouwen die onderdeel zijn van de attributes van de Koloniën van Weldadigheid, dragen zorg voor het reguliere beheer en onderhoud van deze eigendommen.

5.4.2 Kosten bezoekerscentra

De kosten verbonden aan de bezoekerscentra worden wat betreft het ontwikkelen van het concept voor de inrichting gedragen vanuit de verkregen subsidie. De vertaling van dit concept naar de gebouwen en inrichting vragen om investeringen uit eigen middelen van de initiatiefnemers en mogelijke subsidies door overheden. De reguliere exploitatiekosten liggen bij de initiatiefnemers van de vier bezoekerscentra. Aandachtspunt in Vlaanderen is dat deze kosten niet binnen de aan plannen gekoppelde financieringsstructuur passen.

5.4.3 Kosten reguliere afwikkeling wet- en regelgeving, inclusief plantrajecten overheden

De bescherming van de Koloniën van Weldadigheid als toekomstig Werelderfgoed berust voor een belangrijk deel op de bescherming die overheden bieden aan de attributes, omvattende structuren en kenmerken van het landschap, te beschermen bouwwerken en specifieke groene elementen op basis van de vigerende regelgeving op het terrein van de ruimtelijke ordening, erfgoed en/of natuur. Dit impliceert dat overheden beleid vaststellen en verankeren in plannen en via het bestaande instrumentarium van vergunningen, meldingen en ontheffingen de bescherming van attributes borgen. De kosten voor deze planvorming worden gedragen door de overheden. De kosten verbonden aan de uitvoering van deze reguliere overheidstaken komen inclusief de kosten die zij maken voor het betrekken van instanties en adviseurs bij het uitvoeren van deze werkzaamheden (bijvoorbeeld in Nederland de inschakeling van welstand en/of monumentencommissie, kwaliteitsteam, ed.) geheel ten laste van de overheden en worden in het kader van dit managementplan niet afzonderlijk in beeld gebracht.

5.4.4 Capaciteit en middelen

De inzet van medewerkers en middelen bestaat na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus (op jaarbasis) uit drie delen:

1. Structurele inzet medewerkers voor inrichting van de programmaorganisatie.
   - Programmabureau met beide siteholders en centrale functies: Dit betreft een inbreng per siteholder van circa 1 fte (dus 2 fte in totaal) verdeeld over de competenties sitemanagement, omvattende de algehele regie en coördinatie, communicatie en PR, monitoring en rapportage UNESCO en administratieve ondersteuning. De taken van de sitemanager zijn eerder benoemd in hoofdstuk 4.
   - Per beheereenheid wordt een koloniemanager aangewezen. De omvang van deze functie is afhankelijk van de complexiteit en omvang van de beheereenheid, maar bedraagt in omvang circa 0,25 fte per kolonie. De taken van de koloniemanager zijn eerder benoemd in hoofdstuk 4.
2. Structurele middelen ter financiering activiteiten centraal / decentraal.

- Centraal worden de jaarlijkse kosten geraamd op € 150.000: kosten onderzoek en monitoring, rapportages en bezoeken UNESCO, bijeenkomsten stuurgroepen en werkgroepen, bezoeken kosten website, PR en centrale informatievoorziening, kosten Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit, e.d. Mogelijk dat het functioneren van deze commissie ten dienste van de ruimtelijke kwaliteitsborging in de koloniën om extra centraal te reserveren budget vraagt.
- Decentraal zijn de kosten afhankelijk van de complexiteit van de kolonie. Indicatie is dat per kolonie circa € 15.000 nodig is als budget voor onderzoek en monitoring, decentrale informatievoorziening (gekoppeld aan communicatie en voorlichting) en PR en de coördinatie en afstemming met lokale en regionale partijen inclusief de klankbordgroep.

3. Incidentele middelen ter financiering van incidentele projecten en onderzoeken centraal en/of decentraal. Dit zijn middelen waarvoor in de regel externe financiering wordt gezocht, bijvoorbeeld in de vorm van subsidies.

Behalve deze structureel in te zetten middelen na nominatie door UNESCO is er op korte termijn al sprake van inzet van mensen en middelen voor onderhoud en beheer van de Koloniën en voor de nominatie. De huidige inzet van 'incidentele' middelen toont de bereidheid van de overheden tot investeren:

- Restauratiemiddelen Merksplas, 10-jarenprogramma van vele miljoenen
- Drents programma Herbestemming Karakteristiek bezit
- Drents programma Koloniën van Weldadigheid
- Recente investering door provincie Overijssel van € 200.000 à € 300.000 in maatregelen Ommerschans
- Rijks VER-middelen voor Koloniën van Weldadigheid. In totaal € 400.000, waarvan recent bijdragen van € 50.000 en € 117.000.
- Rijksrestauratiemiddelen via provincie Drenthe en Overijssel

5.4.5 Verdeelsleutel kosten voortvloeiend uit Managementplan

De verdeelsleutel van de kosten van het managementplan heeft betrekking op de kosten van de gezamenlijke overkoepelende organisatiestructuur inclusief de op dat niveau benodigde structurele middelen voor onderzoek en monitoring, bijeenkomsten stuurgroepen en werkgroepen, kosten website en centrale informatievoorziening, kosten Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit, bezoek bijeenkomsten UNESCO, et cetera. Er is in de nominatiefase gewerkt met de verdeelsleutel 33% voor Vlaanderen en 67% voor Nederland. In Nederland is deze onderverdeling doorgetrokken in een verdeling naar de provincies (ca. 20% van het totaalbedrag door Drenthe, 10% door Overijssel en 3% door Fryslân) en de gemeenten (variërend van 3 tot 10% per gemeente). In Vlaanderen is er een verdeling van ca. 16,5% van het totaalbedrag door Provincie Antwerpen, 3.3% door Kempens Landschap en de Stad Hoogstraten en gemeente Merksplas ieder 6.7%.

Kennis en training

Het programmabureau en de sitemanagers kunnen leunen op de kennis en expertise op het vlak van erfgoedbeheer die is ondergebracht bij de landelijke instellingen Rijksdienst Cultureel Erfgoed (NL) en Agentschap Onroerend Erfgoed (B). Beide instellingen hebben specifieke taken op het vlak van onderzoek, kennis vergaren en kennis delen, en advisering over restauratie en beheer, waarbij werelderfgoederen prioriteit hebben. Bovendien zijn zij nadrukkelijk betrokken in de organisatie van

de Koloniën van Weldadigheid in een adviserende rol. Nederland kent het atelier van de Rijksbouwmeester en Vlaanderen de Vlaams Bouwmeester. Beide instanties adviseren over architectuur, stedenbouw en landschap en water en in Nederland ook infrastructuur. Daarnaast kent Nederland het kenniscentrum voor natuur en leefomgeving dat is gericht op kennisontwikkeling en kennisdeling.

Daarnaast is er op het schaalniveau van de sitemanagers, binnen de provincies en bij de diverse regionale instanties en beherende instanties (Vlaamse Landmaatschappij, Kempens Landschap, Staatsbosbeheer, de Maatschappij van Weldadigheid, Monumentenwacht en Archeologische Monumentenwacht, Oversticht, Hus en Hiem Kenniscentrum Herbestemming Noord, Erfgoedhuizen, Landschapsbeheer, et cetera) veel kennis over de instandhouding van de structuren en objecten, inclusief groene landschapselementen. Tenslotte wordt de Commissie van Advies wetenschap, educatie en kwaliteit mede ingesteld om de kennis die nodig is om de site goed te managen bij elkaar te brengen.

Bij het programmabureau ligt de taak om deze experts periodiek rondom thema's bij elkaar te brengen en kennis uit te wisselen over onderzoek, technieken, management. Daarmee wordt in siteverband ook aan het uitbouwen van de capaciteiten van medewerkers en betrokkenen bijgedragen.

Voorts is vermeldenswaard dat de Vlaamse en Nederlandse UNESCO Commissies samen met de focal points van Vlaanderen en Nederland medio 2016 doende zijn gezamenlijk een strategisch capacity building programma op te stellen. Dit programma is een uitwerking van het Europees Actieprogramma, dat is opgesteld naar aanleiding van de uitkomsten van de Second Cycle of Periodic Reporting in Europe, 2012-2015. (Bron: World Heritage in Europe Today, UNESCO, 2016) Het capacity building programme richt zich op site managers, op bestuurders van werelderfgoederen en op hun communicatiemedewerkers.

5.4.6 Functies en kwalificaties van medewerkers

De functies binnen het programmabureau voor programmamanagement, communicatie en PR en de koloniemanagers worden ingevuld op een HBO/WO niveau. De personele invulling wordt nader bepaald aan de hand van functieprofielen, waarbij aandacht is voor een adequate uitvoering van de voorliggende taken.

In het beheer van de verschillende attributen zijn vele professionele organisaties met een lange track record op het vlak van beheer en onderhoud. De koloniemanagers bewaken of de beheer- en onderhoudstaken adequaat worden uitgevoerd en zorgen er in samenwerking met het programmamanagement voor dat – waar van belang – kennis wordt uitgewisseld over het dagelijks beheer en onderhoud van attributen.

Als lid van de Nederlandse Stichting Werelderfgoed Nederland vindt voorts actieve uitwisseling plaats van kennis en ervaring bij het beheer van een Werelderfgoed.

5.5 Het uitdragen van het Erfgoed Koloniën van Weldadigheid

Het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, hun 200-jarige geschiedenis, is het waard om gehoord te worden. Het is het verhaal over het zoeken naar oplossingen voor armoede en over maakbaarheid van mens en omgeving. Dit verhaal en deze zoektocht leeft tot op de dag van vandaag door. Het is geen gesloten hoofdstuk. De landschappen en gebouwen zijn het waard om bezocht te worden en maken het verhaal beleefbaar. De Koloniën leveren daarbij waarde aan bedrijven en instellingen die zich er hebben gevestigd. Er zijn reeds zeer veel initiatieven in de koloniën. Die zullen nog beter gepresenteerd worden en ook het geheel van het erfgoed gaan uitstralen. Het verhaal gaat zowel over de WeldadigheidsKoloniën tezamen als over elke Kolonie afzonderlijk. Zowel de positieve als negatieve aspecten van het kolonieverleden krijgen daarbij aandacht en er wordt een relatie gelegd met internationale sociaal-maatschappelijke vraagstukken zoals armoede en opvang.

De siteholder werkt aan de versterking van de reeds bestaande communicatie, educatie en museale infrastructuur, aan het bevorderen van recreatie en toerisme in de Koloniën en aan het stimuleren van het maatschappelijk debat over armoede en armoedebestrijding. De siteholder sluit bij deze werkzaamheden aan bij de UNESCO Education Strategie 2014-2021, bij het Vlaamse en Nederlandse beleid voor educatie en voorlichting, bij de inspanningen van www.werelderfgoed.nl en www.erfgoedkaart.be en bij de activiteiten van regionale en lokale beheerders van de Koloniën of onderdelen daarvan.

De siteholder beheert het merk ‘Koloniën van Weldadigheid’ samen met het UNESCO werelderfgoed logo als de status wordt verleend. Zij voert een gezamenlijke communicatiestrategie en stimuleert onderzoek, educatie, voorlichting, promotie en marketing. De siteholder richt zich namens de publieke partijen op de culturele, educatieve en informatieve kanten van het overkoepelend verhaal van de Koloniën en op promotie van de seriële site. Plaatselijke organisaties, private partijen en particulieren worden uitdrukkelijk uitgenodigd om aan deze activiteiten deel te nemen en worden aangemoedigd om zelf initiatieven te ontplooien. Voor de marketing van commerciële diensten en producten, die lokaal in de Koloniën en omgeving worden aangeboden, is er ook een rol weggelegd voor private partijen. Hierbij bewaakt de siteholder dat het grote verhaal in zijn waarde blijft.

De siteholder streeft naar een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid voor deze activiteiten door overheden, publieke en semipublieke instellingen, private partijen en particulieren, die alle belang hebben bij het uitdragen van het erfgoed. De siteholder bevordert door het onderhouden van goede verbindingen met deze partijen, dat zij zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheden voor hun deel en het grotere geheel, en dat zij deze verantwoordelijkheden voldoende nakomen.

Communicatiestrategie

De siteholder geeft samen met de toekomstige koloniemanagers van de Koloniën uitvoering aan de communicatiestrategie. Deze communicatie over de waarde van de gebieden en de promotie ervan is reeds gestart op het moment van samenwerking voor nominatie (in 2011 met het plaatsen op de voorlopige lijst door Nederland en in 2013 in België) en het gezamenlijke besluit van 2015 tot nomineren. Deze communicatiestrategie voor het uitdragen van het erfgoed Koloniën van Weldadigheid zal vanaf het moment van erkenning door UNESCO een boost krijgen en worden voortgezet. In de koloniën afzonderlijk is sinds jaren ervaring met communicatie, onderzoek, cultuur,

educatie, voorlichting, promotie en marketing. Dit gebeurt door gemeenten en provincies, toerismebureaus, educatieve en culturele instellingen, historische verenigingen en heemkundekringen. Ook uitgevers van boeken, producenten van theatervoorstellingen en evenementen geven bekendheid aan de Koloniën, evenals ondernemers in en rond de Koloniën. In de periode van nominatie zijn de communicatie-inspanningen geïntensiveerd en deze zullen na erkenning door UNESCO nogmaals een impuls krijgen, mede door de inspanningen van het programmabureau van de siteholder.

Het seriële transnationale karakter van het erfgoed maakt dat de communicatie zowel moet gaan over de koloniën afzonderlijk als over de koloniën als geheel. Door de onderlinge afstanden zullen mensen naar verwachting op een dag één of enkele koloniën bezoeken. De samenhang met het gehele verhaal van de Koloniën van Weldadigheid is van belang om de waarde ervan te ontdekken. In elke kolonie wordt het overkoepelend verhaal over de kolonie aangeboden en heeft iedere kolonie de ruimte voor aandacht voor hun specifieke bijdrage binnen deze context. Bezoekers worden uitgenodigd een bezoek af te leggen aan de andere koloniën om ook dat specifieke deel van het verhaal te leren kennen.

Het merk Koloniën van Weldadigheid

De samenwerkende overheden ontwikkelen Koloniën van Weldadigheid tot merk. ‘Koloniën van Weldadigheid’ wordt daarbij gehanteerd als hoofdlabel, onder beheer van de siteholder. De koloniën afzonderlijk voeren onder het hoofdlabel een sub-label. Het hoofdlabel ‘Koloniën van Weldadigheid’ is steeds duidelijk herkenbaar in tekstbeeld en logo. Een kolonie voert daaronder één sub-label, dat aansluit bij de plaatselijke bekendheid. Bij erkenning van het erfgoed door UNESCO wordt het UNESCO Werelderfgoed-logo verbonden met het hoofdlabel. Voorafgaand aan nominatie wordt een eigen aanduiding toegevoegd, die de ambitie uitdrukt (“kandidaat werelderfgoed”). Het merkenrecht voor deze logo’s en beeldmerken is geregistreerd. In de voorbereiding van de nominatie is reeds gewerkt aan vormgeving van een huisstijl waarin deze gelaagdheid van label en sub-labels, eveneens het gebruik ervan, is uitgewerkt. Dit om het enthousiasme en de vele initiatieven die tijdens het nominatieproces zijn ontstaan, mede richting te geven.

De koloniën hebben een gezamenlijk communicatiebeleid (visie, huisstijl, logo-gebruik, opmaak voor exposities, audiovisuele middelen), dat door de siteholder wordt beheerd. De siteholder is eindverantwoordelijk voor het samenhangend algemeen verhaal, zoals dat in samenwerking met de beheerders van de koloniën (in de toekomst: de koloniemanagers) is neergelegd in de nominatie. De siteholder en koloniemanagers geven gezamenlijk bekendheid aan dit algemene verhaal, aan de ligging, samenhang en uitstraling van de koloniën. Elke kolonie vertelt daarbij het specifiek verhaal als onderdeel van de seriële en transnationale erfgoedsite. Bezoekers kunnen daar kennis opdoen over het historisch en het hedendaags gebruik, over de personen die in de koloniën hebben geleefd, en kunnen het landschap, de ruimtelijke structuur en de natuur beleven, ondersteund door kwalitatief hoogwaardige middelen, passend bij de status van (kandidaat) UNESCO werelderfgoed.

Onderzoek en culturele vorming

Wetenschap, nationale en provinciale archieven en particulieren doen onderzoek naar het leven in de koloniën. De siteholder stimuleert het onderzoek door waar mogelijk faciliteiten te bieden en informatiebronnen ter beschikking te stellen. Resultaten van onderzoek worden, voor zover relevant en mogelijk, opgenomen in de educatie, voorlichting en promotie van de Koloniën van Weldadigheid. Zij worden aangeboden in de koloniën en zoveel mogelijk digitaal ontsloten. De Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit adviseert de Stuurgroep op dit gebied. Hierin worden onderzoekers van universiteiten en onderzoeksinstellingen uitgenodigd, beheerders van archieven en deskundigen op het gebied van educatie en voorlichting. Zij bespreken de bestaande kennis over de koloniën, de onderzoeksinspanningen, leveren een bijdrage aan wetenschappelijke bijeenkomsten en adviseren over het benutten van de kennis, over de museale kwaliteit en over het behouden van de historische waarden.

De siteholder stimuleert het ontwikkelen van culturele producties over de traditie van en het leven in de koloniën door in overleg te treden met culturele instellingen en private partijen (bij voorbeeld de uitgeverijen voor literatuur, theaterproducenten voor voorstellingen). De deelnemende overheden voeren cultuurbeleid waarbinnen deze activiteiten ondersteund kunnen worden.

Educatie en voorlichting

De historische waarde van de Koloniën van Weldadigheid worden naar een breed publiek uitgedragen door middel van publicaties, faciliteiten voor gedenken en familieonderzoek, evenementen en exposities. Hiermee wordt invulling gegeven aan de eisen en wensen, die samenhangen met de gevraagde erkenning als Werelderfgoed en tevens aan de verplichtingen die volgen uit het Onroerend erfgoed decreet van het Vlaamse Gewest en aan de eis tot het verstrekken van informatie aan het informatiesysteem volgend uit de Nederlandse Erfgoedwet. Marktpartijen, educatieve instellingen en particuliere verenigingen hebben in voorafgaande jaren reeds veel educatieve en voorlichtingsactiviteiten uitgevoerd. Zij kunnen daarbij ook gebruik maken van het materiaal dat in de nominatiefase is bijeengebracht. In de voorbereiding van de nominatie is in 2015, met steun van de overheden, een samenwerking georganiseerd rond de publieksvoorlichting over de koloniën. Hierdoor is er reeds vergaande samenwerking ontstaan tussen De Maatschappij van Weldadigheid (Frederiksoord), het Nationaal Gevangenismuseum (Veenhuizen), Kempens Landschap (Wortel en Merksplas) en de Vereniging de Ommerschans (Ommerschans). Deze vier partijen richten in bestaande of nieuwe voorzieningen bezoekerscentra in en vervaardigen daarvoor materiaal. De bezoekerscentra zetten diverse middelen in voor het vervullen van hun functie in de vorm van printmedia, audiovisuele middelen, tentoonstellingen en evenementen.

De siteholder blijft de inspanningen van bezoekerscentra stimuleren door in het Programmabureau overleg te faciliteren met de beheerders over afstemming, uitwisseling en uitbreiding van het materiaal. De siteholder zal algemeen voorlichtingsmateriaal gratis aanbieden in algemeen toegankelijke ruimten in de Koloniën. Op overkoepelend niveau kan siteholder en op lokaal niveau kunnen de koloniemanagers de productie en exploitatie van middelen uitbesteden aan zelfstandige organisaties en private partijen, of deze in licentie (af te geven door de siteholder) laten uitvoeren. De siteholder zien daarbij toe op het juist hanteren van namen en logo’s.

Bij deze activiteiten wordt samengewerkt met wetenschap, onderwijsinstellingen, gemeenten en provincies, regionale instellingen voor cultuureducatie en voorlichting, historische verenigingen en heemkundekringen en met de vele vrijwilligers, die rondom de koloniën actief zijn. Tevens wordt aangesloten bij Europese evenementen zoals Open Monumentendag in Nederland en in Vlaanderen.

Promotie en marketing

Met het merk 'Koloniën van Weldadigheid' bevorderen de siteholder en de koloniemanagers het bezoek aan de koloniën en dragen bij aan de gebiedspromotie voor toerisme en recreatie en aan de marketing voor diensten en (streek-)producten, die ondernemers in de koloniën aanbieden. De musea en informatiepunten kennen de laatste jaren een groeiend bezoekersaantal. Daarnaast zijn er vele bezoekers, die niet geteld worden, aan het openbaar toegankelijk landschap. De bezoekers dragen bij aan het genereren van inkomsten voor de diverse eigenaren, beheerders en exploitanten van winkels, voor bedrijven en voorzieningen die in en rond de koloniën zijn gehuisvest en helpen daardoor aan de instandhouding en de naamsbekendheid van het erfgoed. Bij de promotie werken de siteholder en de koloniemanagers samen met nationale en regionale organisaties voor promotie en marketing van de gebieden, die gevraagd worden informatie over de Koloniën te verschaffen bij hun gebiedspromotie. De activiteiten dienen te passen binnen de bestaande regelgeving ter bescherming van het landschap en de gebouwen.

De siteholder verbindt voorwaarden aan het gebruik van het merk 'Koloniën van Weldadigheid' door ondernemers in en rond de koloniën, waaronder het gebruik van het logo, en stelt daarvoor richtlijnen op.

6 Monitoring

6.1 Doel monitoring

De monitoring van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid is bedoeld om op reguliere basisinformatie te leveren voor het management van de site. Daarbij gaat het om de volgende zaken:

1. Het tijdig signaleren van ontwikkelingen met mogelijke impact op de OUV als basis voor interventies en maatregelen om deze in goede banen te leiden
2. Het bijhouden van de staat van onderhoud van het cultural landscape met daarin de representatieve bebouwing en natuur
3. Het bewaken van de voortgang van de managementmaatregelen zodat waar nodig bij kan worden gestuurd.
4. Het voldoen aan de eis van UNESCO om eens in de zes jaar periodiek te rapporten over de site.

Tijdig signaleren van ontwikkelingen

Door ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de OUV vroegtijdig te signaleren heeft de monitoring vooral een attenderings- en borgingsfunctie. Daarbij is het zaak om goed in beeld te houden of er zich, zowel op overkoepelend als op het niveau van een kolonie, ontwikkelingen voordoen die de OUV kunnen schaden. Hiertoe is voorzien in een vroegtijdige signalering van dergelijke ontwikkelingen door de koloniemanagers aan de sitemanager en door één keer per jaar de deskundigen van provincies en gemeenten bij elkaar te brengen om gezamenlijk ontwikkelingen en trends te duiden wat betreft hun mogelijke impact op de OUV.

Staat van onderhoud

De staat van onderhoud van het landschap en de representatieve bebouwing en beplanting is in het kader van de nominatie door Steenhuis-Meurs in kaart gebracht vanuit het oogpunt van authenticiteit en integriteit. Daarnaast zijn in het kader van landschapsplannen en bestemmingsplannen inventarisaties en classificaties van het landschap en de natuurwaarden beschikbaar en zijn voor enkele koloniën specifieke onderzoek uitgevoerd naar de actuele natuurwaarden. Al deze inventarisaties gelden als nulmeting.

In Nederland is er een rijksmonumentenregister, waarin de monumenten staan geregistreerd maar waarin de staat van onderhoud niet structureel wordt bijgehouden. In Vlaanderen wordt de staat van onderhoud van de bebouwing (monumenten) jaarlijks in kaart gebracht door het Agentschap Onroerend Erfgoed via onder meer de Monumentwacht.

Voortgang van het managementplan

Vanuit een goede sturing op het management van de site is het van belang om zicht te houden op de voortgang van de uitvoering van de managementmaatregelen in de zeven koloniën (gekoppeld aan

de normale planning en control cyclus van het sitemanagement). Dit is nodig als basis voor de jaarlijkse begroting en terugkoppeling aan de stuurgroep op het managementplan.

Periodieke rapportage UNESCO

De monitoring levert de input voor de periodieke rapportage aan UNESCO, die in principe iedere zes jaar plaatsvindt.

6.2 Wijze van monitoren

Het monitoren gebeurt aan de hand van zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren.

Een gedeelte van de indicatoren is kwantitatief van aard. Daarbij gaat het om de staat van onderhoud en de concrete, meetbare ontwikkelingen zoals het aantal aangevraagde en verleende omgevingsvergunningen, of aanpassingen en wijzigingen aan representatieve bebouwing of beplanting. Daarnaast is een deel van de indicatoren kwalitatief van aard. Het gaat hierbij om de monitoring van grotere, bovenliggende ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de OUV.

Het ritme van de monitoring loopt uiteen van een continue alertheid en signalering, een jaarlijkse rapportage (voortgang berichten aan stuurgroep en stakeholders) en de zes jaarlijkse termijn op siteniveau betreffende de rapportageverplichting aan UNESCO.

Continu: mogelijke ontwikkelingen met een significante invloed op de OUV

Hierbij gaat het om een continue vinger aan de pols voor significante ontwikkelingen die de OUV kunnen schaden. Dit naar inzicht van de koloniemanagers welke te allen tijde in de gelegenheid zijn om significante ontwikkelingen bij het sitemanagement kenbaar te maken. Anderzijds is ook het sitemanagement daar richting koloniemanagers alert op. Aanvullend hierop worden tenminste één keer per jaar de deskundigen van provincies en gemeenten bij elkaar gebracht om gezamenlijk ontwikkelingen en trends te duiden wat betreft hun mogelijke impact op de OUV.

In de signalering van dergelijke significante ontwikkelingen en in de advisering over hoe hier mee om te gaan is ook de commissie van advies, wetenschap, educatie en kwaliteit in beeld. Deze commissie zal vanuit het sitemanagement worden gevraagd om advies over het omgaan met dergelijke ontwikkelingen. Het sitemanagement houdt een logboek bij waarin deze naar aard en omvang worden geregistreerd en waarin is aangegeven op welke wijze daar door wie op is gehandeld.

Monitoring activiteiten: continu				
Onderdeel	**Monitoringactiviteit**	**Sleutelindicator**	**Frequentie**	**Bronhouder / verantwoordelijke**
Significantie ontwikkelingen (inclusief	Melding van een significante ontwikkeling die van invloed kan zijn op de OUV	Aantal significante ontwikkelingen inclusief incidenten	Continu	Koloniemanager

mogelijke incidenten)		(per kolonie) gemeld en behandeld		
	Zo nodig agendeert de sitemanager te allen tijde significante ontwikkelingen die de OUV kunnen schaden bij: • Commissie van advies wetenschap, educatie en kwaliteit • Stuurgroep	Aantal significante ontwikkelingen inclusief incidenten (gehele site) en de wijze waarop ze zijn benaderd	Continu	Sitemanager
	De sitemanager verzamelt de ontwikkelingen in een incidentenlogboek en de wijze waarop deze zijn behandeld.	Logboek	Continu	Sitemanager

Jaarlijks: voortgangsrapportages

De jaarlijkse voortgangsrapportages leveren belangrijke informatie op over enerzijds de uitvoering van de afspraken zoals die in het managementplan zijn verwoord en anderzijds de dynamiek in de Koloniën (zowel op individuele basis als overall). In ieder geval jaarlijks leveren de koloniemanagers per kolonie een verslag aan de sitemanagers op over zowel de voortgang van de managementmaatregelen, de significante ontwikkelingen (incidenten) die de OUV direct kunnen schaden als concrete, meetbare ontwikkelingen (zoals omgevingsvergunningen) als over de staat van onderhoud van de attributen. Het sitemanagement stelt jaarlijks een overall monitoringrapportage op. Deze rapportage wordt teruggekoppeld aan en vastgelegd in de stuurgroep en voorgelegd aan de focal points. De rapportage geeft ook voeding voor de agenda van de Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit. Deze commissie komt (minimaal) één keer per jaar bijeen voor:

- het delen van informatie over relevante (ruimtelijke) ontwikkelingen in de koloniën
- het delen van kennis over hoe om te gaan met dergelijke ontwikkelingen
- het benoemen welke interventies er kunnen worden ingezet.

De jaarlijkse voortgangsrapportages zijn vooral ook een ijkmoment om het management van de koloniën en de site als geheel tegen het daglicht te houden.

Een bijzonder rapportage moment is de mid term review die in 2021 plaats zal vinden. In de plancyclus van het managementplan zal drie jaar na inwerkingtreding van het management plan worden stilgestaan bij de voortgang. Ook deze mid term review wordt voorgelegd aan de Commissie van advies en Stuurgroep.

Jaarlijks: voortgangsrapportages				
Onderdeel	**Monitoringactiviteit**	**Sleutel-Indicator**	**Frequentie**	**Bronhouder / verantwoordelijke**
Management	Jaarlijkse stellen de koloniemanagers een voortgangsrapportage op over de kolonie met afspraken in lijn met het managementplan. Beschrijving voortgang op: • Voortgang invoering / uitvoering van management maatregelen in jaarlijkse voortgangsrapportage aan stuurgroep. • Projecten en activiteiten gericht op het	Voortgangs-raportages	Jaarlijks	Koloniemanagers

	uitdragen van het werelderfgoed • Directe en indirecte effecten van de activiteiten Deze jaarlijkse activiteit is onderdeel van de reguliere planning en control cyclus. De voortgangsrapportages zijn de basis voor de afspraken voor het daarop volgende jaar.			
	Het sitemanagement stelt vanuit de voortgangsrapportages van de koloniën de overall voortgangsrapportages op en bespreekt deze in de stuurgroep. Extra aandacht voor de mid term review van 2021	Overall voortgangsrapportage Mid term review (2021)	Jaarlijks	Sitemanagement
Bescherming ruimtelijk regime	De koloniemanagers registreren (als indicator van de dynamiek): • Herzieningen bestemmingsplannen / omgevingsplannen • Aantal aangevraagde en verstrekte omgevingsvergunningen in de Koloniën (NL) c.q. verstrekte meldingen en toelatingen (VL) • Ingewonnen adviezen	Aantal herzieningen ruimtelijke plannen Aantal aangevraagd en verstrekte omgevingsvergunningen	Jaarlijks	Koloniemanagers
Bescherming monumenten-regime	Registreren van dynamiek aan de hand van: • Wijzigingen in gemeentelijke, provinciale en rijksmonumenten • Wijzigingen in beschermde gezichten (aanwijzingen of instructies) • Wijziging in beschermd landschap (Vlaanderen)	Aantal wijzigingen: • Monumenten • Beschermde gezichten • Beschermd landschap	Jaarlijks	Koloniemanagers op basis van broninformatie bij overheden
Risico Management	Rapportage van incidenten en interventies		Jaarlijks	Sitemanagement
Informatie, promotie en educatie	Registratie van: • Aantallen bezoekers informatiecentra • Informatiemateriaal • Educatieve pakketten		Jaarlijks	Koloniemanagers i.s.m. eigenaren informatiecentra en bureaus voor toerisme

Middellange termijn: Kritische kwalitatieve reflectie

In de aanloop naar de periodieke (in principe iedere zes jaar) rapportage aan UNESCO vindt – mede op basis van de jaarlijkse voortgangsrapportages – een kwalitatieve reflectie plaats op authenticiteit, integriteit, begrenzing en beschrijving van de OUV. Dit doet het sitemanagement zeker niet alleen. De Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit en ook de landelijke focal points worden hier nadrukkelijk in betrokken. De databestanden (waaronder de GIS kaarten) zijn in eigendom en beheer bij de siteholders.

Middellange termijn: Kritische kwalitatieve reflectie				
Onderdeel	**Monitoringactiviteit**	**Sleutel-Indicator**	**Frequentie**	**Bronhouder / verantwoordelijke**
Onderhoud, beheer, restauratie en reconstructie	Staat van onderhoud van attributen; • Basistypologie landschap • Structuur • Iconische bebouwing	Staat van onderhoud van de attributes	Minimaal eens per zes jaar, het jaar voorafgaand aan rapportage naar	Koloniemanagers Op basis van gegevens van o.a. Monumentenwacht, Natuurbeheer organisaties (SBB, NM, Waterschappen, VLM)

			UNESCO	
OUV	Op basis van de analyse van de resultaten van de diverse monitoringactiviteiten: Zijn de criteria nog steeds van toepassing of zijn er wijzigingen van de uitgangspunten?	Kwalitatieve toets	voorafgaand aan periodieke rapportage aan UNESCO (6 jaarlijks)	Sitemanagement in overleg met focal points Sitemanagement in overleg met Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit
Authenticiteit en integriteit	Evaluatie van de statement of authenticity en statement of integrity	Kwalitatieve toets	voorafgaand aan periodieke rapportage aan UNESCO (6 jaarlijks)	Sitemanagement in overleg met Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit

6.3 Administratieve afspraken

De volgende instanties beheren de gegevens die voor de monitoring worden gebruikt:

- Sitemanagement:
  - Provincie Drenthe: Postbus 122, 9400 AC Assen, Nederland
  - Kempens Landschap: Peredreef 5, B-2580 Putte, België
- Koloniemanagers:
  - Gemeente Steenwijkerland: Postbus 162, 8830 AD Steenwijk, Nederland
  - Gemeente Westerveld: Postbus 50, 7970 AB Havelte, Nederland
  - Gemeente Weststellingwerf: Postbus 60, 8470 AB Wolvega, Nederland
  - Bestuursdienst Ommen / Hardenberg: Postbus 500, 7770 BA Ommen, Nederland
  - Kempens Landschap: Peredreef 5, B-2580 Putte, België
  - Gemeente Noordenveld: Postbus 109, 9300 AC Roden, Nederland
- Monumentenregisters:
  - Agentschap Onroerend Erfgoed: Koning Albert II-laan 19, bus 5, 1210 Brussel, België
  - Rijksdienst Cultureel Erfgoed: Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort, Nederland

6.4 Resultaten van eerdere rapportages

In het kader van de nominatie zijn de attributen systematisch in kaart gebracht en beschreven. Deze zijn opgenomen op de kaarten en matrices en gekoppeld aan de drie criteria en subaspecten van de OUV. Daarbij is ook de staat van onderhoud geïndiceerd voor de afzonderlijke attributes. De door Steenhuis Meurs uitgevoerde analyse geldt als nulmeting.

Bijlage: literatuurlijst

Anteagroup	Beheersplan 'Wortel-Kolonie' Kempens Landschap	2015, december	www.anteagroup.be
Anteagroup	NOTA: voorbeeldfiche cipierswoning	2015, 4 augustus	www.anteagroup.be
Anteagroup	Opmaak van een integraal en geïntegreerd landschapsbeheerplan voor Merksplas-Kolonie	2014, november	www.anteagroup.be
Australian Government Department of the Environment, Water, Heritage and the Arts	Australian Convict Sites Strategic Management Framework		
Bestuurscommissie Veenhuizen	visie “Werken aan de Toekomst van Veenhuizen”	2011	www.toekomst-veenhuizen.nl
Bureau RAAP	Archeologisch vooronderzoek: een bureau en inventariserend veldonderzoek voor de Ommerschans	2011	www.raap.nl
Common Wadden Sea Secretariat (CWSS)	The Wadden Sea - Waddenzee - Wattenmeer: Nomination of the Dutch-German Wadden Sea as World Heritage Site	2008, januari	www.waddensea-secretariat.org
De Maatschappij van Weldadigheid, Nationaal Gevangenismuseum, Kempens Landschap, Vereniging de Ommerschans	Koloniën van Weldadigheid een geschiedenis, vijf verhalen Op weg naar vier bezoekerscentra met internationale uitstraling	2015	
E&E advies	LUCHTIGenBIJZONDER Perspectief en potentie toeristische sector Veenhuizen	2015, mei	
Ecologisch adviesbureau Maes	De Ommerschans: cultuurhistorische en ecologische waardestelling van beplanting en vegetatie van de voormalige schans en kolonie	2014	
European Association for Architectural Education	Reconstruction in the World Heritage Context	2013	
European Commision	Natura 2000	2000	ec.europa.eu
European Commision	Vogelrichtlijn, Directive 79/409/EEC + 2009/147/EEC	april 1979 en aanvulling 2009	ec.europa.eu
European Commision	Habitats Directive 92/43/EEC	1992, 21 mei	ec.europa.eu
Europese Unie, EEG	Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand	1979, april	www.ec.europa.eu
Europese Unie, EEG	Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna	1992, mei	www.ec.europa.eu
Gemeente Hardenberg	Toekomstvisie 2012-2023: Hardenberg stapt stevig op de toekomst af	2013	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Visienota 2006	2006	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Bestemmingsplan Balkbrug	2013	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Bestemmingsplan Buitengebied Hardenberg	2014, 2 december	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Landschap-Identiteit-Kaart (LIK)	2015	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Bestemmingsplan Sluis V	2012	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Monumentenverordening	2010, 17 augustus	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Welstandsnota Hardenberg voor altijd mooi	2002	www.hardenberg.nl
Gemeente Hardenberg	Welstandsnota Hardenberg: Visie op beeldkwaliteit	2011	www.hardenberg.nl

Gemeente Merksplas	Bosbeheerplan	2012	www.merkplas.be
Gemeente Merksplas	Mobiliteitsplan	2001	www.merksplas.be
Gemeente Noordenveld	Intergemeentelijke Structuurvisie Leek-Roden	2009, 21 oktober	www.igs-leekroden.nl
Gemeente Noordenveld	Bestemmingsplan Veenhuizen	2013	www.gemeentenoordenveld.nl
Gemeente Noordenveld	Welstandsnota	2008	www.gemeentenoordenveld.nl
Gemeente Noordenveld	Monumentale bomenlijst	2016	www.gemeentenoordenveld.nl
Gemeente Ommen	Gemeentelijk Omgevingsplan Ommen (GOP)	2013	www.ommen.nl
Gemeente Ommen	Bestemmingsplan buitengebied Ommen	2010	www.ommen.nl
Gemeente Ommen	Veegplan bestemmingsplan buitengebied	2014	www.ommen.nl
Gemeente Ommen	Algemene Plaatselijke Verordening Ommen (onderdeel kap)	2014	www.ommen.nl
Gemeente Ommen	Erfgoednota: Toekomst voor erfgoed Ommen (onderdeel GOP)	2013	www.ommen.nl
Gemeente Ommen	Welstandsplan Ommen en Omgeving	2010	www.ommen.nl
Gemeente Steenwijkerland	Toekomstagenda Steenwijkerland	2015, 12 februari	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Landschapsontwikkelingsplan	2004	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	(gewijzigd) Bestemmingsplan Noordelijke Kernen	2013, 5 februari	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	(gewijzigd) Bestemmingsplan Verblijfsrecreatieterreinen Steenwijkerland	2013, 16 juli	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Beheersverordening Buitengebied Steenwijkerland	2014, 29 december	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Integrale Visie Openbare Ruimte Steenwijkerland: Openbare Ruimte in conditie	2007	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Beleidsnota Groen	2007	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Erfgoednota Steenwijkerland 2012-2014	2012, 19 juni	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Erfgoedverordening	2010, 1 oktober	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Algemene Plaatselijke Verordening Steenwijkerland (onderdeel kap)	2009, 13 januari	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Steenwijkerland	Welstandsnota	2015, 28 april	www.steenwijkerland.nl
Gemeente Westerveld	Structuurvisie Westerveld	2013, 26 november	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord	2011, 25 januari	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bestemmingsplan Buitengebied Westerveld/Reparatieplan	2016, 29 maart	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bestemmingsplan Correctieve herziening beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord (Hoeve Boschoord)	2015, 31 maart	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bestemmingsplan kleine kernen	2014, 2 januari	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bestemmingsplan De Alberthoeve Wateren	2011, 20 september	www.ruimtelijkeplannen.nl
Gemeente Westerveld	Landschapsontwikkelingsplan	2012, 12 maart	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Bomenbeleidsplan	2014	www.gemeentewesterveld.nl

Gemeente Westerveld	Algemene Plaatselijke Verordening Westerveld (onderdeel kap)	2012, 24 oktober	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Welstandsnota	2010, 12 oktober	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Westerveld	Erfgoedverordening Westerveld	2012	www.gemeentewesterveld.nl
Gemeente Weststellingwerf	Structuurplan Weststellingwerf	2002, 25 februari	www.weststellingwerf.nl
Gemeente Weststellingwerf	Bestemmingsplan buitengebied Weststellingwerf	2015, 24 april	www.weststellingwerf.nl
Gemeente Weststellingwerf	Landschapsbeleidsplan Zuidoost Fryslân 2004-2014	2004, 25 mei	www.rijksoverheid.nl
Gemeente Weststellingwerf	Welstandsnota Weststellingwerf	2004, juni	www.weststellingwerf.nl
Gemeente Weststellingwerf	Beeldkwaliteitsplan cultuurhistorisch waardevolle gebieden	2015, 11 maart	www.weststellingwerf.nl
Het Oversticht	Koloniën van weldadigheid inventarisatie cultuurhistorische en ruimtelijke waarden component 1 UNESCO werelderfgoed	2015, augustus	www.oversticht.nl
ICOMOS Michel Cotte	MCC-Heritage Upstream Assistance: COLONIES OF BENEVOLENCE IN BELGIUM AND THE NETHERLANDS	2015, mei	
Karvansera & partners	Eindrapport Opmaak kandidaatdossier van Wortel- en Merksplas Kolonie voor de indiening naar de voorlopige lijst van UNESCO Werelderfgoed voor project "Licht in de duisternis"	2012, mei	www.karvansera.wordpress.com
Kempens Landschap	Integraal en geïntegreerd landschapsbeheerplan voor Merksplas Kolonie	2014	www.kempenslandschap.be
Kempens Landschap	Concept Beheerplan Wortel Kolonie	2016	www.kempenslandschap.be
Koninkrijk België	Koninklijk Besluit maatregelen ter bescherming voor bepaalde in het wild groeiende planten	1976, 16 februari	
Koninkrijk der Nederlanden	Van Nellefabriek Rotterdam Nomination File, Nomination by the Kingdom of The Netherlands for inscription on the UNESCO World Heritage List	2013, januari	www.werelderfgoed.nl www.vannellefabriek.com/UNESCO
Koninkrijk der Nederlanden	Natuurbeschermingswet 1998	1998, 25 mei	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Omgevingswet	2019, 1 januari	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Erfgoedwet	2016, 1 juli	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Natuurwet	2017, 1 januari	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Wet ruimtelijke ordening	2006, 20 oktober	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)	2008, 6 november	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)	2011, 22 augustus	www.wetten.nl
Koninkrijk der Nederlanden	Kiezen voor karakter, Visie Erfgoed en Ruimte	2011, 15 juni	www.rijksoverheid.nl
Land-id	Koers op Kolonielandschap - Autonoom Landschap van Orde en Tucht	2014, november	www.land-id.nl
LandKracht/NC Advies	Managementplan Werelderfgoed De Stelling van Amsterdam	2014, juni	www.ncadvies.nl
LTO afdeling Hardenberg en Ommen, Plaatselijk Belang Balkbrug en Vinkenbuurt en Vereniging Ommerschans	Convenant De Ommerschans: Op weg naar Werelderfgoed	2015, 19 mei	
MARIS	Ommerschans Ommen: Plantoelichting Ontwerpuitwerking & Raming	2011	www.bureau-maris.nl
Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte	2012, 13 maart	www.rijksoverheid.nl

Ministerie van Infrastructuur en Milieu	Wet milieubeheer (onderdeel milieueffectrapportage)	1994, 4 februari	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap	Bitter en Zoet, Advies van de Expertgroep Beoordeling werelderfgoednominaties	2015, maart	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	Nominatieprogramma Nederlandse voordrachten Werelderfgoedlijst	2015, 22 mei	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Besluit aanwijzing gebied Frederiksoord-Wilhelminaoord als beschermd dorpsgezicht	2009, 6 november	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Besluit aanwijzing beschermd dorpsgezicht Veenhuizen	2008, 1 april	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Besluit aanwijzing beschermd dorpsgezicht Ommerschans-Balkbrug	2011, 8 november	www.ruimtelijkeplannen.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	Aankondiging bijdrage nominatiedossier in decentralisatie-uitkering	2016, 25 januari	www.rijksoverheid.nl
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	Monumentenregister (aangewezen rijksmonumenten)	2016	www.monumentenregister.nl
Ministerie van Veiligheid en Justitie, Dienst Justitiële Inrichtingen	Masterplan dienst justitiële inrichtingen 2013-2018: nieuwbouw penitentiaire inrichting en afstoting Rijksvastgoed	2013, 19 juni	www.rijksoverheid.nl
Natuurmonumenten	Natuurvisie 2009 - 2029 Fochteloërveen	2009	www.hetfochteoerveen.nl
Nederlandse Limessamenwerking	Tussenstand Werelderfgoednominatie Romeinse Limes	2014, oktober	www.romeinselimes.nl
Oversticht	Waardepaling Ommerschans; resultaten van twee werkateliers over de waarden van Ommerschans	2015	www.oversticht.nl
Provincie Antwerpen Dienst Ruimtelijke Planning	Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplan (PRUP) Merksplas Kolonie	2009	www.provincieantwerpen.be
Provincie Antwerpen Dienst Ruimtelijke Planning	Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplan PRUP Wortel-Kolonie te Hoogstraten	2014, 25 september	www.provincieantwerpen.be
Provincie Drenthe	Omgevingsvisie Drenthe, Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014	2014	www.drenthe.nl
Provincie Drenthe	Cultuurhistorisch Kompas Hoofdstructuur en Beleidsvisie	2009, juni	www.drenthe.nl
Provincie Drenthe	Cultuurnota 2017-2020 provincie Drenthe; De verbeelding van Drenthe	2016	www.drenthe.nl
Provincie Drenthe	Prestatieovereenkomst 2015 / Landinrichting Veenhuizen	2015	www.drenthe.nl
Provincie Fryslân	Streekplan Fryslân	2007	www.fryslan.frl
Provincie Fryslân	Tussentijdse evaluatie Streekplan Fryslân	2013	www.fryslan.frl
Provincie Fryslân	Verordening Romte Fryslân	2011	www.fryslan.frl
Provincie Fryslân	Grutsk op ‘e romte: structuurvisie over de kwaliteit van de ruimte	2014	www.fryslan.frl
Provincie Fryslân	Nota Erfgoed 2010-2013 (verlengd 2015) en Cultuurhistorische kaart Fryslân	2015	www.fryslan.frl
Provincie Overijssel	Omgevingsvisie Overijssel	2009	www.overijssel.nl
Provincie Overijssel	Cultuurnota 2013 – 2016 “De Kracht van Cultuur: Creatief verleden, heden en toekomst”	2012	www.overijssel.nl

Provincie Overijssel	Uitvoeringsprogramma Cultuur Overijssel 2013 – 2016	2012	www.overijssel.nl
Provincie Overijssel	Omgevingsverordening Overijssel 2009 (aanwijzing LOG)	2009	www.ruimtelijkeplannen.nl
RUD Drenthe	Handhavingsprogramma RUD Drenthe	2015	www.ruddrenthe.nl
Staatsbosbeheer	Visiedocument De Ommerschans: Het mysterie van De Ommerschans, een historische belevenis!	2009	www.staatsbosbeheer.nl
Stad Hoogstraten	Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Hoogstraten	2004	www.hoogstraten.be
Stad Hoogstraten	Mobiliteitsplan (concept)	2016	www.hoogstraten.be
SteenhuisMeurs BV	Koloniën van Weldadigheid Description and History	2014, augustus	www.steenhuismeurs.nl
SteenhuisMeurs BV	Beleidsanalyse ruimtelijke ordening in het kader van de UNESCO-nominatie Koloniën van Weldadigheid (per component)	2014	www.steenhuismeurs.nl
SteenhuisMeurs BV	Koloniën van Weldadigheid Toelichting attributes OUV en begrenzingen	2013, september	www.steenhuismeurs.nl
SteenhuisMeurs BV Karvansera BVBA	Koloniën van Weldadigheid OUV & CA	2014, december	www.steenhuismeurs.nl
Stichting werelderfgoed.nl	Duurzaam toerisme management volgens UNESCO richtlijnen voor het Nederlandse Werelderfgoed	2015, oktober	www.werelderfgoed.nl
Stuurgroep Erfgoed Westerbeeksloot/MvW200	“200 jaar Maatschappij van Weldadigheid” Uitvoeringsprogramma Gebiedsontwikkeling MvW200	2015, 30 januari	
Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid	Charter streven naar een plaatsing van de Koloniën van Weldadigheid (Veenhuizen, Wilhelminaoord-Frederiksoord, Willemsoord, 0mmerschans, Wortel en Merksplas) in Nederland en België op de UNESC0 Werelderfgoedlijst in 2018 en instandhouding van het achterliggende gedachtegoed van de grondlegger van de Koloniën Johannes van den Bosch	2012, 5 juli	www.kolonienvanweldadigheid.eu
Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid	Koloniën van Weldadigheid/Colonies of Benevolence on their way to World Heritage status in 2018	2013, september	www.kolonienvanweldadigheid.eu
Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid	Tussentijdse Rapportage volgordebepaling werelderfgoednominatie	2014, oktober	www.kolonienvanweldadigheid.eu
UNESCO World Heritage Centre	World Heritage Convention (Convention concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage)	1972, november	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	World Heritage List (UNESCO, 1972)	1972	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	Liking Universal and Local Values: Managing a Sustainable Future for Wolrd Heritage (World Heritage papers 13)	2003, may	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape	2005	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	World Heritage Papers n°26 (Cultural Landscapes)	2010, March	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention	2013, july	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	World Heritage Cultural Landscapes A Handbook for Conservation and Management (World Heritage papers 26)	2009, december	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	World Heritage and Bufferzones (World Heritage papers 25)	2008, march	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre	Kyoto Vision	2012	en.unesco.com

UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	The Venice Charter (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites)	1964	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings	1972	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	The Florence Charter: Historic Gardens (ICOMOS-International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) International Committee for Historic Gardens)	1982	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	The Nara Document on Authenticity	1994	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	International Charter on Cultural Tourism; Managing Tourism at Places of Heritage Significance	1999	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	Riga Charter on Authenticity and Historical Reconstruction in relationship to Cultural heritage	2000	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites	2008	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	World Heritage Resource Manual Preparing World Heritage Nominations, second edition 2011	2011	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	Managing Cultural World Heritage	2013, november	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	Managing Disaster Risks for World Heritage	2010, june	en.unesco.com
UNESCO World Heritage Centre, ICCROM, ICOMOS, IUCN	Managing Natural World Heritage	2012, juni	en.unesco.com
Vlaams Agentschap voor Natuur en Bos regio Turnhoutse Kempen	Geïntegreerd beheerplan Wortel Kolonie Eindontwerp	2013, februari	www.natuurenbos.be
Vlaams Gewest	Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu	1998, 10 januari	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Decreet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening	1999, 18 mei	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening	2014, 25 april	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Gemeentedecreet	2005, 15 juli	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Provinciedecreet	2005, 29 december	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Uitvoeringsbesluit voor de omgevingsvergunning	2017, 23 februari	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Onroerenderfgoeddecreet	2013, 12 juli 2014, 4 april	www.vlaanderen.be
Vlaams Gewest	Soortenbesluit	2009, 15 mei	www.vlaanderen.be
Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn	Ministerieel besluit houdende bescherming als monument, stad- en dorpsgezicht	1999, 28 januari	www.vlaanderen.be
Vlaams minister van Financiën en Begroting en Ruimtelijk Ordening	Ministerieel besluit houdende bescherming als monument, stad- en dorpsgezicht (Merksplas Kolonie meerdere gebouwen)	2007, 16 februari	www.vlaanderen.be
Vlaamse Gewest	Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Publicatie Belgisch Staatsblad: 10 januari 1998).	1998, januari	www.vlaanderen.be
Vlaamse Landmaatschappij	Inrichtings- en Drevenbeheerplan Merksplas Kolonie	2005	www.vlm.be
Vlaamse Landmaatschappij	Inrichtings- en Drevenbeheerplan Wortel Kolonie	2005	www.vlm.be
Vlaamse Landmaatschappij	Ontwikkelvisie Wortel Kolonie	1998	www.vlm.be

Vlaamse Landmaatschappij	Plan Ruilverkaveling Rijkevorsel-Wortel	2001	www.vlm.be
Vlaamse Landmaatschappij	Plan Ruilverkaveling Zondereigen	2011	www.vlm.be
Vlaamse minister van Binnenlandse aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Sport	Ministerieel besluit houdende samenstelling van een beheerscommissie voor een beschermd landschap De Rijksweldadigheidskolonie Merksplas	2000, 14 maart	www.vlaanderen.be
Vlaamse minister van Binnenlandse aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Sport	Ministerieel besluit houdende samenstelling van een beheerscommissie voor een beschermd landschap De Rijksweldadigheidskolonie Wortel	2000, 14 maart	www.vlaanderen.be
Vlaamse minister van leefmilieu en tewerkstelling	Ministerieel besluit houdende definitieve bescherming als landschap De Rijksweldadigheidskolonie Merksplas	1999, 29 juni	www.vlaanderen.be
Vlaamse minister van leefmilieu en tewerkstelling	Ministerieel besluit houdende definitieve bescherming als landschap De Rijksweldadigheidskolonie Wortel	1999, 29 juni	www.vlaanderen.be
Vlaamse Overheid Agentschap Onroerend Erfgoed	Brochure: Onroerend Erfgoed De Regelgeving	2014, september	www.onroerenderfgoed.be
Vlaamse Overheid Agentschap Onroerend Erfgoed	Brochure: Onroerend Erfgoed Een Toelichting	2014, september	www.onroerenderfgoed.be
Waterschap Drents Overijsselse Delta	Waterbeheerplan	2016	www.wdodelta.nl
Waterschap Drents Overijsselse Delta	Legger en Keur	2016	www.wdodelta.nl
Waterschap Noorderzijlvest	Waterbeheerprogramma 2016-2020	2016	www.noorderzijlvest.nl
Waterschap Noorderzijlvest	Legger en Keur	2016	www.noorderzijlvest.nl
Waterschap Noorderzijlvest	Waterbeheerplan 2010-2015	2010	www.noorderzijlvest.nl
Waterschap Vechtstromen	Waterbeheerplan	2010	www.vechtstromen.nl
Waterschap Vechtstromen	Legger en Keur	2016	www.vechtstromen.nl

Noten hoofdstukken 2 en 3

[i] J. Howard Gore, Ph.D. Columbian University, 'The poor colonies of Holland', in: *Bulletin of the department of labor* (1896) 2, Washington, 1896.

[ii] In de stichtingsfase werd de volgende nummering gebruikt: Kolonie 1: proefkolonie Frederiksoord (1818), Kolonie 2: Frederiksoord (1819-1820), Kolonie 3: Willemsoord (1820), Kolonie 4: Wilhelminaoord (1821), Kolonie 6: Oost- en Westvierdeparten (1821-1822), Boschoord (ook bekend als Wateren of Doldersumsche Veld, 1822-1823). Beide koloniën in Frederiksoord werden in 1823 samengevoegd. Vanaf 1825 ontstond de indeling van drie Koloniën: I: Frederiksoord, II: Wilhelminaoord (inclusief Boschoord en de Oostvierdeparten) en III: Willemsoord (inclusief de Westvierdeparten). Dorgelo, 1964, p. 49 en Schackmann, 2006, pp. 391-392.

[iii] Kloosterhuis, 1981, p. 108

[iv] Brief 28 februari 1820, geciteerd in: Kloosterhuis, 1981, p. 107.

[v] 'Verslag aan de Staten Generaal', in: *Magazijn voor het Armwezen* (1818), p. 4.

[vi] Van der Woud, 1987, p. 238.

[vii] Zie bijv. Colquhoun, *Treatise on indigence*, 1806.

[viii] Deze economische blokkade verbood alle handel tussen het Europese continent en Groot-Brittannië. Het handelsverbod was bedoeld om de economie van Groot-Brittannië te ontwrichten, zodat het land zijn leger niet meer zou kunnen financieren.

[ix] De jaarlijkse rente alleen al bedroeg 39 miljoen gulden.

[x] Een op 9 juli 1810 door keizer Napoleon opgelegde reductie van de rente op de Nederlandse staatsschuld.

[xi] De rente op staatsschuld was een belangrijke inkomstenbron voor veel steden. Veel stedelijke instellingen als de wees- en armenhuizen bezaten ook rentepapieren. Ze werden hard getroffen omdat ze nog maar 1/3 van de inkomsten ontvingen.

[xii] Van den Bosch, 1818, pp. 112-116.

[xiii] Blommaert, 1926.

[xiv] Van den Bosch, 1818, pp. 226-227.

[xv] Schrauwers, 2001.

[xvi] De rol van de rijksafdeling Armwezen en Onderstand bestond uit het toezicht op de gemeentelijke en kerkelijke armenhuizen, 614 stuks in totaal (opname 1818, *Magazijn van het Armwezen*). Ook de politionele armenzorg en het weren van bedelaars en landlopers was een rijkstaak. Daarnaast bepaalde het Rijk het beleid

voor de gemeentelijke betaling van onderstand (een uitkering) aan armen die niet in de gods- of werkhuizen woonden (ruim 700.000 in het koninkrijk in 1818; tabel *Magazijn voor het Armwezen*, 1818).

[xvii] Johannes Ludovicus Vives, *De subventione pauperum*, 1526.

[xviii] Medema, 2010, pp. 206-207.

[xix] Kloek en Mijnhardt, 2001, p. 297.

[xx] Kloek en Mijnhardt, 2001, p. 296.

[xxi] Een voorbeeld is de Vaderlandse Maatschappij van Reederij en Koophandel in de Noord-Hollandse stad Hoorn, gesticht in 1777 door de doopsgezinde predikant Cornelis Ris. Met de oprichting van de onderneming probeerde Ris zoveel mogelijk armen te werk te stellen in een aantal economische sectoren, waaronder de textielfabricage en de productie van geschilderd behang. Door het verschaffen van werk wilde Ris de armoede uitbannen en werklozen voorbereiden op een volwaardige rol in de samenleving. Het kapitaal voor de onderneming werd bijeengebracht door de verkoop van aandelen aan grote en kleine beleggers – waaronder ook de stadhouderlijke familie.

[xxii] Soëtard, 1994.

[xxiii] H. Vollenhoven, 'Levensberigt van C. Vollenhoven', in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, 1850, en *Leydse* Courant, 9-8-1811.

[xxiv] Drents Archief, Prins Frederik, juli 1818, circulaire aan het Koloniale Gouvernement.

[xxv] Buiten initiatieven om de handel te stimuleren nam de koning ook maatregelen om het pauperisme en de bedelarij in het koninkrijk terug te dringen. Zo benoemde hij in 1818 bijvoorbeeld 'Eene Commissie, bestaande uit Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en zes andere leden, gekozen uit de Staten-Generaal en Onzen Raad van State' die diende te onderzoeken hoe 'den staat der behoeftigen te verbeteren' en zich bezighield 'met het inwinnen der inlichtingen, waardoor aan die maatregelen al den zamenhang en eenheid kan worden gegeven, waarvoor dezelve vatbaar zijn'. Verslag omtrent den staat der armen over 1817. Missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

[xxvi] Drents Archief, Assen, Toegang 0186, Maatschappij van Weldadigheid, 3595.

[xxvii] Kloosterhuis, 1981, p. 33.

[xxviii] Drents Archief, Assen, Toegang 0186, Maatschappij van Weldadigheid, 3595.

[xxix] Drents Archief, Assen, Toegang 0186, Maatschappij van Weldadigheid, Reglement der Maatschappij van Weldadigheid, 1818.

[xxx] Van den Bosch, 1818, p. 117.

[xxxi] Van den Bosch, 1818, p. 12.

[xxxii] Volgens de IISG-berekenmachine.

[xxxiii] Susan Legêne, oorspronkelijk gepubliceerd in: *BWSA*, 8 (2001), pp. 12-17.

[xxxiv] Jaarboeken van het Koningrijk der Nederlanden, 1822, pp. 548-549.

[xxxv] Hij was op 28 februari 1815 benoemd tot kolonel bij de Generale Staf en belast met de directie van alle zaken betreffende de troepen die voor de koloniën bestemd waren.

[xxxvi] Van den Bosch, 1818.

[xxxvii] Nationaal Archief, Den Haag, Algemeen verslag der Provisionele Kommissie, ter vergadering van de Kommissie van Weldadigheid. Voorgedragen, binnen 's Gravenhage, op den 22 junij 1818.

[xxxviii] Buning, 1974, p. 131.

[xxxix] Kloosterhuis, 1981, p. 52.

[xl] Kloosterhuis, 1981, p. 160.

[xli] Dorgelo, 1964, p. 66.

[xlii] Dorgelo, 1964, p. 65.

[xliii] Algemeen rijksarchief Brussel, T 306, 142 Brief van dhr. Schaumans aan minister Falck, 18 maart 1821 met kopie van memorie aan de koning van 30 mei 1816. T 306 – 62, brief van minister Falck aan prins Frederik, april 1821. H.Chr. van Hall, *Het belang, dat er voor den landbouw gelegen is, in de kennis der natuurlijke historie van het vaderland*, Inwijdings redevoering gehouden ter aanvaarding van het gewoon Hoogleraarambt in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan de Hoogeschool te Groningen (1826), p. 11.

[xliv] D. Pous, 'Gedachten over den landbouw, en hoe de landman in ons vaderland, bij de lage prijzen der tarwe kan blijven bestaan', in: Athenaeum, tijdschrift voor wetenschap en kunst, 1 (1836) 1, p. 201. Nationaal Archief, Den Haag, Algemeen verslag der provisionele kommissie,Den Haag/Amsterdam 22 juni 1818, p. 48.

[xlv] Kloosterhuis, 1981, p. 178.

[xlvi] Kloosterhuis, 1981, p. 96 en p. 107.

[xlvii] Kloosterhuis, 1981, p. 107.

[xlviii] Kloosterhuis, 1981, p. 107 en p. 112.

[xlix] Kloosterhuis, 1981, p. 102 en p. 112.

[l] Dorgelo, 1964, p. 185.

[li] Dorgelo, 1964, pp. 32-33. Von Grouner, 1826.

[lii] Van den Have, 1904, p. 7.

[liii] Nationaal Archief, Den Haag, Collectie 049 G.K. van Hogendorp, nummer toegang 2.21.006.49.

[liv] Dorgelo, 1964, p. 185.

[lv] *De Star*, nr. 1, 1819.

[lvi] Kloosterhuis, 1981, p. 180.

[lvii] Borger, 2012, Jeurgens, 1991.

[lviii] Nationaal Archief 191/2.21.070.

[lix] J. van Schrouwen, *Inventaris van de bedelaarsinstellingen*, MA-Thesis, p. 58.

[lx] In navolging van het initiatief in de noordelijke provinciën werd de Maatschappij van Weldadigheid voor de Zuidelijke Nederlanden officieel gesticht op 3 januari 1822. Dit was slechts een formaliteit gezien het feit dat de centrale bestuursraad, onder voorzitterschap van prins Frederik, reeds vergaderde en beslissingen trof op 8 oktober 1821.

[lxi] De Keverberg, 1821.

[lxii] Algemeen Rijksarchief Brussel, T. 306 117, bedankbrieven van ereleden na hun benoeming, 1824.

[lxiii] J. Bentham, *Panopticon or the inspection-house*, Londen, 1791.

[lxiv] Charles F. Bahmueller, *The National Charity Company, Jeremy Bentham's Silent Revolution*, Londen, 1981.

[lxv] In 'De recensent, ook der recensenten. Antikritiek en Mengelwerk. 20e deel, 2e stuk, Amsterdam, 1829. p. 186.

[lxvi] Algemeen Rijksarchief Brussel, T 306-50,brief van Johannes van Den Bosch aan de permanente commissie in Brussel, 18 maart 1823.

[lxvii] Michel Foucault, *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Gallimard, 1975 & Hans Achterhuis. *De markt van welzijn en geluk*, 1988.

[lxviii] *Bentham Panopticon. The Bentham Project*, University College of Londen. 2010.

[lxix] Eilerts de Haan, 1872, p. 60.

[lxx] Kloosterhuis, 1981, p. 231.

[lxxi] J. van Schrouwen, *Inventaris van de bedelaarsinstellingen*, MA-Thesis, p. 61.

[lxxii] Faber, 1992.

[lxxiii] Bronnen voor de kadertekst: Wikipedia; Raf De Bont, 'Meten en verzoenen. Louis Vervaeck en de Belgische criminele antropologie, circa 1900-1940', in: *Degeneratie in België, een geschiedenis van ideeën en praktijken*, Leuven, 2003, pp. 188-226.

[lxxiv] Van den Have, 1904.

[lxxv] Een tijdschrift zoals *Le Journal des Sçavants* bijvoorbeeld, met een mengelmoes aan wetenschappelijke en andere inzichten.

[lxxvi] J. van den Bosch, *Verhandeling over de mogelijkheid, de beste wijze van invoering en de belangrijke voordelen eener Algemeene Armeninrigting in het Rijk der Nederlanden, door het vestigen eener landbouwende kolonie in deszelfs Noordelijk gedeelte*, 1818, p. 151.

[lxxvii] P.A., Colquhoun, *Treatise on indigence*, Londen, 1806. Zie J. van den Bosch, op.cit., p. 81.

[lxxviii] Lawaetz, *Über die Sorge des Staats für seine Arme und Hülfsbedürftigen*, Altona, 1815. Zie J. van den Bosch, op.cit., p. 81.

[lxxix] J.C.W. Le Jeune, *Geschiedkundige nasporingen omtrent den toestand der armen en de bedelarij*, 's Gravenhage, 1816.

[lxxx] J. van den Bosch, op.cit., p. XI: *'Meestal heb ik mij zelfs alleen beroepen op den Heer Le Jeune, wiens onlangs uitgegeven en wel behandeld werk, getiteld: Geschiedkundige nasporingen omtrent den toestand der armen en de bedelarij, niet alleen de meeste daadzaken opgeeft, welke ik tot staving mijner Denkbeelden noodig had, maar bij wien men tevens de meeste Schrijvers vindt aangewezen, die deze of gene onderwerpen meer opzettelijk behandeld hebben, en tot welke men zich, des verkiezende, ter nadere opheldering zijner denkbeelden wenden kan.'*

[lxxxi] De Keverberg, *De la colonie de Frederiks-oord et des moyens de subvenir aux besoins de l'indigence par le défrichement des terres vagues et incultes, traduction d'un manuscrit du général-major Van den Bosch par le baron De Keverberg*, Gent, 1821

[lxxxii] Herbert V. Mills, *Poverty and the State or work for the unemployed*, Londen, 1889.

[lxxxiii] Alban de Villeneuve Bargemont, *Economie politique chrétienne, ou recherche sur la nature et les causes du paupérisme en France et en Europe et sur les moyens de le soulager et de le prévenir*, Brussel, 1837, p. 578.

[lxxxiv] *A Handbook for Travellers on the Continent being a guide through Holland, Belgium, Prussia and Northern Germany ….containing …directions for Travellers; and hints for Tours*, Londen, 1836, p. 65.

[lxxxv] C. Wimmer, *Beschreibung einer Reise duch das Königreich der Niederlande welche auf Veranlassung des landwirthschaftlichen Vereins in Bayern gemacht worden von Samuel von Grouner, ehmaligen Oberberghauptmann*. Verfasst von C.W.Wimmer, vormaligem königl. Bayer. Professor der Landwirthschaft. Erster Theil, Passau, 1826.

[lxxxvi] *An account of the poor-colonies and agricultural workhouses of the benevolent society of Holland by a member of the Highland Society of Scotland*, Edinburgh, 1828.

[lxxxvii] Alban de Villeneuve Bargemont, op.cit. p. 596.

[lxxxviii] E. De Monglave, *Des colonies de bienfaisance dans le Royaume des Pays-Bas*, Parijs, 1830 ; M. Huerne de Pommeuse, *Des colonies agricoles et de leurs avantages. Mémoires publiés par la société royale et centrale d'agriculture*, Parijs, 1832 ; Pierre Marie Bigot de Morogues, *Du paupérisme, de la mendicité et des moyens d'en prévenir les funestes effets*, Parijs, 1834 ; Alban De Villeneuve Bargemont, op. cit. ; J.M. De Gérando, *De la Bienfaisance publique*, Tome IV, Parijs, 1839.

[lxxxix] G. De Lurieu & H. Romand, *Etudes sur les colonies agricoles de mendiants, jeunes détenus, orphelins et enfants trouvés. Hollande-Suisse-Belgique-France*, Parijs, 1851.

[xc] E. Ducpétiaux, *Colonies agricoles, écoles rurales et écoles de réforme pour les indigents, les mendiants et les vagabonds. Rapport adressé à M. Tesch, ministre de la justice*, Brussel, 1851.

[xci] Het idee van de *inwendige zending* ontstond begin 19de eeuw in Duitsland (*Innere Mission*) als christelijk antwoord op de sociale kwestie of het arbeidersvraagstuk. De Duitse predikant Johann Hinrich Wichern (1809-1881) wordt beschouwd als de eerste pleitbezorger van de *inwendige zending*, samen met Theodor Fliedner. Diakonie & Bethel zijn voorbeelden van grootschalige zorgorganisaties die uit de *Innere Mission* ontstaan zijn. Zie Wikipedia.

[xcii] Theodor Fliedner, *Collectenreise nach Holland und England nebst einer ausführlichen Darstellung des Kirchen-, Schul-, Armen- und Gefängnisswesens beider Länder, mit vergleichender Hinweisung auf Deutschland, vorzüglich Preussen*, Zweiter Band, Esssen, 1831, p. 163.

[xciii] M. Benad & H.-W. Schmuhl, *Von der Gründung der ersten deutschen Arbeiterkolonie bis zur Auflösung als Teilanstalt*, Stuttgart, 2006, p. 119 e.v.

[xciv] F.-A. Demetz, *Fondation d'une colonie agricole de jeunes détenus Mettray*, Parjs, 1839, p. 10-17.

[xcv] Harold E. Moore, *Back to the land*, Londen, 1893, p.16 -23.

[xcvi] Wilson Carlile, *The continental outcast: land colonies and poor law relief*, Londen, 1906, p. 5-65.

[xcvii] *Report from His Majesty's `Commissioners for the inquiring into the administration and practical operation of the Poor laws. Appendix to report (F). Foreign Communications. Ordered by the House of Commons, to be printed*, Londen, 1834.

[xcviii] Charles Richmond Henderson, *Outdoor Labor for Convicts. A report to the governor of Illinois*, Chicago, 1907, p. 143-151.

[xcix] Charles Richmond Henderson, op.cit. p. 144.

Einde bijlage: 6.1 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept nominatiedossier (ligt ook fysiek ter inzage)

Terug naar het agendapunt

6.2 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage managementplan (deelkatern) concept 3.1 (ligt ook ter inzage bij secr B&W) (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

CONCEPT 3.1

Katern Oorden en Parten

Managementplan Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid

8 juli 2016

P1506

Colofon

Titel	: Managementplan Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid Katern Oorden en Parten
Opdrachtgever	: Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid, namens deze Anne-Marie van den Bos, programmamanager Provincie Drenthe
Kenmerk/Projectnummer	: P1506
Datum	: 8 juli 2016 Concept 3.1
Beschrijving	: Katern Oorden en Parten als onderdeel van het Managementplan dat conform de formele verplichting van UNESCO onderdeel van het nominatiedossier van de Koloniën van Weldadigheid vormt. Het managementplan is een zelfstandig onderdeel van het nominatiedossier (hoofdstuk 5, onderdeel 5e). Het plan bestaat uit één hoofddocument op overkoepelend niveau seriële transnationale werelderfgoedsite en kent voor alle aaneengesloten of dicht bij elkaar liggende Koloniën een eigen gebiedskatern, waarin de specifieke zaken zijn benoemd. Dit is het katern voor de Koloniën I t/m III: Oorden en Parten.
Contactpersoon	: Siteholder Nederland: Wendy Schutte, provincie Drenthe Siteholder Vlaanderen: Philippe DeBacker, Kempens Landschap Kolonie I : Bernard Stikfort, gemeente Westerveld Kolonie II : Bernard Stikfort, gemeente Westerveld en Monique Annotee, gemeente Weststellingwerf Kolonie III : Marja van den Broek, gemeente Steenwijkerland Kolonie IV : Huib Noltes, gemeenten Ommen/Hardenberg Kolonie V : Kathleen De Clerq, Kempens Landschap Kolonie VI : Johan Panman, gemeente Noordenveld Kolonie VII : Kathleen De Clerq, Kempens Landschap
Adviseurs	: Henk van Kessel (NC Advies) Brendan McCarthy (LandKracht) Erik Opdam (NC Advies)

Inhoud

0	Inleiding	6
1	Outstanding Universal Value	8
1.1	Outstanding Universal Value van Oorden en Parten	8
1.2	Integriteit en authenticiteit	12
2	Koloniën Oorden en Parten	15
2.1	Locatie en afbakening	15
2.2	Kwalitatieve beschrijving Oorden en Parten	19
2.2.1	Schets op hoofdlijnen	19
2.2.2	Ontstaansgeschiedenis en huidige betekenis	19
2.2.3	Kolonie I FREDERIKSOORD	19
2.2.4	Kolonie II WILHELMINAOORD, BOSCHOORD EN OOSTVIERDEPARTEN	21
2.2.5	Kolonie III WILLEMSOORD EN WESTVIERDEPARTEN	24
3	Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders	27
3.1	Wettelijke en beleidsmatige kaders Oorden en Parten	27
3.2	Rijk	29
3.3	Provincies	30
3.3.1	Provincie Drenthe	30
3.3.2	Provincie Fryslân	32
3.3.3	Provincie Overijssel	34
3.4	Gemeenten	35
3.4.1	Steenwijkerland	35
3.4.2	Westerveld	38
3.4.3	Weststellingwerf	42
3.5	Waterbeheerder: waterschap Drents Overijsselse Delta	43
4	Organisatie	45
4.1	Koloniemanagement in Oorden en Parten	45
4.1.1	Bestuurlijke verantwoordelijkheid	45
4.1.2	Coördinatiemechanisme Oorden en Parten	45
4.1.3	Koloniemanagement	46
4.2	Positie en rol provincies Drenthe, Fryslân en Overijssel	47
4.3	Klankbordgroep Oorden en Parten	47
4.4	Relatie met de partners in het gebied	48
4.4.1	Maatschappij van weldadigheid	48
4.4.2	Stuurgroep integrale gebiedsontwikkeling Westerveld	48
4.4.3	Landbouw	49
4.4.4	Overige partners	49
4.5	Informatievoorziening bewoners	49

5	Omgaan met trends en ontwikkelingen	50
5.1	Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management	50
5.1.1	Gemeenschappelijk en gedragen ambitie	50
5.1.2	Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid	50
5.1.3	Beheer en bescherming vanuit de overheid	51
5.1.4	Bescherming natuurwaarden	53
5.1.5	Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing	53
5.1.6	Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed	54
5.2	State of Conservation	54
5.3	Factoren met impact op Oorden en Parten (OUV)	56
5.3.1	Ontwikkelingen en trends met impact op Oorden en Parten	56
5.3.2	Klimaatverandering en milieueffecten	65
5.3.3	Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness	66
5.3.4	Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Oorden en Parten	67
5.4	Financieringsbronnen	67
5.5	Promotie, voorlichting en educatie Oorden en Parten	68
6	Monitoring	70

0 Inleiding

Aanleiding voor het opstellen van het managementplan katern Oorden en Parten / De Vrije Koloniën is dat België en Nederland gezamenlijk hebben besloten de Koloniën van Weldadigheid bij Unesco voor te dragen ter nominatie tot het verkrijgen van de status UNESCO werelderfgoed. Oorden en Parten omvat drie van de in totaal zeven Koloniën van Weldadigheid die in de periode 1818 tot 1825 door de Maatschappij van Weldadigheid zijn opgericht. Het betreft vrije koloniën, die zich hebben ontwikkeld rond het initiatief dat de Maatschappij van Weldadigheid begon in de Noordelijke Nederlanden met de proefkolonie Frederiksoord. Deze proefkolonie groeide uit tot een groot T-vormig gebied, dat ook de vervolgens in ontwikkeling gebrachte gebieden Wilhelminaoord, Boschoord (inclusief Instituut Wateren), Willemsoord en de Oost- en Westvierdeparten besloeg. Deze 'vrije koloniën' drukten een duidelijk stempel op het landschap. Dit kolonielandschap en de doorontwikkeling die zich vanaf de ontginning voltrok is tot op de dag van vandaag herkenbaar in het landschap aanwezig.

Het voor de koloniën karakteristieke landschap met lange linten van koloniewoningen op bescheiden boerenerven, het grid in het cultuurlandschap met de laanstructuren en de afwisseling van openheid en beslotenheid met doorzichten, is door de drie gemeenten landschappelijk beschermd vanuit: de bestemmingsplannen en achterliggend plannen zoals diverse beleidsnotities, landschapsplannen en beeldkwaliteitsplannen. Het kerngebied van Frederiksoord-Wilhelminaoord is door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Daarnaast is een groot aantal gebouwen beschermd als monument. De bestaande bescherming van het landschap in combinatie met het relatief laag dynamische karakter van de omgeving maken dat er ook in de komende jaren weinig grootschalige inbreuken op dit landschap zijn te verwachten. De schaalgrootte van ontwikkelingen in het landschap vanuit de landbouw passen bij de doorontwikkeling van de landbouwfunctie die het gebied vanuit de kolonietijd heeft doorgemaakt. Vanuit het vigerend beleid is bovendien bepaald dat ontwikkelingen die in deze koloniegebieden plaatsvinden goed moeten worden ingepast binnen het karakter van het landschap. In delen van het gebied moet in aanvulling daarop specifiek rekening worden gehouden met de waarden cultuurhistorie en/of archeologie. Op basis van de vigerende plannen en regels wordt het landschap zoals dat zich vanuit de kolonietijd heeft doorontwikkeld al op een dusdanig niveau beschermd dat ook na nominatie dit niveau toereikend is om de OUV te behouden en te beschermen en ontwikkelingen ook ten opzichte van deze OUV goed in te kunnen passen in het landschap.

De gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf hebben de bijzondere waarden van het kolonielandschap al langere tijd onderkend. De gemeenten participeren om die reden in het traject om de Koloniën van Weldadigheid te nomineren als UNESCO Werelderfgoed. Ze doen dit samen met de drie betrokken provincies, de Maatschappij van Weldadigheid en de overige gebiedspartijen die zijn samengebracht in een klankbordgroep.

Het managementplan voor de Koloniën van Weldadigheid bestaat uit een hoofdkatern en een deelkatern per (cluster van) koloniën. Dit is het katern voor de koloniën I t/m III:

- Kolonie I: Frederiksoord (1818-1820)
- Kolonie II: Wilhelminaoord, Boschoord en Oostvierdeparten (1821-1823)
- Kolonie III: Willemsoord en Westvierdeparten (1820-1822).

Het managementplan geeft, conform de Operational Guidelines aan hoe de wereldwijd unieke betekenis of "Oustanding Universal Value" (OUV) van de Koloniën van Weldadigheid, wordt bewaard, versterkt en/of teruggebracht, rekening houdend met de huidige toestand, de uitgangssituatie en visie op authenticiteit en integriteit. In dit katern staan voor de Koloniën I t/m III de managementmaatregelen die worden ingezet voor het bereiken van deze doelstelling en de wijze waarop betrokken partijen, zijnde de overheden en andere bij het beheer van het erfgoed betrokken partijen, daarvoor zorg dragen.

Dit katern Oorden en Parten maakt integraal onderdeel uit van het managementplan Koloniën van Weldadigheid, nominatiedossier UNESCO Werelderfgoed. In het algemene deel van het managementplan zijn de overkoepelende managementaspecten behandeld. Per kolonie of cluster van koloniën zijn aparte katernen opgesteld met de specifieke eigenschappen, ontwikkelingen en managementmaatregelen voor dat deel. Dit betreft het Katern voor koloniën I t/m III.

Het managementplan heeft een looptijd van 10 jaar en wordt van kracht op de datum van het verkrijgen van de status als werelderfgoed. In de nominatiefase wordt al gewerkt in lijn met en/of conform hetgeen in dit katern staat.

1 Outstanding Universal Value

1.1 Outstanding Universal Value van Oorden en Parten

De Koloniën van Weldadigheid worden genomineerd als "Cultural Landscape". Het betreft een transnationale, seriële nominatie. De Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd. Ieder criterium wordt nader onderbouwd aan de hand van in het totaal acht hoofdkenmerken. Deze hoofdkenmerken komen terug in de comparatieve analyse en de bepaling van de attributes.

Criterium III: *To bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared*
[Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen]

De zeven Koloniën van Weldadigheid zijn het resultaat van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws maatschappelijk experiment van social engineering, bedoeld voor de vorming van arme en behoeftige burgers via landbouw en disciplinering, en zo voor de bestrijding en de uitroeiing van armoede in het hele Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Dit blijkt uit:

1. De systematische disciplinering (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers, georganiseerd op een nationale schaal.
2. De opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen.
3. De opzet als 'laboratorium voor betere burgers', voor de bestaande samenleving.

Criterium V: *Be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change*
[Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie utopische culturele landschappen die door de mens zijn gesticht, ontgonnen en op een eigen wijze ingericht en bebouwd. Doel van de ontginning, inrichting en bebouwing was, naast de vorming van burgers die pasten in de toenmalige samenleving, innovatie van de landbouwproductie. De reeks vormt een samenhangend geheel van Koloniën met elk hun eigen kenmerken. Dit blijkt uit:

4. Het doel om natuurlijke landschappen systematisch te ontginnen en nieuw in te richten ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal.
5. Het organisatiemodel met twee types: vrije en onvrije Koloniën. Het systeem was gericht op alle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat de armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen.
6. De landbouwinnovatie, gericht op de maximalisatie en het optimaliseren van de productie door de kolonisten.

Criterium VI:	*Be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance [Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis]*

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de overheid in de principes van de Verlichting, met uitgangspunten als emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, het 'contract' tussen individuen en de Staat, vrijheid van godsdienstbeleving… Het had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij in het 19de- en 20ste-eeuwse Europa. Tegelijk stootte het op grenzen en had het schaduwkanten. Het verhaal van de Koloniën blijft tot op vandaag erg levend. De confrontatie met dit cultureel landschap doet de bezoeker nadenken over de grenzen van de menselijke vrijheid en de maakbaarheid van individu en samenleving. Dit blijkt uit:

7. De rol van de maatschappelijke elite, geïnspireerd door ideeën uit de Verlichting, en de aanpak van de armoede op een nationale schaal, in een publiek-private samenwerking;
8. Het herinneringslandschap met zijn uiteenlopende en evoluerende betekenissen in het collectieve geheugen van Nederland en België.

Het landschap van de Koloniën van Weldadigheid is uniek omdat het de materiële en authentieke getuige is van de grootschalige, op de Verlichting geïnspireerde inspanning van de maatschappelijke elite op het stedelijke armoedeprobleem aan het begin van de 19e eeuw op te lossen. Het alomvattende streven naar enerzijds zelfredzaamheid en anderzijds orde en discipline door werk en scholing, komt duidelijk naar voren in het ontwerp en de samenhang van landschap en gebouwen. De inrichting van het landschap is direct verbonden met het organisatiemodel van de respectievelijke kolonie, (vrij of onvrij, met een verschillend regime). De vrije koloniën kennen een patroon van lange linten met kleine boerderijen, de onvrije een patroon met een centraal gesticht, omringd door grote boerderijen.

Karakteristiek voor de vrije koloniën is de systematiek van 'lintbebouwing' – lange linten met gelijke, systematisch ingedeelde percelen. Centraal lagen collectieve voorzieningen geconcentreerd, zoals de school en de kerk. De linten werden parallel aan elkaar gelegd (Frederiksoord, Wilhelminaoord), kruisten elkaar, zodat een dorpskern ontstond (Willemsoord, Wortel) of lagen langs doorlopende wegen in het landschap (Oost- en Westvierdeparten).

De vrije koloniën waren aanvankelijk opgebouwd als aaneenschakeling van kleine boerderijtjes. De basiseenheid was de ééngezinsboerderij, met daarbij een perceel land dat (in theorie) voldoende was voor een zelfvoorzienend leven plus het aflossen van de schuld aan de Maatschappij vanwege de woning, kleding, voeding en dergelijke. In de proefkolonie Frederiksoord werden 52 boerenhoeves van gemiddeld 2,5 hectare gebouwd. De vrije koloniën die volgden - Willemsoord (inclusief Westvierdeparten), Wilhelminaoord (inclusief Oostvierdeparten), Boschoord en Wortel (België) werden aangelegd volgens dezelfde basisprincipes als Frederiksoord. De latere koloniën waren ruimer van opzet, wat per gezin meer ruimte gaf voor het bedrijven van landbouw.

Kenmerkend voor de Koloniën van Weldadigheid is de doorontwikkeling van de cultuurlandschappen gedurende twee eeuwen. Ze werden voortdurend aangepast aan de moderne opvattingen over landbouw, armenzorg, psychiatrie en straf, maar de oorspronkelijke structuur van het landschap en veel van de koloniebebouwing bleef als een constante aanwezig. De kwaliteit van het ontwerp van zowel landschap, ensembles als individuele gebouwen laat zien dat het een prestigeproject betrof, dat actief gesteund werd door de centrale regering. De vrije koloniën in Nederland ontwikkelden zich tot landbouwnederzettingen. In kolonie I en II behield de Maatschappij van Weldadigheid veel bezit. Vanaf 1859 veranderde de Maatschappij van Weldadigheid de structuur van de Nederlandse vrije koloniën naar grotere, collectief georganiseerde boerenbedrijven, vanuit de verwachting daardoor tot een efficiëntere productie te komen. De Maatschappij van Weldadigheid bestaat hier nog steeds, hoewel er geen leden meer zijn. Zij behield een sociale doelstelling en is eigenaar van ongeveer 1300 hectare grond en 65 gebouwen in de vrije koloniën van Frederiksoord en Wilhelminaoord. Willemsoord werd vanaf 1923 in delen verkocht

De belangrijkste attributen zijn:

- De basistypologie van de vrije en onvrije Kolonie van Weldadigheid.
- De structuur van het landschap bestaande uit wegen en laanstructuren, waterstructuren, het toegepaste maatsysteem, en het grid van de bebouwing.
- De bebouwing en beplanting die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan.

Oorden en Parten biedt representatieve reflecties van alle drie de criteria uit de OUV.

III. Landschap van social engineering	**1. traditie disciplinering: onderwijs, zorg, straf**	**2. gesloten gemeenschappen**	**3. minisamenleving voor alle gezindten**
I. Frederiksoord	▪ Schoolmeesters-woning	▪ Percelen van de kolonisten, ongeveer 2,5 ha elk ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-1867) ▪ Werkplaats ▪ Postkantoor ▪ Dokterswoning ▪ Koetshuis	
II. Wilhelminaoord inclusief Oostvierde-parten		▪ Percelen van de kolonisten, ongeveer 2,5 ha elk ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-1867) ▪ Fabriek ▪ Bejaardencentrum Rustoord I en II	▪ Pastorie ▪ Waterstaatskerkje
III. Willemsoord, inclusief West-vierdeparten		▪ Percelen van de kolonisten, ongeveer 2,8 ha elk ▪ Percelen van de 6 grote boerderijen omstreeks 50 ha elk (na 1864-	▪ Hervormde kerk ▪ Pastorie

		1867) ▪ Plaats voormalige synagoge, woning van de leraar en badhuis	

V. grootschalige ontginningsland-schap	4. integrale oplossing armoedeprobleem	5. organisatiemodel vrij/onvrij	6. landbouw-innovatie
I. Frederiksoord	▪ Koloniewoningen ▪ Boerderij ▪ Hoeve Koning Willem III ▪ Hoeve Maj. Van Swietenlaan	▪ Boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen	▪ Gerard Adriaan van Swietentuinbouw-school/kantoor Maatschappij van Weldadigheid ▪ Kiemschuur
II. Wilhelminaoord	▪ Hoeve Marianne ▪ Hoeve Immer Moed ▪ Voormalige hoeve de Werkhorst ▪ Hooischuur ▪ Koloniewoningen ▪ Boerderij ▪ Scholen (2x) ▪ Onderwijzerswoning	▪ Boerderijlinten met centraal kruispunt met voorzieningen	▪ (locatie/verhaal) Landbouwkundig Instituut Wateren
III. Willemsoord	▪ Hoeve Utrecht		

VI. Voorloper verzorgingsstaat	7. sociaal initiatief maatschappelijke elite	8. herinneringslandschap
I. Frederiksoord	▪ Woonhuis Johannes v.d. Bos ▪ Logement/Directeurswoning	▪ Begraafplaats
II. Wilhelminaoord		▪ Algemene Begraafplaats ▪ Katholieke begraafplaats ▪ Apostelboom op algemene begraafplaats
III. Willemsoord		▪ Joodse begraafplaats ▪ Begraafplaats Vredehof

Hieronder is aangegeven wat de bijdrage van kolonie aan de serie in relatie tot de OUV is:

Karakteristiek Kolonie I Frederiksoord
Typologie: eerste vrije koloniën.
Structuur van het Landschap: combinatie van natuurlijke elementen, eerdere ontginningen (landgoed) en ontginning door Maatschappij van weldadigheid. Kleinschalige orthogonale structuur. Laanbeplanting, proeftuinen, tuinbouwschool, groenstructuur.
Representatieve bebouwing en beplanting: landgoed en Huize Westerbeeksloot (voorfase, kantoor Maatschappij van Weldadigheid sinds 1818), tientallen gebouwen uit de eerste en tweede fase van de ontginning: koloniewoningen, scholen (ook bosbouw- en tuinbouwschool), hotel, gaarkeuken.
Herinneringslandschap: Huize Westerbeek, museum de Koloniehof, begraafplaats.

Karakteristiek Kolonie II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten
Typologie: doorontwikkeling structuur vrije koloniën, ruimere opzet (Wilhelminaoord), lineaire structuur (Oostvierdeparten) en bosontginning (Boschoord).
Structuur van het Landschap: ontginning door Maatschappij van Weldadigheid, laanbeplanting en groenstructuur, begraafplaatsen, bosaanplant.
Representatieve bebouwing en beplanting: tientallen gebouwen bebouwing en voorzieningen uit de eerste en tweede fase van ontginning: koloniewoningen, kerken, rusthuizen, grote hoeve.
Herinneringslandschap: begraafplaatsen.

Karakteristiek Kolonie III Willemsoord en Westvierdeparten
Typologie: vrije kolonie met structuur van een kruispunt met voorzieningen en apart buurtschap voor Joodse kolonisten in de Pol.
Structuur van het Landschap: ontginning door Maatschappij van Weldadigheid, laanbeplanting, begraafplaatsen en groenstructuur.
Representatieve bebouwing en beplanting: (mogelijk aanwezige archeologische resten van) een synagoge en badhuis; bebouwing uit tweede, derde en vierde fase.
Herinneringslandschap: Joodse begraafplaats.

1.2 Integriteit en authenticiteit

De Koloniën van Weldadigheid zijn culturele landschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en die zijn uitgebouwd tot agrarische koloniën met het oog op het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplinering. Tot op de dag van vandaag zijn dat uitgangspunt en doel herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen. De koloniën zijn een levend cultuurlandschap met verschillende historische tijdlagen, waarbij de ontwikkelingen per kolonie een eigen richting kenden. Overal is nog steeds de oorspronkelijke landschappelijke ontginningsstructuur en het geheel van functies, individuele en collectieve voorzieningen te zien waarin de kolonisten leefden en werkten.

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode vóór de komst van Maatschappij van Weldadigheid, met onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning.
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825).
2. De verdere evolutie van de Koloniën (in tijd variërend per Kolonie; globaal 1825-1859).
3. Fase van rijksinstellingen in de onvrije Koloniën, gedeeltelijke privatisering in de vrije Koloniën en schaalvergroting in alle Koloniën (in tijd variërend per Kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (vanaf de periode 1980-1990).

Integriteit Oorden en Parten

In Oorden en Parten zijn de ontginningsvormen en de ruimtelijke vertaling van de organisatorische modellen behorende bij de vrije koloniën terug te vinden, zoals de Maatschappij van Weldadigheid ze oorspronkelijk bedacht had. In de vrije koloniën is de ontginningsstructuur grotendeels bepaald door de gronden die de Maatschappij in eigendom kon krijgen, alsmede door variaties in het natuurlijke landschap en de verschillen in ondergrond. De invulling van dit kolonielandschap werd in bijna twee eeuwen verrijkt, verbijzonderd en geactualiseerd. Daarnaast vonden er in alle fases meer of minder ingrijpende veranderingen plaats, die soms in de geest van de koloniën werden uitgevoerd en soms daar totaal los van stonden. Oorden en Parten laat nog steeds de oorspronkelijke landschappelijke ontginningsstructuur en het geheel van functies, individuele en collectieve voorzieningen zien waarin de kolonisten leefden en werkten. De gebouwen in Oorden en Parten werden gebouwd door de Maatschappij van Weldadigheid. Na de privatisering kwamen ook bouwende particulieren in beeld (woningen en boerderijen). De visuele integriteit heeft op onderdelen geleden onder de effecten van deze privatisering. Het belang van het erfgoed wordt ten volle onderkend door de overheid en de bevolking. Er is geen verstedelijkingsdruk in de wijde de omgeving en leegstaande gebouwen worden herbestemd.

In Oorden en Parten is de aanleg van het bij de vrije koloniën behorende kleinschalige ontginningslandschap en de opschaling in de kavelgrootte in na de proefkolonie Frederiksoord ontwikkelde vrije koloniën, alsmede de in een latere fase (na 1859) verder door de Maatschappij van Weldadigheid doorgezette schaalvergroting tot 50ha nog herkenbaar aanwezig. Ook geven de drie koloniën gezamenlijk een goed beeld van de enorme schaal van het experiment, waarbij alleen al in de vrije koloniën grote oppervlakten heide en veen is ontgonnen en ingericht tot landbouwgrond. Historische kaarten tonen het indertijd door de maatschappij ontgonnen gebied en de structuur van de landschapsontginning. De historische structuur van het landschap is in Oorden en Parten goed en integraal herkenbaar gebleven, zo blijkt uit historische kaartanalyse en ook de samenhang tussen de attributes in het landschap is goed zichtbaar. Het gaat daarbij om de elementen die verwijzen naar de grootschalige landontginning met een vooruitstrevend maatschappelijk doel. Tot deze elementen behoren in Oorden en Parten sloten, wegen, beplantingspatronen, verkavelingstructuren, bebouwingsstructuren, begraafplaatsen, sociaal-maatschappelijke functies, archeologische sites en gebouwtypologieën, zoals: koloniewoningen en -hoeves, kerken en scholen (voor verschillende rangen en standen), kantoren, rustoorden en verenigingslokalen. Kenmerkend voor de vrije koloniën zijn de doorlopende linten met kleinschalige boerderijen (koloniewoningen). De landschapstypologieën van de vrije koloniën zijn in Oorden en Parten, met hun aanpassingen aan locale omstandigheden en voortschrijdende inzichten, herkenbaar gebleven, dankzij de aanwezigheid van attributes, zoals wegen, waterwegen en paden, groenstructuren, verkavelingsvormen, bomen en bossen, gebouwen en bebouwingspatronen. Wel is de visuele en functionele integriteit op plekken aangetast door latere ontwikkelingen (bewoning en landbouw). Het is een levend landschap waarin de functie van landbouw in combinatie met zorg en opvoeding, herkenbaar aanwezig zijn gebleven in het gebied al evolueerden deze functies door de tijd. De functie van herinneringslandschap is hieraan toegevoegd door onder meer de Koloniehof en Koloniedagen. De doorontwikkeling komt in Oorden en Parten tot uiting in eigentijdse landbouwondernemingen.

Authenticiteit Oorden en Parten

De structuur van het culturele landschap, de aanwezige bebouwing en archeologische vindplaatsen vertellen op authentieke en geloofwaardige wijze het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid, vanaf hun ontstaan tot op de dag van vandaag. De genoemde structuren zijn herkenbaar gebleven en in hun essenties bewaard. Het gebruik van de koloniën voor de landbouw en de doelstellingen die de Maatschappij van Weldadigheid twee eeuwen geleden formuleerde, zijn in hoofdzaak gecontinueerd en aangevuld met nieuwe functies waarin de hedendaagse invulling van de oorspronkelijke maatschappelijke betekenis van de koloniën wordt uitgedrukt. Het verbindende is niet één 'authentieke' tijdsperiode, maar de landschappelijke structuur die zich heeft ontwikkeld, waarbij vier bepalende fases (zie verklaring van integriteit) zijn te herkennen. De serie als geheel geeft een goed beeld van het omvangrijke sociaal-maatschappelijke experiment van de Maatschappij van Weldadigheid. Oorden en Parten geeft dit beeld voor de vrije koloniën.

De authenticiteit van Oorden en Parten zit in:

- Het kleinschalige ontginningslandschap behorende bij de vrije koloniën.
- De structuur van boerderijlinten met centrale kruispunten en voorzieningen.
- De hoofdwegen structuur en secundaire wegenstructuur met laanbeplantingen en over- en voortuinen.

- De verkavelingstructuur met herkenbare perceelgrenzen van koloniewoningen, hoeves en landbouwkavels.
- De waterstructuren die zijn aangelegd ten behoeve van de ontginningen.
- De combinatie van openheid en beslotenheid in het landschap.
- De bebouwing en bebouwingstructuur (waaronder het grid) met onder meer koloniewoningen, hoeves, kerken, scholen, etc.
- Het hoofdkantoor van de Maatschappij van Weldadigheid en de aanwezigheid van de Maatschappij van Weldadigheid.
- Het aanwezig zijn van specifieke ecologische waarden uit de kolonietijd (apostelbomen).

2 Koloniën Oorden en Parten

2.1 Locatie en afbakening

Oorden en Parten is een cluster van drie koloniën. In alle drie de koloniën is een kernzone met een bufferzone aangewezen. In het nominatiedossier als geheel is gekozen voor een eenduidige begrenzing voor de bufferzone op basis van het door de Maatschappij van Weldadigheid ontgonnen gebied. De begrenzing van het genomineerde werelderfgoed en de bufferzone is gebaseerd op de grens van het gebied dat de Maatschappij van Weldadigheid ten behoeve van haar Koloniën heeft ontgonnen. Het betreft de ontginning die heeft plaatsgevonden tijdens de stichtingsfase van de Koloniën van Weldadigheid (1818-1825). De bufferzone wordt in principe gevormd door de grens van het ontgonnen gebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Daar waar beboste zones het zicht op en vanuit de kolonie beschermen (Boschoord, Wortel en Merksplas), of waar de kernzone zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen (Ommerschans), is geen bufferzone toegevoegd.

Voor de begrenzing van de kernzone en de bufferzone Oorden en Parten is aangehouden dat deze integraal overeen stemt met het door de Maatschappij van Weldadigheid in ontginning gebrachte gebied, met uitzondering van delen die geen essentiële uitdrukking van de OUV zijn of die door latere ontwikkelingen minder goed herkenbaar zijn. Binnen de grenzen van de kernzone liggen alle relevante elementen van de landschapsstructuur, de representatieve bebouwing, alsmede exemplarische bebouwing die de geschiedenis en ontwikkeling van deze vrije koloniën illustreert.

De kernzone (property) is de directe afgeleide van de OUV, het gebied waarin de OUV zich manifesteert. Deze wordt gevormd door het met elkaar samenhangend geheel van 'attributen' (landschapselementen, bebouwing) dat direct uitdrukking geeft aan de hoofdkenmerken van de OUV. Dit is op de kaart aangeduid als 'genomineerd werelderfgoed'. In de praktijk komt dit neer op het gebied waar de erfgoedwaarden het meest beleefbaar zijn. In Oorden en Parten is in kolonie I en II het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord aangewezen als de kernzone. In Kolonie III is eveneens een kernzone aangewezen. Diverse gebouwen in deze kernzones hebben een monumentenstatus.

De bufferzones zijn aangewezen om de OUV (Outstanding Universal Value, de unieke waarden) te beschermen tegen visuele invloeden die de OUV zouden kunnen raken. De bufferzones zijn in Oorden en Parten mede gebruikt om de verbinding tussen de afzonderlijke koloniën te versterken, de omvang van de ontginning te laten zien inclusief de daar aanwezige losse landschapsstructuren en bebouwing. Het aanwijzen van een bufferzone wordt vanuit UNESCO ook benoemd als mogelijkheid om partijen met belangen in de bufferzone actief te betrekken bij de ontwikkelmogelijkheden van het toekomstige werelderfgoed.

Op de drie kaarten staan de begrenzingen voor Oorden en Parten per kolonie.

Kaart Kolonie I Frederiksoord 1818-1820 (Kaart M1.3)

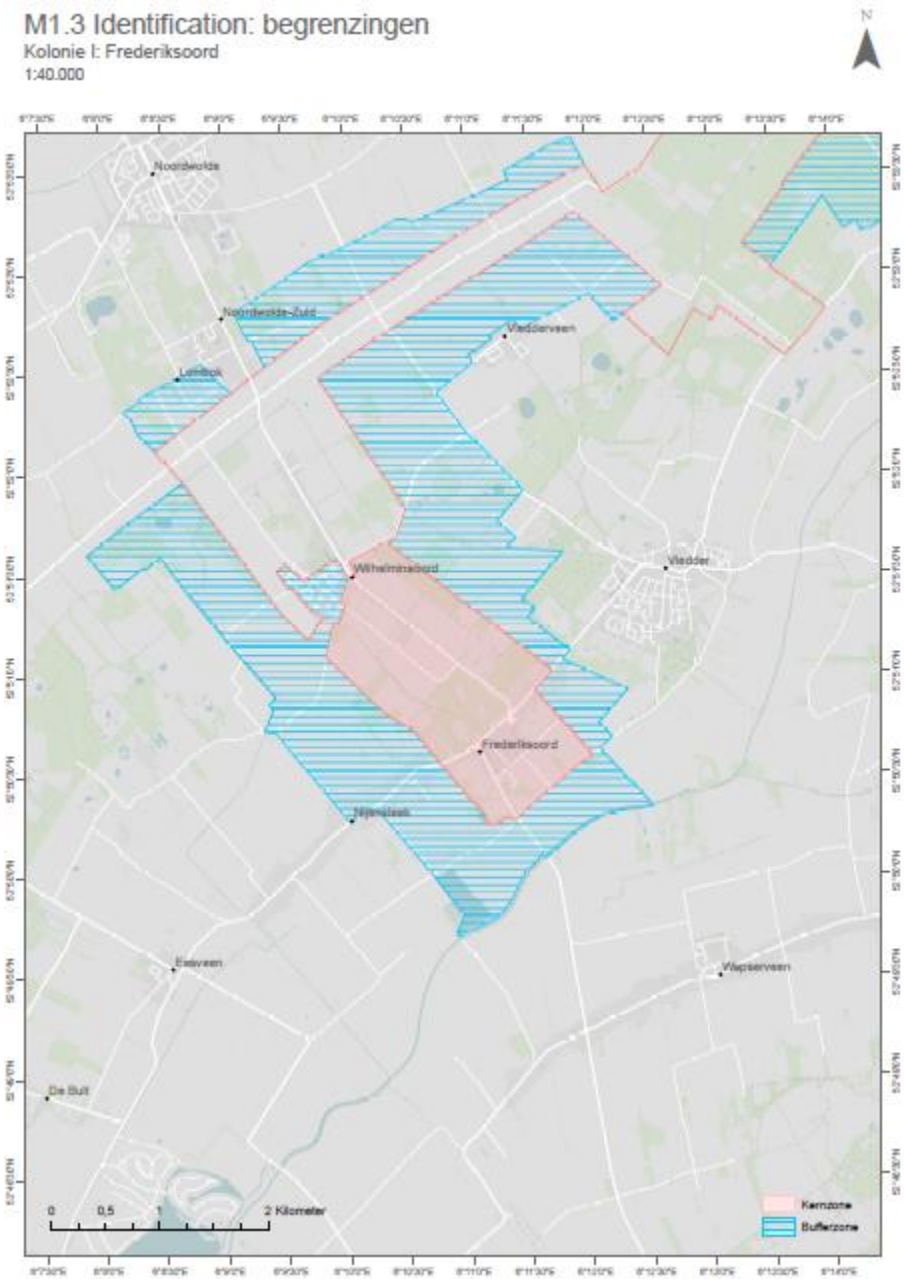

Kaart Kolonie II Wilhelminaoord, Boschoord, Oostvierdeparten 1821-1823 (Kaart M1.4)

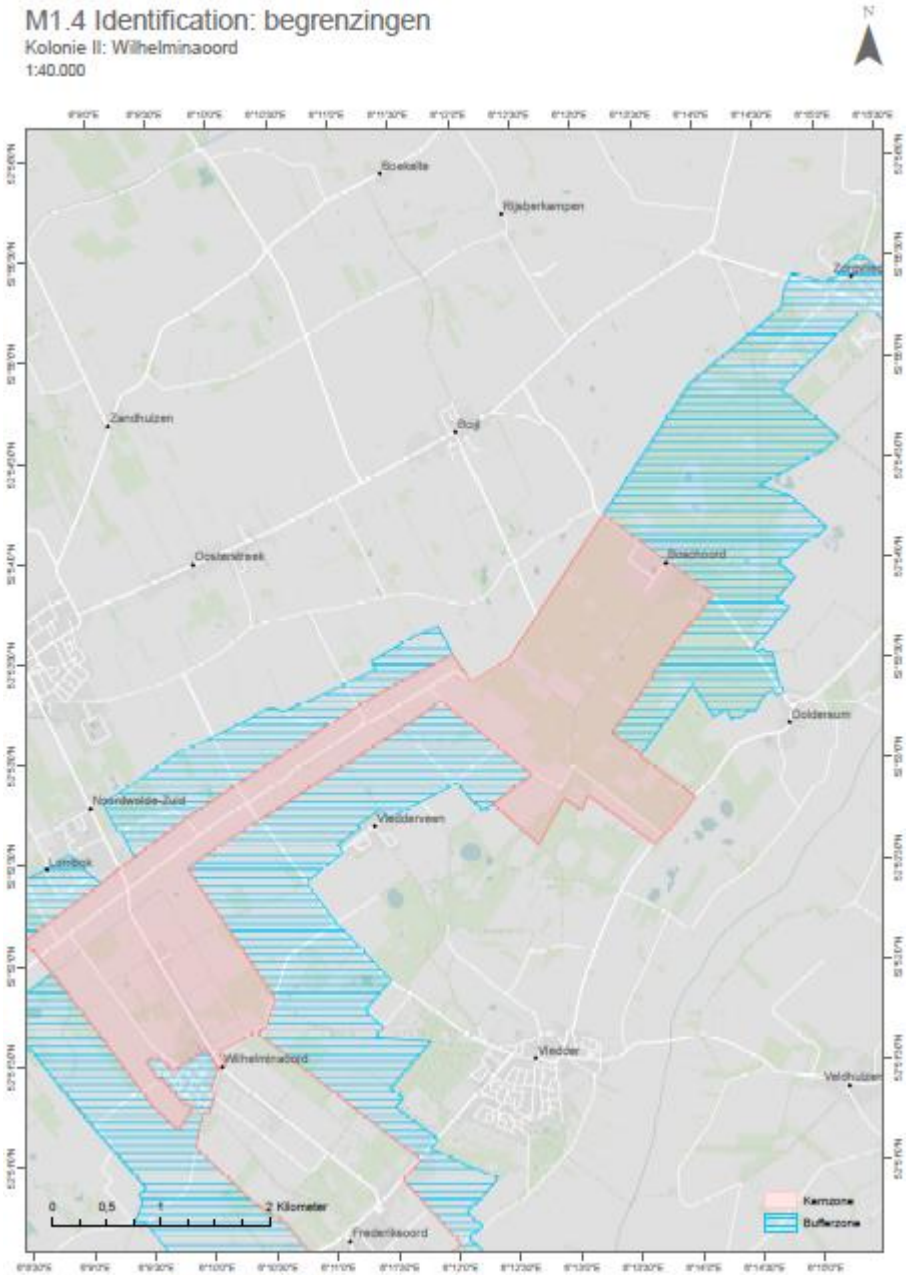

Kaart Kolonie III Willemsoord en Westvierdeparten 1820-1822 (Kaart M1.5)

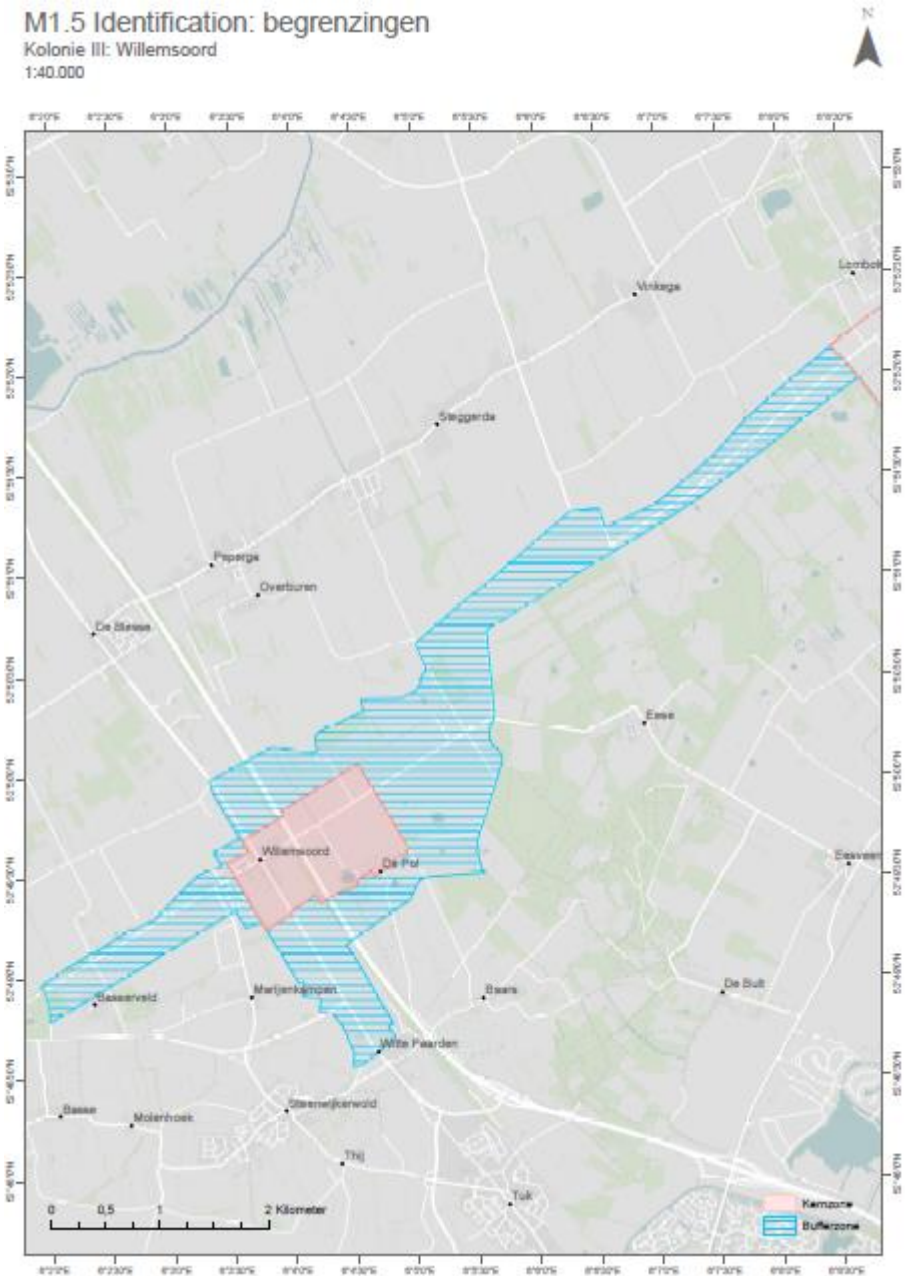

2.2 Kwalitatieve beschrijving Oorden en Parten

2.2.1 Schets op hoofdlijnen

Vanaf 1818 stichtte de Maatschappij van Weldadigheid op de grens van de provincies Drenthe, Overijssel en Friesland, in het noorden van Nederland, aanvankelijk zeven vrije Koloniën, met in totaal ongeveer 400 koloniewoningen waarin gemiddeld zeven bewoners leefden. Bij een herindeling in 1825 werden ze samengevoegd tot drie: Frederiksoord (I), Wilhelminaoord-Boschoord (II) en Willemsoord (III). Ze hebben allemaal het karakteristieke patroon van ontginningslinten met boerderijen (kolonistenhoeves) en waren bestemd voor arme gezinnen. De collectieve functies zijn geconcentreerd bij kruispunten of aan hoofdwegen. Bij de laatste kolonie die werd gesticht, Boschoord, is dat patroon nauwelijks tot ontwikkeling gekomen – vandaar dat ze in 1825 bij Wilhelminaoord werd gevoegd. Het hele gebied laat zich lezen als een ruimtelijke uitwerking van het voortschrijdende inzicht in de concrete kolonisatiepraktijk van een vrije Kolonie.

2.2.2 Ontstaansgeschiedenis en huidige betekenis

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode voor de komst van Maatschappij van Weldadigheid (onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning),
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825),
2. Verdere evolutie van de koloniën (in tijd variërend per kolonie, globaal 1825-1859);
3. Fase van gedeeltelijke privatisering in de vrije koloniën en schaalvergroting (in tijd variërend per kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (eind 20ste eeuw).

Omdat er per kolonie aanzienlijke verschillen zijn wat betreft de doorlopen ontwikkelingen en bijbehorende tijdslijn is er in dit katern voor gekozen dit per kolonie te beschrijven, startende vanaf het moment van ontginning. Op dat moment bestonden de deelgebieden (voorfase) uit heide en veenlandschappen. De beschrijving is conform hoofdstuk 2 van het nominatiedossier, maar wel ingekort.

2.2.3 Kolonie I FREDERIKSOORD

Frederiksoord markeert het ontstaan van de Koloniën van Weldadigheid. Tegelijk staat deze Kolonie, door de blijvende aanwezigheid van het kantoor van de Maatschappij van Weldadigheid, symbool voor de continuïteit en de toekomst. Centraal in de Kolonie ligt het landgoed Westerbeeksloot, dat vanaf 1614 was ontwikkeld door François van Westerbeek. Huize Westerbeek was in de stichtingsfase van de Koloniën het woonhuis van de oprichter van de Maatschappij van Weldadigheid, Johannes van de Bosch. Tegenwoordig houdt de Maatschappij hier kantoor. Ten zuiden van Westerbeeksloot ontstond in 1818 de eerste vrije Kolonie, met 53 hoeves. Een jaar later werd een begin gemaakt met de tweede Kolonie, met vijftig hoeves, ten oosten en ten noorden van het landgoed. Al in 1823 werden beide Koloniën samengevoegd en vanaf 1825 werden ze samen aangeduid als Kolonie I.

Kenmerkend landschapspatroon

De ontginning startte vanuit bestaande infrastructuur: het landgoed Westerbeek en de doorgaande weg Steenwijk-Vledder. De Westerbeeksloot werd bij de ontginning verbreed en

verlengd en haaks hierop werden twee zijkanalen gegraven. De doorgaande Vledderweg vormde de scheiding tussen de eerste en de tweede kolonie en ontwikkelde zich tot het hart van Frederiksoord, mede door de aanwezigheid van huize Westerbeek en het naastgelegen logement. Aan deze weg zijn ook de Tuinbouwschool (1884) en de Bosbouwschool (1887) te vinden. Naarmate het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zich verder naar het noorden uitbreidde, kreeg ook de in noordwest-zuidoost-richting lopende Koningin Wilhelminalaan meer betekenis. Parallel hieraan liepen de linten met koloniehoeven uit de tweede kolonie (tegenwoordig: Hooiweg, Vaartweg en M.A. van Naamen van Eemneslaan). Langs deze wegen stonden om de zestig meter identieke koloniehoeves, in enkel- of dubbelzijdige linten. De kavels die bij deze hoeves hoorden waren 2,4 hectare groot en afgebakend met greppeltjes.

De opzet van de vrije kolonie resulteerde in Frederiksoord in een strak geordend, blokvormig landschap met een kleinschalig karakter, dat zich gevoegd heeft naar de aanwezige structuur van landgoed Westerbeeksloot. Binnen het oorspronkelijke patroon met verspreide bebouwing werden de kruispunten en ontginningsassen gebruikt voor de bouw van voorzieningen en werkplaatsen. Na 1859 werd de fijnmazige structuur van Frederiksoord gedeeltelijk overschreven door de Maatschappij van Weldadigheid, zoals ook in kolonie 2 en 3 gebeurde. Bestaande akkertjes werden samengevoegd in grote werkboerderijen van ongeveer 50 hectare, in Frederiksooord werd dat de Hoeve Willem III. Het was de bedoeling met deze opzet zowel de landbouwproductie als de disciplinering van de kolonisten te verbeteren. Naast het invoegen van nieuwe bebouwing, leidde het ook tot een aantal nieuwe perceelafbakeningen. De wegenstructuur werd evenwel behouden.

In de huidige ruimtelijke opbouw is nog steeds veel bewaard gebleven van de oude koloniestructuur, die voortvloeit uit de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied. Het rechtlijnige wegenpatroon, versterkt door laanbeplanting van diverse boomsoorten, de assen met gelijkvormige kleinschalige bebouwing op regelmatige afstand en de kleine landbouwpercelen, bepalen nog steeds de landschappelijke karakteristiek van Frederiksoord. De kleinschalige bebouwing heeft vaak wel ingrijpende wijzigingen ondergaan, meestal volumevergrotingen, omdat de initiële boerderijtjes bijzonder klein waren.

Tussen de bomen zijn doorzichten naar het geometrisch opgezette land erachter. Daarnaast is in de wegstructuur een goed herkenbare rangorde aanwezig, die slechts op enkele plaatsen door verkeerskundige ingrepen is verstoord. Hoofdwegen lopen door terwijl dwarsverbindingen soms ten opzichte van elkaar verspringen. Door de aanwezigheid van verharde en onverharde (zand)wegen, als de Hooiweg en de Oranjelaan, wordt eveneens het onderscheid in hoofd- en secundaire wegen benadrukt.

In het Nederlandse beleid voor erfgoedontwikkeling (het zogenaamde Belvédère-programma 1999-2009: ‘behoud door ontwikkeling’) is er voor Frederiksoord een project opgenomen, waarbij nieuwe energiezuinige, duurzame koloniewoningen geplaatst worden op plekken waar ze verdwenen zijn. De koloniewoning van de toekomst betreft een lokale uitwerking voor het kennisuitwisselingtraject van het Rijk voor “Excellente Gebieden”. In totaal worden er 62 van die woningen gebouwd.

Ensemble: Huize Westerbeek en omgeving
De kern van het ensemble is Huize Westerbeek met het omliggende parkdomein. In de onmiddellijke omgeving zijn een aantal collectieve voorzieningen, ter ondersteuning van de maatschappij zelf of voor het onderwijs of de tewerkstelling van de armen. Hotel Frederiksoord was in 1770 door Nicolaas van Heloma, de toenmalige eigenaar van 'Landgoed Westerbeecksloot', gesticht als logement. Na overname door de Maatschappij van Weldadigheid werd het de vaste vergaderplaats van haar bestuurders. De exploitatie van het hotel is nu in particuliere handen.

De G.A. van Swieten Tuinbouwschool, opgericht in 1884, is gestart als tuinbouwschool voor zonen van kolonisten, en nadien middelbare tuinbouwschool geworden. De schoolactiviteiten zijn recentelijk verplaatst naar Meppel. De schoolmeesterwoning heeft een woonbestemming. Het praktijkonderwijs van het AOC Terra keert na 20 jaar afwezigheid weer terug in de parktuin. Behalve de tuinbouwschool had Frederiksoord ook een bosbouwschool, gesticht in 1887. Het pand wordt nu verhuurd voor bewoning.

De voormalige timmerwinkel was ooit in gebruik als timmer- en onderhoudswerkplaats van de Maatschappij van Weldadigheid. Tegenwoordig biedt het pand onderdak aan het Museum de Koloniehof dat het verhaal vertelt over het wonen en werken van de kolonistengezinnen. Aan de Majoor van Swietenlaan en de Koningin Wilhelminalaan staan koloniehuisjes die teruggaan tot de beginperiode maar die gerestaureerd en/of aangepast werden aan hedendaagse comforteisen. Op de hoek Molenlaan – Graaf van Limburg Stirumlaan staat de gaarkeuken die in de beginperiode van de proefkolonie een grote rol speelde. Verder is er nog een grote dokterswoning gebouwd rond 1910-1915 in opdracht van de Maatschappij van Weldadigheid naar ontwerp van R. van der Woerd Hzn. uit Enschede. Het in Art Nouveau stijl gebouwde pand is karakteristiek voor het voorzieningenniveau binnen de Maatschappij. Het pand heeft inmiddels een uitbreiding gekregen in de vorm van een ondergeschikte platte aanbouw. Tot slot zijn er nog het markante postkantoor met dienstwoning en de tramloods aan de Koningin Wilhelminalaan.

Losse objecten
Buiten het ensemble ligt hoeve Koning Willem III, gebouwd in 1865. In oorsprong ging het enkel om een schuur, die later verder uitgebouwd werd. De boerderij is nog steeds in functie, ze wordt gepacht. Ze staat model voor het schaalvergrotingsbeleid dat vanaf 1859 gehanteerd werd en heeft binnen de bedrijfsvoering van de Maatschappij altijd een modelfunctie vervuld.

Het kiemhuis werd in 1942 gebouwd om de pootaardappelen van de landbouwbedrijven van de Maatschappij van Weldadigheid voor te kiemen alvorens ze te poten. De omstandigheden in het gebouw waren zo dat het kiemproces optimaal kon worden beheerst. Het werd gerestaureerd in 2012 en Bureau Ecolan gebruikt het nu voor activiteiten in de sfeer van landschapsonderhoud. Het bureau biedt in het kiemhuis een dagbestedingsprogramma aan voor mensen met een lichte verstandelijke handicap. Het pand is een rijksmonument en een van de drie nog overgebleven kiemschuren in Drenthe.

2.2.4 Kolonie II WILHELMINAOORD, BOSCHOORD EN OOSTVIERDEPARTEN
In kolonie II is de typologie van de vrije kolonie doorontwikkeld. Wilhelminaoord, Boschoord en de Vierdeparten werden tussen 1820 en 1822 als drie vrije koloniën gesticht. Bij een reorganisatie van de Maatschappij van Weldadigheid in 1825 werden ze samengevoegd tot kolonie II, met de

naam Wilhelminaoord. De Westvierdeparten kwamen bij kolonie III Willemsoord. Wilhelminaoord ontstond in 1820 op grond van het landgoed Westerbeeksloot en de Vierdeparten. De kolonie telde ongeveer 100 koloniehoeves. Tussen 1821 en 1822 werden de Oost- en Westvierdeparten ontgonnen en verkaveld. Dit is een smal, ongeveer tien kilometer lang lint met een centrale weg en aan weerszijden koloniehoeves, ook 100 in getal. De Vierdeparten liggen grotendeels in de provincie Friesland en verbinden de vrije kolonies van Willemsoord (1820) en Boschoord (1822-1812) met elkaar. Boschoord omvatte aanvankelijk een uitgestrekt gebied, maar deze ontginning strandde in een pril stadium, voornamelijk vanwege de slechte gesteldheid van de bodem. Ongeveer 25 erven werden in het terrein uitgezet, maar slechts een enkele koloniehoeve werd gerealiseerd.

Wilhelminaoord: Landschapsstructuur
Wilhelminaoord heeft een ruimtelijke structuur van evenwijdige linten, vergelijkbaar met Frederiksoord. Beide koloniën lopen in elkaar over via de koningin Wilhelminalaan en de parallel gelegen M.A. van Naamen van Eemneslaan. Langs beide lanen komt hetzelfde patroon van lintbebouwing terug. De voorzieningen, voornamelijk geconcentreerd aan de Koningin Wilhelminalaan, zijn complementair aan die van Frederiksoord. Functioneel werken de beide koloniën als één geheel. Een verschil met Frederiksoord is dat de percelen van de koloniehoeves groter waren, niet 2,4 hectare maar 2,8 hectare per hoeve. Vanaf 1859 werden net als in Frederiksoord kleine kavels geïntegreerd in één grote boerderij, Hoeve Marianne, waar de kolonisten te werk werden gesteld. De latere dorpsuitbreiding van Wilhelminaoord staat los van de kenmerkende lanenstructuur en maakt geen deel uit van het voorgestelde werelderfgoed. Alleen de M.A. van Naamen van Eemneslaan en de Vaartweg zijn doorgetrokken. Hierdoor zijn deze weinig karakteristieke gebieden in de hoofdstructuur van Frederiksoord-Wilhelminaoord ingebed.

Wilhelminaoord: Ensemble Rustoord I en II en omgeving
In dit ensemble bevinden zich Rustoord I en Rustoord II, de enige voorbeelden uit alle koloniën van specifieke bejaardenzorg. Rustoord I bevat de eerste bejaardenwoningen in Nederland (1893). In 1975 is het gebouw ingrijpend gerestaureerd en gesplitst in vier woningen die nu verhuurd worden. Rustoord II, grootschaliger van opzet, is in 1904 gerealiseerd. Rustoord II was gericht op alleenstaande bejaarden. Na de bouw van een nieuw bejaardentehuis, werd het gebouw herbestemd tot Buitencentrum Wilhelminaoord, in eigendom van de gemeente Den Haag. De plek wordt ook wel 'School in Bos' genoemd omdat Haagse lagere scholen hier werkweken houden.

Het eenvoudig bakstenen waterstaatskerkje met torentje op de grens van Frederiksoord en Wilhelminaoord is in 1851 gebouwd om invulling te geven aan de kerkplicht binnen de koloniën. Het is tot 2009 in gebruik geweest bij de Hervormde Gemeente. Tegenwoordig wordt het ingezet voor feestelijke, plechtige en educatieve bijeenkomsten. De pastorie naast het kerkje dateert van 1912 en werd tot de opheffing van de kerkelijke functie bewoond door de dominee. Het voormalige schooltje met meesterswoning in Wilhelminaoord, gebouwd in 1821, is nu een dubbele woning. De mandenmakerij/weverij/smederij aan de Wilhelminalaan voorzag in de behoefte om kolonisten die niet in staat waren zware landarbeid te verrichten, andere werkzaamheden aan te bieden. De algemene begraafplaats aan de Oranjelaan is eenvoudig, met rechthoekige perken en vooral 19e en begin 20e-eeuwse grafmonumenten. Het gietijzeren grafmonument uit 1819 voor Daniella Elisabeth van Oosterhoudt, heeft een monumentenstatus. Naast de algemene begraafplaats, is er ook nog een kleinere rooms-katholieke begraafplaats.

Wilhelminaoord: losse objecten
Hoeve Prinses Marianne dateert van 1913 en is nog steeds in bedrijf als landbouwbedrijf. De naam was aanvankelijk "Hoeve de Dankbaarheid", totdat bleek dat de anonieme gift voor de bouw afkomstig was van Prinses Marianne. Naast deze hoeve staat een zeskantige houten hooischuur, gebouwd rond 1865. De Maatschappij had in dat jaar een boerderij ontworpen en gebouwd waarbij aan beide kanten van de schuur een dergelijke schuur stond. Het toenmalige bedrijf was als modelboerderij opgezet en was kenmerkend voor de ommezwaai naar een grootschaliger bedrijfsvoering. Rond 1910 is de boerderij door brand verwoest en kwam de huidige boerderij Prinses Marianne tot stand; de hooischuur is behouden gebleven. Beide zijn rijksmonument. Bij Hoeve Prinses Marianne is in 2013 een ligboxenstal gebouw. Het ontwerp is in overleg met de initiatiefnemer, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, welstandstoezicht, monumentencommissie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ontwikkeld. De stal werd als een 'natuurlijke evolutie' ingepast in het landschap en heeft een voorbeeldfunctie voor 'passende' vernieuwing.

Boschoord: landschapsstructuur
Boschoord is als laatste kolonie binnen het gebied aangelegd, maar kwam nooit tot volle wasdom als landbouwkolonie als gevolg van de beperkte mogelijkheden van de onvruchtbare grond. Er is geprobeerd om met een toen innovatief systeem van groenbemesting (bremcultuur) de arme grond geschikt te maken voor de landbouw. Dat leverde echter niet het gewenste resultaat op. Uiteindelijk werd dit gebied met productiebos beplant. Boschoord is uitgegroeid tot een zorgvuldig beheerd landgoed, in eigendom van de Maatschappij van Weldadigheid. Het gebied heeft de kenmerkende laanstructuren van een vrije kolonie, maar de typische lintbebouwing is afwezig, net zoals een concentratie van functies. In het gebied komen verspreid gebouwen voor die te maken hebben met scholing van kolonisten, huisvesting en bosbeheer. Door de bosaanplant heeft het een meer besloten karakter dan de andere vrije koloniën, behalve op één centrale open plek en aan de open randen. Daar zijn ook de 3 hoeves gevestigd. Het gebied bestaat uit productiebos, natuur- en recreatiegebied met afwisselend loof- en naaldhout, vennen, heideveldjes en weidegronden.

Oorspronkelijk strekte het bezit van de Maatschappij van Weldadigheid zit veel verder ten westen van Boschoord uit, met de gebieden Wateren en de Oude Willem. In Wateren bouwde de Maatschappij in 1823 een Instituut voor de Landbouw, met oorspronkelijk 50 hectare land en 20 jaar later bijna 500 hectare, die deels was ontgonnen en deels in gebruik als schapenweide (heide). Bij de ontginning van de Oude Willem werd ingezet op veeteelt (grasland). Bij de grote herstructurering van de Maatschappij van Weldadigheid in 1859 werd het gebied van de Oude Willem en Wateren verkocht, in het totaal meer dan 2.000 hectare. Het in 1859 verkochte gebied maakt geen deel uit van het voorgestelde werelderfgoed, behoudens dat het Landbouwkundig Instituut Wateren wel onderdeel is van het verhaal van de Maatschappij van Weldadigheid.

Boschoord: losse objecten
Het voormalige lagere schooltje in Boschoord heeft na een grondige restauratie een nieuwe bestemming als atelier gevonden. Ernaast staat de vroegere schoolmeesterswoning. In de onmiddellijke omgeving ook nog twee koloniewoninkjes, aan de Jongkindt Coninclaan.

Hoeve Immer Moed, Hoeve De Werkhorst en Hoeve Boschoord dateren uit de periode van de schaalvergroting van de boerderijen, na 1859. In hoeve Boschoord werd in de jaren '50 van de

vorige eeuw gestart met opvang van zwakbegaafde t.b.s.-ers. De hoeve werd uitgebouwd tot een verpleeginrichting en in de jaren zeventig en in het begin van de 21ste eeuw uitgebreid met een modern behandelcentrum. Het geheel groeide uit tot een bijzonder groot zorgcomplex, waar meer dan 500 mensen werkzaam zijn en het is de grootste werkgever van de gemeente Westerveld.

Oostvierdeparten: landschapsstructuur
In 1642 werd op de grens van de provincies Drenthe en Friesland een schipsloot gegraven, om turf af te kunnen voeren. De eigenaren van het land stonden een kwart van hun percelen af en zo ontstonden de 'Vierdeparten'. Bij de start van de ontginning door de Maatschappij in 1821 werd nog hoogveen gewonnen, dat als brandstof diende, onder meer voor de steenoven in Frederiksoord. Door de langgerekte vorm van de Vierdeparten kreeg de kolonie een structuur die afweek van alle andere vrije koloniën: een bijna tien kilometer lang lint met aan weerszijden koloniehoeves. Een dorpskern of centrum ontbrak, wel was er in het westelijk deel een school (verdwenen) en kwam hier na 1859 een grote hoeve (Hoeve 's-Gravenhage welke is gesloopt). Voor voorzieningen waren de Vierdeparten aangewezen op de omringende koloniedorpen Willemsoord (west), Wilhelminaoord (midden) en Boschoord (oost). Na 1825 werden de Westvierdeparten bij Willemsoord gevoegd en de Oostvierdeparten bij Wilhelminaoord. De structuur van het landschap en de laanbeplanting zijn aanwezig, maar slechts enkele koloniewoningen bleven bewaard. Binnen de structuur werden woningen en boerderijen vervangen.

2.2.5 Kolonie III WILLEMSOORD EN WESTVIERDEPARTEN
Willemsoord is de vrije kolonie met een in de structuur zichtbaar kruispunt met voorzieningen en een aparte buurtschap voor Joodse kolonisten. Willemsoord werd als Kolonie III gesticht in 1820, met 100 koloniehoeves op de heide van Steenwijkerwold. De Maatschappij bezat grond aan weerszijden van de Heirweg van Steenwijk naar Wolvega en had ook een brede strook land haaks op de weg verworven, die later werd aangesloten op de Westvierdeparten. Bij de reorganisatie van de koloniën in 1825 werden Willemsoord en de Westvierdeparten (het ongeveer 6 kilometerlange lint van Wilhelminaoord naar Willemsoord) samengevoegd tot kolonie III. Vanaf 1923 werden landerijen en gebouwen van de kolonie verkocht. Sindsdien zijn tal van wijzigingen doorgevoerd, zoals nieuwe woningbouw en dorpsuitbreiding. Daarom wordt slechts een klein deel van deze kolonie voorgesteld als werelderfgoed.

Willemsoord: landschapsstructuur
De kolonie Willemsoord ontstond op een afstand van bijna 14 kilometer van Frederiksoord (via de Westvierdeparten), het was destijds een reis van twee uur. De vorm van het grondbezit van de Maatschappij was de aanleiding voor een afwijkende verkaveling van de kolonie: een structuur van twee kruisende wegen met lintbebouwing van koloniehoeven. Parallel aan de oostwest-verbinding was nog ruimte voor evenwijdige linten, de huidige Generaal van den Boschweg/ lohnislaan en de Amsterdamselaan. De systematische ontginning heeft geleid tot een landschap met een rechte lanenstructuur met daartussen de open landbouwgronden verkaveld in regelmatige blokken (kamers). Er is een grote openheid in het landschap.

De grote gebouwen van de kolonie verrezen rondom het kruispunt van beide hoofdwegen, onder een hoek van 45 graden, zoals nog steeds het geval is. Er ontstond in Willemsoord een nieuw type vrije kolonie: kruisende linten met koloniehoeven en een dorpscentrum rondom het kruispunt. De

structuur uit Willemsoord werd in 1822 bij de bouw van de vrije kolonie Wortel in de Zuidelijke Nederlanden overgenomen.

Het parallel lopende lint bij de huidige Lohnislaan wordt ook wel De Pol genoemd of 'De Jodenhoek', omdat hier de Joodse kolonisten gehuisvest werden. In de negentiende eeuw was hier een kleine kern, die nu bijna volledig is verdwenen. Er stond een Israëlitisch bijschooltje, een kleine synagoge, een badhuis en een Joodse begraafplaats (nog aanwezig).

Het zuidelijk deel van de Steenwijkerweg en de Koningin Wilhelminalaan bestonden uit koloniehoeves, in koppels aan weerszijden van de weg. De huizen stonden strak in het gelid, op 100 meter afstand van elkaar, langs lange eikenlanen, telkens met de voorkant naar de weg gericht en parallel aan de perceelsgrenzen. Elk koloniehuis had zijn eigen kavel bouwland, die groter was dan de kavels in Frederiksoord en Wilhelminaoord. Tussen het huis en de straat lag een strook tuin met veelal een lage of geen erfafscheiding. Na 1864 werden de landbouwactiviteiten in Willemsoord gereorganiseerd. De maatschappij stichtte drie "goed gedreven" grote hoeven, een aan elk van de bestaande boerderijlinten, met als doel om de landbouw winstgevend te maken. Het ging om Hoeve Generaal Van den Bosch, Hoeve Amsterdam en Hoeve Utrecht. De landbouwvakschool, de Adriaan van Swietenlandbouwschool, werd in 1890 gesticht en in 1901 gesloten. Op deze plaats staat nu een woonhuis.

Aan het begin van de twintigste verkocht de Maatschappij van Weldadigheid de bezittingen in Willemsoord. Deze bebouwingsstructuur van Willemsoord is grotendeels bewaard gebleven, al is het lint op sommige verdicht en/of is de laanbeplanting gedeeltelijk verdwenen. De koloniehoeves zijn meest vervangen of uitgebouwd en uitgebreid, op enkele uitzonderingen na. Hoeve Utrecht is goed bewaard gebleven, de andere grote hoeves ondergingen transformaties maar bleven herkenbaar.

Willemsoord: ensemble centraal kruispunt
Het centrale kruispunt vormde vanaf de stichting van Willemsoord het hart van de Kolonie. Hier stonden de belangrijkste gebouwen: de woning voor de onderdirecteur met een magazijn, woningen voor functionarissen van de Maatschappij van Weldadigheid, een spinzaal met washok en de school met onderwijzerswoning. Later werd ook de herberg aan het kruispunt gevestigd. Tegenwoordig is de bebouwing rondom het kruispunt gedeeltelijk vernieuwd, maar de schuine situering bleef bewaard. Vlakbij staat de Hervormde kerk uit 1851, die in 1898 werd uitgebreid met een consistoriekamer. Het orgel stamt uit de bouwtijd, maar bevat pijpwerk uit de 17de eeuw. De pastorie uit 1868 is uitgevoerd in een neoclassicistische vormentaal.

Willemsoord: losse objecten
Aan de Koningin Wilhelminalaan en in de Jodenhoek bleven enkele koloniehoeves bewaard. De drie grote boerderijen bestaan nog, Hoeve Utrecht is het gaafst. Ter hoogte van de Jodenhoek ligt de Joodse begraafplaats, met enkele relicten. De begraafplaats werd recent omheind en van duiding voorzien. Voor de rest zijn er geen zichtbare restanten van de Joodse aanwezigheid, het gebied is wel aangeduid als archeologisch interessante zoekzone. De begraafplaats Vredehof werd in 1820 aangelegd.

Westvierdeparten[1]

Na 1825 werden de Westvierdeparten bij Willemsoord gevoegd en de Oostvierdeparten bij Wilhelminaoord. De structuur van het landschap en de laanbeplanting zijn aanwezig, maar slechts enkele koloniewoningen bleven bewaard. Binnen de structuur werden woningen en boerderijen vervangen.

[1] Zie ook tekst Oostvierdeparten

3 Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders

3.1 Wettelijke en beleidsmatige kaders Oorden en Parten

De Oorden en Parten liggen in de drie gemeenten: Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf in respectievelijk de provincies: Drenthe, Fryslân Overijssel. Dit houdt in dat op het gebied het beleid en bijhorend instrumentarium van drie gemeenten en drie provincies van toepassing is naast het Rijksbeleid.
Voor Oorden en Parten zijn door verschillende overheden in Nederland besluiten genomen en plannen vastgesteld die bescherming bieden aan de waarden van het erfgoed in de koloniën. Op het gebied zijn meerdere ruimtelijke plannen van toepassing. Voor de internationale kaders die vanuit UNESCO en het Rijk gelden wordt verwezen naar het hoofdkatern. Hier wordt ingegaan op de wettelijke en beleidsmatige kaders, plannen en regels zoals die nationaal (specifieke zaken voor Oorden en Parten), provinciaal en gemeentelijk gelden voor Oorden en Parten.

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen Monumentenwet) is van kracht geworden in 2016 en richt zich op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten (rijksmonumenten) en archeologische terreinen. De bescherming van de erfgoedwaarden ruimtelijk en functioneel verloopt tot 1 januari 2019 via de Wet Ruimtelijke Ordening. De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden regelt, zal ingaan in 2019.

De Omgevingswet biedt ruimere mogelijkheden om waarden in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. Deze wet bevat afzonderlijke, generieke regels ten aanzien van het borgen van de kwaliteiten van het werelderfgoed en biedt de mogelijkheid instructies te geven vanuit het Rijk voor zowel beschermde stads- en dorpsgezichten als UNESCO werelderfgoederen, met als uitgangspunt dat niet beide instructiebepalingen op eenzelfde gebied gelijktijdig worden toegepast. De provincies, de gemeenten en lokale belanghebbenden werken dit met het Rijk in aanloop naar de Omgevingswet voor de Koloniën van Weldadigheid als levend landschap op maat uit. Dit zal gebeuren in de vorm van een samenhangend afsprakenkader gericht op een adequate borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid. Daarbij worden ook nadere afspraken gemaakt over de overgang van de vigerende (bestemmingsplan) naar de toekomstige kaders (omgevingsplan), inclusief de periode van overgangsrecht.

Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Natuurwet vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Bij eventuele veranderingen in het beschermingsniveau zal behoud van de natuurwaarden gerelateerd aan de OUV centraal blijven staan. Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed, monumenten, archeologie, natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

In dit managementplan is uitgegaan van de nu vigerende wijze van bescherming op basis van de van kracht zijnde provinciale en gemeentelijke visies en plannen en uitvoeringsregelingen en verordeningen op het terrein van ruimte, erfgoed, landschap, natuur en water. Op termijn zal

onder invloed van de Omgevingswet een vergaande reductie van deze kaders worden bereikt. Na het van kracht worden van de Omgevingswet geldt een ruime overgangsperiode die provincies en gemeenten in staat moet stellen geleidelijk te gaan werken conform de Omgevingswet. Dit houdt onder meer in dat recent vastgestelde actuele bestemmingsplannen gedurende een overgangsperiode gelden als omgevingsplan. Het impliceert tevens dat de bescherming van de OUV op basis van de provinciale en gemeentelijke kaders ook na het van kracht worden van de Omgevingswet nog vanuit uiteenlopende kaders, zoals de huidige praktijk is, plaats zal vinden. Onderdeel van het afsprakenkader tussen het Rijk, provincies en gemeenten, alsmede belanghebbende partijen zal zijn hoe dit traject gericht op de bescherming van de OUV optimaal te laten verlopen en in te richten.

In onderstaand overzicht is schematisch aangegeven via welke instrumenten de OUV en in het bijzonder de attributes beschermd zijn/worden door **Rijk**, *provincies* en gemeenten[2]:

Attributes	Voor 2019	Na 2019
Typologie	**Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpgezicht op basis Monumentenwet** *Omgevingsvisies provincies* Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen op basis dubbelbestemming *Cultuurbeleid provincie* Erfgoedbeleid gemeente Omgevingsvergunning	**Instructiebepaling Werelderfgoed** *Omgevingsvisie provincie* Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Structuur van het landschap	**Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpgezicht op basis Monumentenwet** *Omgevingsvisies provincies* Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen Achterliggende plannen: • Beeldkwaliteitplan • Landschapsplan/-kaart • *Cultuurhistorische kaart* • *Archeologische waardekaart* • *Nederlands Natuurnetwerk* Omgevingsvergunning	**Instructiebepaling Werelderfgoed** *Omgevingsvisie provincie* Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Representatieve bebouwing	**Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet** Monumentenverordeningen Bestemmingsplannen op basis	**Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet** Monumentenverordeningen Omgevingsplan (integraal)

[2] De Waterschappen zijn niet in de dit overzicht meegenomen en maken in aanzet allen gebruik van het waterbeheerplan als visiedocument en daarnaast uitvoeringsinstrumenten als de Keur en Legger.

Attributes	Voor 2019	Na 2019
	dubbelbestemming Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning	Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning
Representatieve beplanting	**Boswet, Flora en Faunawet en Natuurbeschermingswet** APV/Kapverordening, waarbij uitwerking verschilt Bomenbeleidsplan	**Natuurwet opgaande in Omgevingswet** Verordening gemeente

Tot de belanghebbende partijen behoren onder meer de Maatschappij van Weldadigheid, met nog steeds aanzienlijke bezittingen in grote delen van Oorden en Parten en diverse andere met name terreinbeherende instanties die plannen hebben vastgesteld en in uitvoering hebben genomen die bijdragen aan de bescherming, het behoud en deels ook (weer) zichtbaar en beleefbaar maken van de erfgoedwaarden in Oorden en Parten. Plannen waarbij rekening is gehouden met de waarden die vanuit de rijksstatus als beschermd dorpsgezicht en straks de instructiebepaling "Werelderfgoed" dienen te worden behouden. Dit hoofdstuk gaat in op de wettelijke en beleidsmatige kaders van de overheden. Op de visie en plannen van de Maatschappij van Weldadigheid wordt ingegaan in hoofdstuk 4 onder organisatie.

3.2 Rijk

Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord

Op 6 november 2009 is het gebied Frederiksoord-Wilheminaoord door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht op basis van de Monumentenwet. Na het van kracht worden van de Omgevingswet en de erkenning als UNESCO Werelderfgoed wordt de aanwijzing beschermd gezicht vervangen door de instructiebepaling "werelderfgoed" op basis van de Omgevingswet.
In de aanwijzing beschermd dorpsgezicht zijn enkele attributes uit de nominatie als een niet karakteristieke invulling binnen de hoofdstructuur benoemd en niet als cultuurhistorische waardevol aangemerkt. Het betreft enkele bosgebieden en bebouwingselementen die in het kader van de nominatie wel als attributes (structuur) zijn aangemerkt. Aandachtspunt is ook dat de begrenzing van het beschermd gezicht niet geheel overeenkomt met de begrenzing van de kernzone van Frederiksoord-Wilhelminaoord uit het nominatiedossier. Het zuidelijk deel van Frederiksoord, tussen de M.E. van de Meulenweg en de Wapserveensche Aa en het deelgebied ten zuidwesten van de Burgemeester Wijnoldyweg en de Hoofdweg vallen buiten het beschermd dorpsgezicht. De status van het beschermd dorpsgezicht is juridisch geborgd in het bestemmingsplan en de correctieve Herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord. Dit bestemmingsplan kent een dubbelbestemming waarde cultuurhistorie. Voor Oorden en Parten geldt daarmee dat een deel van de kernzone van kolonie I en II een beschermde status als beschermd dorpsgezicht kent.

Rijksmonumenten

Een deel van de als attribute aangewezen gebouwen en objecten in Oorden en Parten is beschermd als rijksmonument (daarnaast liggen er in het gebied meerdere gemeentelijke en provinciale monumenten met een beschermings- en vergunningenregime). Het gaat daarbij om het merendeel van de gebouwen die het verhaal van de koloniën illustreren en verrijken. Het behoud van de rijksmonumenten is door hun aanwijzing afdoende geborgd. In het gebied zijn de

volgende gebouwen en objecten aangewezen en beschermd als rijksmonument, per 1 juli 2016 op basis van de Erfgoedwet:

- **Frederiksoord**: Koloniewoningen Kon. Wilhelminalaan 56, 57, 59, 67, 77, 85 en 88 en de Maj. Van Swietenlaan 5, 7 en 9, de Werkplaats, Gerard Adriaan van Swieten tuinbouwschool/Kantoor Maatschappij van Weldadigheid, idem school Maj. Van Swietenlaan, Hoeve Koning Willem III, Boerderij M.E. v.d. Meulenweg, Postkantoor, Dokterswoning, Woonhuis Johannes v.d. Bosch
- **Wilhelminaoord**: Fabriek, Rustoord I en II, Boerderij, Hooischuur, Koloniewoningen aan de Kon. Wilhelminalaan 51 en de M.A.van Naamen van Eemneslaan 6, 10 en 64 , Pastorie, School Oranjelaan en School Schoollaan, meesterswoning Schoollaan, Kolonistenwoningen Jongkindt Coninclaan 5 en 8 en Algemene begraafplaats Oranjelaan.
- **Willemsoord**: Orgel van de Hervormde kerk.

Op basis van de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht en/of rijksmonument geldt een vergunningplicht. Gemeenten moeten bij een bouw- of sloopaanvraag c.q. aanvraag voor een omgevingsvergunning een adviesaanvraag indienen bij de monumentencommissie. In het beschermd dorpsgezicht gelden daarbij de hoogste welstandbepalingen. Deze gelden in het beschermd dorpsgezicht ook voor de niet als (rijks)monument aangewezen bebouwing en bebouwingstructuren.

3.3 Provincies

3.3.1 Provincie Drenthe

Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014

De Omgevingsvisie beschrijft de provinciale ruimtelijkeconomische visie op de toekomst van Drenthe voor de periode tot 2020. Het behoud en versterken van bijzondere landschappelijke elementen, zoals de Maatschappij van Weldadigheid, is onderdeel van de visie. De provincie benoemt in de visie expliciet dat zij het zeer bijzondere karakter van de koloniën Frederiksoord c.a. en Veenhuizen in staand wil houden en ontsluiten. De provincie wil investeren in de culturele en ruimtelijk-economische ontwikkelingen in deze gebieden. Het verleden is hierbij de inspiratiebron voor de toekomst. Het landschap van de Koloniën van Weldadigheid is aangeduid als provinciaal belang wat betreft:

- De rechtlijnige, structuurbepalende (hoofd)ontsluitingswegen, met daarlangs laanbeplanting.
- Het orthogonale ingenieurslandschap met een blokachtige verkavelingstructuur waarin bos en open ruimten elkaar afwisselen.
- De structuur van lintbebouwing en de hiërarchie in de architectuur van de aanliggende bebouwing (veelal haaks op de ontginningsas), met een regelmatige onderlinge afstand.

Het provinciaal beleid is er op gericht de laanbeplanting langs de hoofdontsluiting, de ontginningsstructuur en de afwisseling tussen massa en ruimte en de kenmerkende bebouwingslinten en de onderlinge afstanden, te behouden en te versterken.

Cultuurhistorisch Kompas provincie Drenthe

Het Cultuurhistorische Kompas vormt het kader voor het provinciale beleid voor cultuurhistorie en ruimte, met als doel:

- De provincie streeft naar herkenbaarheid van cultuurhistorie door haar vast te leggen in een cultuurhistorische hoofdstructuur
- De provincie zet door middel van cultuurhistorie in op een versterking van de ruimtelijke identiteit van Drenthe.

Het Cultuurhistorisch Kompas is bedoeld als inspiratiebron en handreiking. Van gemeenten wordt verwacht dat zij hun bestemmingsplannen toetsen aan de uitgangspunten van het Kompas.

De in Drenthe gelegen koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord-Wilhelminaoord, inclusief Boschoord (Westerveld) en Veenhuizen, maar ook de wegenstructuur met koloniewoningen van de Vierdeparten (gelegen in de provincie Fryslân) maken onderdeel uit van de cultuurhistorische hoofdstructuur. In de beschrijving wordt de hiërarchische opbouw van orthogonale lijnen (wegen en waterlopen), beplanting en bebouwing en de grote samenhang tussen deze elementen als karakteristiek aangewezen. Voor Frederiksoord en Wilhelminaoord zijn de landbouwkolonie met koloniehoeven en voorzieningen aan de hoofdassen en het onderliggende oudere landgoed Westerbeeksloot benoemd als karakteristiek. Kenmerkend voor Boschoord zijn de hoofdassen in de bosaanleg.

De provincie stuurt in de gebieden van de Maatschappij van Weldadigheid op handhaving en versterking van de hiërarchische en orthogonale opbouw van de gebieden en het behoud van de afwisseling tussen open gebieden en boscomplexen. In het flankerend cultuurhistorisch beleid zijn Frederiksoord, Wilhelminaoord en het kerngebied van Boschoord aangewezen als 'topgebied' waar de hoogste beleidsinzet aan wordt toegekend. De provincie kiest hier voor een gebiedsspecifiek beleid, waarbij ze eisen zal stellen aan ontwikkelingen in het gebied. De provincie wil bij ruimtelijke ontwikkelen vroegtijdig bij het planproces betrokken worden vanuit een meedenkende en meeontwikkelende rol. Van initiatiefnemers wordt verwacht dat de cultuurhistorische samenhang als dé drager voor nieuwe plannen wordt gebruikt. De belangrijkste opgave voor de Koloniën van Weldadigheid is het leefbaar houden van de gebieden en het zoeken en inpassen van nieuwe economische impulsen. De provincie zet hierbij in op een ontwikkelingsfilosofie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend en een inspiratiebron is voor een duurzame ontwikkeling.

Cultuurnota 2017-2020 provincie Drenthe; De verbeelding van Drenthe
In de Nota is aangegeven dat de provincie de komende periode extra investeert in de twee musea/bezoekerscentra in de beide Koloniën van Weldadigheid die in de provincie zijn gelegen: Frederiksoord en Veenhuizen. Het Koloniecentrum in Frederiksoord is toegevoegd aan de vier bestaande musea van provinciaal belang. De musea van provinciaal belang krijgen voor de periode 2017-2020 een vast subsidiebedrag per jaar onder voorwaarde van een helder plan waarin staat wat zij specifiek in het betreffende jaar gaan doen.

De beide musea in de Koloniën krijgen in het spoor dat moet uitmonden in de definitieve verwerving van de status van UNESCO werelderfgoed een extra impuls. Beide musea werken al samen, ook met de bezoekerscentra in de andere Koloniën van Weldadigheid en vergroten daarmee de omvang van hun publiek. Op dit moment is de museale functie in Frederiksoord kleinschalig ingevuld en in een zeer bescheiden gebouw ondergebracht (de Koloniehof). De maatschappelijke betekenis van de vrije kolonie en de te verwerven status van Unesco

Werelderfgoed vraagt om een andere aanpak. Mede daarom is het Inforium in Frederiksoord aangekocht door de Maatschappij van Weldadigheid. Het is de bedoeling dat hier het vernieuwde museum/bezoekerscentrum onder de naam Koloniecentrum komt. Hier kan behalve het publiek uit het Noorden ook het nationaal en internationaal in werelderfgoed geïnteresseerde publiek ontvangen worden. Het verhaal van het begin van de Maatschappij zal hier op een hedendaagse, aantrekkelijke manier verteld worden, waarbij in Frederiksoord de vrije koloniën centraal zullen staan. In Frederiksoord is het verhaal van Johannes van den Bosch en de Maatschappij van Weldadigheid immers begonnen. Nu al wordt, samen met de musea/bezoekerscentra In Veenhuizen, Ommerschans en Merksplas gewerkt aan een gezamenlijk project ('1 geschiedenis, 5 verhalen').

Onder het hoofdstuk verbinden en vernieuwen wordt uitgebreid ingegaan op de Koloniën van Weldadigheid. De provincie Drenthe zet zich extra in voor de Koloniën van Weldadigheid en trekt het proces om in 2018 tot definitieve nominatie als transnationaal en serieel Werelderfgoed te komen. Dit houdt o.a. in het maken van een nominatiedossier en een managementplan, maar ook het blijven communiceren over het programma en onze vele partners hierbij betrekken. De provincie bereid zich tegelijkertijd voor op de situatie na het besluit van het Werelderfgoedcomité (de nominatie staat in de zomer van 2018 op de agenda van het comité). De provincie Drenthe is bereid dan de rol van 'siteholder', eerste aanspreekpunt, in Nederland op zich te nemen. Dit in samenspraak met een partij op provinciaal niveau in België. Het management dient op het overkoepelende niveau zorg te dragen voor goede communicatie en coördinatie tussen de koloniën. Dat betreft in ieder geval: harmonisatie van het management van de afzonderlijke koloniën, omgaan met eventuele bedreigingen voor de gebieden, communicatie en educatie, en het coördineren van de monitoring en de rapportageverplichtingen naar UNESCO. Alle partijen uit de stuurgroep zullen naar verwachting structureel mee blijven financieren. Overheden houden een generieke verantwoordelijkheid voor instandhouding en ontsluiting van erfgoed en voor ruimtelijke ordening. Ondertussen zullen ook de belangrijke stakeholders in de gebieden, zoals bijvoorbeeld grote grondeigenaren (van Maatschappij van Weldadigheid tot Staatsbosbeheer), intensief worden betrokken bij de organisatie, instandhouding en ontsluiting.

3.3.2 Provincie Fryslân

Streekplan Fryslân 2007 en tussentijdse evaluatie 2013
De landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en waarden zijn beschreven in het Streekplan en in de achterliggende Friese Archeologische Monumentenkaart (FAMKE) en de Cultuurhistorische Kaart. In aanvulling op het Streekplan is de provinciale verantwoordelijkheid voor cultuurhistorie en archeologie verder uitgewerkt in de Nota Erfgoed 2010. De expliciete en integrale visie op behoud en ontwikkeling van de landschappelijk kwaliteiten en cultuurhistorische waarden als ruimtelijke kwaliteit maken helder dat er bij de provincie draagvlak bestaat voor het behoud van landschap en cultuurhistorie. De intentie om de waarden helder in kaart te willen brengen en de inzet om bij ruimtelijke ontwikkeling vroegtijdig rekening te houden met kwaliteiten en waarden, zijn daarbij belangrijke beheervoorwaarden voor het beschermen van de OUV. De aangewezen kernkwaliteiten van het landschapstype Bekengebied/Zuidelijke Wouden waarin het werelderfgoedgebied van Oost- en Westvierdeparten ligt, bieden daarvoor voldoende basis. De aanduiding van vaarten, wijken en wegen en paden met laanbeplanting als structurerende elementen, de verkavelingsrichting haaks op de hoofdwegen en de afwisseling van open, half-

open en besloten landschap sluiten aan bij de uitwerking van de OUV. Het Provinciale Ruimtelijke Kwaliteitsteam kan een rol spelen bij de toetsing van ruimtelijke ontwikkelingen in het koloniegebied van Oost- en Westvierdeparten (kwaliteitsteam).

Het Streekplan 2007 biedt in Zuid-Oost Fryslân ruimte voor landbouwontwikkeling, mits passend binnen de landschappelijke kernkwaliteiten. Het plan biedt mogelijkheden voor schaalvergroting, extensivering, verbreding met nevenactiviteiten en houtteelt. De afweging moet plaatsvinden op basis van gebiedsgericht maatwerk. Het project de Nije Plaets is opgezet om agrariërs met plannen voor schaalvergroting vroegtijdig te adviseren en te begeleiden bij de inpassing van agrarische bouwpercelen in het landschap. De organisatie is sinds 2011 overgenomen door de gemeenten; de uitvoering ligt bij Hûs en Hiem.

Verordening Romte Fryslân 2011
De Verordening ruimte vertaalt het provinciaal beleid in algemene regels voor gemeenten. In de regelgeving komt de inzet op het inpassen van ontwikkelingen binnen de kernkwaliteiten van het landschap duidelijk naar voren. Ontwikkelingen zijn mogelijk, maar in vrijwel alle gevallen gekoppeld aan de voorwaarde dat ze worden ingepast binnen de kernkwaliteiten van het landschapstype en/of geen afbreuk doen aan de landschappelijke karakteristiek. De Verordening verplicht gemeenten hiertoe om in hun planvorming een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf op te nemen waarin rekening wordt gehouden met de kernkwaliteiten van het landschap en de draagkracht voor de inpassing van nieuwe functies. De Verordening verplicht gemeenten eveneens om aan te geven hoe hun plannen rekening houden met cultuurhistorische elementen en de wijze van onderzoek en bescherming van archeologische waarden, zoals die worden aangegeven op de provinciale cultuurhistorische kaart en de FAMKE. De voorwaarden van een ruimtelijke kwaliteitsparagraaf en een verantwoording van de omgang met cultuurhistorische en archeologische waarden zijn belangrijke sturingskaders voor behoud van de OUV.

Grutsk op ‘e romte: structuurvisie over de kwaliteit van de ruimte
De structuurvisie Grutsk op ‘e Romte vormt een nadere uitwerking en waardering van de kernkwaliteiten van het cultuurhistorisch erfgoed en landschap, beschreven in het Streekplan 2007 en de bijbehorende Verordening Romte. De nadruk op een integraal behoud en herstel van de waardevolle landschappelijke en cultuurhistorische structuren op provinciaal en regionaal niveau sluit aan bij de wens van behoud van het samenhangend landschap van de Koloniën. Het gebied van de Oost- en Westvierdeparten wordt in Grutsk als landschappelijke en cultuurhistorische structuur van provinciaal belang aangeduid. Belangrijk voor het behoud van de OUV zijn de waardering van het totaal van watersystemen, de verkaveling, de nederzettingen in hun omgeving en de structuur van de nederzettingen als vier van de tien topstructuren van Fryslân. Op het regionale niveau van Zuidoost Fryslân zijn in het bijzonder de aanwijzing van waarden van de langgerekte, lintvormige structuren van vaarten en wegen (met beplanting) met en zonder bebouwing en met haaks hierop de planmatig aangelegde verkaveling en wijken en de vrij robuuste groenstructuur van singels, houtwallen, grotere en kleinere boscomplexen en boombeplantingen langs wegen ondersteunend voor het behoud van de OUV. Naast de waardering per structuur wordt ook geadviseerd hoe met deze structuur om te gaan. Dit advies is voor de provincie bindend. Het behoud van de OUV is daarmee op provinciaal niveau voldoende verzekerd.

Nota Erfgoed 2010-2013 (verlengd 2015) en Cultuurhistorische kaart Fryslân
De Nota Erfgoed benoemt erfgoed als een belangrijke drager van de ruimtelijke kwaliteit van Fryslân. De provincie zet in op behoud en ontwikkeling van dit erfgoed door het integraal meenemen van erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen, een gebiedsgerichte aanpak, het stimuleren van particulier initiatief om in erfgoed te investeren, het leggen van verbindingen tussen cultuur-historie en economie en het creëren van draagvlak en het vergroten van het publieksbereik. De provinciale cultuurhistorische waarden zelf zijn benoemd op de Cultuurhistorische Kaart en de Archeologische Monumentenkaart. Een aantal attributies uit Oost- en Westvierdeparten zijn op deze kaart gemarkeerd, maar een aanduiding van het Friese deel van de Koloniën (Oost- en Westvierdeparten) als cultuurhistorisch waardevol landschap ontbreekt. Voor de integratie van cultuurhistorie in de planvorming van de gemeente Weststellingwerf vormen het Streekplan in samenhang met de Cultuurhistorische Kaart en het Werkboek Landschap,Cultuurhistorie en Stedenbouw de basis. De Cultuurhistorische kaart bevat een gedetailleerde weergave van de aanwezige cultuur-historische elementen en structuren in de provincie Fryslân. Het kan daarmee een belangrijk hulpmiddel zijn voor de zichtbaarheid en ontsluiting van de cultuurhistorisch waardevolle elementen in de provincie. Een aantal attributes in Oost- en Westvierdeparten is al op de kaart weergegeven. Het gaat om de verkaveling en het merendeel van de (gedempte) waterstructuur (wijken). Het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid is echter niet als waardevol samenhangend gebied opgenomen. De geschiedenis van de Maatschappij wordt ook niet benoemd in de beschrijvingen van de verkaveling en waterstructuur.

Omgevingsvisie provincie Fryslân
Tussen 2016 en 2018 stelt de provincie Fryslân een Omgevingsvisie op. Hierin krijgt cultuurhistorie en erfgoed een plek. De visie is gerelateerd aan de eerder genoemde thematische structuurvisie "Grutsk op 'e romte", waarin de Koloniën van Weldadigheid genoemd zijn als landschappelijk en cultuurhistorisch waardevol gebied met een wereldwijd relevante geschiedenis.

3.3.3 Provincie Overijssel

Omgevingsvisie Provincie Overijssel
De provincie Overijssel heeft haar beleid voor de fysieke leefomgeving vastgelegd in de Omgevingsvisie Overijssel en bijbehorend uitvoeringsprogramma uit 2009. Het koloniegebied van Willemsoord gelegen in de gemeente Steenwijkerland valt in de Omgevingsvisie onder twee gebiedsaanduidingen:

- Het koloniegebied Willemsoord ten zuiden van de Paasloregel/Koningin Wilhelminalaan: dit gebied valt onder de aanduiding "buitengebied met accent veelzijdige gebruiksruimte". Het gaat om een mixlandschap met landbouw (melkveehouderij en akkerbouw), natuur, water en wonen. De ontwikkeling van de landbouw is in deze gebieden sturend voor de gebieds-ontwikkeling. De ambitie om voort te bouwen op de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen staat voorop. Een combinatie van ruimte voor landbouw, vrije tijd, wonen en overige bedrijvigheid met behoud van en versterking van cultuurhistorische, natuurlijke en landschappelijke elementen is in dit gebied sturend voor de gebiedsontwikkeling. Grootschalige landbouw krijgt in het gebied de ruimte, maar voor de inpassing in kleinschalige landschappen zullen heldere gebruiksregels worden opgesteld. Bij het uitwerken van dergelijke gebruiksregels kan de OUV worden meegenomen.
- Het koloniegebied ten noorden van de weg: dit gebied valt onder de aanduiding "buitengebied met accent productie". Verdere modernisering, schaalvergroting en intensieve veehouderij zijn

er mogelijk. Het gaat om gebieden waar het ruimtelijk maatwerk van lanen, waterlopen, lintbebouwing en bosstroken optimaal in harmonie zijn met schaalvergroting. De nadruk op de landbouwfunctie past bij het karakter van de koloniën en de werelderfgoed-nominatie, maar de inzet op schaalvergroting kan gevolgen hebben voor de logica van het historische landschap en de OUV. Bij een aanwijzing tot werelderfgoed zal goed gekeken moeten worden naar de mogelijkheden voor schaalvergroting passende bij de OUV. Het is daarbij positief dat de visie sterk de nadruk legt op het voortbouwen op de kenmerkende structuren van agrarische landschappen bij ruimtelijke ontwikkelingen om zo ruimtelijke kwaliteit te behouden en versterken. De typering van het jonge heide- en broekontginningslandschap, waarin de dragende lineaire structuren van de lanen, bosstroken, waterlopen en de ontginningslinten met erven en de grote ruimtematen (openheid) het beeld van dit landschap zijn gaan bepalen sluit goed aan bij de kernwaarden uit de OUV en biedt aanknopingspunt om te kunnen sturen op behoud van de OUV.

De ruimtelijke ontwikkelingen moeten ook wanneer de gemeente afwijkt van de omgevingsvisie gepaard gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de Catalogus Gebiedskenmerken. De omgevingsvisie kent thans geen bijzondere status toe betreffende de erfgoedwaarde van de kolonie Willemsoord. Hier ligt een opgave richting toekomst om bij de herziening of een actualisatie van de provinciale Omgevingsvisie de cultuurhistorische waarden van Willemsoord ook expliciet te benoemen en mee te wegen bij toekomstige ontwikkelingen.

Cultuurbeleid
Het erfgoedbeleid is uitgewerkt in de Cultuurnota 2013 – 2016 "De Kracht van Cultuur: Creatief verleden, heden en toekomst" en het Uitvoeringsprogramma Cultuur Overijssel 2013 – 2016, beide vastgesteld in 2012. Centraal in het beleid staat: "behoud en ontwikkeling van de culturele identiteit van Overijssel".

3.4 Gemeenten

3.4.1 Steenwijkerland

Ruimtelijk beleid
De gemeente Steenwijkerland werkt vooruitlopend op de Omgevingswet aan de Omgevingsvisie Steenwijkerland, waarin de gemeente voor een periode van 10 tot 15 jaar de richting van haar omgevingsbeleid bepaald. In samenspraak met de lokale stakeholders is een toekomstagenda opgesteld waarin zeven centrale thema's zijn benoemd die om een integrale benadering vragen. De Omgevingsvisie gaat over de identiteit van Steenwijkerland en over de ambities op de zeven thema's. Daarnaast worden meerdere thematische visies en programma's uitgewerkt met een meer uitvoeringsgericht karakter zoals een Woonvisie.

In de Toekomstagenda wordt aangegeven dat Steenwijkerland een landelijke gemeente is met agrarische bedrijvigheid, de natuurlijke omgeving en de recreatie als kenmerkende elementen voor de identiteit van de gemeente. Deze elementen komen centraal te staan in de verdere ontwikkeling van het buitengebied, waarbij recreatie en toerisme als belangrijke kans voor de toekomst worden gezien.

Voor de uitwerking van de waarden van het landschap wordt zolang de Omgevingsvisie nog in wording is het LOP en de strategische visie voor het buitengebied gevolgd. Voor het cultuurhistorisch 'sterke element' Willemsoord wordt ingezet op een verdere versterking van de cultuurhistorie, zichtbaar en aansluitend op het landschap. Intensivering en transformatie worden nodig geacht om het gebied aantrekkelijk te houden. De uitwerking van de strategische visie voor het buitengebied biedt afdoende bescherming voor de OUV en de karakteristiek van het landschap op basis van het LOP sluit aan bij de OUV.

De ruimtelijke bescherming van het koloniegebied is geborgd in meerdere bestemmingsplannen, de beheersverordening buitengebied en (achterliggende) beleidsnotities:

- *Bestemmingsplan Noordelijke Kernen*: Het bestemmingsplan is van toepassing op de bebouwde kom van Willemsoord aan het wegenkruis Steenwijkerweg/Paasloregel-Koningin Wilhelminalaan binnen het Olde Meinenbos en de spoorlijn en Rijksweg A32. Binnen het plangebied liggen zowel de bebouwing direct aan het historisch lint als de omliggende naoorlogse uitbreidingswijken. Het bestemmingsplan noordelijke kernen heeft een conserverend karakter. Voor geheel nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen of (grootschalige) uitbreidingen van bedrijfsfuncties of andere activiteiten die een ruimtelijke uitstraling hebben op de omgeving is een aparte planologische besluitvorming noodzakelijk. De bescherming van de cultuurhistorische waarden verankert door de opname van een toegesneden dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie, op basis van de gebieden met een hoge ruimtelijke kwaliteit uit de Beleidsnotitie Noordelijke Kernen. In Willemsoord is de dubbelbestemming gelegd over het historisch lint en de aangrenzende bebouwing. De dubbelbestemming omvat daarmee de belangrijkste iconische attributes uit de OUV: de hoofdwegenstructuur met laanbeplanting en de gemeenschappelijke voorzieningen op het kruispunt en de bebouwingsstructuur. De belangrijkste attributes uit de OUV zijn daarmee afdoende beschermd. Aanvullend geldt een vergunningsplicht voor het gedeeltelijk of geheel planten of rooien van bomen en het veranderen van de stedenbouwkundige of landschappelijke structuur.
- *Bestemmingsplan Verblijfsrecreatieterreinen Steenwijkerland*: In de bufferzone Willemsoord liggen drie verblijfsrecreatieterreinen: De Bosrand, Het Veentje en Vakantiepark 't Eeser Heideveld. Het grootste deel van de terreinen is ingericht met permanente (sta)caravans. Op 't Eeser Heideveld zijn daarnaast een aantal passantenplaatsen beschikbaar. Voor de drie terreinen is het Bestemmingsplan verblijfsrecreatieterreinen Steenwijkerland van kracht en er geldt de enkelbestemming Recreatie, Recreatieterreinen 1 en de dubbelbestemming Archeologie, waarde 2. Het bestemmingsplan is hoofdzakelijk een beheersgericht plan waarin planologische regels zijn opgenomen voor de vergunde situatie. In het plan wordt geen uitbreiding van de recreatieterreinen mogelijk gemaakt. De mogelijkheid tot plaatsing van stacaravans op deze terreinen is een bestaande situatie die zo is bestemd. Om uitbreiding te voorkomen is in het vigerend bestemmingsplan binnen het recreatieterrein een maximum gesteld aan het aantal stacaravans. De flexibiliteit voor de ondernemer is beperkt tot de bestaande grenzen en met name gericht op de inrichting van de terreinen. Als het maximumaantal nu nog niet is bereikt, kunnen binnen het bestemmingsplan nog stacaravans bijgeplaatst worden. Dit is een recht in het bestemmingsplan en zal daarom als gegeven moeten worden beschouwd. Om te voorkomen dat het landschap wordt aangetast door ontwikkelingen op het gebied van recreatie, zijn in het bestemmingplan per landschapstype noodzakelijke randvoorwaarden voor inpassing in het landschap opgenomen. Om de

recreatieterreinen in te passen in dit landschap is het bestemmingsplan een groene randzone rondom de terreinen opgenomen, die echter niet overal even sterk is beschermd. Het negatieve effect van de plaatsing van stacaravans in het landschap is door de landschappelijk inpassing met een groengordel om de terreinen ondervangen. De bestaande situatie wordt als gegeven beschouwd.

- *Beheersverordening Buitengebied Steenwijkerland*: Er loopt een pilot om het *overkoepelend bestemmingsplan buitengebied* in het kader van de Crisisherstelwet met verbrede reikwijdte vast te mogen stellen (planning 2017) en daarmee vooruit te lopen op het omgevingsplan zoals dat vanuit de Omgevingswet (verwachte inwerkingtreding per 2018) op termijn wordt vereist. In die pilot zal mogelijke met een dubbelbestemming gewerkt worden. Tot dan is voor het buitengebied de beheersverordening van kracht. Voor de bebouwde kom van Willemsoord en de verblijfsrecreatieterreinen zijn afzonderlijke bestemmingsplannen van kracht. Een deel van de kernzone Willemsoord ligt in het gebied waarvoor de beheersverordening van kracht is. De beheersverordening kent geen dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie. De beheersverordening is een tussenstap tussen de *beleidsnotitie bestemmingsplan buitengebied* (2012) en de uitwerking van het nieuwe omgevingsplan buitengebied. De beleidsnotitie biedt het toetsingskader voor nieuwe ontwikkelingen en initiatieven. Hoofddoelstelling van de beheersverordening/bestemmingsplan buitengebied is dat ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied mogelijk moeten blijven, mits de kernkwaliteiten van het landschap behouden of versterkt worden. Hiertoe voorziet de beheersverordening in een aanlegvergunningstelsel. De voorwaarde van behoud of versterking van de kernkwaliteiten van het landschap bij nieuwe ontwikkelingen biedt voldoende basis om te kunnen sturen op de bescherming van de OUV. De beschrijving van de karakteristiek van het landschap is in lijn met de OUV. De beleidsuitgangspunten en randvoorwaarden voor archeologie, cultuurhistorie en landschap bieden een passend kader om te kunnen sturen op behoud en bescherming van de OUV. Nieuwe ontwikkelingen die niet binnen de regels van de verordening passen moeten een afzonderlijke vergunning verkrijgen of een planprocedure doorlopen, waarbij ook de provinciale eis inzake versterking van de ruimtelijke kwaliteit geldt.

Steenwijkerland heeft met de *Integrale Visie Openbare Ruimte Steenwijkerland: Openbare ruimte in conditie* in 2007 een beleidskader voor het ontwerp, inrichting, beheer, en het onderhoud van de openbare ruimte in Steenwijkerland voor de periode van 20 jaar vastgelegd. De visie functioneert als handboek en toetsingskader voor ingrepen in de openbare ruimte. Uitgangspunt is dat de vormgeving en inrichting van de openbare ruimte aansluit bij de (historische) omgeving en identiteit van Steenwijkerland. De wensbeelden en uitgangspunten per deelgebied sluiten op hoofdlijnen aan op de OUV. De richtlijnen zetten in op een behoud van en het voortbouwen op de gebiedseigen karakteristieken per kern en in het landelijk gebied. Hiertoe behoort ook het beschermen van beeldbepalend groen, het stimuleren van streekeigen bebouwing en het realiseren van streekeigen erfbeplanting. Uitgangspunt is dat nieuwbouw aan dient te sluiten bij de 'natuurlijke' kavelgrootte en de bestaande rooilijnen en dat historische wegen- en waterstructuren worden hersteld of versterkt. De richtlijnen bieden zo veel handvatten om de OUV goed te kunnen borgen. In de *Beleidsnota Groen* is eveneens in 2007 een kaderstellende visie op de aanleg, het beheer en het onderhoud van het openbaar groen voor een periode van 10 jaar vastgesteld. Deze nota is van belang voor de omgang met de laanbeplanting in Willemsoord. In het kader van de werelderfgoednominatie is uitgangspunt betreffende het behoud en versterken van de streekeigen identiteit en het afmaken, herstellen en versterken van landschappelijke

structuren van belang. De laanbeplanting is, waar nog aanwezig, benoemd als groene drager. De bomen (bijvoorbeeld rode beuk bij onderwijzerswoning) en beplantingsstructuur in de lanen is niet afzonderlijk historisch beschermd via bijvoorbeeld een bomenlijst. Er is wel een kapverordening die voorziet in een herplant plicht indien kap wordt toegestaan.

Erfgoed beleid
In de integrale *erfgoednota Steenwijkerland 2012-2014* staat het erfgoedbeleid van de gemeente voor monumentenzorg, archeologie en landschap uitgewerkt. Ambitie is het erfgoed in gebruik en beleving een waardevol en gewaardeerd onderdeel te laten uitmaken van de samenleving en daartoe: het erfgoed te behouden, waar het kan te ontwikkelen of in te zetten bij ruimtelijke ontwikkelingen en de beleving ervan te vergroten. Een van de actiepunten is de nominatie van Willemsoord voor de UNESCO werelderfgoedlijst. De nominatie is daarmee formeel onderdeel van het erfgoedbeleid. De verschillende regelingen uit het erfgoedbeleid zijn belangrijke instrumenten of kaders voor de bescherming van de OUV. In de *Erfgoedverordening* regelt de gemeente de aanwijzing en instandhouding en het toezicht op gemeentelijke monumenten, waaronder de gemeentelijke monumenten die als attributes zijn aangewezen: de Joodse Begraafplaats aan de Pol en Hoeve Utrecht (Koningin Wilhelminalaan 42). Deze verordening biedt een grondslag om in de toekomst attributes die thans geen monumentale status kennen aan te kunnen wijzen als gemeentelijk monument (het gaat hierbij om de algemene begraafplaats Vredehof). Voor de kruising geldt dat die thans wel planologisch maar niet specifiek historisch beschermd is. De bescherming van de kruising wordt vanuit het bestemmingsplan geboden doordat de positie van de gebouwen via de bouwblokken vast is gelegd en is geborgd. Mogelijk wordt er onderzoek gestart naar de locatie van de synagoge, badplaats en school teneinde op basis daarvan de exacte locatie aan te kunnen wijzen en daar een archeologische bescherming op te kunnen vestigen.

Het welstandsbeleid van de gemeente Steenwijkerland is uitgewerkt in de *Welstandsnota*. De uitvoering van de welstandstoets is in handen van de Welstandscommissie van Het Oversticht. De Welstandsnota is geschreven om te inspireren en de burger inzicht te geven in het kader voor de beoordeling voor hun bouwplannen. Binnen de gemeente Steenwijkerland zijn 29 landschappelijke deelgebieden en kernen onderscheiden met elk gebiedsspecifieke welstandscriteria. Willemsoord ligt in het stuwwallandchap tussen Oldemarkt en De Eese. Het merendeel van de kernzone is gelegen in het deelgebied heideontginningslandschap rond Willemsoord. Een klein deel van de kernzone aan het meest westelijke uiteinde van Paasloregel ligt in het Kampenlandschap. De opdeling is echter niet van invloed op de samenhang van het welstandsbeleid in het werelderfgoed omdat in het betreffende gebied geen gebouwde attributes aanwezig. De herziening van de Welstandsnota loopt gelijk op met de ontwikkeling van het nominatiedossier en de uitwerking van de OUV en biedt de mogelijkheid om waar nodig op de OUV toegesneden welstandseisen op te nemen.

3.4.2 Westerveld

Ruimtelijk beleid
In de *structuurvisie Westerveld* staat de voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen voor de gemeente Westerveld tot 2025 op hoofdlijnen. Vertrekpunt voor de visie is de identiteit van Westerveld: een groene, agrarische gemeente met een ongekende rijkdom aan cultuurhistorische, landschappelijke en ecologische waarden. Behoud en versterking van de cultuurhistorische, landschappelijk en andere kernkwaliteiten is de basis. Daarmee wordt voor de koloniegebieden in

de gemeente geanticipeerd op de OUV en de status die delen van het koloniegebied kennen als beschermd dorpsgezicht. In de beschrijving van de ruimtelijke structuur van de gemeente is het erfgoed van de Maatschappij van Weldadigheid specifiek aangemerkt als cultuurhistorisch waardevol. Het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord is aangegeven op de structuurvisiekaart. Tevens is een aantal wegen uit de OUV (attributes) aangemerkt als historische wegen. Frederiksoord/Wilhelminaoord en Boschoord zijn op de kaart eveneens specifiek aangemerkt als parels; hoogtepunten van het cultureel erfgoed in Westerveld. In de afzonderlijke dorpenpaspoorten die in samenhang met de structuurvisie zijn opgesteld is voor de dorpen in het koloniegebied (met uitzondering van Zorgvlied) om aandacht gevraagd voor de cultuurhistorische waarden van het kolonielandschap in relatie tot de nominatieprocedure voor een UNESCO Werelderfgoedstatus. De visie geeft daarmee voldoende sturing om in de ontwikkeling van toekomstig beleid en toetsing van ruimtelijke ontwikkelingen buiten het bestemmingsplan te kunnen sturen op behoud van de OUV.

Voor het koloniegebied gelden verschillende bestemmingsplannen. Deze bestemmingsplannen zijn zodanig ingericht dat van daaruit een goede bescherming en mogelijkheden tot sturing op het in overeenstemming met de OUV komen tot een adequate inpassing van ontwikkelingen. De betreffende bestemmingsplannen zijn:

- *Bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord:* Op 25 januari 2011 is het bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord en Wilhelminaoord van de gemeente Westerveld vastgesteld. Sindsdien zijn enkele omissies in het bestemmingsplan geconstateerd, welke noodzaakten tot aanpassing van dit bestemmingsplan. Daarnaast heeft de Maatschappij van Weldadigheid verzocht de regeling en de verbeelding op enkele onderdelen te herzien ter bescherming van de karakteristiek van de koloniewoningen en de karakteristieke woningen binnen het beschermd dorpsgezicht. Deze wijzigingen zijn opgenomen in de correctieve herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord (vastgesteld 31 maart 2015). Omdat de correctieve herziening slechts op onderdelen het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord herziet, is deze moeilijk leesbaar. Vanwege de digitale verplichting kunnen beide plannen uitsluitend afzonderlijk worden geraadpleegd. Om toch een goed raadpleegbaar bestemmingsplan te kunnen publiceren op www.ruimtelijkeplannen.nl, is de nu voorliggende geconsolideerde versie gemaakt. Deze geconsolideerde versie is een samenvoeging van het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord en de correctieve herziening Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord. In deze versie zijn de regels en de verbeelding opgenomen als ware het één bestemmingsplan. Deze geconsolideerde versie heeft geen juridische status, maar geeft wel de juridische regeling tot dusver weer. Voor de officiële vigerende regelgeving wordt verwezen naar beide bestemmingsplannen afzonderlijk. De toelichting van het bestemmingsplan Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord is opgenomen als bijlage bij het consolidatieplan. Tevens is deze te raadplegen bij het bestemmingsplan Frederiksoord-Wilhelminaoord.
  Inhoudelijk kent het bestemmingsplan een beschermend karakter, maar is het ook ontwikkelingsgericht. Met het bestemmingsplan wil de gemeente ‘door middel van een zorgvuldig toegesneden regulering de karakteristieken van het gebied beschermen en behouden, maar daarnaast ook nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden creëren, onder meer ter verhoging van de leefbaarheid van het gebied’. In het bestemmingsplan is hiertoe onder meer een regeling opgenomen voor het terugbouwen en nieuw bouwen van 62 koloniewoningen,

het herstel van de kenmerkende waterstructuur (o.a. de herinrichting van de zwaaikom van de Westerbeeksloot) en het behoud en herstel van de laanbeplanting en karakteristieke wegenstructuur. Het plan onderkent en beschermt daarmee de bijzondere cultuurhistorische waarde van het gebied. De beschrijving van de ruimtelijke karakteristiek in de toelichting is op structuurniveau in lijn met de OUV. De nominatie van het gebied tot UNESCO werelderfgoed is eveneens in de toelichting benoemd. Het merendeel van de attributes uit de OUV is al in het bestemmingsplan geborgd door middel van de (combinatie van een) dubbelbestemming waarde cultuurhistorie, de bestemming wonen karakteristiek en de (conserverende) bestemmingstoekenningen.

- *Bestemmingsplan Buitengebied:* Het bestemmingsplan Buitengebied vormt het planologisch kader voor ontwikkelingen in het landelijk gebied van de gemeente Westerveld. Het bestemmingsplan heeft binnen de nu gekozen begrenzing voor de kernzone betrekking op delen van Boschoord en Wateren en het zuidelijk deel van Frederiksoord, tussen de M.E. van de Meulenweg en de Wapserveensche Aa en tussen de Hoofdweg en de Burgemeester Wijnoldyweg. Het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord, Zorgvlied, een boerderijerf op de kruising van Wateren en de Lange Drift, het terrein van vakantieboerderij de Alberthoeve in Wateren en het terrein van de Stichting Trajectum rondom Hoeve Boschoord vallen buiten het plangebied. Voor deze gebieden zijn afzonderlijke bestemmingsplannen opgesteld. Het bestemmingsplan is hoofdzakelijk conserverend van aard. Het landschap en de cultuurhistorie van Westerveld zijn randvoorwaardenstellend voor de overige functies in het buitengebied en voor de nieuwe ontwikkelingen. Het beeldkwaliteitsplan, behorend bij het bestemmingsplan buitengebied, en de welstandsnota vormen samen het toetsingskader voor ontwikkelingen die gevolgen hebben voor het landschap. In buitengebied is structuur volledig beschermd via aanlegvergunningenstelsel. Dat stelsel is geheel aan cultuurhistorische waarde gehangen. De instrumenten om te kunnen sturen op het behoud en de bescherming van de OUV zijn in het bestemmingsplan daarmee aanwezig.
- *Bestemmingsplan Hoeve Boschoord:* Het bestemmingsplan heeft betrekking op de zorglocatie van Stichting Trajectum rondom Hoeve Boschoord. In het gebied zijn Hoeve Boschoord, een gebouw aan de Jongkindt Coinchlaan (onderdeel van de zorgboerderij de Eikenhof van Stichting Trajectum), een waterpartij en een aantal perceelsgrenzen als ondersteunende attributes benoemd ter uitwerking van de OUV. Het betreft echter geen iconische attributes die specifieke bescherming behoeven. De ruimte die binnen het bestemmingsplan wordt geboden voor glastuinbouw tot een maximum bebouwde oppervlakte van 2.500 m2 vereist een goede landschappelijke inpassing mede ter bescherming van de OUV.
- *Bestemmingsplan Kleine kernen:* Het bestemmingsplan heeft binnen het koloniegebied betrekking op de kern Zorgvlied ten noorden van de Verwersweg/Wateren. Het bestemmingsplan is conserverend van aard en voorziet erin dat structuur kenmerken van de Dorpsstraat (secundaire wegenstructuur) en de Verwersweg/Wateren (hoofdwegenstructuur met laanbeplanting en voor- en overtuinen) behouden blijven. In het gebied ligt ook de locatie van het Landbouwinstituut Wateren dat onderdeel is van het verhaal van de koloniën.
- *Bestemmingsplan De Alberthoeve Wateren:* Het bestemmingsplan heeft betrekking op het terrein van het recreatiebedrijf De Alberthoeve aan de Wateren in Wateren. Het bestemmingsplan maakt uitbreiding van de Alberthoeve mogelijk, op basis van een eerder opgesteld inrichtingsplan. De planvorming uit 2011 wordt in het kader van de werelderfgoednominatie als een gegeven beschouwd.

In de gemeente is er een witte vlek door niet vastgesteld Bestemmingsplan Residence Frederiksoord. Begin 2016 is de Maatschappij van Weldadigheid weer eigenaar van de gronden geworden en gaat gemeente er nu planologisch weer mee aan de slag. De nu nog planologisch in technische zin zwakke plek in bestemmingsplan zal daarmee worden opgepakt. In het gebied wordt mogelijk ruimte geboden aan de bouw van zes nieuwe koloniewoningen. De bescherming van het erfgoed is in hart van Frederiksoord wel geregeld op basis van het rijksbesluit beschermd dorpsgezicht en de monumentenstatus van de gebouwen, maar dat moet dus nog worden opgevolgd door bestemmingsplan. Op het gebied zijn tot die tijd wel dezelfde beschermde regels van toepassing als in het bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht. Deze regels bieden voldoende bescherming en mogelijkheden tot sturing op ontwikkelingen ter bescherming van de OUV. Wel dient voor dit gebied alsnog een bestemmingsplan te worden uitgewerkt.

De gemeente beschikt over een *Landschapontwikkelingsplan* (LOP) dat ten grondslag ligt aan de structuurvisie en meerdere bestemmingsplannen. De gemeente heeft een afzonderlijk *Bomenbeleidsplan* opgesteld van waaruit een bijdrage wordt geleverd aan de bescherming en het behoud van de in het koloniegebied aanwezige waardevolle laanstructuren en bosgebieden. Op basis van de bomenlijst is voorzien in de bescherming van waardevolle bomen in het gebied. Het bomenbeleid is verankerd in de APV en bestemmingsplannen en wordt geborgd via een kapvergunningenstelsel.

Erfgoedbeleid
In de *Welstandsnota* is het welstandsbeleid voor de gemeente Westerveld uitgewerkt. Bij de indeling in verschillende welstandsgebieden heeft cultuurhistorie een belangrijke rol gespeeld. Voor gebieden die beeldbepalend zijn in de gemeente is afzonderlijk beleid opgesteld om de kwaliteit van de gebieden te kunnen beschermen. Deze gebieden zijn aangemerkt als bijzonder welstandsgebied. De welstandscriteria voor deze gebieden moeten de instandhouding van de bestaande waarden bevorderen. Het gebied van de Maatschappij van Weldadigheid binnen het beschermd dorpsgezicht is een van de gebieden waarvoor specifiek welstandsbeleid is ontwikkeld. In dit beleid is onderscheid gemaakt in beschermde koloniewoningen, niet beschermde bestaande koloniewoningen, nieuwe koloniewoningen in linten met bestaande woningen en nieuwe koloniewoningen in niet bebouwde linten. In aanvulling op het bestemmingsplan zijn in de Welstandsnota voor deze bebouwing criteria voor detaillering, materiaal- en kleurgebruik en erfinrichting opgenomen.

Voor de niet cultuurhistorisch waardevolle bebouwing binnen het beschermd gezicht zijn de criteria voor de planmatig ontworpen woongebieden (uitbreidingswijken) van toepassing. Voor het bedrijventerreintje in Wilhelminaoord gelden de criteria voor bedrijventerreinen. Beide gebieden vallen onder een regulier welstandsbeleid.

Voor de bebouwing in de kernzone buiten het beschermd dorpsgezicht gelden de criteria voor het buitengebied, natuurgebieden (voor het gebied binnen het Nationaal Park Drents-Friese Wold) en recreatieterreinen (voor de recreatieterreinen binnen de kernzone). Voor de karakteristieke en monumentale panden in het buitengebied geldt een bijzonder welstandsbeleid. Voor de overige bebouwing binnen de welstandsgebieden geldt een regulier welstandsbeleid, met dien verstande dat voor agrarische bebouwing, bedrijfsgebouwen en schuren voor het materiaal- en

kleurgebruik het kleurenschema van de Maatschappij van Weldadigheid geldt. Het welstandsbeleid voor de gemeente Westerveld biedt goede mogelijkheden tot behoud en bescherming van de OUV.

De gemeente beschikt over een *erfgoedverordening* (uit 2014 welke in 2017 wordt herzien ingevolge de erfgoedwet) op grond waarvan de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en gemeentelijke beschermde stad- of dorpsgezichten en de instandhouding ervan kan worden geregeld. Deze verordening biedt een grondslag om attributes die geen monumentale status kennen of delen van de kernzone die thans buiten het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord vallen, na het verkrijgen van de UNESCO status gemeentelijk een beschermde status toe te kennen.

De gemeente is een grote monumentengemeente en krijgt het vertrouwen en de vrijheid vanuit de Rijksdienst Cultureel Erfgoed om eigen afwegingen te maken en rond specifieke ontwikkelingen wordt er aanvullend advies gevraagd bij de RCE, Commissie ruimtelijke kwaliteit.

3.4.3 Weststellingwerf

In het *Structuurplan Weststellingwerf* presenteert de gemeente een integrale en overkoepelende visie op hoofdlijnen voor de toekomstige (ruimtelijke) ontwikkeling van het gemeentelijk grondgebied van Weststellingwerf voor de periode 2000-2015. Het plan is bedoeld als integraal toetsingskader en uitwerkingskader voor afwegingen en inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen op de (middel)lange termijn. De wens van behoud van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit van het landelijk gebied is vertaalt in een strikt beleid met betrekking tot dorps- en lintuitbreidingen. De vestiging van nieuwe burgerwoningen in het buitengebied wordt uigesloten. De specifieke kolonieontginning van Oost- en Westvierdeparten is benoemd als landschappelijk kenmerk binnen de heideontginning, waarbij in de bebouwing aan weerszijden de kolonievestiging van kleine boerderijen vanuit de Maatschappij van Weldadigheid deels nog herkenbaar is. Ook zijn het wegenkruispunt tussen Oost- en Westvierdeparten en de Nieuweweg/Koningin Wilhelminalaan en de richting van de verkaveling (perceelsgrenzen) als cultuurhistorisch waardevol aangegeven. De visie uit het Structuurplan biedt voldoende garanties tot behoud en bescherming van de OUV en vormt daarvoor geen bedreiging. Het Structuurplan zal in het kader van de Omgevingswet worden vervangen door een nog op te stellen omgevingsvisie.

Op 24 april 2015 is het bestemmingsplan Buitengebied in werking getreden. Het plan zal naar verwachting op het moment van nominatie onherroepelijk zijn vastgesteld. Het plangebied bestaat uit het hele buitengebied van de gemeente Weststellingwerf, met uitzondering van camping De Driesprong in Langelille. Het plan is overwegend conserverend van karakter en gebaseerd op meerdere door de raad vastgestelde Nota's van Uitgangspunten. Hoofdlijn voor het ruimtelijk beleid is dat het landschap sturend is voor de toekomstige inrichting en het gebruik van de ruimte. Het gebied wordt onder meer benoemd als eigendom van de Maatschappij van Weldadigheid. Toekomstige ontwikkelingen dienen plaats te vinden in onderlinge samenhang en gericht te zijn op de mogelijkheden van het landschap. De beoordeling van ontwikkelingen op de ruimtelijk kwaliteit is maatwerk en wordt op onderdelen nader uitgewerkt in specifieke toetsingskaders (inpassing paardenbakken en schuilstallen).

Op het gebied van cultuurhistorie volgt de gemeente het overzicht van waardevolle cultuurhistorische elementen op de *Cultuurhistorische Kaart Fryslân*. Unieke landschapselementen

en cultuurhistorische waarden zijn beschermd via een dubbelbestemming of specifieke bestemming of aanduiding in het bestemmingsplan. In het bestemmingsplan is dit gedaan door een verwijzing naar een van de bijlagen. Hoewel dat formeel geen dubbelbestemming is heeft het in de praktijk wel een soortgelijke werking. Waar Cultuurhistorisch waardevolle zaken liggen geldt op die manier een dubbelbestemming Cultuurhistorie 1, artikel 30: mede bestemd ter behoud bescherming en herstel van cultuurhistorische waarden. Deze bepaling geldt voor erven, beplanting en de bouwwerken en ook het landschappelijke geheel maar geldt niet voor de structuur van het landschap. Daarvoor geldt het kader dat het *Landschapsbeleidsplan Zuidoost Fryslan 2004-2014*[3] biedt, maar is het open karakter van het landschap en de verkavelingstructuur (bijvoorbeeld aanplant populieren of coniferen kan lastig worden tegengehouden) minder expliciet vanuit de cultuurhistorische waarde beschermd. In het kader van het bestemmingsplan is tevens onderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarden in het gebied. De eisen en bepalingen uit het bestemmingsplan buitengebied tot behoud van ruimtelijke, landschappelijke en in delen van het gebied cultuurhistorische kwaliteit, bieden voldoende mogelijkheden om op het behoud en de bescherming van de OUV te kunnen sturen.

Erfgoedbeleid

Het welstandsbeleid van de gemeente is vastgelegd in de *Welstandsnota Weststellingwerf* en het *Beeldkwaliteitsplan cultuurhistorisch waardevolle gebieden*. De gemeente benut het welstandsbeleid als mogelijkheid om de cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectonische waarden in de verschillende gebieden te beschermen en een rol te laten spelen bij de ontwikkeling en beoordeling van bouwplannen. De uitvoering van de welstandstoets is in handen van de Welstandscommissie van Hûs en Hiem. In de nota zijn 12 typologische gebieden onderscheiden met elk een eigen set van welstandscriteria. West- en Oostvierdeparten ligt in het landelijke gebied en is aangewezen als een bijzonder welstandsgebied, waarop de hoogste welstandsbeoordeling van toepassing is. Op termijn zal de welstandsnota worden gewijzigd en zal daarin een aparte aanduiding komen voor de Oost- en Westvierdeparten. Hierbij wordt wat betreft de landschappelijke kenmerken en structuren zoals de laanbeplanting en het grid aangesloten bij het *Landschapsbeleidsplan*. Wat betreft de gebouwen wordt aangesloten bij het *Beeldkwaliteitsplan cultuurhistorisch waardevolle gebieden*, dat onderdeel uitmaakt van het bestemmingsplan. Dit biedt een kader voor een goede inpassing van de uitbreiding van woningen, de nieuwbouw van bijgebouwen en de erfinrichting binnen de kenmerken en kwaliteiten van de cultuurhistorisch waardevolle gebieden in de gemeente, waarbij Oost- en Westvierdeparten een van de onderscheiden waardevolle gebieden is en zo een goed instrument voor sturing en toetsing op het behoud en de bescherming van de OUV in de Vierdeparten.

3.5 Waterbeheerder: waterschap Drents Overijsselse Delta

De Oorden en Parten liggen in het beheersgebied van het waterschap Drents Overijsselse Delta. Het Waterbeheerplan bevat het integrale beleid van het waterschap en de activiteiten en maatregelen die daaruit voortvloeien. Het beheerplan voorziet er in dat bij het beheer van het

[3] Voor het landschap is op basis van de landschapstypen uit het Landschapsbeleidsplan een gebiedsindeling opgesteld. Oost- en Westvierdeparten behoren tot de hoogveenontginningen. Dit plan biedt ook de grondslag voor het gemeentelijk kapbeleid en de toepassing van de kapverordening.

watersysteem ook nevenfuncties van het water als recreatief gebruik en cultuurhistorie worden bediend. Doelstelling voor de nevenfunctie cultuurhistorie is: “het beschermen en verstevigen van de cultuurhistorische, archeologische en architectonische waarden die een directe relatie hebben met oppervlaktewateren en dijken”.

Het waterschap voert projecten uit in (delen van) de Oorden en Parten. Het projectgebied Beekherstel Middenloop Vledder Aa omvat een klein deel van de kernzone, ter hoogte van Doldersum. Om de verdroging in het gebied aan te pakken richt het project zich op een aanpassing van de waterhuishouding van het beekdal van de Vledder Aa van een landbouwkundige ontwatering tot een ontwatering gericht op de natuurfunctie (planning fase 1: eind 2013 en 2014). De ingrepen hebben geen gevolgen voor het behoud van de OUV. De Maatschappij van Weldadigheid is nog in overleg met het waterschap over het herstel van de Westerbeeksloot.

De waterhuishoudkundige structuur van het koloniegebied ligt wat betreft de slootstructuren en afwatering vast in de Keur en de Legger van het waterschap.

4 Organisatie

4.1 Koloniemanagement in Oorden en Parten

4.1.1 Bestuurlijke verantwoordelijkheid

Voor Oorden en Parten dragen de gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf gezamenlijk de bestuurlijke verantwoordelijkheid. De gemeenten zijn elk op het niveau van de burgemeester of portefeuillehouder vertegenwoordigd in de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid. De gemeenten hebben onderling afgesproken gezamenlijk op te trekken in het kader van de nominatie en deze aanpak ook na nominatie te zullen doorzetten. Uitgangspunt is dat in gezamenlijkheid en op basis van consensus wordt samengewerkt bij de nominatie en dat na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus deze werkwijze wordt gecontinueerd rond het behoud en de bescherming van de OUV en uitvoering van de overige maatregelen uit het managementplan. Indien daar aanleiding toe is zal ook in de toekomst worden voorzien in een gecoördineerde informatievoorziening richting de raden bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijke informatieve raadsbijeenkomst van de drie gemeenten. Voornemen is om het draagvlak bij de raden actief te onderhouden via onder meer excursies. Het gezamenlijk laten besluiten van de raden in een vergadering is juridisch niet mogelijk.

4.1.2 Coördinatiemechanisme Oorden en Parten

De gemeenten voeren waar nodig en aan de orde bestuurlijk overleg over de instandhouding van de OUV en uitvoering van de managementmaatregelen. Daarmee wordt voorzien in een bestuurlijk coördinatiemechanisme waarbij de drie gemeentebesturen op dit dossier goed gecoördineerd en afgestemd opereren en daarover waar nodig en wenselijk tijdig afstemmen en samenwerken met respectievelijke provincies. Voor Weststellingwerf geldt dat de provincie Fryslân de gemeente heeft gedelegeerd inzake het UNESCO dossier. Het kan dat ook Overijssel de keuze dit te doen richting Steenwijkerland voor de kolonie III Willemsoord. Drenthe heeft als siteholder een eigen rol en positie in het UNESCO dossier en richting de Kolonie I en II waar het de gemeente Westerveld betreft.

De gemeenten dragen bestuurlijk en ambtelijk in gezamenlijkheid en op basis van consensus zorg voor een goede coördinatie van de uitvoering van het managementplan. De coördinatiestructuur c.q. het coördinatiemechanisme Oorden en Parten bestaat uit:

- een bestuurlijk overleg tussen de primair verantwoordelijke gemeentebestuurders voor het dossier. Deze bestuurders kunnen ieder voor zich indien dat noodzakelijk of wenselijk wordt geacht een overleg beleggen. De bestuurders dragen intern hun gemeente zorg voor een adequate informatievoorziening richting college en raad.
- Per gemeente wordt een koloniemanager aangewezen voor de uitvoering van de managementmaatregelen binnen de koloniegebieden die in de betreffende gemeente zijn gelegen, de afstemming met de provincie, het samenspel met betrokken partners (agrariërs, dorpsbelangen, Maatschappij van Weldadigheid, Stichting Heideveld) en de inbreng richting de siteholder en het overkoepelend programmabureau. Deze koloniemanagers komen naar behoefte bij elkaar ter coördinatie en afstemming van de activiteiten.

In de nominatiefase is feitelijk in grote lijnen al op deze wijze gewerkt waarbij per gemeenten een trekker was aangewezen met een vervanger. Daarmee werd er ook direct in voorzien dat meerder

disciplines (met name ruimte en erfgoed) per gemeente beschikbaar kwamen en onderdeel uitmaken van het coördinatiemechanisme. Voorstel is deze insteek en vorm van capacitybuilding ook in de toekomst op het moment dat de UNESCO werelderfgoedstatus wordt verkregen voort te zetten. Daarbij kan wel worden opgemerkt dat de inzet na nominatie qua aard, intensiteit en omvang verandert. Het op consensus gebaseerde coördinatiemechanisme vraagt om inzet en discipline van de ambtelijke ondersteuning, zoals het elkaar tijdig informeren en betrekken. De aanpak borgt dat de aandacht voor lokale gevoeligheden en de feeling per gemeente richting politiek en samenleving behouden blijft. Het biedt bovendien voldoende garanties te komen tot een goede onderlinge afstemming, uitwisseling en voorbereiding van zaken betreffende het UNESCO dossier en in gezamenlijkheid te komen tot een zo eenduidig mogelijke aanpak bij managementmaatregelen en het omgaan met en inpassen van nieuwe ontwikkelingen. De structuur is bovendien redelijk flexibel en borgt de continuïteit doordat medewerkers elkaar op onderdelen tijdelijk kunnen assisteren indien dat wenselijk of nodig is kunnen vervangen.

4.1.3 Koloniemanagement

Iedere gemeente voorziet in de eigen bestuurlijke ondersteuning en de uitvoering van de werkzaamheden die nodig zijn om na nominatie de te verkrijgen status als UNESCO werelderfgoed waar te kunnen blijven maken. Iedere gemeente draagt vanuit het operationeel management een eigen verantwoordelijkheid rond het beheer van de property en het (doen) realiseren van de benodigde managementmaatregelen in de drie koloniën. Op uitvoerend niveau wordt per kolonie op maat voorzien in het operationele koloniemanagement. De gemeenten dragen zorg voor de inrichting daarvan, waarbij: in kolonie I dit geheel bij Westerveld ligt, in kolonie II het een combinatie van de gemeenten Westerveld en Weststellingwerf is en in kolonie II een combinatie van de gemeenten Steenwijkerland en Weststellingwerf. In kolonie I en II bestaat de wens om na het verkrijgen van de werelderfgoedstatus de Maatschappij van Weldadigheid en de landbouworganisaties te vragen actief te participeren in het koloniemanagement en de uitvoering van het managementplan. Voor kolonie III is dit niet aan de orde omdat de Maatschappij van Weldadigheid daar geen bezittingen kent.

De aangewezen koloniemanagers verrichten vanuit het coördinatiemechanisme van de drie gemeenten in regie de onderstaande taken:

- Zorg voor regie en coördinatie op het langdurig behoud en de bescherming van de OUV conform het managementplan.
- Zorg voor afstemming en coördinatie betreffende de betrokkenheid en het samenspel met de stakeholders inclusief burgerparticipatie.
- Zorg voor afstemming en coördinatie gericht op het beschikbaar krijgen van voldoende middelen (mensen, kennis en geld) voor de uitvoering van de managementmaatregelen.
- Zorg voor het tijdig signaleren en onderkennen van de effecten van ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de OUV en het treffen van passende maatregelen en waar nodig deze tijdig door te zetten naar de sitemanager.
- Voorbereid zijn vanuit het coördinatiemechanisme Oorden en Parten op en om kunnen gaan met risico's en calamiteiten.
- Zorg voor een adequate informatievoorziening in het kader van monitoring en rapportage van de landen aan UNESCO via de siteholder.

- Het in gezamenlijkheid vanuit Oorden en Parten uitdragen van het werelderfgoed via communicatie, educatie, kennis (onderzoek en uitwisseling), voorlichting en promotie en marketing in Oorden en Parten.
- Zorg dragen voor een adequate inbreng in de centrale programmaorganisatie en in de werkgroepen die vanuit die programmaorganisatie worden ingesteld. Daarbij kan via de trekkers van de drie gemeenten een beroep worden gedaan op daar aanwezige capaciteit en deskundigheid.

4.2 Positie en rol provincies Drenthe, Fryslân en Overijssel

De provincie Drenthe heeft vanuit haar rol als voorlopig siteholder een dubbelpositie. De provincie naast haar rol als siteholder tegelijkertijd een belangrijke partner voor de gemeente Westerveld bij het behoud en de bescherming van de OUV in die gemeente, maar heeft ook een eigenstandige positie voor het provinciaal belang inzake uiteenlopende beleidsvelden. Gemeente en provincie hebben in dat kader intensieve contacten waarbij ook de ontwikkelmogelijkheden van het gebied nadrukkelijk aan de orde komen. De gemeente en de provincie vervullen ieder een eigenstandige rol en positie in het UNESCO dossier en dat zal ook na nominatie zo blijven. Voor de provincie is het verkrijgen van de status van UNESCO werelderfgoed een speerpunt in het beleid en voor het bestuur. De provincie heeft aangegeven na het verkrijgen van deze status als (mede) siteholder op te willen treden en een voortrekkersrol te willen vervullen bij het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan

De provincie Fryslân heeft in de fase van de nominatie bestuurlijk de besluitvorming, betreffende de deelname aan de stuurgroep voor het dossier gedelegeerd aan de gemeente Weststellingwerf. De provincie heeft in deze fase financieel bijgedragen aan het dossier en kenbaar gemaakt ook na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus medewerking te zullen verlenen aan het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan.

De provincie Overijssel heeft in 2015 kenbaar gemaakt de nominatie te ondersteunen en zich te beraden over de wijze waarop haar rol concreet gaat invullen. Hierover wordt overlegd met de gemeenten Steenwijkerland, Ommen en Hardenberg. Mogelijkheid is dat de besluitvorming betreffende de deelname aan de stuurgroep voor het UNESCO dossier aan één van deze gemeenten wordt gedelegeerd. De provincie heeft in de nominatiefase financieel bijgedragen aan het dossier en kenbaar gemaakt ook na het verkrijgen van de status medewerking te zullen verlenen aan het behoud en de bescherming van de OUV en de uitvoering van het managementplan.

4.3 Klankbordgroep Oorden en Parten

In Oorden en Parten is al vroeg in het nominatieproces een klankbordgroep samengesteld waar gemeenten en betrokken maatschappelijke organisaties en belangengroepen de nominatie van Oorden en Parten als onderdeel van de Werelderfgoed nominatie Koloniën van Weldadigheid bespreken en waar het kan proberen tot afspraken over de invulling en uitwerking ervan te komen. De samenstelling van de klankbordgroep is in de tijd steeds verder verbreed en uitgebreid. Naast de Maatschappij van Weldadigheid hebben de regionale LTO's, de recreatiesector en plaatselijke belangen er zitting in. Voornemen is om na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus de klankbordgroep in stand te houden als gremium voor overleg en reflectie op het management gericht op het behoud en de bescherming van de OUV in Oorden en Parten en

de tijdige signalering van nieuwe ontwikkelingen die op het gebied afkomen. De gemeenten zullen samen met de klankbordgroep bepalen wat ná nominatie de rol van de klankbordgroep in relatie tot het koloniemanagement is gericht op een goed en professioneel samenspel vanuit het koloniemanagement met de klankbordgroep.

4.4 Relatie met de partners in het gebied

Naast de Maatschappij die grote delen van de gronden en gebouwen in de koloniegebieden van Westerveld en Weststellingwerf in bezit heeft zijn er in de Oorden en Parten een groot aantal eigenaren en terreinbeherende partijen. Dit is inherent aan de privatisering die in het kader van de doorontwikkeling vanuit de stichtingsperiode zich in de vrije koloniën heeft gemanifesteerd. Eigenaren en gebruikers van gronden en gebouwen en overige belanghebbenden hebben zich op diverse manieren georganiseerd in het gebied via landbouworganisaties, dorpsbelangen of specifieke overlegstructuren. Al deze partijen zijn vertegenwoordigd in de klankbordgroep en de gemeenten kennen daarnaast veelal uiteenlopende overleggen met de landbouworganisaties, dorpsbelangen en ondernemersverenigingen. Ná het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus worden met enkele van deze organisatie, naast hun rol en positie in de klankbordgroep, nadere (proces)afspraken gemaakt over hun rol bij de bescherming van de OUV, bijvoorbeeld vast te leggen in een convenant.

4.4.1 Maatschappij van weldadigheid

De Maatschappij van Weldadigheid heeft in de kolonie I en II een aanzienlijk bezit aan gronden en gebouwen. In kolonie III heeft de Maatschappij geen bezittingen omdat deze in het verleden in Willemsoord aan private partijen zijn verkocht. In kolonie I en II is de Maatschappij een belangrijke uitvoerende partij voor het koloniemanagement, waarbij grote delen van de gronden en gebouwen zijn verpacht aan agrariërs, die eveneens een rol spelen bij het in standhouden van de structuur van het landschap. De Maatschappij heeft in 2016 een eigen visie op de toekomst opgesteld. De Maatschappij is in aanzet een beheerorganisatie maar kent daarnaast ook een ontwikkelopgave die zich het meest concreet manifesteert rond de bouw van de 62 koloniewoningen, de herbestemming (invullen met nieuwe passende functies) van leegkomende monumentale gebouwen en de ontwikkeling van het Koloniecentrum. Van oudsher vervult de Maatschappij een rol bij het uitdragen van het verhaal van de kolonietijd. Deze rol krijgt de komende jaren meer invulling vanuit één geschiedenis, vijf verhalen en het ontwikkeling van het in eigendom verkregen Koloniecentrum als één van de vier bezoekerscentra van de Koloniën van Weldadigheid. De hiervoor geschetste positie van de Maatschappij vraagt in kolonie I en II met name vanuit de gemeente Westerveld om een structurele afstemming en overleg tussen gemeente en de directie van de Maatschappij.

4.4.2 Stuurgroep integrale gebiedsontwikkeling Westerveld

In de gemeente Westerveld wordt in het Koloniegebie gewerkt aan een integrale gebiedsontwikkeling. Hiervoor is een afzonderlijke stuurgroep met organisatiestructuur ingesteld waarin de gemeente Westerveld, de provincie Drenthe en de Maatschappij van Weldadigheid de krachten rond deze gebiedsontwikkeling bundelen. Afstemming van deze stuurgroep met de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid c.q. de sitemanager is wenselijk en verloopt in aanzet via de koloniemanager van de gemeente Westerveld.

4.4.3 Landbouw

Landbouw is veruit de belangrijkste gebruiker (pachter of eigenaar) van gronden en gebouwen in het koloniegebied en daarmee een belangrijke partij voor het in standhouden van het cultural landscape waarvoor het koloniegebied de werelderfgoedstatus beoogd te verwerven. De landbouw is in het koloniegebied verschillend georganiseerd, deels via LTO, deels via lokale vertegenwoordiging, maar deels ook ongeorganiseerd.

4.4.4 Overige partners

In het gebied worden de belangen van bewoners en bedrijven behartigd vanuit diverse dorpsbelangen en ondernemersverenigingen. Niet agrarische gronden en gebouwen zijn in gebruik (pacht en eigendom) van uiteenlopende particulieren (bewoners en bedrijfjes). In Kolonie III is de Stichting Het Heideveld een belangrijke partij met bezittingen in het koloniegebied. Diverse recreatieondernemers zien kansen rond de nominatie en het verkrijgen van een status als UNESCO werelderfgoed en zijn zich aan het verenigen.

4.5 Informatievoorziening bewoners

Het streven is om door te gaan met het periodiek organiseren van informatiebijeenkomsten voor bewoners over de stand van zaken en ontwikkelingen en kansen in het werelderfgoed. De informatievoorziening aan bewoners en lokaal actieve bedrijven zal daarnaast via de reguliere kanalen van voorlichting en communicatie worden verzorgd zoals omschreven in hoofdstuk 5 van dit katern

5 Omgaan met trends en ontwikkelingen

5.1 Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management

5.1.1 Gemeenschappelijk en gedragen ambitie

De Koloniën van Weldadigheid hechten grote waarde aan een gemeenschappelijk en gedragen beheer van het "cultural landscape". Vanuit de start van de nominatie heeft consensus in de aanpak en het betrekken van lokale en regionale partners alsmede de mensen die in het landschap wonen, werken, landbouw bedrijven en/of recreëren veel aandacht gekregen en dit wordt na de erkenning gecontinueerd. Het is de ambitie ook het verhaal van de geschiedenis vanaf het ontstaan van de Koloniën en de wijze waarop deze zich hebben doorontwikkeld uit te dragen en voor een breed publiek bekend en toegankelijk te maken.

De Koloniën zijn er van doordrongen dat de gezamenlijk van de zeven koloniën nodig is om deze geschiedenis goed voor het voetlicht te brengen en de partijen zijn bereid daarin nu en in de toekomst met elkaar gezamenlijk in te investeren om zo dit unieke landschap dat een bijzondere historie van Nederland en België markeert ook voor toekomstige generaties te behouden. De lange termijn strategie voor het management van de zeven Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend is en een inspiratiebron vormt voor een duurzame ontwikkeling van deze gebieden. Met het oog hierop is ondermeer Koers op Kolonielandschap als inspiratiedocument al vroeg in het nominatieproces opgesteld. Toekomstige ontwikkelingen en trends zullen op basis van een vroegtijdige signalering worden vertaald in een uniforme aanpak rekening houdende met de onderlinge verschillen tussen de koloniën en het instrumentarium van beide landen.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Vanuit het gemeenschappelijk belang en besef dat de Koloniën in gezamenlijkheid het gehele verhaal van de historie vertellen en zichtbaar maken spannen de partijen in iedere kolonie zich onder regie van de stuurgroep en de sitemanager in voor een adequaat beheer van het landschap en met de representatieve bebouwing en deze te onderhouden, te beschermen en waar nodig op onderdelen te revaloriseren.
- Gericht op het komen tot een uniforme aanpak van ontwikkelingen en trends komen deskundigen uit de partnerorganisaties tenminste één keer per jaar bijeen om de mogelijkheden daartoe te verkennen. Thema's die op de agenda kunnen komen zijn de plaatsing van duurzame energievoorzieningen en historiserend bouwen

5.1.2 Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid

De Koloniën van Weldadigheid kennen een gemeenschappelijke coördinatie en regie op het beheer van de zeven Koloniën. De provincie Drenthe en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen) treden op als siteholder. Bestuurlijk is er een stuurgroep ingesteld waaronder de siteholder opereert. Een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit kan advies verlenen aan zowel de siteholder als koloniemanager. Vanuit de partijen die zitting hebben in de stuurgroep zijn menskracht en middelen vrijgemaakt voor het sitemanagement. De siteholder draagt zorg voor adequaat beheer van de Werelderfgoedsite als geheel. De siteholder zet de

activiteiten, die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, in gang en zorgt ook voor de communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage. De koloniemanagers zijn verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de property, de bufferzone, alsmede het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied mogelijk kunnen optreden. De ontwikkeling van de vier bezoekerscentra vanuit één gezamenlijk concept wordt mede vanuit private initiatieven vorm gegeven. In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen waarmee op structurele basis wordt overlegd en afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid bij de bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van het erfgoed. De Koloniën van Weldadigheid betrekken eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed. Het management biedt continuïteit van de inbreng van de omgeving en van de inbreng van bijzondere expertise bij het beheer en behoud van de kwaliteit van het erfgoed.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De provincie Drenthe is bereid na het verkrijgen van de UNESCO status als werelderfgoed de rol van 'siteholder', eerste aanspreekpunt, in Nederland op zich te nemen.
- De gemeenten en de provincies (al dan niet via delegatie) dragen zorg voor een adequate vertegenwoordiging in de stuurgroep en inbreng in het programmabureau.
- Voor de drie koloniën is door de gemeenten waar nodig in afstemming met de provincies voorzien in een coördinatiemechanisme op bestuurlijk en operationeel niveau. Dit laatste verloopt via de per gemeente aangewezen koloniemanager.
- Per gemeente wordt één koloniemanager aangewezen, waarbij per kolonie en overkoepelend voor de drie koloniën zorg wordt gedragen voor een gecoördineerd management.
- De provincie Drenthe heeft beide bezoekerscentra aangewezen als musea van provinciaal belang en ondersteunt deze structureel en pleegt daarenboven een extra impuls op de ontwikkeling van het Koloniecentrum Frederiksoord. De gemeenten faciliteren de partners in het gebied die zorg dragen voor de inrichting en het beheer van het bezoekerscentrum.

5.1.3 Beheer en bescherming vanuit de overheid

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid waarbij wetten en regels zijn geregeld via twee stelsels:

- Het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming.
- Het stelsel van het (onroerend) erfgoedbeleid.

Daarnaast geldt dat de natuurwaarden aanvullende beschermingsregimes kennen onder meer vanuit Europese regelgeving zoals Natura 2000.

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen Monumentenwet) is van kracht geworden in 2016 en richt zich op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde objecten (rijksmonumenten) en archeologische terreinen. De bescherming van de erfgoedwaarden ruimtelijk en functioneel verloopt tot 1 januari 2019 via de Wet Ruimtelijke Ordening. De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden regelt, zal ingaan in 2019.

Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. Dan wordt de nieuwe Natuurwet van kracht die op termijn opgaat in de Omgevingswet. Deze veranderingen in de wetgeving leiden tot veranderingen in het toekomstige instrumentarium dat in aanzet meer integraal en gebundeld van karakter wordt.

Op rijksniveau zal het werelderfgoed worden beschermd vanuit de instructiebepaling "werelderfgoed " . Deze instructiebepaling heeft betrekking op het gehele in Nederland genomineerde koloniegebied. De verder uitwerking en invulling van de deze instructiebepaling zal het Rijk in overleg met betrokken provincies, gemeenten en lokaal belanghebbenden uitwerken, waarbij ook gekeken wordt naar de overgangssituatie. De status van beschermd dorpsgezicht wordt door deze instructiebepaling vervangen.

Mochten niet-verwachte, grootschalige ontwikkelingen zich aandienen die een impact hebben op de OUV van de site, dan zal hiervoor een Heritage Impact Assessment worden uitgevoerd. De uitkomsten van de HIA worden betrokken bij de besluitvorming over de locatie en de uitvoering van de ontwikkeling.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Voor de Nederlandse partijen geldt dat provincies en gemeenten en lokale belanghebbend samen met het Rijk in aanloop naar de Omgevingswet de nadere uitwerking van de instructiebepaling "werelderfgoed" voor de Koloniën van Weldadigheid als levend landschap op maat vormgeven.
- De koloniemanagers en sitemanager zijn belast met een vroegtijdige signalering van ontwikkelingen met een te verwachten impact op de OUV. De provincies voorzien in hun omgevingsvisie in een vroegtijdige betrokkenheid bij dergelijke ontwikkelingen.
- De koloniemanagers dragen zorg voor een goede inbreng van deskundigen bij de jaarlijkse werkbijeenkomst van deskundigen gericht op het tijdig signaleren van ontwikkelingen en trends en het komen tot uniforme maatregelen ter bescherming van de OUV op dergelijke ontwikkelingen en trends.
- De Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit wordt advies gevraagd op ontwikkelingen en trends met te verwachten impact op de OUV en waar nodig wordt nader onderzoek uitgezet (HIA).
- De provincies en gemeenten onderkennen het aandachtspunt dat zij hun visies, plannen en instrumentarium (cultuurhistorische kaarten en kompas, welstandsbeleid) na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus bij actualisatie of het maken van nieuwe plannen afstemmen op de OUV en zo zorg dragen voor een passende inbedding van de bescherming van de OUV.
- De provincie Fryslân zal in de op te stellen Omgevingsvisie de werelderfgoednominatie meenemen zodat deze blijvend geborgd wordt in het provinciaal beleid.
- De provincie Overijssel en de gemeente Steenwijkerland zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale Omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie.
- De gemeente Steenwijkerland zal in haar Omgevingsvisie het belang van de Koloniën van Weldadigheid duiden en in het Omgevingsplan zullen de cultuurhistorische waarden worden uitgewerkt en worden geborgd.

Continueren bestaand beleid

- De provincie Drenthe investeert in het behouden en versterken van de positie van Frederiksoord c.a. als provinciaal belang en onderdeel van de kernkwaliteiten van Drenthe. Zij heeft dit verankerd in de Omgevingsvisie, Cultuurnota en het Cultuurhistorisch Kompas.
- De provincie Fryslân biedt vanuit de bestaande visies en plannen, de verordening en instrumenten, zoals het ruimtelijk kwaliteitsteam, inhoudelijk een goede grondslag voor de bescherming van de OUV.
- Het provinciale beleid van Overijssel biedt vanuit het beginsel dat ruimtelijke ontwikkelingen waarbij af wordt geweken van de omgevingsvisie gepaard dienen te gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de Catalogus Gebiedskenmerken een grondslag voor bescherming van de OUV.
- De gemeenten voorzien in een ruimtelijke bescherming van het koloniegebied en daarmee de bescherming van de OUV op basis van meerdere bestemmingsplannen (inclusief beheersverordening) veelal door het stellen van een dubbelbestemming cultuurhistorie en door het specifiek bestemmen van structuurelementen zoals wegen en kruisingen en de positie van de bebouwing in de bouwblokken.
- De gemeente Steenwijkerland draagt op basis van een vergunningplicht zorg voor het beschermen van de stedenbouwkundige en landschappelijke structuur en kent tevens een vergunningplicht voor het kappen van bomen, op basis waarvan een herplantplicht kan worden opgelegd bijvoorbeeld om laanstructuren in tact te houden of waardevolle bomen te herplanten.
- De gemeente Westerveld voorziet erin om voor het thans weer in bezit van de Maatschappij gekomen gebied van de Residence Frederiksoord, een nieuw bestemmingsplan op te stellen en dit plan op het moment van nominatie in werking te hebben. Tot die tijd is de bescherming geregeld op basis van het rijksbesluit beschermd dorpsgezicht.

5.1.4 Bescherming natuurwaarden

In de Nederlandse Koloniën behoren delen van de kern- en bufferzone tot het Natuurwerk Nederland, waardoor de natuurwaarden van deze gebieden zijn beschermd. In de nabijheid van de drie koloniën ligt het beschermde natuurgebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld dat tevens onderdeel is van het Nederlandse NatuurNetwerken (NNN). De directe omgeving van het koloniegebied maakt deel uit van een netwerk van natuurgebieden.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De provincies richten zich in hun omgevingsbeleid op het beschermen van de landschapstypologie en structuur. Drenthe richt zich specifiek op het behouden en versterken van de laanbeplanting langs de hoofdontsluiting, de ontginningsstructuur en de afwisseling tussen massa en ruimte en de kenmerkende bebouwingslinten en de onderlinge afstanden.

5.1.5 Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing

Zowel in België als in Nederland wordt voor de Koloniën vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie - grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend in de cultuurhistorische essentie van de

gebieden. In de Nederlandse Koloniën ligt de focus op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de koloniën. In de drie koloniën is mede vanuit de Maatschappij van Weldadigheid ingezet op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van het landschap en bebouwingsstructuren uit de kolonietijd, waarbij ook restauratie van bebouwing heeft plaatsgevonden. Op onderdelen is voorzien in verder onderzoek naar de staat van onderhoud en de behoefte aan restauratie, herstel en herbestemming.

5.1.6 Erkenning voor beheer en onderhoud van landschap en erfgoed

De afzonderlijke gebieden kregen internationale erkenning voor de wijze waarop zij tot dusver het landschap en erfgoed beheren en onderhouden. Omdat Westerveld cultuurhistorie gebruikt als drager voor haar identiteit en als verbindende factor tussen haar kernen, won deze gemeente op haar beurt in 2011 de BNG erfgoedprijs van de Bank Nederlandse Gemeenten. Inwoners worden actief betrokken en zijn enthousiaste deelnemers aan processen en projecten. In 2015 heeft de Maatschappij van Weldadigheid zich genomineerd voor de Europa Nostra Award en ontving een speciale vermelding van de jury.

5.2 State of Conservation

Voor Oorden en Parten geldt dat de basistypologie als vrije kolonie overal nog herkenbaar aanwezig is in het landschap en de bebouwing. Deels is ook het functioneel gebruik van gronden (landbouw en bosbouw) en gebouwen (onderwijs, zorg en opvoeding, kantoor Maatschappij van Weldadigheid) in lijn met het oorspronkelijke gedachtegoed van de Maatschappij van Weldadigheid. In het gebied bezit de Maatschappij van Weldadigheid nog aanzienlijke delen van de gronden en gebouwen in met name het beschermd dorpsgezicht van Frederiksoord-Wilhelminaoord, in Boschoord en in de Oost- en Westvierdeparten. Inherent aan de doorontwikkeling van de vrije koloniën is dat delen van de oorspronkelijke ontginning en de gebouwen overgegaan zijn naar private partijen. Willemsoord is in 1923 verkocht en geheel in handen van een groot aantal private partijen gekomen, maar ook elders in het koloniegebied heeft de Maatschappij gronden verkocht en het gebruik van gronden en gebouwen in pacht gegeven aan private partijen. Delen van de koloniegebieden zijn in eigendom gekomen van gemeenten, waterschappen en provincie. Dit betreft met name infrastructuur van wegen (inclusief laanbeplantingen), waterstructuren en openbare ruimtes. Dit maakt dat het onderhoud en beheer van de structuur en kenmerken van het landschap en de iconische bebouwing die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan in handen is van een groot aantal partijen, zoals de Maatschappij van Weldadigheid, agrariërs, overheden, terreinbeheerders als het Heideveld, particuliere eigenaren (bewoners en bedrijven).

De attributen die in Oorden en Parten zijn benoemd inzake de structuur van het landschap en de iconische bebouwing verkeren over het algemeen in goede conditie. De bescherming ervan is in aanzet goed geregeld op basis van het ruimtelijk en erfgoedbeleid van de overheden, waarbij voor sloop,verbouw en nieuwbouw in het beschermd dorpsgezicht en waar het monumenten betreft een vergunningplicht inclusief toetsing op welstand geldt.

Bij het benoemen van de attributes in het kader van de nominatie heeft er een beoordeling plaatsgevonden op de mate van herkenbaarheid, authenticiteit en integriteit van de typologie, structuur en iconische bebouwing. Daarbij is ook gekeken naar de staat van onderhoud.

Er heeft een beoordeling plaatsgevonden op basis van onderstaande indeling:

1. Attribuut is authentiek en integer en geeft een goed en beleefbaar beeld van hoe de attribuut er in de betreffende periode uitzag in de historische context.
2. Attribuut verbeeld wat het historisch was maar de historische context is niet goed bewaard.
3. Attribuut is aangetast element ten opzichte van het beeld op het moment van aanleg/bouw.
4. Attribuut betreft element dat niet uit de gekozen periode stamt maar waar wel de historische inplanting is gerespecteerd, met name plaatsing in en respecteren van het grid.

De structuur van het landschap is in alle drie de koloniën geplaatst in categorie 1 wat betreft de laanstructuren (primair en secundair) en een deel van de waterstructuren (niet alle oorspronkelijke waterstructuren zijn nog aanwezig omdat een deel is gedempt). Wat betreft het maatsysteem en het grid geldt dat deze nog steeds herkenbaar in het landschap aanwezig is en in Kolonie I en II nog het meest authentiek en integer aanwezig zijn. Wel is een deel (kern Wilhelminaoord) van de oorspronkelijke ontginning buiten de nominatie gehouden omdat het grid hier is verdwenen onder invloed van de ontwikkeling van deze kern. In Willemsoord is onder invloed van de privatisering de structuur van het grid nog wel herkenbaar maar oogt deze minder gaaf. De unieke kruising in Willemsoord is qua structuur behouden en planologisch beschermd.

Het beheer en onderhoud van het landschap is in handen van de eigenaren en gebruikers van de gronden. De gemeenten hebben het beheer en onderhoud van hun eigendommen geregeld in hun beheer- en onderhoudsplannen voor de openbare ruimte. De Maatschappij van Weldadigheid heeft als beherende organisatie de doelstelling het landschap in lijn met de cultuurhistorische waarden van de Maatschappij te beheren en te onderhouden. Dat geldt ook het functioneel gebruik van de gebouwen en gronden. In de overeenkomsten op basis waarvan de gronden en gebouwen door de Maatschappij in beheer en gebruik worden gegeven aan private partijen als agrariërs worden in dat kader eisen gesteld aan het beheer en onderhoud. Daarnaast voert de Maatschappij ook in eigen beheer onderhouds- en herstelwerkzaamheden uit. De diverse overige partijen moeten voor hun beheer en onderhoud binnen de vanuit de overheden gestelde kaders opereren. Dit geldt onder meer voor het kappen van bomen en het aanbrengen van veranderingen in landschapstructuren in het buitengebied en de linten en aan de bebouwing.

Wat betreft de iconische gebouwen geldt dat deze voor het merendeel zijn beschermd als (rijks)monument en in Frederiksoord-Wilhelminaoord tevens onderdeel zijn van het beschermd dorpsgezicht. De beoordeling van de iconische gebouwen op de vier hierboven aangegeven vierdeling komt voor het overgrote deel van de iconische bebouwing uit op 1 en 2 en voor enkele gebouwen geldt dat als deze categorie 3 zijn beoordeeld. Categorie 4 is niet toegewezen aan de iconische attributes maar geldt wel voor bijvoorbeeld de locatie in het grid van de nieuwbouw van 62 koloniewoningen. Voor de eigenaren van de iconische gebouwen met een monumentenstatus geldt een instandhoudingplicht en zij worden geacht hun gebouwen conform de monumentenstatus te onderhouden.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Het Rijk zal bottomup in samenspraak met de provincies en gemeenten en lokale belanghebbend tot een nadere uitwerking van de tekst die voor de Koloniën van Weldadigheid op basis van de Omgevingswet in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving wordt opgenomen. Deze tekst betreft de uitwerking van de instructiebepaling "werelderfgoed" die op grond van de Omgevingswet wordt afgeven. Het Rijk hecht er grote waarde aan de in de aanloop naar de Omgevingswet de nadere uitwerking van als levend landschap op maat vorm te geven samen met de partijen in het gebied.
- De gemeente Steenwijkerland overweegt onderzoek te doen naar de monumentale waarden van de algemene begraafplaats Vredehof, die thans geen monumentale bescherming geniet.

Continuering bestaand beleid

- Het Rijk heeft Frederiksoord-Wilhelminaoord aangewezen als beschermd dorpsgezicht.
- Het Rijk heeft meerdere gebouwen aangewezen als rijksmonument
- De gemeenten en in enkele gevallen de provincies hebben op basis van hun monumenten-/erfgoedverordening attributes aangewezen als beschermd monument.
- De gemeenten passen bij vergunningaanvragen voor (rijks)monumenten en in het beschermd dorpsgezicht welstandsbeleid toe en doen een adviesvraag bij de monumentencommissie.
- De gemeenten hebben in hun plannen voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en het groen gemeentelijke richtlijnen benoemd voor het behoud, onderhoud en beschermen van gebiedseigen karakteristieken, beeldbepalend groen, streekeigen bebouwing en erfbeplanting, waarbij historische weg- en waterstructuren worden beschermd, hersteld of versterkt. Deze kaders bieden een goede grondslag voor de bescherming van de OUV.

5.3 Factoren met impact op Oorden en Parten (OUV)

5.3.1 Ontwikkelingen en trends met impact op Oorden en Parten

In het kader van het managementplan zijn alle ontwikkelingen en trends die mogelijk nu of later van invloed kunnen zijn of worden op de OUV en de attributes van Oorden en Parten in beeld gebracht. Per relevant geachte ontwikkeling of trend is naast een korte beschrijving ook ingegaan op de managementopgave en te treffen maatregelen. Het betreft een levend landschap dat zich vanuit de Maatschappijtijd steeds verder heeft doorontwikkeld en waarin de landschappelijke structuren en kenmerken uit die tijd nog herkenbaar aanwezig zijn. Dit geldt ook voor een groot aantal nog aanwezige gebouwen, maar tegelijkertijd is in de loop van de jaren een groot aantal gebouwen komen te vervallen, van functie gewijzigd of door verbouw, aanbouw en nieuwbouw niet meer origineel. De doorontwikkeling die al in de tijd van de Maatschappij in gang is gezet is karakteristiek voor het huidige landschap en ook komende jaren noodzakelijk voor het behoud van de leefbaarheid en economische dragers in het gebied. Zonder deze dragende partijen is het in standhouden van het landschap en daarmee de structuren en kenmerken die vanuit de Maatschappijtijd in het landschap herkenbaar aanwezig zijn, een lastige opgave. Dit maakt dat op basis van een goede inpassing ontwikkelingen in het gebied nu en in de toekomst mogelijk moeten blijven. In algehele zin geldt dat de overheden en met name de gemeenten vanuit het vigerend beleid (bestemmingsplannen en erfgoedbeleid) al heldere eisen en kaders stellen aan dergelijke ontwikkelingen. Deze vigerende kaders vormen in beginsel een afdoende mogelijkheid om tijdig te kunnen sturen op de ontwikkelingen en het daarmee behouden en beschermen van de OUV en attributes. Tegelijkertijd ligt hier ook een aandachtspunt voor alle overheden (rijk, provincie,

gemeenten en waterschap) om intern de eigen organisatie tijdig ontwikkelingen met een mogelijke relevantie (bescherming OUV of ontwikkelkans) voor de UNESCO werelderfgoedstatus te onderkennen, intern af te stemmen en waar nodig te signaleren bij de koloniemanager en waar relevant de sitemanager.

Bedrijvigheid
Belangrijke ontwikkeling is de herbestemming en het hergebruik van vrijstaande agrarische gebouwen en leegstaande panden in Wilhelminaoord, maar ook elders in het koloniegebied. Dit geldt onder meer panden in Wilhelminaoord en in Boschoord de Hoeve Immer Moed en de Hoeve de Werkhorst. Op diverse plekken in het gebied liggen leegstaande agrarische bedrijfsgebouwen. In het kader van deze herbestemming kunnen zich in deze gebouwen nieuwe vormen van bedrijvigheid ontwikkelen met een te verwachten impact op het koloniegebied, maar gegeven de aard en omvang van deze bedrijvigheid is een negatieve impact voor de OUV naar verwachting niet aan de orde. Dit geldt ook voor de doorontwikkeling van bestaande bedrijvigheid in het koloniegebied. De planologische bescherming voorziet in het stellen van eisen voor een goede inpassing in het kolonielandschap. Indien zich effecten voordoen zijn die uiterst beperkt en goed inpasbaar door het stellen van nadere eisen aan de inrichting, ruimtelijke inpassing en ontsluiting. Het betreft in alle gevallen bedrijvigheid met een lagere milieubelasting (tot milieucategorie 3).

Andere ontwikkelingen die op meerdere plaatsen in het buitengebied en dan met name in de bufferzones mogelijk zijn betreffen:
- De vestiging van biomassabedrijven
- De plaatsing van (tijdelijke) affakkelinstallaties voor gaswinning/(proef)boringen
- De plaatsing van boogkassen bij kwekerijen (bufferzone Oostvierdeparten)

Het uitbreiden of nieuw vestigen van een bedrijf of bedrijfsactiviteit in het buitengebied is in de verschillende provinciale ruimtelijke plannen verschillend geregeld maar voorziet er in alle drie de provincies in dat er eisen aan de ruimtelijke kwaliteit inclusief landschappelijke en/of cultuurhistorische worden gesteld. Dergelijke kaders en regels staan ook in de bestemmingsplannen, waarbij in meerdere plannen nieuw vestiging is uitgesloten of beperkt is tot bestaande bedrijventerreintjes (naast Hoeve Marianne. Het betreft een levend landschap waar een bepaalde mate van doorontwikkeling nodig is om de leefbaarheid van het gebied in stand te houden. De regels die vanuit de bestemmingsplannen en welstand worden gesteld maken de kans op bedrijfsmatige ontwikkelingen die een tot negatieve impact op de te beschermen OUV leiden uiterst beperkt. Gekoppeld aan een omgevingsvergunning of planologische procedure kunnen eisen worden gesteld aan de ontwikkeling en de inpassing ervan waarbij rekening wordt gehouden met de landschappelijke structuren en kenmerken en waar aan de orde de monumentale status van bebouwing.

Managementmaatregelen
Continueren bestaand beleid
- Regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen en welstand worden gesteld beperken de kans op bedrijfsmatige ontwikkelingen die tot negatieve impact op de te beschermen OUV kunnen leiden.

- Gekoppeld aan een omgevingsvergunning of planologische procedure kunnen eisen worden gesteld aan de ontwikkeling en de inpassing van nieuwe of uitbreiding van bestaande bedrijvigheid

Wonen

In met name de gemeente Westerveld zijn er enkele kleinschalige ontwikkelingen in de sfeer van woningbouwplannen aan de orde die om een goede inpassing vanuit de OUV vragen. Het betreft:

- De Koloniewoningen van de Toekomst: Met dit herbouwproject in Frederiksoord-Wilhelminaoord (Westerveld) wordt vormgegeven aan het streven van de Maatschappij van Weldadigheid om het unieke en historische koloniegebied te behouden voor de toekomst door het te ontwikkelen. Doel is om de herkenbaarheid in landschap en bebouwing zoveel mogelijk te herstellen. De woningen worden in aanzet gebouwd op locaties waar door de eeuwen heen de oorspronkelijke woningen verloren gingen. Deze nieuwe koloniewoningen worden ingepast binnen het authentieke beeld van de karakteristieke lintbebouwing in de Koloniën van Weldadigheid. Het ontwerp, materiaalgebruik en energieverbruik zijn modern en de Koloniewoning van de Toekomst loopt qua comfort, duurzaamheid en energiebeheer ver vooruit op de huidige eisen. Dit bouwproject maakt dan ook deel uit van het overheidsprogramma "Excellente Gebieden". Het plan is met de zero emissie woningen ook een van de 19 projecten voor duurzame gebiedsontwikkeling in Nederland en van alle door het Rijk aangewezen gebieden inmiddels koploper wat betreft de realisatie van de doelen. In totaal worden er 62 woningen gebouwd binnen het beschermde grid van Westerveld. Over de uitwerking van het plan is intensief overleg gevoerd met de RCE, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, provincie Drenthe en gemeente Westerveld en is in het kader van Belvedere gezocht naar de mogelijkheden van nieuwbouw met een adequate inpassing van deze ontwikkeling in het beschermd dorpsgezicht en het grid. Het plan biedt een nieuw verdienmodel voor de leefbaarheid en de bescherming van op erfgoedwaarden gebaseerde ontwikkeling in het gebied. De erfpacht die op de gronden rust komt in een gemeenschappelijk fonds (voor periode van 10 jaar) voor investeringen in onrendabele cultuurhistorische opgaven in het gebied voor de gemeente Westerveld, de provincie Drenthe en de Maatschappij van Weldadigheid.
- Er bestaan plannen om het gebied van de tuinbouwschool opnieuw te ontwikkelen. Dit zal in lijn met de OUV gebeuren waarbij gedacht wordt aan een museale openbare functie voor dit gebied waarbij aandacht wordt gegeven aan de historische relatie met het land- en tuinbouwonderwijs uit het verleden.
- In de Oost- en Westvierdeparten zijn er in het lint beperkte mogelijkheden tot het uitbouwen van bestaande woningen, mits landschappelijk goed ingepast en aan de hoogste eisen van welstand wordt voldaan. Sloop (en nieuwbouw) is in principe niet toegestaan, tenzij bij calamiteiten zoals brand en instorting.
- Voor het buitengebied geldt in alle drie de gemeenten dat er in beginsel geen nieuwe woningen kunnen worden gebouwd.
- Voor de monumentaal beschermde gebouwen geldt een vergunningsplicht inclusief advisering van uit de monumentencommissie en toetsing op welstandseisen indien er plannen tot verbouw of sloop worden ingediend.

Aandachtspunt bij alle verbouw- en nieuwbouwplannen is:

- De juiste plaatsing op het grid

- Het voorkomen van historiserende nieuwbouw of vernieuwbouw.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De gemeente Westerveld heeft het in haar bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord na overleg met de Maatschappij, Rijk en provincie Drenthe mogelijk gemaakt om 62 nieuwe koloniewoningen in het grid te bouwen. De bouw van 62 koloniewoningen van de toekomst in Westerveld versterkt de leefbaarheid van het gebied en geldt als nieuwe verdienmodel voor Frederiksoord en Wilhelminaoord om onrendabele investeringen ter versterking van de cultuurhistorische waarden in het gebied mede te kunnen bekostigen. Over dit plan is intensief overleg gevoerd tussen de het programmabureau Belvedere, provincie, gemeente en de Maatschappij van Weldadigheid.
- Regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen (inclusief beeldkwaliteitplan en LOP) en welstand worden gesteld bij sloop-, verbouw- en nieuwbouwplannen bij een omgevingsvergunning, borgen dat woningbouwontwikkelingen ingepast worden op een bij de OUV passende wijze.

Recreatie en toerisme

Toerisme en recreatie zijn in alle drie de gemeenten een pijler voor de lokale economie, al is de omvang en intensiteit van de recreatieve druk op het gebied beperkt. De aanwezigheid van verblijfsrecreatie in het gebied is niet gebonden aan het kolonielandschap sec. In het gebied liggen ook andere trekkers zoals het Nationaal Park en diverse bosgebieden. Dit maakt dat een zekere uitbreidingsbehoefte van bestaande campings en overige verblijfsrecreatieve voorzieningen als B&B en hotel niet vallen uit te sluiten.

Het uitbouwen van bestaande recreatieve voorzieningen in of nabij het koloniegebied is in alle drie de gemeenten aan regels gebonden vanuit de bestemmingsplannen. Voor de uitbreiding van campings en verblijfsrecreatieparken geldt dat aan deze voorzieningen eisen zijn en worden wat betreft de landschappelijke inpassing.

In het koloniegebied van Willemsoord liggen in de bufferzone en deels op de rand met de kernzone camping de Bosrand, camping Het Veentje en vakantiepark ’t Eeser Heideveld. In het vigerend bestemmingsplan is binnen het recreatieterrein een maximum gesteld aan het aantal stacaravans. Als het maximumaantal nu nog niet is bereikt, kunnen binnen het bestemmingsplan nog stacaravans bijgeplaatst worden. Dit is een recht in het bestemmingsplan en zal daarom als gegeven moeten worden beschouwd. De landschappelijke inpassing van de campingterreinen is geregeld door een bestemming Groen om de terreinen. Behalve bij Willemsoord is er de camping de Moesberg in Westerveld (bufferzone) en zijn er kleinschalige (boerderij) campings in het gebied waaronder in de Oost- en Westvierdeparten (allen gelegen in de bufferzone), welke landschappelijk op basis van het vigerende bestemmingsplannen allen goed zijn ingepast.

De uitbreiding en ontwikkeling van nieuwe B&B’s en hotelaccommodaties is mede in het kader van herbestemming van bestaande gebouwen mogelijk mits het past binnen de kaders zoals die vanuit het bestemmingsplan en welstand zijn gegeven. Dit biedt voldoende kaders om bij dergelijke ontwikkelingen te kunnen sturen op het behoud en de bescherming van de OUV.

Het nieuwe bezoekerscentrum zal geen inbreuk vormen op het kolonielandschap omdat hiervoor gebruik wordt gemaakt van bestaande gebouwen. Mogelijk ontstaat er met het bezoekerscentrum enige toename in de bezoekersstroom naar het gebied. Deze toename is niet van dien aard dat hiervan enige impact op de OUV valt te verwachten. Het nieuwe bezoekerscentrum zal er wel toe leiden dat een herbestemming van de Koloniehof aan de orde komt.

In het koloniegebied is in het kader van de recreatieve ontsluiting voorzien in het versterken en uitbreiden van ruiter-, wandel- en fietsroutes. Bij de inpassing en aanleg van deze structuren wordt aangesloten op bestaande infrastructuur en nieuwe infrastructuur wordt aangelegd op een wijze die past bij de landschapskenmerken in het gebied. De nieuwe fysieke routestructuren die worden ontwikkeld om de Nederlandse koloniën over de weg en met de fiets en wandelpaden met elkaar te verbinden zal gebruik maken van bestaande structuren. Er valt daarmee vanuit de aanleg en uitbouw van de recreatieve infrastructuur op voorhand geen impact op de OUV te verwachten.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De uitbouw van verblijfsrecreatieterreinen is in het koloniegebied van Willemsoord op basis van een afzonderlijk bestemmingsplan gereguleerd en aan een maximum gebonden. Dit plan voorziet ook in een goede landschappelijke inpassing van de campings door de eis dat er omheen een groengordel moet zijn aangebracht.
- Voor de overige voornamelijk kleinschalige campings, B&B's en hotelvoorzieningen geldt dat de regels en eisen zoals die vanuit de bestemmingsplannen (inclusief beeldkwaliteitplan en LOP) en welstand worden gesteld bij sloop-, verbouw- en nieuwbouwplannen (omgevingsvergunning) voldoende mogelijkheden bieden om te sturen op het behoud en de bescherming van de OUV.
- Recreatieve routestructuren zijn en worden zodanig in het landschap ingepast dat ze geen impact op de OUV hebben.

Veranderend agrarisch gebruik

Oorden en Parten is van oudsher ontwikkeld als een vrije landbouwkolonie waarbij al kort na de start de eerste aanpassingen plaatsvonden in de sfeer van het vergroten van de huiskavels van eerst 2,4 naar 2,8 ha en in een latere fase de aanleg van hoeves met tot 50ha gronden. Gesteld kan dus worden dat schaalvergroting en modernisering zich al in en vanuit de stichtingstijd manifesteerde en zich heeft doorgezet tot op de dag van vandaag. Het oorspronkelijk grid en de verkaveling vanuit de kolonietijd zijn nog herkenbaar en zichtbaar in het landschap aanwezig. Tot op de dag van vandaag functioneren deze als onderlegger voor de agrarische bedrijfsvoering. De landbouw is daarmee bepalend geweest voor de doorontwikkeling van het landschap en een belangrijke drager en partij voor het behoud van de structuren en kenmerken die er vanuit de kolonietijd nog in het landschap aanwezig zijn.

In het koloniegebied zijn van oudsher meerdere agrarische bedrijven gevestigd. Dit geldt zowel de kernzone als de bufferzone. In het gebied manifesteren zich de in Nederland gangbare ontwikkelingen van schaalvergroting, modernisering (nieuwe stalsystemen en verlichting stallen) en verbreding (nevenfuncties in combinatie met landbouwactiviteiten zoals camping, theehuis of zorg). Ook treedt er op beperkte schaal en verandering van teelten op. In het gebied zijn enkele

intensieve veehouderij bedrijven gevestigd. In het kader van onder meer PAS is er in beperkte mate sprake van grondruil onder agrariërs. De gemeenten bieden in de bestemmingsplannen ruimte voor de voor de landbouw noodzakelijk schaalvergroting, modernisering en verbreding maar stellen daaraan wel eisen. De vigerende bestemmingsplannen voorzien er in dat dergelijke ontwikkelingen landschappelijk en in sommige plannen (Bestemmingsplan Buitengebied Weststellingwerf en Bestemmingsplan Beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord) ook in lijn met de cultuurhistorische waarden van het gebied, moeten worden ingepast. Diverse agrariërs pachten gronden of gebouwen van de Maatschappij waarbij de maatschappij in de overeenkomsten ook eisen stelt aan het gebruik van die gronden en gebouwen. Daarmee is op basis van het vigerende beleid er in voorzien ontwikkelingen in de landbouw goed in te passen in het landschap. Er is vanuit het vigerende beleid voldoende sturing mogelijk om deze ontwikkelingen in te passen in lijn met de OUV. Ook de provincies stellen eisen aan met name de inpassing van de schaalvergroting van de landbouw. Overijssel eist bij een buitenplanse uitbreiding van het bouwblok een kwaliteitsimpuls en ook Fryslân kent een vergelijkbare benadering vanuit de Nije Pleats.

Verwachting is dat net als elders in Nederland ook in het koloniegebied het aantal agrariërs zal teruglopen waarbij de gronden in het kader van de schaalvergroting worden opgekocht door andere agrariërs, maar dat agrarische gebouwen leeg komen te staan. Deze leegstand van bestaande agrarische gebouwen en de noodzaak tot functieverandering en gedeeltelijke herbestemming van deze gebouwen is als ontwikkeling onderkend en heeft onder meer tot specifiek gemeentelijk beleid geleid rond de aanpak ervan. In relatie met de OUV is van belang dat herbestemming en functieverandering in alle gemeenten aan regels is gebonden op grond van de vigerende bestemmingsplannen en welstand. In het gebied zijn er ontwikkelmogelijkheden voor kleinschalige glastuinbouw en de aanleg van boogkassen bij kwekerijen. Dit geldt als een gegeven recht op basis van de vigerende bestemmingsplannen. Het verbod op asbestdaken per 2020 kan voor agrarische sector van invloed zijn op andere dakmaterialen. Ook kan het zijn dat de saneringskosten zo hoog oplopen dat er gekozen wordt voor het bouwen nieuwe stallen. Optie is ook dat op dat moment de daken worden vervangen door zonnepanelen als dakbedekking.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Vanuit het vigerende beleid van de gemeenten en de provincies worden er eisen en regels gesteld aan de ontwikkelingen in de landbouw betreffende schaalvergroting, modernisering en verbreding en de functieverandering van bestaande agrarische bedrijfsgebouwen. Deze ontwikkelingen zijn daarmee op voorhand dusdanig gereguleerd en geïnstrumenteerd dat er ruimte wordt geboden voor ontwikkeling mits passend bij de landschapskenmerken van het gebied. Dit biedt tegelijkertijd de mogelijkheden tot sturing op behoud en bescherming van de OUV.
- De gemeente Westerveld onderkend de noodzaak te komen tot een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing van de mogelijkheid tot de realisatie van 2.500 m2 glastuinbouw die in het bestemmingsplan Hoeve Boschoord wordt geboden.

Infrastructuur en verkeer

Het koloniegebied wordt doorsneden door een snelweg en een spoorverbinding. Beide zijn als een gegeven te beschouwen. Daarnaast liggen er in het gebied diverse bestaande (provinciale en

gemeentelijke) wegenstructuren. Behoudens in de uitbreiding van de kernen zijn deze structuren als drager van de linten en de bebouwing nog in lijn met de structuur uit de maatschappijperiode.

Belangrijkste aandachtspunt is de herinrichting van bestaande wegen die tevens een attribute zijn vanuit de structuur van het landschap. Dit betreft de primaire en secundaire wegen met laanstructuren en de waterhuishoudkundige structuur. Wijzigingen in de infrastructuur zoals de herinrichting van wegen zijn noodzakelijk omdat eisen van verkeersveiligheid en het gebruik van de infrastructuur hiertoe noodzaken. Dit geldt ook het aanbrengen van een gedeeltelijke (half)verharding van bestaande zandpaden. De weginfrastructuur is in de meeste bestemmingsplannen vanuit een verkeersbestemming gereguleerd. Deze verkeersbestemming is niet heel strak gekoppeld aan de cultuurhistorische waarden van het gebied en kan dus nog beter worden ingeregeld en dit geldt ook het behoud van de structuurkenmerken van wegen. Bij de herstructurering van de Koningin Wilhelminalaan in Wilhelminaoord wordt een versobering doorgevoerd (herinrichting gepland in de helft 2016) maar was er wel spanning tussen de eisen vanuit de CROW richtlijnen en het aspect cultuurhistorie die het noodzakelijk maakten daartussen compromissen te sluiten. De in het velreden aangelegde rotonde Frederiksoord is aangelegd maar past niet in de structuur en geldt als een voldongen feit. Herinrichting speelt ook voor het karakter van andere gemeentelijke wegen (op basis van gemeentelijke verkeers- en vervoersplannen) en een deel van de Steenwijkerweg dat provinciale weg is. Ook daar worden vanuit de CROW richtlijnen aanpassingen aan weg vereist. Laan- en beplantingstructuren zijn daarbij meestal aanvullend beschermd vanuit een groenplan en de kapverordening.

Een bijzonder aandachtspunt is de aanleg van nieuwe nutsvoorzieningen zoals masten voor mobiele telefonie en voorzieningen voor glasvezel en breedband. In aanzet geldt dat dergelijk bouwwerken goed moeten worden ingepast in het landschap. Er is bij de gemeenten een strikt mastenbeleid waarbij wordt gestuurd op het inperken van een wildgroei aan masten en het delen van masten door providers.

In het welstandsbeleid van Westerveld worden expliciet kaders gesteld aan het materiaalgebruik in de openbare ruimte, inrichting en beheer van bermen en oevers, verlichting en bebordingsstijl, materiaalgebruik en belijning van de wegen. In Weststellingwerf en Steenwijkerland zijn dergelijke eisen minder expliciet aanwezig.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- De weginrichting wordt nu bepaald door het type verkeer en de positie in de hiërarchie van het verkeersstelsel. Deze hiërarchie is vastgelegd in profielen, boom- en ander groengebruik, materiaal en kleurkeuze, om zo comfort, duidelijkheid en een vlotte verplaatsing mogelijk te maken. Provincies en gemeenten dragen er zorg voor dat er na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus, bij een eventuele herinrichting van de wegen aandacht is voor de OUV en de beeldkwaliteit van het kolonielandschap (o.a. laanbeplanting).
- De structuur van het landschap is vanuit de bestemmingsplannen wat betreft de ligging van de weginfrastructuur vastgelegd, maar kan worden versterkt door meer aandacht te besteden aan de inrichting ervan.
- Structuurkenmerken als laanstructuren en beplantingen zijn geborgd vanuit het groenbeleid en via de kapverordening.

Erfgoed en archeologie
In het koloniegebied is Frederiksoord-Wilhelminaoord aangewezen als beschermd dorpsgezicht en daarnaast kennen diverse gebouwen een monumentenstatus. Voor deze gebieden gelden specifieke welstandseisen bij sloop-, verbouw of nieuwbouwplannen. Ook in andere delen van het koloniegebied gelden specifieke welstandsbepalingen (onder meer de linten in Oost- en Westvierdeparten).

De gemeente Steenwijkerland en de provincie Overijssel zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie. Herbestemming en restauratie van de monumenten in Willemsoord krijgt daarmee meer aandacht. Dit is ook van belang voor particulieren die de Monumentenwacht in willen schakelen. Het opnemen van Willemsoord in het provinciale beleid heeft mede invloed op de prioriteitstelling van de Monumentenwacht.

Aandachtspunt is dat vanuit de bestemmingsplannen de verkavelingstructuur en de perceelgrenzen als kadastrale grens niet kunnen worden beschermd. Dit geldt wel voor beplantingslijnen en sloten die veelal als onderdeel van de in de bestemmingsplannen opgenomen landschapskenmerken zijn geborgd. Dit leidt tot een indirecte borging van de perceelsgrenzen.

Op een aantal locaties in het koloniegebied zijn mogelijk archeologische waarden vanuit de kolonietijd in de ondergrond aanwezig. Hier kan het wenselijk blijken om nader onderzoek uit te zetten naar met name de locatie van de synagoge, school en badhuis bij de Pol in Willemsoord ter versterking van het Joodse deel van het verhaal.

Managementmaatregelen
Nieuwe maatregelen
- De gemeente Steenwijkerland en de provincie Overijssel zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van Willemsoord in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie.
- Uitvoeren van onderzoek naar de exacte locatie van de synagoge, school en badhuis in Willemsoord ter versterking van het Joodse deel van het verhaal. Uitgangspunt is deze locatie in situ te bewaren en geen archeologisch onderzoek uit te voeren.

Continueren bestaand beleid
- De gemeente Westerveld voorziet op basis van haar welstandsbeleid in een specifieke bescherming voor de gebieden van de Maatschappij van Weldadigheid in het beschermd dorpsgezicht en daarbuiten geldt het reguliere welstandsbeleid met dien verstande dat bij agrarische bebouwing, bedrijfsgebouwen en schuren voor het materiaal- en kleurgebruik het kleurenschema van de Maatschappij van Weldadigheid geldt.
- Buiten het beschermd dorpsgezicht gelden voor bebouwing met een monumentenstatus en daarnaast op basis van de bestemmingsplannen (op basis van een dubbelbestemming Cultuurhistorie) welstandsbepalingen ter bescherming van het erfgoed. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de advisering vanuit het Oversticht en Hûs en Hiem op het terrein van welstand, monumentenbeheer en ruimtelijke kwaliteit.

Natuur en landschap
In de diverse gemeenten en gemeentelijke bestemmingsplannen worden verschillende landschapstypen gehanteerd op basis waarvan de landschappelijke inpassing van ontwikkelingen in het landschap wordt getoetst en binnen kaders mogelijk wordt gemaakt. Deze typologie is niet eenduidig in het hele koloniegebied en met name in Willemsoord klopt de typologie niet met de structuur kenmerken van het kolonielandschap wat betreft de kavelstructuur en maatvoering van de percelen.

De gemeenten zetten in de buitengebieden in op het behouden en versterken van de aanwezige landschappen en landschappelijke structuren. Daarmee wordt in beginsel bescherming geboden tegen ontwikkelingen met een mogelijke negatieve impact op de OUV. Het laat onverlet dat er op kleine schaal inbreuken op met name de openheid en doorzichten in het landschap wordt toegestaan om een ontwikkeling mogelijk te maken.

Het Nationaal Park Drents Friese Wold biedt een extra bescherming omdat daar niet snel iets ingrijpends zal gebeuren. De ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur tussen Fryslân en Overijssel heeft geen effect op kolonielandschap. Het gaat om twee watergebieden die in verbinding met elkaar worden gebracht.

Managementmaatregelen
Nieuwe maatregelen
- Aandachtspunt voor de gemeenten Steenwijkerland is het beter in lijn brengen van de landschapstypen met de kenmerken en structuren van het kolonielandschap na nominatie.

Continueren bestaand beleid
- De gemeente Steenwijkerland heeft in de vigerende beheersverordening tot het moment dat het nieuwe omgevingsplan buitengebied in werking treedt erin voorzien dat voor het buitengebied om de kern Willemsoord de structuur en kenmerken van het landschap afdoende kunnen worden beschermd. In de planologische procedure voor buitenplanse ontwikkelingen is op basis van de beheersverordening een toetsing op de landschappelijke kenmerken van het gebied nodig. Dit biedt een grondslag om te kunnen sturen op de bescherming van de OUV.
- De gemeente Westerveld voorziet op basis van haar Bomenbeleidsplan in de bescherming en het behoud/onderhoud van de in het koloniegebied aanwezige laanstructuren en bosgebieden, waarbij de daadwerkelijke uitvoering van de maatregelen ter bescherming en het behoud en onderhoud voor een belangrijk deel in handen is van de Maatschappij van Weldadigheid. Op basis van een bomenlijst is voorzien in de bescherming van waardevolle bomen, uitgewerkt in een kapvergunningenstelsel.
- Het landschap is vanuit de bestemmingsplannen leidend voor het mogelijk maken en inpassen van ontwikkelingen.

Integraal waterbeheer
Wat betreft het waterbeheer liggen er in het gebied geen grote opgaven of ontwikkelingen. Op kleine schaal zal gezocht worden naar aanvullende mogelijkheden voor waterberging vanuit het waterschap. Mogelijk worden bij Boschoord enkele bestaande waterpartijen gedempt maar deze zijn niet relevant voor de OUV. Het waterhuishoudkundig beheer in het gebied kent op grond van de plannen van het waterschap geen risico's voor de OUV.

De bestaande waterinfrastructuur is qua structuur beschermd vanuit de bestemmingsplannen en het waterbeheerplan, Keur en Legger van het Waterschap. De Maatschappij en het Waterschap zijn in overleg met elkaar over het herstel van enkele kenmerkende waterstructuren zoals de Westerbeeksloot, waarbij rekening wordt gehouden met de cultuurhistorie.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Het Waterschap, de gemeente en de Maatschappij van Weldadigheid bepalen in overleg met elkaar de aanpak voor het herstel van de Westerbeeksloot.

Continueren bestaand beleid

- Het bestaande waterhuishoudkundig systeem in het gebied is beschermd vai specifieke bestemmingen en via de Keur en Legger van de waterschappen. Op grond van de plannen van het waterschap zijn er geen risico's voor de OUV en biedt het instrumentarium voldoende mogelijkheden voor sturing op het behoud en de bescherming van de OUV.
- Het Waterschap beheert de watergangen conform hetgeen is bepaald in haar beheerplan, de Keur en de Legger van het schap.

5.3.2 Klimaatverandering en milieueffecten

De wijzigingen van klimaatverandering zouden zich in het gebied kunnen manifesteren in de vorm van periodes van vernatting en verdroging. In aanzet biedt de waterhuishoudkundige infrastructuur en het instrumentarium van het waterschap voldoende mogelijkheden om deze effecten op te vangen in het gebied. Het koloniegebied geldt niet als een verhoogd risicogebied voor overstromingen.

Belangrijk impact van het klimaat en milieubeleid is de reductieopgave betreffende de uitstoot van CO2 en het terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen. In het gebied is niet voorzien in de plaatsing van windmolens en planologisch is plaatsing ervan in en nabij het koloniegebied uitgesloten. Wel groeit de behoefte tot aanleg en plaatsing van zonnepanelen. Dit leidt tot discussie over de wijze waarop hier medewerking aan kan worden verleend en heeft in het beschermd dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord ertoe geleid dat zonnepanelen niet op de daken maar op de gronden naast de koloniewoningen worden geplaatst. Dit geldt onder meer voor de 62 zero emissie woningen die in dit deel van het koloniegebied worden gebouwd. Kanttekening is wel dat op de grond geplaatste zonnepanelen aan de rand van het dorpsgezicht het aanzien kunnen verstoren. De asbestsanering van daken kan er vooral bij agrarische bebouwing toe leiden dat bij nieuwe daken direct wordt gekozen voor de gedeeltelijke plaatsing van zonnepanelen.

Tegelijkertijd is er in het gebied gaswinning met affakkelen aan de orde waaromheen een risicocontour ligt. Er is geen verdere uitbreiding in de bufferzone mogelijk maar daarbuiten is een uitbreiding niet geheel uitgesloten. Ook liggen er risicocontouren in het kader van het vervoer gevaarlijke stoffen langs de rijksweg, deel provinciale weg en het spoor. Her risico op enige impact ervan op de OUV wordt als uiterst beperkt beschouwd. Hooguit kan een explosie leiden tot in aanzet herstelbare schade aan laanstructuren, beplanting of gebouwen.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- In het kolonielandschap is in aanzet de plaatsing zonnepanelen mogelijk, mits landschappelijk goed ingepast en mits wordt voldaan aan welstandseisen.

Continueren bestaand beleid

- De gemeenten wijzen de plaatsing van windmolens af en er zijn geen plannen om deze in het gebied toe te staan.
- Het Waterschap treft maatregelen tegen de risico's tot verdere verdroging van delen van het koloniegebied.
- In samenspraak met de andere koloniën zal worden overlegd over de wijze waarop zonnepanelen in het koloniegebied op of nabij gebouwen kunnen worden ingepast.

5.3.3 Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness

Het gebied is geen verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Wel kunnen stormen, onweer en hagel schades veroorzaken aan de beplantingen en gebouwen. Dit geldt met name de laanbeplanting, solitaire (rode) beuken of de nog resterende apostelboom (onderdeel oorspronkelijke beplanting). Voor de vegetatie en de beplanting vormen ziektes een potentiële bedreiging. De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplantplicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden. De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn in de regel verzekerd door de private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

De veranderingen in het klimaat zullen zowel tot verdroging als vernatting aanleiding gaan geven. Het is de taak van de waterschappen het waterpeil te reguleren. In aanzet biedt de bestaande waterhuishoudkundige structuur afdoende mogelijkheden om beide situaties het hoofd te kunnen bieden. Het koloniegebied Oorden en Parten ligt niet in een verhoogd risicogebied voor wateroverlast. De kans op verdroging is wel een expliciet aandachtspunt voor het Waterschap.

Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied en de OUV vragen niet om een bijzondere aanpak. Catastrofes met risicovolle stoffen op infrastructuur (spoor en A32), het tankstation Frederiksoord en opslagtanks voor gevaarlijke stoffen in het gebied zijn weliswaar aanwezig maar de voorziene impact ervan op de OUV is ten hoogste als uiterst beperkt te classificeren. Zowel de snelweg die door het gebied loopt als het spoor zijn routes voor gevaarlijke stoffen. In de aanvalsplannen van brandweer en de risicokaarten van de Veiligheidregio's is hiermee rekening gehouden.

In theorie zou de winning van schaliegas door fracking op de lange termijn voor het gebied Wieden-Weerribben aan de orde kunnen komen omdat dit gebied als mogelijk zoekgebied voor een pilot is aangewezen. Dit is op afstand van het koloniegebied, maar de mogelijke effecten van schaliegaswinning zijn op voorhand lastig te begrenzen. De winning van schaliegas via fracking is in Nederland uiterst omstreden en recent is bepaald dat de komende vijf jaar geen boringen worden verricht. Verwachting is dat deze termijn wordt verlengd tot 2026 of verder.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied en de OUV vragen niet om een bijzondere aanpak.

- De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplant plicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden.
- De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn verzekerd door private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

5.3.4 Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Oorden en Parten

Kolonie staat niet op zichzelf ligt omsloten door nationale parken (Drents Friese Wold en De Wieden en Weerribben) en bosgebieden. Het aantrekkelijke landschap heeft tot dusver geleid tot een in aanzet beperkte recreatiedruk en de vestiging in het gebied van enkele campings en verblijfsrecreatieparken. De omvang van de stroom aan recreanten en toeristen is beperkt.

De verwachting is dat na nominatie er enige toename zal zijn maar een sterke groei van het aantal recreanten en toeristen wordt niet verwacht en valt naar verwachting goed te accommoderen in het gebied. De bestaande infrastructuur inclusief de recreatieve infrastructuur van wandel-, ruiter- en fietspaden is voldoende ruim bemeten om een groei van het aantal toeristen en recreanten op te kunnen vangen. Ook bij het bezoekerscentrum zijn er voldoende mogelijkheden en is er voldoende ruimte om een groeiende stroom aan recreanten en toeristen op te kunnen vangen. Er zijn dan ook vanuit de te verwachten en beoogde groei van het aantal recreanten en toeristen geen negatieve effecten op de OUV te verwachten.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Bestaande voorzieningen bieden vooralsnog voldoende mogelijkheden tot het accommoderen van de beoogde groei van het aantal recreanten en toeristen zonder dat er een negatieve impact op de OUV is te verwachten.

5.4 Financieringsbronnen

Gemeentelijke financieringsbronnen

In de (programma)begrotingen van de gemeenten Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf zijn bedragen opgenomen ter dekking van de proceskosten voor de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid in 2018. Daarnaast is per gemeente capaciteit vrijgemaakt voor ambtelijke ondersteuning inzake de nominatie, de participatie via de klankbordgroep en de inbreng in het kernteam en programmateam en voorbereiding van de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid. De capaciteit die tot 2018 is gereserveerd voor de nominatiefase zal in aanzet ná nominatie worden gecontinueerd voor het uitvoeren van het koloniemanagement per gemeente, inclusief het onderhouden van een coördinatiemechanisme tussen de betrokken overheden in Oorden en Parten.

In de programmabegrotingen van de gemeenten is voor de periode na 2018 nog niet voorzien in een structurele post ter dekking van de kosten voor de uitvoering van het managementplan. Het betreft budget voor het dekken van de kosten van de programmaorganisatie op overstijgend niveau en voor de proceskosten voor het faciliteren van de klankbordgroep en activiteiten op het vlak van promotie, voorlichting, educatie en monitoring en onderzoek in de koloniën zelf.

Wat betreft de beheerskosten voor de gemeentelijk eigendommen is het beheer en onderhoud ingekaderd in de gemeentelijke onderhoudsplannen en beheerplannen voor de openbare ruimte (wegen, bermen en groen). De kosten voor het inschakelen van de welstand- en/of monumenten-commissie, ter beoordeling van onder meer plannen en aanvragen omgevingsvergunning, zitten in de reguliere bedragen voor het uitvoeren van de Wabo.

Financieringsbronnen overige partijen
De overige partijen in het gebied dragen in aanzet elk de eigen kosten voor beheer en onderhoud. Dit geldt voor het Rijk, de provincies en het waterschap. Het geldt ook voor de Maatschappij van Weldadigheid en overige terreineigenaren voor het beheer en onderhoud van de terreinen en attributes die zij in bezit hebben.

De provincie Drenthe heeft in haar Cultuurnota er in voorzien dat het nieuwe bezoekerscentrum wordt aangewezen als museum van provinciaal belang en gegeven die status kan rekenen op een structurele bijdrage. Tevens is voorzien in een extra impuls en investering vanuit de provincie rond de ontwikkeling van de bezoekerscentra Koloniën van Weldadigheid in Frederiksoord en Veenhuizen.

Managementmaatregelen
- De gemeenten en de provincies voorzien in de afgesproken bekostiging van de gezamenlijke organisatiekosten en de structurele kosten voor het management van het werelderfgoed op het overstijgende niveau van de zeven koloniën en voor de drie koloniën van Oorden en Parten.

5.5 Promotie, voorlichting en educatie Oorden en Parten

Promotie
Om Oorden en Parten op de kaart te zetten worden er diverse promotionele activiteiten en instrumenten (folders, website, routebeschrijvingen, bebording, etc.) ingezet. Naast de gemeenten speelt ook de Maatschappij van Weldadigheid hierin een rol. Het is mogelijk wenselijk hiervoor een huisstijl door te ontwikkelen en deze door te voeren in welkomstborden, banken, informatieborden, hekwerken en paaltjes.

Voorlichting en communicatie
Informatie over Oorden en Parten maakt onderdeel uit van de website Koloniën van Weldadigheid en is te vinden op websites van de gemeenten en de Maatschappij van Weldadigheid.

De Maatschappij van weldadigheid participeert in het project ‘Eén geschiedenis en vijf verhalen’, dat onder meer is gericht op het realiseren van bezoekerscentra in de vier beheereenheden c.a. (clusters van) kolonie(n). De realisatie van bezoekerscentra wordt aldus gezamenlijk opgepakt. Het streven is in de bezoekerscentra zo gelijkluidend mogelijk informatie te verstrekken over alle koloniën. In Oorden en Parten wordt een van de vier bezoekerscentra van de Koloniën van Weldadigheid gevestigd in het Koloniecentrum. De Maatschappij gaat zorg dragen voor de exploitatie van het bezoekerscentrum. De opzet, inrichting en het beheer c.q. de exploitatie van het bezoekerscentrum geeft aanleiding tot het maken van procesafspraken over de wijze van overleg, afstemming en mogelijke samenwerking. Bij het bezoekerscentrum gaat het om taken die

de gemeenten en provincie willen faciliteren. De provincie Drenthe heeft in haar cultuurnota voorzien in cofinanciering van het bezoekerscentrum en het aangewezen als museum van provinciaal belang. De exploitatie van het bezoekerscentrum betreft een eigenstandige taak van de Maatschappij waarbij er voor alle partijen nadrukkelijk een belang is dat het bezoekerscentrum goed functioneert. De Maatschappij wordt behalve een partner als terreinbeheerder en eigenaar ook een partner voor voorlichting, educatie, communicatie en gebiedspromotie. Daarbij ontstaat er vanuit het Koloniecentrum ook een relatie met Steenwijkerland en Weststellingwerf.

Educatie
In het koloniegebied staan informatieborden en lopen meerdere fiets- en wandelroutes met informatie over de Kolonie van Weldadigheid. In het bezoekerscentrum kunnen na realisatie ook scholen worden ontvangen en educatieve programma's worden aangeboden voor uiteenlopende doelgroepen (jongeren en volwassenen).

6 Monitoring

Het onderwerp monitoring is uitgewerkt in het hoofdkatern. In dit katern wordt daarom volstaan met de opmerking dat via de koloniemanager erin wordt voorzien dat de gegevens voor de monitoring Oorden en Parten na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus worden aangeleverd. De koloniemanager maakt daarover afspraken met de partijen in Oorden en Parten over de aanlevering van de benodigde informatie en zet waar nodig onderzoek uit.

Einde bijlage: 6.2 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage managementplan (deelkatern) concept 3.1 (ligt ook ter inzage bij secr B&W)

Terug naar het agendapunt

6.3 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept brief aan inwoners (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

zie lijst

behandeld door Marja van den Broek
afdeling REO
telefoon 0521-538500
Ons kenmerk 194849
uw kenmerk
bijlagen

Steenwijk
(verzenddatum)

Onderwerp Unesco nominatiedossier Koloniën van Weldadigheid

Geachte heer/mevrouw,

De opstelling van het nominatiedossier voor de voordracht van de Koloniën van Weldadigheid als Werelderfgoed is in een afrondende fase gekomen. Het conceptnominatiedossier is tekstueel nagenoeg volledig, er moeten alleen nog passende illustraties en kaartmateriaal aan toegevoegd worden.

Voordat de Stuurgroep een besluit kan nemen over het nominatiedossier, zullen eerst de plaatselijke overheden een besluit moeten nemen over de nominatie. Dit betekent dat de behandeling van het nominatiedossier wordt geagendeerd voor de politieke markt van 20 september 2016. Het uiteindelijke besluit zal door de gemeenteraad worden genomen op 11 oktober 2016.

Eén van de onderdelen van het nominatiedossier is het zogenaamde Managementplan. Hierin wordt aangegeven hoe de gemeente(n) met het gebied om wil gaan wanneer het wordt aangewezen als Werelderfgoed. Uit het Managementplan blijkt dat er qua regels, wat kan en niet kan, niets verandert door de Werelderfgoednominatie. De Universele waarden die in het nominatiedossier worden benoemd omvatten de landschapswaarden die nu ook al bescherming genieten in de huidige bestemmingsplanregimes. Ook nu worden er al zorgvuldige afwegingen gemaakt bij vergunningverlening voor het inpassen van gevraagde ontwikkelingen die de ruimtelijke kwaliteit raken. De UNESCO status zal daar geen verschil in brengen.

Wanneer u benieuwd bent naar de inhoud van het nominatiedossier en het Managementplan dan kunt u ze vinden op de gemeentelijke website, onder raadsinformatie en de agenda van de desbetreffende vergadering.

Na de lokale besluitvorming zal aan het einde van het jaar het dossier worden aangeboden aan het Kabinet. Het Kabinet zal een besluit nemen om het dossier al dan niet in te dienen bij UNESCO. Wanneer wordt besloten om tot indiening van het dossier over te gaan, zal het in januari 2017 aan UNESCO worden aangeboden. De besluitvorming van UNESCO of de Koloniën van

Weldadigheid inderdaad op de Werelderfgoedlijst worden opgenomen wordt medio 2018 verwacht.

In de tussenliggende periode zullen wij u regelmatig op de hoogte houden van de stand van zaken.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Steenwijkerland,
de secretaris, de burgemeester,

drs. S.S. Weistra M.A.J. van der Tas

Einde bijlage: 6.3 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage concept brief aan inwoners

Terug naar het agendapunt

6.4 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage verstuurde raadsbrieven (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Aan de leden van de Gemeenteraad

behandeld door M. v/d Broek/M. Hoven
afdeling REO/IO
telefoon 0521-538500
ons kenmerk 1504-26-REO-mb
uw kenmerk
bijlagen

Steenwijk
(verzenddatum)

Onderwerp Koloniën van Weldadigheid, stand van zaken UNESCO-dossier

Geachte leden van de raad,

In deze brief informeren wij u over de voortgang in het nominatieproces van de Koloniën van Weldadigheid. Dit nominatieproces is gestart met als inzet de Koloniën van Weldadigheid een plaats te geven op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Over dit proces bent u in april 2014 via een raadsbrief uitvoerig geïnformeerd. Middels het persbericht in november 2014 heeft u kunnen vernemen dat de Tussentijdse Rapportage namens de 14 deelnemende partners[1] is ingediend bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Huidige stand van zaken
Op dit moment spelen er een aantal zaken in het nominatietraject voor de plaatsing van de Koloniën van Weldadigheid op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Deze zaken zijn:

- de volgordebepaling van de UNESCO nominaties;
- uitwerking van het nominatiedossier: bufferzones, attributes en managementplan;
- lange termijn projectfinanciering.

Aan de hand van deze onderwerpen zullen wij u inzicht geven in de stand van zaken op dit moment. Daarbij zal vooral worden gekeken naar de stand van zaken in Component 1 (de koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord, Oost- en Westvierdeparten en Boschoord). Deze koloniën worden in het nominatiedossier als een aansluitende kolonie gezien, al liggen ze in drie verschillende gemeenten: Westerveld, Steenwijkerland en Weststellingwerf. Er wordt op ambtelijk en bestuurlijk niveau daarom door deze drie gemeenten gezamenlijk opgetrokken in dit dossier. Er vindt regelmatig afstemming plaats om gezamenlijke standpunten in te kunnen nemen. Wanneer dat nodig is, haken ook de provincies aan bij de afstemming.

---

[1] provincie Drenthe, provincie Fryslân, gemeente Noordenveld, gemeente Westerveld, gemeente Weststellingwerf, gemeente Steenwijkerland, gemeente Ommen, gemeente Hardenberg, provincie Antwerpen/Kemspens Landschap, Vlaams Gewest, Stad Hoogstraten, gemeente Merksplas, Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij

Adresgegevens Postbus 162, 8330 AD Steenwijk • Vendelweg 1, Steenwijk • telefoon 14 0521 • fax (0521) 51 68 55
e-mail info@steenwijkerland.nl • www.steenwijkerland.nl • IBAN nummer NL19 BNGH 0285 0924 21
Gemeentelijke producten kunt u ook aanvragen via de Digitale Balie op onze website.

Volgordebepaling van de UNESCO nominaties
Er zijn op dit moment nog 9 sites in de race voor een plaats op de Werelderfgoedlijst. De Minister van OC en W en de Staatssecretaris van EZ zullen uiteindelijk bepalen welke projecten voorgedragen worden aan UNESCO en in welk jaar dat gebeurt. Per jaar kan slechts één project worden voorgedragen. De eerste stap die nu moet worden gezet, is de bepaling van de volgorde waarin de projecten worden voorgedragen.
Om de stand van zaken in de verschillende dossiers te kunnen bepalen heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gevraagd om voor 31 oktober 2014 informatie te verstrekken over de uniciteit van het erfgoed, de draagkracht voor instandhouding en het draagvlak voor de nominatie.
Deze rapportage is voor de Koloniën van Weldadigheid op 22 oktober 2014 door de voorzitter van de stuurgroep, Rein Munniksma (gedeputeerde provincie Drenthe) bij de RCE ingediend. Deze Tussentijdse Rapportage geeft de stand van zaken in het nominatiedossier in de zomer van 2014 weer. De Tussentijdse Rapportage kunt u vinden op www.kolonienvanweldadigheid.eu.

Aan de hand van alle ingeleverde Tussen Rapportages wordt door de RCE geadviseerd of de nominatie kansrijk is. Daarbij kan ook worden aangegeven wat voor een succesvolle nominatie nog meer noodzakelijk is, dus welke stappen er nog genomen moeten worden om tot een compleet nominatiedossier te komen. De RCE geeft vervolgens een advies aan de Minister en de Staatssecretaris in welke volgorde de kandidaten hun dossier mogen indienen. In het voorjaar van 2015 zal hierover op ministerieel niveau een besluit worden genomen: voor 1 april 2015 wordt duidelijkheid verwacht over de kansen van de nominatie en het jaar waarin het dossier Koloniën van Weldadigheid mag worden ingediend.

Uitwerking van het nominatiedossier: bufferzones, attributes en managementplan
Omdat de Koloniën van Weldadigheid in 2018 200 jaar bestaan, is het uitgangspunt bij het opstellen van het nominatiedossier geweest om in 2018 de plaatsing op de UNESCO Werelderfgoedlijst te realiseren. Dit betekent dat er in 2015 en 2016 nog heel veel werk verzet zal moeten worden om tot een volwaardig nominatiedossier te komen.

Bufferzones
Door UNESCO wordt gevraagd om de grenzen aan te geven van het kerngebied van de koloniën, het "echte" werelderfgoed en de beschermingszone (bufferzone in UNESCO-jargon) die om het gebied heen moet komen te liggen. De "bufferzone" is een zone die het Werelderfgoed moet vrijwaren van visuele verstoringen en het Werelderfgoed kan versterken als een soort landschappelijk decor.

Attributes
De attributes zijn de nog aanwezige fysieke elementen van de Koloniën van Weldadigheid die het verhaal van de koloniën vertellen. Daarbij kan worden gedacht aan de lanen, perceelsgrenzen, landschapsstructuren en bebouwing. Op dit moment ligt er een concept lijst met attributes, maar hieruit blijkt nog onvoldoende wat de waarden nu exact zijn en hoe die nog zichtbaar zijn in het gebied.
De cultuurhistorische en landschappelijke waarden van Willemsoord, de Oost- en Westvierdeparten en Boschoord zijn op dit moment nog onvoldoende in beeld. In het kader van het nominatiedossier is het noodzakelijk dat er een onderzoek naar de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van deze gebieden wordt gedaan. Dit onderzoek wordt op dit moment door Het Oversticht uitgevoerd, in opdracht van de gemeenten Steenwijkerland, Weststellingwerf en Westerveld. Daarbij worden de aanwezige waarden geïnventariseerd en onderbouwd. De verwachting is dat het concept rapport van Het Oversticht half maart 2015 gereed is.

Managementplan
Een belangrijk onderdeel van het nominatiedossier, dat nog opgesteld moet worden, is het Managementplan. In het Managementplan wordt beschreven op welke wijze de waarden in het gebied beschermd zullen worden. Het Managementplan zal in het tweede kwartaal van 2015 aanbesteed worden.

Voor de indiening van het definitieve nominatiedossier zullen er nog diverse besluiten genomen moeten worden. Over dit besluitvormingsproces en uw rol daarin, zult u nog nader worden geïnformeerd. Een eerste stap in dit proces is de raadsexcursie van 23 april 2015.

Lange termijn projectfinanciering
De tweede fase van het nominatietraject is inmiddels gestart. Om tot een volledig nominatiedossier te kunnen komen is de raming dat er nog € 440.000,- benodigd is. Conform de systematiek die voor de financiering van de eerste fase van het nominatietraject is gehanteerd, zullen de kosten naar rato worden verdeeld over alle deelnemende partijen (gemeenten en provincies). Voor Steenwijkerland zal dit betekenen dat zij nog een bijdrage van circa € 25.000,- dient te leveren aan de tweede fase van het nominatietraject. Dit zou een gefaseerde bijdrage kunnen zijn.

Daarnaast zijn er ook processen die gemeenten/componenten zelf voor hun rekening moeten nemen. In Component 1 wordt grote waarde gehecht aan het informeren van de bewoners van het gebied en de gemeenteraden. Ook hiervoor zullen financiële middelen beschikbaar moeten zijn. Totaal komt daarmee de financiële investering van de gemeente voor de rest van het nominatietraject (tot en 2018) geraamd op een bedrag van € 36.000,-

Dit bedrag zal bij de opstelling van de perspectiefnota 2015 worden betrokken.

Communicatie en activiteiten de komende tijd
Eind maart/begin April 2015 worden er een tweetal informatiebijeenkomsten voor de inwoners van het gebied georganiseerd (in Willemsoord en in Wilhelminaoord). De bewonersinformatiebijeenkomsten hebben de afgelopen jaren ook plaatsgevonden. Tijdens deze bijeenkomsten worden bewoners geïnformeerd over de stand van zaken in het nominatiedossier. Tijdens de informatiebijeenkomsten van dit jaar zal naast de stand van zaken het concept rapport van Het Oversticht worden gepresenteerd.
Bij de organisatie van de informatiebijeenkomst in Willemsoord zal de vereniging dorpsbelang Willemsoord e.o worden betrokken.

Op 23 april 2015 wordt er excursie voor de gemeenteraden van Component 1 georganiseerd. Tijdens deze excursie zal er een bezoek aan het gebied worden gebracht en wordt u bijgepraat over de stand van zaken van dat moment. Wij gaan ervan uit dat op dat moment het besluit van de Minister van OC en W bekend is over de kansen van de nominatie en het jaar waarin het dossier Koloniën van Weldadigheid mag worden ingediend.

Gaandeweg dit nominatieproces wordt de kwaliteit en de unieke waarde van dit gebied zichtbaarder en onderkend. Betrokken partijen en bewoners van het gebied vinden elkaar en is er sprake van een groeiend draagvlak voor de nominatie. We onderkennen nadrukkelijk het belang om voortdurend met de omgeving in gesprek te blijven en u als raad hierbij te betrekken. Wij zijn in afwachting op een positief besluit van de minister en zullen ons ondertussen voorbereiden op het vervolg traject.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Steenwijkerland,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Aan de leden van de Gemeenteraad

behandeld door M. v/d Broek/M. Hoven
afdeling REO/IO
telefoon 14 0521
ons kenmerk
uw kenmerk
bijlagen

Steenwijk
(verzenddatum) 2 maart 2015

Onderwerp Koloniën van Weldadigheid, stand van zaken UNESCO-dossier

Geachte leden van de raad,

In deze brief informeren wij u over de voortgang in het nominatieproces van de Koloniën van Weldadigheid. Dit nominatieproces is gestart met als inzet de Koloniën van Weldadigheid een plaats te geven op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Over dit proces bent u in april 2014 via een raadsbrief uitvoerig geïnformeerd. Middels het persbericht in november 2014 heeft u kunnen vernemen dat de Tussentijdse Rapportage namens de 14 deelnemende partners[1] is ingediend bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Huidige stand van zaken
Op dit moment speelt een aantal zaken in het nominatietraject voor de plaatsing van de Koloniën van Weldadigheid op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. Wij zullen u aan de hand van een aantal onderwerpen inzicht geven in de stand van zaken op dit moment. Daarbij zal vooral worden gekeken naar de stand van zaken in Component 1 (de koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord, Oost- en Westvierdeparten en Boschoord). Deze koloniën worden in het nominatiedossier als een aansluitende kolonie gezien, al liggen ze in drie verschillende gemeenten: Westerveld, Steenwijkerland en Weststellingwerf en in drie verschillende provincies: Drenthe, Overijssel en Fryslân. Er wordt op ambtelijk en bestuurlijk niveau daarom door deze drie gemeenten gezamenlijk opgetrokken in dit dossier. Er vindt regelmatig afstemming plaats om gezamenlijke standpunten in te kunnen nemen. Wanneer dat nodig is, haken ook de provincies aan bij de afstemming.

---

[1] provincie Drenthe, provincie Fryslân, gemeente Noordenveld, gemeente Westerveld, gemeente Weststellingwerf, gemeente Steenwijkerland, gemeente Ommen, gemeente Hardenberg, provincie Antwerpen/Kempens Landschap, Vlaams Gewest, Stad Hoogstraten, gemeente Merksplas, Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij

Volgordebepaling van de UNESCO nominaties
Er zijn op dit moment nog 9 sites in de race voor een plaats op de Werelderfgoedlijst. De Minister van OC en W en de Staatssecretaris van EZ zullen uiteindelijk bepalen welke projecten voorgedragen worden aan UNESCO en in welk jaar dat gebeurt. Per jaar kan slechts één project worden voorgedragen. De eerste stap die wordt gezet, is de bepaling van de volgorde waarin de projecten worden voorgedragen.

Om de stand van zaken in de verschillende dossiers te kunnen bepalen heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gevraagd om voor 31 oktober 2014 informatie te verstrekken over de uniciteit van het erfgoed, de draagkracht voor instandhouding en het draagvlak voor de nominatie.
Deze rapportage is voor de Koloniën van Weldadigheid op 22 oktober 2014 door de voorzitter van de stuurgroep, Rein Munniksma (gedeputeerde provincie Drenthe) bij de RCE ingediend. Deze Tussentijdse Rapportage geeft de stand van zaken in het nominatiedossier in de zomer van 2014 weer. De Tussentijdse Rapportage kunt u vinden op www.kolonienvanweldadigheid.eu.

Aan de hand van alle ingeleverde Tussentijdse Rapportages wordt door de RCE geadviseerd of de nominatie kansrijk is. Daarbij kan ook worden aangegeven wat voor een succesvolle nominatie nog meer noodzakelijk is, dus welke stappen er nog genomen moeten worden om tot een compleet nominatiedossier te komen. De RCE geeft vervolgens een advies aan de Minister en de Staatssecretaris in welke volgorde de kandidaten hun dossier mogen indienen. In het voorjaar van 2015 zal hierover op ministerieel niveau een besluit worden genomen: voor 1 april 2015 wordt duidelijkheid verwacht over de kansen van de nominatie en het jaar waarin het dossier Koloniën van Weldadigheid mag worden ingediend.

Uitwerking van het nominatiedossier: bufferzones, attributes en Managementplan
Omdat de Koloniën van Weldadigheid in 2018 200 jaar bestaan, is het uitgangspunt bij het opstellen van het nominatiedossier geweest om in 2018 de plaatsing op de UNESCO Werelderfgoedlijst te realiseren. In 2015 en 2016 zal nog heel veel werk verzet moeten worden om tot een volwaardig nominatiedossier te komen.

Bufferzones
Door UNESCO wordt gevraagd om de grenzen aan te geven van het kerngebied van de koloniën, het "echte" werelderfgoed en de beschermingszone (bufferzone in UNESCO-jargon) die om het gebied heen moet komen te liggen. De "bufferzone" is een zone die het Werelderfgoed moet vrijwaren van visuele verstoringen en het Werelderfgoed kan versterken als een soort landschappelijk decor.

Attributes
De attributes zijn de nog aanwezige fysieke elementen van de Koloniën van Weldadigheid die het verhaal van de koloniën vertellen. Daarbij kan worden gedacht aan de lanen, perceelsgrenzen, landschapsstructuren en bebouwing. Op dit moment ligt er een conceptlijst met attributes, maar hieruit blijkt nog onvoldoende wat de waarden nu exact zijn en hoe die nog zichtbaar zijn in het gebied.

De cultuurhistorische en landschappelijke waarden van Willemsoord, de Oost- en Westvierdeparten en Boschoord zijn op dit moment nog onvoldoende in beeld. In het kader van het nominatiedossier is het noodzakelijk dat er een onderzoek naar de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van deze gebieden wordt gedaan. Dit onderzoek wordt op dit moment door Het Oversticht uitgevoerd, in opdracht van de gemeenten Steenwijkerland, Weststellingwerf en Westerveld. Daarbij worden de aanwezige waarden geïnventariseerd en onderbouwd. De verwachting is dat het conceptrapport van Het Oversticht half maart 2015 gereed is.

Managementplan
Een belangrijk onderdeel van het nominatiedossier, dat nog opgesteld moet worden, is het Managementplan. In het Managementplan wordt beschreven op welke wijze de waarden in het gebied beschermd zullen worden. Het Managementplan zal in het tweede kwartaal van 2015 aanbesteed worden.

Voor de indiening van het definitieve nominatiedossier zullen nog diverse besluiten genomen moeten worden. Over dit besluitvormingsproces en uw rol daarin, zult u nog nader worden geïnformeerd. Een eerste stap in dit proces is de raadsexcursie van 16 april 2015.

Langetermijnprojectfinanciering
De tweede fase van het nominatietraject is inmiddels gestart. Om tot een volledig nominatiedossier te kunnen komen is de raming dat nog € 440.000,- benodigd is. Conform de systematiek die voor de financiering van de eerste fase van het nominatietraject is gehanteerd, zullen de kosten naar rato worden verdeeld over alle deelnemende partijen (gemeenten en provincies). Voor Steenwijkerland zal dit betekenen dat zij nog een bijdrage van circa € 25.000,- dient te leveren aan de tweede fase van het nominatietraject. Dit zou een gefaseerde bijdrage kunnen zijn.

Daarnaast zijn er ook processen die gemeenten/componenten zelf voor hun rekening moeten nemen. In Component 1 wordt grote waarde gehecht aan het informeren van de bewoners van het gebied en de gemeenteraden. Ook hiervoor zullen financiële middelen beschikbaar moeten zijn. Totaal komt daarmee de financiële investering van de gemeente voor de rest van het nominatietraject (tot en met 2018) op een bedrag van € 36.000,-.

Dit bedrag zal bij de opstelling van de perspectiefnota 2015 worden betrokken.

Communicatie en activiteiten de komende tijd
Eind maart/begin april 2015 wordt een tweetal informatiebijeenkomsten voor de inwoners van het gebied georganiseerd (in Willemsoord en in Wilhelminaoord). De bewonersinformatiebijeenkomsten hebben de afgelopen jaren ook plaatsgevonden. Tijdens de informatiebijeenkomsten van dit jaar zal naast de stand van zaken het conceptrapport van Het Oversticht worden gepresenteerd.
Bij de organisatie van de informatiebijeenkomst in Willemsoord zal de vereniging dorpsbelang Willemsoord e.o. worden betrokken.

Op 16 april 2015 wordt een excursie voor de gemeenteraden van Component 1 georganiseerd. Tijdens deze excursie zal een bezoek aan het gebied worden gebracht en wordt u bijgepraat over de stand van zaken van dat moment. Wij gaan ervan uit dat op dat moment het besluit van de Minister van OC en W bekend is over de kansen van de nominatie en het jaar waarin het dossier Koloniën van Weldadigheid mag worden ingediend.

Gaandeweg dit nominatieproces worden de kwaliteit en de unieke waarde van dit gebied zichtbaarder en onderkend. Betrokken partijen en bewoners van het gebied vinden elkaar en is er sprake van een groeiend draagvlak voor de nominatie. We onderkennen nadrukkelijk het belang om voortdurend met de omgeving in gesprek te blijven. U als raad zult ook regelmatig op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen in dit dossier.

Wij zijn in afwachting op een positief besluit van de minister en zullen ons ondertussen voorbereiden op het vervolgtraject.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Steenwijkerland,
de secretaris, de burgemeester,

drs. S.S. Weistra M.A.J. van der Tas

Steenwijkerland

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Onderwerp:
UNESCO nominatiedossier Koloniën van Weldadigheid

Bijlagen bij het voorstel Kaarten met voorgestelde kernzones en bufferzones

Samenvatting:
Op 20 mei heeft de Minister van OC en W besloten de Koloniën van Weldadigheid bij UNESCO voor te dragen. Onderdeel van dit besluit is het advies Bitter en Zoet van de expertgroep. Daarnaast heeft er een upstream assistance plaatsgevonden. Dit bezoek heeft geleid tot aanbevelingen en verbeterpunten voor het nominatiedossier. De adviezen hebben geleid tot een ontwikkeling in het proces met betrekking tot onder andere het bepalen van de kernzones in het nominatiedossier. Tijdens de informatiebijeenkomst op 12 oktober 2015 bent u, samen met de gemeenteraden van de Weststellingwerf en Westerveld, geïnformeerd over deze wijzigingen in de uitgangspunten en het proces. Uw raad wordt nu voorgesteld om kennis te nemen van deze gewijzigde uitgangspunten en het proces om te komen tot het nominatiedossier.

Inleiding
Tijdens de themabijeenkomst op 12 oktober 2015, samen met de gemeenteraden van Westerveld en Weststellingwerf, bent u bijgepraat over de stand van zaken van het nominatiedossier en over het 'spoorboekje' om begin 2017 het nominatiedossier bij UNESCO in Parijs in te kunnen dienen. Er is onder andere een toelichting gegeven op de stappen die inmiddels zijn gezet om te komen tot de keuzes die gemaakt zijn met betrekking tot het bepalen van de attributes en zones en welk beeld dit op dit moment oplevert in de koloniën Frederiksoord/ Wilhelminaoord/ Boschoord/ de Oost- en Westvierdeparten en Willemsoord/De Pol.

Het nominatiedossier om de Koloniën van Weldadigheid op de UNESCO werelderfgoedlijst te krijgen is een nieuwe fase ingegaan. Op 20 mei 2015 heeft de minister van OC en W het besluit genomen om de Koloniën van Weldadigheid in 2017 voor te dragen bij UNESCO voor plaatsing op de werelderfgoedlijst. Dit houdt in dat eind 2016 het nominatiedossier gereed moet zijn.
Bij het besluit van de minister is tevens het advies van de expertgroep 'Bitter en Zoet' gevoegd. In dit advies worden een aantal verbeterpunten voor het nominatiedossier gegeven. Daarnaast heeft er in de tweede week van mei een zogenaamde 'upstream assistance' plaats gevonden. Tijdens een 'upstream assistance' wordt het dossier beoordeeld door een lid van ICOMOS. ICOMOS is het

adviesorgaan dat UNESCO adviseert over de haalbaarheid van een nominatiedossier. De beoordelaar, de heer Cotte uit Frankrijk, heeft naar aanleiding van zijn bezoek aanbevelingen en verbeterpunten voor het nominatiedossier gegeven. Naar aanleiding van de uitgebracht adviezen is het proces rondom het nominatiedossier op een aantal punten aangepast.

Kernzone/attributes/bufferzone

Een van de aanpassingen in het proces die op dit moment wordt uitgewerkt, is het aanpassen van de kernzone van het gebied voor alle componenten. De koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord, Willemsoord, Oost- en Westvierdeparten en Boschoord worden in het nominatiedossier als een aansluitende kolonie gezien en derhalve is dit in het nominatiedossier één component. De overige componenten in het dossier zijn Veenhuizen, Ommerschans, Wortel en Merksplas.
De kernzone is het gebied dat voorgedragen wordt voor plaatsing op de erfgoedlijst. Tot nu toe werd hieronder het oorspronkelijke door de Maatschappij van Weldadigheid ontgonnen gebied gerekend. Dit uitgangspunt levert een heel groot gebied op.

Op de afbeelding hieronder is de oude kernzone binnen de gemeente Steenwijkerland weergegeven. Om deze kernzone zou dan nog een bufferzone moeten worden aangebracht om de waarden in de kernzone visueel te beschermen.

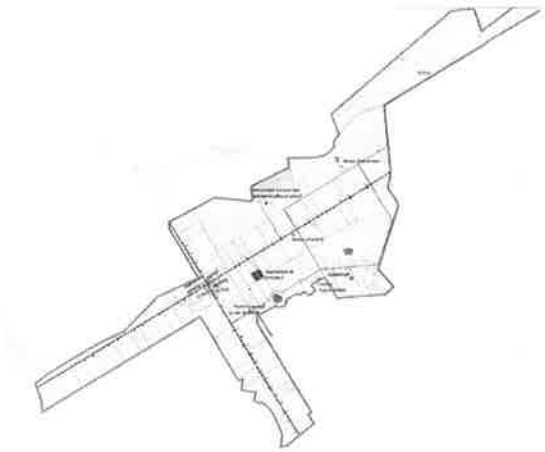

Momenteel wordt er voor alle componenten onderzocht welke attributes de Outstanding Universal Values (OUV) het beste ondersteunen. Attributes zijn de nog aanwezige fysieke elementen van de Koloniën van Weldadigheid die het verhaal van de koloniën vertellen. Daarbij kan worden gedacht aan de lanen, perceelsgrenzen, landschapsstructuren en bebouwing. Deze onderdelen zouden daarom onderdeel van de kernzone moeten zijn. Op basis van deze waardenstelling wordt zo de omvang van de kernzone(s) bepaald. De aaneengesloten kernzone van voorheen wordt daarmee opgesplitst in een aantal kleinere kernzones. Om deze kernzone(s) komt dan nog een bufferzone voor de visuele bescherming van het kerngebied. Deel van het voormalige ontginning door de Maatschappij van Weldadigheid dat eerst onderdeel uitmaakte van de kernzone gaat nu deel uit maken van de bufferzone. De kaartjes met de nieuwe voorgestelde kernzones en bufferzones zijn als bijlage bij dit stuk gevoegd.

Vanuit de nominatie is beargumenteerd dat het geldend planologisch regiem (bestemmingsplannen) voldoende bescherming biedt om vanuit werelderfgoedperspectief

ongewenste ontwikkelingen te voorkomen, zodat aanvullende maatregelen in de bufferzones niet nodig zijn.

Managementplan
Op dit moment wordt gewerkt aan de opstelling van het Managementplan. In dit plan zal worden aangegeven hoe de waarden in het gebied op dit moment beschermd worden en hoe er in de toekomst mee omgegaan gaat worden en hoe dit zal worden gemonitord.
Het Managementplan beschrijft de kernkwaliteiten (Outstanding Universal Values) van het gebied, wat het gebied uniek Werelderfgoed maakt (integriteit) en welke onderdelen het werelderfgoed omvat (componenten en attributes). Verder wordt in het Managementplan een uitwerking gegeven van wat er op het de Koloniën afkomt (kansen en bedreigingen). Tenslotte zal in het Managementplan moeten worden uitgewerkt hoe met deze ontwikkelingen wordt omgegaan met het oog op een goed, duurzaam beheer.

Argumenten
In het nominatiedossier dient voor de kernzone te worden aangegeven hoe de waarden binnen dit gebied in stand worden gehouden. Ook moet de instandhouding regelmatig gemonitord worden. Een voordeel van een kleinere kernzone is dat de monitoring en de instandhouding van de waarden binnen het gebied eenvoudiger is.
Daarnaast heeft het gebied van de oorspronkelijke ontginning niet overal evenveel authenticiteit. Dit komt door ontwikkelingen die niet helemaal passen bij de evolutie van de gebieden.
In de kernzone liggen de herkenbare, leesbare en representatieve landschapsuitsneden. De overige landschapswaarden kunnen ook in de bufferzone liggen.
Omdat er met betrekking tot de verdere invulling van het nominatiedossier nog een proces gaande is, zijn de uitkomsten van dit proces op dit moment nog niet volledig uitgekristalliseerd. Ook in het vervolg traject voor de opstelling van het nominatiedossier kunnen nieuwe inzichten naar voren komen, die kunnen leiden tot aanpassing van zones en attributes.

Duurzaamheid en "social return"
De missie van UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) is het bijdragen aan de vredesopbouw, armoedebestrijding, duurzame ontwikkeling en interculturele dialoog door onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.

Financiële toelichting
De komende periode is er voldoende budget beschikbaar. Voor de periode 2015 - 2018 komt er per jaar € 9.000,- beschikbaar voor het traject van het nominatiedossier.

Communicatietraject en openbaarheid
Regelmatig worden voor de bewoners van de koloniën in de 3 gemeenten bewonersinformatieavonden georganiseerd om hen te informeren over de voortgang van het dossier. Ook vindt er regelmatig overleg plaats met Dorpsbelang Willemsoord e.o. over de stand van zaken in het dossier.

Daarnaast is er een Klankbordgroep met vertegenwoordigers uit het gebied namens onder meer de bewoners, de agrarische, recreatieve en culturele sector. De Klankbordgroep denkt en discussieert positief-kritisch mee en brengt gevraagd en ongevraagd adviezen uit over de zaken in het dossier die de koloniën raken. Daarnaast fungeren de leden als aanspreekpunt voor eenieder in het gebied.

Tenslotte hebben de LTO's uit Steenwijkerland, Westerveld en Weststellingwerf ook regelmatig overleg over het nominatieproces.

Uitvoering en planning

Op 11 december 2015 zullen de uitgangspunten voor de begrenzingen ter besluitvorming worden voorgelegd aan de Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid op weg naar werelderfgoed in 2018. In de eerste helft van 2016 zult u worden geïnformeerd over de stand van zaken en de uitgangspunten voor het Managementplan. Aan het eind van dat jaar zal naar verwachting het nominatiedossier ter besluitvorming aan uw raad worden voorgelegd.

Burgemeester en wethouders van Steenwijkerland,
de secretaris, de burgemeester,

drs. S.S. Weistra M.A.J. van der Tas

Einde bijlage: 6.4 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage verstuurde raadsbrieven

Terug naar het agendapunt

6.5 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage agrarische sector (via Hekkelman Advocaten) (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Hekkelman Advocaten N.V.
Prins Bernhardstraat 1
6521 AA Nijmegen
www.hekkelman.nl

Postbus 1094
6501 BB Nijmegen
T 024 - 382 83 84
advocatuur@hekkelman.nl

Hekkelman advocaten | notarissen

Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid
p.a. de heer C. Bijl
Postbus 122
9400 AC ASSEN

PROVINCIE DRENTHE
No.: 2016003660
Ingek.: - 8 AUG. 2016
TEAM: CMO/
TE BEH. DOOR:
DWS: G.AFD.:

Nijmegen, 5 augustus 2016

Ons kenmerk : 20161121 - 1159450/1 - KVH/
Inzake : Landbouwers Frederiksoord/Aanwijzing Unesco
Doorkiesnummer : (024) 3 828 466
Direct faxnummer : (024) 3 828 372
E-mail : k.van.helvoirt@hekkelman.nl

Geachte heer Bijl,

Op verzoek van zes landbouwers en één ondernemer in de agrarische dienstverlening stuur ik u deze brief, in verband met de voorgenomen besluitvorming over de aanwijzing van de koloniën van weldadigheid, Frederiksoord, Wilhelminaoord, Boschoord, Willemsoord en Oost- en Westvierdeparten (hierna in gezamenlijkheid te noemen: *"Frederiksoord"*) als werelderfgoed. De agrarische ondernemers betreffen de heren Kester, Van der Heijden, Hop, Van Hummel, De Jonge, Visser en Pereboom. Zij vertegenwoordigen een 70-tal eigenaren en gebruikers van landbouwgronden en landbouwbedrijven (hierna: *"landbouwers"*) in Frederiksoord. Deze landbouwers hebben circa 4650 ha grond in gebruik ten behoeve van de landbouw in of in de directe nabijheid van Frederiksoord.

Sinds afgelopen voorjaar zijn de landbouwers op hun verzoek in gesprek met (medewerkers) van uw stuurgroep over de gevolgen van de aanwijzing. Deze gesprekken hadden tot doel meer duidelijkheid te krijgen over de effecten van de aanwijzing en om afspraken te maken om daarmee de belangen van de landbouwers te borgen. Ondanks de tussenkomst van de heer H. Jager, burgemeester van Westerveld, hebben de gesprekken tot op heden niet geleid tot de gewenste duidelijkheid. Op grond van de openbare informatie en de informatie die door de stuurgroep is verstrekt, is het voor cliënten tot op heden volstrekt onduidelijk, welke gevolgen de status als cultureel werelderfgoed zal hebben op hun huidige

Hekkelman Advocaten en Notarissen is de handelsnaam waaronder Hekkelman Advocaten N.V. (KvK nr. 09170462) en Hekkelman Notarissen N.V. (KvK nr. 09170507), beide statutair gevestigd te Nijmegen, ieder voor eigen rekening werken. Op onze dienstverlening zijn van toepassing de algemene voorwaarden, zie ommezijde, waarin onder andere een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen

bedrijfsvoering en de eventuele toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden. Het is voor landbouwers dan ook (nog) niet mogelijk om hun steun uit te spreken voor de nominatie van Frederiksoord als cultureel werelderfgoed. Ook de concepttekst voor een te sluiten convenant tussen de landbouwers en de bij de aanwijzing van Frederiksoords betrokken overheden, biedt onvoldoende waarborgen voor de belangen van de landbouw. Met dit gegeven ontbeert het op dit moment aan het voor de aanwijzing als werelderfgoed noodzakelijke maatschappelijk draagvlak.

Gezien de wens van de betrokken overheden om binnenkort te besluiten tot aanwijzing van Frederiksoord als werelderfgoed – waarvoor de landbouwers begrip hebben – verzoek ik u om op korte termijn met mij en de vertegenwoordigers van de landbouwers een gesprek in te plannen om alsnog de gewenste duidelijkheid te verstrekken en daarbij te pogen om heldere en werkbare afspraken te maken over de positie van de landbouw in relatie tot de aanwijzing van Frederiksoord als werelderfgoed. Van 12 augustus tot 5 september ben ik afwezig in verband met vakantie. Indien in die periode het gesprek zal plaatsvinden zal mijn collega mr. E.H.M. Harbers (en/of mr. P.W.H. Herder) bij dit gesprek aanwezig zijn.

Vóór dit overleg ontvang ik graag alle documenten, waaruit de mogelijke beperkingen blijken voor de huidige bedrijfsvoering en eventuele toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden, waaronder in ieder geval begrepen (het huidige concept van) het managementplan en alle stukken met betrekking tot de 'bufferzone'. Ik verzoek u dringend om mij per omgaande deze stukken toe te zenden. In verband met de te plannen bespreking, verzoek ik u om contact op te laten nemen met mijn secretaresse. Haar telefoonnummer treft u aan in het briefhoofd van deze brief.

Voor de goede orde zend ik een kopie van deze brief, aan de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Provinciale Staten van de provincies Drenthe, Overijssel en Friesland, de gemeenteraden van de gemeenten Westerveld, Steenwijkerland, Weststellingwerf en de klankbordgroep.

In afwachting van uw berichten, verblijf ik,

Met vriendelijke groet,
Hekkelman Advocaten N.V.
i.o.

C.F. van Helvoirt
advocaat

Einde bijlage: 6.5 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage agrarische sector (via Hekkelman Advocaten)

Terug naar het agendapunt

6.6 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage reactie Programmamanager aan Hekkelman advocaten (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

provinciehuis Westerbrink 1, Assen
postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.drenthe.nl
(0592) 36 55 55

provincie Drenthe

KOLONIËN VAN WELDADIGHEID
op weg naar Werelderfgoed 2018

Aan:
Hekkelman Advocaten N.V.
t.a.v. C.F. van Helvoirt
Prins Bernardstraat 1
6521 AA Nijmegen

In afschrift aan de heren:
C. Bijl, Stuurgroep voorzitter Koloniën van Weldadigheid
R. Jager en J. Kamping (Gemeente Westerveld)
D. van Marrewijk (Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

Assen, 10 augustus 2016
Onderwerp: Ontvangstbevestiging en komende weken

Geachte heer Van Helvoirt,

Op 9 augustus jongstleden is uw brief van 5 augustus met kenmerk 20161121 – 1159450/1 – KVH binnengekomen bij het Programmabureau van de Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid. Het leek mij juist om u de ontvangst, bij afwezigheid van de Stuurgroep en hun ambtelijk vertegenwoordigers wegens het zomerreces, in ieder geval direct te melden.

In aanvulling hierop informeer ik u graag nog over het volgende: bij gelegenheid van de verschillende overleggen met uw cliënten waaraan u refereert in uw brief, is besproken dat het overleg in de week van 22 augustus tot 1 september a.s., voortgezet wordt. Graag houden wij deze planning aan, omdat hiermee rekening wordt gehouden met aan- en afwezigheden van de experts en betrokkenen aan de zijde van de direct betrokken gemeenten, alsmede met de besluitvormingsprocessen van deze drie gemeenten.

Het managementplan en informatie over bufferzones, ook in het bezit van de agrariërs, stuur ik u. In die documenten is na uitgebreid onderzoek, aangegeven dat de ontwikkelruimte die er is voor uw cliënten op basis van de thans geldende ruimtelijke ordeningswetgeving, niet door de beoogde UNESCO werelderfgoedstatus wordt ingeperkt. Ook ziet u daarin dat landbouw en landbouwontwikkeling belangrijke pijlers zijn in de nominatie.

Voor een constructief vervolg van het overleg, werken we aan onze zijde verder aan de oplossingsrichtingen die met de agrariërs zijn besproken. Deze zullen met de agrariërs, experts en ambtelijk vertegenwoordigers van de Stuurgroep Koloniën van Weldadigheid verder worden besproken in de week van 22 augustus, voorafgaand aan bestuurlijke afstemming met de direct betrokken gemeenten. Aanvullende input van de zijde van de agrariërs op of voor 22 augustus is uiteraard welkom.

Met vriendelijke groet, b.a.

Anne-Marie van den Bos
Programmamanager UNESCO Koloniën van Weldadigheid
Provincie Drenthe | Postbus 122 | 9400 AC ASSEN | +31 (0)619 057 586

Einde bijlage: 6.6 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier - bijlage reactie Programmamanager aan Hekkelman advocaten

Terug naar het agendapunt

6.7 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier-bijlage concept convenant agrarische sector (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Concept 14 juli 2016

Convenant Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid, cluster van koloniën I t/m III

De stuurgroep belast met de nominatie als Werelderfgoed van
Kolonie I : Frederiksoord
Kolonie II : Wilhelminaoord, Boschoord en Oostvierdeparten, Instituut Wateren
Kolonie III : Willemsoord en Westvierdeparten

en:

LTO-Noord in hoedanigheid van vertegenwoordiger van eigenaren en pachters van agrarische bedrijven in genoemde koloniën (kerngebied en bufferzone)

(Stichting agrarische belangenbehartiging 'Oorden en Parten' i.o.)

onderschrijven dat:

- een breed draagvlak wordt nagestreefd voor de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid als UNESCO werelderfgoed;
- de koloniën I t/m III zijn gesticht als landbouwkoloniën en dat het gebied is ontwikkeld tot een vitaal landbouwgebied;
- het betreffende ontginningskolonielandschap in cultuurhistorisch opzicht een hoge gaafheid heeft en zoveel mogelijk in stand moet worden gehouden;
- de nominatie als werelderfgoed alleen haalbaar is indien de waarden van het gebied op een adequate wijze zijn beschermd;
- de bestaande wet- en regelgeving voorziet in een adequate bescherming van het te nomineren werelderfgoed;
- het agrarisch grondgebruik onlosmakelijk is verbonden aan dit cultuurlandschap;
- een duurzame en doelmatige bescherming van de bijzondere ontstaansgeschiedenis van het gebied alleen kan geschieden wanneer het agrarisch grondgebruik in stand blijft;
- de continuïteit van de bestaande agrarische bedrijven in het gebied van groot belang is voor het behoud van de visuele 'O.U.V.' kenmerken van het gebied;
- er ontwikkelingsruimte voor agrarische bedrijven beschikbaar moet blijven om deze in staat te stellen het agrarisch bedrijf op bedrijfseconomische grondslag in stand te houden;
- de agrariërs in het gebied de nominatie willen ondersteunen, mits de zekerheid wordt gegeven dat de aanwijzing als werelderfgoed en in het bijzonder de aanwijzing van een bufferzone, geen extra regelgeving of beperkingen met zich brengt voor de uitoefening van het agrarisch bedrijf;

komen overeen dat:

- de stuurgroep ervoor zal zorgdragen dat in het managementplan behorende bij het nominatiedossier, wordt opgenomen dat de bestaande wet- en regelgeving op basis van de aanwijzing als werelderfgoed niet zal worden aangescherpt;
- in toekomstige planologische regelgeving ter zake van het werelderfgoed, de term 'bufferzone' niet zal worden gebezigd;
- de aanwijzing als werelderfgoed van de in de aanhef genoemde koloniën, partijen verbindt het belang van het werelderfgoed te dienen, onder andere door medewerking te verlenen aan innovatie van de landbouw in het gebied en het oplossen van knelpunten die een gewenste agrarische ontwikkeling in de weg staan;
- de participatie van de agrarische sector (vertegenwoordiging eigenaren en pachters) in het proces van het werelderfgoed zal worden georganiseerd en versterkt;
- dit convenant in het nominatiedossier Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid wordt opgenomen;

concluderen dat:

- hiermee een goede vertrouwensbasis is gelegd op grond waarvan samen gewerkt kan en zal worden om de nominatie als UNESCO Werelderfgoed te ondersteunen en om de aanwijs als Werelderfgoed te bewerkstelligen.

Datum:

Ondertekening:

Einde bijlage: 6.7 Koloniën van Weldadigheid Nominatiedossier-bijlage concept convenant agrarische sector

Terug naar het agendapunt

7.0 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a te Wanneperveen - RAADSVOORSTEL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk, 30 augustus 2016
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp:
Vaststellen bestemmingsplan en beeldkwaliteitsplan 'Wanneperveen – Zomerdijk 20a'
Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:
1. Het bestemmingsplan 'Wanneperveen – Zomerdijk 20a' vast te stellen;
2. het beeldkwaliteitsplan voor de bouw van de overkapping van de rijbak op het perceel vast te stellen;
3. geen exploitatieplan als bedoeld in artikel 6:12 Wro vast te stellen.

Samenvatting:

Inleiding
Hoeve Beukers heeft gevraagd om een herziening van het bestemmingsplan voor zijn perceel aan de Zomerdijk 20a te Wanneperveen. Op dit perceel was in het verleden een melkveehouderij. De huidige eigenaren hebben het perceel aangekocht om een gebruiksgerichte paardenhouderij en pensionstalling te starten. De onderneming is in 2009 gestart en groeit gestaag. Er is gevraagd om de bestemming te herzien naar paardenhouderij, om de bouw van 2 keer 5 extra paardenboxen (10 extra paardenboxen in totaal), een overkapping voor de rijbak en nevenactiviteiten in de vorm van dagrecreatie en zorgboerderij toe te staan.

In maart 2014 heeft u besloten om deze ontwikkeling middels de coördinatieregeling op te pakken. De ondernemers hebben er voor gekozen om de NB wetvergunning eerst aan te vragen. Deze is verleend op 21 oktober 2015. Vervolgens is bijgaande landschappelijke inpassing / beeldkwaliteitsplan in overleg tot stand gebracht en uitgewerkt in bijgaand bestemmingsplan. De initiatiefnemer heeft de ontwikkeling besproken met omwonenden, steunpunt Beukers van de provincie en Natuurmonumenten. De gemeente heeft het wettelijk vooroverleg gevoerd met de provincie en het waterschap en heeft advies gevraagd aan de veiligheidsregio. De provincie en het waterschap zijn akkoord. Het advies van de Veiligheidsregio is verwerkt. Op de luchtfoto en de tekening hierna ziet u de terreinindeling van de nieuwe situatie. De nieuw te bouwen overkapping is rood omlijnd. De nieuw te bouwen paardenboxen zijn oranje omlijnd. De nieuw te bouwen overkapping is rood omlijnd.

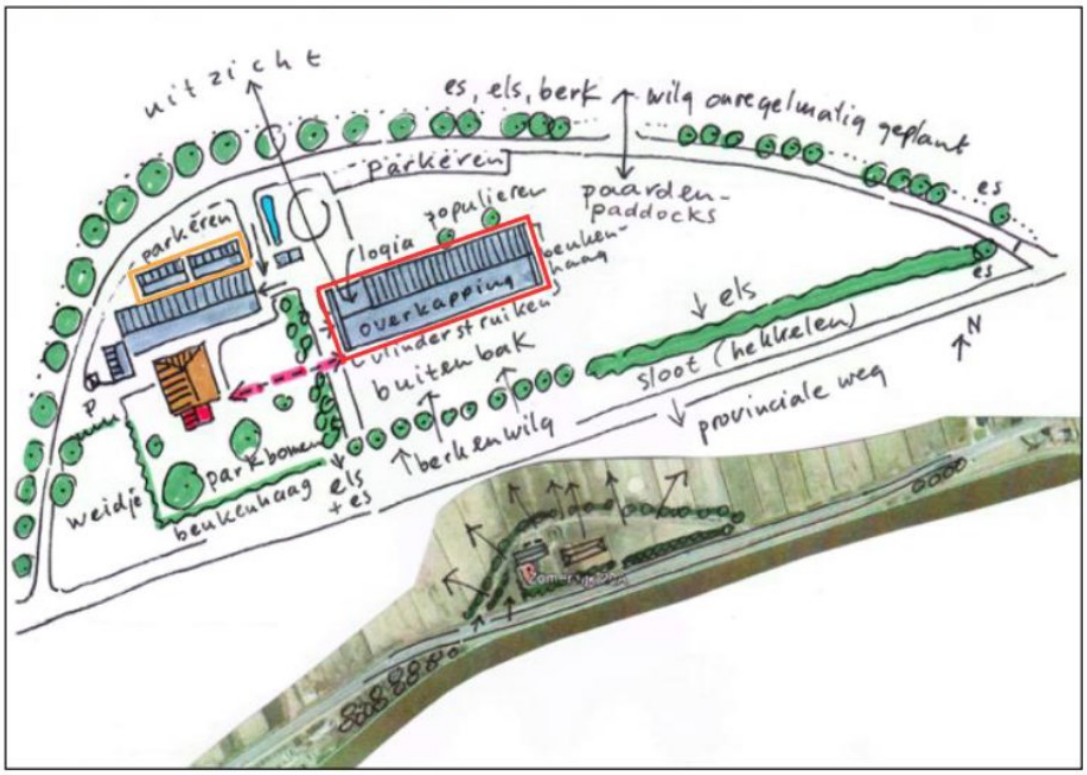

Afbeelding 2.2: Luchtfoto uitbreiding paardenboxen (oranje) en te overkappen paardenbak (rood) (Bron: Buro Greet Bierema)

Argumenten
Het perceel is opgenomen in de beheersverordening voor het buitgebied en heeft deels de bestemming 'agrarisch - agrarisch bedrijf 1', deels de bestemming 'natuur' en de dubbelbestemming 'waarde-archeologie 2'. Gronden met de bestemming 'agrarisch – agrarisch bedrijf 1'zijn onder meer bedoeld voor grondgebonden agrarische bedrijven. Gronden met de bestemming 'natuur' zijn onder meer bedoeld voor de instandhouding, versterking en ontwikkeling van natuurlijke waarden. De dubbelbestemming 'archeologie' voorziet in het behoud van de eventueel te verwachten archeologische waarden. De activiteiten zijn niet passend in de bestemming. Om de activiteiten mogelijk te maken is een herziening noodzakelijk.

<u>De voorgenomen ontwikkeling past binnen rijks, provinciaal en gemeentelijk beleid:</u>
De wijziging van het gebruik past binnen rijks, provinciaal en gemeentelijk beleid. In de toelichting van het plan worden alle beleidsaspecten doorlopen. In de Beleidsnotitie Bestemmingsplannen Buitengebied, zoals vastgesteld op 27 maart 2012, is als uitgangspunt opgenomen dat vrijkomende agrarische bebouwing goed gebruikt kan worden voor kleinere (startende) ondernemingen. Het is wel gewenst dat bij een dergelijke omschakeling een ruimtelijke kwaliteitswinst plaatsvindt. In het buitengebied van de gemeente Steenwijkerland komen paardenhouderijen zowel bedrijfsmatig als hobbymatig voor. Een paardenhouderij kan productiegericht of gebruiksgericht zijn. Een productiegerichte paardenhouderij past in de bestemming. Voor een gebruiksgerichte paardenhouderij is een aanduiding paardenhouderij noodzakelijk, in verband met een andere ruimtelijke uitstraling. Ten behoeve van het goed functioneren van een paardenhouderij zijn een bedrijfswoning, een gebouw met stallen een buitenrijbak, een rijhal met ontvangstruimte etc. toegestaan. Nevenactiviteiten zijn tevens toegestaan, mits de ondergeschiktheid geborgd is. Provinciaal beleid gaat uit van de principes zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik en Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving. In dit plan wordt de bestaande vrijgekomen agrarische bebouwing gebruikt. De methodiek van de kwaliteitsimpuls is gevolgd. Met het doorlopen van de methodiek van de kwaliteitsimpuls is een ruimtelijke kwaliteitswinst gevonden. Hiermee wordt zowel aan het gemeentelijk beleid als aan provinciaal beleid voldaan. De winst is gevonden door

een goede landschappelijk inpassing, uitstraling en materiaalgebruik van de te bouwen overkapping, verkleinen van het bouwvlak en het verplaatsen van de parkeervoorzieningen. Voornoemde inspanning wordt juridisch geborgd in het bestemmingsplan en het beeldkwaliteitsplan. De landschappelijke inpassing dient 18 maanden na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan te zijn aangeplant. De te bouwen overkapping dient te voldoen aan het beeldkwaliteitsplan. Er wordt namelijk voorgesteld om het beeldkwaliteitsplan voor de bouw van de overkapping onderdeel te laten uitmaken van de welstandsnota. De aanvraag bouwvergunning voor de overkapping wordt getoetst aan het beeldkwaliteitsplan.

De bestemming 'natuur' wordt omgezet naar de bestemming 'agrarisch met waarden'. De bestemming 'natuur' is abusievelijk toegevoegd in de beheersverordening. In het bestemmingsplan Buitengebied Noord- Oost was de bestemming agrarisch (hieronder is een uitsnede van de oude plankaart toegevoegd). Het perceel ligt buiten de Natura 2000. Er is geen natuur op deze locatie en er zijn geen natuurdoelen op deze locatie. Voorgesteld wordt om op deze locatie de bestemming 'agrarisch met waarden' te leggen.

<u>De voorgenomen ontwikkeling is niet in strijd met omgevingsaspecten:</u>
De ontwikkeling is niet in strijd met de omgevingsaspecten Ecologie, cultuurhistorie, archeologie, water, geluid, bodem, luchtkwaliteit, externe veiligheid en milieuzonering. Er is een risico analyse in het kader van externe veiligheid gedaan. Er is onderzoek gedaan naar de natuurwaarden en er is een natuurbeschermingswetvergunning verleend. In het kader van externe veiligheid is een risicoanalyse opgesteld. Er is advies aan de veiligheidsregio gevraagd. De veiligheidsregio heeft geadviseerd en de situatie ter plaatse met de initiatiefnemers besproken. Het bedrijf voldeed voor het overgrote deel aan de adviezen. Initiatiefnemers hebben naar aanleiding van het gesprek nog een paar kleine aanpassingen in de werkwijze doorgevoerd. Hiermee is het advies van de veiligheidsregio goed in het plan verwerkt.

Voor de volledige verantwoording wordt kortheidshalve naar de toelichting van het bestemmingsplan verwezen.

Financiële toelichting
Bij een plan als deze is de gemeente verplicht om eventuele kosten te verhalen op de initiatiefnemer. Het betreft hier een ontwikkeling op het eigen perceel en wordt door de initiatiefnemer zelf gefinancierd. De gemeente heeft geen directe kosten. Voor eventuele planschadekosten is een overeenkomst getekend.

De kosten voor de begeleiding van de bestemmingsplanprocedure zijn op basis van de Legesverordening verhaald op de initiatiefnemer. De leges zijn betaald.

Communicatietraject en openbaarheid

Wij hechten grote waarde aan het vinden van (maatschappelijk) draagvlak voor ruimtelijke plannen. Dit draagvlak is ook voor initiatiefnemer van groot belang. Immers, wanneer er weerstand ontstaat tegen een plan dan kan dit van grote invloed zijn op de voortgang van de planvorming en het kan zelfs leiden tot vernietiging van het plan als gevolg van een uitspraak van een bestuursrechter.

Initiatiefnemers hebben een informatiemiddag georganiseerd voor de directe omgeving en Natuurmonumenten. De informatiemiddag is middels een brief aan iedereen bekend gemaakt. De brief is bij de genodigde mensen thuis gebracht. Verschillende mensen hebben de middag bijgewoond. Enkelen hebben zich afgemeld, omdat zij verhinderd waren. Een vertegenwoordiger van de gemeente was bij de middag aanwezig. Het plan is gepresenteerd aan de hand van de landschappelijke inpassing/ beeldkwaliteitsplan en een impressie van de buitenstal. Vervolgens is een rondleiding op het bedrijf gegeven. De sfeer op de middag was positief.

Op grond van de Wet Ruimtelijke Ordening is inspraak niet meer verplicht. In de inspraakverordening van onze gemeente is opgenomen dat inspraak wordt geboden, tenzij wordt gemotiveerd waarom inspraak niet noodzakelijk is. Het plan is in overleg met de initiatiefnemers samengesteld. Initiatiefnemers hebben het plan, in het bijzijn van een vertegenwoordiger van de gemeente, zelf aan de buurt gepresenteerd. Gelet op voornoemde in combinatie met de geringe omvang en de ligging van het plan zal geen inspraak worden geboden.

Het ontwerp bestemmingsplan heeft van 29 juni 2016 tot en met 9 augustus 2016 ter inzage gelegen. Het beeldkwaliteitsplan heeft van 6 juli 2016 tot en met 16 augustus 2016 ter inzage gelegen. Beide zijn bekend gemaakt in de Steenwijkerland Expres, in de Staatscourant en op de website. Er zijn geen zienswijzen ingediend.

Bijlagen bij het voorstel

1. het ontwerp bestemmingsplan
2. het beeldkwaliteitsplan

Het ontwerp bestemmingsplan is digitaal te raadplegen via http://www.ruimte-lijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?planidn=**NL.IMRO.1708.WNPZomerdijk20a-ON01**

Ondertekening

De secretaris	De burgemeester
S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	REO
adviseur	Jannie Bloemert, tel.: 06 31 77 59 19, email: jannie.bloemert@steenwijkerland.nl
behandeld in raadscommissie	☐ ja, nl. 30 augustus 2016 (11 maart 2014 in raad voor coördinatiebesluit) ☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk, 11 oktober 2016
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van , nummer 2012/ ;

b e s l u i t :
1. Het bestemmingsplan 'Wanneperveen – Zomerdijk 20a' vast te stellen;
2. het beeldkwaliteitsplan voor de bouw van de overkapping van de rijbak op het perceel vast te stellen;
3. geen exploitatieplan als bedoeld in artikel 6:12 Wro vast te stellen.

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff J.H. Bats

Einde bijlage: 7.0 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a te Wanneperveen - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

7.1 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE Bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016) (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Bestemmingsplan Wanneperveen – Zomerdijk 20a

ID plan:	**NL.IMRO.1708.WNPZomerdijk20a-ON01**
datum:	**21 juni 2016**
status:	**Ontwerp**
auteur:	**N. Broekhuis**

Vastgesteld door de raad dd.

de griffier, **de voorzitter,**

BJZ.nu bestemmingsplannen

Steenwijkerland

TOELICHTING

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding **5**

1.1 Aanleiding tot planontwikkeling 5

1.2 Uitgangspunten voor het plan 5

1.3 Het plangebied 5

1.4 Huidig planologisch regiem 6

1.5 Leeswijzer 7

Hoofdstuk 2 Huidige situatie en toekomstige situatie **8**

2.1 Huidige situatie 8

2.2 Toekomstige situatie 9

Hoofdstuk 3 Gebiedsvisie en uitgangspunten **16**

3.1 Rijksbeleid 16

3.2 Provinciaal beleid 18

3.3 Regionaal beleid 28

3.4 Gemeentelijk beleid 28

Hoofdstuk 4 Actuele waarden **31**

4.1 Ecologie 31

4.2 Cultuurhistorie 34

4.3 Archeologie 34

Hoofdstuk 5 Waterparagraaf **36**

5.1 Beleid 36

5.2 Watertoets 37

Hoofdstuk 6 Milieuparagraaf **39**

6.1 Milieu 39

6.2 Geluidhinder 39

6.3 Bodem 39

6.4 Luchtkwaliteit 40

6.5 Externe veiligheid 41

6.6 Milieuzonering 43

6.7 Geurhinder 45

6.8 Besluit milieueffectrapportage 46

Hoofdstuk 7 Juridische opzet **49**
7.1 Inleiding 49
7.2 Uitgangspunten 49
7.3 Toelichting op de planregels 49
7.4 Bestemmingen 51

Hoofdstuk 8 Financiële paragraaf **53**
8.1 Kostenverhaal/Exploitatieplan 53
8.2 Economische uitvoerbaarheid 53

Hoofdstuk 9 Inspraak en vooroverleg **54**
9.1 Vooroverleg 54
9.2 Inspraak 54

Hoofdstuk 10 Zienswijzen **55**
10.1 Zienswijzen 55

Bijlagen bij de toelichting **56**
Bijlage 1 Bedrijfsplan 57
Bijlage 2 Landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan 58
Bijlage 3 Natuurwaardenonderzoek 59
Bijlage 4 Nbw-vergunning 60
Bijlage 5 Standaard waterparagraaf 61
Bijlage 6 Risico-analyse 62

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot planontwikkeling

Dit bestemmingsplan heeft betrekking op het perceel gelegen aan de Zomerdijk 20a in het buitengebied van Wanneperveen. Initiatiefnemer, eigenaar van het perceel, is voornemens op het perceel een gebruiksgerichte paardenhouderij (45 paardenboxen) te exploiteren, waarbij tevens sprake is van nevenactiviteiten in de vorm van een zorgboerderij (met winkeltje en rustpunt) en dagrecreatieve voorzieningen (dagkamp e.d.). De hiervoor genoemde functies zullen hoofdzakelijk binnen de bestaande bebouwing worden ondergebracht. De fysieke ontwikkelingen bestaan de komende jaren uit het realiseren van een tweetal kleine paardenstallen (elk 5 paardenboxen) en het overkappen van een paardenbak (lesbak).

De voorgenomen ontwikkelingen zijn niet in overeenstemming met de geldende beheersverordening, waardoor een bestemmingsplanherziening noodzakelijk is. Dit bestemmingsplan voorziet hierin, waarbij zal worden aangetoond dat het voornemen in overeenstemming is met een goede ruimtelijke ordening.

1.2 Uitgangspunten voor het plan

Met dit bestemmingsplan wordt het planologisch kader geboden om ter plaatse van het plangebied een gebruiksgerichte paardenhouderij te mogen exploiteren, een en ander met de bijbehorende nevenactiviteiten. Door het opstellen van een adequaat planologisch kader hebben de voorgenomen functies op het perceel voldoende toekomstperspectief.

1.3 Het plangebied

Het plangebied is gelegen aan de Zomerdijk 20a in het buitengebied van Wanneperveen. In afbeelding 1.1. wordt de ligging van het plangebied ten opzichte van de directe omgeving weergegeven. Opgemerkt wordt dat het gaat om een indicatieve begrenzing van het plangebied. Voor de exacte begrenzing van het plangebied wordt verwezen naar de verbeelding.

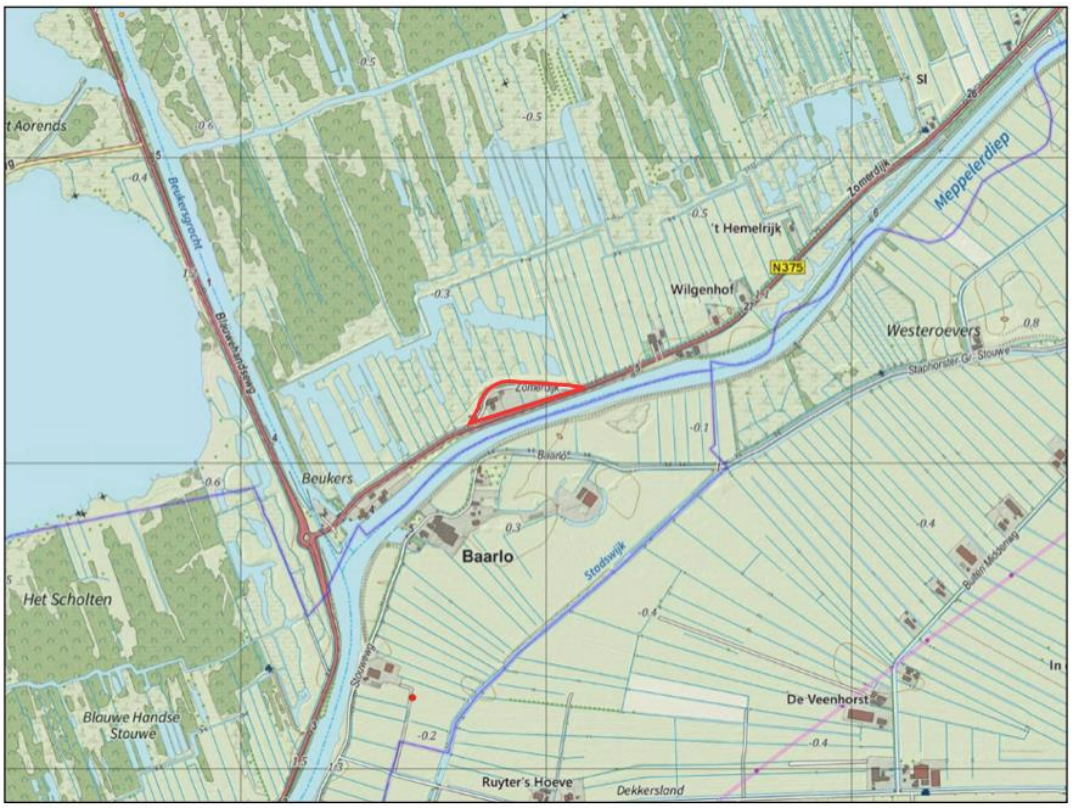

Afbeelding 1.1: Ligging plangebied ten opzichte van de directe omgeving (Bron: Opentopo)

1.4 Huidig planologisch regiem

1.4.1 Beheersverordening 'Buitengebied Steenwijkerland 2014'

Het plangebied is gelegen binnen de begrenzing van de geldende beheersverordening 'Buitengebied Steenwijkerland 2014'. Deze beheersverordening is op 9 december 2014 vastgesteld door de gemeenteraad van Steenwijkerland. Op basis van deze beheersverordening zijn de gronden in het plangebied bestemd als 'Agrarisch – Agrarisch bedrijf 1' en 'Natuur'. Daarnaast is het plangebied grotendeels voorzien van de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 2'.

Gronden met de bestemming 'Agrarisch – Agrarisch bedrijf 1' zijn onder meer bedoeld voor grondgebonden agrarische bedrijven met daaraan ondergeschikt tuinen, erven, groenvoorzieningen, ontsluitings- en parkeervoorzieningen, water en waterhuishoudkundige voorzieningen. Er mogen op basis van de bouwregels bedrijfsgebouwen, één bedrijfswoning, bijgebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde worden gebouwd, één en ander met inachtneming van de maatvoeringseisen.

Gronden met de bestemming 'Natuur' zijn onder meer bedoeld voor instandhouding, versterking en ontwikkeling van natuurlijke, landschappelijke waarden. Gebouwen binnen deze bestemming ter plaatse van het plangebied zijn niet toegestaan. Bouwwerken, geen gebouwen zijnde mogen worden gerealiseerd, met inachtneming van de opgenomen maatvoeringseisen.

De dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 2' voorziet in het behoud en de bescherming van de eventueel te verwachten archeologische waarden. Indien in gebieden met deze dubbelbestemming bodemverstorende activiteiten plaatsvinden met een oppervlakte groter dan 2.500 m², dan is een archeologisch onderzoek vereist.

1.4.2 Strijdigheden met geldende beheersverordening

Het voornemen is strijdig met de bouw- en gebruiksregels zoals opgenomen in de geldende beheersverordening. Zo is onder meer het exploiteren van een gebruiksgerichte paardenhouderij met bijbehorende nevenactiviteiten niet in overeenstemming met de bestemmingsomschrijving. Daarnaast is het realiseren van nieuwe paardenstallen en het overkappen van een paardenbak niet toegestaan vanwege het feit dat de bebouwing niet ten dienste van de bestemming wordt gebouwd.

Dit plan voorziet in de gewenste juridisch-planologische kaders om de voorgenomen ontwikkelingen mogelijk te maken.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 betreft de inleiding van deze plantoelichting.

In hoofdstuk 2 wordt de huidige situatie en toekomstige situatie beschreven.

Hoofdstuk 3 voorziet in een beschrijving van alle relevante beleidskaders op diverse niveaus.

Vervolgens gaat hoofdstuk 4 in op de waarden met betrekking tot de aspecten flora en fauna, cultuurhistorie en archeologie.

Hoofdstuk 5 omvat de waterparagraaf.

In hoofdstuk 6 passeren alle relevante milieuthema's de revue.

In de hoofdstukken 7 en 8 wordt respectievelijk ingegaan op de juridische aspecten/planverantwoording en de economische uitvoerbaarheid van het project.

Hoofdstuk 9 gaat in op de inspraak en overleg.

Tot slot wordt in hoofdstuk 10 ingegaan op eventueel ingekomen zienswijzen.

Hoofdstuk 2 Huidige situatie en toekomstige situatie

2.1 Huidige situatie

2.1.1 Ruimtelijke structuur

Het plangebied is gelegen in het buitengebied ten zuiden van de kern Wanneperveen. In de omgeving van het plangebied worden de ruimtelijke structuurdragers met name gevormd door de aanwezige infrastructuur (N334/N375), de diverse watergangen waaronder het kanaal Meppelerdiep en de kenmerkende elementen behorende bij het laagveenontginningslandschap (grote open ruimten en patroon van sloten).

Het plangebied wordt feitelijk begrensd door de Zomerdijk en de op- en afrit van het perceel. Aan de overzijde van de Zomerdijk en de op- en afrit is respectievelijk het kanaal Meppelerdiep en het Natura 2000-gebied 'De Wieden' gelegen. Opgemerkt wordt dat een deel van het nationaal park door initiatiefnemer gepacht wordt van Natuurmonumenten. Om de hogere gelegen percelen bereikbaar te maken en te kunnen beweiden is er vanaf het erf een beheerroute aangelegd. De totale lengte van deze route bedraagt circa 2 kilometer.

In afbeelding 2.1 zijn twee luchtfoto's opgenomen met daarin de ligging van het plangebied in de omgeving.

Afbeelding 2.1: Luchtfoto's huidige situatie plangebied (Bron: Prov. Overijssel/Gem. Steenwijkerland)

Het plangebied heeft in totaal een omvang van circa 1,8 hectare en is in de huidige situatie gedeeltelijk ingericht als erf.

Op het perceel zijn op momenteel een vijftal gebouwen aanwezig, te weten een woonhuis, drie paardenstallen (in totaal 32 paardenboxen) en een opzadelstal. Daarnaast zijn er binnen het plangebied diverse voorzieningen aanwezig waaronder een mestsilo, een lesbak, een springbak en meerdere paddocks. Het erf wordt via twee in- en uitritten ontsloten op de Zomerdijk, waarbij de westelijke in- en uitrit de hoofdtoegang betreft. De oostelijke in- en uitrit wordt in de huidige situatie slechts incidenteel gebruikt.

Op het perceel is relatief veel opgaand groen aanwezig. De bebouwing wordt door de bomenrij langs de Zomerdijk grotendeels aan het zicht onttrokken.

2.1.2 Functionele structuur

De functionele structuur in de omgeving van het plangebied wordt overwegend gekenmerkt door natuur. Overige functies, waaronder agrarische bedrijven en regulier burgerwoningen, komen vooral ten oosten en zuiden (Baarlo) van het plangebied voor.

Het plangebied wordt in de huidige situatie reeds aangewend ten behoeve van een gebruiksgerichte paardenhouderij (manege), waarbij sprake is van pensionstalling en het geven van instructie. Daarnaast vinden er ook reeds nevenactiviteiten plaats in de vorm van een zorgboerderij en dagrecreatieve voorzieningen. In subparagraaf 2.2.1 wordt een nadere beschrijving van de hoofd- en nevenactiviteiten gegeven.

2.2 Toekomstige situatie

Door initiatiefnemer is een bedrijfsplan opgesteld waarin de voorgenomen activiteiten zijn uiteengezet. Daarnaast heeft Buro Greet Bierema in het kader van de voorgenomen ontwikkeling een landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan opgesteld. In de volgende subparagrafen zijn onderdelen van de plannen opgenomen. Voor de volledige

plannen wordt verwezen naar bijlage 1 (bedrijfsplan) en bijlage 2 (inpassingsplan/BKP) van deze toelichting.

2.2.1 Gewenste ontwikkeling

Initiatiefnemer, eigenaar van het perceel, is voornemens op het perceel een gebruiksgerichte paardenhouderij (45 paardenboxen) te exploiteren, waarbij tevens sprake is van nevenactiviteiten in de vorm van een zorgboerderij (met winkeltje en rustpunt) en dagrecreatieve voorzieningen (dagkamp e.d.). De hiervoor genoemde functies zullen hoofdzakelijk binnen de bestaande bebouwing worden ondergebracht. De fysieke ontwikkelingen bestaan de komende jaren uit het realiseren van een tweetal kleine paardenstallen (elk 5 paardenboxen) en het overkappen van een paardenbak (lesbak).

Hierna is een inrichtingsschets opgenomen waarin de nieuwe paardenstallen (oranje omlijning) en overkapte paardenbak (rode omlijning) zijn aangegeven. Vervolgens wordt puntsgewijs een nadere toelichting gegeven op de beoogde ontwikkelingen/activiteiten.

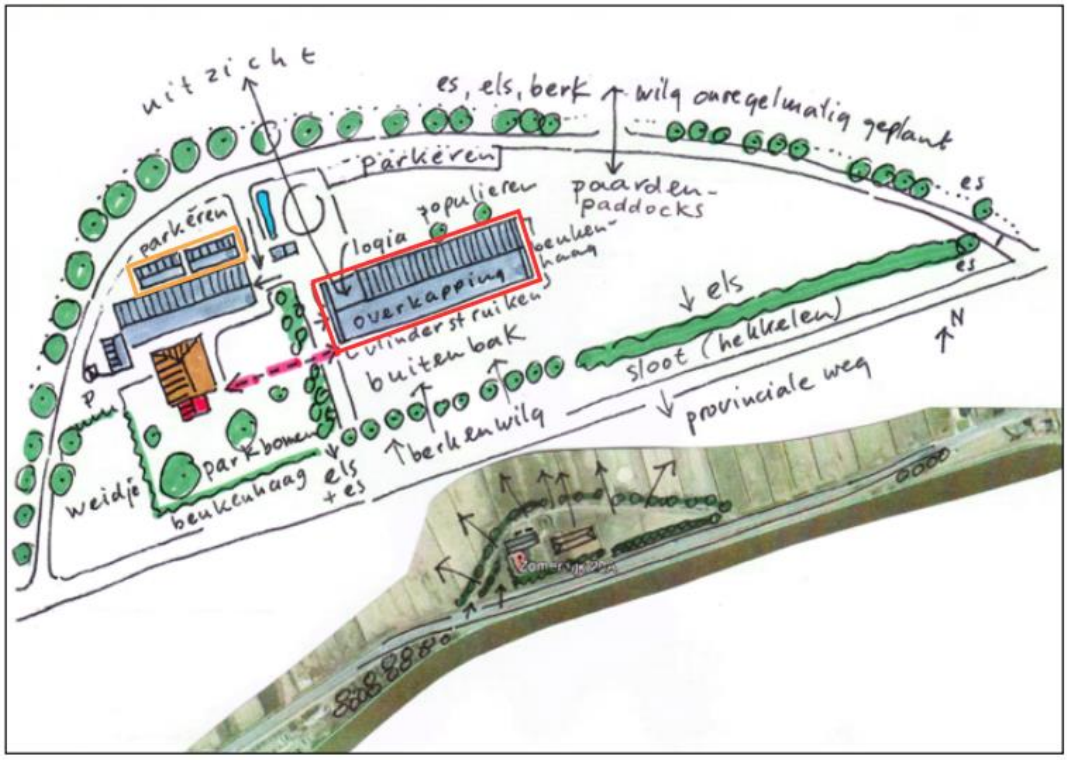

Afbeelding 2.2: Luchtfoto uitbreiding paardenboxen (oranje) en te overkappen paardenbak (rood) (Bron: Buro Greet Bierema)

<u>Hoofdactiviteit (gebruiksgerichte paardenhouderij)</u>

De gebruiksgerichte paardenhouderij (manege) betreft op het perceel de hoofdactiviteit, waarbij het gaat om zowel pensionstalling als instructie. Hierna wordt op beide onderdelen nader ingegaan.

Pensionstalling

Een belangrijk onderdeel van de hoeve vormt de stalling van paarden door particulieren. Klanten komen uit een straal van 30 kilometer rond de hoeve en dan met name uit de gemeenten Zwartewaterland, Steenwijkerland, Meppel en Zwolle. De laatste jaren zijn 26 stallen gerealiseerd en allemaal verhuurd. De stallen worden aangeboden op basis van

volpension. Inhoudende dat de paarden volledig worden verzorgt, zodat de pensiongasten dit niet tweemaal daags zelf hoeven te doen. In het afgelopen jaar is er een concrete wachtlijst voor stalling ontstaan van 10 pensiongasten en is er ook regelmatig "nee" verkocht in verband met onvoldoende capaciteit. Het voornemen naar de toekomst toe is om het aantal paardenboxen uit te breiden tot in totaal 45. Hiertoe zullen er de komende jaren onder meer twee nieuwe paardenstallen worden gerealiseerd. In elke stal, met een oppervlakte van circa 75 m², worden 5 paardenboxen gerealiseerd. In afbeelding 2.2 is de locatie van de paardenstallen met de oranje omlijning aangegeven.

Instructie

Op de hoeve wordt tevens regelmatig instructie gegeven hoe op een veilige en prettige manier op een paard of pony kan worden gereden. Tevens wordt er les gegeven in groepjes van maximaal 5 personen om voldoende aandacht te kunnen geven en om de rust te bevorderen. Er wordt momenteel aan circa 155 mensen per week les gegeven. De concrete wachtlijst circa 25 mensen en is er in het afgelopen jaar regelmatig nee verkocht, omdat op korte termijn niet voldaan kon worden aan de vraag.

Op dit moment is het geven van instructie mede afhankelijk van de weersomstandigheden. Het voornemen bestaat daarom om op termijn een paardenbak (lesbak) te overkappen. De overkapping zal een maatvoering krijgen van circa 60 bij 20 meter. De nokhoogte zal maximaal 9 meter bedragen. Door het overkappen van de lesbak wordt de kwaliteit van de voorziening verbeterd en wordt het bedrijf minder afhankelijk van de weersomstandigheden.

<u>Nevenactiviteiten</u>

De nevenactiviteiten op het perceel bestaan uit een zorgboerderij en dagrecreatieve voorzieningen. Hierna worden de nevenactiviteiten nader toegelicht.

De zorgboerderij biedt momenteel ruimte voor 7 mensen dagbesteding en activerende begeleiding. Het gaat hierbij met name jongeren die wat meer moeite hebben om volledig te functioneren in de huidige hectische maatschappij. Er zijn ter plaatse van het plangebied vrijwel geen storende prikkels die onrust kunnen veroorzaken en in de praktijk wordt de omgeving als stimulerend ervaren. De hoeve leent zich bij uitstek om praktijkleerplaats te zijn als onderdeel van (groene) opleidingen. De werkzaamheden die in de praktijk worden uitgevoerd zijn afwisselend, praktisch in de zin dat het de werkelijkheid betreft en ook volledig. Het voornemen is om bij de zorgboerderij een winkeltje en een rustpunt te realiseren. Het winkeltje zal worden ondergebracht in het gebouw naast het melklokaal, in de kleine jongveestal (het gebouw direct naast de nutsvoorziening). De voorziening krijgt een omvang van maximaal 25 m² en zal normaal gesproken onbemand zijn. In het winkeltje zullen zelfgemaakte/geproduceerde producten worden verkocht, waaronder cakes en appels. Het rustpunt (maximaal 75 m²) biedt de mogelijkheid voor fietsers en wandelaars om op de hoeve een kopje koffie of thee drinken, een ijsje eten en even uitrusten en te genieten van de omgeving. Deze faciliteiten worden geboden als service en dragen niet of nauwelijks bij aan de exploitatie (vrijwillige bijdrage). Het winkeltje en rustpunt behoren bij de zorgboerderij en versterken de zorgfunctie. Ten aanzien van deze nevenactiviteiten wordt tot slot opgemerkt dat hoeve Beukers tevens gastheer is van het nationaal park De Wieden en ook lid is van de stichting Rustpunt.

Individueel of in groepjes worden regelmatig kinderen ontvangen om een of meerdere dagen te genieten van het leven op de hoeve. Met respect voor dier en plant leren kinderen spelenderwijs om te gaan met de verantwoordelijkheid ten opzichte van levende have. In

het verlengde hiervan zijn diverse ideeën ontwikkeld om meer aandacht te geven aan de overweldigende natuur rond hoeve Beukers: een belevenisroute, huifkar-excursies, ruiterpaden en wandelpaden. Deze zijn makkelijk te realiseren zonder extra belasting voor de omgeving, een en ander uiteraard in nauw overleg met Natuurmonumenten.

De voorgenomen activiteiten/ontwikkelingen moeten ertoe leiden dat de hoeve voldoende toekomstperspectief heeft, maar daarnaast ook een belangrijke maatschappelijke en sociale bijdrage voor de gemeenschap oplevert. Door realisatie van het voornemen kan het bedrijf haar rol als gastheer van natuurgebied De Wieden nog beter vervullen.

2.2.2 Landschappelijke inpassing en beeldkwaliteit

2.2.2.1 Landschappelijke inpassing

In afbeelding 2.2 is de landschappelijke inpassing van het plangebied weergegeven. Hierna is een tekstuele beschrijving opgenomen ter verduidelijking van de landschapsmaatregelen.

In verband met de huidige openheid van de driehoek (Zomerdijk en in- en uitritten) aan de zuidoostzijde zal de overkapping vooral vanaf de provinciale weg te zien zijn. Door langs de onbeplante zuidrand van de driehoek dichte beplanting toe te voegen wordt dit aanzicht aanmerkelijk minder. Door elzen te planten wordt de meeste dichtheid bereikt. De soort voelt zich hier thuis. Hiervoor wordt het huidige houten hek een meter naar het noorden verplaatst. De elzen (veren) worden op 1 meter van elkaar geplant. Op deze wijze wordt de gehele driehoek een groene oase aan de Provinciale weg. De gerichtheid van het bedrijf op het noorden blijft mogelijk door zicht tussen en onder de bomen door die staan langs de voormalige Zomerdijk. Vanaf de provinciale weg blijft nog enig doorzicht behouden op de voorste buitenbak, tussen de stammen van de huidige bomen door. De toekomstig overkapte buitenbak is in verband met wind reeds omgeven door een beukenhaag en vlinderstruiken.

2.2.2.2 Beeldkwaliteit

In het landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan zijn de criteria aangegeven waarin de nieuwe bebouwing dient te voldoen en zijn tevens referentiebeelden opgenomen. Hierna zijn voor zowel de paardenstallen als de overkapping van de paardenbak enkele criteria opgenomen. Voor het volledige overzicht en de referentiebeelden wordt verwezen naar het volledige plan opgenomen in bijlage 2 van deze toelichting.

<u>Twee paardenstallen</u>

- De paardenstallen hebben een dak met golfplaat in de kleur antraciet en de wanden en deuren zijn van hout. Het hout zal zwart worden geschilderd;
- De gesloten zijde van boxen bevindt zich aan de stalzijde en de open zijde is naar het noorden gericht;
- Het dient te passen bij de uitstraling van de voormalige ligboxenstal; laag model, hoge zijmuren en een flauwe dakhelling;
- Aan de buitenzijde komen lampen die voorzien worden van een bewegingsmelder. Hiermee wordt lichtvervuiling zoveel mogelijk beperkt.

Overkapping paardenbak

- Het gebouw heeft een geheel donker uiterlijk;
- De kap bestaat uit een antracieten golfplaat met aan weerzijden twee rijen lichtdoorlatende platen;
- De constructie bestaat uit staal, in zwart uitgevoerd;
- De vier benodigde wanden aan de onderzijde van de overkapping zijn circa 1,5 meter hoog en bestaan uit gepotdekselde houten delen, ook in het zwart uitgevoerd;
- Het windbreekgaas aan vier zijden is antraciet;
- Aan de westzijde van de overkapping en tevens ingang van het gebouw, komt voor een klein deel een plafond met een loggia op het noorden. Vanaf deze loggia met dakterras is er uitzicht op het nabij gelegen natuurgebied;
- De kopse kant van de overkapping blijft gesloten.

2.2.3 Verkeer & parkeren

2.2.3.1 Algemeen

Bij het berekenen van de verkeersgeneratie is gebruik gemaakt van de gemeentelijke parkeernota. De gemeentenota gebruikt de CROW-publicatie 'Kencijfers parkeren en verkeersgeneratie (publicatie 317, oktober 2012)' als basis. De kencijfers zijn landelijk (en juridisch) geaccepteerd en worden gezien als de meest betrouwbare gegevens met betrekking tot het bepalen van de verkeergeneratie.

Bij het gebruik van kencijfers moet rekening worden gehouden met onder meer de bereikbaarheidskenmerken van de locatie. Ook de stedelijkheidsgraad is van invloed op het aanbod en de kwaliteit van alternatieve vervoerswijzen en dus op de hoogte van het parkeerkencijfer. Onder stedelijkheidsgraad wordt verstaan het aantal adressen per vierkante kilometer. In de vermelde publicatie van het CROW worden parkeerkencijfers weergegeven onderverdeeld naar functies, de stedelijke zone en de stedelijkheidsgraad.

Overigens wordt opgemerkt dat bij iedere functie, in de CROW-publicatie, een maximum en minimum wordt genoemd. Dit is de bandbreedte. Veelal wordt bij nieuwe ontwikkelingen het gemiddelde gehanteerd.

Voor wat betreft de stedelijkheidsgraad geeft de Nationale Atlas Volksgezondheid (Bron: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) aan dat ter zake van de gemeente Steenwijkerland sprake is van een stedelijkheidsgraad ‘weinig stedelijk’. Qua stedelijke zone wordt uitgegaan van ‘buitengebied’.

2.2.3.2 Verkeer

In voorliggend geval wordt het perceel ontsloten via de in- en uitritten op de Zomerdijk (N375), waarbij de westelijke in- en uitrit de hoofdtoegang betreft. De oostelijke in- en uitrit wordt gebruikt door vrachtverkeer (aan- en afvoer mest en levering voer) en incidenteel als uitgang voor auto’s met trailers. Ter plaatse is een geautomatiseerd hek aanwezig, van een openbaar toegankelijke in- en uitrit is geen sprake.

Opgemerkt wordt dat de Zomerdijk (N375) een provincialeweg betreft. De provincie is voornemens deze weg opnieuw aan te leggen of opnieuw te asfalteren en te herinrichten. Initiatiefnemer heeft in dat kader met een medewerker van de provincie gesproken, waarbij afspraken zijn gemaakt over de in- en uitritten ter plaatse van het plangebied.

Verkeersbewegingen

Voor een gebruiksgerichte paardenhouderij (manege) wordt uitgegaan van 4 verkeersbewegingen per paardenbox per etmaaldag. In voorliggend geval brengen de 45 paardenboxen in totaal 180 verkeersbewegingen per dag met zich mee. Opgemerkt dat het in voorliggend gaat om een paardenhouderij waarbij sprake is van volpension. Inhoudende dat het pension hoofdzakelijk de verzorging van de paarden voor zich neemt. Dit brengt dat pensiongasten niet genoodzaakt zijn tweemaal daags het paard te komen verzorgen en het aantal verkeersbewegingen dan ook naar verwachting lager zal uitvallen. Wat betreft het aan- en afvoeren van mest (1 x per 2 weken) en het leveren van voer (4 x jaar) wordt opgemerkt dat het aantal verkeersbewegingen ten behoeve van deze activiteiten zeer beperkt is.

Ten aanzien van de zorgboerderij en de dagrecreatieve voorzieningen (dagkampen e.d.) wordt opgemerkt dat ten aanzien van deze functies geen kentallen aanwezig zijn voor wat betreft verkeersbewegingen. In voorliggend geval gaat het om functies waarbij sprake is van het halen en brengen van groepen.Voor deze functies mogen 25 personen gelijktijdig aanwezig zijn. De personen worden in de ochtend gebracht en in de avond gehaald. Er is sprake een piekmoment in de ochtend en een piekmoment in de avond. Ervaring leert dat er meer personen in 1 auto worden gebracht. Op basis van ervaringscijfers wordt uitgegaan van 1,5 persoon per auto. Uitgaande van maximaal 25 personen en 1,5 persoon per auto (= 17 auto's) x brengen (= 2 bewegingen) en halen (= 2 bewegingen) = 68 verkeersbewegingen per weekdagetmaal bij een maximale bezetting. Opgemerkt wordt dat dit een worst-case berekening betreft en naar verwachting het aantal verkeersbewegingen per dag ten behoeve van deze functies (aanzienlijk) lager zal uitvallen.

Het rustpunt is bedoeld als pauzelocatie door wandelaars en fietsers. Nadrukkelijk wordt opgemerkt dat van een start-/eindpunt geen sprake is. Dit brengt met zich mee dat deze functie geen verkeersbewegingen met zich mee brengt, aangezien binnen het plangebied niet geparkeerd zal worden. Het winkeltje zal in principe uitsluitend worden bezocht door de recreanten die gebruik maken van het rustpunt. Ook voor deze functie geldt dat van een noemenswaardig aantal verkeersbewegingen geen sprake is.

Tot slot wordt opgemerkt dat voor een 'vrijstaande, koopwoning' uit dient te worden gegaan van 8,2 verkeersbewegingen.

In totaal brengen de voorgenomen functies circa 256 verkeersbewegingen per weekdag etmaal met zich mee. Zoals aangegeven zal het daadwerkelijke aantal (aanzienlijk) minder bedragen. Desalniettemin is een dergelijke aantal nauwelijks waarneembaar in het heersende verkeersbeeld. De Zomerdijk kan de voorgenoemde aantal verkeersbewegingen veilig en eenvoudig afwikkelen. Ter bevordering van de verkeersveiligheid geldt op de Zomerdijk ter plaatse van de hoofdtoegang reeds een inhaalverbod.

2.2.3.3 Parkeren

Qua parkeerbehoefte dient op basis van de CROW-uitgave gemiddeld per paardenbox 0,4 parkeerplaats te worden gerealiseerd. In totaal brengt de paardenhouderij een parkeerbehoefte van 18 parkeerplaatsen met zich mee.

Ten aanzien van de zorgboerderij en de dagrecreatieve voorzieningen (dagkampen e.d.) wordt opgemerkt dat het, gelet op het maximaal aantal personen (25 personen) en het gemiddeld aantal personen per auto (1,5 persoon), gaat om circa 17 auto's per dag. De personen worden 's morgens tussen 8.30 uur en 9.30 uur gebracht en tussen 17.30 en 18.30 uur gehaald. Bij halen en brengen blijven auto's gemiddeld 15 minuten staan, er is sprake van

kortdurend parkeren. De ervaring leert dat de pensiongasten bijna niet op de haal en breng momenten aanwezig zijn. Hiermee is sprake van synergie tussen de functies. Voor deze functies worden 4 extra parkeerplaatsen gerekend.

Het rustpunt is bedoeld als pauzelocatie door wandelaars en fietsers. Zoals reeds benadrukt is van een start-/eindpunt geen sprake. Dit brengt met zich mee dat deze functie geen parkeerbehoefte met zich mee brengt. Het winkeltje zal uitsluitend worden bezocht door recreanten die gebruik maken van het rustpunt. Voor deze functie geldt dat van een parkeerbehoefte geen sprake is.

Tot slot wordt opgemerkt dat voor een 'vrijstaande, koopwoning' een parkeernorm van 2,4 parkeerplaatsen geldt.

In totaal brengen de voorgenomen functies in totaal een parkeerbehoefte met zich mee van 24 parkeerplaatsen. Binnen het plangebied worden voor de bezoekers in totaal 24 parkeerplaatsen aangelegd, waarbij met de afmetingen van enkele bezoekersparkeerplaatsen rekening is gehouden met auto's met paardentrailers. Bij de lespaardenstal worden 4 parkeerplaatsen aangelegd, achter de grote stal komen 11 parkeerplaatsen en langs de huidige paddock wordt een parkeerstrook gerealiseerd met minimaal 9 parkeerplaatsen. Hiermee wordt in voldoende mate voorzien in de parkeerbehoefte. Dit mede vanwege het feit dat niet alle activiteiten gelijktijdig worden gepland en dus dubbelgebruik van parkeerplaatsen kan plaatsvinden. Daarnaast gaat het in voorliggend geval om een paardenhouderij waar sprake is van volpension, inhoudende dat pensiongasten niet tweemaal daags hoeven langs te komen om het paard te verzorgen.

In de regels van dit bestemmingsplan is een verplichting opgenomen om te voorzien in voldoende parkeergelegenheid. Tot slot wordt opgemerkt dat binnen het plangebied ook voldoende ruimte aanwezig is voor het stallen van fietsen.

Hoofdstuk 3 Gebiedsvisie en uitgangspunten

3.1 Rijksbeleid

3.1.1 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

3.1.1.1 Algemeen

De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte is op 13 maart 2012 vastgesteld. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) geeft een totaalbeeld van het ruimtelijk- en mobiliteitsbeleid op rijksniveau en vervangt de Nota Ruimte, de Structuurvisie Randstad 2040, de Nota Mobiliteit, de MobiliteitsAanpak en de Structuurvisie voor de Snelwegomgeving. Tevens vervangt het een aantal ruimtelijke doelen en uitspraken in onder andere de Agenda Landschap en de Agenda Vitaal Platteland. Daarmee wordt de SVIR het kader voor thematische of gebiedsgerichte uitwerkingen van rijksbeleid met ruimtelijke consequenties.

3.1.1.2 Rijksdoelen en regionale opgaven

In de SVIR heeft het Rijk drie rijksdoelen om Nederland concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig te houden voor de middellange termijn (2028):

- Het vergroten van de concurrentiekracht van Nederland door het versterken van de ruimtelijk-economische structuur van Nederland;
- Het verbeteren, instandhouden en ruimtelijk zekerstellen van de bereikbaarheid waarbij de gebruiker voorop staat;
- Het waarborgen van een leefbare en veilige omgeving waarin unieke natuurlijke en cultuurhistorische waarden behouden zijn.

Voor de drie rijksdoelen worden de 13 onderwerpen van nationaal belang benoemd. Hiermee geeft het Rijk aan waarvoor het verantwoordelijk is en waarop het resultaten wil boeken. Buiten deze nationale belangen hebben decentrale overheden beleidsvrijheid.

De drie hoofddoelen van het ruimtelijk en mobiliteitsbeleid kennen nationale opgaven die regionaal neerslaan. Opgaven van nationaal belang in Oost-Nederland (de provincies Gelderland en Overijssel) zijn:

- Het waar nodig verbeteren van de internationale achterlandverbindingen (weg, spoor en vaarwegen) die door Oost Nederland lopen. Dit onder andere ten behoeve van de mainports Rotterdam en Schiphol;
- Het formuleren van een integrale strategie voor het totale rivierengebied van Maas en Rijntakken (Waal, Nederrijn, Lek en de IJssel, deelprogramma rivieren van het Deltaprogramma) en de IJsselvechtdelta (deelprogramma's zoetwater en rivieren) voor waterveiligheid in combinatie met bereikbaarheid, ruimtelijke kwaliteit, natuur, economische ontwikkeling en woningbouw;
- Het tot stand brengen en beschermen van de (herijkte) EHS, inclusief de Natura 2000 gebieden (zoals de Veluwe);
- Het robuust en compleet maken van het hoofdenergienetwerk (380 kV), onder andere door het aanwijzen van het tracé voor aansluiting op het Duitse hoogspanningsnet.

Het 'Besluit algemene regels ruimtelijke ordening' (Barro) is als Algemene maatregel van Bestuur (AmvB) direct gekoppeld aan de SVIR. In het Barro is concreet aangegeven welke nationale belangen geborgd worden in bestemmingsplannen en andere plannen van de overheden.

3.1.1.3 Toetsing van het initiatief aan de SVIR en het Barro

De SVIR laat zich niet specifiek uit over dergelijke lokale ontwikkelingen. Het voornemen raakt geen rijksbelangen zoals genoemd in de SVIR of geborgd in het Barro.

3.1.2 Ladder voor duurzame verstedelijking

3.1.2.1 Algemeen

In de SVIR wordt de ladder voor duurzame verstedelijking geïntroduceerd. Deze ladder is per 1 oktober 2012 als motiveringseis in het Besluit ruimtelijke ordening (artikel 3.1.6, lid 2) opgenomen. Doel van de ladder voor duurzame verstedelijking is een goede ruimtelijke ordening door een optimale benutting van de ruimte in stedelijke gebieden. Hierbij dient de behoefte aan een nieuwe stedelijke ontwikkeling te worden aangetoond. De ladder kent drie treden die achter elkaar worden doorlopen.

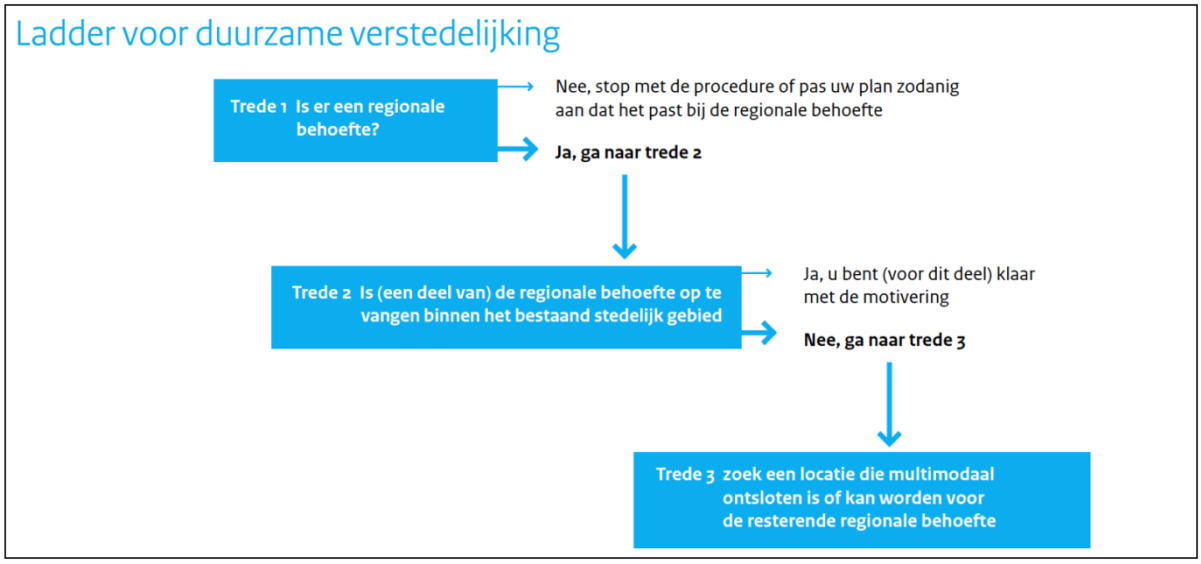

Afbeelding 3.1: Ladder voor duurzame verstedelijking (Bron: Ministerie van Infrastructuur en Milieu)

Teneinde een nieuwe stedelijke ontwikkeling adequaat te kunnen toetsen aan de ladder is het noodzakelijk inzicht te geven in de in afbeelding 3.1 genoemde begrippen *'regionale behoefte'* en *'bestaand stedelijk gebied'*.

3.1.2.2 Regionale behoefte

Uit de nota van toelichting behorende bij artikel 3.1.6 Bro (Staatsblad 2012, 388, pp. 49-50) blijkt dat met regionale behoefte niet per se wordt gedoeld op een bovengemeentelijke behoefte (regionaal in de zin van meerdere gemeenten omvattende). Centraal staat een passend regionaal schaalniveau; in geval van een lokale ontwikkeling kan het daarom ook gaan om een lokale (binnen de gemeente) vallende behoefte. Een dergelijke behoefte kan dan worden gezien als "regionale behoefte" zoals bedoeld in artikel 3.1.6 lid 2 Bro.

3.1.2.3 Bestaand stedelijk gebied

In de toelichting bij de Ladder voor duurzame verstedelijking wordt het volgende vermeld met betrekking tot *bestaand stedelijk gebied:*

"De ruimtevraag moet bij voorkeur worden opgevangen in het bestaand stedelijk gebied. Het zal nodig zijn om op basis van de gebiedsspecifieke situatie te bepalen wat ervaren wordt als stedelijk gebied. In het algemeen kan het bestaande stedelijk gebied worden gedefinieerd als het bestaand stedenbouwkundig samenstel van bebouwing ten behoeve van wonen, dienstverlening, bedrijvigheid, detailhandel of horeca, alsmede de daarbij behorende openbare of sociaal culturele voorzieningen, stedelijk groen en infrastructuur. Sommige provincies hebben in een verordening ruimte de afbakening van het bestaand stedelijk gebied in woord en/of kaartbeeld vastgelegd."

3.1.2.4 Toetsing van het initiatief aan de 'Ladder voor duurzame verstedelijking'

De 'Ladder voor duurzame verstedelijking' voorziet in drie treden (behoefte, bestaand stedelijk gebied en bouwen buiten bestaand stedelijk gebied) welke van toepassing zijn bij nieuwe stedelijke ontwikkelingen (3.1.6 Bro). Het begrip 'stedelijke ontwikkeling' wordt in Bro 1.1.1 als volgt gedefinieerd: *stedelijke ontwikkeling: ruimtelijke ontwikkeling van een bedrijventerrein of zeehaventerrein, of van kantoren, detailhandel, woningbouwlocaties of andere stedelijke voorzieningen.*

In voorliggend geval gaat het om het planologisch omschakelen van een agrarisch bedrijfsperceel naar gebruiksgerichte paardenhouderij. De hiervoor genoemde ontwikkeling wordt niet gezien als een 'stedelijke ontwikkeling' als bedoeld in 1.1.1, eerste lid, aanhef en onder i, Bro. De nevenactiviteiten zijn zo beperkt van omvang dat deze activiteiten ook niet zijn aan te merken als een stedelijke ontwikkeling. In voorliggend geval is de ladder voor duurzame verstedelijking dan ook niet van toepassing. Geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van strijd met het rijksbeleid.

3.1.3 Conclusie toetsing aan het rijksbeleid

Geconcludeerd kan worden dat de in dit bestemmingsplanplan besloten ruimtelijke ontwikkeling in overeenstemming is met het rijksbeleid.

3.2 Provinciaal beleid

Voor deze ontwikkeling is de Omgevingsvisie Overijssel en de Omgevingsverordening Overijssel van toepassing.

3.2.1 Omgevingsvisie Overijssel

De Omgevingsvisie Overijssel is het integrale provinciale beleidsplan voor de fysieke leefomgeving van Overijssel. In 2009 is de Omgevingsvisie en -verordening 2009 vastgesteld. Naar aanleiding van monitoring en evaluaties is de Omgevingsvisie en -verordening op onderdelen geactualiseerd. De Actualisatie Omgevingsvisie en -verordening is op 3 juli 2013 vastgesteld door Provinciale Staten en op 1 september 2013 in werking getreden.

3.2.2 Omgevingsverordening Overijssel

De provincie beschikt over een palet aan instrumenten waarmee zij haar ambities realiseert. Het gaat er daarbij om steeds de meest optimale mix van instrumenten toe te passen, zodat effectief en efficiënt resultaat wordt geboekt voor alle ambities en doelstellingen van de Omgevingsvisie. De keuze voor inzet van deze instrumenten is bepaald aan de hand

van een aantal criteria. In de Omgevingsvisie is bij elke beleidsambitie een realisatieschema opgenomen waarin is aangegeven welke instrumenten de provincie zal inzetten om de verschillende onderwerpen van provinciaal belang te realiseren.

Eén van de instrumenten om het beleid uit de Omgevingsvisie te laten doorwerken is de Omgevingsverordening Overijssel. De Omgevingsverordening is het provinciaal juridisch instrument dat wordt ingezet voor die onderwerpen waarvoor de provincie eraan hecht dat de doorwerking van het beleid van de Omgevingsvisie juridisch geborgd is.

3.2.3 Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel

De opgaven, kansen, beleidsambities en ruimtelijke kwaliteitsambities voor de provincie zijn in de Omgevingsvisie Overijssel geschetst in ontwikkelingsperspectieven voor de groene omgeving en stedelijke omgeving.

Om de ambities van de provincie waar te maken, bevat de Omgevingsvisie een uitvoeringsmodel. Dit model is gebaseerd op drie niveaus, te weten:

1. generieke beleidskeuzes;
2. ontwikkelingsperspectieven;
3. gebiedskenmerken.

Deze begrippen worden hieronder nader toegelicht.

3.2.3.1 Generieke beleidskeuzes

Generieke beleidskeuzes zijn keuzes die bepalend zijn voor de vraag of ontwikkelingen nodig dan wel mogelijk zijn. In deze fase wordt beoordeeld of er sprake is van een behoefte aan een bepaalde voorziening. Zo is de zogenoemde 'SER-ladder' één van de generieke beleidskeuzes.

Andere generieke beleidskeuzes betreffen de reserveringen voor waterveiligheid, randvoorwaarden voor externe veiligheid, grondwaterbeschermingsgebieden, bescherming van de ondergrond (aardkundige en archeologische waarden), landbouwontwikkelingsgebieden voor intensieve veehouderij, begrenzing van Nationale Landschappen, Natura 2000-gebieden, Ecologische Hoofdstructuur en verbindingszones etc. De generieke beleidskeuzes zijn veelal normstellend.

3.2.3.2 Ontwikkelingsperspectieven

Als uit de beoordeling in het kader van de generieke beleidskeuzes blijkt dat de voorgenomen ruimtelijke ontwikkeling aanvaardbaar is, vindt een toets plaats aan de ontwikkelingsperspectieven. In de Omgevingsvisie is een spectrum van zes ontwikkelperspectieven beschreven voor de groene en stedelijke omgeving. Met dit spectrum geeft de provincie ruimte voor het realiseren van de in de visie beschreven beleids- en kwaliteitsambities.

De ontwikkelperspectieven geven richting aan wat waar ontwikkeld zou kunnen worden. Daar waar generieke beleidskeuzes een geografische begrenzing hebben, zijn ze consistent doorvertaald in de ontwikkelingsperspectieven. De ontwikkelingsperspectieven zijn richtinggevend en bieden de nodige flexibiliteit voor de toekomst.

3.2.3.3 Gebiedskenmerken

Op basis van gebiedskenmerken in vier lagen (natuurlijke laag, laag van het agrarisch cultuurlandschap, stedelijke laag en lust- en leisurelaag) gelden specifieke kwaliteitsvoor-

waarden en –opgaven voor ruimtelijke ontwikkelingen. Het is de vraag 'hoe' een ontwikkeling invulling krijgt.

Aan de hand van de drie genoemde niveaus kan worden bezien of een ruimtelijke ontwikkeling mogelijk is en er behoefte aan is, waar het past in de ontwikkelingsvisie en hoe het uitgevoerd kan worden. Afbeelding 3.2 geeft dit schematisch weer.

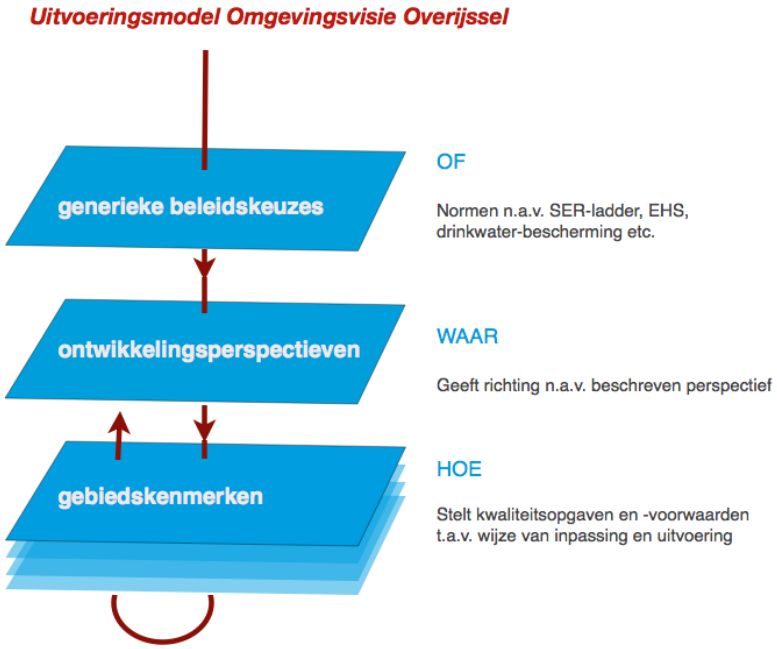

Afbeelding 3.2: Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel (Bron: Provincie Overijssel)

3.2.4 Toetsing van het initiatief aan het Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel

3.2.4.1 Generieke beleidskeuzes

Uit de afweging in de eerste fase 'generieke beleidskeuzes' blijkt dat artikel 2.1.4 (Principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik) en artikel 2.1.6, lid 1 (Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving) (hierna: KGO) van de Omgevingsverordening Overijssel van toepassing zijn.

Hierna wordt de ontwikkeling aan beide artikelen getoetst.

<u>Artikel 2.1.4: Principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik</u>

Bestemmingsplannen voorzien uitsluitend in andere dan stedelijke ontwikkelingen die een extra ruimtebeslag door bouwen en verharden leggen op de groene omgeving wanneer aannemelijk is gemaakt:

1. dat (her)benutting van bestaande bebouwing in de groene omgeving in redelijkheid niet mogelijk is;
2. dat mogelijkheden voor combinatie van functies op bestaande erven optimaal zijn benut.

Toetsing van het initiatief artikel 2.1.4 van de Omgevingsverordening Overijssel

Dit bestemmingsplan voorziet in het planologisch omschakelen van een agrarisch bedrijfsperceel naar een gebruiksgerichte paardenhouderij met nevenactiviteiten. In voorlig-

gend geval is dan ook sprake van het optimaal benutten van bestaande vrijgekomen agrarische bebouwing. Gezien het vorenstaande wordt dan ook geconcludeerd dat dit bestemmingsplan in overeenstemming is met de principes van zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik.

Artikel 2.1.6: Kwaliteitsimpuls Groene omgeving (KGO)

Bestemmingsplannen voor de Groene omgeving kunnen – met in achtneming van het bepaalde in artikel 2.1.3. en artikel 2.1.4. en het bepaalde in artikel 2.1.5. – voorzien in nieuwvestiging en grootschalige uitbreidingen van bestaande functies in de Groene omgeving, uitsluitend indien hier sociaaleconomische en/of maatschappelijke redenen voor zijn én er is aangetoond dat het verlies aan ecologisch en/of landschappelijk waarden in voldoende mate wordt gecompenseerd door investeringen ter versterking van ruimtelijke kwaliteit in de omgeving.

In het werkboek is de methodiek van de KGO-regeling nader uiteengezet. Hierna is een nadere uitleg van de methodiek opgenomen.

Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (KGO)

Algemeen

De kwaliteit van het Overijsselse landschap en de sociaal-economische ontwikkeling van het landelijk gebied gaan hand in hand en vormen de basis voor allerlei ontwikkelingen. Nieuwe ontwikkelingen moeten mogelijk zijn onder voorwaarde dat ze bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving. Met de kwaliteitsimpuls Groene Omgeving biedt de provincie Overijssel beleidsruimte aan gemeenten voor ontwikkelingen in de groene ruimte. In het buitengebied is ruimte voor grootschalige uitbreidingen en nieuwe ontwikkelingen mits die gelijk opgaan met verbeteringen van de ruimtelijke kwaliteit.

Ruimtelijke kwaliteit wordt gerealiseerd door naast bescherming vooral in te zetten op het verbinden van bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, waarbij bestaande kwaliteiten worden beschermd en versterkt en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd.

Methodiek

De methodiek voor het bepalen van de balans tussen ontwikkelingsruimte en de gevraagde investering in de groene omgeving, is gericht op het volgende: hoe meer de ontwikkeling als gebiedsvreemd te beschouwen is en /of hoe groter de schaal en impact op de ruimtelijke kwaliteit is, des te zwaarder weegt dat aan de ontwikkelingskant van de balans en hoe hoger de aanvullende kwaliteitsprestaties dan dienen te zijn. Als het gaat om een gebiedsvreemde ontwikkeling van een grote schaal en met een grote impact op de omgeving, dan zal een forse investering in het landschap nodig zijn.

Om te beoordelen of medewerking kan worden verleend aan het verzoek, dienen het volgende model gevolgd te worden:

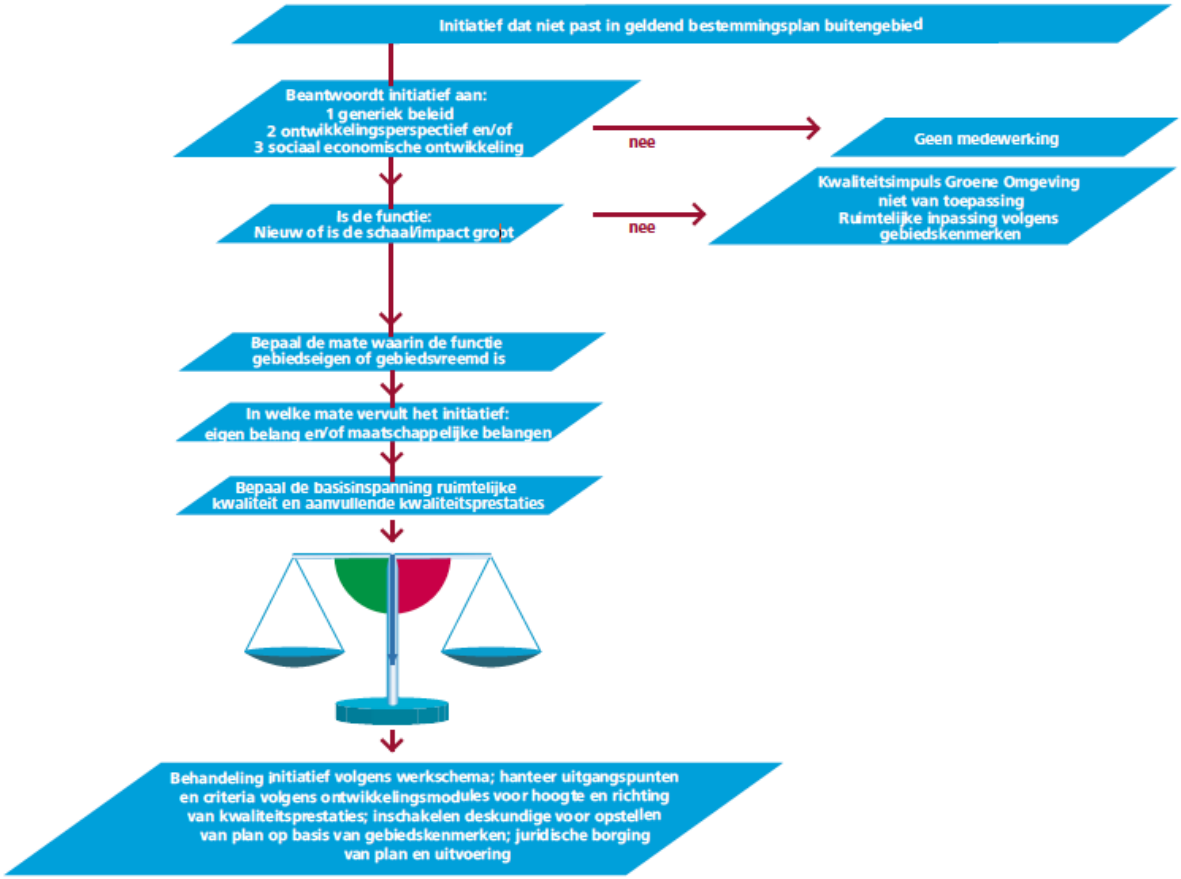

Afbeelding 3.3: Modelschema Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving (Bron: Provincie Overijssel)

Toetsing van het initiatief artikel 2.1.6 van de Omgevingsverordening Overijssel

Om te beoordelen of voldaan wordt aan artikel 2.1.6 wordt hierna puntsgewijs getoetst aan het modelschema.

Generiek beleid

Zoals blijkt uit deze paragraaf en paragraaf 3.4.1 past de voorgenomen ontwikkeling binnen de generieke beleidskeuzes zoals verwoord in het respectievelijk provinciaal en gemeentelijk beleid. Kortheidshalve wordt naar deze subparagrafen verwezen.

Ontwikkelingsperspectieven

In 3.2.4.2. wordt het voornemen getoetst aan het ter plekke geldende ontwikkelingsperspectief. Kortheidshalve wordt verwezen naar deze paragraaf. Hier wordt geconcludeerd dat het voornemen passend is op de locatie.

Nieuwe functie of is de schaal/impact groot

Dit bestemmingsplan voorziet in het planologisch omschakelen van een agrarisch bedrijfsperceel naar een gebruiksgerichte paardenhouderij met nevenactiviteiten. Hiermee is feitelijk sprake van een nieuwe functie. Deze omschakeling heeft echter geen grote impact op de omgeving. Dit vanwege het feit dat het gaat om een bestaand bebouwd perceel en

hoofdzakelijk gebruik zal worden gemaakt van bestaande bebouwing. Uitsluitend het overkappen van de lesbak heeft enige impact op de omgeving, echter zal dit door het landschappelijk inpassen van het erf tot een minimum worden beperkt.

Gebiedseigen of gebiedsvreemd

Het onderscheid in gebiedseigen en gebiedsvreemde functies geeft een indicatie voor de mogelijke bijdrage vanuit de functie zelf aan behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Een gebiedseigen functie past in de beleidsdoelstellingen ofwel het ontwikkelingsperspectief van een gebied. Bij een gebiedsvreemde functie is er eerder sprake van gebruikseffecten die een negatieve invloed kunnen hebben op (ontwikkelingsmogelijkheden van functies in) de omgeving (verkeer, milieu, geurgevoeligheid, e.d.)

In dit geval is sprake van een gebruiksgerichte paardenhouderij. Een dergelijke voorziening wordt niet aangemerkt als volledig gebiedseigen functie, maar als een aan het buitengebied gelieerde functie. Het gebruiken van het bestaande erf en de beweiding van het natuurgebied maken het wel een geschikte functie voor deze plek.

Eigen belang of maatschappelijk belang

In voorliggend geval is de onderneming niet volledig gericht op eigen belang. Naast de activiteiten ten aanzien van de paardenhouderij, waarbij instructie/rijlessen worden aangeboden, vinden er ook diverse nevenactiviteiten plaats. Deze nevenactiviteiten, zorgboerderij en dagrecreatieve voorzieningen, brengen met zich mee dat het voornemen ook een belangrijk maatschappelijke bijdrage levert in de vorm van zorg, begeleiding en educatie.

Basisinspanning ruimtelijke kwaliteit en aanvullende kwaliteitsprestaties.

Voor iedere ontwikkeling in het landelijk gebied is de basisinspanning van toepassing. Het gaat hier om een goede landschappelijke inpassing van het bedrijfsperceel. Voor niet-agrarische bedrijvigheid is bepaald dat de meerwaarde dient te worden geïnvesteerd in de omgeving (aanvullende kwaliteitsprestaties).

Het gaat hier om een nieuwe functie passend op de locatie met een beperkte impact op de omgeving en waarbij sprake is van deels maatschappelijk en deels eigen belang. Gelet op het vorenstaande kan worden volstaan met een beperkte aanvullende kwaliteitsprestatie. De aanvullende prestatie wordt ingevuld door het verkleinen van het bouwvlak, het verplaatsen van de parkeervoorzieningen van het dijklichaam naar het erf en het investeren in de kwaliteit van de rijhal (materialen e.d.). De hiervoor genoemde maatregelen en de landschaps maatregelen in het kader van de basisinspanning zoals opgenomen in bijlage 2, zijn vastgelegd in de regels van dit bestemmingsplan. Geconcludeerd wordt dat in voorliggend geval de balans is gevonden tussen de geboden ontwikkelingsruimte en investeringen in de groene omgeving.

3.2.4.2 Ontwikkelingsperspectieven

Het plangebied behoort tot het ontwikkelingsperspectief 'Buitengebied accent productie – schoonheid van de moderne landbouw'. Daarnaast is het plangebied gelegen in een gebied aangemerkt als 'Buitendijksgebied, beekdal- of veenweide gebied'. In de gebiedskenmerken wordt hier nader op ingegaan. In onderstaande afbeelding is een uitsnede van de ontwikkelingsperspectievenkaart opgenomen.

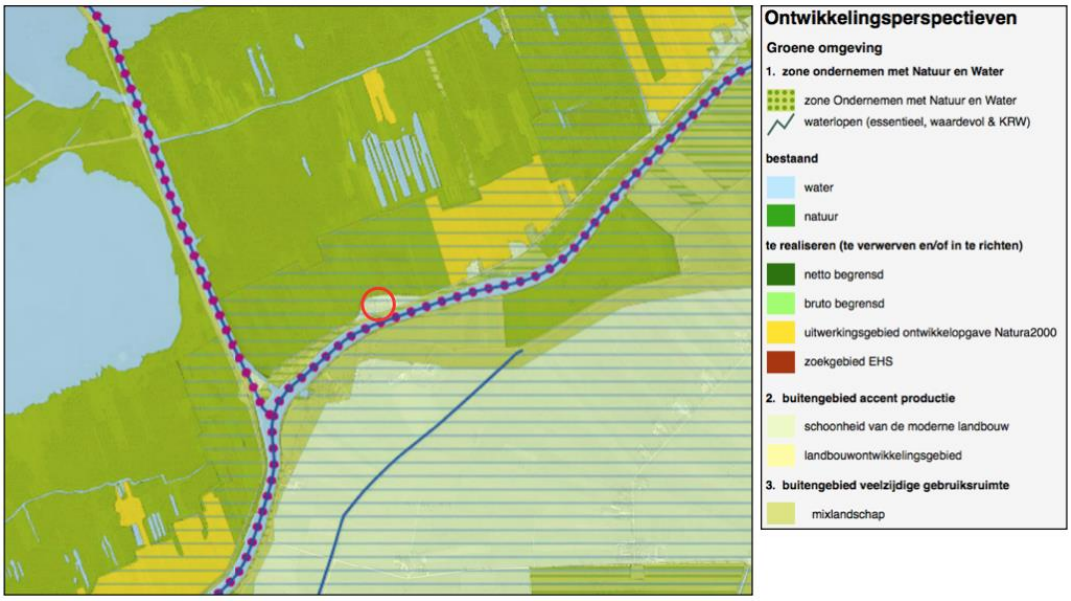

Afbeelding 3.4: Ontwikkelingsperspectievenkaart (Bron: Provincie Overijssel)

'Buitengebied accent productie - schoonheid van de moderne landbouw'

Dit betreffen gebieden die bijdragen aan de kwaliteit van de grote open cultuurlandschappen waar verdere modernisering en schaalvergroting van de landbouw royaal de ruimte krijgt. Dit ontwikkelingsperspectief omvat de gebieden waar het ruimtelijk raamwerk van lanen, waterlopen, lintbebouwingen en bosstroken optimaal in harmonie zijn met deze schaalvergroting. De kwaliteitsambitie is om de diverse landschappen herkenbaar te houden ten opzichte van elkaar en verschillen en contrasten binnen deze landschappen te accentueren.

Toetsing van het initiatief aan het 'Ontwikkelingsperspectief'

Ontwikkelingsperspectieven zijn richtinggevend en gegeven een hoofdkoers van het gebied aan. In dit perspectief is ruimte voor schaalvergroting en verbreding. Dit bestemmingsplan voorziet in een agrarisch aanverwante functie met nevenactiviteiten. De voorgestelde ontwikkeling is passend.

3.2.4.3 Gebiedskenmerken

Op basis van gebiedskenmerken in vier lagen (natuurlijke laag, laag van het agrarisch-cultuurlandschap, stedelijke laag en lust- en leisurelaag) gelden specifieke kwaliteitsvoorwaarden en –opgaven voor ruimtelijke ontwikkelingen.

1. De natuurlijke laag

Overijssel bestaat uit een rijk en gevarieerd spectrum aan natuurlijke landschappen. Deze vormen de basis voor het gehele grondgebied van Overijssel. Het beter afstemmen van ruimtelijke ontwikkelingen op de natuurlijke laag kan ervoor zorgen dat de natuurlijke kwaliteiten van de provincie weer mede beeldbepalend worden. Ook in steden en dorpen bij voorbeeld in nieuwe waterrijke woonmilieus en nieuwe natuur in stad en dorp.

De locatie is op de gebiedskenmerkenkaart de “Natuurlijke laag” aangeduid met het gebiedstype “Laagveengebieden”. In afbeelding 3.5 is dat aangegeven.

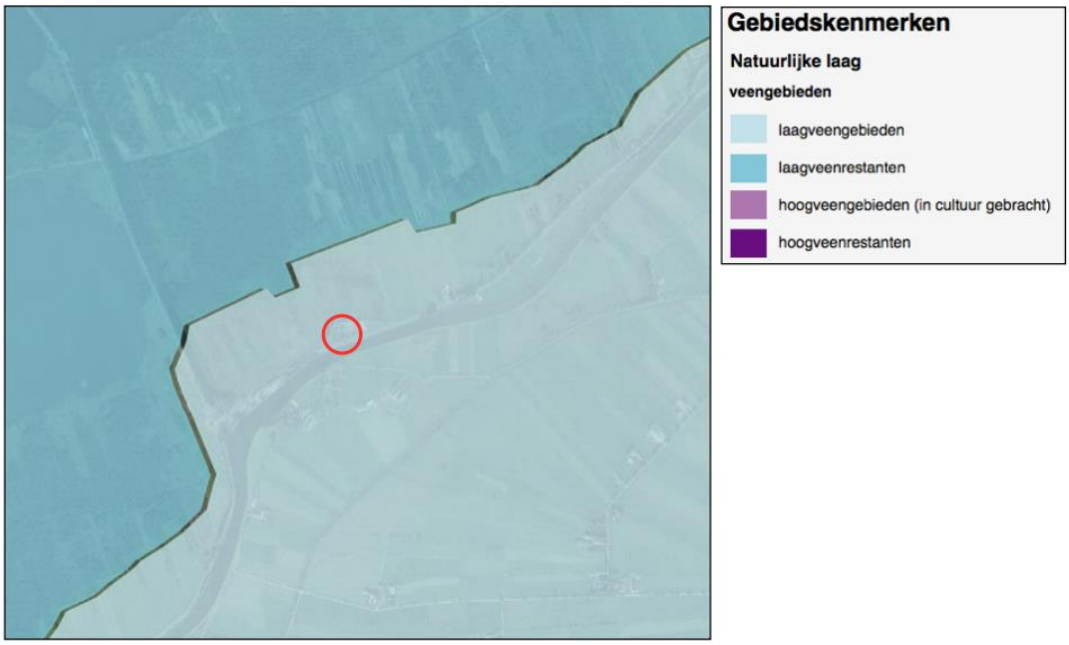

Afbeelding 3.5 De natuurlijke laag: “Laagveengebieden” (Bron: Provincie Overijssel)

“Laagveengebieden”

De laagveengebieden zijn grote gebieden, waar onder invloed van stagnerend water en grondwater uitgestrekte veenmoerassen zijn ontstaan. Het is een samengesteld landschap van rietland op een pakket veenlagen (kraggen) en vaarten, afgewisseld met bos. Ontstaan door turfwinning, rietteelt en extensieve veehouderij. Als ontwikkelingen plaats vinden in de laagveenrestanten, dan dragen deze bij aan verhoging van het waterpeil om bodemdaling en verdwijnen van het veenpakket tegen te gaan en, waar mogelijk, aan toename van natuurkwaliteit en het areaal levend laagveen.

Toetsing van het initiatief aan de ‘Natuurlijke laag’

Ter plaatse van het plangebied is niet of nauwelijks nog iets waarneembaar van de oorspronkelijke gebiedskenmerken van de ‘Natuurlijke laag’. Het gaat om een bestaand bebouwd erf. Geconcludeerd wordt dat de ‘Natuurlijke laag’ zich niet verzet tegen de voorgenomen ontwikkeling.

2. *De laag van het agrarische cultuurlandschap*

In het agrarisch cultuurlandschap gaat het er altijd om dat de mens inspeelt op de natuurlijke omstandigheden en die ten nutte maakt. Hierbij hebben nooit ideeën over schoonheid een rol gespeeld. Wel zijn we ze in de loop van de tijd gaan waarderen om hun ruimtelijke kwaliteiten. Vooral herkenbaarheid, contrast en afwisseling worden gewaardeerd. De ambitie is gericht op het voortbouwen aan de kenmerkende structuren van de agrarische cultuurlandschappen door óf versterking óf behoud óf ontwikkeling of een combinatie hiervan.

De locatie is op de gebiedskenmerkenkaart de “Laag van het agrarisch cultuurlandschap” aangeduid met het gebiedstype “laagveenontginningen”. In afbeelding 3.6. is een en ander aangegeven.

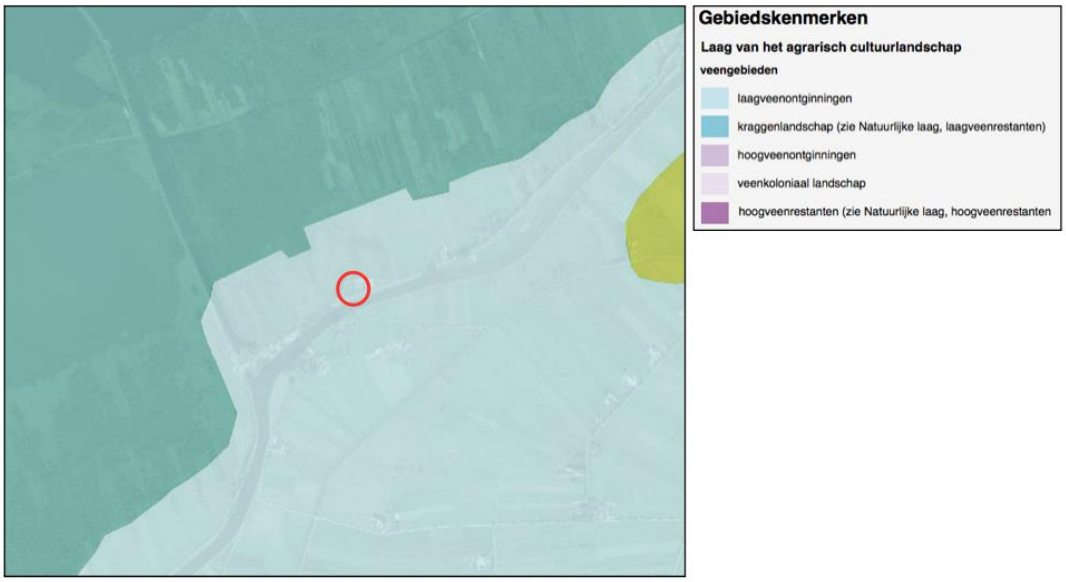

Afbeelding 3.6 De laag van het agrarisch cultuurlandschap: "Laagveenontginningen" (Bron: Provincie Overijssel)

"Laagveenontginningen"

De laagveenontginningen is een open, laag en nat landschap, ontstaan door occupatie vanuit de bewoonde hogere randen. Deels door vervening, deels door alleen ontwatering. Kenmerkende zonering van intensief gebruik langs de bewoonde randen en extensief gebruik naar het achterland. Boerderijen zijn gesitueerd langs vaarten en wegen. De ambitie is de cultuurhistorische kwaliteiten van het laagveenlandschap zoveel als mogelijk in stand te houden en beleefbaar te maken. De grote open ruimtes, het patroon van sloten met beplantingen, de vochtige bloemrijke weides met weidevogels geven dit landschap grote belevingswaarde.

De grondgebonden landbouw is de drager van deze kwaliteiten, echter een nieuw perspectief op een gebiedsgerichte bedrijfsvoering - eventueel in combinatie met andere functies - is voor de toekomst van deze gebieden zeer wenselijk. Het karakteristieke bebouwingspatroon (voorkant aan de openbare weg; achterkant aan het landschap) vormt vertrekpunt bij herstructurering, verdichting en uitbreiding van de agrarische bebouwing en de woon-/ werkmilieus. Als ontwikkelingen plaats vinden in de laagveenontginningen, dan dragen deze bij aan behoud en versterking van het lint als karakteristieke bebouwingsstructuur.

Toetsing van het initiatief aan de 'Laag van het agrarisch cultuurlandschap'

Het plangebied is in de huidige situatie al grotendeels landschappelijk adequaat ingepast. Dit bestemmingsplan maakt het mogelijk om het aantal paardenboxen uit te breiden en een bestaande rijbak te overkappen. Deze ontwikkelingen vinden plaats op het bestaande erf. Buro Greet Bierema heeft in voorliggend geval een landschapsanalyse gemaakt. Uit deze analyse, zoals opgenomen in het landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan in bijlage 2 van deze toelichting, blijkt dat met het treffen van enkele aanvullende landschapsmaatregelen het volledige erf (en nieuwe bebouwing) in de toekomst op een landschappelijk adequate wijze wordt ingepast. De verplichting tot het aanleggen en instandhouden van deze maatregelen is vastgelegd in de regels middels een voorwaardelijke verplichting. Geconcludeerd wordt dat de ontwikkeling in overeenstemming is met de gebiedskenmerken behorende bij de 'Laag van het agrarisch cultuurlandschap.

3. *De stedelijke laag*

De locatie heeft op de gebiedskenmerkenkaart de 'Stedelijke laag' geen bijzondere eigenschappen. Deze gebiedskenmerken kunnen derhalve feitelijk buiten beschouwing worden gelaten.

4. *De 'Lust en Leisurelaag'*

De lust & leisurelaag is het domein van de belevenis, de betekenis en identiteit. Het voegt kenmerken toe als landgoederen, recreatieparken, recreatieve routes maar benut ook vooral de kwaliteit van de andere lagen. De ambitie is gericht op sterke ruimtelijke identiteiten als motor voor gebiedsontwikkeling. Het gaat er om beleving, betekenis en kwaliteit van de omgeving te versterken en de beleefbaarheid en toegankelijkheid van het landschap te vergroten.

Het plangebied is op de gebiedskenmerkenkaart de 'Lust- en leisurelaag' aangeduid met de aanduiding 'Ervaringen - Donkerte' In afbeelding 3.7 is dat weergegeven.

Afbeelding 3.7 De 'Lust- en leisurelaag': "Donkerte" (Bron: Provincie Overijssel)

'Ervaringen - Donkerte'

Lichte gebieden geven een beeld van economische dynamiek; zoals de steden en dorpen, de snelwegen, de kassengebieden, attractieparken en grote bedrijventerreinen. De donkere gebieden geven daarentegen een indicatie van het rustige buitengebied van Overijssel. Het zijn relatief luwe en dunbevolkte gebieden met een lage gebruiksdruk. De ambitie is gericht op het koesteren van donkerte als kwaliteit. Het streven is gericht op het handhaven van de donkerte en, waar mogelijk, de gebieden bij ontwikkelingen nog donkerder te maken.

Toetsing van het initiatief aan de 'Lust en leisurelaag'

Het plangebied is goed landschappelijk ingepast en dit wordt door het treffen van aanvullende landschapsmaatregelen verder versterkt. Van uitstraling van kunstlicht op de omgeving is dan ook niet tot nauwelijks sprake. De bestaande lichtmasten rondom de paarden-

bakken zijn voorzien van spaarlampen. Daarnaast zal de verlichting in de overkapping recht naar beneden schijnen. Tot slot wordt opgemerkt dat in de omgevingsverordening geen normen zijn opgenomen ten aanzien van het gebruik van kunstlicht. Initiatiefnemer zal het gebruik van kunstlicht echter zoveel mogelijk beperken. Geconcludeerd wordt dat het aspect donkerte geen belemmering vormt.

3.2.5 Conclusie toetsing aan het provinciaal beleid

Geconcludeerd kan worden dat de in dit bestemmingsplanplan besloten ruimtelijke ontwikkeling in overeenstemming is met het in de Omgevingsvisie Overijssel verwoorde en in de Omgevingsverordening verankerde provinciaal ruimtelijk beleid.

3.3 Regionaal beleid

Er is geen specifiek regionaal beleid van toepassing.

3.4 Gemeentelijk beleid

3.4.1 Beleidsnotitie Bestemmingsplan Buitengebied Steenwijkerland

3.4.1.1 Algemeen

De gemeenteraad van Steenwijkerland heeft op 27 maart 2012 de 'Beleidsnotitie bestemmingsplan buitengebied Steenwijkerland' vastgesteld. De beleidsnotitie geeft weer waar de gemeente Steenwijkerland zich op richt bij de verdere ontwikkeling van haar buitengebied. De beleidsnotitie geeft de uitgangspunten en randvoorwaarden en bepaalt daarmee het kader waarbinnen in een later stadium de keuzes gemaakt kunnen worden.

In voorliggend geval zijn de paragrafen 'Productiegerichte of gebruiksgerichte paardenhouderij' (par. 4.7), 'Vrijkomende agrarische bebouwing' (par. 5.2), 'Nevenactiviteiten agrarische bedrijven' (par. 5.3), 'Ondergeschikte detailhandel als nevenactiviteit' (par. 5.6) en 'Kleinschalige dagrecreatieve initiatieven' (par. 8.5) van de beleidsnotitie van belang. Hierna wordt op de betreffende aspecten nader ingegaan.

3.4.1.2 Van toepassing zijnde aspecten

Par. 4.7 Productiegerichte of gebruiksgerichte paardenhouderij

In het buitengebied van de gemeente Steenwijkerland komen paardenhouderijen zowel bedrijfsmatig als hobbymatig voor. Net als andere veehouderijen zijn de meeste paardenhouderijen grondgebonden. De paardenhouderij is dan ook primair aangewezen op het buitengebied.

In voorliggend geval gaat het om een gebruiksgerichte paardenhouderij en is het aan te merken als een manege.

Ten behoeve van het goed functioneren van een paardenhouderij zijn een bedrijfswoning, een gebouw met stallen, een buitenrijbak, een rijhal met ontvangstruimte (indien sprake is van volwaardigheid), een mestopslag, een loods voor opslag en stalling, een stapmolen en een longeercirkel toegestaan. De buitenbaan, een stapmolen en longeercirkel mogen vanwege hun verschijningsvorm ook buiten het te bebouwen deel van de bestemming worden opgericht, maar moeten wel binnen de bestemming zijn gelegen. Verblijven voor personeel/stageverblijven zijn alleen met een afwijking van de gebruiksregels toegestaan. Voor

het overige gelden dezelfde bouwvoorwaarden als bij een grondgebonden agrarisch bedrijf.

Par. 5.2 Vrijkomende agrarische bebouwing

Vrijkomende agrarische bebouwing kan goed worden gebruikt voor kleinere (startende) ondernemingen. Het is wel gewenst dat bij een dergelijke omschakeling een ruimtelijke kwaliteitsverbetering plaatsvindt. Dat is onderwerp van onderhandeling met de initiatiefnemer. Daarbij kan worden gedacht aan een verbetering van het landschap of een goede landschappelijke inpassing door het groen omzoomen van het perceel c.q. inpassen van (nieuwe) bebouwing met streekeigen beplanting. Bij de invulling daarvan kan aansluiting worden gezocht bij het Landschapsontwikkelingsplan en de notitie Ruimtelijke Kwaliteit Buitengebied (RKB). Hiermee wordt het 'ja, mits-principe' toegepast wat inhoudt dat, mits de aanwezige ruimtelijke kwaliteiten in het buitengebied behouden of versterkt worden, ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk zijn.

Kwaliteitsverbetering kan ook worden gerealiseerd door de sloop van overtollige bebouwing. De initiatiefnemer dient aan de hand van een bedrijfsplan aan te tonen welk gebruiksvloeroppervlak hij nodig heeft voor de nieuwe functie. De overtollige gebouwen dienen te worden gesloopt. Het uitgangspunt is dat de nieuwe functie wordt gevestigd in de bestaande bebouwing. Uitbreiding van de bebouwing is niet toegestaan. Vervanging van de bestaande bebouwing ten behoeve van de nieuwe functie is in beginsel wel mogelijk, maar daarbij geldt dat na sloop maximaal 75% van de oppervlakte van de gesloopte gebouwen mag worden teruggebouwd. Wel dient karakteristieke bebouwing behouden te blijven.

Par. 5.3 Nevenactiviteiten agrarische bedrijven

Behalve een volledige omschakeling van de bedrijfsvoering, zoeken agrarische bedrijven vaak ook naar mogelijkheden om hun bedrijf uit te breiden met andere activiteiten. Aan de activiteiten als genoemd in paragraaf 5.2 van het beleidsdocument kan in beginsel ook medewerking worden verleend als nevenactiviteit. In dat geval moet er wel een goede balans zijn tussen de agrarische bedrijfsvoering en de overige nevenactiviteiten. Het agrarisch bedrijf is ten allen tijde de hoofdactiviteit, de nevenactiviteiten zijn daaraan ondergeschikt.

Om de 'ondergeschiktheid' te kunnen waarborgen wordt veelal gewerkt met oppervlaktecriteria, aangezien dat objectief en eenvoudig is en goed aansluit bij de ruimtelijke afweging. Andere methodes, zoals arbeidsproductiviteit, financiële opbrengst of milieuhinder komen ook voor, maar zijn in de praktijk lastiger te toetsen en te handhaven.

Par. 5.6 Ondergeschikte detailhandel als nevenactiviteit

Ten aanzien van het buitengebied wordt vooraf opgemerkt dat detailhandel als ondergeschikte nevenactiviteit bij wonen of (agrarische) bedrijven mogelijk is na afwijking van de gebruiksregels door middel van een omgevingsvergunning. Uitgezonderd activiteiten die in het verlengde liggen van de agrarische bedrijfsvoering, zoals verkoop van eigen producten. Dit is binnen de agrarische bedrijfsbestemming toegestaan.

Blijkens de "Beleidsnotitie aan huis verbonden beroepen/bedrijven Gemeente Steenwijkerland" uit 2007 wordt het assortiment beperkt tot zelfvervaardigde producten. In de notitie

wordt daarvoor een maximale oppervlakte van 25 m² voorgesteld.

Par. 8.5 Kleinschalige dagrecreatieve initiatieven

Voor kleinschalige toeristische initiatieven die gericht zijn op het aanbieden van dagrecreatieve mogelijkheden moet ruimte in het bestemmingsplan worden opgenomen. Dergelijke activiteiten kunnen bijvoorbeeld een directe relatie hebben met de agrarische sector, maar ook een culturele, educatieve of puur recreatieve inslag hebben. Aangeven waar dergelijke initiatieven kunnen plaatsvinden is niet mogelijk, omdat er steeds sprake zal zijn van maatwerk per initiatief. Echter, de grondhouding bij bestemmingsplanwijziging en afwijkingen zal positief zijn, om kleinschalige kwaliteit- en kwantiteitsverbetering mogelijk te maken

3.4.1.4 Toetsing van het initiatief aan de 'Beleidsnotitie bestemmingsplan buitengebied Steenwijkerland'

Uitgangspunt in de beleidsnotitie is dat in beginsel medewerking wordt verleend aan de omschakeling van beëindigde agrarische bedrijfsactiviteiten naar lichte bedrijvigheid, mits daaraan goede randvoorwaarden worden verbonden. Nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven, mits ondergeschikt aan de hoofdfunctie, kunnen tevens worden toegestaan. In deze wordt gevraagd om een omschakeling met als hoofdactiviteit een paardenhouderij tot maximaal 45 paarden met als nevenactiviteiten een zorgboerderij en kleinschalige dagrecreatieve initiatieven. Het rustpunt en het winkeltje zijn ondergeschikt aan de zorgboerderij. Wat betreft nieuwe bebouwing wordt voor de paardenhouderij een overkapping van de rijbak gevraagd en 150 m² extra bebouwing voor 10 paardenboxen. Belangrijke randvoorwaarden hieraan zijn een kwaliteitsverbetering en een goede landschappelijke inpassing. Buro Greet Bierema heeft hiertoe een landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan voor opgesteld. Voor de nevenactiviteiten is geen extra ruimte en bebouwing nodig. De nevenactiviteiten zijn sterk verweven met de hoofdfunctie en versterken de hoofdfunctie. De ondergeschiktheid van de nevenactiviteiten is in de regels vastgelegd door het opnemen van maximale oppervlaktematen en het maximum aantal personen. Geconcludeerd wordt dat de voorgenomen ontwikkelingen passend zijn binnen de uitgangspunten genoemd in de beleidsnotitie.

Hoofdstuk 4 Actuele waarden

4.1 Ecologie

4.1.1 Algemeen

Bescherming in het kader van de natuur wet- en regelgeving is op te delen in gebieds- en soortenbescherming. Bij gebiedsbescherming heeft men te maken met de Natuurbeschermingswet en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Soortenbescherming komt voort uit de Flora- en faunawet.

4.1.2 Gebiedsbescherming

4.1.2.1 Algemeen

Natura 2000 is een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Europa. Natura 2000 bestaat uit gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en gebieden die zijn aangemeld op grond van de Europese Habitatrichtlijn (92/43/EEG). Deze gebieden worden in Nederland op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 beschermd.

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is de kern van het Nederlandse natuurbeleid. De EHS is in provinciale structuurvisies uitgewerkt. In of in de directe nabijheid van de EHS geldt het 'nee, tenzij'- principe. In principe zijn er geen ontwikkelingen toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten.

Altenburg & Wymenga heeft ter plaatse van het plangebied onderzoek gedaan naar gebieds- en soortenbescherming. In de volgende subparagrafen zijn de resultaten uit het onderzoek opgenomen. Voor het volledige onderzoek wordt verwezen naar bijlage 3 van deze toelichting.

4.1.2.2 Situatie plangebied

Natura 2000-gebieden

Het dichtstbijzijnde Natura-2000 gebied 'De Wieden' is gelegen op een afstand van circa 15 meter van het plangebied. De ligging van het plangebied ten opzichte van Natura 2000-gebieden wordt weergegeven in afbeelding 4.1.

Afbeelding 4.1: Ligging plangebied t.o.v. Natura 2000-gebieden (Bron: Provincie Overijssel)

In het kader van omschakelen van agrarisch bedrijf naar gebruiksgerichte paardenhouderij is er een aanvraag Natuurbeschermingswet-vergunning ingediend. Deze vergunning is verleend aangezien er sprake is van een afname van depositie op Natura 2000-gebieden. De vergunning (beschikking) is opgenomen in bijlage 4 van deze toelichting.

Ecologische hoofdstructuur

Het plangebied ligt nabij de begrenzing van de EHS. Deze betreffende grens van het EHS-gebied is dezelfde als die is vastgesteld voor het Natura 2000-gebied 'De Wieden'.

In de huidige situatie is sprake van beïnvloeding van het EHS-gebied door de bedrijfsactiviteiten binnen het perceel. Deze invloed betreft geluid, licht, menselijke aanwezigheid en het gebruik van voertuigen voor zover deze effecten grensoverschrijdend zijn. Door de beoogde activiteiten (paardenhouderij met nevenactiviteiten) kan sprake zijn van een toename van deze effecten. Door de aard en de beperkte omvang van deze activiteiten is het echter te verwachten dat een toename van effecten dermate beperkt zal zijn, dat er geen sprake is van belangrijke wijzigingen in de mate waarop de huidige activiteiten invloed op het EHS-gebied hebben. Om die reden kan worden aangenomen dat door de voorgenomen omschakeling de wezenlijke waarden van de EHS niet dusdanig in gevaar komen, dat daardoor een conflict ontstaat met de regelgeving ten aanzien van de EHS.

Om dezelfde redenen kan worden aangenomen dat de voorgenomen ontwikkeling geen conflict veroorzaakt met de regelgeving ten aanzien van gebieden die zijn aangewezen voor weidevogels en foeragerende ganzen en eenden.

4.1.3 Soortenbescherming

4.1.3.1 Algemeen

Wat betreft de soortbescherming is de Flora- en Faunawet van toepassing. Hierin wordt onder andere de bescherming van dier- en plantensoorten geregeld. Bij ruimtelijke ontwikkelingen dient te worden getoetst of er sprake is van negatieve effecten op de aanwezige natuurwaarden. Als hiervan sprake is, moet ontheffing of vrijstelling worden gevraagd.

4.1.3.2 Situatie plangebied

Licht beschermde amfibieën- en zoogdiersoorten

In het onderzochte gebied komt waarschijnlijk een aantal lichtbeschermde amfibieën- en zoogdiersoorten voor. De reden hiervoor is de aanwezigheid van geschikt biotoop. Het gaat hier om amfibieën als Bruine kikker en Gewone pad en zoogdieren als Veldmuis, Mol en Egel.

Bij lichtbeschermde amfibieën geldt bij ruimtelijke ontwikkeling een vrijstelling van enkele verboden in de Flora- en faunawet. Om die reden hoeft voor effecten op dergelijke soorten geen ontheffing volgens de Flora- en faunawet te worden aangevraagd.

Vogels

De beoogde ingrepen veroorzaken geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van broedvogels, mits broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten niet worden verstoord.

Middelzwaar en zwaar beschermde zoogdiersoorten

Binnen en nabij het plangebied kunnen de middelzwaar beschermde Steenmarter en zwaar beschermde vleermuissoorten voorkomen. Er worden hier geen overige middelzwaar en zwaar beschermde zoogdiersoorten verwacht, omdat de aanwezige biotopen onvoldoende aansluiten aan de habitateisen van dergelijke soorten.

<u>Steenmarter</u>

Deze soort komt mogelijk in de omgeving van het plangebied voor. Binnen en nabij het plangebied zijn echter geen verblijfplaatsen van Steenmarter aangetroffen. Het is mogelijk dat het onderzoeksgebied deel uitmaakt van het foerageergebied van deze soort. De beoogde plannen veroorzaken echter geen wezenlijke aantasting van het huidige foerageergebied, waardoor deze plannen geen conflict veroorzaken met de Flora- en faunawet ten aanzien van eventueel aanwezige Steenmarters.

<u>Vleermuizen</u>

In de omgeving van het plangebied komen verscheidene vleermuissoorten voor. Het is niet geheel uit te sluiten dat binnen de gebouwen verblijfplaatsen aanwezig zijn van bijvoorbeeld de Gewone en Ruige dwergvleermuis en de Laatvlieger. De bomen binnen en nabij het plangebied zijn echter niet geschikt als verblijfplaatsen, omdat deze geen holtes in de stam of de takken bevatten.

In het kader van het voornemen worden geen gebouwen afgebroken. De beoogde stal komt niet dicht bij een gebouw te staan dat geschikt is voor vleermuizen. Om deze redenen veroorzaken de uitbreidingsplannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van verblijfplaatsen van vleermuizen.

4.1.4 Conclusie

Er is geen sprake van negatieve effecten op beschermde natuurgebieden of beschermde flora en fauna. Het aspect ecologie vormt geen belemmering voor de uitvoering van het plan.

4.2 Cultuurhistorie

4.2.1 Algemeen

Onder cultuurhistorische waarden worden alle structuren, elementen en gebieden bedoeld die cultuurhistorisch van belang zijn. Zij vertellen iets over de ontstaansgeschiedenis van het Nederlandse cultuurlandschap. Vaak is er een sterke relatie tussen aardkundige aspecten en cultuurhistorische aspecten.

In de Bro is sinds 1 januari 2012 (artikel 3.1.6, tweede lid, onderdeel a) opgenomen dat een bestemmingsplan *"een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden"* dient te bevatten.

4.2.2 Situatie plangebied

Uit de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Overijssel blijkt dat er in of nabij het plangebied geen cultuurhistorische waarden, waaronder monumenten, aanwezig zijn.

4.2.3 Conclusie

Het aspect cultuurhistorie vormt geen belemmering voor de in dit bestemmingsplan besloten ontwikkeling.

4.3 Archeologie

4.3.1 Algemeen

Op grond van de Monumentenwet dient er in ruimtelijke plannen rekening gehouden te worden met archeologische waarden. In de Monumentenwet is bepaald dat gemeenten een archeologische zorgplicht hebben en dat initiatiefnemers van projecten waarbij de bodem wordt verstoord, verplicht zijn rekening te houden met de archeologische relicten die in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn. Hiervoor is onderzoek noodzakelijk: het archeologisch vooronderzoek. Als blijkt dat in het plangebied behoudenswaardige archeologische vindplaatsen aanwezig zijn, dan kan de initiatiefnemer verplicht worden hiermee rekening te houden. Dit kan leiden tot een aanpassing van de plannen, waardoor de vindplaatsen behouden blijven, of tot een archeologische opgraving en publicatie van de resultaten.

4.3.2 Situatie plangebied

De gemeente Steenwijkerland heeft de archeologische verwachtingswaarden doorvertaald in dubbelbestemmingen.

Het plangebied is grotendeels voorzien van de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 2'. Deze dubbelbestemming voorziet in het behoud en de bescherming van de eventueel te verwachten archeologische waarden. Indien in gebieden met deze dubbelbestemming bodemverstorende activiteiten plaatsvinden met een oppervlakte groter dan 2.500 m², dan is een archeologisch onderzoek vereist.

De te realiseren stallen en het overkappen (bodemingrepen beperken zich tot enkele palen) van de rijbak hebben een oppervlakte kleiner dan 2.500 m². Het uitvoeren van een archeologisch onderzoek is in het kader van dit bestemmingsplan niet noodzakelijk. De dubbelbestemming is overeenkomstig de geldende beheersverordening overgenomen.

4.3.3 Conclusie

Het uitvoeren van een archeologisch onderzoek is in het kader van dit bestemmingsplan niet noodzakelijk.

Hoofdstuk 5 Waterparagraaf

5.1 Beleid

5.1.1 Europees- en rijksbeleid

De Europese Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) is op 22 december 2000 in werking getreden en is bedoeld om in alle Europese wateren de waterkwaliteit chemisch en ecologisch verder te verbeteren. De Kaderrichtlijn Water omvat regelgeving ter bescherming van het binnenlandse oppervlaktewater, overgangswateren (waaronder estuaria worden verstaan), kustwateren en grondwater. Streefdatum voor het bereiken van gewenste waterkwaliteit is 2015. Eventueel kan er, mits goed onderbouwd, uitstel (derogatie) verleend worden tot uiteindelijk 2027. Voor het uitwerken van de doelstellingen worden er op (deel)stroomgebied plannen opgesteld. In deze (deel)stroomgebiedbeheersplannen staan de ambities en maatregelen beschreven voor de verschillende (deel)stroomgebieden. Met name de ecologische ambities worden op het niveau van de deelstroomgebieden bepaald.

Het Rijksbeleid op het gebied van het waterbeheer is vastgelegd in het Nationaal Waterplan (NWP) 2016-2021 (vastgesteld 17 december 2015). Het plan geeft op hoofdlijnen de ambities weer van het Rijk ten aanzien van het nationale waterbeleid en het daaraan gerelateerde ruimtelijke beleid. De belangrijkste ambities richten zich op waterveiligheid, zoetwater en waterkwaliteit. Maar ook de Deltabeslissingen en enkele waterafhankelijke thema's als natuur en duurzame energie hebben in het plan een plek gekregen. De doorwerking van de beleidsambities/uitgangspunten naar lagere overheden is geregeld in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (2012), het Bestuursakkoord Water (2011) en de Waterwet (2009).

5.1.2 Provinciaal beleid

In de Omgevingsvisie Overijssel wordt ruim aandacht besteed aan de wateraspecten. De ambities zijn, naast de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, gericht op de verbetering van de kwaliteit van de kleinere wateren, de veiligheid, de grondwaterbescherming, bestrijding van wateroverlast, de kwantiteit en kwaliteit van grond- en oppervlakte water en waterbeleving zowel in de groene ruimte als stedelijk gebied.

5.1.3 Beleid Waterschap Drents Overijsselse Delta

Door de invoering van de Kaderrichtlijn Water is Nederland verdeeld in vijf deelstroomgebieden. Het deelstroomgebied Rijn-Oost wordt beheerd door de waterschappen Vechtstromen, Drents Overijsselse Delta (sinds 1 januari 2016 na een fusie van waterschap Reest en Wieden en Groot Salland) en Rijn en IJssel. Om te voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water hebben deze waterschappen de afgelopen jaren intensief samengewerkt met elkaar en met andere partners. Het nieuwe Waterbeheerplan is één van de resultaten van deze samenwerking. De opzet en grote delen van dit Waterbeheerplan zijn inhoudelijk hetzelfde als dat van de andere waterschappen in Rijn-Oost.

Waterschap Drents Overijsselse Delta heeft nog geen eigen vastgesteld waterbeheerplan. Daarom wordt in voorliggend geval teruggevallen op het waterbeheerplan van het voormalige waterschap Reest en Wieden, dat is opgesteld voor de periode 2010-2015. Het plan gaat over het waterbeheer in het hele stroomgebied en het omvat alle watertaken van het waterschap: waterkwantiteit, waterkwaliteit en waterketen

In het waterbeheerplan staan de korte en lange termijn doelstellingen van het waterschap. Het waterschap kiest daarbij voor ruimtelijke, duurzame oplossingen, zowel in tijd als kwaliteit, waarbij het gedachtegoed van het Waterbeheer 21e eeuw en Kaderrichtlijn Water (KRW) nadrukkelijk is meegenomen.

Het waterbeleid van het waterschap is met name gericht op een duurzame aanpak van het waterbeheer: geen afwenteling, herstel van de veerkracht van het watersysteem, streven naar een meer natuurlijker waterbeheer, zoeken naar meer ruimte voor water, water toepassen als ordenend principe middels het gebruik van waterkansenkaarten en water langer vasthouden mede door flexibeler peilbeheer. Ook het streven naar een betere waterkwaliteit als onderdeel van duurzaamheid is een belangrijk speerpunt (tegengaan van lozingen, minder belasting van het water en het zoveel mogelijk tegengaan van diffuse verontreinigingen).

5.2 Watertoets

5.2.1 Algemeen

Zoals in voorgaande paragrafen uiteen is gezet, wordt in het moderne waterbeheer (waterbeheer 21e eeuw) gestreefd naar duurzame, veerkrachtige watersystemen met minimale risico's op wateroverlast of watertekorten. Belangrijk instrument hierbij is de watertoets, die sinds 1 november 2003 in ruimtelijke plannen is verankerd. In de toelichting op ruimtelijke plannen dient een waterparagraaf te worden opgenomen. Hierin wordt verslag gedaan van de wijze waarop rekening is gehouden met de gevolgen van het plan voor de waterhuishoudkundige situatie (watertoets).

Het doel van de watertoets is te garanderen dat waterhuishoudkundige doelstellingen expliciet en op een evenwichtige wijze in het plan worden afgewogen. Deze waterhuishoudkundige doelstellingen betreffen zowel de waterkwantiteit (veiligheid, wateroverlast, tegengaan verdroging) als de waterkwaliteit (riolering, omgang met hemelwater, lozingen op oppervlaktewater).

5.2.2 Watertoetsproces

Het waterschap Reest en Wieden is geïnformeerd over het plan door gebruik te maken van de digitale watertoets. De beantwoording van de vragen heeft er toe geleid dat de zogenoemde 'korte procedure' van de watertoets van toepassing is. De bestemming en de grootte van het plan hebben een geringe invloed op de waterhuishouding.

Het van het waterschap verkregen standaardwaterparagraaf is bijgevoegd in bijlage 5 van deze plantoelichting. Hierna wordt kort per wateraspect een beschrijving gegeven:

<u>1. afvalwaterzorgplicht</u>

Het plangebied is gelegen in een gebied waar afvalwater wordt afgevoerd middels drukriolering. Uitsluitend het afvalwater mag worden afgevoerd via het drukriool. Inhoudende dat se hemelwaterafvoer niet op het riool mag worden aangesloten.

<u>2. grondwaterzorgplicht</u>

Het voornemen voorziet hoofdzakelijk in hergebruik van bestaande bebouwing. Bij het realiseren van de kleine paardenstallen en de overkapping is sprake van beperkte grondwerkzaamheden. Van onderkeldering van de nieuwe bebouwing is geenszins sprake. Tot

slot wordt opgemerkt dat het bouwpeil niet veranderd. Gelet op het vorenstaande wordt gesteld dat de ontwikkeling geen (onevenredige) gevolgen heeft ten aanzien van het aspect grondwater.

3. hemelwaterzorgplicht

Het hemelwater afkomstig van de daken van de nieuwe bebouwing is schoon genoeg om het rechtstreeks weer terug in het milieu te brengen. Het hemelwater wordt via afvoerleidingen naar het oppervlaktewater getransporteerd.

4. watersysteem

De voorgenomen ontwikkeling voorziet niet in het aanpassen van watergangen of andere voorzieningen met aanpassing van het watersysteem tot gevolg. Voor wat betreft de afhandeling van afval- en hemelwater en omgang met het grondwater wordt verwezen naar de beantwoording onder punt 1, 2 en 3.

5. Provinciaal beleid: overstromingsrisico

Het plangebied ligt binnen dijkring 9 'Vollenhove'. Voor plannen in deze dijkring is een overstromingsrisicoparagraaf vereist. Uit de Omgevingsverordening blijkt dat dijkring 9 'Vollenhove' is gelegen in de overstromingsrisicozone 'minder snel en ondiep'.

Voor de keringen van dijkring 9 geldt een veiligheidsnorm van 1/1250 per jaar. De overschrijdingskans is 1/1250 per jaar. De daadwerkelijke kans voor een overstroming op de betreffende locatie is klein.

Bij een eventuele dijkdoorbraak kent dit gebied, door de hoogteligging, geen overstromingsdiepte. De voorgenomen ontwikkeling is dan binnen de dijkring toelaatbaar.

"De procedure in het kader van de watertoets is goed doorlopen conform de Handreiking Watertoets III. Waterschap Reest en Wieden geeft een positief wateradvies".

Hoofdstuk 6 Milieuparagraaf

6.1 Milieu

Op grond van artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening moet in de toelichting op het bestemmingsplan een beschrijving worden opgenomen van de wijze waarop de milieukwaliteitseisen bij het plan zijn betrokken. Daarbij moet rekening gehouden worden met de geldende wet- en regelgeving en met de vastgestelde (boven)gemeentelijke beleidskaders. Bovendien is een bestemmingsplan vaak een belangrijk middel voor afstemming tussen de milieuaspecten en ruimtelijke ordening.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de thema's geluidhinder, bodem, luchtkwaliteit, externe veiligheid, milieuzonering, geurhinder en het Besluit milieueffectrapportage.

6.2 Geluidhinder

6.2.1 Algemeen

De Wet geluidhinder (Wgh) bevat geluidnormen en richtlijnen over de toelaatbaarheid van geluidniveaus als gevolg van rail- en wegverkeerslawaai en industrielawaai. De Wgh geeft aan dat een akoestisch onderzoek moet worden uitgevoerd bij het voorbereiden van de vaststelling van een bestemmingsplan of het nemen van een omgevingsvergunning indien het plan een geluidgevoelig object mogelijk maakt binnen een geluidszone van een bestaande geluidsbron of indien het plan een nieuwe geluidsbron mogelijk maakt. Het akoestisch onderzoek moet uitwijzen of de wettelijke voorkeursgrenswaarde bij geluidgevoelige objecten wordt overschreden en zo ja, welke maatregelen nodig zijn om aan de voorkeursgrenswaarde te voldoen.

6.2.2 Situatie plangebied

Het voornemen voorziet niet in de realisatie nieuwe geluidsgevoelige objecten. De aspecten weg- en railverkeerslawaai en industrielawaai zijn niet van toepassing. Wat betreft de milieubelasting van de functies in het plangebied op de omgeving wordt verwezen naar paragraaf 6.5.

6.2.3 Conclusie

Het aspect geluidhinder vormt geen belemmering voor de in dit bestemmingsplan besloten ontwikkeling.

6.3 Bodem

6.3.1 Algemeen

Bij de vaststelling van een bestemmingsplan dient te worden bepaald of de aanwezige bodemkwaliteit past bij het toekomstige gebruik van die bodem en of deze aspecten optimaal op elkaar kunnen worden afgestemd. Om hierin inzicht te krijgen dient doorgaans een bodemonderzoek te worden verricht conform de richtlijnen NEN 5740.

Op basis van de Woningwet, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en bijbehorende regelgeving gelden de volgende uitzonderingen voor de bodemonderzoekplicht:

1. als het gaat om bouwwerken die in het Besluit omgevingsrecht, bijlage II, artikel 2 en 3 zijn genoemd (uitgezonderd hoogtebepalingen);
2. als het gaat om het bouwen van bouwwerken waarin niet (nagenoeg) voortdurend mensen zullen verblijven (Woningwet, artikel 8, derde lid). Hierbij wordt een verblijftijd van minder dan 2 uur gehanteerd.
3. als B&W vrijstelling verlenen omdat er al voldoende gegevens met betrekking tot de bodemkwaliteit bekend zijn, bijvoorbeeld op basis van een reeds eerder uitgevoerd bodemonderzoek.

6.3.2 Situatie plangebied

Met uitzondering van het realiseren van de nieuwe stallen worden er geen nieuwe gebouwen gerealiseerd. In geval van de stallen is er sprake van een bouwwerk waar niet (nagenoeg) voortdurend verblijven. De verblijftijd van personen in het gebouw is korter dan 2 uur per dag. In voorliggend geval is dan ook de uitzondering als genoemd onder 2 van toepassing. Het uitvoeren van een verkennend bodemonderzoek is niet noodzakelijk.

6.3.3 Conclusie

Het aspect bodem vormt geen belemmering voor de uitvoerbaarheid van dit bestemmingsplan.

6.4 Luchtkwaliteit

6.4.1 Beoordelingskader

Om een goede luchtkwaliteit in Europa te garanderen heeft de Europese unie een viertal kaderrichtlijnen opgesteld. De hiervan afgeleide Nederlandse wetgeving is vastgelegd in hoofdstuk 5, titel 2 van de Wet milieubeheer. Deze wetgeving staat ook bekend als de Wet luchtkwaliteit.

In de Wet luchtkwaliteit staan ondermeer de grenswaarden voor de verschillende luchtverontreinigende stoffen. Onderdeel van de Wet luchtkwaliteit zijn de volgende Besluiten en Regelingen:

- Besluit en de Regeling niet in betekenende mate bijdragen (luchtkwaliteitseisen);
- Besluit gevoelige bestemmingen (luchtkwaliteitseisen).

6.4.1.1 Besluit en de Regeling niet in betekenende mate

Het Besluit niet in betekenende mate bijdragen (NIBM) staat bouwprojecten toe wanneer de bijdrage aan de luchtkwaliteit van het desbetreffende project niet in betekenende mate is. Het begrip “niet in betekenende mate” is gedefinieerd als 3% van de grenswaarden uit de Wet milieubeheer. Het gaat hierbij uitsluitend om stikstofdioxide (NO_2) en fijn stof (PM_{10}). Toetsing aan andere luchtverontreinigende stoffen uit de Wet luchtkwaliteit vindt niet plaats.

In de Regeling NIBM is een lijst met categorieën van gevallen (inrichtingen, kantoor- en woningbouwlocaties) opgenomen die niet in betekenende mate bijdragen aan de luchtverontreiniging. Enkele voorbeelden zijn:

- woningen: 1500 met een enkele ontsluitingsweg;
- woningen: 3000 met twee ontsluitingswegen;

- kantoren: 100.000 m^2 bruto vloeroppervlak met een enkele ontsluitingsweg.

Als een ruimtelijke ontwikkeling niet genoemd staat in de Regeling NIBM kan deze nog steeds niet in betekenende mate bijdragen. De bijdrage aan NO_2 en PM_{10} moet dan minder zijn dan 3% van de grenswaarden.

6.4.1.2 Besluit gevoelige bestemmingen

Dit besluit is opgesteld om mensen die extra gevoelig zijn voor een matige luchtkwaliteit aanvullend te beschermen. Deze 'gevoelige bestemmingen' zijn scholen, kinderdagverblijven en verzorgings-, verpleeg- en bejaardentehuizen. Woningen en ziekenhuizen/ klinieken zijn geen gevoelige bestemmingen.

De grootste bron van luchtverontreiniging in Nederland is het wegverkeer. Het Besluit legt aan weerszijden van rijkswegen en provinciale wegen zones vast. Bij rijkswegen is deze zone 300 meter, bij provinciale wegen 50 meter. Bij realisatie van 'gevoelige bestemmingen' binnen deze zones is toetsing aan de grenswaarden die genoemd zijn in de Wet luchtkwaliteit nodig.

6.4.2 Situatie plangebied

Gelet op de aard en omvang van dit project, in verhouding tot categorieën van gevallen zoals beschreven in paragraaf 4.3.1.1 kan worden gesteld dat voorliggend project 'niet in betekenende mate bijdraagt' aan de luchtverontreiniging.

Tot slot wordt geconcludeerd dat de ontwikkeling niet wordt aangemerkt als een gevoelige bestemming in het kader van het 'Besluit gevoelige bestemmingen'.

6.4.3 Conclusie

Geconcludeerd wordt dat het aspect luchtkwaliteit geen belemmering vormt voor het plan.

6.5 Externe veiligheid

6.5.1 Algemeen

Externe veiligheid is een beleidsveld dat is gericht op het beheersen van risico's die ontstaan voor de omgeving bij de productie, de opslag, de verlading, het gebruik en het transport van gevaarlijke stoffen. Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moet worden voldaan aan strikte risicogrenzen. Een en ander brengt met zich mee dat nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen moeten worden getoetst aan wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid. Concreet gaat het om risicovolle bedrijven, vervoer gevaarlijke stoffen per weg, spoor en water en transport gevaarlijke stoffen via buisleidingen. Op de diverse aspecten van externe veiligheid is afzonderlijke wetgeving van toepassing. Voor risicovolle bedrijven gelden onder meer:

- het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi);
- de Regeling externe veiligheid (Revi);
- het Registratiebesluit externe veiligheid;
- het Besluit risico's Zware Ongevallen 1999 (Brzo 1999);
- het Vuurwerkbesluit.

Voor vervoer van gevaarlijke stoffen geldt de 'Wet Basisnet vervoer gevaarlijke stoffen' (Wet Basisnet). Dat vervoer gaat over water, spoor, wegen, per buisleiding of door de lucht. De regels van het Basisnet voor ruimtelijke ordening zijn vastgelegd in:

- het Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt);
- de Regeling basisnet;
- de (aanpassing) Regeling Bouwbesluit (veiligheidszone en plasbrandaandachtsgebied).

Het doel van wetgeving op het gebied van externe veiligheid is risico's waaraan burgers in hun leefomgeving worden blootgesteld vanwege risicovolle inrichtingen en activiteiten tot een aanvaardbaar minimum te beperken. Het is noodzakelijk inzicht te hebben in de kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten en het plaatsgebonden en het groepsrisico.

6.5.2 Situatie plangebied

6.5.2.1 Algemeen

Aan hand van de Risicokaart is een inventarisatie verricht van risicobronnen in en rond het plangebied. Op de Risicokaart staan meerdere soorten risico's, zoals ongevallen met brandbare, explosieve en giftige stoffen, grote branden of verstoring van de openbare orde. In totaal worden op de Risicokaart dertien soorten rampen weergegeven. In afbeelding 6.1 is een uitsnede van de Risicokaart met betrekking tot het plangebied en omgeving weergegeven.

Afbeelding 6.1: Uitsnede Risicokaart (Bron: Risicokaart.nl)

Uit de inventarisatie blijkt dat het plangebied:

- zich niet bevindt binnen de risicocontour van Bevi- en Brzo-inrichtingen danwel inrichtingen die vallen onder het Vuurwerkbesluit (plaatsgebonden risico);
- zich bevindt binnen een gebied waarbinnen een verantwoording van het groepsrisico nodig is;
- niet is gelegen binnen de veiligheidsafstanden van het vervoer gevaarlijke stoffen;

- niet is gelegen binnen de veiligheidsafstanden van buisleidingen voor het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Uitsluitend vindt over de provinciale weg N375 (Zomerdijk) vervoer van gevaarlijke stoffen plaats. Aviv heeft in voorliggend geval een risico-analyse uitgevoerd. Hierna zijn de conclusies uit het onderzoek opgenomen. Voor het volledige onderzoek wordt verwezen naar bijlage 6 van deze toelichting.

Plaatsgebonden risico

De N375 heeft geen 10^{-6}-contour. Het plaatsgebonden risico vormt daarmee geen belemmering voor de voorgenomen ontwikkeling.

Groepsrisico

Het groepsrisico in zowel de huidige als toekomstige situatie is kleiner dan 10% van de oriëntatiewaarde.

6.5.3 Conclusie

Gezien het vorenstaande kan worden geconcludeerd dat het plan in overeenstemming is met wet- en regelgeving ter zake van externe veiligheid.

6.6 Milieuzonering

6.6.1 Algemeen

Zowel de ruimtelijke ordening als het milieubeleid stellen zich ten doel een goede kwaliteit van het leefmilieu te handhaven en te bevorderen. Dit gebeurt onder andere door middel van milieuzonering. Onder milieuzonering wordt verstaan het aanbrengen van een voldoende ruimtelijke scheiding tussen milieubelastende bedrijven of inrichtingen enerzijds en milieugevoelige functies als wonen en recreëren anderzijds. De ruimtelijke scheiding bestaat doorgaans uit het aanhouden van een bepaalde afstand tussen milieubelastende en milieugevoelige functies. Die onderlinge afstand moet groter zijn naarmate de milieubelastende functie het milieu sterker belast. Milieuzonering heeft twee doelen:

- het voorkomen of zoveel mogelijk beperken van hinder en gevaar bij woningen en andere gevoelige functies;
- het bieden van voldoende zekerheid aan bedrijven dat zij hun activiteiten duurzaam onder aanvaardbare voorwaarden kunnen uitoefenen.

Voor het bepalen van de aan te houden afstanden wordt de VNG-uitgave 'Bedrijven en Milieuzonering' uit 2009 gehanteerd. Deze uitgave bevat lijsten, waarin voor een hele reeks van milieubelastende activiteiten (naar SBI-code gerangschikt) richtafstanden zijn gegeven ten opzichte van milieugevoelige functies. In deze lijsten wordt onderscheid gemaakt in de ruimtelijk relevante milieuaspecten geur, stof, geluid en gevaar waarbij wordt uitgegaan van gemiddeld moderne bedrijven. Indien bekend is welke activiteiten concreet zullen worden uitgeoefend, kan gemotiveerd worden uitgegaan van de daadwerkelijk te verwachten milieubelasting, in plaats van de richtafstanden.

Hoewel de richtafstanden in 'Bedrijven en milieuzonering' indicatief zijn, worden deze afstanden wel als harde eis gezien door de Raad van State bij de beoordeling of milieubelas-

tende functies op een passende afstand van milieugevoelige functies (zoals woningen) worden gesitueerd.

6.6.2 Gebiedstypen

In de VNG-uitgave 'Bedrijven en Milieuzonering is een tweetal gebiedstypen onderscheiden; 'rustige woonwijk' en 'gemengd gebied'. Een rustige woonwijk is een woonwijk die is ingericht volgens het principe van functiescheiding. Overige functies komen vrijwel niet voor. Langs de randen is weinig verstoring van verkeer. Op basis van de VNG-uitgave wordt het buitengebied gerekend tot een met het omgevingstype 'rustige woonwijk' vergelijkbaar omgevingstype.

Het omgevingstype 'gemengd gebied' wordt in de VNG-uitgave 'Bedrijven en milieuzonering' omschreven als een gebied met een matige tot sterke functiemenging waarbij bijvoorbeeld direct naast woningen andere functies voor kunnen komen zoals winkels, horeca en kleine bedrijven.

De Staat van Bedrijfsactiviteiten in bijlage 1 van de VNG-publicatie is afgestemd op het omgevingstype 'rustige woonwijk'. Deze richtafstanden kunnen zonder dat dit ten koste gaat van het woon- en leefklimaat, met één afstandsstap worden verlaagd indien sprake is van het omgevingstype gemengd gebied. In de onderstaande tabel worden de richtafstanden per milieucategorie en omgevingstype inzichtelijk gemaakt.

Milieucategorie	Richtafstanden tot omgevingstype rustige woonwijk	Richtafstanden tot omgevingstype gemengd gebied
1	10 m	0 m
2	30 m	10 m
3.1	50 m	30 m
3.2	100 m	50 m
4.1	200 m	100 m
4.2	300 m	200 m
5.1	500 m	300 m
5.2	700 m	500 m
5.3	1.000 m	700 m
6	1.500 m	1.000 m

6.6.3 Situatie plangebied

6.6.3.1 Algemeen

Aan de hand van vorenstaande regeling is onderzoek verricht naar de feitelijke situatie. De VNG uitgave "Bedrijven en Milieuzonering" geeft een eerste inzicht in de milieuhinder van inrichtingen.

Bij het realiseren van nieuwe bestemmingen dient gekeken te worden naar de omgeving waarin de nieuwe bestemmingen gerealiseerd worden. Hierbij spelen twee vragen een rol:

1. past de nieuwe functie in de omgeving? (externe werking);
2. laat de omgeving de nieuwe functie toe? (interne werking).

Gebiedstypering

Gezien het feit dat het plangebied onderdeel uitmaakt van het buitengebied wordt in dit geval uitgegaan van het omgevingstype 'rustige woonwijk'.

6.6.3.2 Externe werking

Hierbij gaat het met name om de vraag of de voorgenomen ruimtelijke ontwikkeling leidt tot een situatie die, vanuit hinder of gevaar bezien, in strijd is te achten met een goede ruimtelijke ontwikkeling. Daarvan is sprake als het woon- en leefklimaat van omwonenden in ernstige mate wordt aangetast.

Binnen het plangebied wordt in de toekomstige situatie een gebruiksgerichte paardenhouderij met nevenactiviteiten uitgeoefend. De nevenactiviteiten zijn van zeer beperkte omvang en vanuit het oogpunt van milieuzonering niet relevant. Hierna wordt nader ingegaan op de activiteiten ten aanzien van de paardenhouderij.

Een gebruiksgerichte paardenhouderij valt op basis van de VNG-uitgave 'Bedrijven en milieuzonering' onder 'manege'. Het valt als functie in milieucategorie 3.1, met als grootste richtafstand 50 meter voor het aspect geur. Het dichtstbijzijnde milieugevoelige object betreft de woning aan Baarlo 5. De afstand tussen het plangebied en de gevel van de woning bedraagt meer dan 200 meter. Hiermee wordt ruimschoots voldaan aan de richtafstanden. Van enige aantasting van het woon- en leefklimaat van omwonenden als gevolg van de ontwikkeling is dan ook geen sprake.

6.6.3.3 Interne werking

Hierbij gaat het om de vraag of de nieuwe functies binnen het plangebied hinder ondervinden van bestaande functies in de omgeving.

De nieuwe functies binnen het plangebied zijn in beginsel niet aan te merken als milieugevoelige functies. Omgekeerd vormt de ontwikkeling geen belemmering voor de bedrijfsvoering van omliggende (agrarische) bedrijven.

6.6.4 Conclusie

Het aspect milieuzonering vormt geen belemmering voor de in dit bestemmingsplan besloten ontwikkeling.

6.7 Geurhinder

6.7.1 Normen en beleid

Van belang is dat door ontwikkelingen in het voorliggende plan geen belemmeringen ontstaan voor de omliggende agrarische bedrijven en de bedrijfsontwikkeling van deze bedrijven. Dit zijn mogelijke bronnen voor geurhinder en daarom gelden voor veehouderijen regels met betrekking tot aan te houden afstanden tot voor geurhinder gevoelige objecten zoals woningen of bedrijfsgebouwen waar mensen verblijven. Omgekeerd hebben deze regels ook gevolgen voor de mogelijkheden om nieuwe voor geurhinder gevoelige objecten, zoals nieuwe woningen of nieuwe bedrijfsgebouwen (voor zover deze als voor geurhinder gevoelig kunnen worden aangemerkt) te realiseren. Dit wordt ook wel de omgekeerde werking genoemd.

6.7.2 Wet geurhinder en veehouderij

De Wet geurhinder en veehouderij (Wgv) vormt sinds 1 januari 2007 het toetsingskader voor het verlenen van een milieuvergunning, als het gaat om geurhinder vanwege dierenverblijven van veehouderijen. De Wet geurhinder en veehouderij geeft normen voor de geurbelasting die een veehouderij mag veroorzaken op een geurgevoelig object. De geur-

belasting wordt berekend en getoetst met het verspreidingsmodel V-stacks vergunning. Dit geldt alleen voor dieren waarvoor geuremissiefactoren zijn opgenomen in de Regeling geurhinder en veehouderij, zoals varkens en pluimvee. Voor dieren zonder geuremissiefactor, zoals melkkoeien en paarden, gelden minimaal aan te houden afstanden.

6.7.3 Omgekeerde werking

De normen, die voortvloeien uit wetgeving op het gebied van geurhinder van veehouderijen, dienen in de eerste plaats voor de vaststelling van de vraag of voor een veehouderij een milieuvergunning kon worden verleend. Deze eisen ten aanzien van de maximale geurbelasting of minimaal aan te houden afstanden zijn ook van belang bij de beoordeling van de vraag of een bepaalde geurgevoelige bestemming kan worden gerealiseerd nabij een veehouderij. Deze zogenaamde 'omgekeerde werking' heeft dus betrekking op ruimtelijke ordeningsbesluiten. Vaste rechtspraak bij dit soort besluiten is:

- dat er geen sprake mag zijn van een aantasting van de bestaande rechten van de (blijvende) veehouderijen;
- dat er sprake moet zijn van aanvaardbaar woon- en leefklimaat.

6.7.4 Aanvaardbaar woon-, werk- en leefklimaat

Een toets alleen aan de hand van de norm die ter plaatse geldt op grond van de Wgv is in het kader van de omgekeerde werking onvoldoende. Bij de ontwikkeling van ruimtelijke plannen moeten deze plannen ook worden getoetst aan het criterium' aanvaardbaar woon-, leef en/of werkklimaat' m.b.t. de geurhinder door veehouderijen. De geurhinder wordt bepaald op basis van de achtergrondbelasting en de voorgrondbelasting. Met de voorgrondbelasting wordt de geurbelasting bedoeld van die veehouderij welke de meeste geurbelasting op een voor geurhinder gevoelig object veroorzaakt. De achtergrondbelasting wordt veroorzaakt door alle veehouderijen die rondom een geurgevoelig object zijn gelegen. De achtergrondbelasting is een goede maat om de effecten van geurhinder op het woon- en leefmilieu te kunnen beoordelen.

6.7.5 Onderzoeksresultaten

Een gebruiksgerichte paardenhouderij (manege) is aan te merken als een grondgebonden veehouderij. In voorliggend geval dient de vaste afstand van 50 meter te worden aangehouden ten opzichte van geurgevoelige objecten.

In voorliggend geval bedraagt de afstand tussen het plangebied en het dichtstbijzijnde geurgevoelige object (Baarlo 5) meer dan 200 meter. Hiermee wordt aan de vaste afstand voldaan en is van een verslechtering van een onevenredige woon- en leefklimaat ter plaatse van de woning geen sprake.

6.7.6 Conclusie

Er hoeft geen nader onderzoek plaats te vinden inzake het aspect geur. De ontwikkeling is in overeenstemming met het de Wet geurhinder en veehouderij.

6.8 Besluit milieueffectrapportage

6.8.1 Kader

In de Wet milieubeheer en het Besluit milieueffectrapportage is vastgelegd dat voorafgaande aan het ruimtelijke plan dat voorziet in een grootschalig project met belangrijke

nadelige milieugevolgen een milieueffectrapport (MER) opgesteld dient te worden. De activiteiten waarvoor een MER-rapportage opgesteld moet worden zijn opgenomen in de bijlage van het Besluit m.e.r. Een bestemmingsplan kan m.e.r.-(beoordelings)plichtig zijn op de volgende manieren:

- Een plan kan m.e.r.-plichtig zijn indien een passende beoordeling op basis van artikel 19j, lid 2 van de Natuurbeschermingswet 1998 noodzakelijk is;
- Een plan kan m.e.r.-plichtig zijn indien sprake is van activiteiten en gevallen die de drempelwaarden uit de onderdelen C en D overschrijden en waarbij het plan wordt genoemd in kolom 3 (plannen).
- Een plan kan m.e.r.-(beoordelings)plichtig zijn indien het plan wordt genoemd in kolom 4 (besluiten) en er sprake is van activiteiten en gevallen die de drempelwaarden uit onderdeel C en D overschrijden. Bij een overschrijding van de drempelwaarden uit onderdeel C is in dit geval sprake van een m.e.r.-plicht. Bij een overschrijding van de drempelwaarden uit onderdeel D is het plan m.e.r.-beoordelingsplichtig.

In het Besluit m.e.r. neemt het bestemmingsplan een bijzondere positie in, want het kan namelijk tegelijkertijd opgenomen zijn in zowel kolom 3 als in kolom 4 van het Besluit m.e.r.. Of het bestemmingsplan in deze gevallen voldoet aan de definitie van het plan uit kolom 3 of aan de definitie van het besluit uit kolom 4 is afhankelijk van de wijze waarop de activiteit in het bestemmingsplan wordt bestemd. Als voor de activiteit eerst één of meerdere uitwerkings- of wijzigingsplannen moeten worden vastgesteld of nog een omgevingsvergunning milieu moet worden verleend dan is sprake van ‘kaderstellend voor' en voldoet het bestemmingsplan aan de definitie van het plan. Is de activiteit geheel of gedeeltelijk als eindbestemming opgenomen voldoet het aan de definitie van het besluit.

Op 1 april 2011 is het gewijzigde Besluit milieueffectrapportage in werking getreden. Een belangrijke wijziging betreft het indicatief maken van de drempelwaarden in onderdeel D van de bijlage bij het Besluit milieueffectrapportage. Concreet betekent dit dat, ook wanneer ontwikkelingen onder de in bijlage D opgenomen drempelwaarden blijven, het bevoegd gezag zich er nog steeds van moet vergewissen of activiteiten geen aanzienlijke milieugevolgen kunnen hebben, de zogenaamde 'vergewisplicht'.

Het komt er op neer dat voor een bestemmingsplan dat betrekking heeft op activiteit(en) die voorkomen in onderdeel D en beneden de drempelwaarden vallen, een toets moet worden uitgevoerd of belangrijke nadelige milieugevolgen kunnen worden uitgesloten. Voor deze toets wordt de term vormvrije m.e.r.-beoordeling gehanteerd. Deze vormvrije m.e.r.-beoordeling kan tot twee conclusies leiden:

- belangrijke nadelige milieugevolgen zijn uitgesloten: er is geen m.e.r.(-beoordeling) noodzakelijk;
- belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu zijn niet uitgesloten: er moet een m.e.r.(-beoordeling) plaatsvinden.

6.8.2 Situatie plangebied

6.8.2.1 Artikel 19j, lid 2 van de Natuurbeschermingswet 1998

Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied, het gebied ‘De Wieden’, is gelegen op 15 meter afstand van het plangebied. In voorliggend geval is voor de toekomstige situatie een Natuurbeschermingswet-vergunning verkregen. Voor meer informatie wordt verwezen naar de beschikking opgenomen in bijlage 4 van deze toelichting.

Een passende beoordeling op basis van artikel 19j van de Natuurbeschermingswet 1998 is in het kader van dit bestemmingsplan dan ook niet noodzakelijk. Derhalve is geen sprake van een m.e.r.-plicht op basis van artikel 7.2a van de Wet milieubeheer.

6.8.2.2 Drempelwaarden Besluit m.e.r.

Dit bestemmingsplan voorziet in directe eindbestemmingen voor wat betreft de binnen het plangebied geplande ontwikkelingen en voldoet daarmee aan de definitie van een 'besluit' als bedoeld in het Besluit m.e.r. Dit betekent dat dit bestemmingsplan m.e.r.-(beoordelings)plichtig is indien activiteiten worden mogelijk gemaakt die genoemd worden in onderdeel C of D van het Besluit m.e.r. en de daarin opgenomen drempelwaarden overschrijden.

In het voorliggende geval is geen sprake van activiteiten die op grond van onderdeel C van het Besluit milieueffectrapportage m.e.r.-plichtig zijn. Wel is sprake van een activiteit die is opgenomen in bijlage D van het Besluit m.e.r., namelijk: '*De oprichting, wijziging of uitbreiding van een installatie voor het fokken, mesten of houden van dieren.*'

Voor deze activiteit geldt een directe plan-m.e.r.-plicht indien de activiteiten onder meer de volgende drempelwaarden uit de D-lijst overschrijden:

- 100 stuks paarden of pony's (Rav cat. K.1 en K.3), waarbij het aantal bijbehorende dieren in opfok jonger dan 3 jaar niet wordt meegeteld. (Rav cat. K.2 en K.4),

Indien de in dit bestemmingsplan besloten ontwikkeling wordt vergeleken met de drempelwaarden uit de D-lijst kan worden geconcludeerd dat er geen sprake is van een m.e.r.-plichtige activiteit aangezien de veestapel (maximaal 45 paarden) de drempelwaarden niet overschrijdt. Echter, zoals ook in het voorgaande aangegeven, dient ook wanneer ontwikkelingen onder drempelwaarden blijven, het bevoegd gezag zich er van te vergewissen of activiteiten geen aanzienlijke milieugevolgen kunnen hebben.

Zoals reeds beschreven in subparagraaf 6.8.2.1 is voor de ontwikkeling een Nbw-vergunning aangevraagd en verkregen. Uit de berekening van de depositiewaarden blijkt dat er geen sprake is van een toename van ammoniakdepositie op omliggende Natura 2000-gebieden, maar juist van een afname. Voor de vergunning wordt verwezen naar bijlage 4 van deze toelichting.

Daarnaast blijkt uit paragraaf 4.1 dat het plan niet binnen een kwetsbaar, waardevol of beschermd gebied ligt. Tevens is gebleken dat er geen sprake is van negatieve effecten op de Ecologische Hoofdstructuur.

Overige milieu- en omgevingsaspecten vormen, zoals beschreven in dit hoofdstuk, tevens geen belemmering. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat het milieubelang in voldoende mate is afgewogen en dat er geen nadelige effecten zijn te verwachten.

6.8.3 Conclusie

Dit bestemmingsplan is niet m.e.r.-(beoordelings)plichtig. Tevens zijn geen nadelige milieugevolgen te verwachten als gevolg van de vaststelling van dit bestemmingsplan.

Hoofdstuk 7 Juridische opzet

7.1 Inleiding

In een bestemmingsplan zijn de bouw- en gebruiksmogelijkheden voor een bepaald gebied opgenomen. Het onderhavige bestemmingsplan regelt de inrichting van het bewuste plangebied door voor de gronden een bestemming aan te wijzen. Het juridische deel van het bestemmingsplan bestaat uit de verbeelding in samenhang met de regels. In deze paragraaf wordt het juridische deel van het bestemmingsplan nader toegelicht.

7.2 Uitgangspunten

In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) die op 1 juli 2008 in werking is getreden, is de verplichting opgenomen om ruimtelijke plannen en besluiten digitaal vast te stellen. De digitaliseringsverplichting geldt vanaf 1 januari 2010. In de ministeriële Regeling standaarden ruimtelijke ordening is vastgelegd dat de Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen (SVBP) de norm is voor de vergelijkbaarheid van bestemmingsplannen. Naast de SVBP zijn ook het Informatiemodel Ruimtelijke Ordening en de Standaard Toegankelijkheid Ruimtelijke Instrumenten normerend bij het vastleggen en beschikbaar stellen van bestemmingsplannen.

De SVBP geeft normen voor de opbouw van de planregels en voor de digitale verbeelding van het bestemmingsplan. Dit bestemmingsplan is opgesteld conform de normen van de SVBP2012.

Het juridisch bindend gedeelte van het bestemmingsplan bestaat uit planregels en bijbehorende verbeelding waarop de bestemmingen zijn aangegeven. Deze verbeelding kan zowel digitaal als analoog worden verbeeld. De verbeelding en de planregels dienen in samenhang te worden bekeken. De regels zijn onderverdeeld in vier hoofdstukken:

1. Inleidende regels (begrippen en wijze van meten);
2. Bestemmingsregels;
3. Algemene regels (o.a. afwijkingsregels);
4. Overgangs- en slotregels.

De opzet in en invulling van de regels worden hieronder nader toegelicht.

7.3 Toelichting op de planregels

7.3.1 Inleidende regels

Hoofdstuk 1 van de planregels omvat de inleidende regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied en bevatten:

- *Begrippen (Artikel 1)*
  In dit artikel zijn definities van de in de regels gebruikte begrippen opgenomen. Hiermee is een eenduidige interpretatie van deze begrippen vastgelegd.

- *Wijze van meten (Artikel 2)*
  Dit artikel geeft aan hoe de voorkomende eisen betreffende de maatvoering begrepen moeten worden.

7.3.2 Bestemmingsregels

Hoofdstuk 2 van de regels bevat de juridische vertaling van de in het plangebied voorkomende bestemmingen.

De bestemmingsregels zijn onderverdeeld in o.a.:

- *Bestemmingsomschrijving:*
  Hierin is de omschrijving van de activiteiten die zijn toegestaan binnen deze bestemming opgenomen. Hierbij gaat het in beginsel om een beschrijving van de aan de grond toegekende functies.

- *Bouwregels:*
  In deze regels zijn eisen opgenomen waaraan de binnen de bestemming voorkomende bebouwing moet voldoen. Waar en met welke maatvoering mag worden gebouwd is hierin vastgelegd.

- *Nadere eisen:*
  Deze regel geeft burgemeester en wethouders de bevoegdheid om bij vergunningverlening nadere eisen te stellen. Alleen daar waar het wenselijk is om bij de vergunningverlening sturend te kunnen optreden, heeft de bevoegdheid tot het stellen van nadere eisen toegevoegde waarde. De bevoegdheid tot het stellen van nadere eisen dient objectief begrensd te zijn en duidelijke criteria te bevatten.

- *Afwijken van de bouwregels (indien van toepassing):*
  Op basis van deze regels hebben burgemeester en wethouders de bevoegdheid om bij omgevingsvergunning af te wijken van de bouwregels in het plan.

- *Specifieke gebruiksregels (indien van toepassing):*
  In de specifiek gebruiksregels is bepaald welk gebruik van gronden en opstallen in elk geval strijdig is met of wordt toegestaan binnen deze bestemming. Daarbij zijn niet alle mogelijke toegestane en strijdige gebruiksvormen genoemd.

- *Afwijken van de gebruiksregels (indien van toepassing):*
  Deze afwijking geeft burgemeester en wethouders de bevoegdheid om met omgevingsvergunning af te wijken van functies die in eerste aanleg strijdig zijn met de bestemmingsomschrijving of de specifieke gebruiksregels.

In paragraaf 7.3 wordt de bestemming nader toegelicht.

7.3.3 Algemene regels

Hoofdstuk 3 bevat de algemene regels. Deze regels gelden voor het gehele plangebied. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit:

- *Anti-dubbeltelregel (Artikel 6)*
  Deze regel is opgenomen om te voorkomen dat een perceel of een gedeelte daarvan, meer dan één keer betrokken wordt bij de beoordeling van een bouwplan en op die wijze meer wordt gebouwd dan het bestemmingsplan beoogd.

- *Algemene bouwregels (Artikel 7)*
  Dit artikel omvat een algemene bouwregel met betrekking tot het bouwen van ondergrondse bouwwerken.

- *Algemene gebruiksregels (Artikel 8)*
  In dit artikel worden de algemene gebruiksregels beschreven. Deze gaat uit van de gedachte dat het gebruik uitsluitend mag plaatsvinden in overeenstemming met de bestemming. Dit brengt met zich mee dat de bestemmingsomschrijving van de te onderscheiden bestemming helder en duidelijk moet zijn.

- *Algemene afwijkingsregels (Artikel 9)*
  In dit artikel worden de algemene afwijkingsregels beschreven. Deze regels maken het mogelijk om op ondergeschikte punten van de regels in het bestemmingsplan af te wijken.

- *Overige regels (Artikel 10)*
  In dit artikel zijn de voorrangsregels opgenomen alsmede verplichting tot het realiseren van voldoende parkeergelegenheid en los- en laadmogelijkheden.

7.3.4 Overgangsregels en slotregel

In hoofdstuk 4 van de regels staan de overgangs- en slotregels. In de overgangsregels is aangegeven wat de juridische consequenties zijn van bestaande situaties die in strijd zijn met dit bestemmingsplan. In de slotregel wordt aangegeven hoe het bestemmingsplan wordt genoemd.

7.4 Bestemmingen

7.4.1 Algemeen

Kenmerk van de Nederlandse ruimtelijke ordeningsregelgeving is dat er uitgegaan wordt van toelatingsplanologie. Een bestemmingsplan geeft aan welke functies waar zijn toegestaan en welke bebouwing mag worden opgericht. Bij het opstellen van dit bestemmingsplan zijn keuzes gemaakt over welke functies waar worden mogelijk gemaakt en is gekeken welke bebouwing stedenbouwkundig toegestaan kan worden.

Het is noodzakelijk dat het bestemmingsplan een compleet inzicht biedt in de bouw- en gebruiksmogelijkheden binnen het betreffende plangebied. Het bestemmingsplan is het juridische toetsingskader dat bindend is voor de burger en overheid en geeft aan wat de gewenste planologische situatie voor het plangebied is.

In deze paragraaf worden de gehanteerde bestemmingen beschreven. Hierbij zullen de bestemmingen in dezelfde volgorde als in de regels worden behandeld.

7.4.2 Agrarisch – Agrarisch bedrijf 1 (Artikel 3)

Het bedrijfsperceel is overeenkomstig de geldende beheersverordening bestemd tot ‘Agrarisch – Agrarisch bedrijf 1’. Daarnaast is het bedrijfsperceel voorzien van de aanduiding ‘paardenhouderij’/

In de bestemmingsomschrijving is opgenomen dat de voor 'Agrarisch - Agrarisch bedrijf 1' aangewezen gronden bestemd zijn voor een gebruiksgerichte paardenhouderij, uitsluitend ter plaatse van de aanduiding ‘paardenhouderij’’. Daarnaast zijn ter plaatse van de aan-

duiding 'specifieke vorm van agrarisch - nevenactiviteiten' nevenactiviteiten toegestaan in de vorm van;

1. dagrecreatieve voorzieningen;
2. een zorgboerderij, met dien verstande dat nachtverblijf ten behoeve van deze functie niet is toegestaan;
3. een rustpunt tot een maximum van 75 m²;
4. detailhandel in ter plaatse vervaardigde of bewerkte producten tot een maximum van 25 m²;

met dien verstande dat ten behoeve van de functies genoemd onder 1 en 2 maximaal 25 personen gelijktijdig aanwezig mogen zijn.

Binnen deze bestemming mogen bedrijfsgebouwen, een bedrijfswoning, bijgebouwen behorende bij de bedrijfswoning en bouwwerken, geen gebouwen zijnde worden gebouwd, met inachtneming van de maatvoeringseisen. Opgemerkt wordt dat bepaling 4.2.2 onder f voorziet in de bouwmogelijkheden voor de te overkappen paardenbak.

7.4.3 Agrarisch met waarden (Artikel 4)

De gronden die geen onderdeel uitmaken van het bedrijfsperceel, maar wel behoren bij het perceel zijn bestemd tot ‘Agrarisch met waarden’.

De voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden zijn onder meer bestemd voor agrarisch bedrijfsmatig gebruik, agrarisch hobbymatig gebruik en de bescherming, instandhouding en versterking van de aanwezige natuurlijke en/of landschappelijk waarden.

Op de voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden mogen geen gebouwen worden gebouwd, met uitzondering van bestaande gebouwen, met dien verstande dat de bouwhoogte maximaal de bestaande bouwhoogte bedraagt. Bouwwerken, geen gebouwen zijnde, zijn eveneens niet toegestaan, met uitzondering van omheiningen en/of erfafscheidingen, voerderruiven, drinkbakken en/of picknickplaatsen en bestaande bouwwerken, geen gebouwen zijnde, één en ander met inachtneming van de opgenomen maatvoeringseisen.

7.4.4 Waarde –Archeologie 2 (Artikel 5)

De voor 'Waarde - Archeologie 2' aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor de bescherming van archeologische waarden.

Er zijn nadere bepalingen opgenomen ten aanzien van het verlenen van een omgevingsvergunningen voor het bouwen en het uitvoeren van werken en/of werkzaamheden.

Hoofdstuk 8 Financiële paragraaf

8.1 Kostenverhaal/Exploitatieplan

Artikel 6.12 van de Wet ruimtelijke ordening stelt dat de gemeenteraad gelijktijdig met de vaststelling van het bestemmingsplan moet besluiten om al dan niet een exploitatieplan vast te stellen. Hoofdregel is dat een exploitatieplan moet worden vastgesteld bij elk bestemmingsplan. Er zijn echter uitzonderingen. Het is mogelijk dat de raad verklaart dat met betrekking tot een bestemmingsplan geen exploitatieplan wordt vastgesteld indien het verhaal van kosten van de grondexploitatie anderszins is verzekerd of het stellen van nadere eisen en regels niet noodzakelijk is.

In het voorliggende geval worden de gemeentelijke kosten middels de legesverordening verhaalt op initiatiefnemer. Voor het risico op planschade wordt een planschadeovereenkomst gesloten met initiatiefnemer zodat het kostenverhaal voor de gemeente volledig is verzekerd. Dit brengt met zich mee dat vaststelling van een exploitatieplan achterwege kan blijven.

8.2 Economische uitvoerbaarheid

De Wet ruimtelijke ordening schrijft voor dat er inzicht verkregen dient te worden in de uitvoerbaarheid van een ruimtelijke ontwikkeling. De functiewijziging is een particulier initiatief. Initiatiefnemer heeft aan de gemeente middels een meerjarenbegroting aangetoond dat de voorgenomen ontwikkeling economisch uitvoerbaar is.

Hoofdstuk 9 Inspraak en vooroverleg

Dit hoofdstuk wordt nader ingevuld op het moment dat vooroverleg als bedoeld in artikel 3.1.1. Besluit ruimtelijke ordening, inspraak conform de gemeentelijke inspraakverordening en terinzagelegging heeft plaatsgevonden.

9.1 Vooroverleg

9.1.1 Het Rijk

In het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) zijn de nationale belangen die juridische borging vereisen opgenomen. Het Barro is gericht op doorwerking van nationale belangen in gemeentelijke bestemmingsplannen. Geoordeeld wordt dat dit bestemmingsplan geen nationale belangen schaadt. Daarom is afgezien van het voeren van vooroverleg met het Rijk.

9.1.2 Provincie Overijssel

Het bestemmingsplan is in het kader van het vooroverleg met de provincie besproken. De provnicie heeft op 10 mei 2016 aangegeven dat de KGO-balans voldoende is en er geen aanleiding is om te reageren. Hiermee is het wettelijk vooroverleg met de provincie afgerond.

9.1.3 Waterschap Drents Overijsselse Delta

Het bestemmingsplan is in het kader van het vooroverleg met het waterschap besproken. Het waterschap heeft op 26 mei 2016 aangegeven akkoord te zijn met de inhoud van het bestemmingsplan.

9.1.4 Natuurmonumenten

Het plan is voorgelegd aan Natuurmonumenten. Natuurmonumenten heeft aangegeven geen bezwaar te hebben tegen de voorgenomen plannen.

9.2 Inspraak

De gemeente hecht grote waarde aan het vinden van (maatschappelijk) draagvlak voor ruimtelijke plannen. Dit draagvlak is ook voor initiatiefnemer van groot belang. Immers, wanneer er weerstand ontstaat tegen een plan dan kan dit van grote invloed zijn op de voortgang van de planvorming en het kan zelfs leiden tot een aantasting van het plan als gevolg van een uitspraak van een bestuursrechter.

Initiatiefnemers hebben een informatiemiddag georganiseerd voor de directe omgeving, steunpunt Beukers van de provincie Overijssel en Natuurmonumenten. De informatiemiddag is middels een brief aan iedereen bekend gemaakt. De brief is bij de genodigde mensen thuis gebracht. Verschillende mensen hebben de middag bijgewoond. Enkelen hebben zich afgemeld, omdat zij verhinderd waren. Een vertegenwoordiger van de gemeente was bij de middag aanwezig. Het plan is gepresenteerd aan de hand van de landschappelijke inpassing/ beeldkwaliteitsplan en een impressie van de buitenstal. Vervolgens is een rondleiding op het bedrijf gegeven. De sfeer op de middag was positief.

Hoofdstuk 10 Zienswijzen

10.1 Zienswijzen

Het ontwerpbestemmingsplan met de bijbehorende stukken wordt voor een periode van zes weken ter inzage gelegd. Gedurende deze periode wordt een ieder in de gelegenheid gesteld om een reactie in te dienen op het ontwerpbestemmingsplan.

Deze paragraaf wordt na ter inzage legging van het ontwerpbestemmingsplan aangevuld.

Bijlagen bij de toelichting

Bijlage 1 Bedrijfsplan

Bijlage 2 Landschappelijk inpassingsplan/beeldkwaliteitsplan

Bijlage 3 Natuurwaardenonderzoek

Bijlage 4 Nbw-vergunning

Bijlage 5 Standaard waterparagraaf

Bijlage 6 Risico-analyse

Einde bijlage: 7.1 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE Bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016)

Terug naar het agendapunt

7.2 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage beeldkwaliteitsplan (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Ontwerp **Beeldkwaliteitsplan:**
Zomerdijk 20a te Wanneperveen

Buro Greet Bierma heeft op 22 maart 2016 voor Hoeve Beukers een Landschappelijke inpassing / Beeldkwaliteitsplan gemaakt. Een bouwaanvraag voor de overkapping van de rijbak en de paardenboxen worden voor wat betreft de eisen van redelijke welstand getoetst aan bijgaand beeldkwaliteitsplan.

Ontwerp JBK, juni 2016

Hoeve Beukers
Landschappelijke inpassing / Beeldkwaliteitplan

in opdracht van Roy Stanneveld & Johan Dekker
Zomerdijk 20A
7946 LZ Wanneperveen

22 maart 2016, aangepaste versie van 5 november 2015

Buro Greet Bierema
Vriesburgerweg 20
8475 EK Nijeholtpade
0561-688920
greetbierema@planet.nl

Landschappelijke analyse

Op de vier achtereenvolgende perioden, 1925, 1935, 1975 en 2000, zijn de veranderingen op en rond het erf Zomerdijk nummer 20 A goed te zien. De situatie anno 2015 is nog weer anders, maar daarover later meer.
Het kronkelende verloop van de Zomerdijk aan de noordzijde van het Meppelerdiep, ligt anno 1925 in de aanwezigheid van een kolk. Die dijk bevindt zich in een open landschap, met een slagenverkaveling aan de noordzijde van die dijk. Op de kaart van 1935 is te zien dat het Meppelerdiep is verbreed en dat de dijk is rechtgetrokken. De kaart van 1975 laat zien dat er een boerderij met twee bijgebouwen zijn verrezen in de westzijde van de overgebleven driehoek. In het vervolg de driehoek genoemd. Het erf heeft aan de oostzijde een sloot met bomen. De boerderij staat met de voorkant op het zuiden gericht, heeft pannen op het voorhuis en riet op het achterhuis. Het boerenerf is streekeigen te noemen. Aan het open landschap is inmiddels ook beplanting langs de provinciale weg toegevoegd. Die beplanting is niet constant, maar bestaat uit een afwisseling in een rijtje wilgen, essen, berken of abelen.
Het landschap aan de noordzijde van de dijk bestaat nog steeds uit een open weidelandschap. Op het melkveebedrijf is een lage ligboxenstal bebouwd, met de nokrichting dwars op de boerderij. Daar ten noorden van stond eveneens een schuur. Plaats voor de mestsilo en opslag van voer was er niet, dus kwam deze buiten het erf aan de oostzijde van de sloot met de houtsingel van els en es. De eigenaar heeft de oude dijk met een smal pad met asfalt erop van de provincie kunnen kopen.

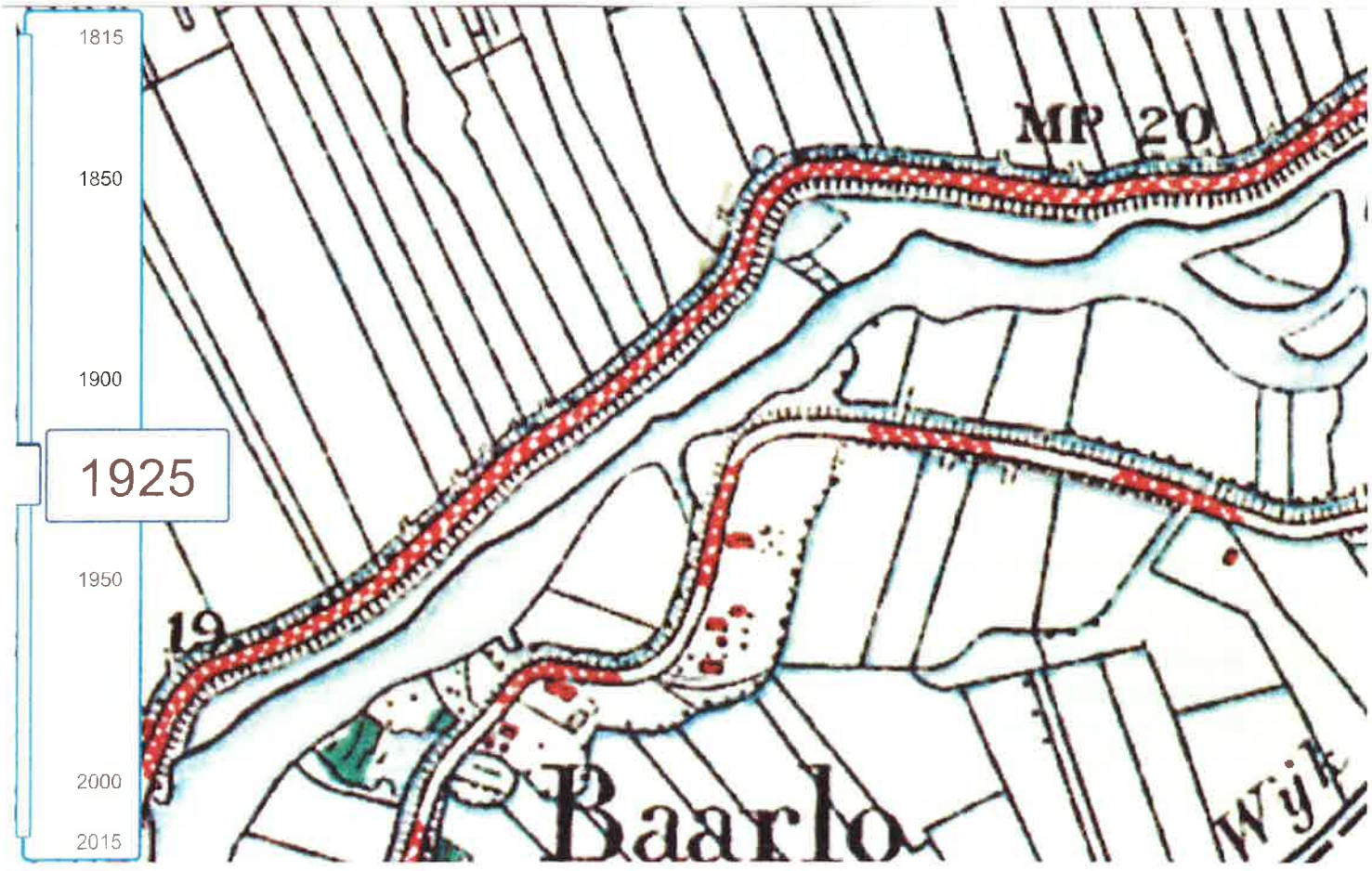

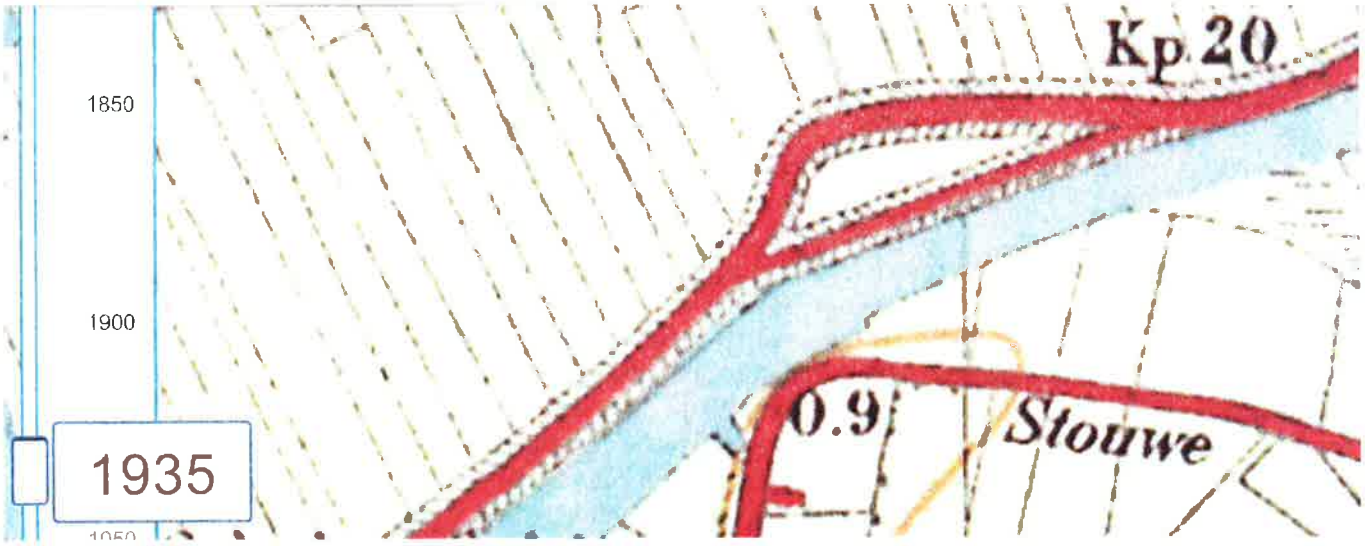
1850
1900
Kp 20
0.9
Stouwe
1935

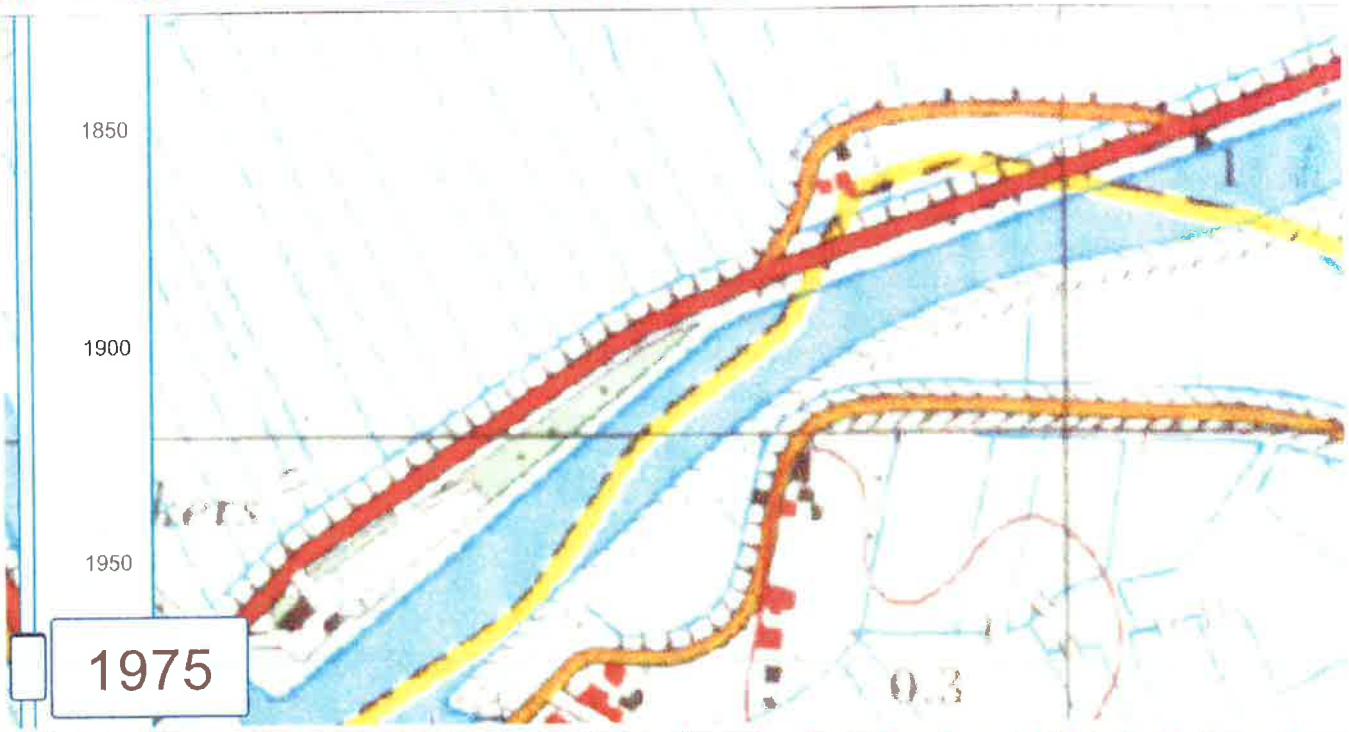
1850
1900
1950
1975
0.3

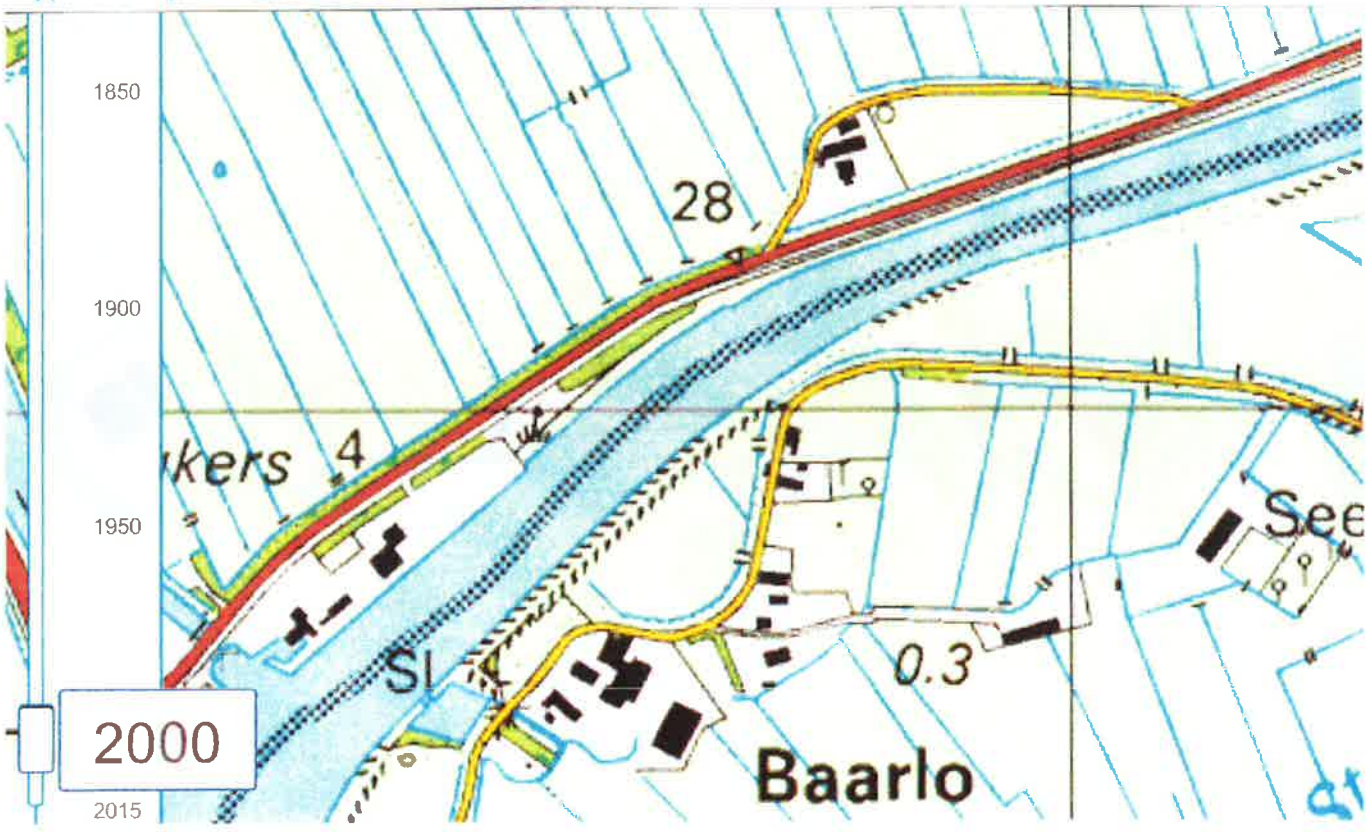
1850
1900
1950
28
kers 4
See
Sl
0.3
Baarlo
2000
2015

Huidige situatie

Anno 2016 is er sinds 2009 geen sprake meer van een melkveebedrijf, maar geleidelijk aan van activiteiten in verband met paarden en de stalling van paarden. In 2011 is het weidelandschap ten noorden van het erf omgevormd in een open natuurgebied. De relatie van het nieuwe bedrijf met dit natuurgebied is groot. De driehoek is inmiddels geheel ten dienste van de paarden ingericht. De afrastering bestaat uit hout. De meeste beplanting staat rond de boerderij, rond de twee buitenbakken en in zijn geheel langs de oude route van de Zomerdijk. De zuidoostzijde van de driehoek heeft geen beplanting. In het verleden is meegedaan aan het project 'streekeigen erf'. De westelijke inrit wordt hoofdzakelijk gebruikt. Er wordt geparkeerd aan de noordzijde van de oude ligboxenstal, geheel onzichtbaar vanaf de openbare weg.

Wijzigingen

In verband met de aanvraag voor de bouw van twee extra stallen aan de noordzijde van de voormalige ligboxenstal en de overkapping van één van de buitenbakken wordt door de gemeente een kwaliteitsverbetering op het terrein gevraagd. De overkapping met name zal het beeld van het erf gaan wijzigen. De kap wordt iets groter dan die van de ligboxenstal, komt in dezelfde kaprichting als die stal en komt ten noorden van de scheiding tussen het voorhuis en het achterhuis van de boerderij. Het parkeren zal meer worden georganiseerd.

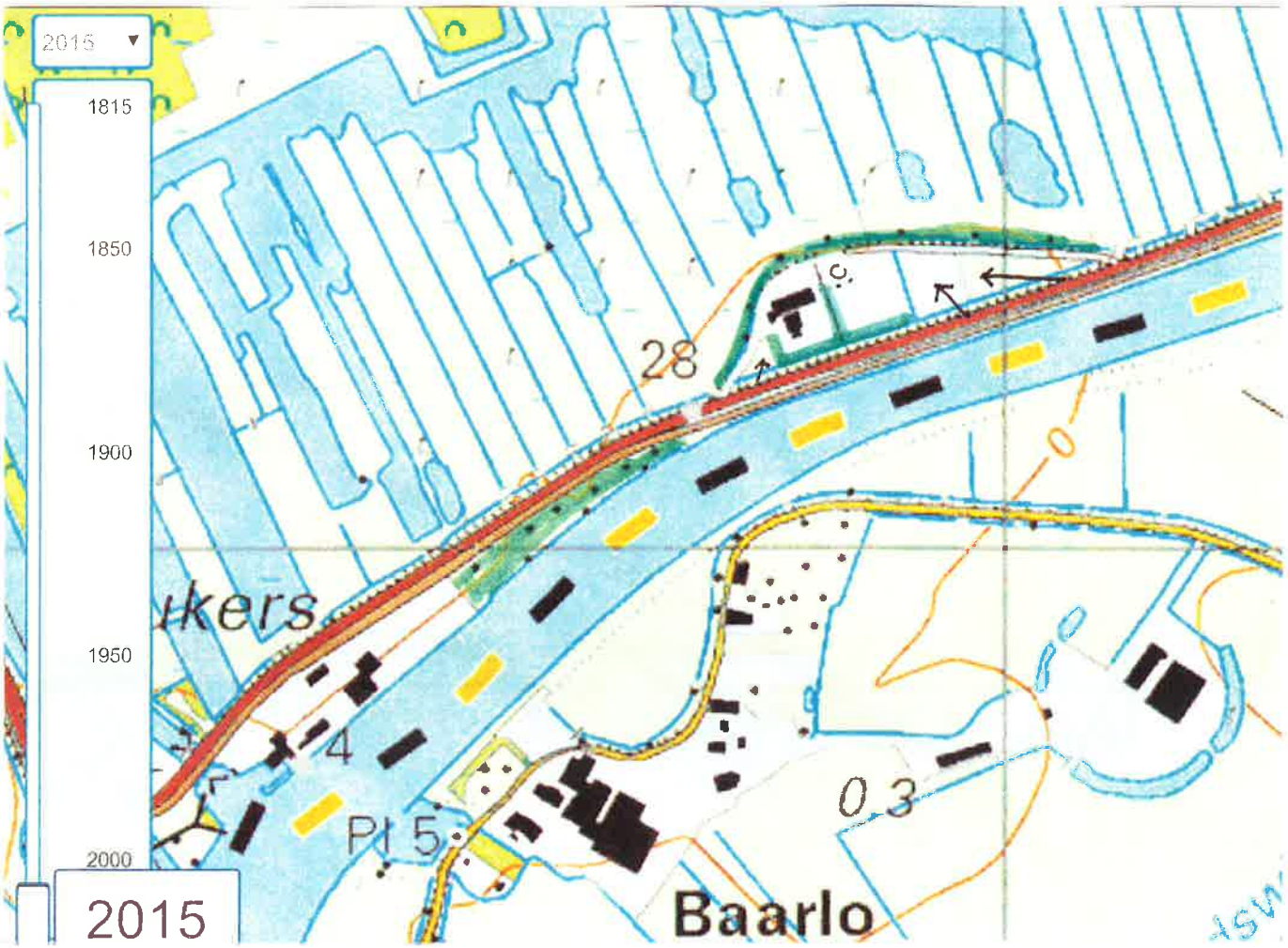

Landschappelijk inpassing

. In verband met de huidige openheid van de driehoek aan de zuidoostzijde zal de overkapping hier vooral vanaf de provinciale weg te zien zijn. Door langs de onbeplante zuidrand van de driehoek dichte beplanting toe te voegen wordt dit aanzicht aanmerkelijk minder. Door elzen te planten wordt de meeste dichtheid bereikt. De soort voelt zich hier thuis. Hiervoor wordt het huidige houten hek een meter naar het noorden verplaatst. De elzen (veren) worden op 1 meter van elkaar geplant. Op deze wijze wordt de gehele driehoek een groene oase aan de provinciale weg. De gerichtheid van het bedrijf op het noorden blijft mogelijk door zicht tussen en onder de bomen door die staan langs de voormalige Zomerdijk. Vanaf de provinciale weg blijft nog enig doorzicht behouden op de voorste buitenbak, tussen de stammen van de huidige bomen door. De toekomstig overkapte buitenbak is in verband met wind door een beukenhaag en vlinderstruiken reeds omgeven.
. De overkapping komt op de meest ideale plek, bijna centraal, in de nieuwe ruimte te staan. De verlichting in de kap schijnt recht naar beneden, zodat er minder lichtvervuiling zal ontstaan dan nu het geval is.
. Het parkeren speelt zich af aan de zuidzijde van de Zomerdijk, een zone tussen de ingang naar de boerderij tot en met het einde van de nieuwe overkapping. Hier bevinden zich dan 22 verharde parkeerplaatsen.
. De westelijke inrit blijft de hoofdinrit. De andere inrit wordt slechts zeer incidenteel gebruikt.

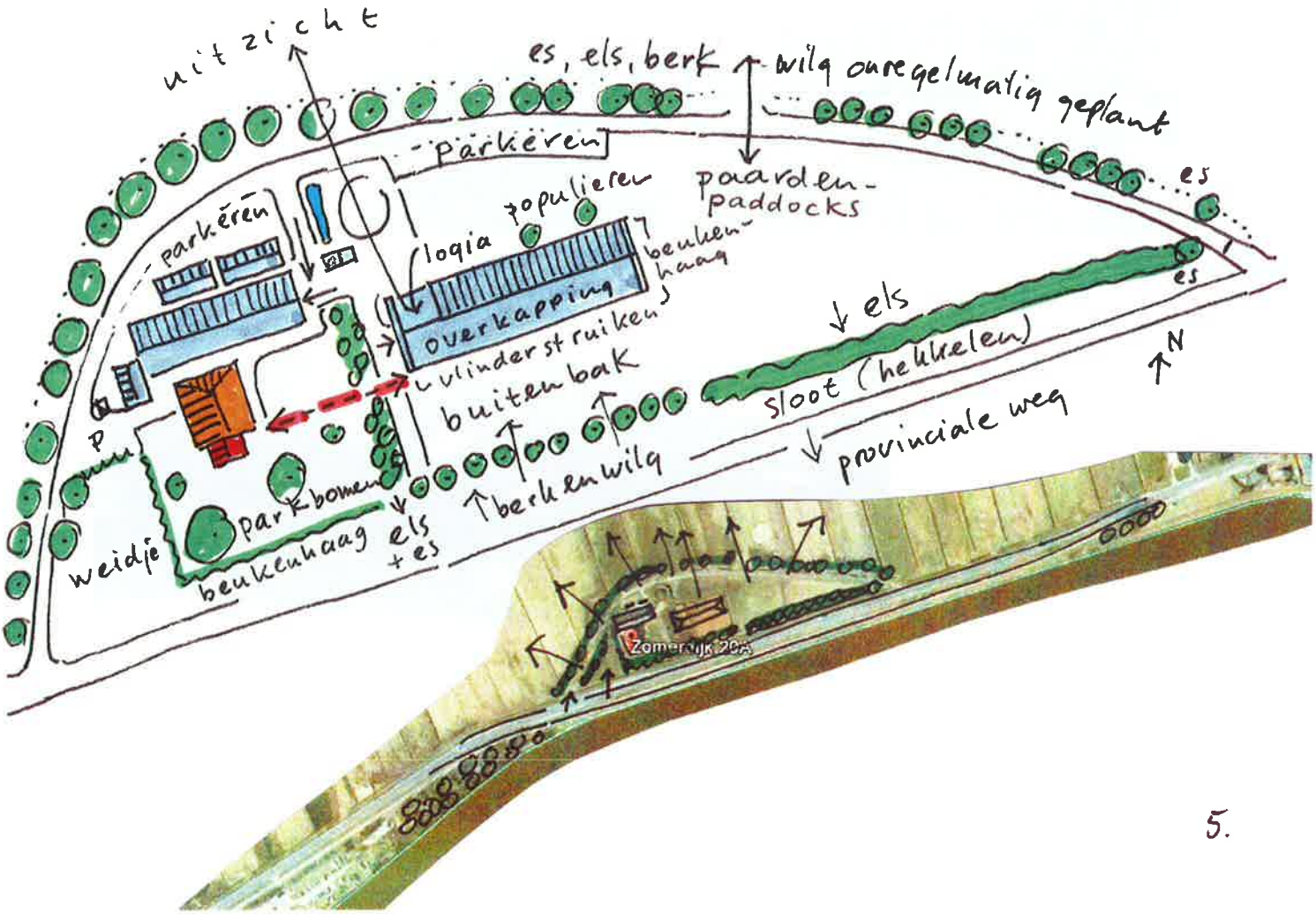

Beeldkwaliteitplan

. Als beeld voor de ***overkapping*** is gekozen voor een reeds gebouwde overkapping in Meppel. De foto's hiervan zijn bijgevoegd. Het gebouw heeft een geheel donker uiterlijk. De buitenmaat is circa 20 bij 45 meter. De kap bestaat uit een antraciete golfplaat met aan weerszijden twee rijen lichtdoorlatende platen. De constructie bestaat uit staal in zwart uitgevoerd. De vier benodigde wanden aan de onderzijde van de overkapping zijn ca. 1,5 meter hoog en bestaan uit gepotdekselde houten delen, ook in zwart uitgevoerd. De hoogte van deze wand wordt bepaald door de eis dat men er als volwassen persoon over heen kan kijken. Het windbreekgaas an vier zijden is antraciet. Aan de westzijde van de overkapping en tevens ingang van het gebouw, komt voor een klein deel een plafond met een logia op het noorden. De kopse kant van de overkapping blijft gesloten. Vanaf deze logia met dakterras is er uitzicht op het nabij gelegen natuurgebied.
. De ***twee buitenstallen*** met ieder vijf paardenboxen hebben een dak met golfplaat in de kleur antraciet en de wanden en deuren zijn van hout. Het hout wordt zwart geschilderd. Zo passen zij in kleur bij de nieuwe overkapping. De gesloten zijde met de boxen bevindt zich aan stalzijde en de open zijde is naar het noorden gericht. Een impressie van een zo'n nieuwe stal is bijgevoegd. De voormalige ligboxenstal is een laag model met hoge zijmuren en een flauwe dakhelling. Daar zullen deze twee stallen een aanvulling op zijn. Aan de buitenzijde van deze stallen komen twee lampen die voorzien zijn van een bewegingsmelder. Zo is er geen sprake van lichtvervuiling.

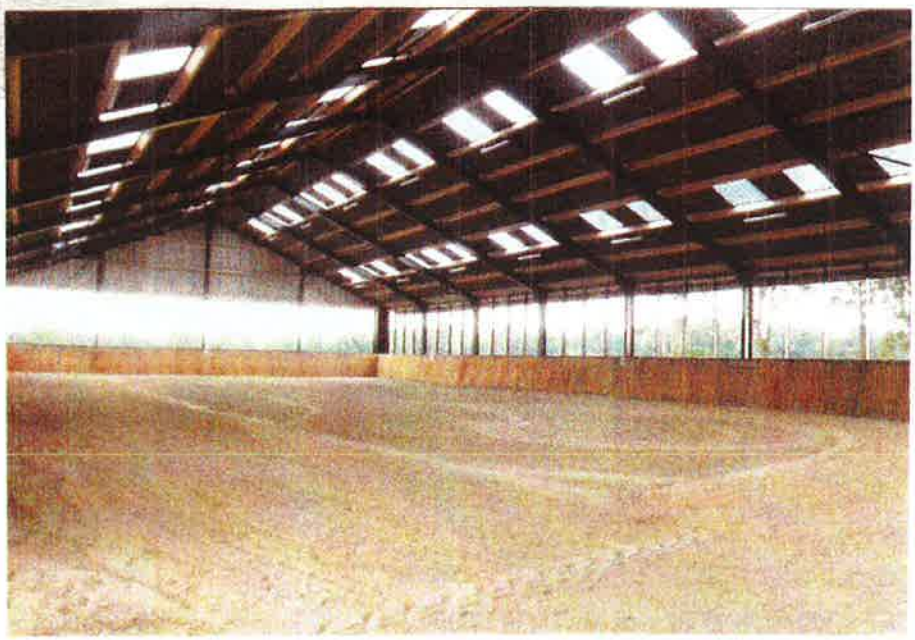

Impressie buitenstal texas Hoeve Beukers

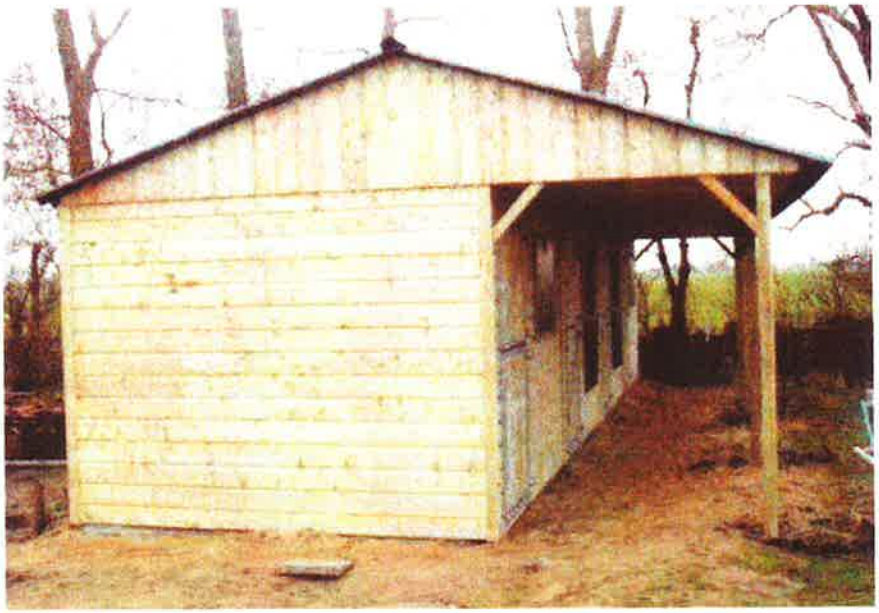

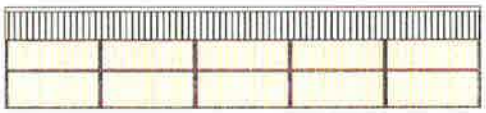

Aanzicht achterzijde

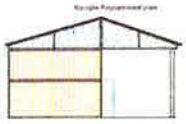

Aanzicht Linkerzijde

Plattegrond bulkendallen
5 stuks 3,0mtr x 3,0mtr

Aanzicht Rechterzijde

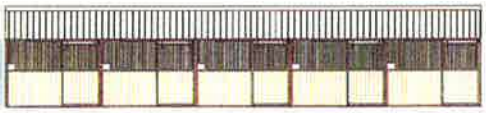

Aanzicht voorzijde

Renwool

Strobasis zoals klaar staat
Handhoorig aanken Bangsma
Behandeling asualkalen, thermisch verzinkt

Project	Hoeve Beukers	Tekeningnr.	2015.2566
Opdr.	1 ds 4&4		
Opdrn.	Hoeve Beukers Zomerstal 2de 7 bed L.C. Veere staal deur	Datum	08-05-2015
		Schaal	Diverse
		Blz.	Ruth

Glas & mare Hoeving Kleur buis 60x60x2

7.

Einde bijlage: 7.2 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage beeldkwaliteitsplan

Terug naar het agendapunt

7.3 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage 2 Inrichtingsplan (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Hoeve Beukers
Landschappelijke inpassing / Beeldkwaliteitplan

in opdracht van Roy Stanneveld & Johan Dekker
Zomerdijk 20A
7946 LZ Wanneperveen

22 maart 2016, aangepaste versie van 5 november 2015

Buro Greet Bierema
Vriesburgerweg 20
8475 EK Nijeholtpade
0561-688920
greetbierema@planet.nl

Landschappelijke analyse

Op de vier achtereenvolgende perioden, 1925, 1935, 1975 en 2000, zijn de veranderingen op en rond het erf Zomerdijk nummer 20 A goed te zien. De situatie anno 2015 is nog weer anders, maar daarover later meer.
Het kronkelende verloop van de Zomerdijk aan de noordzijde van het Meppelerdiep, ligt anno 1925 in de aanwezigheid van een kolk. Die dijk bevindt zich in een open landschap, met een slagenverkaveling aan de noordzijde van die dijk. Op de kaart van 1935 is te zien dat het Meppelerdiep is verbreed en dat de dijk is rechtgetrokken. De kaart van 1975 laat zien dat er een boerderij met twee bijgebouwen zijn verrezen in de westzijde van de overgebleven driehoek. In het vervolg de driehoek genoemd. Het erf heeft aan de oostzijde een sloot met bomen. De boerderij staat met de voorkant op het zuiden gericht, heeft pannen op het voorhuis en riet op het achterhuis. Het boerenerf is streekeigen te noemen. Aan het open landschap is inmiddels ook beplanting langs de provinciale weg toegevoegd. Die beplanting is niet constant, maar bestaat uit een afwisseling in een rijtje wilgen, essen, berken of abelen.
Het landschap aan de noordzijde van de dijk bestaat nog steeds uit een open weidelandschap. Op het melkveebedrijf is een lage ligboxenstal bebouwd, met de nokrichting dwars op de boerderij. Daar ten noorden van stond eveneens een schuur. Plaats voor de mestsilo en opslag van voer was er niet, dus kwam deze buiten het erf aan de oostzijde van de sloot met de houtsingel van els en es. De eigenaar heeft de oude dijk met een smal pad met asfalt erop van de provincie kunnen kopen.

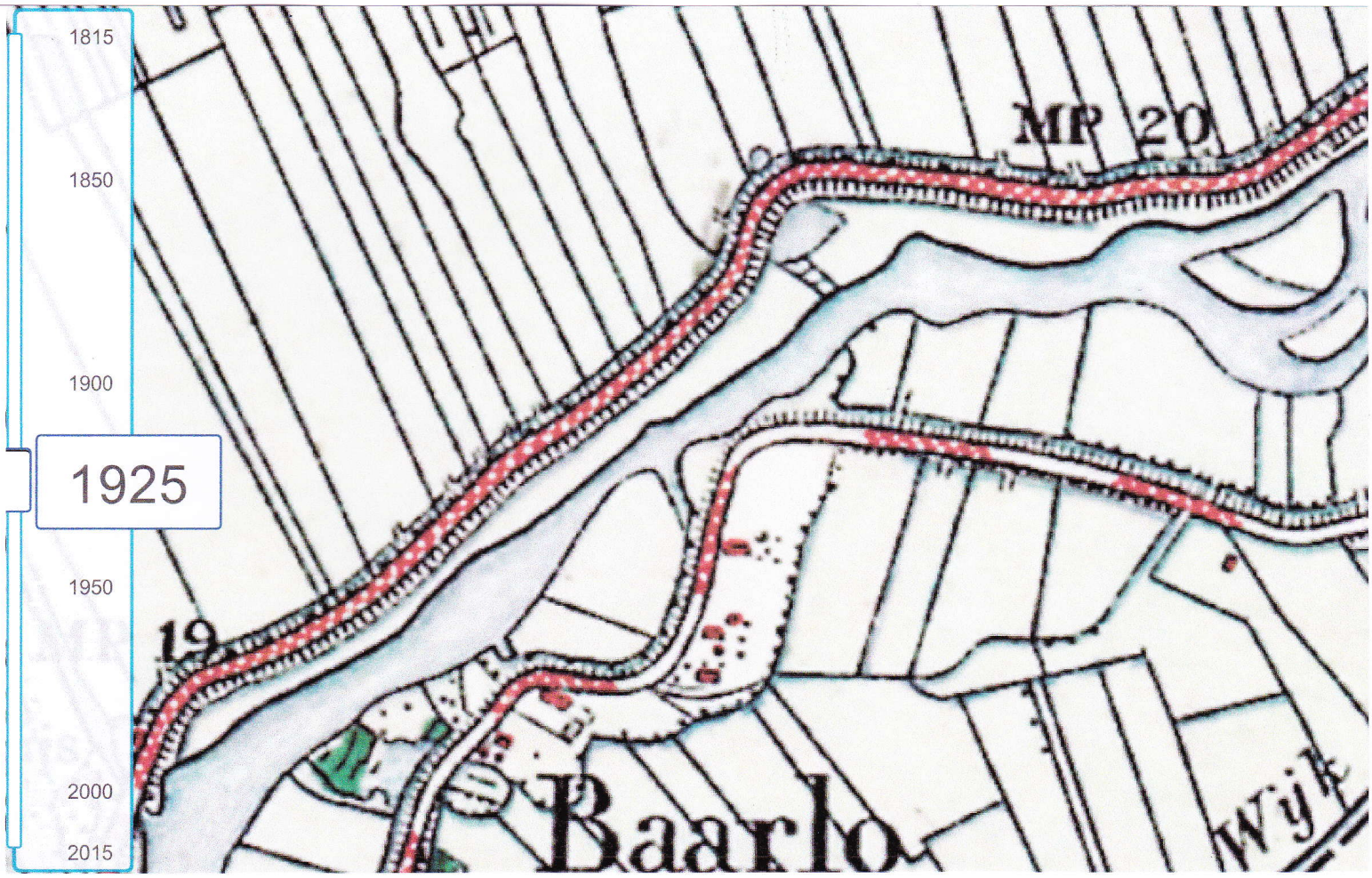

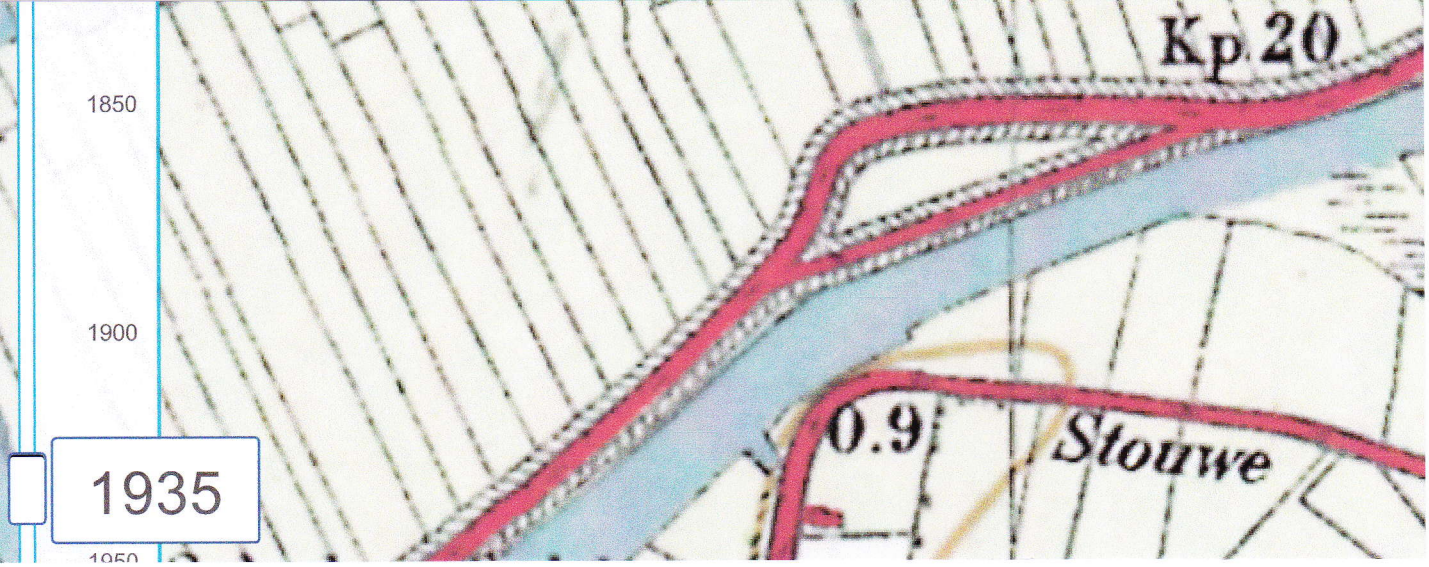
1850
1900
1935
Kp 20
0.9
Stouwe

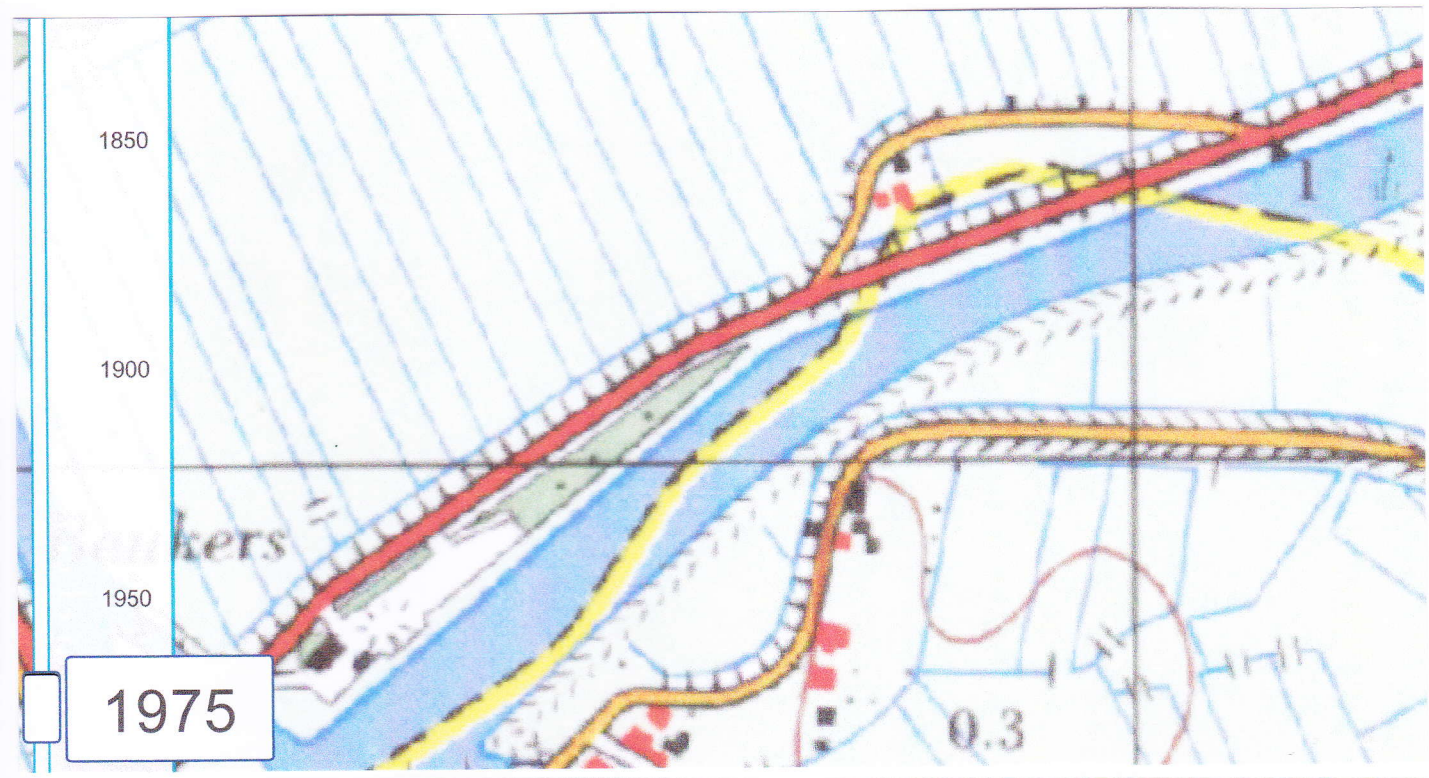
1850
1900
1950
1975
0.3

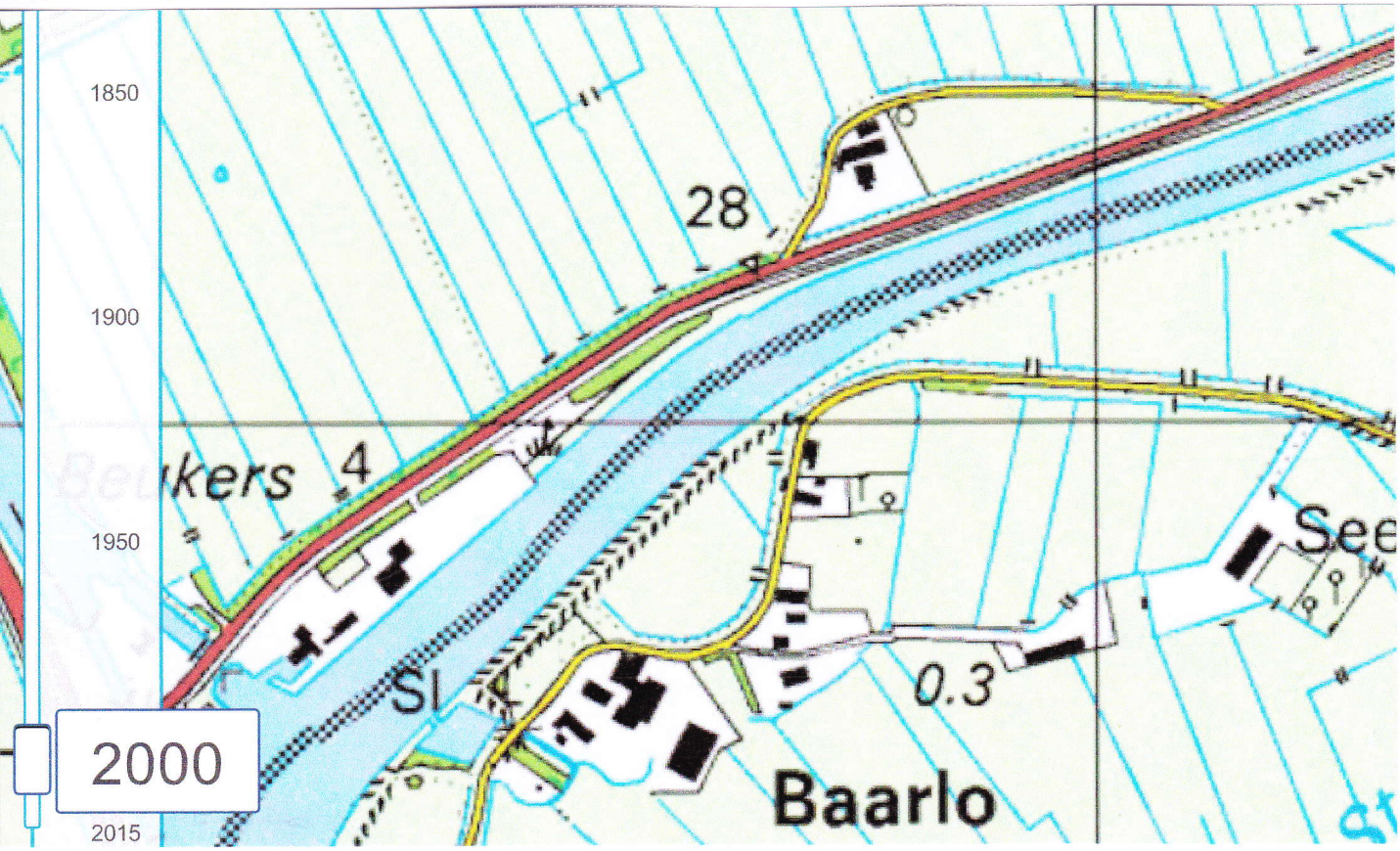
1850
1900
1950
2000
2015
28
4
0.3
Baarlo

Huidige situatie

Anno 2016 is er sinds 2009 geen sprake meer van een melkveebedrijf, maar geleidelijk aan van activiteiten in verband met paarden en de stalling van paarden. In 2011 is het weidelandschap ten noorden van het erf omgevormd in een open natuurgebied. De relatie van het nieuwe bedrijf met dit natuurgebied is groot. De driehoek is inmiddels geheel ten dienste van de paarden ingericht. De afrastering bestaat uit hout. De meeste beplanting staat rond de boerderij, rond de twee buitenbakken en in zijn geheel langs de oude route van de Zomerdijk. De zuidoostzijde van de driehoek heeft geen beplanting. In het verleden is meegedaan aan het project 'streekeigen erf". De westelijke inrit wordt hoofdzakelijk gebruikt. Er wordt geparkeerd aan de noordzijde van de oude ligboxenstal, geheel onzichtbaar vanaf de openbare weg.

Wijzigingen

In verband met de aanvraag voor de bouw van twee extra stallen aan de noordzijde van de voormalige ligboxenstal en de overkapping van één van de buitenbakken wordt door de gemeente een kwaliteitsverbetering op het terrein gevraagd. De overkapping met name zal het beeld van het erf gaan wijzigen. De kap wordt iets groter dan die van de ligboxenstal, komt in dezelfde kaprichting als die stal en komt ten noorden van de scheiding tussen het voorhuis en het achterhuis van de boerderij. Het parkeren zal meer worden georganiseerd.

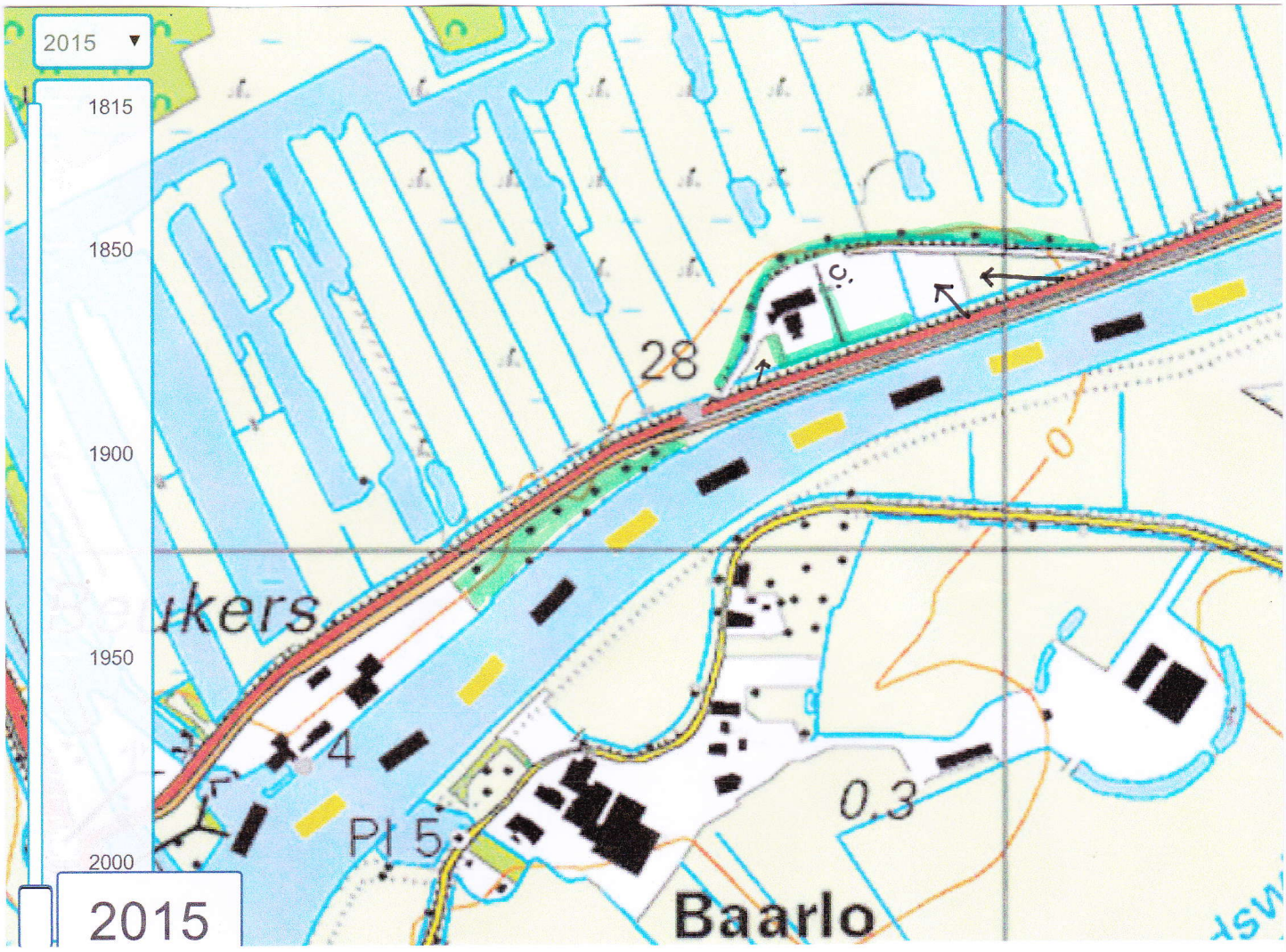

Landschappelijk inpassing

. In verband met de huidige openheid van de driehoek aan de zuidoostzijde zal de overkapping hier vooral vanaf de provinciale weg te zien zijn. Door langs de onbeplante zuidrand van de driehoek dichte beplanting toe te voegen wordt dit aanzicht aanmerkelijk minder. Door elzen te planten wordt de meeste dichtheid bereikt. De soort voelt zich hier thuis. Hiervoor wordt het huidige houten hek een meter naar het noorden verplaatst. De elzen (veren) worden op 1 meter van elkaar geplant. Op deze wijze wordt de gehele driehoek een groene oase aan de provinciale weg. De gerichtheid van het bedrijf op het noorden blijft mogelijk door zicht tussen en onder de bomen door die staan langs de voormalige Zomerdijk. Vanaf de provinciale weg blijft nog enig doorzicht behouden op de voorste buitenbak, tussen de stammen van de huidige bomen door. De toekomstig overkapte buitenbak is in verband met wind door een beukenhaag en vlinderstruiken reeds omgeven.
. De overkapping komt op de meest ideale plek, bijna centraal, in de nieuwe ruimte te staan. De verlichting in de kap schijnt recht naar beneden, zodat er minder lichtvervuiling zal ontstaan dan nu het geval is.
. Het parkeren speelt zich af aan de zuidzijde van de Zomerdijk, een zone tussen de ingang naar de boerderij tot en met het einde van de nieuwe overkapping. Hier bevinden zich dan 22 verharde parkeerplaatsen.
. De westelijke inrit blijft de hoofdinrit. De andere inrit wordt slechts zeer incidenteel gebruikt.

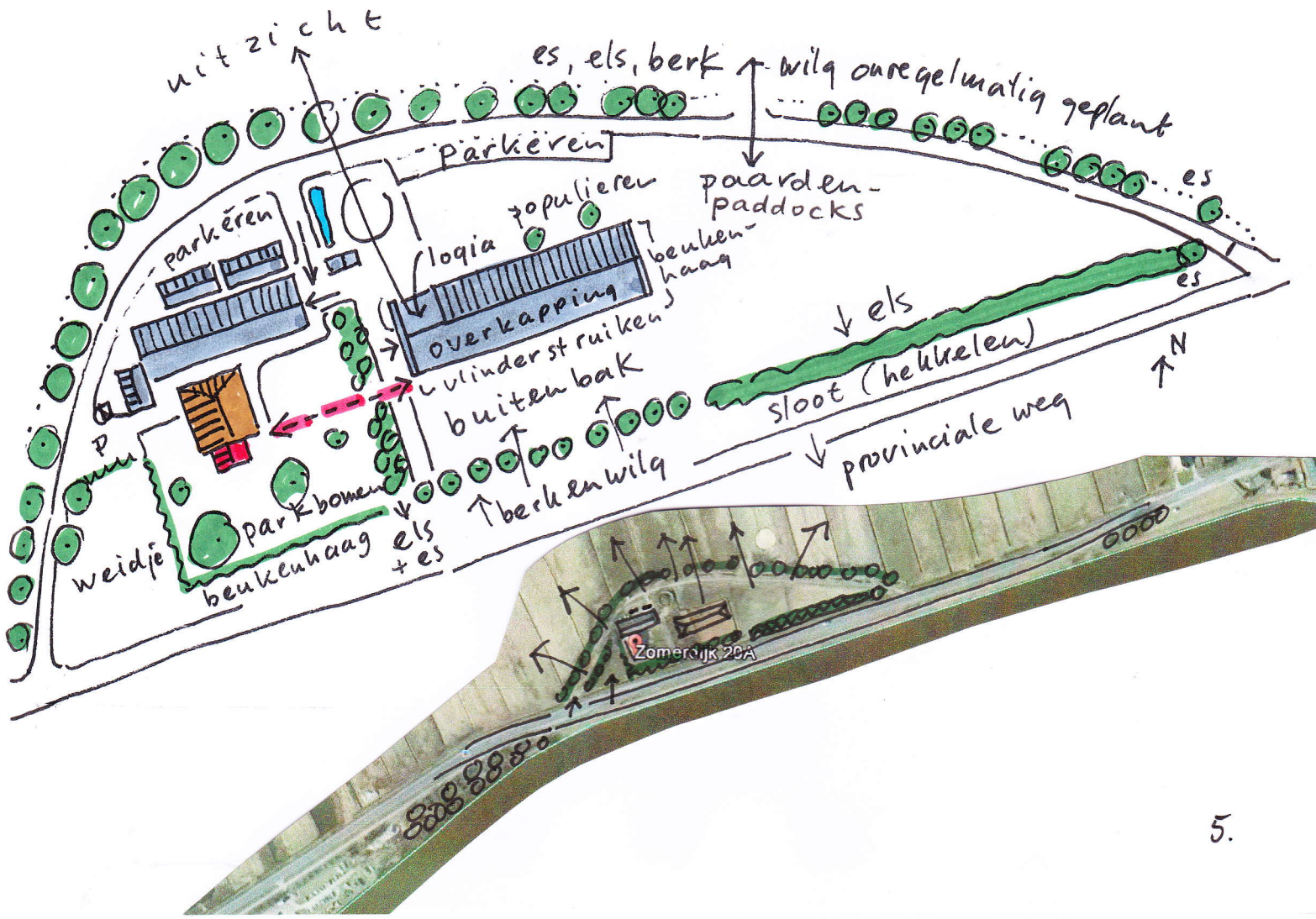

Beeldkwaliteitplan

. Als beeld voor de ***overkapping*** is gekozen voor een reeds gebouwde overkapping in Meppel. De foto's hiervan zijn bijgevoegd. Het gebouw heeft een geheel donker uiterlijk. De buitenmaat is circa 20 bij 45 meter. De kap bestaat uit een antraciete golfplaat met aan weerszijden twee rijen lichtdoorlatende platen. De constructie bestaat uit staal in zwart uitgevoerd. De vier benodigde wanden aan de onderzijde van de overkapping zijn ca. 1,5 meter hoog en bestaan uit gepotdekselde houten delen, ook in zwart uitgevoerd. De hoogte van deze wand wordt bepaald door de eis dat men er als volwassen persoon over heen kan kijken. Het windbreekgaas an vier zijden is antraciet. Aan de westzijde van de overkapping en tevens ingang van het gebouw, komt voor een klein deel een plafond met een logia op het noorden. De kopse kant van de overkapping blijft gesloten. Vanaf deze logia met dakterras is er uitzicht op het nabij gelegen natuurgebied.

. De ***twee buitenstallen*** met ieder vijf paardenboxen hebben een dak met golfplaat in de kleur antraciet en de wanden en deuren zijn van hout. Het hout wordt zwart geschilderd. Zo passen zij in kleur bij de nieuwe overkapping. De gesloten zijde met de boxen bevindt zich aan stalzijde en de open zijde is naar het noorden gericht. Een impressie van een zo'n nieuwe stal is bijgevoegd. De voormalige ligboxenstal is een laag model met hoge zijmuren en een flauwe dakhelling. Daar zullen deze twee stallen een aanvulling op zijn. Aan de buitenzijde van deze stallen komen twee lampen die voorzien zijn van een bewegingsmelder. Zo is er geen sprake van lichtvervuiling.

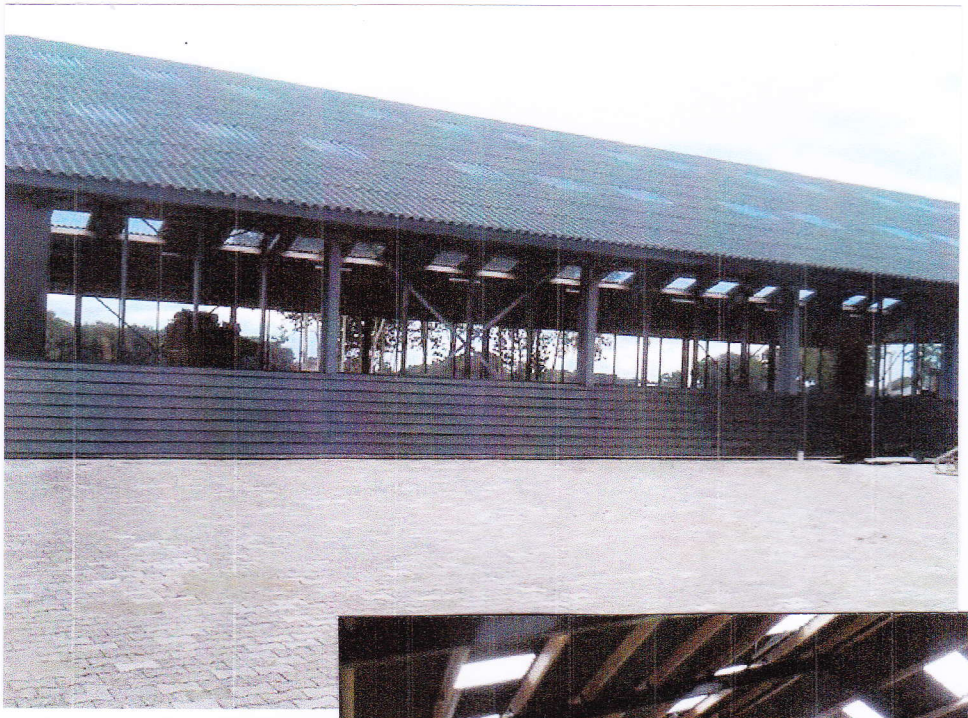

Impressie buitenstal texas Hoeve Beukers

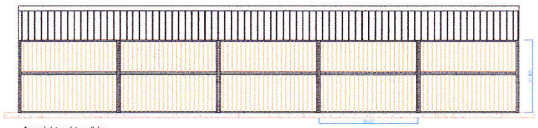

Aanzicht achterzijde

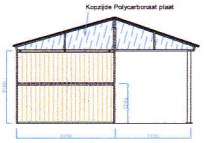

Aanzicht Linkerzijde

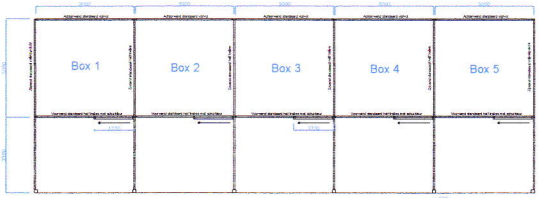

Plattegrond buitenstallen
5 stuks 3,0mtr x 3,0mtr

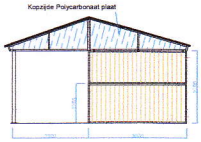

Aanzicht Rechterzijde

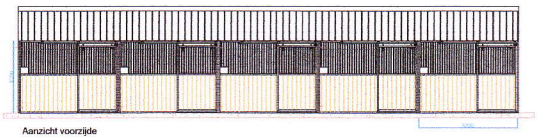

Aanzicht voorzijde

Renvooi
Golfplater dak kleur zwart
Hardhoutplanken Bongossi
Behandeling staalwerk thermisch verzinkt

Project:	Hoeve Beukers	Reference:	20112586
Scale:	1:54,4894		ISO A3 (841.00 x 1189.00 MM)
Client:	Hoeve Beukers Zomerdijk 20a 7946 LZ Wanneperveen	Date:	06-05-2015
		Status:	Opdracht
		Par:	Rudy
Geert & Henk Trading		Pour bon accord:	

Ashtrekdijk 30
9431 NN Hoogeveen
Tel. +31 (0)528-273656
Nederland
info: www.geert-enhenk.nl

M:\M. Acad Bestanden\Beukers - Wanneperveen\2. Control tekeningen\Buitenstal staalconstructie Texas versie 5 d d 25-04-2015.dwg

Einde bijlage: 7.3 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage 2 Inrichtingsplan

Terug naar het agendapunt

7.4 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen bijlage Regels 1 Staat van bedrijfsactiviteiten (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Bijlage 2. bij de regels

Staat van bedrijfsactiviteiten

Inleiding
Voornaamste criterium voor het al dan niet toelaten van bedrijfsactiviteiten is dat bedrijven qua omvang en aard passen binnen de kern, geen onevenredige toename van het aantal verkeersbewegingen kan plaatsvinden en geen vergroting van de milieubelasting optreedt.

Aan de vestiging van grootschalige industriële bedrijven, transportbedrijven, groothandelsbedrijven en bedrijven met detailhandel in volumineuze goederen, toonzalen, bouw- en sloopbedrijven, grootschalige horeca-activiteiten en bedrijfsactiviteiten die naar aard en invloed op de functies en waarden van het landelijk gebied hiermee zijn te vergelijken, wordt geen medewerking verleend. Deze dienen zich op een daartoe ingericht bedrijventerrein te vestigen.

De toegesneden lijst is tevens getoetst aan de gedeeltelijke ligging in het grondwaterbeschermingsgebied.

Indeling
De staat "bedrijfstypen: bedrijven" omvat de bedrijfstypen met de desbetreffende SBI-codes. Voor elk bedrijfstype zijn kenmerken zoals afstanden tot een rustige woonwijk weergegeven. De weergegeven kenmerken zijn van toepassing op 'gemiddelde', moderne bedrijven binnen een bedrijfstype. Hierbij is rekening gehouden met de normaliter bij deze bedrijven voorkomende opslagen en installaties. Het komt echter ook voor dat bedrijven opslagen of installaties hebben, die anders dan 'normaal' zijn voor die bedrijven. Voor die gevallen is de staat "bedrijfstypen: opslagen en installaties" opgesteld.

Richtafstanden voor geur, stof, geluid en gevaar
Per bedrijfstype zijn voor elk van de aspecten geur, stof, geluid en gevaar de richtafstanden aangegeven die in de meeste gevallen kunnen worden aangehouden tussen een bedrijf en woningen om hinder en schade aan mensen binnen aanvaarde normen houden.
Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gekozen:
- Het betreft 'gemiddelde' nieuwe bedrijven met voor nieuwe bedrijven gangbare voorzieningen binnen het gedefinieerde bedrijfstype.
- Het betreft woningen in een rustige woonwijk met weinig verkeer.

De afstand geldt in principe tussen de perceelgrens van het bedrijf (bij een gangbare perceelsgrootte en -indeling) en anderzijds de gevel van een woning.

De volgende afstanden worden gehanteerd: 10, 30, 50, 100, 200, 300, 500, 700, 1000, 1500m.

Achter de afstand voor geluid is -waar van toepassing- de letter C van continu opgenomen. Hiermee is dan aangegeven dat de meeste bedrijven binnen het desbetreffende bedrijfstype continu dag en nacht in bedrijf zijn met die activiteiten die (mede) bepalend zijn voor het geluidniveau.

Achter de afstand voor geluid is -waar van toepassing- de letter Z van zonering opgenomen. Dit betreft bedrijven die zeer veel geluid produceren en als zodanig in het Inrichtingen- en Vergunningenbesluit (IVB) bij de Wet milieubeheer zijn aangewezen.

De afstand voor het gevaar houdt verband met de mogelijke gevolgen van brand, explosies en de verspreiding van schadelijke stoffen voor mensen in de omgeving van bedrijven. Dit gevaar staat gelijk aan het begrip 'externe veiligheid'.

Grootste afstand
In een aparte kolom is de grootste afstand voor geur, stof, geluid en gevaar in de staat opgenomen. Van deze grootste afstand is de zogenaamde categorie afgeleid.

Categorie
De zogenaamde categorie loopt uiteen van 1 tot en met 6 en is direct afgeleid van de grootste afstand:
- categorie 1: grootste afstand 0 of 10 m;
- categorie 2: grootste afstand 30 m;
- categorie 3.1 en 3.2: grootste afstand 50 en 100 m;
- categorie 4.1 en 4.2: grootste afstand 200 en 300 m;
- categorie 5.1, 5.2. en 5.3: grootste afstand 500, 700 of 1000 m;
- categorie 6: grootste afstand 1500 m.

Toevoeging letter D: divers
Bij de bepaling van de afstanden voor de onderscheiden bedrijfstypen is telkens uitgegaan van een 'gemiddeld' modern, nieuw bedrijf met gebruikelijke voorzieningen. Er zijn echter ook bedrijfstypen, waar binnen individuele bedrijven een grote diversiteit bestaat. Dit dient tot uitdrukking in de afstanden te komen. In die gevallen is in de staat de letter D van 'divers' opgenomen.

Indices voor verkeer en visuele hinder

De aspecten verkeersaantrekkende werking en visuele hinder zijn kwalitatief beoordeeld en weergegeven met een index. De index loopt uiteen van 1 tot en met 3, met de volgende betekenis:

1: potentieel geen of geringe emissie of hinder;
2: potentieel aanzienlijke emissie of hinder;
3: potentieel zeer ernstige emissie of hinder.

Daarbij is bij verkeer onderscheid gemaakt tussen goederenvervoer (G) en personenvervoer (P).

Indices bodem

B. bodemverontreiniging

De letter B is opgenomen indien een gemiddeld bedrijf binnen het genoemde bedrijfstype een verhoogde kans op bodemverontreiniging geeft.

Indices lucht

L: luchtverontreiniging

Uitstoot van schadelijke stoffen naar de lucht kan in planologisch opzicht relevant zijn. Indien dit aspect relevant kan zijn in relatie tot de in de staat genoemde grootste afstand, is de letter L vermeld. Er kunnen dan overwegingen zijn om de genoemde afstand te verhogen.

Gebruikte afkortingen

De volgende afkortingen worden in de staat gebruikt:

-	niet van toepassing of niet relevant
<	kleiner dan
>	groter
=	gelijk aan
cat	categorie
e.d.	en dergelijke
kI,	klasse
n.e.g.	niet elders genoemd
o.c.	opslagcapaciteit
p.c.	productiecapaciteit
p.o.	productieoppervlak
b.o.	bedrijfsoppervlak
v.c.	verwerkingscapaciteit

u	uur
d	dag
w	week
j	jaar
B	bodemverontreiniging
C	continu
D	divers
L	luchtverontreiniging
Z	zonering
R	risico (besluit externe veiligheid inrichtingen mogelijk van toepassing)
V	vuurwerkbesluit van toepassing

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
01	-	LANDBOUW EN DIENSTVERLENING T.B.V. DE LANDBOUW										
0149	0	Fokken en houden van overige dieren:										
0149	5	- bijen	10	0	30 C	10	30	2	1 G	1		
0149	6	- overige dieren	30	10	30 C	0	30 D	2	1 G	1		
016	0	Dienstverlening t.b.v. de landbouw:										
016	1	- algemeen (o.a. loonbedrijven): b.o. > 500 m²	30	10	50	10	50 D	3.1	2 G	1		
016	2	- algemeen (o.a. loonbedrijven): b.o.<= 500 m²	30	10	30	10	30	2	1 G	1		
016	4	- plantsoenendiensten en hoveniersbedrijven: b.o. <= 500 m²	30	10	30	10	30	2	1 G	1		
0162		KI-stations	30	10	30 C	0	30	2	1 G	1		
14	-	VERVAARDIGING VAN KLEDING; BEREIDEN EN VERVEN VAN BONT										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
141		Vervaardiging van kleding en -toebehoren (excl. van leer)	10	10	30	10	30	2	2 G	2		
16		HOUTINDUSTRIE EN VERVAARDIGING ARTIKELEN VAN HOUT, RIET, KURK E.D.										
162902		Kurkwaren-, riet- en vlechtwerkfabrieken	10	10	30	0	30	2	1 G	1		
18	-	UITGEVERIJEN, DRUKKERIJEN EN REPRODUKTIE VAN OPGENOMEN MEDIA										
181		Uitgeverijen (kantoren)	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
181129		Kleine drukkerijen en kopieerinrichtingen	10	0	30	0	30	2	1 P	1	B	
1814	A	Grafische afwerking	0	0	10	0	10	1	1 G	1		
1814	B	Binderijen	30	0	30	0	30	2	2 G	1		
1813		Grafische reproduktie en zetten	30	0	10	10	30	2	2 G	1	B	
1814		Overige grafische aktiviteiten	30	0	30	10	30 D	2	2 G	1	B	

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
182		Reproduktiebedrijven opgenomen media	0	0	10	0	10	1	1 G	1		
26,28,33	-	VERVAARDIGING VAN KANTOORMACHINES EN COMPUTERS										
26,28,33	A	Kantoormachines- en computerfabrieken	30	10	30	10	30	2	1 G	1		
26,32,33	-	VERVAARDIGING VAN MEDISCHE EN OPTISCHE APPARATEN EN INSTRUMENTEN										
26,32,33	A	Fabrieken voor medische en optische apparaten en instrumenten e.d.	30	0	30	0	30	2	1 G	1		
41,42,43	-	BOUWNIJVERHEID										
41,42,43	3	- aannemersbedrijven met werkplaats: b.o.< 1000 m²	0	10	30	10	30	2	1 G	1	B	
45,47	-	HANDEL/REPARATIE VAN AUTO'S, MOTORFIETSEN; BENZINESERVICESTATIONS										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
45204	B	Autobeklederijen	0	0	10	10	10	1	1 G	1		
46	-	GROOTHANDEL EN HANDELSBEMIDDELING										
461		Handelsbemiddeling (kantoren)	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
4622		Grth in bloemen en planten	10	10	30	0	30	2	2 G	1		
4634		Grth in dranken	0	0	30	0	30	2	2 G	1		
4635		Grth in tabaksprodukten	10	0	30	0	30	2	2 G	1		
4636		Grth in suiker, chocolade en suikerwerk	10	10	30	0	30	2	2 G	1		
4637		Grth in koffie, thee, cacao en specerijen	30	10	30	0	30	2	2 G	1		
4638,4639		Grth in overige voedings- en genotmiddelen	10	10	30	10	30	2	2 G	1		
464,46733		Grth in overige consumentenartikelen	10	10	30	10	30	2	2 G	1		
46752		Grth in kunstmeststoffen	30	30	30	30	30	2	1 G	1		
4674		Grth in overige intermediaire goederen	10	10	30	10	30	2	2 G	2		
466	0	Grth in machines en										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
		apparaten:										
466	1	- machines voor de bouwnijverheid	0	10	100	10	100	3.2	2 G	2		
466,469		Overige grth (bedrijfsmeubels, emballage, vakbenodigdheden e.d.	0	0	30	0	30	2	2 G	1		
47	-	DETAILHANDEL EN REPARATIE T.B.V. PARTICULIEREN										
4778		Detailhandel in vuurwerk tot 10 ton verpakt	0	0	10	10	10	1	1 P	1		
4952		Reparatie t.b.v. particulieren (excl. auto's en motorfietsen)	0	0	10	10	10	1	1 P	1		
55	-	LOGIES-, MAALTIJDEN- EN DRANKENVERSTREKKING										
562		Cateringbedrijven	10	0	30 C	10	30	2	1 G/P	1		
49	-	VERVOER OVER LAND										
493		Taxibedrijven	0	0	30 C	0	30	2	2 P	1		
50,51	-	VERVOER OVER WATER / DOOR DE LUCHT										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
50,51	A	Vervoersbedrijven (uitsluitend kantoren)	0	0	10	0	10	1	2 P	1		
52	-	DIENSTVERLENING T.B.V. HET VERVOER										
5222		Overige dienstverlening t.b.v. vervoer (kantoren)	0	0	10	0	10	1	2 P	1		
791		Reisorganisaties	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
5229		Expediteurs, cargadoors (kantoren)	0	0	10	0	10 D	1	1 P	1		
53	-	POST EN TELECOMMUNICATIE										
531,532		Post- en koeriersdiensten	0	0	30 C	0	30	2	2 P	1		
61	A	Telecommunicatiebedrijven	0	0	10 C	0	10	1	1 P	1		
64,65,66	-	FINANCIELE INSTELLINGEN EN VERZEKERINGSWEZEN										
64,65,66	A	Banken, verzekeringsbedrijven, beurzen	0	0	10 C	0	10	1	1 P	1		
41,68	-	VERHUUR VAN EN HANDEL IN ONROEREND GOED										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
41,68	A	Verhuur van en handel in onroerend goed	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
77	-	VERHUUR VAN TRANSPORTMIDDELEN, MACHINES, ANDERE ROERENDE GOEDEREN										
7711		Personenautoverhuurbedrijven	10	0	30	10	30	2	2 P	1		
7712,7739		Verhuurbedrijven voor transportmiddelen (excl. personenauto's)	10	0	50	10	50 D	3.1	2 G	1		
772		Verhuurbedrijven voor roerende goederen n.e.g.	10	10	30	10	30 D	2	2 G	2		
62	-	COMPUTERSERVICE- EN INFORMATIETECHNOLOGIE										
62	A	Computerservice- en informatietechnologie-bureau's e.d.	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
62	B	Datacentra	0	0	30 C	0	30	2	1 P	1		
72	-	SPEUR- EN ONTWIKKELINGSWERK										

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
721		Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	30	10	30	30	30	2	1 P	1		
722		Maatschappij- en geesteswetenschappelijk onderzoek	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
63,69tm71,73,74, 77,78,80tm82	-	OVERIGE ZAKELIJKE DIENSTVERLENING										
63,69tm71,73,74, 77,78,80tm82	A	Overige zakelijke dienstverlening: kantoren	0	0	10	0	10 D	1	2 P	1		
74203		Foto- en filmontwikkelcentrales	10	0	30 C	10	30	2	2 G	1	B	
82992		Veilingen voor huisraad, kunst e.d.	0	0	10	0	10	1	2 P	1		
86	-	GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSZORG										
8621,8622,8623		Artsenpraktijken, klinieken en dagverblijven	0	0	10	0	10	1	2 P	1		
94	-	DIVERSE ORGANISATIES										
941,942		Bedrijfs- en werknemersorganisaties	0	0	10	0	10	1	1 P	1		

SBI-2008		OMSCHRIJVING	AFSTANDEN IN METERS		INDICES							
-	nummer		GEUR	STOF	GELUID	GEVAAR	GROOTSTE AFSTAND	CATEGORIE	VERKEER	VISUEEL	BODEM	LUCHT
		(kantoren)										
59	-	CULTUUR, SPORT EN RECREATIE										
591,592,601,602		Studio's (film, TV, radio, geluid)	0	0	30 C	10	30	2	2 G	1		
8552		Muziek- en balletscholen	0	0	30	0	30	2	2 P	1		
85521		Dansscholen	0	0	30 C	0	30	2	2 P	1		
96	-	OVERIGE DIENSTVERLENING										
96011	A	Wasserijen en strijkinrichtingen	30	0	50 C	30	50	3.1	2 G	1		
96011	B	Tapijtreinigingsbedrijven	30	0	50	30	50	3.1	2 G	1		L
96012		Chemische wasserijen en ververijen	30	0	30	30	30	2	2 G	1	B	L
96013	A	Wasverzendinrichtingen	0	0	30	0	30	2	1 G	1		
96013	B	Wasserettes, wassalons	0	0	10	0	10	1	1 P	1		
9313,9604		Fitnesscentra, badhuizen en sauna-baden	10	0	30 C	0	30	2	1 P	1		
9305	B	Persoonlijke dienstverlening n.e.g.	0	0	10 C	0	10 D	1	1 P	1		

Einde bijlage: 7.4 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen bijlage Regels 1 Staat van bedrijfsactiviteiten

Terug naar het agendapunt

7.5 Vastellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage regels BP Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016) (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Regels

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	**Inleidende regels**	**3**
Artikel 1	Begrippen	3
Artikel 2	Wijze van meten	13
Hoofdstuk 2	**Bestemmingsregels**	**14**
Artikel 3	Agrarisch - Agrarisch bedrijf 1	14
Artikel 4	Agrarisch met waarden	19
Artikel 5	Waarde - Archeologie 2	22
Hoofdstuk 3	**Algemene regels**	**25**
Artikel 6	Anti-dubbeltelregel	25
Artikel 7	Algemene bouwregels	26
Artikel 8	Algemene gebruiksregels	27
Artikel 9	Algemene afwijkingsregels	28
Artikel 10	Overige regels	30
Hoofdstuk 4	**Overgangs- en slotregels**	**31**
Artikel 11	Overgangsrecht	31
Artikel 12	Slotregel	32
Bijlagen bij de regels		**33**
Bijlage 1	**Staat van bedrijfsactiviteiten**	**34**
Bijlage 2	**Inrichtingsplan**	**35**

Hoofdstuk 1 Inleidende regels

Artikel 1 Begrippen

1.1 plan

het bestemmingsplan Wanneperveen - Zomerdijk 20a met identificatienummer NL.IMRO.1708.WNPZomerdijk20a-ON01 van de gemeente Steenwijkerland;

1.2 bestemmingsplan

de geometrisch bepaalde planobjecten met de bijbehorende regels en de daarbij behorende bijlagen;

1.3 aan huis verbonden bedrijf:

het bedrijfsmatig verlenen van diensten c.q. het uitoefenen van ambachtelijke bedrijvigheid dat op kleine schaal in een woning of de daarbij behorende bijgebouwen wordt uitgeoefend, waarbij de woning in overwegende mate haar woonfunctie behoudt en de desbetreffende bedrijfsuitoefening een ruimtelijke uitstraling heeft die in overeenstemming is met de woonfunctie ter plaatse, niet zijnde detailhandel, behoudens de ondergeschikte verkoop van artikelen verband houdende met de activiteiten.

1.4 aan huis verbonden beroep:

een dienstverlenend beroep dat op kleine schaal in een woning of de daarbij behorende bijgebouwen wordt uitgeoefend, waarbij de woning in overwegende mate haar woonfunctie behoudt en de desbetreffende beroepsuitoefening een ruimtelijke uitstraling heeft die in overeenstemming is met de woonfunctie ter plaatse, niet zijnde detailhandel, behoudens de ondergeschikte verkoop van artikelen verband houdende met de activiteiten.

1.5 aanduiding:

een geometrisch bepaald vlak of figuur, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge de regels regels worden gesteld ten aanzien van het gebruik en/of het bebouwen van deze gronden.

1.6 aanduidingsgrens:

de grens van een aanduiding indien het een vlak betreft.

1.7 agrarisch:

het telen van gewassen en/of het houden van dieren.

1.8 agrarisch bedrijf:

een bedrijf dat gericht is op het voortbrengen van producten door middel van het telen van gewassen en/of het houden van dieren, waaronder tevens wordt verstaan een productiegerichte paardenhouderij, niet zijnde een agrarische nevenactiviteit.

1.9 agrarisch bedrijfsmatig gebruik:

het voortbrengen van producten door middel van het telen van gewassen en/of het houden van dieren, ten behoeve van een agrarisch bedrijf. Hieronder wordt mede verstaan een rietteeltbedrijf.

1.10 agrarisch grondgebruik:

een agrarische activiteit waarvan de productie afhankelijk is van het voortbrengend vermogen

van onbebouwde grond.

1.11 agrarisch hobbymatig gebruik:

het telen van gewassen en/of het houden van dieren, niet gericht op het voortbrengen van producten ten behoeve van een agrarisch bedrijf.

1.12 archeologisch monument:

terrein dat op basis van de Monumentenwet 1988 is aangewezen als beschermd archeologisch monument.

1.13 archeologische deskundige:

de provinciaal, gemeentelijk of regionaal archeoloog of een andere door het college van burgemeester en wethouders aan te wijzen deskundige op het gebied van archeologie.

1.14 archeologische verwachting:

de aan een gebied toegekende verwachting in verband met de kans op het voorkomen van archeologische relicten.

1.15 archeologische waarde:

de aan een gebied toegekende waarde in verband de in dat gebied voorkomende overblijfselen van menselijke aanwezigheid of activiteit uit het verleden.

1.16 architectonische waarde:

de aan een bouwwerk toegekende waarde in verband met de vormgeving, het materiaalgebruik en/of detaillering.

1.17 bebouwing:

één of meer gebouwen en/of bouwwerken geen gebouwen zijnde.

1.18 bebouwingspercentage:

het percentage dat de grootte aangeeft van het deel van een bouwperceel, dat ten hoogste mag worden bebouwd.

1.19 bedrijf:

een inrichting of instelling gericht op het bedrijfsmatig voortbrengen, vervaardigen, bewerken, opslaan, installeren en/of herstellen van goederen dan wel het bedrijfsmatig verlenen van diensten. Aan-huisverbonden beroepen en bedrijven niet daaronder begrepen.

1.20 bedrijfsgebouw:

een gebouw dat dient voor de uitoefening van één of meer bedrijfsactiviteiten.

1.21 bedrijfsmatig:

via een bedrijf, stichting of andere rechtspersoon deelnemen aan het economisch verkeer al dan niet met winstoogmerk, en activiteiten die hiermee naar aard, omvang en regelmaat zijn gelijk te stellen.

1.22 bedrijfsvloeroppervlak:

het vloeroppervlak van de ruimten die worden of kunnen worden gebruikt voor bedrijfsactiviteiten.

1.23 bedrijfswoning:

een woning in of bij een gebouw of op een terrein, slechts bedoeld voor (het huishouden van) één of meer personen, wiens huisvesting ter plaatse noodzakelijk is, gelet op de bestemming van het gebouw en/of terrein.

1.24 begane grond:

het gedeelte van een gebouw dat gelijk is aan het natuurlijk oppervlak van het terrein, zonder enige kunstmatige verhoging c.q. verlaging. Is er sprake van hoogteverschillen in het terrein, dan geldt: de hoogte van het hoogst gelegen aansluitende maaiveld of de gemiddelde hoogte.

1.25 bestaand:

de op legale wijze gerealiseerde of realiseerbare bebouwing of het op legale wijze gerealiseerde of realiseerbare gebruik ten tijde van de inwerkingtreding van het bestemmingsplan.

1.26 bestemmingsgrens:

de grens van een bestemmingsvlak.

1.27 bestemmingsvlak:

een geometrisch bepaald vlak met eenzelfde bestemming.

1.28 bevoegd gezag:

bevoegd gezag als bedoeld in artikel 2.4 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Als hoofdregel is dit het college van burgemeester en wethouders van Steenwijkerland.

1.29 bijgebouw:

een vrijstaand of aangebouwd gebouw dat architectonisch ondergeschikt is aan het hoofdgebouw.

1.30 bouwen:

het plaatsen, het geheel of gedeeltelijk oprichten, vernieuwen of veranderen en het vergroten van een bouwwerk, alsmede het geheel of gedeeltelijk oprichten, vernieuwen of veranderen van een standplaats.

1.31 bouwgrens:

de grens van een bouwvlak.

1.32 bouwlaag:

een doorlopend gedeelte van een gebouw dat door op gelijke of bij benadering gelijke hoogte liggende vloeren of balklagen is begrensd, zulks met inbegrip van de begane grond en met uitsluiting van onderbouw, zolder, dakopbouw of setback.

1.33 bouwperceel:

een aaneengesloten stuk grond, waarop ingevolge de regels een zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten.

1.34 bouwperceelgrens:

de grens van een bouwperceel.

1.35 bouwvlak:

een geometrisch bepaald vlak, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge de regels bepaalde gebouwen en bouwwerken geen gebouwen zijnde zijn toegelaten.

1.36 bouwwerk:

elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, die hetzij direct hetzij indirect met de grond is verbonden, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.

1.37 carport:

een bouwwerk met tenminste een dak en niet, of aan maximaal twee zijden van wanden voorzien, inclusief bestaande wanden.

1.38 complementair daghorecabedrijf:

een aan de hoofdfunctie ondergeschikt horecabedrijf dat is gericht op het hoofdzakelijk overdag verstrekken van dranken en etenswaren.

1.39 daghoreca

een horecabedrijf dat is gericht op het hoofdzakelijk overdag verstrekken van dranken en etenswaren.

1.40 dagrecreatie:

het totaal van mogelijkheden en voorzieningen om te recreëren op een bepaalde plaats zonder overnachtingsmogelijkheden.

1.41 detailhandel:

het bedrijfsmatig te koop, te huur of in lease aanbieden, waaronder begrepen de uitstalling ter verkoop, ter verhuur, ter leasing, het verkopen, het verhuren en/of leveren, van goederen aan diegenen die, die goederen kopen respectievelijk huren, voor gebruik, verbruik of aanwending anders dan in de uitoefening van een beroeps- of bedrijfsactiviteit.

1.42 draadomheining en draaderfafscheiding:

een omheining of erfafscheiding bestaande uit één of meerdere evenwijdig aan elkaar lopende of haaks op elkaar staande draden.

1.43 eerste bouwlaag:

bouwlaag op de begane grond.

1.44 erf:

al dan niet bebouwd perceel, of een gedeelte daarvan, dat direct is gelegen bij een hoofdgebouw en dat in feitelijk opzicht is ingericht ten dienste van het gebruik van dat gebouw, mits deze inrichting in overeenstemming is met het bestemmingsplan.

1.45 erfafscheiding:

afscheiding welke op een grens tussen twee erven is geplaatst.

1.46 evenement:

een activiteit in de openlucht, dan wel in al dan niet tijdelijke tenten of paviljoens, gericht op het bereiken van een algemeen of besloten publiek voor informerende, educatieve, culturele en/of levensbeschouwelijke doeleinden.

1.47 gebouw:

elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt.

1.48 gebruiksgerichte paardenhouderij:

een paardenhouderij, waarbij het gebruik van paarden voorop staat, ten behoeve van recreatie en sport, te onderscheiden in:

a. paardenhouderijen gericht op training van paarden waaronder worden begrepen africhtbedrijven, handels- en springstallen en draf- en renentrainementen;
b. dienstverlenende paardenhouderijen, waaronder worden begrepen manegebedrijven, paardenverhuurbedrijven en pensions;
c. paardenhouderijen ten behoeve van het houden van paarden en pony's voor eigen gebruik, als vrijetijdsbesteding, waaronder tevens begrepen oefenaccommodaties van rijverenigingen.

1.49 gevellijn:

de bouwgrens die (nagenoeg) gelijk loopt aan de as van de weg of het water waarin een (of meer) gevel(s) van een gebouw is (zijn) geplaatst en die is gelegen aan de weg grenzende perceelsgrens, ofwel de gevellijn als aangeduid op de kaart.

1.50 groepsaccommodatie:

een gebouw dat periodiek dient voor recreatief nachtverblijf, waarbij wordt overnacht in gemeenschappelijke slaapzalen en/of kamers.

1.51 grondgebonden agrarisch bedrijf:

een agrarisch bedrijf waarvan de bedrijfsvoering, al dan niet met beweiding, hoofdzakelijk niet in gebouwen plaatsvindt, waarbij het gebruik van agrarische gronden noodzakelijk is voor het functioneren van het bedrijf, zoals een melkrundveehouderijbedrijf, een akkerbouwbedrijf, een productiegerichte paardenhouderij, een biologisch veehouderijbedrijf, waarbij dieren worden gehouden overeenkomstig de regels die krachtens artikel 2 van de Landbouwkwaliteitswet zijn gesteld ten aanzien van de biologische productiemethoden, en naar aard daarmee gelijk te stellen aagrarische bedrijven.

1.52 hoofdgebouw:

gebouw, of gedeelte daarvan, dat noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de geldende of toekomstige bestemming van een perceel en, indien meer gebouwen op het perceel aanwezig zijn, gelet op die bestemming het belangrijkst is.

1.53 horeca van categorie 1:

een horecabedrijf dat qua exploitatievorm aansluit bij winkelvoorzieningen en waar naast kleinere etenswaren in hoofdzaak alcoholvrije drank worden verstrekt.

1.54 horeca van categorie 2:

een inrichting die is gericht op het verstrekken van maaltijden of etenswaren die ter plaatse dienen of kunnen te worden genuttigd. Daaronder worden begrepen: cafetaria / snackbar, fastfood en broodjeszaak, lunchroom, ijssalon / ijswinkel, koffie en/of theeschenkerij, afhaalcentrum, eetwinkels, restaurant.

1.55 horeca van categorie 3:

een inrichting die is gericht op het verstrekken van (alcoholische) dranken voor consumptie ter plaatse, alsmede het vestrekken van maaltijden of etenswaren die ter plaatse dienen te worden genuttigd, alsmede de gelegenheid biedt tot dansen. Daaronder worden begrepen: café, bar, grand-café, eetcafé, danscafé, pubs, juice- en healthbar.

1.56 horeca van categorie 4:

een inrichting die is gericht op het verstrekken van nachtverblijf. Daaronder wordt begrepen: hotel, motel, pension en overige logiesverstrekkers. Bij de inrichting is een congrescentrum toegestaan.

1.57 horeca van categorie 5:

een inrichting die is gericht op het bieden van vermaak en ontspanning (niet zijnde een recreatieve voorziening) en/of het geven van gelegenheid tot de dansbeoefening, al dan niet met live muziek en al dan niet met de verstrekking van dranken en kleine etenswaren. Daaronder worden begrepen: discotheek / dancing, nacht-café en een zalencentrum (met nachtvergunning).

1.58 horeca:

het bedrijfsmatig verstrekken van dranken en/of etenswaren en/of logies.

1.59 houtteelt:

de bedrijfsmatige uitoefening van uitsluitend de functie houtproductie op gronden die in principe hiervoor tijdelijk worden gebruikt en waarvoor daartoe ontheffing is verleend van de melding- en herplantplicht ex artikel 2 en 3 van de Boswet.

1.60 kampeermiddel:

een middel ten behoeve van recreatief nachtverblijf, waaronder wordt begrepen een tent, een tentwagen, een kampeerauto, toercaravans, vouwwagens, campers of huifkarren.

1.61 kampeerterrein:

terrein of plaats waarop gelegenheid wordt gegeven tot het plaatsen of geplaatst houden van kampeermiddelen ten behoeve van recreatief nachtverblijf.

1.62 kas:

een gebouw, waarvan de wanden en het dak geheel of grotendeels bestaan uit glas of ander lichtdoorlatend materiaal, dienend tot het kweken van vruchten, groenten, bloemen, bomen of planten.

1.63 kleinschalig kampeerterrein/minicamping:

terrein of plaats met kampeerplaatsen, geheel of gedeeltelijk ingericht, en blijkens die inrichting bestemd, om daarop gelegenheid te geven tot het plaatsen of geplaatst houden van kampeermiddelen ten behoeve van recreatief nachtverblijf, gedurende de periode van 15 maart tot 1 november van elk kalenderjaar.

1.64 kleinschalige bedrijfsmatige activiteit:

de in Bijlage 1 (Bedrijvenlijst ontleend aan de brochure Bedrijven en Milieuzonering VNG) genoemde bedrijvigheid, dan wel naar de aard en de invloed op de omgeving daarmee gelijk te stellen bedrijvigheid, die door zijn beperkte omvang in of bij een woonhuis met behoud van de woonfunctie kan worden uitgeoefend.

1.65 maaiveld:

bovenkant van het terrein dat een gebouw/bouwwerk omgeeft, zonder enige kunstmatige verhoging c.q. verlaging.

1.66 maatvoeringsvlak:

een geometrisch bepaald vlak, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge een maatvoeringssymbool in het betreffende vlak bepaalde afmetingen, percentages, oppervlakten, hellingshoeken en/of aantallen, zowel ten aanzien van het bouwen als ten aanzien van het gebruik, zijn toegelaten.

1.67 manege:

een niet-agrarisch bedrijf dat derden de mogelijkheid biedt om op het manegeterrein dressuur en springen met paarden uit te oefenen en/of anderszins te trainen met paarden.

1.68 mantelzorg:

langdurige zorg die niet in het kader van een hulpverlenend beroep wordt geboden aan een hulpbehoevende door personen uit diens directe omgeving, waarbij zorgverlening rechtstreeks voortvloeit uit de sociale relatie en de gebruikelijke zorg van huisgenoten voor elkaar overstijgt en waarvan de behoefte met een verklaring van een huisarts, wijkverpleegkundige of andere door de gemeente aangewezen sociaal-medisch adviseur kan worden aangetoond.

1.69 nevenactiviteit:

een bedrijfs- of beroepsmatige activiteit die in ruimtelijk, functioneel en inkomenswervend opzicht ondergeschikt is aan de op de ingevolge dit bestemmingsplan toegestane hoofdfunctie op een perceel.

1.70 normale onderhoudswerkzaamheden

werkzaamheden die regelmatig noodzakelijk zijn voor een goed beheer van de gronden en bouwwerken. Daaronder worden mede verstaan werken of werkzaamheden die deel uitmaken van de aciviteiten die worden uitgevoerd in het kader van een beheersplan, zoals bedoeld in de Natuurbeschermingswet.

1.71 omgevingsvergunning:

omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.1 of 2.2 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.

1.72 onderbouw/kelder:

een gedeelte van een gebouw, dat is gelegen binnen de buitenwerkse gevelvlakken en wordt afgedekt door een vloer waarvan de bovenkant minder dan 1,20 meter boven het peil is gelegen.

1.73 onderkomens:

voor verblijf geschikte, al dan niet aan hun bestemming onttrokken voer- en vaartuigen, waaronder begrepen woonwagens, woonschepen, caravans, stacaravans, kampeerauto's, alsook tenten, schuilhutten en keten, al dan niet ingericht ten behoeve van recreatief verblijf.

1.74 openbare nutsvoorziening:

een gebouw of bouwwerk dat ten dienste staat van het openbaar energietransport dan wel de telecommunicatie, zoals een schakelkast, een elektriciteitshuisje of een verdeelstation.

1.75 opslag:

het bewaren van goederen, materialen en stoffen, al dan niet in combinatie met de productie, bewerking, verwerking, handel en/of activiteiten van administratieve aard.

1.76 overkapping:

een bouwwerk, geen gebouw zijnde met een dak, dat niet of slechts aan één zijde is voorzien van een (bestaande) wand.

1.77 paardenbak:

een onoverdekte, als zodanig herkenbare ruimte, al dan niet omsloten, bedoeld voor het trainen, rijden en berijden van paarden en pony's.

1.78 paardenhouderij:

het houden van paarden en pony's ten behoeve van het gebruik van deze dieren, zoals ten behoeve van pensionstallen, wedstrijdstallen, verhuurbedrijven, rijscholen en maneges.

1.79 parkeren:

het gedurende een aaneengesloten periode plaatsen van een voertuig, anders dan gedurende de tijd die nodig is voor en gebruikt wordt voor het onmiddellijk in- of uitstappen van personen dan wel het onmiddellijk laden of lossen van goederen.

1.80 peil:

a. voor een bouwwerk op een perceel, waarvan de hoofdtoegang direct aan de weg grenst: de hoogte van de weg ter plaatse van die hoofdtoegang;
b. voor een bouwwerk op een perceel, waarvan de hoofdtoegang niet direct aan de weg grenst: de gemiddelde hoogte van het afgewerkte aansluitende maaiveld;
c. indien in of op het water wordt gebouwd: het Normaal Amsterdams Peil (NAP) of het ter plaatse geldende waterpeil.

1.81 permanente bewoning:

bewoning door een persoon, gezin of andere groep van personen van een gebouw, dan wel een gedeelte daarvan, als hoofdverblijf.

1.82 plattelandswoning:

een agrarische bedrijfswoning welke is gelegen binnen een agrarisch bouwperceel welke gebruikt mag worden door derden die geen binding hebben met het agrarisch bedrijf.

1.83 recreatie:

activiteiten en mogelijkheden voor ontspanning c.q. vrijetijdsbesteding.

1.84 recreatief medegebruik:

het medegebruik van gronden voor recreatieve activiteiten, zoals wandelen, fietsen, ruitersport, varen met kano en gemotoriseerde (fluister)boot, surfen, zeilen en sportvisserijen, alsmede route-ondersteunende voorzieningen, zoals picknick-, uitzicht-, rust- en informatieplaatsen, voor zover de overige functies van de gronden dit toelaten.

1.85 recreatief nachtverblijf:

een (deel van een) gebouw dat dient als verblijf voor recreanten, die hun hoofdverblijf elders hebben.

1.86 recreatieve bewoning:

de bewoning door derden, niet zijnde de eigenaar van de woning, voor verblijfsrecreatieve doeleinden.

1.87 rustpunt:

een rustpunt is een vorm van een dagrecreatieve voorziening op een privé-erf waar passerende toeristen / recreanten (even) kunnen uitrusten. Het is niet bedoeld als horecavoorziening of –gelegenheid. Er vindt geen bedrijfsmatige verstrekking van dranken en/of maaltijden plaats.

1.88 seksinrichting:

de voor publiek toegankelijke, besloten ruimte waar in bedrijfsmatig, of in een omvang alsof zij bedrijfsmatig is, seksuele handelingen worden verricht of vertoningen van erotisch-pornografische aard plaatsvinden. Onder een seksinrichting worden in elk geval verstaan: een (raam)prostitutiebedrijf, waaronder begrepen een erotische-massagesalon, een seksbioscoop, seksautomatenhal, sekstheater of een parenclub, al dan niet in combinatie met elkaar.

1.89 silo:

een bouwwerk dat dient voor het opslaan van mest, veevoeder, graan of andere bulkstoffen ten behoeve van het agrarische bedrijf.

1.90 statische opslag:

opslag van goederen die naar hun aard weinig verplaatsing behoeven, zoals caravans, campers, boten en (klassieke) auto's.

1.91 teeltondersteunende voorzieningen

In, op of boven de grond aangebrachte voorzieningen ter ondersteuning van agrarische, plantaardige teelt met als doel verbetering van de productie (onder meer door teeltvervroeging en -verlating, terugdringing van onkruidgroei en beperking van vraat), verbeteren van de arbeidsomstandigheden (onder meer door gewassen verhoogd te telen) en het bereiken van positieve effecten op milieu en water (bodembescherming, terugdringen onkruidbestrijdingsmiddelen, effectief omgaan met water).

1.92 verblijfsrecreatie:

het totaal van mogelijkheden en voorzieningen om te recreëren op een bepaalde plaats waarbij recreatief nachtverblijf centraal staat.

1.93 verdieping:

een bouwlaag die is gelegen boven de eerste bouwlaag welke is gelegen op de begane grond.

1.94 verkoopvloeroppervlakte:

de voor het publiek zichtbare en toegankelijke (besloten) winkelruimte ten behoeve van de

detailhandel, niet zijnde de netto-vloeroppervlakte.

1.95 voorgevel:

gevel van een gebouw die is gelegen aan de zijde van de weg of het water dan wel die in ruimtelijk opzicht de voorkant van het gebouw vormt.

1.96 waterhuishoudkundige voorzieningen:

voorzieningen die nodig zijn ten behoeve van een goede wateraanvoer, waterafvoer, waterberging, hemelwaterinfiltratie en/of waterkwaliteit zoals duikers, stuwen, infiltratievoorzieningen, gemalen, inlaten etc.

1.97 weg:

een voor het openbaar rij- of ander verkeer bestemde weg of pad, daaronder begrepen de daarin gelegen bruggen en duikers, de tot de weg of pad behorende bermen en zijkanten, alsmede de aan de weg liggende en daarbij behorende parkeerplaatsen.

1.98 woning:

een (gedeelte van een) gebouw dat dient voor de huisvesting van één afzonderlijk huishouden.

1.99 zolder:

ruimte(n) in een gebouw die hoofdzakelijk is (zijn) afgedekt met schuine daken en die in functioneel opzicht geen deel uitmaakt van (de) daaronder gelegen bouwlaag of bouwlagen.

1.100 zorgboerderij:

een al dan niet voormalige boerderij met de bijbehorende gebouwen, waar activiteiten plaatsvinden gericht op het bieden van zorg en begeleiding aan personen die begeleid dienen te worden in de leefsituatie en de dagbesteding.

Artikel 2 Wijze van meten

Bij toepassing van deze regels wordt als volgt gemeten:

2.1 de afstand tot de zijdelingse bouwperceelgrens:

tussen de zijdelingse grenzen van een bouwperceel en enig punt van het op dat bouwperceel voorkomend (hoofd-)gebouw, waar die afstand het kortst is.

2.2 het bebouwingspercentage:

het percentage van een bouwperceel dat met gebouwen mag worden bebouwd. Voor zover op de kaart bouwgrenzen zijn aangegeven wordt het bebouwingspercentage berekend over het gebied binnen de bouwgrenzen.

2.3 de bouwhoogte van een bouwwerk:

vanaf het peil tot aan het hoogste punt van een gebouw of van een bouwwerk, geen gebouw zijnde, met uitzondering van ondergeschikte bouwonderdelen, zoals schoorstenen, antennes en naar de aard daarmee gelijk te stellen bouwonderdelen.

2.4 de dakhelling:

langs het dakvlak ten opzichte van het horizontale vlak.

2.5 de goothoogte van een bouwwerk:

vanaf het peil tot aan de bovenkant van de goot, c.q. de druiplijn, het boeiboord of een daarmee gelijk te stellen constructiedeel.

2.6 de inhoud van een bouwwerk:

tussen de onderzijde van de begane grondvloer, de buitenzijde van de gevels (en/of) het hart van de scheidingsmuren) en de buitenzijde van daken en dakkapellen.

2.7 de ondergrondse bouwdiepte van een bouwwerk:

vanaf peil tot het diepste punt van het bouwwerk, de fundering niet meegerekend.

2.8 de oppervlakte van een bouwwerk:

tussen de buitenwerkse gevelvlakken en/of het hart van de scheidingsmuren, neerwaarts geprojecteerd op het gemiddelde niveau van het afgewerkte bouwterrein ter plaatse van het bouwwerk.

2.9 de ondergeschikte bouwdelen:

Bij de toepassing van het bepaalde ten aanzien van het bouwen worden ondergeschikte bouwdelen als plinten, pilasters, kozijnen, gevelversieringen, ventilatiekanalen, schoorstenen, gevel- en kroonlijsten en overstekende daken buiten beschouwing gelaten, tot een maximum van 1,00 meter.

Hoofdstuk 2 Bestemmingsregels

Artikel 3 Agrarisch - Agrarisch bedrijf 1

3.1 Bestemmingsomschrijving

3.1.1 Algemeen

De voor 'Agrarisch - Agrarisch bedrijf 1' aangewezen gronden zijn bestemd voor:

a. een gebruiksgerichte paardenhouderij met bijbehorende voorzieningen, uitsluitend ter plaatse van de aanduiding 'paardenhouderij';
b. wonen in een bedrijfswoning;

met daaraan ondergeschikt:

c. uitsluitend ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van agrarisch - nevenactiviteiten' mogen nevenactiviteiten plaatsvinden in de vorm van;
    1. dagrecreatieve voorzieningen;
    2. een zorgboerderij, met dien verstande dat nachtverblijf ten behoeve van deze functie niet is toegestaan;
    3. een rustpunt tot een maximum van 75 m²;
    4. detailhandel in ter plaatse vervaardigde of bewerkte producten tot een maximum van 25 m²;

met dien verstande dat ten behoeve van de functies genoemd onder 1 en 2 maximaal 25 personen gelijktijdig aanwezig mogen zijn.

d. tuinen, erven en groenvoorzieningen;
e. ontsluitings- en parkeervoorzieningen;
f. water en waterhuishoudkundige voorzieningen.

3.1.2 Dubbelbestemmingen en aanduidingen

Voor zover de gronden tevens zijn gelegen binnen de aangewezen dubbelbestemmingen en aanduidingen zijn mede de desbetreffende regels van toepassing, met inachtneming van de voorrangsregels uit artikel 10.1.

3.2 Bouwregels

3.2.1 Algemeen

Op de voor 'Agrarisch - Agrarisch bedrijf 1' aangewezen gronden mogen uitsluitend worden gebouwd:

a. gebouwen ten behoeve van de in artikel 3.1 genoemde bestemming, voor de uitoefening van één bedrijf per bestemmingsvlak, uitsluitend binnen de aanduiding 'bouwvlak';
b. bedrijfswoningen, uitsluitend binnen de aanduiding 'bouwvlak';
c. de daarbij behorende bijgebouwen, uitsluitend binnen de aanduiding 'bouwvlak';
d. bouwwerken, geen gebouw zijnde, ten behoeve van de in artikel 3.1 genoemde bestemming, waaronder begrepen silo's, teeltondersteunende voorzieningen, mestopslagplaatsen, paddocks, stapmolens en paardenbakken, zowel binnen als buiten de aanduiding ' bouwvlak', met dien verstande dat teeltondersteunende voorzieningen, mestsilo's en folie mestbassins uitsluitend binnen het bouwvlak zijn toegestaan;

met inachtneming van het bepaalde in artikel 3.2.2 tot en met 3.2.5.

3.2.2 Bedrijfsgebouwen

Voor het bouwen van de bedrijfsgebouwen gelden de volgende regels:

a. het bouwvlak wordt voor maximaal 100% bebouwd;
b. de voorgevels worden geplaatst in of evenwijdig aan de naar de weg gekeerde bouwgrens of evenwijdig aan de voorgevelrooilijn van de bestaande bebouwing;
c. gebouwen worden met een kap van minimaal 12° en maximaal 60 °afgedekt;
d. de goothoogte van gebouwen bedraagt maximaal 5,00 meter;
e. de bouwhoogte van gebouwen bedraagt maximaal 12,00 meter;
f. het bepaalde onder a, c, d en e is overeenkomstig van toepassing op overkappingen ten dienste van een gebruiksgerichte paardenhouderij als bedoeld in artikel 3.1.1 onder a, met dien verstande dat de nokrichting van de overkapping evenwijdig aan de weg dient te worden gebouwd.

3.2.3 Bedrijfswoning

Voor het bouwen van een bedrijfswoning gelden de volgende regels:

a. per bedrijf is slechts één bedrijfswoning toegestaan;
b. de inhoud van een bedrijfswoning bedraagt maximaal 600 m³;
c. de goothoogte van de bedrijfswoning bedraagt maximaal 5,50 meter;
d. de bouwhoogte van de bedrijfswoning bedraagt maximaal 10,00 meter;
e. de bedrijfswoning wordt met een kap van minimaal 30° en maximaal 60° afgedekt.

3.2.4 Bijgebouwen

Voor het bouwen van bijgebouwen behorende bij de bedrijfswoning gelden de volgende regels:

a. de gezamenlijke oppervlakte van bijgebouwen, met uitzondering van carports, bedraagt maximaal 75 m²;
b. bijgebouwen worden gebouwd op ten minste 3,00 meter achter de naar de weg gekeerde gevel(s) van de bedrijfswoning dan wel het verlengde daarvan;
c. bijgebouwen worden met een kap van minimaal 30° en maximaal 60° afgedekt;
d. de goothoogte bedraagt maximaal 3,50 meter;
e. de bouwhoogte van bijgebouwen bedraagt maximaal 80% van de bouwhoogte van het hoofdgebouw.

3.2.5 Bouwwerken, geen gebouw zijnde

Voor het bouwen van bouwwerken, geen gebouw zijnde gelden de volgende regels:

a. bouwwerken, geen gebouw zijnde mogen uitsluitend achter de naar de weg gekeerde bouwgrens worden gebouwd, met uitzondering van omheiningen en ten behoeve van aan een paardenhouderij gerelateerde voorzieningen en erfafscheidingen;
b. de carport wordt op een afstand van minimaal 1,00 meter achter de voorgevelrooilijn gebouwd, met dien verstande dat de bouwhoogte van een carport maximaal 3,00 meter bedraagt en de oppervlakte van een carport maximaal 20 m² bedraagt;
c. de bouwhoogte van bouwwerken, geen gebouw zijnde bedraagt maximaal 10,00 meter, met dien verstande dat:
    1. de hoogte van erfafscheidingen voor de naar de weg gekeerde bouwgrens maximaal 1,00 meter bedraagt en achter de naar de weg gekeerde bouwgrens maximaal 2,00 meter bedraagt;
    2. de hoogte van sleufsilo's maximaal 2,00 meter bedraagt;
    3. de hoogte van mestsilo's maximaal 4,00 meter bedraagt;
    4. de hoogte van voersilo's maximaal 8,00 meter bedraagt.
d. de bouwhoogte van een omheining ten behoeve van een paardenbak mag niet meer dan 1,50 meter bedragen.

3.2.6 Afwijkende maatvoering

In afwijking van het bepaalde in 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.4 en 3.2.5 geldt dat indien een afwijkende nokrichting of maatvoering aanwezig is op het tijdstip van terinzagelegging van het ontwerpplan, deze nokrichting of maatvoering - als maximum respectievelijk minimum - mag worden gehanteerd voor dat gebouw en dat ingeval van herbouw de afwijkende nokrichting of maatvoering mag worden aangehouden, met dien verstande dat de herbouw op dezelfde plaats moet plaatsvinden.

3.3 Afwijken van de bouwregels

3.3.1 Afwijken van de bouwregels ten behoeve van het vergroten van de inhoud van een bedrijfswoning

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor afwijking van het bepaalde in artikel 3.2.3 ten behoeve van het vergroten van de inhoud van een bedrijfswoning tot 750 m³, met dien verstande dat:

a. een goede stedenbouwkundige en/of landschappelijke inpassing dient te zijn gewaarborgd;
b. de inhoud van de bedrijfswoning maximaal 750 m³ mag bedragen;
c. geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:
    1. het straat- en bebouwingsbeeld;
    2. het woon- en leefklimaat;
    3. de gebruiksmogelijkheden van aangrenzende gronden;
    4. de landschappelijke en/of archeologische waarden van de gronden;
    5. de waterstaatskundige en waterhuishoudkundige waarden van de gronden en van de aangrenzende gronden.

3.3.2 Afwijken van de bouwregels ten behoeve van het verlagen van de dakhelling

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor afwijking van het bepaalde in artikel 3.2.4 ten behoeve van het verlagen van de dakhelling van een bijgebouw tot 0°, met dien verstande dat:

a. geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:
    1. het straat- en bebouwingsbeeld;
    2. de gebruiksmogelijkheden van aangrenzende gronden;
    3. de landschappelijke en/of natuurlijke waarden van de gronden.

3.3.3 Afwijken van de bouwregels ten behoeve van lichtmasten bij de paardenbak

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van het bepaalde in artikel 3.2.5 ten aanzien van de plaatsing van lichtmasten bij de paardenbak, mits:

a. dit geen onevenredige lichthinder tot gevolg heeft;
b. de bouwhoogte van lichtmasten maximaal 5 m bedraagt.

3.4 Specifieke gebruiksregels

3.4.1 Voorwaardelijke verplichting

a. Tot een met de bestemming strijdig gebruik wordt in elk geval gerekend het gebruik van en het in gebruik laten nemen van gronden en bouwwerken overeenkomstig de bestemmingsomschrijving zonder de aanleg en instandhouding van 24 parkeerplaatsen en de landschapsmaatregelen conform het in Bijlage 2 opgenomen inrichtingsplan, teneinde te komen tot een goede parkeersituatie en landschappelijke inpassing.

b. In afwijking van het bepaalde onder a mogen gronden en bouwwerken overeenkomstig de bestemmingsomschrijving worden gebruikt onder de voorwaarde dat binnen 18 maanden na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan, uitvoering wordt gegeven aan de aanleg en instandhouding van de parkeerplaatsen en landschapsmaatregelen conform het in Bijlage 2 opgenomen Inrichtingsplan.

3.4.2 Strijdig gebruik

Onder gebruiken of laten gebruiken in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan het gebruik van gronden en bouwwerken voor en/of als:

a. niet-grondgebonden agrarische bedrijfsactiviteiten, behoudens ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van agrarisch - nevenactiviteiten';
b. bomenteelt;
c. het plaatsen van onderkomens en/of kampeermiddelen, van al dan niet afgedankte voer- en vaartuigen en van wagens, een en ander met uitzondering van parkeren ten behoeve van het op de bestemming gerichte gebruik;
d. de opslag van afbraak- en bouwmaterialen, grond en bodemspecie;
e. het opslaan van mest en kuilvoer buiten het bouwvlak, tenzij hiervoor een omgevingsvergunning is verleend;
f. een aan huis verbonden beroep of bedrijf in de woning en/of in de bijgebouwen, anders dan bedoeld in artikel 3.4.3;
g. het gebruik van een vrijstaand bijgebouw voor bewoning;
h. mantelzorg in de bedrijfswoning en/of in de bijgebouwen;
i. detailhandel, anders dan bedoeld in artikel 3.1;
j. ligplaats voor boten, anders dan voor eigen gebruik;
k. buitenopslag voor de voorgevel van het hoofdgebouw.

3.4.3 Aan huis gebonden beroepen

Een aan huis gebonden beroep is toegestaan onder de volgende voorwaarden:

a. een aan huis verbonden beroep wordt uitsluitend uitgeoefend in de bedrijfswoning of de daarbij behorende bijgebouwen;
b. maximaal 35% van de toegestane bebouwde oppervlakte van de bedrijfswoning en de daarbij behorende bijgebouwen wordt gebruikt voor een aan huis verbonden beroep;
c. de woonfunctie wordt in overwegende mate gehandhaafd en de verschijningsvorm als woning wordt niet wezenlijk aangetast;
d. er mogen maximaal 2 personen werkzaam zijn, waarbij minstens één persoon tevens de bewoner van de woning is;
e. er is slechts één reclame-uiting toegestaan met een maximale afmeting van 20 x 30 cm;
f. het gebruik mag geen (ernstige of onevenredige) hinder opleveren voor het woonmilieu en geen afbreuk doen aan het woonkarakter van de omgeving;
g. in de parkeerbehoefte wordt in voldoende mate voorzien op eigen terrein;
h. er vindt geen detailhandel plaats, met uitzondering van detailhandel in aan het betreffende beroep gerelateerde producten, waarvoor maximaal 10% van de voor het aan huis verbonden beroep gebruikte oppervlakte mag worden gebruikt;
i. buitenopslag en buitenactiviteiten zijn niet toegestaan;
j. er mag geen sprake zijn van een onevenredig verkeersaantrekkende werking.

3.5 Afwijken van de gebruiksregels

3.5.1 Afwijken van de voorwaardelijke verplichting

Bij omgevingsvergunning kan worden afgeweken van het bepaalde in artikel 3.4.1 indien in plaats van de landschapsmaatregelen zoals opgenomen in Bijlage 2 andere landschapsmaatregelen worden getroffen, met dien verstande dat:

a. de landschapsmaatregelen minimaal gelijk zijn aan de in Bijlage 2 opgenomen landschapsmaatregelen en voorzien in een minimaal gelijk beschermingsniveau van de landschappelijke waarden waarvoor de in Bijlage 2 genoemde landschapsmaatregelen zijn bepaald;
b. er geen onevenredige aantasting plaatsvindt van in de omgeving aanwezige functies en waarden.

3.5.2 Afwijken van de gebruiksregels ten behoeve van mantelzorg

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van het bepaalde in artikel 3.4.2 ten behoeve van mantelzorg in de bedrijfswoning of in bestaande bijgebouwen, met dien verstande dat:

a. het oppervlak van de mantelzorgvoorziening in de woning en/of bijgebouwen niet meer dan 75 m² mag bedragen, danwel niet meer dan op basis van het bepaalde in artikel 3.2.4 is toegestaan indien deze laatste oppervlakte groter is dan 75 m².

Artikel 4 Agrarisch met waarden

4.1 Bestemmingsomschrijving

4.1.1 Algemeen

De voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden zijn bestemd voor:

a. agrarisch bedrijfsmatig gebruik;
b. agrarisch hobbymatig gebruik;
c. bescherming, instandhouding en versterking van de aanwezige natuurlijke en/of landschappelijk waarden;
d. instandhouding, versterking en ontwikkeling van natuur- en landschapselementen, zoals houtopstanden, houtwallen, houtsingels, sloten, beken, waterlopen en overige waterpartijen, water- en oevervegetaties;

met daaraan ondergeschikt:

e. ontsluitingsvoorzieningen;
f. tuinen, erven en groenvoorzieningen;
g. recreatief medegebruik, voor zover dit geen onevenredige verkeersaantrekkende werking tot gevolg heeft;
h. water en waterhuishoudkundige voorzieningen;

4.1.2 Dubbelbestemmingen en aanduidingen

Voor zover de gronden tevens zijn gelegen binnen de aangewezen dubbelbestemmingen en aanduidingen zijn mede de desbetreffende regels van toepassing, met inachtneming van de voorrangsregels uit artikel 10.1.

4.2 Bouwregels

4.2.1 Gebouwen

Op de voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden mogen geen gebouwen worden gebouwd, met uitzondering van bestaande gebouwen, met dien verstande dat de bouwhoogte maximaal de bestaande bouwhoogte bedraagt.

4.2.2 Bouwwerken, geen gebouw zijnde

Op de voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden mogen geen bouwwerken, geen gebouw zijnde, worden gebouwd, met uitzondering van:

a. omheiningen en/of erfafscheidingen, uitsluitend in de vorm van draadomheiningen en/of draaderfafscheidingen, met dien verstande dat de hoogte maximaal 1 meter bedraagt;
b. voerderruiven, drinkbakken en/of picknickplaatsen, met dien verstande dat de hoogte maximaal 1,50 meter bedraagt;
c. bouwwerken, geen gebouw zijnde ten behoeve van het instandhouden, versterken en/of ontwikkelen van de in artikel 4.1 genoemde natuur- en landschapselementen, met dien verstande dat de bouwhoogte maximaal 2 meter bedraagt;
d. bestaande bouwwerken, geen gebouw zijnde, met dien verstande dat de bouwhoogte maximaal de bestaande bouwhoogte bedraagt.

4.3 Afwijken van de bouwregels

4.3.1 Afwijken van de bouwregels ten behoeve van teeltondersteunende voorzieningen

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van het bepaalde in artikel 4.2.1 en 4.2.2 ten aanzien van teeltondersteunende voorzieningen, met dien verstande dat:

a. de oppervlakte van teeltondersteunende voorzieningen per bedrijf maximaal 500 m² mag bedragen;
b. een goede landschappelijke inpassing dient te zijn gewaarborgd;
c. teeltondersteunende voorzieningen niet in de ecologische hoofdstructuur mogen worden gesitueerd;
d. geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:
    1. het straat- en bebouwingsbeeld;
    2. het woon- en leefklimaat;
    3. de verkeersveiligheid;
    4. de gebruiksmogelijkheden van aangrenzende gronden;
    5. de landschappelijke en/of natuurlijke waarden;
    6. de waterstaatskundige en waterhuishoudkundige waarden van de gronden en van de aangrenzende gronden.

4.4 Specifieke gebruiksregels

4.4.1 Strijdig gebruik

Onder gebruiken en/of laten gebruiken in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan het gebruik van gronden en bouwwerken voor en/of als:

a. het plaatsen van onderkomens en/of kampeermiddelen, van al dan niet afgedankte voer- en vaartuigen, van wagens, geschikt en bestemd voor de uitoefening van handel;
b. terras, tennisbaan en zwembad;
c. het beproeven van en/of racen met voertuigen, al dan niet in wedstrijdverband;
d. opschriften, aankondigingen of afbeeldingen, waaronder reclame-uitingen;
e. buitenopslag, waaronder de opslag van mest(stoffen), behoudens voor zover dit noodzakelijk is voor het op de bestemming gerichte gebruik;
f. de opslag van afbraak- en bouwmaterialen, grond en bodemspecie;
g. boom- en fruitteelt;
h. ligplaats voor boten, anders dan voor eigen gebruik;
i. verhuur van boten, fietsen en andere recreatieve vervoermiddelen.

4.5 Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

4.5.1 Vergunningplicht

Het is verboden op of in de voor 'Agrarisch met waarden' aangewezen gronden zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning van het bevoegd gezag de volgende werken, geen bouwwerk zijnde, en/of werkzaamheden uit te voeren:

a. het aanleggen, verharden of verwijderen van wegen, paden of parkeergelegenheden en het aanbrengen of verwijderen van andere oppervlakteverhardingen;
b. het scheuren van grasland en/of rietland;
c. het aanbrengen van (bovengrondse) leidingen, constructies, installaties en apparatuur;
d. het verrichten van exploitatieboringen;
e. het graven, verbreden, uitdiepen, dempen en/of verleggen van watergangen;

f. het wijzigen van de bodemstructuur, het ontginnen, bodemverlagen of afgraven, ophogen en/of egaliseren van de bodem met meer dan 0,20 meter;
g. het verwijderen van natuur- en landschapselementen;
h. het aanbrengen dan wel wijzigen van drainagesystemen;
i. het dempen van oppervlaktewater;
j. het vergraven van oevers;
k. het verleggen van watergangen.

4.5.2 Uitzonderingen

Het bepaalde in artikel 4.5.1 is niet van toepassing op:

a. normale onderhoudswerkzaamheden;
b. werken of werkzaamheden in het kader van het normale bodemgebruik;
c. werken of werkzaamheden, welke op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan in uitvoering zijn dan wel krachtens een voor dat tijdstip aangevraagde (omgevings)vergunning/ontheffing mogen worden uitgevoerd;
d. werken of werkzaamheden die deel uitmaken van de activiteiten die worden uitgevoerd in het kader van een beheersplan zoals bedoeld in de Natuurbeschermingswet.

4.5.3 Toelaatbaarheid

De omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken en werkzaamheden als bedoeld in artikel 4.5.1 kan alleen worden verleend indien door die werken of werkzaamheden dan wel door de daarvan hetzij direct hetzij indirect te verwachten gevolgen voor de in artikel 4.1 genoemde waarden en doeleinden niet onevenredig worden of kunnen worden aangetast, dan wel de mogelijkheden voor herstel van de bedoelde waarden, niet wezenlijk worden of kunnen worden verkleind.

4.5.4 Inwinnen advies bevoegd waterschapsgezag

In de volgende gevallen vraagt het bevoegd gezag advies aan het ter plaatse bevoegde waterschapsgezag, alvorens de in artikel 4.5.1 genoemde vergunning te verlenen:

a. wanneer er sprake is van een toename van verhard oppervlak groter dan 750 m²;
b. wanneer gronden worden afgegraven met als doel permanent oppervlaktewater met een oppervlakte groter dan 750 m² te realiseren.

Artikel 5 Waarde - Archeologie 2

5.1 Bestemmingsomschrijving

5.1.1 Algemeen

De voor 'Waarde - Archeologie 2' aangewezen gronden zijn, behalve voor de andere daar voorkomende bestemming(en), mede bestemd voor de bescherming van archeologische waarden.

5.1.2 Dubbelbestemmingen en aanduidingen

Voor zover de gronden tevens zijn gelegen binnen de overige aangewezen dubbelbestemmingen, bestemmingen en aanduidingen, zijn mede de desbetreffende regels van toepassing, met inachtneming van de voorrangsregels uit artikel 10.1.

5.2 Bouwregels

5.2.1 Onderzoek ten behoeve van verlenen omgevingsvergunning voor het bouwen

Voor aanvragen om een omgevingsvergunning voor het bouwen van bouwwerken:

a. met een oppervlakte groter dan 250 m² wanneer deze zich bevindt binnen de bebouwde kom, dan wel,
b. met een oppervlakte groter dan 2.500 m² wanneer deze zich bevindt buiten de bebouwde kom,

dient door de door de aanvrager een aanvullend en/of definitief archeologisch rapport te worden overgelegd waarin, naar het oordeel van het bevoegd gezag:

c. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld en
d. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard of gedocumenteerd, dan wel:
e. in voldoende mate is aangegeven dat de archeologische waarden van de gronden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad, dan wel niet (meer) aanwezig zijn.

5.2.2 Voorwaarden verlening omgevingsvergunning voor het bouwen

Indien uit het in artikel 5.2.1 genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning voor het bouwen zullen worden verstoord, kan het bevoegd gezag één of meerdere van de volgende voorwaarden verbinden aan de omgevingsvergunning:

a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
b. de verplichting tot het doen van opgravingen;
c. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan door het bevoegd gezag bij de vergunning te stellen kwalificaties.

5.3 Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of van werkzaamheden

5.3.1 Vergunningplicht

Het is verboden op of in de voor 'Waarde - Archeologie 2' aangewezen gronden zonder of in afwijking van omgevingsvergunning van het bevoegd gezag de volgende werken, geen bouwwerk zijnde, en/of werkzaamheden uit te voeren:

a. het ophogen, afgraven (ook ten behoeve van het verwijderen van bestaande funderingen) woelen, mengen, diepploegen, egaliseren en ontginnen van gronden, alsmede het vergraven, verruimen of dempen van sloten, vijvers en andere wateren en het aanleggen van drainage;
b. het verwijderen en/of aanbrengen van bomen en diepwortelende beplanting;
c. het aanleggen van ondergrondse transport-, energie-, of communicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur;

voorzover de ingreep:

1. dieper gaat dan 50 cm beneden het maaiveld en een grotere oppervlakte dan 250 m² beslaat, wanneer deze zich bevindt binnen de bebouwde kom;
2. dieper gaat dan 50 cm benden het maaiveld en een grotere oppervlakte dan 2.500 m² beslaat, wanneer deze zich bevindt buiten de bebouwde kom.

5.3.2 Uitzonderingen

Het bepaalde in artikel 5.3.1 is niet van toepassing, indien:

a. door middel van een aanvullend en/of definitief archeologisch onderzoek naar het oordeel van het bevoegd gezag in voldoende mate is aangegeven dat de archeologische waarden van de gronden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad, dan wel niet (meer) aanwezig zijn;
b. het gaat om onderhouds- en vervangingswerkzaamheden van bestaande bestratingen en beplantingen en werkzaamheden binnen bestaande tracés van kabels en leidingen;
c. werken of werkzaamheden, welke op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan in uitvoering zijn dan wel krachtens een voor dat tijdstip verleende (omgevings)vergunning/ontheffing mogen worden uitgevoerd.
d. de werken en werkzaamheden worden verricht in het kader van een aanvullend of definitief archeologisch onderzoek.

5.3.3 Toepassingscriteria

De omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werken en werkzaamheden als bedoeld in artikel 5.3.1 kan alleen worden verleend indien mede op basis van aanvullend en/of definitief archeologisch onderzoek is aangetoond dat de archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad.

5.3.4 Onderzoeksplicht

De aanvrager van een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.3 die betrekking heeft op gronden, die zijn aangewezen voor 'Waarde - Archeologie 2' dient een rapport te overleggen waarin naar het oordeel van het bevoegd gezag:

a. de archeologische waarden van de gronden die blijkens de aanvraag kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgelegd, en;
b. in voldoende mate is aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd, dan wel:
c. in voldoende mate is aangegeven dat de archeologische waarden van de gronden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad, dan wel niet (meer) aanwezig zijn.

5.3.5 Voorwaarden verlening omgevingsvergunning

Indien uit het in artikel 5.3.4 genoemde rapport blijkt dat de archeologische waarden van de gronden door het verlenen van de omgevingsvergunning zullen worden verstoord, kan het bevoegd gezag één of meerdere van de volgende voorwaarden verbinden aan de omgevingsvergunning:

a. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen, waardoor de archeologische waarden in de bodem kunnen worden behouden;
b. de verplichting tot het doen van opgravingen;
c. de verplichting de werken of werkzaamheden die leiden tot de bodemverstoring, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van archeologische monumentenzorg die voldoet aan door het bevoegd gezag bij de vergunning te stellen kwalificaties.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Artikel 6 Anti-dubbeltelregel

Grond die eenmaal in aanmerking is genomen bij het toestaan van een bouwplan waaraan uitvoering is gegeven of alsnog kan worden gegeven, blijft bij de beoordeling van latere bouwplannen buiten beschouwing.

Artikel 7 Algemene bouwregels

7.1 Ondergronds bouwen

Voor het bouwen van ondergrondse bouwwerken gelden de volgende regels:

a. ondergrondse bouwwerken zijn uitsluitend toegestaan ter plaatse van de aanduiding 'bouwvlak';
b. de oppervlakte van ondergrondse bouwwerken mag niet meer bedragen dan de toegestane oppervlakte van bouwwerken boven peil;
c. de ondergrondse bouwdiepte mag maximaal 4,00 meter onder peil bedragen;
d. om het ondergrondse bouwwerk toegankelijk te maken is overschrijding van het bouwvlak toegestaan, mits de voorgevelrooilijn niet wordt overschreden;
e. de regels van de betreffende bestemmingen zijn van overeenkomstige toepassing.

Artikel 8 Algemene gebruiksregels

8.1 Strijdig gebruik

Onder gebruiken in strijd met het bestemmingsplan wordt in ieder geval verstaan het gebruik van gronden en bouwwerken voor en/of als:

a. een seksinrichting of een daarmee vergelijkbaar bedrijf;
b. een coffeeshop, growshop, smartshop of een daarmee vergelijkbaar bedrijf, voor zover daarvoor door de burgemeester geen gedoogtoestemming is verleend;
c. straatprostitutie;
d. het plaatsen van onderkomens en/of kampeermiddelen, van al dan niet afgedankte voer- en vaartuigen en van wagens, tenzij de betreffende bestemming daarin wel uitdrukkelijk voorziet.

Artikel 9 Algemene afwijkingsregels

9.1 Meetverschillen

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van de aangeduide bouwgrenzen indien een meetverschil of onnauwkeurigheid ten opzichte van de feitelijke situatie daartoe aanleiding geeft, mits de afwijking maximaal 3,00 meter bedraagt.

9.2 Functiewijzigingen onbebouwde gronden

Het bevoegd gezag kan, met inachtneming van het bepaalde in de dubbelbestemmingen en (gebieds)aanduidingen, een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van de gebruiksregels voor een wijziging van het gebruik van onbebouwde gronden, zonder dat daarbij wordt gebouwd, met dien verstande dat:

a. de oppervlakte maximaal 1.000 m² mag bedragen;
b. geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:
    1. de verkeersveiligheid;
    2. het woon- en leefklimaat;
    3. de milieusituatie;
    4. de gebruiksmogelijkheden van de aangrenzende gronden.

9.3 Omgevingsvergunning evenementen

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning verlenen voor het afwijken van de regels van het bestemmingsplan ten aanzien van het toestaan van evenementen die met een zekere regelmaat plaatsvinden en een planologische relevantie hebben vanwege de duur van de activiteit, waaronder het opbouwen en afbreken en/of vanwege de omvang van de activiteit, waaronder het aantal deelnemers/toeschouwers, mits:

a. de evenementen zijn toegestaan overeenkomstig de bepalingen in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV);
b. het evenement maximaal 15 dagen aaneengesloten duurt, inclusief het opbouwen en afbreken van voorzieningen ten behoeve van het evenement;
c. een locatie niet meer dan 3 maal per jaar voor een evenement wordt gebruikt;
d. er geen moet je hreoca ter plaatse plaatsvindt, anders dan inherent aan het toegestane evenement;
e. er geen detailhandel ter plaatse plaatsvindt, anders dan ondergeschikt en inherent aan het toegestane evenement, met uitzondering van vlooien- en/of rommelmarkten;
f. er geen recreatief nachtverblijf ter plaatse plaatsvindt;
g. in de parkeerbehoefte in voldoende mate wordt voorzien;
h. aan de van toepassing zijnde milieuwet- en regelgeving wordt voldaan;
i. het evenement niet leidt tot onevenredige aantasting van bestaande natuurlijke, landschappelijke en/of cultuurhistorische waarden;
j. er geen onevenredige aantasting plaatsvindt van:
    1. de verkeersveiligheid;
    2. de milieusituatie;
    3. het woon- en leefklimaat;
    4. de gebruiksmogelijkheden van de aangrenzende grond.

9.4 Verleende omgevingsvergunningen of andere toestemmingen

Een omgevingsvergunning, vrijstelling of ontheffing die ten tijde van de inwerkingtreding van het bestemmingsplan is verleend voor een bouw- en/of gebruiksactiviteit waarvoor ingevolge deze regels een omgevingsvergunning voor het afwijken van het bestemmingsplan is vereist, wordt gelijkgesteld met een dergelijke omgevingsvergunning.

Artikel 10 Overige regels

10.1 Voorrangsregels

10.1.1 Voorrang dubbelbestemming

In het geval van strijdigheid van belangen tussen een bestemming en een dubbelbestemming gaat het belang van de dubbelbestemming voor.

10.2 Parkeergelegenheid en los- en laadmogelijkheden

a. Indien de omvang of de bestemming van een gebouw of terrein daartoe aanleiding geeft, moet ten behoeve van het parkeren of stallen van auto's, (motor)fietsen of andere voertuigen in voldoende mate ruimte zijn aangebracht in, op of onder het gebouw, dan wel op of onder het bijbehorend bouwperceel.
b. Indien de bestemming van een gebouw aanleiding geeft tot een te verwachten behoefte aan ruimte voor het laden of lossen van goederen, moet in deze behoefte in voldoende mate zijn voorzien aan, in of onder dat gebouw, dan wel op of onder het bijbehorend bouwperceel.
c. Gerealiseerde voorzieningen als bedoeld in sub a en b, dienen na de realisering in stand te worden gehouden.
d. Burgemeester en wethouders kunnen afwijken van het bepaalde in sub a en b:
    1. indien het voldoen aan die bepalingen door bijzondere omstandigheden op overwegende bezwaren stuit; of
    2. voor zover op andere wijze in de nodige parkeer- of stallingruimte, dan wel laad- of losruimte wordt voorzien.

Hoofdstuk 4 Overgangs- en slotregels

Artikel 11 Overgangsrecht

11.1 Overgangsrecht bouwwerken

a. Een bouwwerk dat op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan aanwezig of in uitvoering is, dan wel gebouwd kan worden krachtens een omgevingsvergunning voor het bouwen, en afwijkt van het bestemmingsplan, mag, mits deze afwijking naar aard en omvang niet wordt vergroot,
   1. gedeeltelijk worden vernieuwd of veranderd;
   2. na het teniet gaan ten gevolge van een calamiteit geheel worden vernieuwd of veranderd, mits de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het bouwen wordt gedaan binnen twee jaar na de dag waarop het bouwwerk is teniet gegaan.

b. Het bevoegd gezag kan in afwijking van het eerste lid een omgevingsvergunning verlenen voor het vergroten van de inhoud van een bouwwerk als bedoeld in het eerste lid met maximaal 10%.

c. Het eerste lid is niet van toepassing op bouwwerken die weliswaar bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan, maar zijn gebouwd zonder vergunning en in strijd met het daarvoor geldende plan, daaronder begrepen de overgangsbepaling van dat plan.

11.2 Overgangsrecht gebruik

a. Het gebruik van grond en bouwwerken dat bestond op het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan en hiermee in strijd is, mag worden voortgezet.

b. Het is verboden het met het bestemmingsplan strijdige gebruik, bedoeld in het eerste lid, te veranderen of te laten veranderen in een ander met het bestemmingsplan strijdig gebruik, tenzij door deze verandering de afwijking naar aard en omvang wordt verkleind.

c. Indien het gebruik, bedoeld in het eerste lid, na het tijdstip van inwerkingtreding van het bestemmingsplan voor een periode langer dan een jaar wordt onderbroken, is het verboden dit gebruik daarna te hervatten of te laten hervatten.

d. Het eerste lid is niet van toepassing op het gebruik dat reeds in strijd was met het voorheen geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat plan, danwel met de voorheen geldende beheersverordening, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van die verordening, en met het voor die verordening geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat plan.

Artikel 12 Slotregel

Deze regels worden aangehaald als:

Regels van het bestemmingsplan "Wanneperveen - Zomerdijk 20a".

Bijlagen bij de regels

Bijlage 1 Staat van bedrijfsactiviteiten

Bijlage 2 Inrichtingsplan

Einde bijlage: 7.5 Vastellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage regels BP Zomerdijk 20a Wanneperveen ontwerp (21-06-2016)

Terug naar het agendapunt

7.6 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveel - bijlage TOE BIJ 1 Bedrijfsplan (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Groeibriljant in een paradijselijke omgeving.

Inhoudsopgave.

1. Inleiding
2. Beschrijving van de huidige situatie en gewenste situatie
    - Pensionstalling
    - Instructie
    - Begeleiding en dagbesteding via Persoonsgebonden Budget
    - Praktijkleren
    - Dagkampen
    - Toerisme
3. Milieu
4. Samenwerken
5. Budgettering
6. Aanbevelingen

Groeibriljant in een paradijselijke omgeving.

1. Inleiding.

Op de grens van Drenthe en Overijssel, in een gebied waar de gemeenten Zwartewaterland en Steenwijkerland elkaar raken, is de afgelopen jaren een waar paradijs ontstaan. Flora en fauna hebben de ruimte gekregen, droog land is nat geworden en diverse robuuste verbindingszones zorgen voor aaneengeschakelde gebieden die zeer waardevol zijn.

In dat gebied is acht jaren geleden op kleine schaal gestart met paardenactiviteiten en in nauw overleg met Natuurmonumenten heeft zich een oase van rust ontwikkeld waar mens en dier zich prettig voelen. Deze oase heet Hoeve Beukers en heeft het in zich om één van de mooiste plekjes van de omgeving te worden.

In 2009 is in dit voormalige melkveebedrijf met een oude hinderwetvergunning uit 1997 Hoeve Beukers VOF gestart. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de voormalige ligboxenstal en de jongveestalling in het achterhuis voor de stalling van paarden. Het oude melklokaal is omgevormd tot zadelkamer en de grote mestsilo is geschikt gemaakt voor de opslag van de rauwe mest. De voormalige ontsierende kuilvoerbulten zijn omgetoverd tot rijbakken, paddock en tuin. Dit alles netjes afgerasterd met donker hout en voorzien van een boomsingel. Zo heeft alles een nieuwe bestemming gekregen waarbij zoveel mogelijk ontsierende elementen worden vermeden.

In 2011 heeft Natuurmonumenten de landerijen achter de boerderij omgevormd tot natuurgebied met vennetjes en is er natuurlijk waterpeil van toepassing. In samenwerking met Natuurmonumenten is er een beheerroute van bijna 2 kilometer aangelegd vanaf Hoeve Beukers en is er geïnvesteerd in duurzame afrastering, die opgaat in het landschap. De afrastering is aangelegd door vrijwilligers van Hoeve Beukers en Natuurmonumenten heeft geïnvesteerd in de materialen in nauw overleg met Hoeve Beukers. De paarden hebben zo een functie gekregen in de hoge delen van het gebied en het is bijzonder dat dit aan de paarden en aan de pensiongasten kan worden aangeboden. De extensieve beweiding zorgt er voor dat het gebied niet begroeit met bomen en dat de beheerkosten voor Natuurmonumenten beperkt blijven. Er is een langdurige pachtovereenkomst met Natuurmonumenten gesloten waarin het beheer van het gebied geregeld is.

Naast de stallingsfaciliteiten en instructie is nog een aantal andere initiatieven ontwikkeld waar verder in dit document uitgebreid op in wordt gegaan. Genoemd kan worden dat Hoeve Beukers een praktijkleerbedrijf is waar jonge mensen kennis maken met het werken met dieren als onderdeel van hun opleiding. Daarnaast worden veel dag- en weekkampen georganiseerd waarin kinderen leren omgaan met natuur, paarden en de zorg voor al wat leeft, in combinatie met kamperen en sociale vaardigheden. En zeker niet in het minst is Hoeve Beukers een plek waar jongeren met een probleem of rugzakje ongestoord kunnen verblijven en werken aan zichzelf. Tenslotte doen fietsers de locatie aan om een kopje koffie / thee of een ijsje te nuttigen.

Dit alles met respect voor natuur, cultuur, de mens en zijn recreatie en alle andere omgevingsfactoren.

Dit jaar is het inzicht ontstaan dat ook werkgelegenheid een bepalende factor kan en eventueel zou moeten zijn. Op dit moment wordt uit de exploitatie één persoon betaald. Idealiter zal een tweede en wellicht later een derde of vierde persoon bestaansrecht kunnen ontlenen aan de activiteiten. Eén

en ander zal geleidelijk gaan groeien in overleg met andere actoren in het gebied. Daarvoor zijn investeringen gepland die op termijn kunnen worden terugverdiend. Uiteraard zal het benodigde kapitaal privaat worden gefinancierd. Met behulp van beschikbare subsidiestromen zal het doel eerder of wellicht makkelijker behaald kunnen worden. Hierbij moet naast capaciteit gedacht worden aan het renoveren en deels vervangen van het rieten dak en het saneren van de asbestbeplating op de stallen. Daarvoor zal goed overleg worden gevoerd. Met name provincie, gemeenten en Natuurmonumenten zijn daarin de partijen.

Op dit moment wordt planmatig in maximaal drie jaren gedacht. Het huidige lopende jaar staat in het teken van consolidatie van al het natuurschoon dat de afgelopen jaren is ontstaan. De tweede helft van 2013 zal de contouren moeten tonen van de toekomstplannen. In 2014 zullen de uitvoeringen moeten plaatsvinden met investeringen. In 2015 zal het “bedrijf” haar bestaansrecht moeten bewijzen en de werkgelegenheid scheppen die gewenst is. Alle betrokkenen realiseren zich dat ambitie noodzakelijk is. Maar nooit ten koste van het adembenemende natuurschoon dat is ontwikkeld. De wens tot communicatie en overleg is evident. Uiteindelijk zal dat leiden tot een optimale situatie.

2. Beschrijving van de huidige situatie en gewenste situatie.

    a. Pensionstalling

Een belangrijk onderdeel van de hoeve vormt de stalling van paarden door particulieren. Klanten komen uit een straal van 30 kilometer rond de hoeve en dan met name uit de gemeenten Zwartewaterland, Steenwijkerland, Meppel en Zwolle. De laatste jaren zijn 26 stallen gerealiseerd en allemaal verhuurd. De stallen worden aangeboden op basis van volpension. Op deze manier hoeven onze pensiongasten niet dagelijks 2 maal te komen om hun viervoeter te verzorgen. De mensen maken daar dan ook dankbaar gebruik van. De exploitatie van de hoeve wordt voor een groot deel gefinancierd met deze pensiongasten. Uiteindelijk zal een en ander weer voor een deel sluitend kunnen worden door verhoging van de stallingcapaciteit in 2016 met 20 a 25% ten opzichte van 2013. In aantallen wordt gedacht aan 5 of 6 extra stallingplekken. De voorbereidingen zijn reeds in gang gezet. In 2017 zal wellicht nog een zelfde aantal kunnen worden toegevoegd. Met deze aantallen blijft de hoeve overigens ruim binnen de reeds vergunde NBwetvergunning. De uitbreiding van de stallen zal worden uitgevoerd met veelal natuurlijke materialen, voornamelijk hout in western stijl. De locatie zal dichtbij / achter de huidige stallen zijn waar voorheen een loods stond van 10x20x5 meter. De gewenste locatie valt binnen het door de gemeente aangeven bouwblok in het bestemmingsplan. In het afgelopen jaar is er een concrete wachtlijst voor stalling ontstaan van 10 pensiongasten en is er ook regelmatig “nee” verkocht in verband met onvoldoende capaciteit.

b. Instructie

Met als kern het buitenleven en rust wordt de op de hoeve regelmatig instructie gegeven hoe op een veilige en prettige manier op een paard of pony kan worden gereden. Veilig in die zin dat streng wordt gelet op persoonlijke bescherming. Het dragen van caps is uiteraard verplicht en er wordt scherp gelet op het naleven van de regels. Daardoor krijgen kinderen op een goede manier de kneepjes door en zijn prima resultaten geboekt . Tevens wordt er les gegeven in groepjes van maximaal 5 personen om voldoende aandacht te kunnen geven en om de rust te. Er wordt momenteel aan ca 155 mensen per week les gegeven. De concrete wachtlijst ca 25 mensen en is er in het afgelopen jaar regelmatig nee verkocht, omdat op korte termijn niet voldaan kon worden aan de vraag. Een en ander heeft geen invloed op het evenwicht op de hoeve. Daarbinnen past ook de wens om een rijbak deels of geheel te overkappen. Dat is veel mooier en is passender binnen de filosofie van buitenlevengevoel dan een volledig gesloten rijbak en maakt het mogelijk om ook bij minder goed weer instructie te kunnen geven. De 7 lespaarden/ pony's hebben allemaal een box in de voormalige kleinveestalling.

c. Zorgboerderij

Hoeve Beukers is voor veel mensen een ankerpunt. Met name jongeren die wat meer moeite hebben om volledig te functioneren in de huidige hectische maatschappij. Er zijn vrijwel geen storende prikkels die onrust kunnen veroorzaken en in de praktijk wordt de omgeving als stimulerend ervaren. Er wordt momenteel voor in totaal 7 mensen dagbesteding aangeboden en activerende begeleiding. In de huidige bezetting is ruimte om de begeleiding uit te breiden met 25%. Begin 2016 is Hoeve Beukers geaccrediteerd door de federatie landbouw en zorg. Dit betekent dat er wordt gewerkt met een goedgekeurd kwaliteitssysteem

d. Praktijkleren.

De hoeve leent zich bij uitstek om praktijkleerplaats te zijn als onderdeel van (groene) opleidingen. De werkzaamheden die in de praktijk worden uitgevoerd zijn afwisselend, praktisch in de zin dat het de werkelijkheid betreft en ook volledig. Niets wordt uitgesloten, waardoor de leerplaats een goede oefening vormt voor het later werken in het “echt”. De hoeve voorziet in een grote behoefte omdat het aantal praktijkleerplaatsen zeer beperkt is door strengere regelgeving waardoor het aantal plaatsen in de regio de afgelopen tijd is gedaald. Hoeve Beukers voldoet aan strenge normen en de pedagogische waarde is geborgd door professionele en intensieve begeleiding. Hoeve Beukers is dan ook SBB erkend voor alle groene opleidingen en voor Zorg en Welzijn. Er wordt regelmatig zaken gedaan met de diverse opleidingen in de regio. En ook met stichting LIFE van Terra worden er op projectbasis allerlei zaken samen opgepakt.

e. Dagkampen.

Individueel of in groepjes worden regelmatig kinderen ontvangen om een of meerdere dagen te genieten van het leven op de hoeve. Met respect voor dier en plant leren kinderen spelenderwijs om te gaan met de verantwoordelijkheid ten opzichte van levende have. Hoewel het vanzelfsprekend lijkt dat kinderen vanuit de gezinssituatie veel zaken meekrijgen op het gebied van zorg voor de natuur, is helaas niets minder waar. Onze maatschappij is individualistischer geworden en cultuur en natuur zijn ver van het bed onderwerpen. Melk komt uit de supermarkt…..Deze activiteit zal in 2014 met 25% kunnen stijgen ten opzichte van 2013. In het verlengde hiervan zijn diverse ideeën ontwikkeld om meer aandacht te geven aan de overweldigende natuur rond hoeve Beukers: een belevenisroute, huifkar-excursies, ruiterpaden en wandelpaden. Deze zijn makkelijk te realiseren zonder extra belasting voor de omgeving. De Zomerdijk in haar huidige vorm met omliggende gronden leent zich hier uitstekend voor. Dit uiteraard in nauw overleg met natuurmonumenten. In de zomer van 2013 zal de eerste pilot gehouden worden met een buitenrit over de beheerpaden door de Wieden. Natuurmonumenten heeft hier groen licht voor gegeven, nadat na onderzoek gebleken is dat een ruiter te paard bijna geen verstorende factor is voor de natuur en de dieren in de Wieden.

f. Toerisme

Hoeve Beukers is een Rustpunt. Fietsers en wandelaars kunnen op de hoeve een kopje koffie of thee drinken, een ijsje eten en even uitrusten en genieten van de omgeving. Deze faciliteiten worden geboden als service en dragen niet of nauwelijks bij aan de exploitatie. Toch wordt het graag aangeboden om kennis te laten maken met de schoonheid van de omgeving vanuit een rustpauze tijdens (fiets)tochten. Hoeve Beukers is tevens gastheer nationaal park en ook lid van de stichting rustpunt.

3. Milieu.

Met natuur en beleving is de zorg voor het milieu onlosmakelijk verbonden. Vanuit de hoeve is de belasting op het milieu minimaal. Rest- en afvalstoffen zijn beperkt, de geproduceerde mest wordt structureel opgehaald door AMCO ten behoeve van de champignonteelt. Daarnaast staat het onderwerp milieu centraal in de diverse dagkampen, excursies om gasten en bezoekers bewust te maken van het belang. Er is een NBwetvergunning voor het houden van 45 paarden.

4. Samenwerken.

Alle actoren in het gebied werken nauw samen en dat zal ook zo moeten blijven. Belangen kunnen alleen maar op elkaar worden afgestemd als communicatie en informatie-uitwisseling gestructureerd, tijdig en volledig is. Hoeve Beukers loopt hierbij altijd voorop. Ook is hierbij van belang dat in voorkomende gevallen keuzes worden gemaakt die niet maximaal maar optimaal zijn. Geven en nemen is hierbij het devies. Je kunt niet alles hebben of altijd gelijk krijgen, maar als het mogelijk is om met elkaar tot een grote gemene deler te komen is er veel gewonnen. In dat kader zullen de komende tijd nog vele gesprekken volgen op het gebied van maatschappelijk draagvlak en inzicht krijgen in de agenda van gemeente, provincie en Natuurmonumenten. Belangen op elkaar afstemmen, regelgeving navolgen maar geen onmogelijke eisen stellen. Meepraten over bestemmings-, structuur- en streekplannen. Kostenbeheersing en eerlijk verdeling hiervan door te praten over gemeenschappelijk onderhoud van natuur- en cultuurgebieden. Beheerroutes en de verder aan te leggen dijken bij de verdere ontwikkeling van de EHS kunnen samen heel goed worden onderhouden, waarbij wie wat doet niet eens zozeer belangrijk is, maar het feit dat het verantwoord gebeurt tot de verbeelding spreekt. Deze dijken zouden eventueel multifunctioneel ingezet kunnen worden als bijvoorbeeld fietsroute, ruiterpad, belevenispad enzovoort.

Zo wordt momenteel samen met Natuurmonumenten onderzocht of het maaiafval van het riet hergebruikt kan worden als stalstrooisel voor de toekomst. Er zal dan wel gezocht moeten worden naar voldoende weidevogelgronden in de regio. Rauwe paardenmest wordt als ideale bemesting gezien op dergelijke gronden.

5. Budgettering.

Bijgaand treft u een tweetal budgetten aan die integraal onderdeel zijn van de plannen. Zoals reeds genoemd zijn zorg voor het milieu, educatieve doeleinden enerzijds en het bestaansrecht van twee tot vier mensen anderzijds de kapstok.

- Budget 2016

6. Aanbevelingen.

Alles en iedereen is in complexe projecten gebaat bij eenduidige communicatie en afstemming. Zeker indien het belang verder strekt dan een klein gebied of een ingeperkte regio. Robuuste verbindingszones, ecologische hoofdstructuren zijn alleen realiseerbaar indien pragmatisch maar binnen wettelijke kaders strak wordt samengewerkt. Vanuit hoeve Beukers bestaat de behoefte om regelmatig overleg te hebben met de overige actoren. Duidelijkheid in plannen en faire verdeling van inspanningen en gelden zijn daarbij van belang. Daarnaast het correct vastleggen van bedoelingen en afspraken. Deze uitgangspunten zorgen voor structuur in het uitwerken van plannen en ideeën. Vanuit de hoeve zal dan ook regelmatig het initiatief worden genomen om –in het belang van het gebied maar ook vanuit een economisch perspectief- overleg te zoeken. Uiteindelijk zal een en ander moeten leiden tot verdere verrijking van het gebied. In het nieuw vast te stellen bestemmingsplan buitengebied is de Hoeve opgenomen als agrarisch bedrijf. Bij voorkeur wordt de huidige en de gewenste situatie opgenomen in het nieuwe bestemmingsplan en wordt de gemeente gevraagd hieraan haar medewerking te verlenen.

Wanneperveen, 1 april 2016.

met dank aan natuurmonumenten voor de luchtfoto (situatie begin 2012)

Einde bijlage: 7.6 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveel - bijlage TOE BIJ 1 Bedrijfsplan

Terug naar het agendapunt

7.7 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 2 Landschappelijke inpassing en beeldkwaliteitsplan (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Hoeve Beukers
Landschappelijke inpassing / Beeldkwaliteitplan

in opdracht van Roy Stanneveld & Johan Dekker
Zomerdijk 20A
7946 LZ Wanneperveen

22 maart 2016, aangepaste versie van 5 november 2015

Buro Greet Bierema
Vriesburgerweg 20
8475 EK Nijeholtpade
0561-688920
greetbierema@planet.nl

Landschappelijke analyse

Op de vier achtereenvolgende perioden, 1925, 1935, 1975 en 2000, zijn de veranderingen op en rond het erf Zomerdijk nummer 20 A goed te zien. De situatie anno 2015 is nog weer anders, maar daarover later meer.
Het kronkelende verloop van de Zomerdijk aan de noordzijde van het Meppelerdiep, ligt anno 1925 in de aanwezigheid van een kolk. Die dijk bevindt zich in een open landschap, met een slagenverkaveling aan de noordzijde van die dijk. Op de kaart van 1935 is te zien dat het Meppelerdiep is verbreed en dat de dijk is rechtgetrokken. De kaart van 1975 laat zien dat er een boerderij met twee bijgebouwen zijn verrezen in de westzijde van de overgebleven driehoek. In het vervolg de driehoek genoemd. Het erf heeft aan de oostzijde een sloot met bomen. De boerderij staat met de voorkant op het zuiden gericht, heeft pannen op het voorhuis en riet op het achterhuis. Het boerenerf is streekeigen te noemen. Aan het open landschap is inmiddels ook beplanting langs de provinciale weg toegevoegd. Die beplanting is niet constant, maar bestaat uit een afwisseling in een rijtje wilgen, essen, berken of abelen.
Het landschap aan de noordzijde van de dijk bestaat nog steeds uit een open weidelandschap. Op het melkveebedrijf is een lage ligboxenstal bebouwd, met de nokrichting dwars op de boerderij. Daar ten noorden van stond eveneens een schuur. Plaats voor de mestsilo en opslag van voer was er niet, dus kwam deze buiten het erf aan de oostzijde van de sloot met de houtsingel van els en es. De eigenaar heeft de oude dijk met een smal pad met asfalt erop van de provincie kunnen kopen.

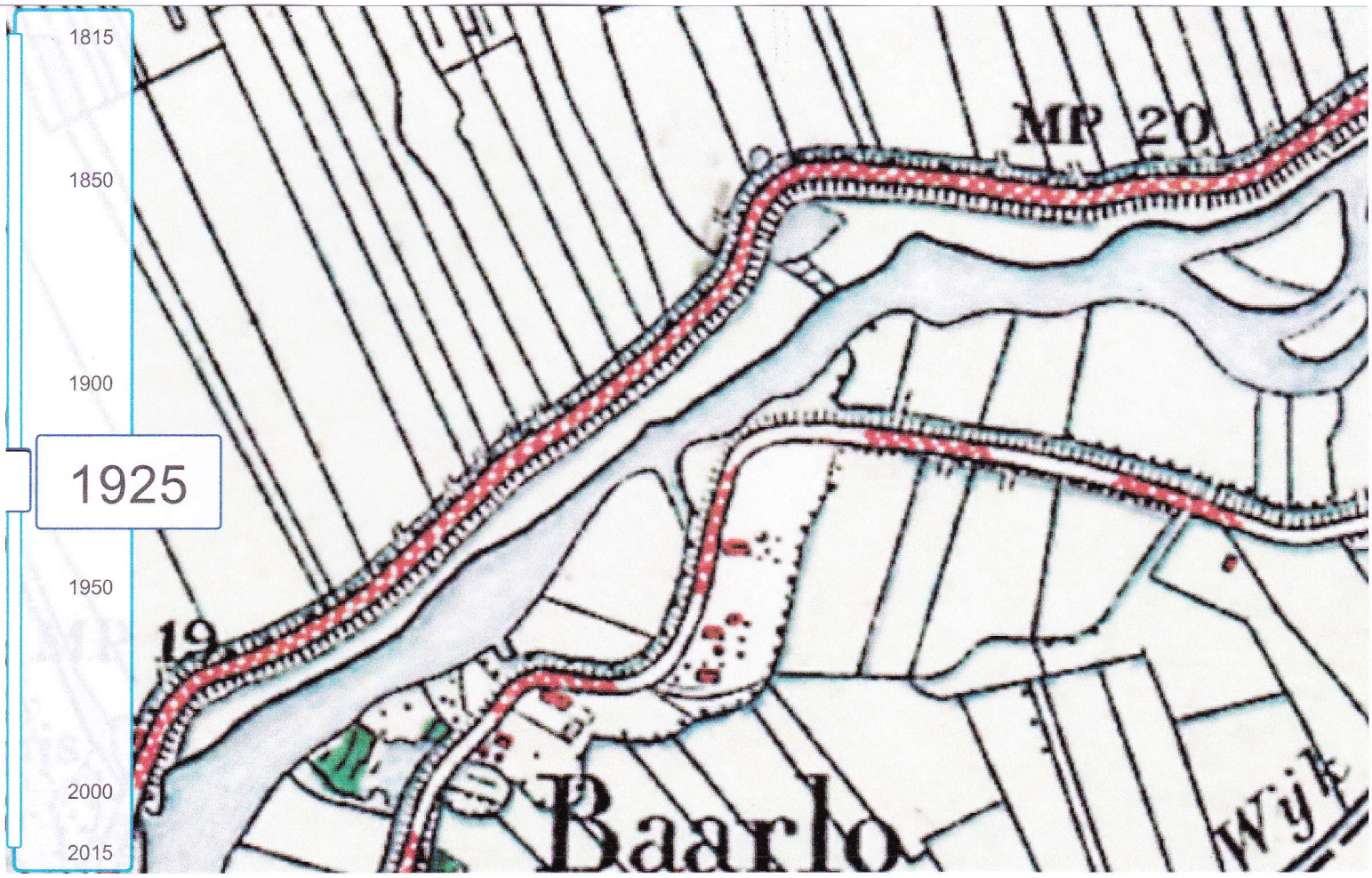

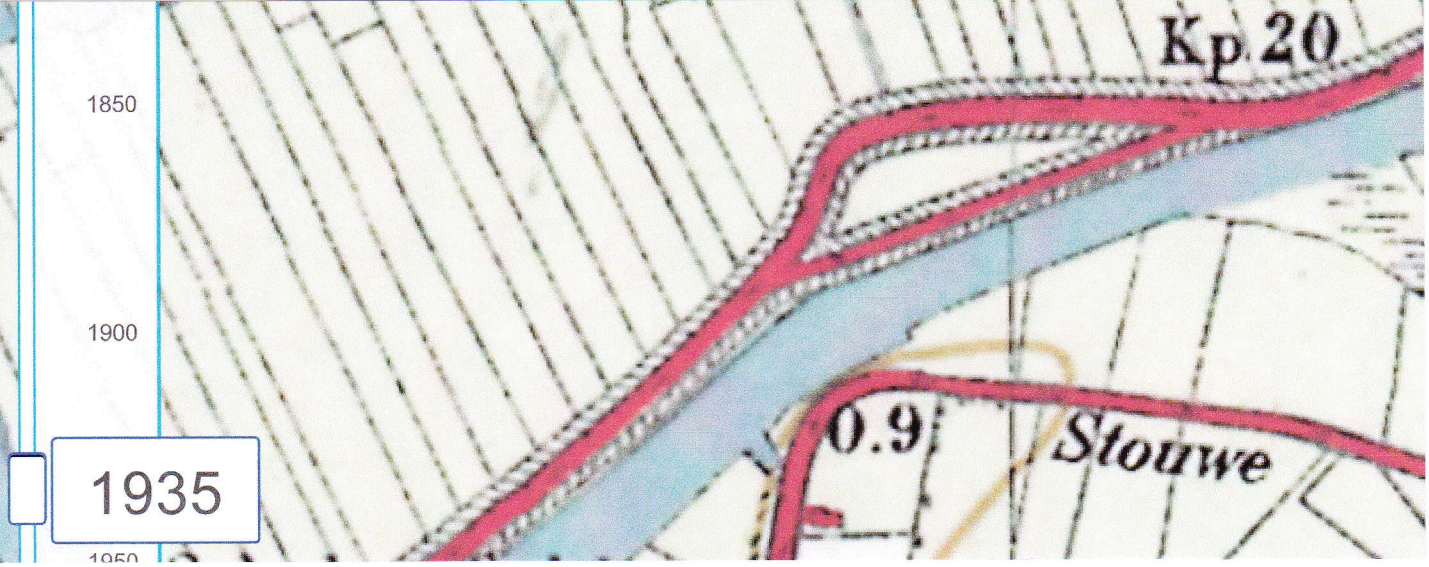
1850
1900
1935
Kp 20
0.9
Stouwe

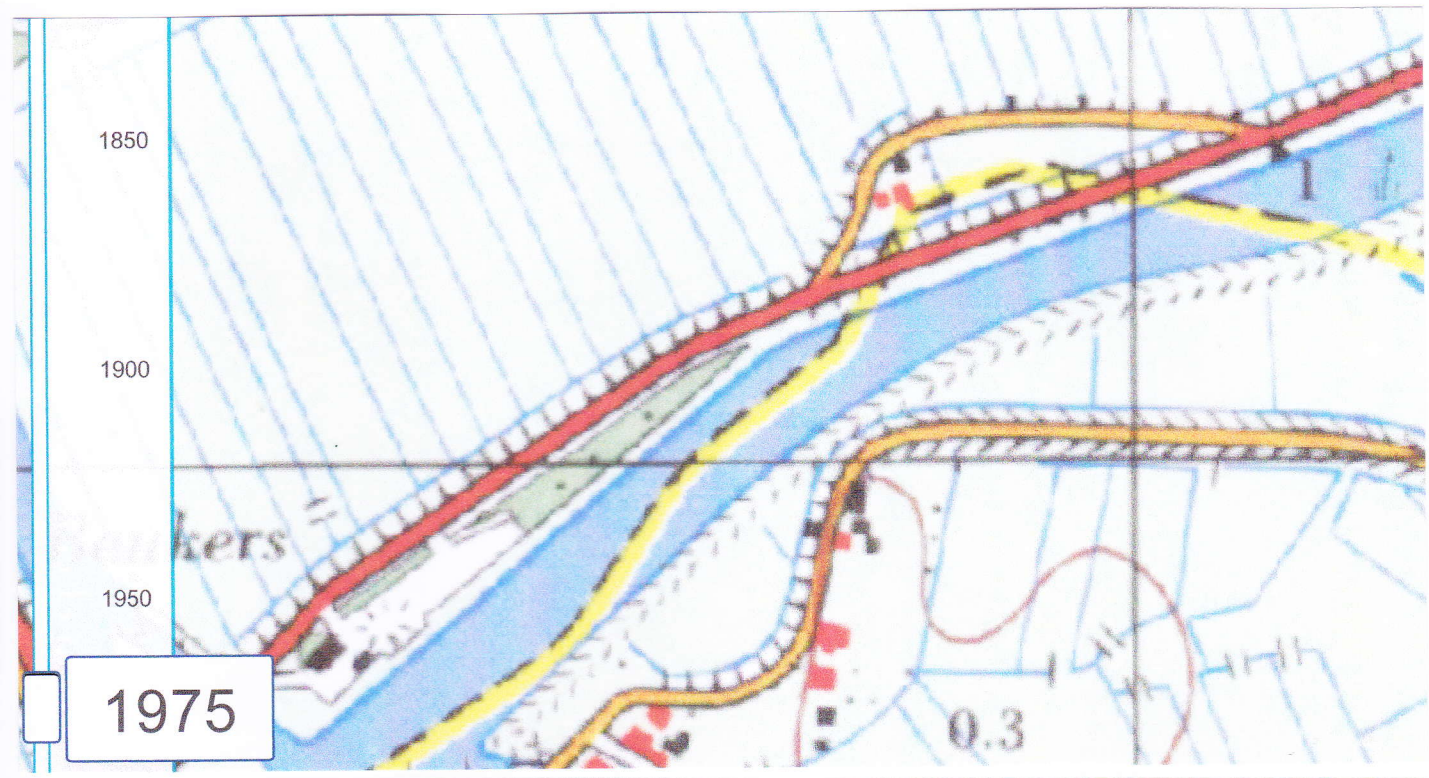
1850
1900
1950
1975
0.3

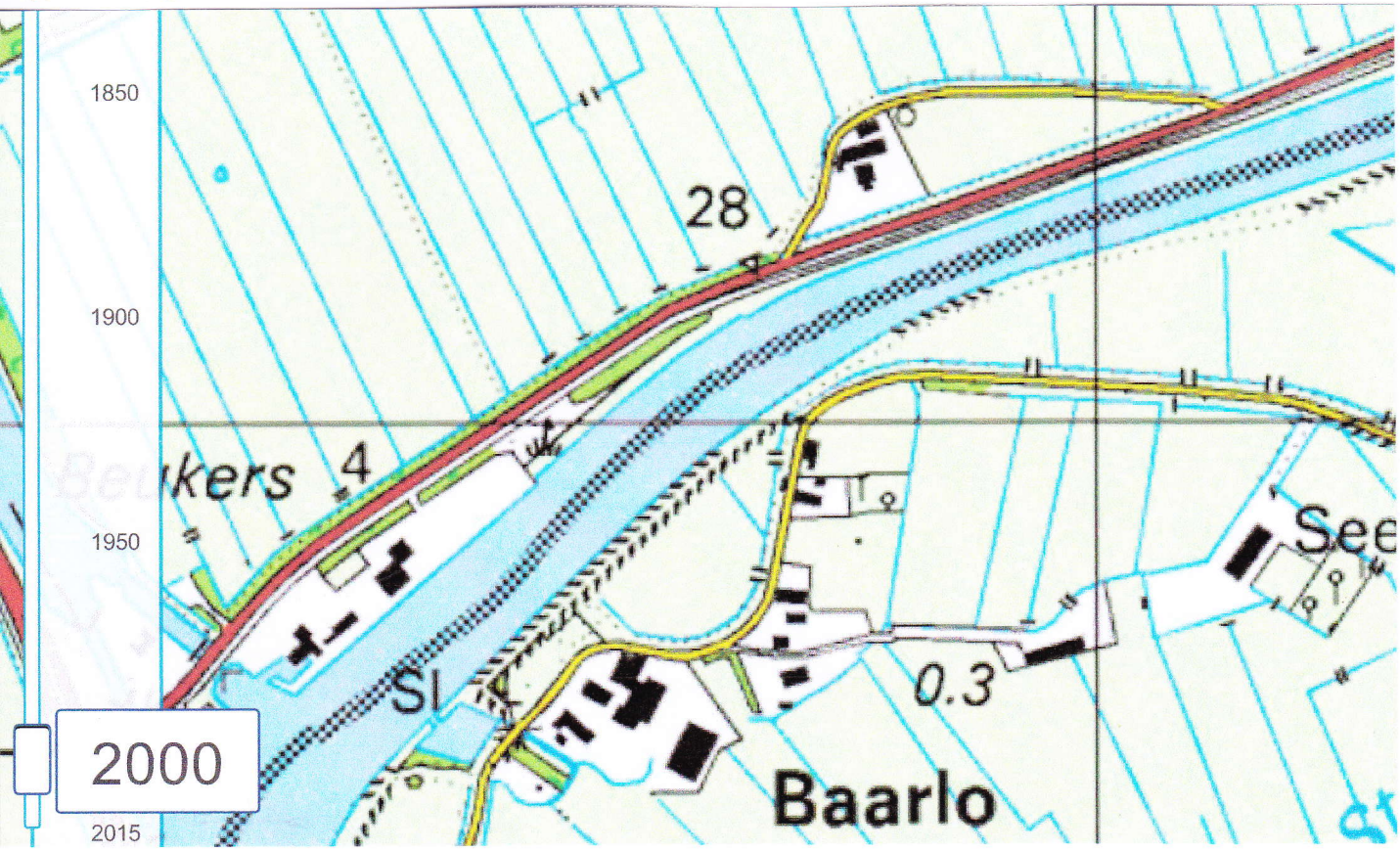
1850
1900
1950
2000
2015
28
4
0.3
Baarlo

Huidige situatie

Anno 2016 is er sinds 2009 geen sprake meer van een melkveebedrijf, maar geleidelijk aan van activiteiten in verband met paarden en de stalling van paarden. In 2011 is het weidelandschap ten noorden van het erf omgevormd in een open natuurgebied. De relatie van het nieuwe bedrijf met dit natuurgebied is groot. De driehoek is inmiddels geheel ten dienste van de paarden ingericht. De afrastering bestaat uit hout. De meeste beplanting staat rond de boerderij, rond de twee buitenbakken en in zijn geheel langs de oude route van de Zomerdijk. De zuidoostzijde van de driehoek heeft geen beplanting. In het verleden is meegedaan aan het project 'streekeigen erf". De westelijke inrit wordt hoofdzakelijk gebruikt. Er wordt geparkeerd aan de noordzijde van de oude ligboxenstal, geheel onzichtbaar vanaf de openbare weg.

Wijzigingen

In verband met de aanvraag voor de bouw van twee extra stallen aan de noordzijde van de voormalige ligboxenstal en de overkapping van één van de buitenbakken wordt door de gemeente een kwaliteitsverbetering op het terrein gevraagd. De overkapping met name zal het beeld van het erf gaan wijzigen. De kap wordt iets groter dan die van de ligboxenstal, komt in dezelfde kaprichting als die stal en komt ten noorden van de scheiding tussen het voorhuis en het achterhuis van de boerderij. Het parkeren zal meer worden georganiseerd.

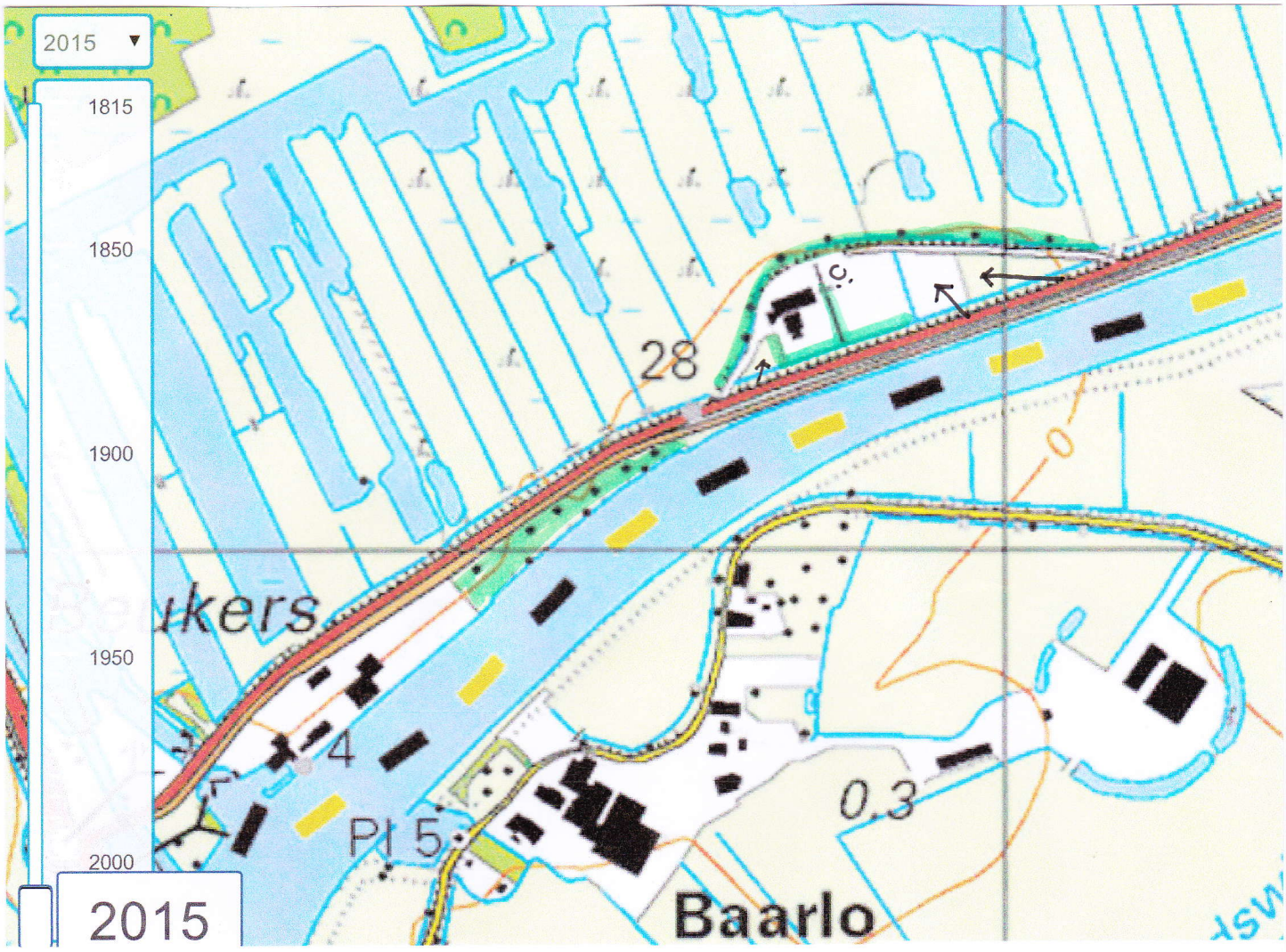

Landschappelijk inpassing

. In verband met de huidige openheid van de driehoek aan de zuidoostzijde zal de overkapping hier vooral vanaf de provinciale weg te zien zijn. Door langs de onbeplante zuidrand van de driehoek dichte beplanting toe te voegen wordt dit aanzicht aanmerkelijk minder. Door elzen te planten wordt de meeste dichtheid bereikt. De soort voelt zich hier thuis. Hiervoor wordt het huidige houten hek een meter naar het noorden verplaatst. De elzen (veren) worden op 1 meter van elkaar geplant. Op deze wijze wordt de gehele driehoek een groene oase aan de provinciale weg. De gerichtheid van het bedrijf op het noorden blijft mogelijk door zicht tussen en onder de bomen door die staan langs de voormalige Zomerdijk. Vanaf de provinciale weg blijft nog enig doorzicht behouden op de voorste buitenbak, tussen de stammen van de huidige bomen door. De toekomstig overkapte buitenbak is in verband met wind door een beukenhaag en vlinderstruiken reeds omgeven.
. De overkapping komt op de meest ideale plek, bijna centraal, in de nieuwe ruimte te staan. De verlichting in de kap schijnt recht naar beneden, zodat er minder lichtvervuiling zal ontstaan dan nu het geval is.
. Het parkeren speelt zich af aan de zuidzijde van de Zomerdijk, een zone tussen de ingang naar de boerderij tot en met het einde van de nieuwe overkapping. Hier bevinden zich dan 22 verharde parkeerplaatsen.
. De westelijke inrit blijft de hoofdinrit. De andere inrit wordt slechts zeer incidenteel gebruikt.

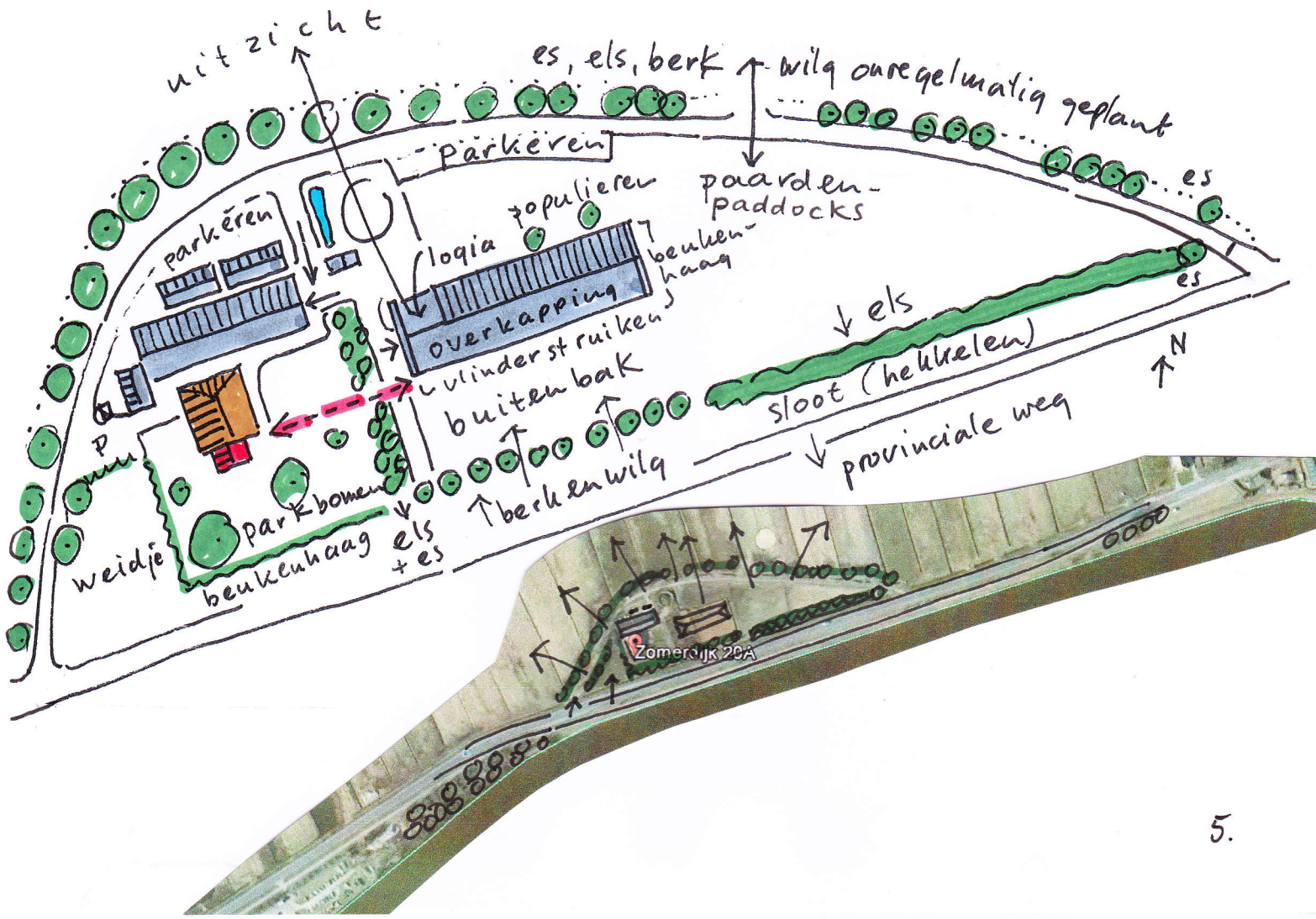

Beeldkwaliteitplan

. Als beeld voor de ***overkapping*** is gekozen voor een reeds gebouwde overkapping in Meppel. De foto's hiervan zijn bijgevoegd. Het gebouw heeft een geheel donker uiterlijk. De buitenmaat is circa 20 bij 45 meter. De kap bestaat uit een antraciete golfplaat met aan weerszijden twee rijen lichtdoorlatende platen. De constructie bestaat uit staal in zwart uitgevoerd. De vier benodigde wanden aan de onderzijde van de overkapping zijn ca. 1,5 meter hoog en bestaan uit gepotdekselde houten delen, ook in zwart uitgevoerd. De hoogte van deze wand wordt bepaald door de eis dat men er als volwassen persoon over heen kan kijken. Het windbreekgaas an vier zijden is antraciet. Aan de westzijde van de overkapping en tevens ingang van het gebouw, komt voor een klein deel een plafond met een logia op het noorden. De kopse kant van de overkapping blijft gesloten. Vanaf deze logia met dakterras is er uitzicht op het nabij gelegen natuurgebied.

. De ***twee buitenstallen*** met ieder vijf paardenboxen hebben een dak met golfplaat in de kleur antraciet en de wanden en deuren zijn van hout. Het hout wordt zwart geschilderd. Zo passen zij in kleur bij de nieuwe overkapping. De gesloten zijde met de boxen bevindt zich aan stalzijde en de open zijde is naar het noorden gericht. Een impressie van een zo'n nieuwe stal is bijgevoegd. De voormalige ligboxenstal is een laag model met hoge zijmuren en een flauwe dakhelling. Daar zullen deze twee stallen een aanvulling op zijn. Aan de buitenzijde van deze stallen komen twee lampen die voorzien zijn van een bewegingsmelder. Zo is er geen sprake van lichtvervuiling.

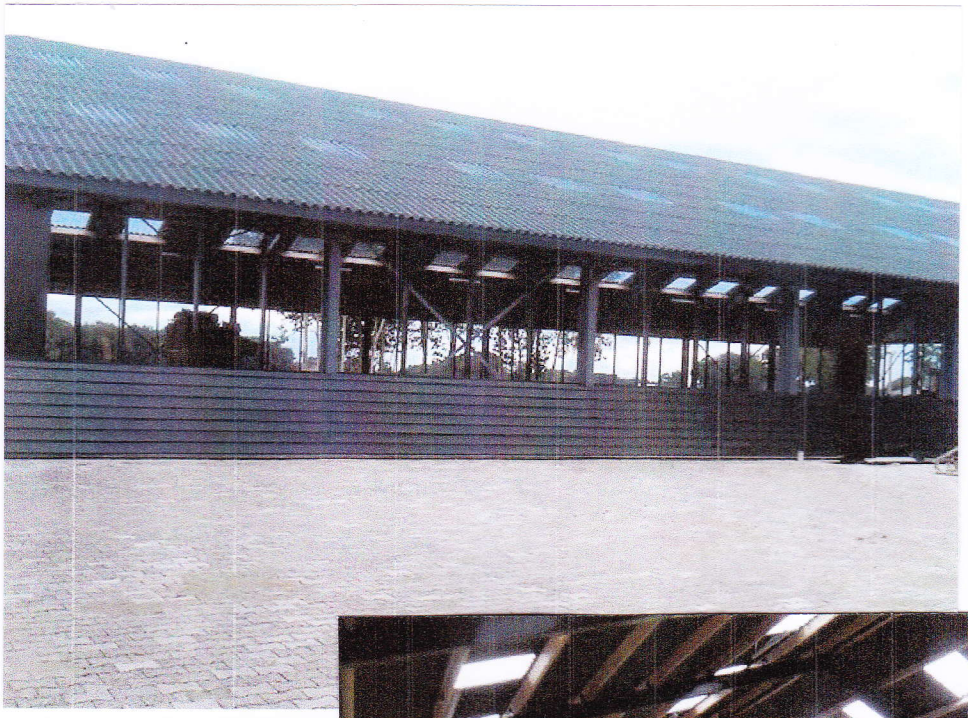

Impressie buitenstal texas Hoeve Beukers

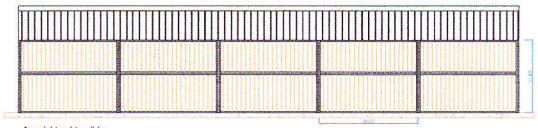

Aanzicht achterzijde

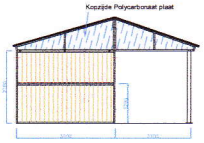

Aanzicht Linkerzijde

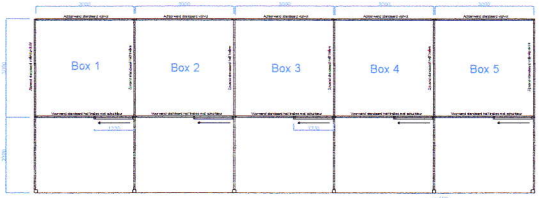

Plattegrond buitenstallen
5 stuks 3,0mtr x 3,0mtr

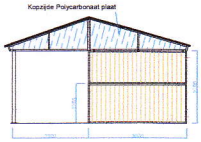

Aanzicht Rechterzijde

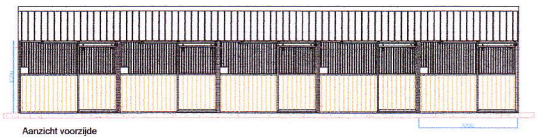

Aanzicht voorzijde

Renvooi
Golfplater dak kleur zwart
Hardhoutplanken Bongossi
Behandeling staalwerk thermisch verzinkt

Project:	Hoeve Beukers	Reference:	20112586
Scale:	1:54,4894		ISO A3 (841.00 x 1189.00 MM)
Client:	Hoeve Beukers Zomerdijk 20a 7946 LZ Wanneperveen	Date:	06-05-2015
		Status:	Opdracht
		Par:	Rudy
Geert & Henk Trading		Pour bon accord:	

Ashtrekdijk 30
9431 NN Hoogeveen
Tel. +31 (0)528-273656
Nederland
info: www.geert-enhenk.nl

M:\M. Acad Bestanden\Beukers - Wanneperveen\2. Control tekeningen\Buitenstal staalconstructie Texas versie 5 d d 25-04-2015.dwg

Einde bijlage: 7.7 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 2 Landschappelijke inpassing en beeldkwaliteitsplan

Terug naar het agendapunt

7.8 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 3 Natuurwaardenonderzoek (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Ecologische quickscan plannen Hoeve Beukers, Wanneperveen (Overijssel)

Opdrachtgever	Atensus BV, Meppel
Referentie	Biezenaar, P. 2016. Ecologische quickscan plannen Hoeve Beukers, Wanneperveen (Overijssel). A&W-notitie 2387. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
Projectcode	2387hbe V2
Status	Definitief
Datum	16 juni 2016
Projectleider	Roel Strijkstra
Autorisatie	Roel Strijkstra

Inhoud

1. Inleiding
2. Aanpak van de quick scan
3. Het plangebied
4. Beoordeling gebiedsbescherming
5. Beoordeling soortbescherming
6. Conclusies

Literatuur

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Suderwei 2
Postbus 32, 9269 ZR Feanwâlden
tel. 0511 – 474764, fax 0511 – 472740
email: info@altwym.nl
website: www.altwym.nl

1. Inleiding

In het kader van plannen tot gedeeltelijke herinrichting van het terrein van de Hoeve Beukers Altenburg & Wymenga gevraagd om ter voorbereiding van de daarbij horende werkzaamheden een ecologische quickscan uit te voeren. Het doel daarvan is om in kaart te brengen of deze ontwikkeling in conflict is met de wet- en regelgeving ten aanzien van natuur. De resultaten van dit onderzoek zijn opgenomen in deze notitie.
Het gaat bij de plannen om uitbreiding van bebouwing in het kader van de omzetting van het bestaande agrarisch bedrijf naar een gebruiksgerichte paardenhouderij met nevenactiviteiten.

2. Aanpak van de quickscan

Algemeen
In deze quickscan is de beoogde ingreep beoordeeld in het kader van de vigerende wet- en regelgeving ten aanzien van natuur. Dit betreft de Flora- en faunawet en de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (Ecologische Hoofdstructuur). Bij deze quickscan is bovendien rekening gehouden met eventuele effecten op gebieden die via provinciale en/of gemeentelijke regelgeving zijn beschermd, zoals aangewezen ganzenfoerageergebied en gebieden voor weidevogels. Indien van toepassing, worden aanbevelingen gedaan voor mitigatie en eventueel aanvullend onderzoek.

Aanpak van het onderzoek
Het onderzoek naar de aanwezigheid van relevante natuurwaarden is gebaseerd op bureaustudie en veldwerk. Voor de bureaustudie zijn recente bronnen geraadpleegd, namelijk verspreidingsatlassen, overzichtswerken, onderzoeksrapporten en websites over de aanwezigheid van beschermde gebieden en soorten in en nabij het plangebied. Deze bronnen staan in de Literatuurlijst (in de tekst van deze notitie zijn geen bronverwijzingen opgenomen). Het veldwerk is uitgevoerd op 3 maart 2015. Het plangebied is toen bezocht om te bepalen of het plangebied en de nabije omgeving daarvan geschikt zijn voor beschermde soorten.

De presentatie van de resultaten in deze rapportage is beknopt. Deze rapportage is voornamelijk gericht op het aangeven van mogelijke risico's en vervolgacties voor de planlocaties. Tevens geeft deze rapportage in voorkomende gevallen advies over te volgen werkwijzen vanuit zorgplicht of gedragscodes.

Altenburg & Wymenga presenteert in deze notitie de resultaten van de een onafhankelijk ecologisch onderzoek. Het onderzoek spreekt zich niet uit over de wenselijkheid van het onderhavige plan of een bepaalde ontwikkeling. Landschappelijke, archeologische of cultuurhistorische waarden komen niet aan de orde. Aan deze ecologische beoordeling kunnen geen rechten worden ontleend.

3. Het plangebied en de plannen

Het onderzoeksgebied is het perceel op het adres Zomerdijk 20A, 7946 LZ Wanneperveen en de ruimte daar direct omheen (figuren 1 en 2). Het plangebied betreft de locaties binnen dit perceel, waar de plannen worden verwezenlijkt (vergelijk figuur 2 en 3). Het gaat hier met name om de aanwezige paddock en locaties langs de zomerdijk waar parkeerplaatsen

worden voorzien. Het perceel ligt binnen het westelijke deel van een gebied dat langs de zuidzijde begrensd wordt door de Zomerdijk en aan de noordzijde door de smalle verharde weg die een lusvormige aftakking van de Zomerdijk vormt. De noordelijke berm van deze weg bestaat uit een onregelmatige rij bomen. De ruimtes tussen deze bomen zijn begroeid met (regelmatig gemaaid) gras. Langs de noordzijde van deze berm ligt een sloot van enige meters breed. Ten noorden daarvan liggen de open graslandpercelen van het Natura 2000-gebied 'De Wieden'.

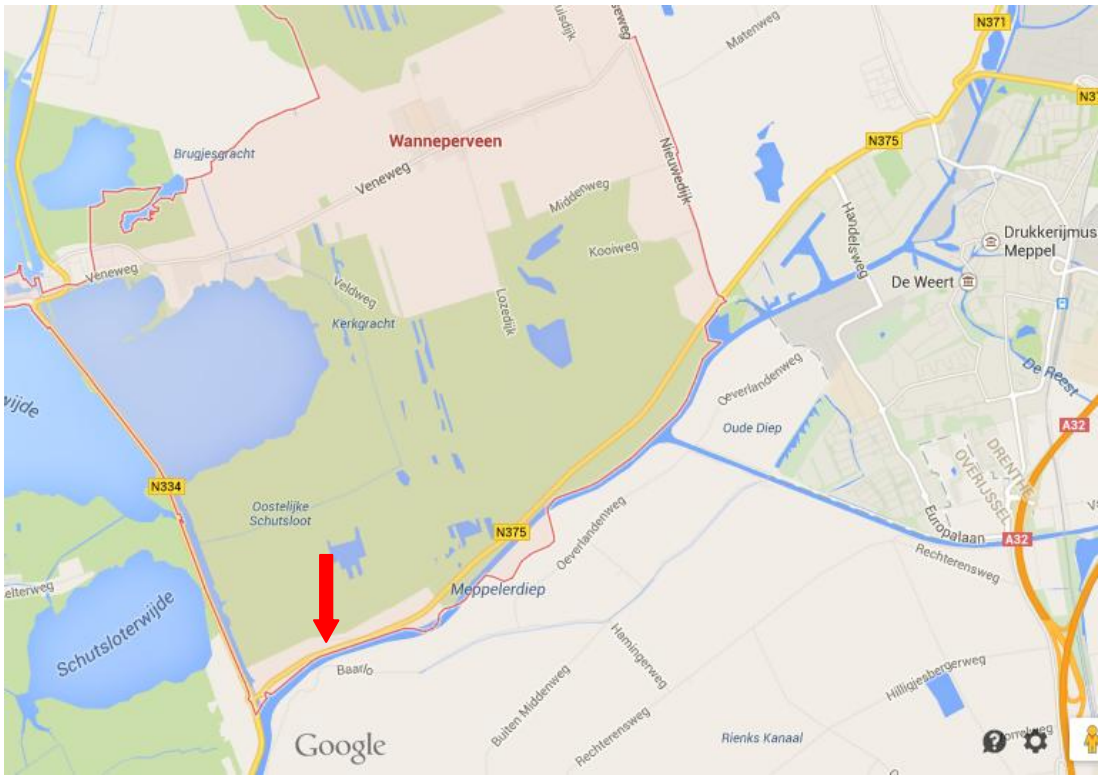

***Figuur 1**. De rode pijl geeft de globale ligging aan van Hoeve Beukers. Het plangebied ligt ten noorden van het Meppelerdiep en de N375 (Zomerdijk) en ten zuiden van het Natura 2000-gebied 'De Wieden'. (Bron: Google maps)*

Hoeve Beukers biedt op dit moment onderkomen aan pensionpaarden. De beoogde herinrichting van het terrein is erop gericht om de capaciteit van die huisvesting te vergroten. De uitbreiding zal bestaan uit de bouw van twee stallen nabij de huidige stallen, waardoor extra ruimte beschikbaar komt voor 10 paarden. De nieuwe stallen komen op een stuk gazon van ca. 20 x 10 m, dat direct naast een bestaande stal ligt (figuur 3). Het totaal aantal paardenboxen van deze manege komt dan op 45.
Behalve de bouw van twee stallen, wordt tevens een uitbreiding van de parkeermogelijkheden nabij de gebouwen en langs de zomerdijk beoogd. Daarvoor wordt onder meer een bestaande paddock verkleind. De nieuwe parkeerplaatsen zullen worden gerealiseerd door het aanbrengen van verharding bestaande uit een open bestrating (grasstenen) van enige vierkante meters per locatie. De bestaande paddock bestaat uit zand. De parkeerplaatsen kunnen daar op eenvoudige wijze worden gerealiseerd.

Figuur 2. *De huidige inrichting van het terrein van Hoeve Beukers langs de Zomerdijk/N375.*

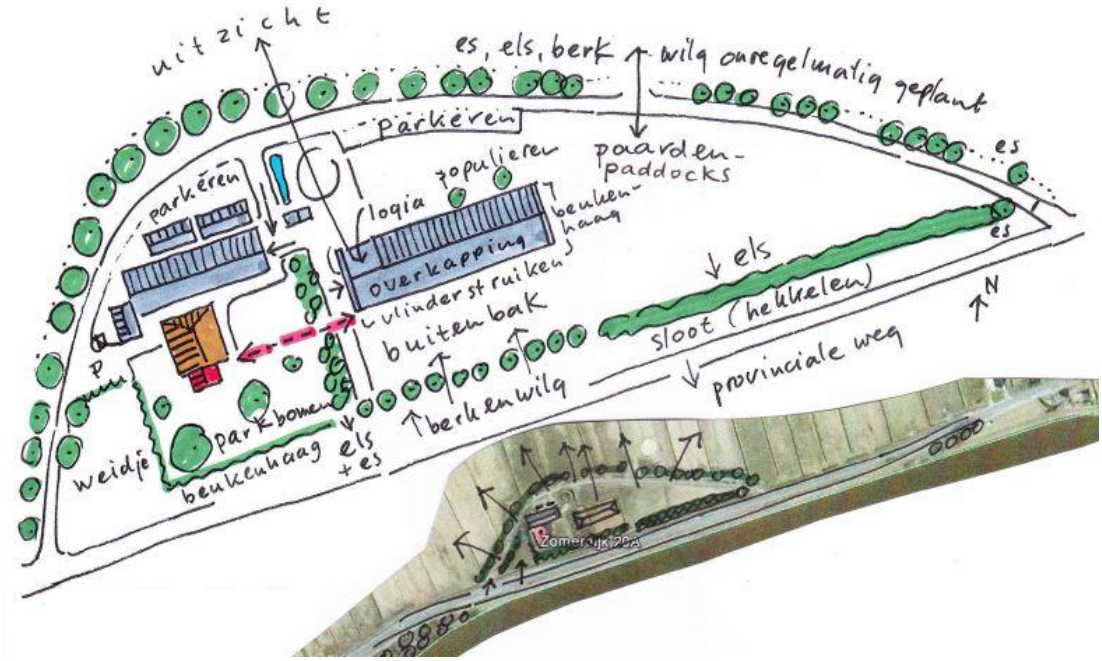

Figuur 3*. Impressie van de nieuwe inrichting van het plangebied.*

4. Gebiedsbescherming en beoordeling

In Nederland zijn de meeste natuurgebieden beschermd volgens de Natuurbeschermingswet en/of regels omtrent de Ecologische Hoofdstructuur. Daarnaast kunnen de natuurwaarden van gebieden zijn beschermd via verordeningen of het bestemmingsplan. In dit hoofdstuk zijn de uitbreidingsplannen getoetst aan de wet- en regelgeving ten aanzien van gebiedsbescherming.

Het onderzochte plangebied maakt geen deel uit van Natura 2000-gebied, het NNN of andere gebieden die zijn beschermd vanwege hun natuurwaarden (zoals aangewezen gebieden voor weidevogels en voor foeragerende ganzen en eenden).

4.1 Natura 2000-gebied – Natuurbeschermingswet

Alle (her)inrichtingsplannen moeten worden beoordeeld volgens de Natuurbeschermingswet. Het plangebied ligt dicht tegen het Natura 2000-gebied 'De Wieden' aan. De beoordeling volgens de Natuurbeschermingswet is gericht op eventuele effecten ten aanzien van de aangewezen natuurwaarden van het betreffende Natura 2000-gebied (figuur 3).
De beoordeling in het kader van de Natuurbeschermingswet valt buiten de scope van deze quick scan. Op 22 oktober 2015 is door Hoeve Beukers een Nbwetvergunning verkregen. De vergunning is aangevraagd in verband met de omzetting van het bestaande agrarisch bedrijf naar een gebruiksgerichte paardenhouderij met nevenactiviteiten. De verleende Nb-wetvergunning biedt ruimte aan maximale 45 paarden. De beoogde uitbreiding van de paardenboxen past binnen dit aantal.

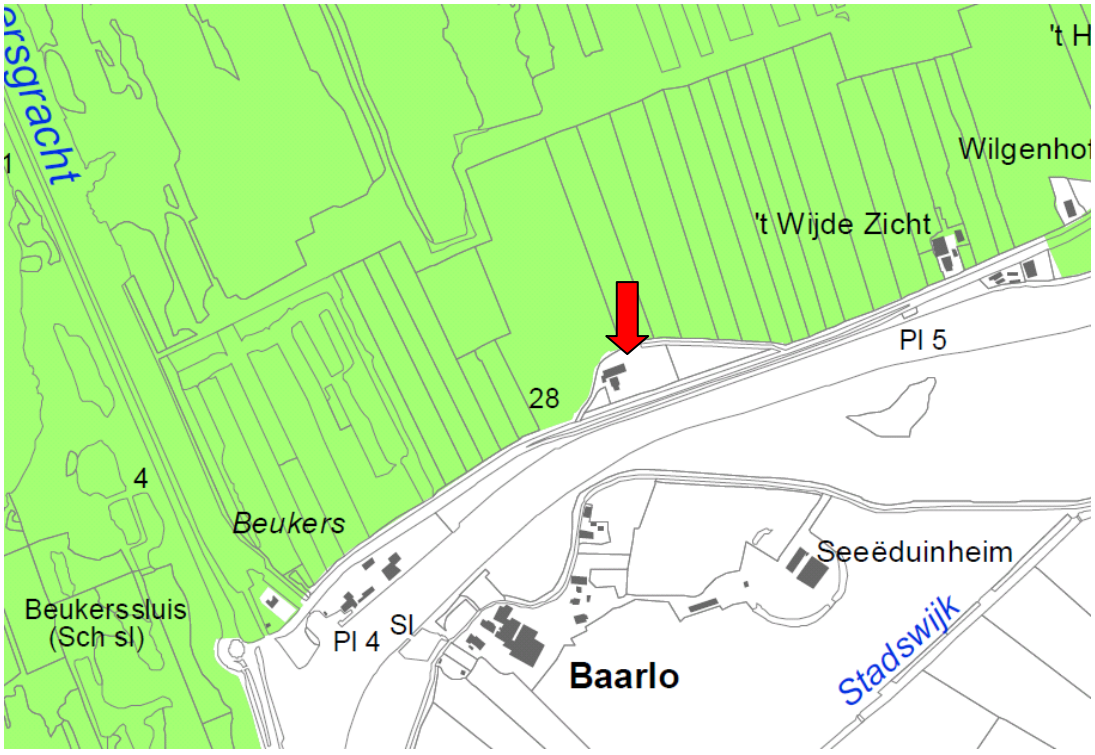

Figuur 3. De ligging van het plangebied (rode pijl) ten opzichte van het Natura 2000-gebied 'De Wieden', tevens NNN (groen, volgens website ministerie van EZ).

4.2 NNN

Het plangebied ligt nabij de begrenzing van het NNN. Deze betreffende grens van het NNN-gebied is dezelfde als die is vastgesteld voor het Natura 2000-gebied ‘De Wieden’ (paragraaf 4.1).

In de huidige situatie is sprake van enige beïnvloeding van het NNN-gebied door de activiteiten binnen het perceel. Deze invloed betreft geluid, licht, menselijke aanwezigheid en het gebruik van voertuigen voor zover deze effecten grensoverschrijdend zijn. Door de voorgenomen ontwikkeling kan sprake zijn van een toename van deze effecten. Door de aard en de beperkte omvang van de beoogde ontwikkeling is het echter te verwachten dat een toename van effecten dermate beperkt zal zijn, dat er geen sprake is van belangrijke wijzigingen in de mate waarop de huidige activiteiten invloed op het NNN-gebied hebben. Om die reden kan worden aangenomen dat door het voornemen de wezenlijke waarden van het NNN niet dusdanig in gevaar komen, dat daardoor een conflict ontstaat met de regelgeving ten aanzien van het NNN.

Om dezelfde redenen kan worden aangenomen dat het voornemen geen conflict veroorzaakt met de regelgeving ten aanzien van gebieden die zijn aangewezen voor weidevogels en foeragerende ganzen en eenden.

4.3 Samenvattend

Ten aanzien van gebiedsbescherming kan op basis van het bovenstaande het volgende worden geconcludeerd:

- Voor de beoogde realisatie van twee stallen en aanleg van parkeerplaatsen is een Nb-wetvergunning verleend.
- De beoogde realisatie van twee stallen en aanleg van parkeerplaatsen veroorzaakt geen conflict met de regelgeving ten aanzien van het NNN, weidevogels en/of foeragerende ganzen en eenden.

5. Soortbescherming en beoordeling

Soortbescherming is in Nederland vastgelegd in de Flora- en faunawet, waaraan drie lijsten met soorten en hun beschermingsregime zijn gekoppeld, namelijk licht, middelzwaar en zwaar beschermde soorten. Bovendien beschermt deze wet de vaste rust- en voortplantingsplaatsen van vogels. Hieronder is beschreven welke beschermde soorten mogelijk binnen of nabij het plangebied kunnen worden aangetroffen.

5.1 Niet relevante soortgroepen

Op basis van de literatuurstudie en het veldbezoek is geconcludeerd dat het onwaarschijnlijk of uitgesloten is dat in het plangebied wettelijk beschermde soorten uit de volgende soortgroepen voorkomen en/of worden beïnvloed door (de beoogde) werkzaamheden:

- planten
- ongewervelde diersoorten
- vissen
- middelzwaar en zwaar beschermde amfibieën
- reptielen

De redenen die aan deze conclusie ten grondslag liggen, zijn één of meer van de volgende:

- Het plangebied ligt niet binnen het verspreidingsgebied van deze soorten.

- Het plangebied en de directe omgeving daarvan vormen geen geschikt biotoop voor deze soorten.
- Uitstralende effecten van de ingreep reiken niet dermate ver buiten de begrenzing van het plangebied dat daardoor (mogelijke) leefgebied van deze soorten wordt beïnvloed.

De herinrichting veroorzaakt om deze redenen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van bovengenoemd soortgroepen.

5.2 Relevante soortgroepen

Licht beschermde amfibieën- en zoogdiersoorten
In het onderzochte gebied komt waarschijnlijk een aantal lichtbeschermde amfibieën- en zoogdiersoorten voor. De reden hiervoor is de aanwezigheid van geschikt biotoop. Het gaat hier om amfibieën als Bruine kikker en Gewone pad en zoogdieren als Veldmuis, Mol en Egel.

Bij lichtbeschermde amfibieën geldt bij ruimtelijke ontwikkeling een vrijstelling van enkele verboden in de Flora- en faunawet. Om die reden hoeft voor effecten op dergelijke soorten geen ontheffing volgens de Flora- en faunawet te worden aangevraagd.

Vogels
Het plangebied biedt mogelijkheden voor broedende vogels, maar alleen in de bomen en struiken langs de verharde weg waar parkeerplaatsen zijn gepland. Gezien de huidige verstoring is de kans daarop klein, maar de aanwezigheid van nesten van bijvoorbeeld Merel, Roodborst en Winterkoning is niet geheel uit te sluiten.

Bij werkzaamheden moet volgens de Flora- en faunawet rekening worden gehouden met het broedseizoen van vogels. De Flora- en faunawet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is, dat verstoord kan worden. Verstoring van broedgevallen is niet toegestaan vanuit de Flora- en faunawet en hiervoor wordt in principe ook geen ontheffing verleend.

Er zijn verschillende mogelijkheden om overtreding van de Flora- en faunawet ten aanzien van broedende vogels te voorkomen. Werkzaamheden buiten het broedseizoen uitvoeren is een afdoende optie. Eventueel kunnen verstorende werkzaamheden voor aanvang van het broedseizoen worden gestart, zodat broedpogingen in het werkgebied achterwege blijven door de verstoring die daarvan uitgaat. Mochten er toch vogels tot broeden komen en worden verstoord door de werkzaamheden, dan ontstaat een conflict met de Flora- en faunawet en moeten de werkzaamheden worden gestaakt tot na de broedperiode. Dit kan worden voorkomen door geen geschikte plaatsen voor nesten te laten ontstaan tijdens de werkzaamheden, door bijvoorbeeld in het broedseizoen kap- en snoeihout niet dagenlang te laten liggen.

Jaarrond beschermde nestplaatsen
Buiten het broedseizoen vallen de meeste nestplaatsen niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet, maar een aantal vogelsoorten (zoals roofvogels, Roek en Huismus) maakt gedurende het gehele jaar gebruik van de nestplaats of keert jaarlijks terug op dezelfde plaats. Hun nesten en de functionele leefomgeving daarvan worden daarom het gehele jaar beschermd. Vanaf 26 augustus 2009 geldt een aangepaste lijst van soorten met jaarrond beschermde nestplaatsen, die indicatief is.

Uit het veldonderzoek is gebleken dat Huismus nestplaatsen binnen het perceel gebruikt, maar deze komen niet in gevaar door de beoogde bebouwing. Binnen en nabij het plangebied zijn geen (mogelijkheden voor) overige vogelsoorten aanwezig waarvan de nestplaats jaarrond is beschermd. De uitvoering van de plannen veroorzaakt bovendien geen negatieve effecten op de functionaliteit van mogelijk in de omgeving aanwezige jaarrond beschermde nestplaatsen.

Samenvattend
De beoogde ingrepen veroorzaken geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van broedvogels, mits broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten niet worden verstoord.

Middelzwaar en zwaar beschermde zoogdiersoorten
Binnen en nabij het plangebied kunnen de middelzwaar beschermde Steenmarter en zwaar beschermde vleermuissoorten voorkomen. Er worden hier geen overige middelzwaar en zwaar beschermde zoogdiersoorten verwacht, omdat de aanwezige biotopen onvoldoende aansluiten aan de habitateisen van dergelijke soorten.

Steenmarter
Deze soort komt mogelijk in de omgeving van de manege voor. Binnen en nabij het plangebied zijn echter geen verblijfplaatsen van Steenmarter aangetroffen. Het is mogelijk dat het onderzoeksgebied deel uitmaakt van het foerageergebied van deze soort. De beoogde uitbreidingsplannen veroorzaken echter geen wezenlijke aantasting van het huidige foerageergebied, waardoor deze plannen geen conflict veroorzaken met de Flora- en faunawet ten aanzien van eventueel aanwezige Steenmarters.

Vleermuizen
In de omgeving van het plangebied komen verscheidene vleermuissoorten voor. Het is niet geheel uit te sluiten dat in gebouwen van Hoeve Beukers verblijfplaatsen aanwezig zijn van bijvoorbeeld Gewone en Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger. De bomen binnen en nabij het plangebied zijn echter niet geschikt als verblijfplaatsen, omdat deze geen holtes in de stam of de takken bevatten.

Door de beoogde ontwikkeling van de manege worden geen gebouwen afgebroken. De beoogde stallen komen niet dicht bij een gebouw te staan dat geschikt is voor vleermuizen. Om deze redenen veroorzaken de uitbreidingsplannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van verblijfplaatsen van vleermuizen.

Het is niet te verwachten dat de plannen een wezenlijke invloed zullen hebben op de huidige kwaliteit en omvang van foerageergebied van vleermuizen. Bovendien blijven lijnvormige landschapselementen is stand, waardoor eventueel aanwezige vliegroutes van vleermuizen behouden blijven. Om deze redenen veroorzaken de plannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van foerageergebied en vliegroutes van vleermuizen.

6. Conclusies

Op basis van de voorgaande hoofdstukken zijn hieronder de conclusies samengevat.

Gebiedsbescherming
- De beoogde ontwikkeling is vergund in het kader van de Natuurbeschermingswet
- De beoogde ontwikkeling van Hoeve Beukers veroorzaakt geen conflict met de regelgeving ten aanzien van gebieden die vallen onder regelgeving ten aanzien van het NNN, weidevogels en/of foeragerende ganzen en eenden.

Soortbescherming
- De beoogde ingrepen veroorzaken geen conflict met de Flora- en faunawet, mits voorkomen wordt dat broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten worden verstoord. In paragraaf 5.2 is beschreven hoe kan worden gehandeld om een dergelijke verstoring te voorkomen.

Literatuur

Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhof, De Vlinderstichting, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea. Papilionoidea. Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey Nederland.

Bouwman, J.H., V.J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. de Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat 2008. Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. Brachytron, jaargang 11(2), augustus 2008. Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Heteren.

Bruyne, R. de 2004. Nauwe korfslak Vertigo angustior Jeffreys 1830, gebaseerd op gegevens tot het jaar 2002. EIS Nederland, www.naturalis.nl/eis.

Delft, J.J.C.W. van, A. de Bruin & P. Frigge 2014. Waarnemingenoverzicht 2013. Bijlage bij RAVON 55, jaargang 16 nummer 4. RAVON, Nijmegen.

Douma, M., C.P.M. Zoon & A.D. Bode, 2011. De Zoogdieren van Overijssel, leefwijze en verspreiding in de periode 1970 t/m 2010. Uitgeverij Profiel, Bedum.

EIS-Nederland, De Vlinderstichting & Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2007. Waarnemingenverslag dagvlinders, libellen en sprinkhanen. EIS-Nederland, Leiden / De Vlinderstichting, Wageningen / Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Assen.

Kalkman, V.J. 2004. Zeggekorfslak Vertigo moulinsiana (Dupuy, 1849). – EIS - Nederland, www.naturalis.nl/eis

Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata. – Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.

Provincie Overijssel 2014. Natura 2000 Gebiedsanalyse voor de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) De Wieden en Weerribben.

Einde bijlage: 7.8 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 3 Natuurwaardenonderzoek

Terug naar het agendapunt

7.9 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 4 Nbw-vergunning (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
Fax 038 425 48 88
overijssel.nl
postbus@overijssel.nl

KvK 51048329
IBAN NL45RABO0397341121

Hoeve Beukers
de heer R. Stanneveld
Zomerdijk 20 A
7946 LZ WANNEPERVEEN

Inlichtingen bij
Nicole Schuurmans
tel 038 499 84 36
N.Schuurmans@overijssel.nl

Zaaknummer
Z-HZ_NB-2015-005211
3223747

Onderwerp: Natuurbeschermingswet 1998; aanvraag vergunning

Datum
21.10.2015
Kenmerk
2015/0324541
Pagina
1
Uw brief

Uw kenmerk

Zaaknummer
Z-HZ_NB-2015-005211
3223747

Geachte heer Stanneveld,

U heeft een aanvraag om een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (verder Nbwet) bij ons ingediend. Deze hebben wij op 29 juni 2015[1] ontvangen. De aanvraag betreft in werking hebben van een paardenhouderij op de locatie Zomerdijk 20a te Wannerperveen In deze brief geven wij onze beslissing weer.

Besluit

Wij verlenen u een vergunning[2] voor het houden van 45 paarden (K 1.100) op de locatie Zomerdijk 20a te Wannerperveen. De motivering hiervoor is in bijlage 1 weergegeven.

Het volgende stuk maakt onderdeel uit van de vergunning:
- technische tekening 'Uitbreiding Hoeve Beukers', SO051, getekend 25 maart 2015,
- technische tekening 'Hoeve Beukers, 20112566, getekend 6 mei 2015.

De vergunning wordt verleend voor onbepaalde tijd.

Wij verbinden aan deze vergunning de volgende voorschriften:

1. Het bedrijf moet in werking zijn in overeenstemming met onderstaande tabel:

Aangevraagde diersoorten en stalsystemen:

Stalnr	Diersoort	Aantal dieren	Rav-code
Grote stal	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	21	K 1.100
Achterhuis	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	8	K 1.100
Kleine stalling	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	6	K 1.100
Nieuw	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	10	K 1.100

[1] EDO-kenmerk 2015/0194548
[2] Op basis van art. 19d

Bijlagen

Datum verzending

Stalnr	Diersoort	Aantal dieren	Rav-code
stalling			

Leges
U bent voor het in behandeling nemen van uw aanvraag leges verschuldigd[3]. De verschuldigde leges voor dit besluit bedragen €2.069,00.

Voor betaling van dit bedrag ontvangt u een factuur. Op deze factuur staat tevens vermeld hoe u eventueel bezwaar kunt aantekenen tegen de hoogte van het legesbedrag en de gehanteerde grondslagen.

Tot slot
Heeft u nog vragen naar aanleiding van deze beslissing, dan kunt u bellen met Nicole Schuurmans op telefoonnummer 038 499 8436.

Afschriften
Een afschrift van dit besluit wordt verzonden aan Burgemeester en Wethouders van Steenwijkerland en de provincie en het ministerie van Economische Zaken.

Met vriendelijke groet,
namens Gedeputeerde Staten van Overijssel,

Lars Wuijster,
teamleider Vergunningverlening

Datum
21.10.2015
Kenmerk
2015/0324541
Pagina
2
Uw brief
Uw kenmerk

Bijlagen:
Bijlage 1 **Overwegingen bij het besluit**
Bijlage 3 **Effecten beoordeling Natura 2000-gebied 'De Wieden'**

[3] Belastingverordening Overijssel

Niet mee eens?
Als u het niet eens bent met dit besluit kunt u binnen zes weken na de datum van verzending van dit besluit bezwaar maken bij Gedeputeerde Staten van Overijssel. Hoe u dat moet doen kunt u hieronder lezen.

Rechtsmiddel
Binnen zes weken, ingaand op de dag na de datum van verzending van dit besluit, kan een belanghebbende een bezwaarschrift indienen bij Gedeputeerde Staten van Overijssel, team Juridische Zaken, postbus 10078, 8000 GB Zwolle (telefoon 038 – 499 93 05).
Het bezwaarschrift dient te worden ondertekend en bevat in ieder geval:
a. de naam en het adres van de indiener;
b. de dagtekening;
c. een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht;
d. de gronden van het bezwaar.

U kunt het bezwaarschrift ook per elektronisch formulier verzenden. Dit formulier kunt u vinden op www.overijssel.nl/loket/bezwaar-klachten

Voor de behandeling van een bezwaarschrift bij de provincie Overijssel is geen griffierecht verschuldigd.
Voor inlichtingen over de bezwaarprocedure kunt u zich wenden tot de provinciaal medewerker die bij het besluit is vermeld.

Indien spoed dat vereist is het mogelijk een voorlopige voorziening te vragen bij de Voorzitter van de Afdeling Bestuursrechtspraak. In dat geval is griffierecht verschuldigd. Voorwaarde is dat u een bezwaarschrift heeft ingediend.

Overwegingen bij het besluit **Bijlage 1**

Deze vergunning bestaat uit het besluit en de overwegingen. In deze bijlage zijn de overwegingen opgenomen. Het besluit en de overwegingen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.
De overwegingen zijn als volgt opgebouwd:

A WEERGAVE VAN DE FEITEN

A1 Vergunningaanvraag

A1.1 Projectomschrijving
A1.2 Periode
A1.3 Onderliggende documenten
A1.4 Aanvullende gegevens
A1.5 Aanvraag en Natura 2000
A1.6 Overgangsrecht

A2 Bevoegdheid

A2.1 Gedeputeerde Staten van Overijssel bevoegd

A3 Procedure

A3.1 Overeenstemming andere provincie
A3.2 Relevante overige besluiten

A4 Vergunningplicht

B TOETSING

B1 Inhoudelijke beoordeling

B1.1 Vaststellen effecten op Natura 2000-gebieden
B1.2 Beoordeling overige effecten
B1.3 Toets aan artikel 19e
B1.4 Eindconclusie toetsing

B2 Zienswijzen

B2.1 Bespreking van ingediende zienswijzen

C SLOTCONCLUSIE

A WEERGAVE VAN DE FEITEN

A1 Vergunningaanvraag

A1.1 Projectomschrijving

U vraagt een vergunning aan voor het houden van 45 paarden (K1.100) op de locatie Zomerdijk 20a te Wanneperveen. De stal 'Nieuwe stalling' wordt gerealiseerd door nieuwbouw. Voor de stallen wordt gebruik gemaakt van natuurlijke ventilatie.

Een overzicht van het aangevraagde veebestand is in tabel 1 weergegeven.

Tabel 1: aangevraagde situatie

Stalnr	Diersoort	Aantal dieren	Ravcode	Emissie-factor kg NH_3/jr	Emissie in kg NH_3/jr
Grote stal	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	21	K 1.100	5,0	105,0
Achterhuis	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	8	K 1.100	5,0	40,0
Kleine stalling	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	6	K 1.100	5,0	30,0
Nieuw stalling	Volwassen paarden 3 jaar en ouder	10	K 1.100	5,0	50,0
Totaal					**225,0**

A1.2 Periode

De vergunning wordt aangevraagd voor onbepaalde tijd.

A1.3 Onderliggende documenten

Voor de beoordeling van de aanvraag zijn de volgende documenten toegezonden:

- projectomschrijving (inclusief uitgangssituatie);
- aanvraagformulier vergunning Natuurbeschermingswet 1998;
- depositieoverzicht;
- overzicht ligging bedrijf en omgeving;
- toelichting ammoniak;
- gebouwkenmerken vergund en aangevraagd;
- kaarten Natura 2000-gebieden inclusief gebruikte coördinaten;
- Hinderwetvergunning d.d. 15 juli 1987;
- milieutekeningen aanvraag Natuurbeschermingswetvergunning;
- AAgro-Stacksberekening op basis milieuvergunde situatie d.d. 15 juli 1987;
- AAgro-Stacksberekening gewenste situatie;
- machtiging;
- Ecologische quickscan uitbreidingsplan manege , Hoeve Beukers, Wanneperveen, d.d. 1 juni 2015;
- Brief behorende bij ecologische quickscan, NW-KA 2015.09, d.d. 29 juni 2015.

A1.4 Aanvullende gegevens

Op 8 juli 2015 zijn aanvullende gegevens gevraagd. Deze gegevens zijn op 20 augustus 2015,

3 september 2015 en 13 oktober 2015 ontvangen en ingeboekt onder nummers 2015/0202043, 2015/0258664 en 2015/0272508.

De volgende aanvullende gegevens zijn ontvangen:
- AAgro-Stacksberekening op basis milieuvergunde situatie d.d. 15 juli 1987;
- Melding Activiteitbesluit, d.d. 13 oktober 2015, bedrijf Zomerdijk 20a Wanneperveen saldeert met het bedrijf V.O.F. Spiker, Klaas Kloosterweg 41 te Staphorst;
- Plattegrondtekening behorende Melding Acitiviteitebesluit, d.d. 13 oktober 2015;
- Koopovereenkomst, d.d. 9 oktober 2015;
- Vergunningenoverzicht.

A1.5 De aanvraag en het Natura 2000-gebied

Uw bedrijf heeft door de uitstoot van ammoniak invloed op verschillende Natura 2000-gebieden, waarvan het Natura 2000-gebied 'De Wieden' het dichtst bij uw bedrijf ligt (15 m). Er is sprake van externe werking door de aard van het bedrijf en de effecten die kunnen optreden. Voor de beoordeling of een vergunning kan worden afgegeven zijn de aanwijzingsbesluiten van deze gebieden relevant.

A1.6 Overgangsrecht

De Natuurbeschermingswet 1998 is op 1 juli 2015 gewijzigd. Deze wijziging heeft vooral betrekking op aanvragen, waarbij er sprake is van stikstofdepositie met effecten op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.
Uw aanvraag is voor de inwerkingtreding van deze wetwijziging ingediend. Onder voorwaarden kan uw aanvraag onder het overgangsrecht vallen, zoals deze is weergegeven in de gewijzigde wet (art. 67a).

Wij hebben uw aanvraag getoetst aan de voorwaarden, zoals opgenomen in de gewijzigde wet. Uw aanvraag voldoet aan deze voorwaarden. Hierdoor zijn de nieuwe artikelen, die betrekking hebben op het toedelen en registreren van ontwikkelruimte, niet van toepassing (art. 19km, 19kn en 19ko).
Op basis van het overgangsrecht kunnen we de aanvraag verder afhandelen in overeenstemming met de wettelijke regels die voor 1 juli 2015 geldend waren.

A2 Bevoegdheid

In de gewijzigde Nbwet is vastgelegd dat er altijd sprake is van één bevoegd gezag (art. 2, lid 6). De depositie die uw activiteit veroorzaakt is op ons grondgebied het hoogste. In overeenstemming met de wet zijn wij bevoegd om te besluiten op uw aanvraag (art. 2a, lid 2). Bij ons besluit nemen we tevens de gevolgen voor Natura 2000-gebieden mee die buiten onze provinciegrens liggen.

A3 Procedure

De vergunningprocedure is uitgevoerd in overeenstemming met hoofdstuk VIII van de Nbwet en de relevante artikelen van de Algemene wet bestuursrecht.

A3.1 Overeenstemming andere provincie

Voor de delen van het gebied 'De Wieden' die in de provincie Flevoland liggen is geen instemming van die provincie noodzakelijk omdat deze gebiedsdelen niet gevoelig zijn voor stikstofdepositie.

A3.2 Relevante overige besluiten

Wij wijzen u erop, dat voor de door u te verrichten activiteit, voor zover ons bekend, ook de navolgende op aanvraag te nemen besluiten nodig zijn:

Naam wet en van toepassing zijnde artikel	Bevoegd bestuursorgaan en adres
Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, artikel 2.1	Gemeente Steenwijkerland, Postbus 162 8330 AD Steenwijk
Flora- en faunawet, artikel 75	Website van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, contactadres: Postbus 93144, 2509 AC Den Haag

A4 Vergunningplicht

Op basis van de aanvraag en de daarbij behorende bijlagen en tekeningen hebben we beoordeeld of de aangevraagde bedrijfsveranderingen de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied en/of beschermd natuurmonument kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor een gebied is aangewezen. Wij hebben geconstateerd dat de activiteit negatieve effecten heeft op habitats in Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor stikstof. De activiteit leidt mogelijk tot een verslechtering van de kwaliteit van de natuurlijke habitats. Significant negatieve effecten zijn op voorhand niet uit te sluiten.

Er is geen sprake van een project of handeling conform een vastgesteld beheerplan. Door de kans op significant negatieve effecten is er geen sprake van bestaand gebruik (art. 1 Nbwet).

Daarmee is deze activiteit vergunningplichtig in het kader van art. 19d Nbwet. Uit de nadere afweging moet voor het voorliggende project blijken of een vergunning kan worden afgegeven.

B TOETSING

B1 Inhoudelijke beoordeling

B1.1 Vaststellen effecten op Natura 2000-gebieden

De aangevraagde activiteiten hebben door stikstofemissie een (mogelijke) negatieve invloed op de aanwezige habitattypen en/of soorten in omliggende Natura 2000-gebieden voor wat betreft de factoren verzuring en vermesting.

Op basis van de ministeriele regeling[4] is het gebruik van AERIUS Calculator een verplicht rekenmodel voor het vaststellen van effecten op Natura 2000-gebieden door stikstofdepositie. In deze regeling is echter opgenomen dat deze verplichting niet geldt voor besluiten die onder het overgangsrecht vallen (art. 9, lid 2).
In onze beoordeling zijn de resultaten van het rekenmodel AAgro-Stacks leidend.

[4] Artikel 2, lid 1, Regeling programmatische aanpak stikstof

Toets aan artikel 19f
Rondom uw bedrijf bevinden zich meerdere voor stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden. Aangezien uw bedrijf stikstof uitstoot en de achtergronddepositie van stikstof hoger is dan de kritische depositiewaarden van de betrokken gebieden zijn significant negatieve effecten op voorhand niet uit te sluiten. In overeenstemming met art. 19f is een passende beoordeling dan aan de orde.

Uit jurisprudentie[5] blijkt dat er uitzonderingen zijn voor die gevallen, waarbij de stikstofdepositie niet toeneemt ten opzichte van de milieuvergunde situatie op het tijdstip van aanwijzing[6] van een beschermd gebied. In die situatie is een passende beoordeling niet noodzakelijk. Recente jurisprudentie[7] heeft verder duidelijk gemaakt dat er continuiteit in de bedrijfsvoering moet zitten vanaf de aanwijsdatum van de relevante Natura 2000-gebieden tot vandaag de dag. Dat wil zeggen dat het bedrijf feitelijk nog aanwezig is en nog over een geldende milieuvergunning beschikt. Ook is duidelijk geworden dat alleen op basis van de laagste milieuvergunde situatie vanaf de relevante aanwijsdata tot nu sprake is van 'ammoniakrechten'. Dat geldt alleen als een bedrijf niet over een vergunning op basis van de Nbwet beschikt.

Bij de referentiedatum geldt voor alle Habitatrichtlijngebieden in Overijssel de datum van 7 december 2004. De aanwijzingen als Vogelrichtlijngebied zijn in Overijssel van eerdere datum. In overeenstemming met de uitspraak van de Raad van State van 7 september 2011[8] geldt voor gebieden die voor 10 juni 1994[9] zijn aangewezen deze datum als toetsingsmoment. Aangezien het om verschillende referentiedata gaat moeten we in de beoordeling de verschillende stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden betrekken binnen de invloedsfeer van de bedrijfsactiviteit.

Uw bedrijf heeft, naast de invloed op Habitatrichtlijngebieden, tevens invloed op één of meerdere Vogelrichtlijngebieden, te weten 'Weerribben' en 'De Wieden'. Het gebied 'De Wieden' is op 24 maart 2000 door het toenmalige ministerie (nu ministerie van EZ) aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Het gebied 'Weerribben' is voor 10 juni 1994 door het toenmalige ministerie (nu ministerie van EZ) aangewezen als Vogelrichtlijngebied.

Wij hebben vastgesteld dat het bedrijf al voor de relevante referentiedata beschikte over een milieuvergunning. Daarvan is de milieuvergunde situatie van 15 juli 1987 (kenmerk W 44) de kleinste milieuvergunde situatie. Uit de geraadpleegde bronnen met recente informatie[10] blijkt tevens dat het bedrijf feitelijk nog aanwezig is.

In tabel 2 is de milieuvergunde situatie weergegeven ten tijde van de aanwijzing van gebieden. Deze milieuvergunde situatie is tevens de vergunning met de laagste ammoniakemissie.

---

5 ABRvS 31 maart 2010, zaaknummer 200903784/1
6 Voor speciale beschermingszones in de zin van de Vogelrichtlijn, die zijn aangewezen voor afloop van de omzettingstermijn van de Habitatrichtlijn gelden de bepalingen van artikel 6, tweede, derde en vierde lid, van de Habitatrichtlijn vanaf 10 juni 1994
7 ABRvS 13 november 2013, zaaknummers 201303243/1/R2 en 201303324/1/R2 en 201303514/1/R2 en 201303816/1/R2; Uitspraak 201211640/1/R2
8 ABRvS zaaknummer 201003301/1
9 In Overijssel betreft dit Weerribben en Engbertsdijksvenen
10 luchtfoto in Globespotter

Tabel 2: Milieuvergunde situatie met de laagste ammoniakemissie

Stalnr	Diersoort	Aantal dieren	Ravcode	Emissie-factor kg NH_3/jr	Emissie in kg NH_3/jr
Grote stal	Melk- en kalfkoeien ouder dan 2 jaar	48	A 1.100	13,0	624,0
	Vrouwelijk jongvee tot 2 jaar	6	A 3.100	4,4	26,4
Achterhuis	Vrouwelijk jongvee tot 2 jaar	12	A 3.100	4,4	52,8
Kleinveestal	Vrouwelijk jongvee tot 2 jaar	15	A 3.100	4,4	66,0
totaal					**769,2**

Om te beoordelen of de depositie in de nieuwe situatie op Vogelrichtlijngebieden dan wel Habitatrichtlijngebieden toe neemt ten opzichte van de referentiedata is een berekening uitgevoerd. De resultaten van deze berekening zijn in tabel 3 weergegeven.

Tabel 3: N-depositie van het bedrijf in mol/ha/jr

Grens Vogelrichtlijn- en/of habitattypen in Habitatrichtlijngebied	Coördinaten grens VR-gebied en/of habitattypen		N-depositie	
	X	Y	15 juli 1987	gewenst
'De Wieden'				
H3150	203492	520460	11,21	3,37
H6430 A	203707	520623	11,64	3,48
H6410	203737	520732	8,95	2,67
H4010 B	203723	520761	9,84	2,92
H7140 B	203886	520705	13,52	4,01
H3150	203899	520687	14,80	4,39
H91D0	204174	520789	9,10	2,69
H7140 B	203152	520430	4,05	1,21
H6430 A	203200	520309	3,55	1,06
H6430 A	202997	520164	2,48	0,74
H91D0	202873	519947	2,31	0,69
H7140 B	202952	519717	2,65	0,78
H6430 A	202984	51552	2,14	0,63
H91D0	203051	519420	2,00	0,59
'Oldematen'				
H7140 B	204146	518308	0,79	0,23
H6410	203567	516892	0,37	0,11
H6230	205844	515126	0,16	0,05
H7140 A	204771	514692	0,16	0,05
'Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht'				
H6510 B	202198	515643	0,21	0,06
H6410	202924	513881	0,14	0,04
H6430 B	203908	510784	0,08	0,02
H3150	204163	510027	0,07	0,02
'Weerribben'				
H91D0	195600	528615	0,08	0,02
H7140 B	194385	528771	0,07	0,02

H6410	193052	529486	0,06	0,02
H3150	196977	531998	0,05	0,02
'Vecht en Beneden-Regge'				
H6120	226187	503860	0,02	0,00
H6430 A	226437	509993	0,02	0,00
H3150	226586	504029	0,02	0,00
H9120	225862	503356	0,02	0,00
H91E0C	226309	503449	0,02	0,00

Uit de depositieberekeningen blijkt dat er geen sprake is van een verslechtering van de kwaliteit van Natura 2000-gebieden ten opzichte van de relevante referentiedata.

Conclusie
Uit vorenstaande gegevens blijkt dat de stikstofdepositie in de aangevraagde situatie gelijk of lager is dan ten tijde van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied c.q. de plaatsing van een Habitatrichtlijngebied op de lijst van gebieden van communautair belang. Hierdoor kunnen wij vergunning verlenen zonder de noodzaak van een passende beoordeling.

B1.2 vaststellen overige effecten

Uw bedrijf bevindt zich op minder dan 15 m afstand van het Natura 2000-gebied ' De Wieden'. Hierdoor zijn, naast de effecten van stikstofdepositie, andere effecten niet uit te sluiten. Uw bedrijfsactiviteiten zijn getoetst aan overige effecten (naast stikstofdepositie) op de instandhoudingsdoelen van de kwalificerende vogelsoorten, habitatsoorten en habitattypen van dit Natura 2000-gebied. De betreffende instandhoudingsdoelen zijn weergegeven in bijlage 2.

Uit de aard van uw bedrijf in combinatie van de omschrijving van de voorgenomen activiteiten en de toetsing daaraan blijkt dat op een beperkt aantal doelstellingen van de betrokken gebieden effecten te verwachten zijn. Voor zover effecten van de activiteiten van het bedrijf niet eerder in beeld zijn gebracht nemen we in onze beoordeling de wijzigingen mee ten opzichte van de referentiedata van dit gebied (24 maart 2000 en 7 december 2004). In tabel 4 is weergegeven welke effecten kunnen optreden.
Eventueel hier nog nader toelichten waarom effecten wel in de gebruiksfase optreden, maar niet in de aanlegfase

Tabel 4 potentiële effecten

Mogelijk effect	**Aanlegfase**	**gebruiksfase**
Vermindering oppervlakte leefgebied	X	X
Verstoring door geluid	X	X
Optische verstoring	X	X
Verstoring door licht	X	X
Verzuring door stikstof uit de lucht	X	X
Vermesting door stikstof uit de lucht	X	X

Ten aanzien van de locatie is op ongeveer 400 meter het dichtstbijzijnde aangewezen habitattype H6430 'Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones'. Dit habitattype wordt niet beschouwd als een stikstofgevoelig habitattype.

De effecten in bovenstaande tabel hebben niet op alle betrokken vogelsoorten, dier- en plantensoorten en plantengemeenschappen (habitattypen) een effect.

Vermindering oppervlakte leefgebied.
Ten opzichte van de vergunde situatie van 15 juli 1987 vindt er geen oppervlakte vermindering van het leefgebied plaats. Ten opzichte van de vergunde situatie wordt een nieuwe paardenstal gerealiseerd. Echter deze nieuw te bouwen stal en de locatie zelf liggen buiten het Natura 2000-gebied. Hierdoor vindt er geen oppervlakte verlies plaats ten aanzien van leefgebied van de diersoorten en planten.

Verstoring door geluid.

Ten opzichte van de vergunde situatie van 15 juli 1987 vindt er verandering van diersoorten en dieraantallen plaats. Ook wordt een nieuwe stal gerealiseerd. Binnen de inrichting worden geen melkkoeien en jongvee meer gehouden, maar paarden ouder dan 3 jaar. Door verandering van de diersoorten en dieraantallen en de bouw van een nieuwe paarden stal vindt er toename plaats van verkeersbewegingen van en naar de locatie toe. Het verkeer kan via 2 richtingen over de Zomerdijk naar de lusvormige aftakking van de Zomerdijk naar de manege komen. De weg doorkruist niet het Natura 2000-gebied. Ook op de locatie vinden regelmatig activiteiten plaats, zoals het uitladen en inladen van paarden in een trailer en het lesgeven in de buitenbak. Onder andere De Bittervoorn, Grote en Kleine modderkruiper en de Rivierdonderpad zijn gevoelig tot zeer gevoelig voor geluid, maar komen niet voor binnen 50 meter van de locatie. Binnen 50 meter van de locatie komen verscheidende vleermuissoorten voor. In de omgeving van het plangebied komen verscheidende vleermuissoorten voor. Het is niet geheel uit te sluiten dat in gebouwen van Hoeve Beukers verblijfplaatsen aanwezig zijn van bijvoorbeeld de Gewone en Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger. De gebouwen betreffen echter bestaande gebouwen die niet worden aangepast of afgebroken. Negatieve effecten ten aanzien van geluid kunnen op grond van het bovengenoemde worden uitgesloten.

Optische verstoring
In het gebied komen licht beschermde amfibieen- en zoogdiersoorten voor, zoals de Bruine kikker, Gewone pad en zoogdieren als de Veldmuis, de Mol en de Egel. Verder biedt het gebied mogelijkheden voor broedende vogels, maar alleen in de bomen en struiken langs de verharde weg waar parkeerplaatsen zijn gepland. Gezien de huidige verstoring is de kans daarop klein, maar de aanwezigheid van nesten van bijvoorbeeld de Merel, de Roodborst en Winterkoning is niet geheel uit te sluiten. Uit het veldonderzoek is gebleken dat de Huismus nestplaatsen binnen het perceel gebruikt, maar deze komen niet in gevaar door de beoogde uitbreiding van de manege. Er zijn verschillende mogelijkheden om verstoring ten aanzien van broedende vogels te voorkomen. Werkzaamheden (het realiseren van parkeerplaatsen en het bouwen van de paardenstal) buiten het broedseizoen uit voeren is een afdoende optie.

In de omgeving van het plangebied komen verscheidende vleermuissoorten voor. Het is niet geheel uit te sluiten dat in gebouwen van Hoeve Beukers verblijfplaatsen aanwezig zijn van bijvoorbeeld de Gewone en Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger. Door de beoogde uitbreiding van de manege worden geen gebouwen afgebroken. De beoogde stal komt niet dicht bij een gebouw te staan dat geschikt is voor vleermuizen Om deze redenen veroorzaken de uitbreidingsplannen geen conflict ten aanzien van verblijfplaatsen van vleermuizen.

Negatieve effecten ten aanzien van optische verstoring kunnen op grond van het bovengenoemde worden uitgesloten.

Verstoring door licht
Ten opzichte van de vergunde situatie van 15 juli 1987 vindt er verandering van diersoorten en dieraantallen plaats. Ook wordt een nieuwe stal gerealiseerd. Binnen de inrichting worden geen melkkoeien en jongvee meer gehouden, maar paarden ouder dan 3 jaar. Ten opzichte van de referentiedata vindt er meer verstoring door licht plaats. Binnen de inrichting zijn twee paardenbakken aanwezig waarin wordt lesgegeven. Deze paardenbakken worden ook in de avonduren gebruikt, waardoor deze in de winter voorzien zijn van verlichting. Er vindt geen afscherming van deze verlichting plaats door stallen of andere gebouwen. In de stallen vindt ook verlichting plaats. Gezien de bouw van de stallen zal er weinig licht uit de stallen komen. De nieuw te bouwen paardenstal heeft de deuropening gericht naar andere stallen waardoor er geen direct licht uit de nieuw te bouwen stal richting het Natura 2000-gebied straalt.
De inrichting is binnen 300 meter van het Natura 2000-gebied gelegen. Binnen deze 300 meter bevinden zich vleermuissoorten, bijvoorbeeld de Gewone en Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger, die gevoelig zijn voor licht. Ten opzichte van de vergunde situatie zal er weinig tot geen toename zijn van verstoring door licht. Negatieve effecten ten aanzien van licht kunnen op grond van het bovengenoemde worden uitgesloten.

Verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht
Ten opzichte van de vergunde situatie van 15 juli 1987 vindt er verandering van diersoorten en dieraantallen plaats. Ook wordt een nieuwe stal gerealiseerd. Binnen de inrichting worden geen melkkoeien en jongvee meer gehouden, maar paarden ouder dan 3 jaar. De mest afkomstig van de paarden wordt buiten opgeslagen op een mestplaat. Wanneer deze mestplaat vol is wordt de mest afgevoerd. Er wordt geen mest verspreid over de omliggende percelen. Omdat binnen 500 meter van de locatie geen diersoorten voorkomen die gevoelig zijn voor verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht, zal er geen verslechtering optreden ten aanzien van verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht voor deze diersoorten. Verder ligt het dichtstbijzijnde habitattype H6430 'Voedselrijkse zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones' op ongeveer 400 van de locatie. Dit habitattype wordt niet beschouwd als een stikstofgevoelig habitattype. Negatieve effecten ten aanzien van verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht kunnen op grond van het bovengenoemde worden uitgesloten.

Conclusie
Op grond van bovenstaande beoordeling kunnen overige effecten op de instandhoudingsdoelen worden uitgesloten.

B1.3 Toetsing aan art. 19e
Uit de toetsing van uw aangevraagde project blijkt dat er geen sprake is van negatieve gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen. Wij zien geen aanleiding om de gevraagde vergunning te weigeren. Er zijn geen andere vereisten relevant die weigering rechtvaardigen.

B1.4 Eindconclusie toetsing
Er zijn geen belemmeringen om de vergunning af te geven op basis van deze toetsing.

B2 Zienswijzen

B2.1 Bespreking van ingediende zienswijze

Het college van burgemeester en wethouders van Steenwijkerland is acht weken[11] de gelegenheid geboden om over deze aanvraag hun zienswijze kenbaar te maken.

De gemeente heeft binnen de gestelde termijn hiervan geen gebruik gemaakt.

C Slotconclusie

Uit de beoordeling van de aanvraag van uw bedrijf aan Zomerdijk 20a te Wanneperveen blijkt dat er geen sprake is van een verslechtering van de kwaliteit van gebieden ten opzichte van de relevante referentiedata.

Vergunning in het kader van de Nbwet kan, onder voorwaarden, worden verleend.

[11] art. 44, lid 3 Nbwet

Bijlage 2
Natura 2000-gebied 'De Wieden'

Gebiedsbeschrijving
Het gebied De Wieden is een uitgestrekt laagveenmoeras met meren en kanalen met daartussen natte graslanden, natte heiden, trilvenen, galigaanmoerassen, rietland en moerasbos. Het gebied is een restant van het laagveengebied dat zich ooit van Zwolle tot ver in Fryslân uitstrekte. Een groot deel bestaat uit uitgeveende petgaten. Alle successiestadia van open water tot en met moerasheide en veenbos zijn aanwezig. Het gebied De Wieden is beïnvloed door het oude rivierstelsel van de Overijsselse Vecht. Er komen ondiepe kleiafzettingen voor. Door vervening, met bredere petgaten, zijn de grote meren ontstaan. Het Giethoornse- en Duiningermeer zijn natuurlijke meren.

Doelstellingen
In onderstaande tabellen zijn de doelstellingen voor de habitattypen, soorten en vogels weergegeven. Zij hebben gezamenlijk de begrenzing van dit Natura 2000-gebied bepaald. De doelstellingen zijn gericht op de leefgebieden van plantengemeenschappen (habitattypen) en soorten. Op basis van de regels vanuit Europa, vertaalt in de Nederlandse wetgeving, mag er geen verslechtering optreden van leefgebieden van soorten en/of plantengemeenschappen. Dat wordt beoordeeld ten opzichte van de datum waarop dit gebied onder de bescherming werd gebracht van de Europese Vogelrichtlijn (24 maart 2000) danwel de Europese Habitatrichtlijn (7 december 2004). Voor zover er sprake is van een behoudsdoelstelling moet dit gezien worden als een minimumeis.

Doelstellingen voor habitattypen

		Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit
H3140	kranswierwateren	--	>	>
H3150	meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	-	>	>
H4010B	vochtige heiden (laagveengebied)	-	>	>
H6410	blauwgraslanden	--	>	>
H6430A	ruigten en zomen (moerasspirea)	+	=	=
H7140A	overgangs- en trilvenen (trilvenen)	--	>	=
H7140B	overgangs- en trilvenen (veenmosrietland)	-	=	=
H7210	*galigaanmoerassen	-	>	>
H91D0	* hoogveenbossen	-	=	>

Toelichting symbolen:
SVI -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
= Behoudsdoelstelling
> Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling

Doelstellingen voor habitatsoorten

		Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Doelstelling populatie
H1016	zeggekorfslak		=	=	=
H1042	gevlekte witsnuitlibel	--	>	>	>
H1060	grote vuurvlinder	--	>	>	>
H1082	gestreepte waterroofkever	--	>	>	>
H1134	bittervoorn	-	=	=	=
H1145	grote modderkruiper	-	=	=	=
H1149	kleine modderkruiper	+	=	=	=
H1163	rivierdonderpad	-	=	=	=
H1318	meervleermuis	-	=	=	=
H1393	geel schorpioenmos	--	>	>	>
H1903	groenknolorchis	--	>	>	>
H4056	platte schijfhoren	-	=	=	=

Toelichting symbolen:

SVI -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig

= Behoudsdoelstelling

> Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling

Doelstellingen voor broedvogels

		Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Draagkracht voor aantal broedparen[12]
A017	aalscholver	+	=	=	1000
A021	roerdomp	--	=	=	30
A029	purperreiger	--	=	=	65
A081	bruine kiekendief	+	=	=	19
A119	porseleinhoen	--	=	=	19
A122	kwartelkoning	-	>	>	13
A153	watersnip	--	=	=	150
A197	zwarte stern	--	>	>	200
A229	ijsvogel		=	=	10
A275	paapje	--	>	>	6
A292	snor	--	=	=	300
A295	rietzanger	-	=	=	2000
A298	grote karekiet	--	>	>	20

[12] Het betreft een 'ten minste' doelstelling en is het minimum dat aanwezig moet zijn

Toelichting symbolen:
SVI -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig
= Behoudsdoelstelling
> Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling

Doelstellingen voor niet-broedvogels

		Landelijke staat van instandhouding	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Draagkracht voor aantal vogels[13]	Functie gebied
A005	fuut	-	=	=	110	f
A017	aalscholver	+	=	=	behoud	s
A037	kleine zwaan	-	=	=	8	f/s
A041	kolgans	+	=	=	3800	f/s
A043	grauwe gans	+	=	=	1100	f/s
A050	smient	+	=	=	500	f/s
A051	krakeend	+	=	=	150	f
A059	tafeleend	--	=	=	210	f
A061	kuifeend	-	=	=	430	f
A068	nonnetje	-	=	=	30	f
A070	grote zaagbek	--	=	=	20	f
A094	visarend	+	=	=	2	f

Toelichting symbolen:
SVI -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
= Behoudsdoelstelling
> Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
s betreft slaapplaatsfunctie
f betreft foerageerfunctie

[13] Aantallen betreffen een seizoensgemiddelde m.u.v. Visarend. Voor deze soort betreft het een seizoensmaximum. Het seizoensgemiddelde is het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen, berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen over een reeks seizoenen (1999/2000-2003/2004).

Einde bijlage: 7.9 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 4 Nbw-vergunning

Terug naar het agendapunt

7.10 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 5 Standaard waterparagraaf (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

STANDAARD WATERPARAGRAAF
In het kader van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is het verplicht de Watertoets uit te voeren. De Watertoets is een waarborg voor water in ruimtelijke plannen en besluiten. Deze standaard waterparagraaf heeft betrekking op het plan uitbreiding Hoeve Beukers aan de Zomerdijk 20 A te Wanneperveen.

Waterhuishouding
Het plan loopt geen verhoogd risico op wateroverlast als gevolg van overstromingen. Het plan heeft geen schadelijke gevolgen voor de waterkwaliteit en ecologie. In het verleden is er in of rondom het plangebied geen wateroverlast of grondwateroverlast geconstateerd. De toename van het verharde oppervlak is minder dan 1.500 m^2.

Voorkeursbeleid hemelwaterafvoer
In het plan wordt gestreefd het voorkeursbeleid van het waterschap op te volgen. Als de hemelwaterafvoer (a) niet wordt aangesloten op een gescheiden rioolstelsel of (b) er wordt niet afgekoppeld van het bestaande rioolstelsel is oppervlakkige afvoer en infiltreren in de bodem uitgangspunt. Als infiltratie in de bodem niet mogelijk is, is lozing op het oppervlaktewater via een bodempassage gewenst. Speciale aandacht wordt besteed aan duurzaam bouwen en een duurzaam gebruik van de openbare ruimte om een goede kwaliteit van het afgekoppelde hemelwater te garanderen.

Oppervlaktewater
Er wordt rekening gehouden met de wijze van onderhoud (varend of vanaf de kant) en de daarbij geldende voorwaarden. Voor werkzaamheden binnen de aangegeven zones van het waterschap is een vergunning op grond van de Waterwet noodzakelijk.

Het gebruik van materialen
Het waterschap is verantwoordelijk voor een goede waterkwaliteit van het regionale watersysteem. Om verontreiniging van het watersysteem te voorkomen adviseert het waterschap om materialen zoals lood, koper en zink niet te gebruiken als het hemelwater vrij afstroomt naar het watersysteem.

Aanleghoogte van de bebouwing
Voor de aanleghoogte van de gebouwen (onderkant vloer begane grond) wordt een ontwateringsdiepte geadviseerd van minimaal 80 centimeter ten opzichte van de gemiddelde hoogste grondwaterstand(GHG). Bij een afwijkende maatvoering is de kans op structurele grondwateroverlast groot. Bij het bouwen zonder kruipruimte kan worden volstaan met een geringere ontwateringsdiepte. Om wateroverlast en schade in woningen en bedrijven te voorkomen wordt geadviseerd om een drempelhoogte van 30 centimeter boven het straatpeil te hanteren. Ook voor lager, beneden het maaiveld, gelegen ruimtes (kelders, parkeergarages) moet aandacht worden besteed aan het voorkomen van wateroverlast.

Wetgeving lozen in oppervlaktewater
In het plan vindt een lozing plaats van water in oppervlaktewater. Hemelwater van schone oppervlakken (zoals daken en tuinen) mag rechtstreeks geloosd worden. Hemelwater dat van een parkeerterrein afstroomt (of anderszins) vervuild raakt, dient via een bodempassage af te wateren. Indien u grondwater gaat onttrekken tijdens de aanleg en u wilt dat lozen in oppervlaktewater dan gelden er specifieke regels. Neem hierover contact op met de medewerker advies Waterwet van het waterschap.

Lozingenbesluit open teelt en veehouderij
In het plan vindt een agrarische activiteit plaats. Bijna alle agrarische bedrijven vallen onder het ‘Lozingenbesluit open teelt en veehouderij'. Voor akkerbouwbedrijven gelden aanvullende voorschriften voor de toepassing van bestrijdingsmiddelen en kunstmest. Bij de inrichting van het plan moet rekeningen worden gehouden met de voorschriften uit het Lozingenbesluit. Hiervoor geldt een meldingsplicht. Neem contact op met de medewerker advies Waterwet van het waterschap.

Wetgeving grondwateronttrekking
Er vindt in het plan een grondwateronttrekking plaats. Gezien de verschillende belangen, die partijen hebben bij het grondwater, is het beheer van het grondwater wettelijk geregeld in de Waterwet. In het kort komt het er op neer dat u voor grote grondwateronttrekkingen vergunningplichtig bent. Voor kleinere onttrekkingen geldt een meldingsplicht. Neem contact op met de medewerker advies Waterwet van het waterschap.

Watertoetsproces
De initiatiefnemer heeft het Waterschap Reest en Wieden geïnformeerd over het plan door gebruik te maken van de digitale watertoets. De beantwoording van de vragen heeft er toe geleid dat de korte procedure van de watertoets is toegepast. De bestemming en de grootte van het plan hebben een geringe invloed op de waterhuishouding.

"De procedure in het kader van de watertoets is goed doorlopen conform de Handreiking Watertoets III. Waterschap Reest en Wieden geeft een positief wateradvies".

Heeft u een watervergunning nodig op grond van de waterwet?
Het wateradevies dat is afgegeven in het kader van de watertoets is geen watervergunning. Gaat u werkzaamheden verrichten in de verbodszone, of gaat u grondwateronttrekken voor de werkzaamheden? Dan kunt u een watervergunning aanvragen op de website: www.omgevingsloket.nl. De aanvraag zal getoetst worden aan het dan vastgestelde beleid. Dat kan het huidige beleid zijn, afhankelijk van de tussenliggende periode, ook gewijzigd beleid.

© Waterschap Reest en Wieden
Dit document is opgesteld door K.T. Timmerman op 21 april 2015.
De geleverde informatie in dit watertoetsdocument is houdbaar tot maximaal 1 jaar na bovengenoemde datum en heeft alleen betrekking op het plan, zoals dat wordt genoemd bovenaan de eerste bladzijde. De informatie kan niet worden gebruikt ten behoeve van andere plannen.

Einde bijlage: 7.10 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 5 Standaard waterparagraaf

Terug naar het agendapunt

7.11 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 6 Risico analyse (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Adviesgroep AVIV BV
Langestraat 11
7511 HA Enschede

Notitie: Bestemmingsplanwijziging Zomerdijk 20a te Wanneperveen

Opdrachtgever : BJZ.nu
Contactpersoon N. Broekhuis
Datum : 8 april 2016
Auteur : ing. A.J.H. Schulenberg
Project : 163098

Inleiding

Het voornemen is om de functie van het perceel Zomerdijk 20a in Wanneperveen te wijzigen van agrarisch bedrijf naar manege. Het aantal personen overdag neemt daardoor toe van 2 naar ca. 25, het aantal personen 's nachts is en blijft 2. De Zomerdijk (N375) is onderdeel van de route gevaarlijke stoffen van de gemeente Steenwijkerland. Inzicht in de externe veiligheid risico's is daarom gewenst. In deze notitie worden de resultaten van de toetsing aan de vuistregels transport gepresenteerd.

Beschrijving situatie

In figuur 1 is de ligging van het plangebied aangegeven met een oranje ovaal. De dichtstbijzijnde bebouwing aan de overzijde ligt ten zuiden van het Meppelerdiep op meer dan 100 m. De vuistregels zijn daarom toegepast voor eenzijdige bebouwing.

Figuur 1. Plangebied in de omgeving

In het onderzoek naar uitbreiding van de routering gevaarlijke stoffen uit 2011 wordt voor de N375 uitgegaan van [1]:

- 150 transporten GF3 (brandbaar gas, zoals LPG), en
- 227 transporten LF2 (brandbare vloeistof, zoals benzine).

Toepassing vuistregels

Voor de vaststelling van het plaatsgebonden risico en het groepsrisico is gebruik gemaakt van de vuistregels voor wegtype 'buiten de bebouwde kom' zoals opgenomen in bijlage 1.2.3 van de Handleiding Risicoanalyse Transport (Hart) [2].

Plaatsgebonden risico
Volgens de vuistregels heeft een weg buiten de bebouwde kom geen 10^{-6}-contour als het aantal GF3-transporten lager is dan 500. Volgens [1] is dat het geval. Het plaatsgebonden risico vormt daarmee geen belemmering voor de realisatie van de manege.

Groepsrisico
In de Hart zijn drempelwaarden van het vervoer van GF3 opgenomen waarbij 10% van de oriëntatiewaarde wordt overschreden.

Als wordt uitgegaan van eenzijdige bebouwing op een afstand van 10 m vanaf de as van de weg waarover jaarlijks 150 transporten GF3 rijden dan is het groepsrisico bij een dichtheid van 100 personen/ha kleiner dan 0.1 keer de oriëntatiewaarde.

Uit figuur 1 wordt duidelijk dat de personendichtheid aanzienlijk lager is dan 100 personen/ha.

Op grond van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat het groepsrisico in zowel de huidige als toekomstige situatie kleiner blijft dan 0.1 keer de oriëntatiewaarde.

Conclusie

De externe veiligheidsrisico's van het transport van gevaarlijke stoffen over de N375 ter hoogte van de Zomerdijk 20a te Wanneperveen zijn op kwalitatieve wijze bepaald.

Plaatsgebonden risico
De N375 heeft geen 10^{-6}-contour. Het plaatsgebonden risico vormt daarmee geen belemmering voor de ontwikkeling van de manege.

Groepsrisico
Het groepsrisico in zowel de huidige als toekomstige situatie is kleiner dan 10% van de oriëntatiewaarde.

Volgens art 8.2 van het Bevt kan in dat geval de verantwoording van het groepsrisico achterwege blijven [3]. Wel dient het bestuur van de veiligheidsregio in de gelegenheid te worden gesteld om advies uit te brengen. In de toelichting bij het besluit dient in elk geval in te worden gegaan op de mogelijkheden tot voorbereiding van bestrijding en beperking van de omvang van een ramp en de mogelijkheden voor personen om zich in veiligheid te brengen indien een ramp zich voordoet.

Referenties

1.	Tebodin	2011	Onderzoek naar uitbreiding van de routering gevaarlijke stoffen in de gemeente Steenwijkerland. Documentnr. 3318001
2.	Ministerie I&M	2015	Handleiding Risicoanalyse Transport
3.	Ministerie I&M	2013	Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt) Staatsblad 2013, nr. 465

Einde bijlage: 7.11 Vaststellen bestemmingsplan Zomerdijk 20a Wanneperveen - bijlage TOE BIJ 6 Risico analyse

Terug naar het agendapunt

8.0 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijker - RAADSVOORSTEL
(terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk,
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp:
Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland.

Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:
Op basis van artikel 2.61 tweede lid van de Mediawet een positief advies uit te brengen aan het Commissariaat voor de Media (CvdM) inzake de aanwijzing van de stichting Lokale Omroep Steenwijkerland.

Samenvatting:
De Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland (Slos) heeft op 25 mei 2016 het Commissariaat voor de Media (CvdM) te kennen gegeven in aanmerking te willen komen voor toewijzing van de zendtijd in aansluitende periode. Alvorens het CvdM hierover beslist dient de gemeenteraad op basis van artikel 2.61 tweede lid van de Mediawet te adviseren over de vraag of de lokale omroep voldoet aan de eisen die deze wet stelt:

Voor aanwijzing komen slechts instellingen in aanmerking die:
a. rechtspersoon zijn naar Nederlands recht met volledige rechtsbevoegdheid
b. zich volgens de statuten uitsluitend of hoofdzakelijk ten doel stellen het op lokaal niveau uitvoeren van de publieke mediaopdracht door het verzorgen van media-aanbod, dat gericht is op de bevrediging van de maatschappelijke behoeften die in een provincie, gemeente of een deel van de provincie waarop de instelling zich richt leven, en het verrichten van alle activiteiten die nodig zijn om daarmee een publieke taak te vervullen;
c. volgens de statuten een orgaan hebben dat het beleid voor het media aanbod bepaalt en dat representatief is voor de belangrijkste in de desbetreffende provincie of gemeente voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen.

Toelichting.
Aan de eisen wordt door de Slos voldaan op de volgende wijze:

A. de stichting Lokale Omroep Steenwijkerland is een rechtspersoon met volledige rechtsbevoegdheid. De rechtsgeldige akte is ondertekend op 28 mei 2008.
B. de statutaire doelstelling van de SLOS voldoet met artikel 2 en 4 van de stichtingsakte aan het vereiste.

C. Artikel 6 van de statuten van de Slos regelt een programma beleidsbepalend orgaan (PBO)
Dan rest nog de vraag of het PBO een zodanige samenstelling bezit dat het representatief is voor de belangrijkste in de gemeente voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen.
Het bestuur bestaat uit totaal 12 leden, waarvan er tien uit onze gemeente komen en redelijk zijn verdeeld over stad en buitengebied.
De volgende stromingen zijn met deze bestuursleden vertegenwoordigd:
Maatschappelijk welzijn, onderwijs, jongeren, werkgevers, werknemers, ouderen, sport, kerken, vrouwen en minderheden.
De samenstelling van het huidige bestuur is representatief voor onze gemeente.

Op grond hiervan concluderen wij dat voldaan wordt aan de eisen van de wet en stellen wij u voor om een positief advies uit te brengen aan het Commissariaat voor de Media (CvdM) inzake de aanwijzing van de stichting Lokale Omroep Steenwijkerland.

Bijlagen bij het voorstel Verzoek commissariaat voor de Media
Stichtingsakte Slos
Bestuurssamenstelling Slos

Ondertekening

De secretaris De burgemeester

S.S. Weistra M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	MO
adviseur	Cora Vonk, tel.: , email:
behandeld in raadscommissie	☐ ja, nl.
	☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk,
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van , nummer 2012/ ;

b e s l u i t :

Op basis van artikel 2.61 tweede lid van de Mediawet een positief advies uit te brengen aan het Commissariaat voor de Media (CvdM) inzake de aanwijzing van de stichting Lokale Omroep Steenwijkerland

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff J.H. Bats

Einde bijlage: 8.0 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijker - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

8.1 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland - bijlage verzoek Commissariaat van de Media en bijbehorende stukken van SLOS (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

COMMISSARIAAT VOOR DE MEDIA

Hoge Naarderweg 78 | 1217 AH Hilversum |
Postbus 1426 | 1200 BK Hilversum | cvdm@cvdm.nl | www.cvdm.nl |
T 035 773 77 00 | F 035 773 77 99 |

Ingekomen d.d. Steenwijkerland
16 JUN 2016
Zaaknummer:
Reeks:

Gemeente Steenwijkerland
T.a.v. het college van burgemeester en wethouders
Postbus 162
8330 AD STEENWIJK

Datum	Onderwerp		
15 juni 2016	Advies aanvraag Omroep Stichting Steenwijkerland		
Uw kenmerk	**Ons kenmerk**	**Contactpersoon**	**Doorkiesnummer**
	665217/670952	Zeljka de Oude	+31 (0)35 773 77 00

Geacht college,

Op 25 mei 2016 heeft Omroep Stichting Steenwijkerland bij het Commissariaat voor de Media (hierna: Commissariaat) een aanvraag tot aanwijzing als lokale publieke media-instelling voor de gemeente Steenwijkerland ingediend. Alvorens het Commissariaat een beslissing neemt over deze aanvraag, dient de gemeenteraad op grond van artikel 2.61, derde lid, van de Mediawet 2008 het Commissariaat te adviseren over de vraag of de media-instelling voldoet aan de eisen die deze wet stelt.

Ten behoeve van deze advisering brengen wij het volgende onder uw aandacht. Artikel 2.61, tweede lid, van de Mediawet 2008 formuleert de navolgende eisen:

Voor aanwijzing komen slechts in aanmerking instellingen die:
a. rechtspersoon naar Nederlands recht met volledige rechtsbevoegdheid zijn;
b. zich volgens de statuten uitsluitend of hoofdzakelijk ten doel stellen het op regionaal respectievelijk lokaal niveau uitvoeren van de publieke mediaopdracht door het verzorgen van media-aanbod dat gericht is op de bevrediging van maatschappelijke behoeften die in een provincie, een gemeente of een deel van de provincie waarop de instelling zich richt leven, en het verrichten van alle activiteiten die nodig zijn om daarmee een publieke taak te vervullen; en
c. volgens de statuten een orgaan hebben dat het beleid voor het media-aanbod bepaalt en dat representatief is voor de belangrijkste in de desbetreffende provincie of gemeente voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen.

De raad van uw gemeente dient het Commissariaat een gemotiveerd advies uit te brengen over de aanvraag. Voor meer informatie over de procedure en de inhoud van het advies van de gemeenteraad verwijzen wij u naar onze website www.cvdm.nl onder 'praktisch – lokale omroep'.

Voor de goede orde merken wij nog op dat uw gemeente zelf dient te beoordelen in hoeverre de door de aanvrager ingestuurde stukken, die u bijgaand aantreft, toereikend zijn voor het kunnen geven van een gemotiveerd advies door de gemeenteraad. Desgewenst dient uw gemeente aanvullende informatie in te winnen bij de aanvrager.

Artikel 6, tweede lid, van de Mediaregeling 2008, bepaalt dat de gemeenteraad **binnen achttien weken, dat wil zeggen vóór 19 oktober 2016,** advies uitbrengt. Wij verzoeken u deze termijn niet te laten overschrijden.

Indien er zich wijzigingen voordoen die van invloed zijn op de aanwijzingsprocedure of op de advisering door uw raad, dan stellen wij u daarvan op de hoogte.

Het raadsbesluit, zien wij, samen met het raadvoorstel en de eventuele notulen van de raadsvergadering, graag binnen de daartoe gestelde termijn tegemoet.

Wij verzoeken u binnen twee weken de ontvangst van deze brief schriftelijk of telefonisch te bevestigen en daarbij tevens te vermelden wie de behandelend ambtenaar is.

Mochten er nog vragen zijn dan kunt u contact opnemen met de behandelaar van dit dossier, mevrouw Zeljka de Oude. Zij is op werkdagen tussen 11:00 en 12:00 uur telefonisch bereikbaar via bovenstaand telefoonnummer of via e-mail z.deoude@cvdm.nl.

Een afschrift van deze brief gaat naar het bestuur van Omroep Stichting Steenwijkerland.

Hoogachtend,
COMMISSARIAAT VOOR DE MEDIA,

Geert van Meerveld
afdelingsmanager Onderzoek & Toegang a.i.

Leden Algemeen/Dagelijks Bestuur Lokale Omroep Steenwijkerland (tevens PBO)

		Organistie/Instelling	Stroming
Voorzitter	J.M.R. Vermeulen		Bestuurslid diverse
Adres	Tukseweg 29		organisaties en funties
Postcode/Woonplaats	8331LA Steenwijk		
Telefoon	521511896		
Secretaris	J.G.Nuis		oud militairen
Adres	Oostercluft 13		
Postcode/Woonplaats	8332DA Steenwijk		
Telefoon	521514639		
Penningmeester	M.A.L. van Hien		
Adres	Dieptol 156		
Postcode/Woonplaats	8332BT Steenwijk		
Telefoon	521320155		
Lid	J. Teekamp	PABO lerarenopleiding	Onderwijs en jongeren
Adres	P.a. Kallenkoterallee 248		
Postcode/Woonplaats			
Telefoon	geheim		
Lid	S. de Jonge	Plaatselijk belang	Maatschappelijk
Adres	Rietvink 12	Blokzijl	
Postcode/Woonplaats	8356 DR Blokzijl		
Telefoon	527291776		
Lid	W.Smit	Vogelkring Steenwijk e.o.	Maatschappelijk
Adres	Het Eemter 7		
Postcode/Woonplaats	8332 JJ Steenwijk		
Telefoon	521515226		
Lid	P.Bron	Bron Installatietechniek	Werkgever
Adres	Markeweg 163	Markeweg 85	
Postcode/Woonplaats	8398GN Blesdijke	8398GN Blesdijke	

Telefoon	0561 451977	0561 451977	
Lid	L.Otten	Overijselse ZiekenOmroep	Ouderen
Adres	Markeweg 85		
Postcode/woonplaats	8398GM Blesdijke		
Telefoon	561452811		
Lid	A. Bus	Voetbalclub Oldemarkt (voorzitter)	Sport
Adres	Spinnerslaan 3		
Postcode/Woonplaats	8378 JD Paaslo		
Telefoon	561450655		
Lid	B.Haanstra	Raad van Kerken (voorzitter)	Kerk
Adres	Meidoornstraat 15		
Postcode/Woonplaats	8331NB Steenwijk		
Telefoon	521307059		
Lid	G. Brans	VIPS Steenwijkerland	Vrouwen + Etnische minderheden
Adres	Cappellestraat 118		
Postcode/Woonplaats	8331LB		
Telefoon	612791443		
Lid	Gerard Mintjes	Medewerkers SLOS	Persoonlijk en namens medewerkers
Adres	Zwarthofslaan 31		
Postcode/Woonplaats	8375 AE Oldemarkt		
Telefoon	561451585		

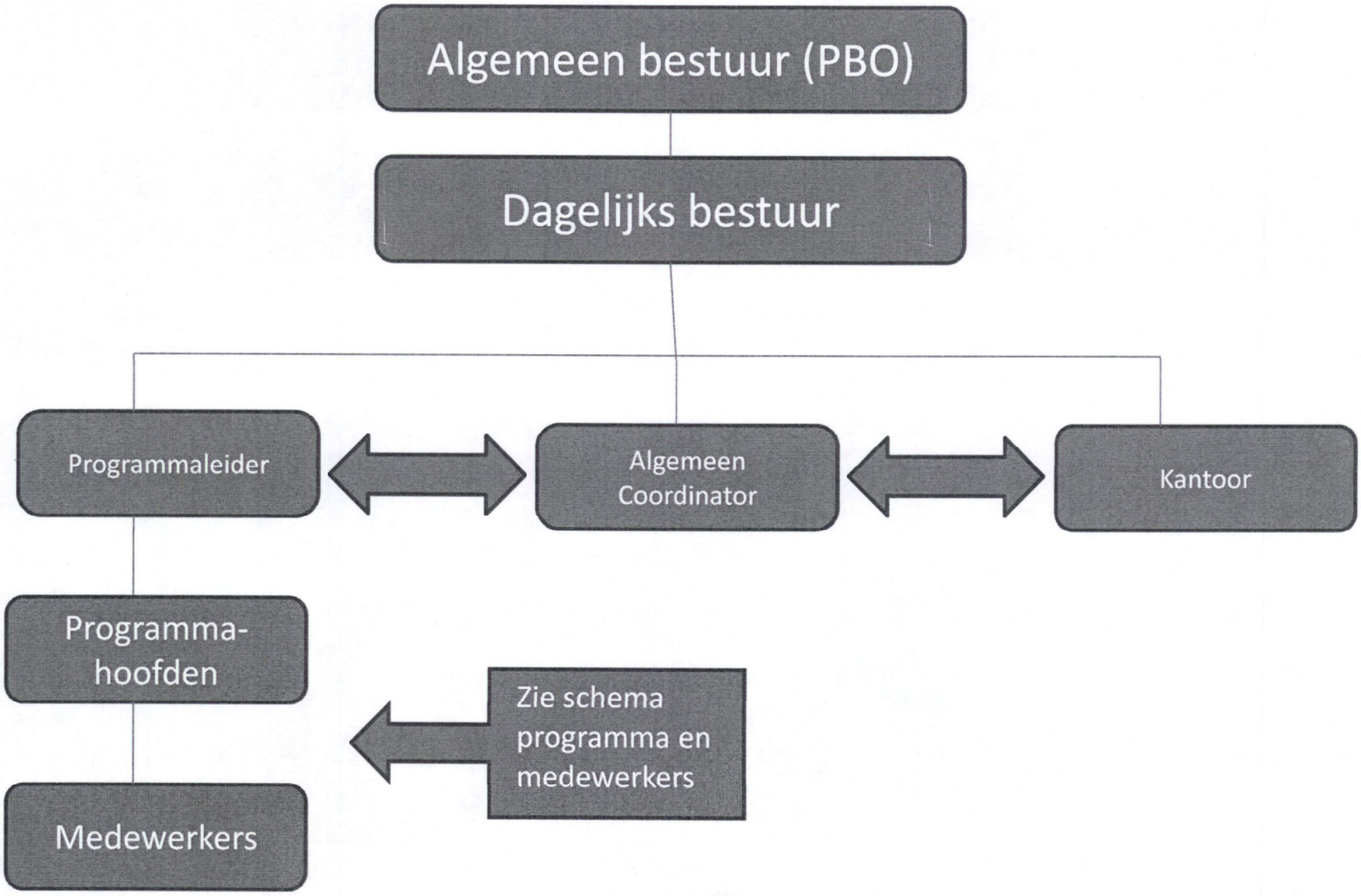
Algemeen bestuur (PBO)
Dagelijks bestuur
Programmaleider
Algemeen Coordinator
Kantoor
Programma-hoofden
Zie schema programma en medewerkers
Medewerkers

RTVSLOS.NL

Commissariaat voor de media
Hoge Naardenweg 78
1217 AH Hilversum
Postbus 1426
1200 BK Hilversum

Steenwijk,

Mijne dames en heren,

Bij deze verzoekt de lokale publieke omroep voor de gemeente Steenwijkerland om verlenging van de zendmachtiging voor deze gemeente voor de periode 2016 - 2021

De zendmachtiging wordt aangevraagd voor de **gemeente Steenwijkerland**

Bijgevoegd zijn:

Aanvraag aanwijzing lokale publieke media-instelling
De statuten.
Het redactiestatuut.
Lijst PBO leden. PBO functioneert ook als Algemeen Bestuur.
Uittreksel Kvk.
Overeenkomst To The Point.
Prestatie contract gemeente Steenwijkerland.
Andere relevante informatie.

Een huishoudelijk reglement wordt niet gehanteerd.

Handtekening voorzitter PBO / Algemeeen Bestuur:

I. O. M.A.R. van Hien
Secretaris

aanvraag aanwijzing lokale publieke media-instelling

Statutaire naam:	Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland
Station-call:	RTV SLOS
Correspondentieadres:	Postbus 156 8331 AB Steenwijk
Studioadres:	Oostwijkstraat 10 A 8331 ED Steenwijk
Telefoonnummer:	0521 511777
Faxnummer:	n.v.t.
E-mailadres:	info@rtvslos.nl
Internetadres:	www.rtvslos.nl
Contactpersoon:	H. van Hien
Telefoonnummer:	0512 511 777 (tijdens kantooruren)

Voor de gemeente(n): Steenwijkerland

Deze aanvraag gaat vergezeld van:

X uittreksel inschrijving bij de Kamer van Koophandel

X samenstelling programmabeleidbepalend orgaan (bijlage B)

X notarieel vastgestelde statuten

x redactiestatuut

x overeenkomst(en)

Datum: 25-05-2016

Handtekening voorzitter:

I. o. M.A.G. van Hien
Secretaris

overzicht van de leden van het programmabeleidbepalend orgaan (pbo)

Nota Bene:

DEZE LIJST IS SEPARAAT ALS BIJLAGE TOEGEVOEGT.

HET PBO IS HET ALGEMEEN BESTUUR.

Steenwijk,

Datum, ...: .... :....

Ondergetekenden:

1) De gemeente Steenwijkerland, waarvan de zetel is gevestigd te Vendelweg 1, rechtsgeldig vertegenwoordigd door ....., ...
2) functie) hierna te noemen: "de Gemeente"

2) De lokale omroepinstelling S.L.O.S, waarvan de zetel is gevestigd te Oostwijkstraat 1A, rechtsgeldig vertegenwoordigd door J.M.R. Vermeulen, voorzitter S. L.O. Steenwijkerland. hierna te noemen: "de Omroepinstelling"

Overwegende:

1. De Gemeente acht het van algemeen belang dat (naast de inzet van andere voorlichtingsmiddelen) door middel van een (serie) radio- en/of televisie-uitzending(en), hierna te noemen het Programmaonderdeel, informatie wordt verstrekt aan (of: de aandacht wordt gevestigd van) een breed publiek ten aanzien van een onderwerp dat tot het beleidsterrein van de Gemeente behoort;

2. De Omroepinstelling fungeert in de Gemeente als lokale publieke omroep en beschikt als zodanig over een door het Commissariaat voor de Media verstrekte zendmachtiging voor de gemeente;

3. Krachtens de Mediawet bepaalt de Omroepinstelling, onverminderd het bij of krachtens deze wet bepaalde, vorm en inhoud van haar programma en is verantwoordelijk voor hetgeen in haar zendtijd wordt uitgezonden. Het programma van de Omroepinstelling is onafhankelijk van commerciële invloeden en, behoudens het bepaalde bij of krachtens de Mediawet, van overheidsinvloeden. Het programmabeleidbepalende orgaan (PBO) van de Omroepinstelling bepaalt het programmabeleid;

4. Als gevolg van deze wettelijke bepalingen mogen aan bestaande en toekomstige gemeentelijke subsidiëring geen subsidievoorwaarden worden gesteld betreffende de vorm en inhoud van de programmering;

5 Partijen dienen daarom separaat van de gemeentelijke subsidiëring nadere afspraken te maken over coproducties, binnen de mogelijkheden van Europese en landelijke wet- en regelgeving;

6. Onverlet het gestelde onder 3 hebben partijen afspraken gemaakt over de inhoud en vormgeving van het Programmaonderdeel zoals vastgelegd in het programmaconcept, dat tenminste een synopsis van het Programmaonderdeel en een beschrijving van het productietraject bevat;

7. De Omroepinstelling zal het Programmaonderdeel realiseren, ten behoeve waarvan de Gemeente een door partijen overeengekomen financiële bijdrage zal leveren;

8. De voorgenomen coproductieovereenkomst is waar mogelijk afgestemd op de aanwijzingen inzake coproducties en andere omroepprogramma's van de minister van Algemene Zaken d.d. 30 juni 2004;

verklaren te zijn overeengekomen als volgt:

Artikel 1. Benoeming coproductie

1.1. Het Programmaonderdeel zal worden benoemd als 'De gemeentelijke-vergadering' en uitgezonden op basis van het door partijen vastgestelde en als integraal onderdeel van deze overeenkomst aangehechte programmaconcept / begroting d.d: 16-02-2015

1.2 Het Programmaonderdeel zal worden geproduceerd door de Omroepinstelling.
Of in opdracht van de Omroepinstelling door producent: n.v.t.

1.3 De Gemeente heeft de door de Omroepinstelling opgestelde en als integraal onderdeel van deze overeenkomst aangehechte productiebegroting van kosten goedgekeurd en verbindt zich om deze kosten aan de Omroepinstelling te vergoeden.

1.4 Wijziging achteraf van het totaalbedrag van de begroting als bedoeld in artikel 1.3 door wijziging van bepaalde posten in het totaalbedrag van de begroting door de Omroepinstelling kan slechts geschieden met uitdrukkelijke instemming van de Gemeente.

Artikel 2. Vrijwaring

2.1 De Omroepinstelling staat er voor in dat het Programmaonderdeel geen strijd oplevert met enige in Nederland voor de publieke lokale omroep geldende wettelijke bepalingen of toepasselijke branchecodes.

2.2 De Omroepinstelling is niet aansprakelijk jegens de Gemeente en/of derden voor de schade veroorzaakt door niet-uitzending, onvolkomen uitzending of ontijdige uitzending van het Programmaonderdeel indien de oorzaak daarvan is gelegen in overmacht.

Artikel 3. Redactionele onafhankelijkheid

3.1 De redactionele verantwoordelijkheid voor het Programmaonderdeel ligt krachtens artikel 48 van de Mediawet bij de Omroepinstelling.

3.2 Partijen zullen periodiek overleggen over de uitvoering van de onderhavige overeenkomst.

Artikel 4. Intellectueel eigendom

4.1 De auteursrechten en andere rechten van intellectuele en industriële eigendom ter zake van het Programmaonderdeel berusten bij de Omroepinstelling.

4.2 De Omroepinstelling verstrekt de gemeente – wanneer zij hier expliciet om vraagt – één of meer beeld- of geluidsdragers waarop het Programmaonderdeel is vastgelegd. De Omroepinstelling verleent de gemeente onherroepelijk toestemming deze beeld- of geluidsdrager(s) onder eigen verantwoordelijkheid te gebruiken voor voorlichtingsdoeleinden.

Artikel 5. Betaling

De Gemeente verbindt zich aan de Omroepinstelling om de in artikel 1.3 genoemde vergoeding als volgt uit te keren:

a. Per gemeentelijke vergadering á € 490,00 exclusief eventueel verschuldigde omzetbelasting;
b. De kwartaalfactuur zal bestaan uit: Schema afrekening Griffie Pol. Markt en Raad.
   Verzamelfactuur met totaal bedrag kwartaal.
c. Hierbij is overeen gekomen dat als korting de perspectiefnota en begrotingsvergadering **niet** meegenomen worden in de verzamelfactuur.
d. Er worden 24 vergaderingen berekend.

b. De betaling van dit bedrag zal, telkens binnen 14 dagen na ontvangst van een factuur van Omroepinstelling plaatsvinden.

Artikel 6 Ontbinding, opzegging of beëindiging van de overeenkomst

6.1 Met betrekking tot de ontbinding van deze overeenkomst is artikel 6:265 e.v. BW van toepassing.

6.2 Alvorens een partij tot ontbinding van de overeenkomst overgaat, dient overleg met de wederpartij plaats te vinden.

6.3 De overeenkomst kan door de Gemeente tussentijds worden opgezegd indien:

a. aan de Omroepinstelling geen zendtijd meer is toegewezen;

b. de Omroepinstelling in staat van faillissement wordt verklaard, surséance van betaling aanvraagt, de onderneming liquideert, staakt of stil legt.

6.4 De opzegging op grond van artikel 6.3 dient plaats te vinden bij aangetekend schrijven onder vermelding van de reden van opzegging.

6.5 De overeenkomst kan bovendien door elk van de partijen eenzijdig zonder opgave van reden bij aangetekend schrijven worden opgezegd met inachtneming van een opzegtermijn van drie maanden.

6.6 In geval van tussentijdse beëindiging vindt restitutie plaats van door de Gemeente betaalde bedragen op basis van hetgeen op dat moment krachtens deze overeenkomst is gepresteerd.

Artikel 7 Duur van de overeenkomst

Deze overeenkomst gaat in bij ondertekening en geldt tot en met : doorlopend

Artikel 8 Nederlands recht

Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing. Geschillen worden voorgelegd aan de bevoegde rechter.

Aldus opgemaakt en getekend in tweevoud op ..... - ..... - ..... te .....

Voor Gemeente:	Voor Omroepinstelling:
.....	.....
functie	functie

Begrippenlijst

gemeente: een gemeentelijk bestuursorgaan, gemeentelijke beleidsafdeling of dienst.

lokale omroepinstelling: publieke omroep, bestemd voor het algemene publiek in een gemeente (artikel 1w Mediawet). Het programmabeleidsbepalende orgaan (PBO) van de omroep is representatief voor de belangrijkste sociaal-culturele stromingen in de gemeente en is krachtens de wet eindverantwoordelijk voor het programmabeleid van de omroep.

lokale coproductie: een programma waaraan meerdere partijen, waaronder een bestuursorgaan of ambtelijk orgaan behorend tot de lokale overheid, onder redactionele eindverantwoordelijkheid van de betrokken omroepinstelling, op basis van een door alle partijen goedgekeurde en uitgewerkt programmaconcept een inhoudelijke en/of financiële bijdrage hebben geleverd.

programmaonderdeel: een audio- of audiovisueel programma als bedoeld in artikel 1, onder g, Mediawet dan wel een serie van dergelijke programma's, dat inhoudelijk de behandeling van één of meer beleidsonderwerpen van de overheid tot onderwerp heeft;

programmaconcept: een beschrijving van de inhoud en plan van aanpak voor de productie van het programma, dat integraal onderdeel uitmaakt van de overeenkomst. Hierin zijn de (wanneer van toepassing op product) volgende zaken vastgelegd:

1. synopsis: een beknopte samenvatting van het 'plot' en de onderdelen van een programma en/of van de programmaonderdelen.

2. beschrijving doelgroep, redactionele invalshoek, programmatisch/productionele aanpak, relatie tot beleid Gemeente, enz.

3. het aantal en de duur van de afleveringen.

4. (bij een serie) een beknopte beschrijving van de inhoud per aflevering.

5. de formulering van de aankondiging en aftiteling van het programma.

6. de technische standaard van het programma.

7. de productieplanning, inclusief een planning van het tussentijds overleg tussen de omroepinstelling en het lokale overheidsorgaan/gemeente.

8. uitzenddatum/data en de uitzendtijdstippen, het uitzendkanaal en/of uitzendfrequentie.

9. de afkondiging van coproducenten: de bijdrage van de Gemeente dient duidelijk in de aankondiging en aftiteling te worden vermeld ("Dit programma kwam tot stand met een financiële bijdrage/met medewerking van de Gemeente …").

10. het aantal en de standaard van uitzendinggerede kopie/kopieën van het programma voor de Gemeente.

11. Overige afspraken: bijv. overdracht auteursrecht van omroep naar gemeente, enz.

productiebegroting: een begrotingsoverzicht met een specificatie van de met de productie(s) gemoeide kosten, dat integraal onderdeel uitmaakt van de overeenkomst.
Productbeschrijving: omschrijving van het door de omroep verzorgde programmaonderdeel.

Bijgevoegd als Bijlage 1

BIJLAGE 1:

DOORGAVE GEMEENTELIJKE VERGADERINGEN VIA VOLGENDE PLATFORMS RTV SLOS

ZIGGO kanaal 42.
(n.b zendbebied) Steenwijkerland Coevorden, De Wolden, Hardenberg, Hoogeveen, Meppel, Ommen, Staphorst, Westerveld.
ZIGGO analoog kanaal 7.
INTERNETSITE RTV SLOS IN SD KWALITEIT.
AUDIOSTREAM RTV SLOS
RADIO KANALEN RTV SLOS DIGITAAL ZIGGO kanaal782.
ANALOOG kabel 104.1 mhz.
ETHERRADIO 105.4 mhz.
Tevens te volgen via de website van de media partner van RTV SLOS
KOPINBEWEGING (DB Promotions)

Productiebegroting vergadering gebaseerd op 19.30 uur tot 23.00 uur.
Eventuele uitloop naar de woensdag zonder extra kosten met een maximum van 3x p.j.
Begrotingsvergadering zonder extra kosten.

Eventuele extra uitzendingen in nader overleg met opdrachtgever.
Aanpassing vormgeving via TV en/of radio in nader overleg met opdrachtgever.

1. Productiekosten

Radio locatie zender	€	35
Internet IP locatie set	€	185
(gebaseerd op huurprijs. Normaal per uur)		
Geluidsapparatuur in gemeentehuis	€	15
TV/radio studioapparatuur	€	95
Service TV pagina's	€	45

2. Onkosten omroepmedewerkers: reis- en verblijfkosten, vervoer, catering enz.	€	n.v.t.
3. Auteursrechten: BUMA/STEMRA, SENA.	€	n.v.t.
4. Uitzendkosten (vergunningen,dataverkeer)	€	115
5. overige kosten/onvoorzien.	€	n.v.t.
Totaal exl.BTW	€	490

OVEREENKOMST

Steenwijk, 1 juni 2005

Per 1 juni 2005 zijn de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland en To the Point Kommunikatie, gevestigd te Onna, een non-exclusieve overeenkomst aangegaan teneinde radioreclame via de ether- en kabelkanalen van de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland te exploiteren.

De opbrengsten van door To the Point Kommunikatie ingebrachte contracten zijn onderhevig aan de volgende verdeelsleutel : 65% van het bedrag excl. BTW komt ten goede aan de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland en 35% aan To the Point Kommunikatie.

To the Point Kommunikatie verzorgt van deze contracten de facturering en geeft de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland middels een maandelijks overzicht inzage in de uit dien hoofde gevoerde transacties. To the Point Kommunikatie vergoedt na het ontvangen van de verzamelfactuur van de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland het aan de omroep toekomende deel binnen 4 weken na factuurdatum.

To the Point Kommunikatie levert de uit te zenden reclamespots tijdig aan en handelt eventuele productiekosten direct met de adverteerders af. Behalve daar waar door To the Point Kommunikatie en de Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland per adverteerder anders overeengekomen.

De Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland zendt de reclamespots op de daartoe bedoelde tijdstippen uit.

Bij gevallen van overmacht treden beide partijen met elkaar in overleg om tot een voor beide partijen en de adverteerder aanvaardbare oplossing te komen.

Deze overeenkomst is op elk moment door één van beide partijen opzegbaar met inachtneming van het voleinden van reeds lopende – en bestaande contracten.

To the Point Kommunikatie
Bert Beugeling

Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland
Dhr. J.G. Nuis, coordinator

Dhr. J. Vermeulen, voorzitter

Uittreksel Handelsregister Kamer van Koophandel

KvK-nummer 41023669

Rechtspersoon

RSIN	801497218
Rechtsvorm	Stichting
Statutaire naam	Omroep Stichting Steenwijkerland
Statutaire zetel	gemeente Steenwijkerland
Bezoekadres	Oostwijkstraat 10 A, 8331ED Steenwijk
Postadres	Postbus 156, 8330AD Steenwijk
Telefoonnummer	0521511777
Faxnummer	0521512878
Internetadres	www.rtvslos.nl
E-mailadres	info@rtvslos.nl
Datum akte van oprichting	10-05-1983
Datum akte laatste statutenwijziging	28-05-2008
Activiteiten	SBI-code: 6010 - Radio-omroepen Omroeporganisaties

Bestuurders

Naam	Vermeulen, Jan Miles Richard
Geboortedatum en -plaats	16-04-1949, Amsterdam
Datum in functie	16-05-1991
Titel	Voorzitter
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Aanvang (huidige) bevoegdheid	25-06-2002
Naam	Nuis, Jan Gustav
Geboortedatum en -plaats	25-08-1938, Enschede
Datum in functie	25-06-2002
Titel	Penningmeester
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Naam	van Hien, Maria Adriana Lubbina
Geboortedatum en -plaats	29-07-1955, Apeldoorn
Datum in functie	01-09-2004
Titel	Secretaris
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)

Uittreksel is vervaardigd op 24-05-2016 om 09.57 uur.

Waarmerk KvK

Dit uittreksel is gewaarmerkt met een digitale handtekening en is een officieel bewijs van inschrijving in het Handelsregister. In Adobe kunt u de handtekening bovenin het scherm controleren. Meer informatie hierover vindt u op www.kvk.nl/egd. De Kamer van Koophandel adviseert dit uittreksel alleen digitaal te gebruiken zodat de integriteit van het document gewaarborgd en de ondertekening verifieerbaar blijft.

2016-05-24 09:57:05

REDACTIE -/ PROGRAMMASTATUUT

ARTIKEL 1

De lokale omroepinstelling stelt zich uitsluitend, althans hoofdzakelijk ten doel, een omroepprogramma te verzorgen dat in zodanige mate is gericht op de bevrediging van de in de gemeente waarop de omroepinstelling zich richt, levende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke behoeften, dat de instelling geacht kan worden van algemeen nut te zijn.

ARTIKEL 2

1. De uitgangspunten die betrekking hebben op het samenstellen van het omroep programma van de lokale omroepinstelling zijn neergelegd in de statuten van de lokale omroepinstelling en het door het programma beleidsbepalend orgaan (Algemeen Bestuur) vastgestelde programmabeleid, alsmede in hieruit voortvloeiende regelingen (hierna:statuten, programmabeleid en regelingen). Alle belanghebbenden zijn hieraan gebonden. Al deze stukken worden geacht bij de belanghebbenden bekend te zijn. Statuten, programmabeleid en regelingen kunnen worden gewijzigd, zoals bepaald in de desbetreffende artikelen van de statuten en met inachtneming van de regels, zoals deze in dit redactie -/programmastatuut zijn beschreven.

2. Dit redactie - /programmastatuut beoogt alle medewerk(st)ers waarborgen te geven voor het onafhankelijk uitoefenen van de hieruit voortvloeiende taken, zonder rechtstreekse beïnvloeding door wie dan ook, nog van buitenaf, nog van binnenuit, anders dan de op de wijze die in dit redactie -/programmastatuut wordt geregeld.

3. Op grond van deze onafhankelijke taakoefening gaan de programma medewerk(st)ers bij de samenstelling van de programmaonderdelen:
   - zorgvuldig te werk;
   - geven van de gelegenheid tot hoor en wederhoor;
   - betrachten zorgvuldige verificatie;
   - weren van verkapte reclame;
   - brengen een zo herkenbaar mogelijk onderscheid aan tussen feitelijke gegevens en de interpretatie daarvan of het commentaar daarop;
   - laten tot de programmaonderdelen toe wat informatief en opinievormend is;
   - stellen zich terughoudend op tegenover sponsoractiviteiten;
   - verrichten geen nevenactiviteiten die met hun onafhankelijke taakuitoefening strijdig kunnen zijn.

ARTIKEL 3

Dit statuut verstaat onder de programmaleiding:
- Bedrijfsleider
- Artistiek Coördinator
- Algemeen Coördinator

Dit statuut verstaat onder de medewerkers:
- Medewerk(st)ers van de lokale omroep belast met werkzaamheden in het kader van de samenstelling van het omroepprogramma, of voorzover deze een medewerkers overeenkomst heeft afgesloten met daarin een omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden.

ARTIKEL 4

De lokale omroepinstelling is verantwoordelijk voor de vorm en de inhoud van het geen in haar zendtijd wordt uitgezonden, zowel intern als tegenover derden.
De samenstelling van het omroepprogramma is gedelegeerd aan de programmaleiding.

ARTIKEL 5

1. Benoeming van de programmaleiding geschiedt door het dagelijks bestuur in overleg met het algemeen bestuur.

2. Benoeming van de programmamakers en andere medewerkers geschiedt door de programmaleiding. Bij verschil van mening beslist het dagelijks bestuur.

3. Schorsing van medewerk(st)ers is aan de programmaleiding of aan leden daarvan voorbehouden.

4. Aangezien het royeren van een medewerk(st)er als een zeer ernstige zaak wordt gezien, is de feitelijke beslissing hierover voorbehouden aan het dagelijks bestuur in overleg met het algemeen bestuur, die hierover uiteraard de betrokken partijen zal horen.

5. Ingrijpende veranderingen in de programmaleiding geschiedt zonodig door het dagelijks en algemeen bestuur.

6. In de medewerkervergadering kunnen voorstelen tot (ingrijpende) veranderingen van de programmaleiding worden ingediend bij het bestuur. Een dergelijk voorstel vereist de instemming van tweederde van alle medewerkers van de omroep. Indien in deze vergadering niet allen aanwezig zijn, moet tenminste veertien dagen later een nieuwe vergadering worden bijeengeroepen, waarin onafhankelijk van het aantal aanwezigen, een dergelijk besluit kan worden genomen met tenminste twee/derde meerderheid der uitgebrachte stemmen.

ARTIKEL 6

1. Bij voorziening in een vacature in de programmaleiding wordt door het bestuur een sollicitatie - en selectiecommissie ingesteld.

2. Daarin hebben tenminste zitting:
   - twee leden van het algemeen bestuur en twee leden van het dagelijks bestuur;
   - eén lid, aangewezen uit de medewerkervergadering .

3. Het aangewezen dagelijks bestuurslid belast met het personeelsbeleid zit de vergaderingen van de sollicitatie - en selectiecommissie voor.

4. De sollicitatie - en selectiecommissie stelt een voordracht op en dient deze, vergezeld van een verslag van haar werkzaamheden, in bij het bestuur.

ARTIKEL 7

1. De programmaleiding is belast met de verantwoordelijkheid inzake de samenstelling van het omroepprogramma van de lokale omroepinstelling. Zij zijn met betrekking tot het omroepprogramma verantwoordelijk voor de naleving van de statuten, programmabeleid en regelingen. Zij dragen binnen dit kader de verantwoordelijkheid voor de uitwerking van de programmaonderdelen en hebben de leiding over de dagelijkse gang van zaken; en zij wijzen mankracht,zendtijd en budget toe en binden hun opdrachten eventueel aan nadere instructies.

2. De programmaleiding woont de vergaderingen van het dagelijks bestuur van de lokale omroepinstelling bij. Zij hebben daarin een adviserende stem.

ARTIKEL 9

1. Alvorens het bestuur en/of de programmaleiding een beslissing nemen over zaken die van wezenlijk belang zijn voor werkzaamheden van de medewerkers, worden deze zo tijdig mogelijk geïnformeerd en gehoord.
2. Als zodanige zaken van wezenlijk belang worden tenminste aangemerkt:
   a. ingrijpende wijzigingen in statuten, programmabeleid en regelingen, voorzover deze wijzigingen in statuten betrekking hebben op het voorbereiden en samenstellen van het omroepprogramma;
   b. ingrijpende wijzigingen in het uitzendschema;
   c. ingrijpende wijzigingen in de huisvestingssituatie;
   d. overeenkomsten voor programmatische samenwerking met derden, voorzover deze een ander dan incidenteel karakter hebben;
   e. de benoeming van de programmaleiding;
   f. ingrijpende wijzigingen in de samenstelling van de programmaleiding;
   g. wijzigingen in het redactie -/programmastatuut;
   h. wijzigingen in de techniek, voorzover deze ingrijpende gevolgen hebben voor de werkzaamheden van de medewerkers;
   i. disciplinaire maatregelen ten aanzien van de medewerk(st)ers.

3. Tijdig voordat de begroting van de lokale omroepinstelling wordt vastgesteld, wordt

deze door het bestuur en/of programmaleiding aan de medewerkers voorgelegd wanneer het posten betreft die rechtstreeks betrekking hebben op de werkzaamheden van de medewerkers in de medewerkervergadering .
De medewerkers brengen hun op of aanmerkingen bij de begroting ter kennis van het bestuur in de medewerkervergadering.

ARTIKEL 11

1. Wanneer een medewerk(st)er ernstige gewetensbezwaren heeft tegen een aan hem verstrekte opdracht in verband met een programmaonderdeel of werkzaamheden en hij kan zich niet neerleggen bij een door de programmaleiding of leden daarvan ter zake te nemen of genomen beslissing, kan hij zich wenden tot het aangewezen bestuurslid belast met het medewerkerbeleid om behandeling in het dagelijks bestuur.

2. Wanneer de programmaleiding of leden daarvan besluiten ingrijpende wijzigingen aan te brengen of te doen aanbrengen in een programmaonderdeel, kan (kunnen) de betrokken medewerk(st)er(s) verzoeken om een programmaonderdeel niet uit te zenden. Indien door de programmaleiding of leden daarvan niettemin tot uitzending wordt besloten, zal het programmaonderdeel niet van de naam van de betrokken programma medewerk(st)er(s) kunnen worden voorzien.
Als de betrokken programma medewerk(st)er(s) het niet met de genomen beslissing eens is (zijn), kan (kunnen) de betrokken programma medewerk(st)er(s) zich achteraf wenden tot het aangewezen bestuurslid belast met het medewerkerbeleid om behandeling in het dagelijks bestuur.

3. Wanneer de programmaleiding of leden daarvan menen een uitspraak, zoals hierboven bedoeld, van het dagelijks bestuur niet te kunnen aanvaarden, maakt hij zijn of maken zij hun stand punt gemotiveerd kenbaar aan het algemeen bestuur.

4. Indien het dagelijks of algemeen bestuur van de lokale omroepinstelling ernstige klachten heeft over het gevoerde redactioneel beleid of een of meer uitgezonden programmaonderdelen, dienen de programmaleiding of leden daarvan en de betrokken medewerkers ter zaken te worden gehoord. Als het bestuur daarna de klacht handhaaft, kan het maatregelen treffen.

ARTIKEL 12

Geschillen die naar aanleiding of in verband met dit redaktie -/programmastatuut of het redactioneel beleid mochten ontstaan, zullen - indien niet tot onderlinge overeenstemming kan worden gekomen - worden voorgelegd aan een geschillencommissie.

ARTIKEL 13

1. Bij een of meerdere geschillen tussen bestuur en medewerkers en bij geschillen tussen medewerkers onderling kan een onpartijdige commissie op verzoek van een der partijen worden ingesteld. De commissie bestaat uit drie leden: één lid aangewezen door ieder der partijen en één door deze twee commissieleden gezamenlijk aangetrokken onpartijdige voorzitter.

2. De commissie neemt binnen vier weken nadat zij is samengesteld een beslissing. De commissie heeft de bevoegdheid beide partijen te horen.

3. Het advies van de commissie is bindend en wordt schriftelijk uitgebracht aan de partijen. Indien het een geschil betreft tussen medewerkers wordt ook het bestuur schriftelijk in kennis gesteld van het advies van de commissie.

ARTIKEL 14

In niet genoemde gevallen beslist het dagelijks bestuur en voorzover van toepassing worden daarbij de regelingen uit de statuten gehanteerd.

ARTIKEL 16

Wijzigingen van dit redactie - /programmastatuut worden vastgesteld met inachtneming van hetgeen daaromtrent in de statuten van de lokale omroepinstelling wordt vermeld.

Zaaknr: 16678MB
Cliëntnrs: N48/1860

NR 281 STATUTENWIJZIGING STICHTING

Heden, achtentwintig mei ----------
tweeduizend acht, verschenen voor mij, mr. Pieter Jacobus Bosch, hierna te --------
noemen: notaris, als waarnemer van mr. Marc Ronald van Weert, notaris in de -----
gemeente Steenwijkerland: ----------

1. de heer **Jan Miles Richard Vermeulen**, geboren te Amsterdam op zestien april - negentienhonderd negen en veertig (16-04-1949) (Nationaal Paspoort nummer: N20893746), wonende Tukseweg 29 te 8331 LA Steenwijk, op huwelijkse ----- voorwaarden gehuwd met mevrouw Margriet Johanna Christiana Heusdens; ---
2. mevrouw **Maria Adriana Lubbina Riphagen**, geboren te Apeldoorn op negen en twintig juli negentienhonderd vijf en vijftig (29-07-1955) (Nederlandse ------- Identiteitskaart nummer: IHC395DJ0), wonende Dieptol 156 te 8332 BT ------- Steenwijk, gehuwd met de heer Van Hien, ----------

in deze akte handelend: ----------
als voorzitter respectievelijk secretaris van het bestuur van de stichting: **Stichting - Lokale Omroep Steenwijk**, gevestigd te gemeente Steenwijkerland, feitelijk -------
gevestigd Oostwijkstraat 10 A(postbus 156) te Steenwijk (8331 ED), ingeschreven - in het handelsregister van de Kamer van Koophandel voor Oost Nederland onder ---
nummer 41023669, ----------
en als zodanig bevoegd de stichting rechtsgeldig te vertegenwoordigen op grond -- van het bepaalde in artikel 9 van de statuten, hierna te noemen: **de stichting.**------
De verschenen personen verklaarden:----------
De stichting werd opgericht bij notariële akte verleden op tien mei ----------
negentienhonderd drie en tachtig (10-05-1983) voor E. Vries, destijds notaris te ---
Steenwijk; ----------
de statuten van de stichting zijn voor het laatst gewijzigd bij notariële akte --------
verleden op negen en twintig maart negentienhonderd negentig (29-03-1990) ----
voor mr. P. J. Bosch, destijds notaris te Steenwijk. ----------
Het bestuur van de stichting heeft in de vergadering gehouden op drie mei --------
tweeduizend zeven (03-05-2007) besloten de statuten te wijzigen; van dit ---------
besluit blijkt uit een aan deze akte **gehecht** exemplaar van de notulen deze --------
vergadering. ----------
STATUTENWIJZIGING ----------
De verschenen personen verklaarden ter uitvoering van het besluit tot ----------
statutenwijziging dat de gewijzigde statuten met ingang van vandaag luiden als ---
volgt: ----------
Naam, Zetel en Duur ----------
Artikel 1. ----------

1. De Stichting draagt de naam: Omroep Stichting Steenwijkerland.----------

2. Zij heeft haar zetel in de gemeente Steenwijkerland. ----------
3. De Stichting is opgericht voor onbepaalde tijd. ----------

Doel----------

Artikel 2. ----------

De Stichting heeft tot doel het verzorgen van een omroepprogramma bestemd voor de gemeente Steenwijkerland, dat in zodanige mate is gericht op de bevrediging van de in de gemeente Steenwijkerland voorkomende maatschappelijke, culturele, ----- godsdienstige en geestelijke behoeften, dat de Stichting geacht kan worden van --- algemeen nut te zijn.----------

Artikel 3. ----------

De Stichting tracht haar doel en al wat daarmee in de ruimste zin verband houdt te verwezenlijken door het aanwenden van alle wettige geoorloofde middelen, welke - voor de verwezenlijking van het doel der Stichting bevorderlijk zijn.----------

Grondslag ----------

Artikel 4. ----------

Bij de verwezenlijking van haar doelstellingen zoals verwoord in artikel 2, houdt de Stichting rekening met de binnen de samenleving van de gemeente Steenwijkerland aanwezige maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke geledingen;---- Zij is niet gebonden aan enige politieke of religieuze stroming, belangengroep of --- aan de lokale overheid; de uitzendingen mogen niet dienstbaar zijn aan ---------- reclamedoeleinden.----------

Artikel 5. ----------

De financiële middelen van de Stichting bestaan uit: ----------

a. subsidies en donaties;----------
b. bijdragen van de eigen medewerkers; ----------
c. hetgeen de Stichting door erfstelling, legaat, schenking of op enigerlei andere-- wettige wijze verkrijgt. ----------

Erfstellingen kunnen door de Stichting alleen worden aanvaard onder het voorrecht van boedelbeschrijving.----------

Bestuur----------

Artikel 6. ----------

1. De Stichting wordt bestuurd door een bestuur bestaande uit tenminste elf (11) personen. ----------
   Tot de taak van het bestuur behoort als programma beleidsbepalend orgaan --- (PBO):----------
   1. Het vaststellen en toetsen van het programmabeleid. ----------
   2. Het opstellen van een jaarlijkse rapportage aangaande het gevoerde en --- gerealiseerd programmabeleid. ----------
   3. Algemeen beleid waaronder onder andere: ----------
      Het scheppen van algemene voorwaarden die de lokale omroep in staat --- stelt haar taken uit te voeren; ----------
      De ontwikkeling en uitvoering van een financieel beleid; ----------
      De verzorging van de benodigde techniek; ----------
      De zorg voor het werven van reclame. ----------
   4. Huishoudelijk beleid waaronder onder andere: ----------

Het zorgen voor de huisvesting; ----------
De zorg voor naambekendheid van de lokale omroep d.m.v. voorlichting en promotieactiviteiten; ----------
De zorg voor opleidingen voor nieuwe zowel als bestaande (vrijwillige) ---- medewerkers; ----------
De ontwikkeling en uitvoering van een personeelsbeleid. ----------

5. Het bestuur is bevoegd onder zijn verantwoordelijkheid bepaalde --------- onderdelen, behoudens de in sub 1.1 geformuleerde taak van het --------- programmabeleid, van zijn taak te doen uitvoeren door andere organen van de Stichting. ----------

2. Benoeming van de nieuwe leden van het bestuur waaronder begrepen de ----- voorziening in bestaande vacatures, geschiedt door de zittende leden van het - bestuur, met dien verstande dat het bestuur zodanig dient te zijn samengesteld, dat het representatief is voor de in de gemeente Steenwijkerland voorkomende maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke stromingen. ---------
In het bestuur hebben tenminste zitting: ----------
   1. leden van de navolgende stromingen: ----------
      - maatschappelijke zorg en welzijn; ----------
      - cultuur en kunst; ----------
      - kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag; -------
      - werknemers; ----------
      - werkgevers; ----------
      - onderwijs en educatie; ----------
      - etnische en culturele minderheden; ----------
      - sport en recreatie. ----------
   2. twee leden namens de in artikel 13 genoemde medewerkervergadering, --- voor zover al geïnstalleerd en werkzaam. ----------
   3. een aantal leden op persoonlijke titel, met dien verstande, dat dit aantal -- niet meer zal zijn dan een/derde van het aantal leden zoals omschreven in lid 2, sub 1 van dit artikel. ----------
3. De benoeming van bestuursleden geschiedt uit een of meer voordrachten, ----- behoudens het bepaalde in lid 4. ----------
Tot het opmaken van zulk een voordracht zijn bevoegd zowel het dagelijkse --- bestuur, leden van het bestuur als bij het redactiestatuut aan te wijzen ------- organisaties of groepen van organisaties. ----------
4. Aan elke voordracht kan het bindend karakter worden ontnomen door een met tenminste twee/derde van de uitgebrachte stemmen genomen besluit van het - bestuur, genomen in een vergadering waarin tenminste twee/derde van de ---- bestuursleden tegenwoordig of vertegenwoordigd is. ----------
5. Is geen voordracht opgemaakt, of besluit van het bestuur overeenkomstig het-- voorgaande lid de opgemaakte voordrachten het bindend karakter te ontnemen, dan is het bestuur vrij in keus. ----------
6. Indien er meer dan een bindende voordracht is, geschiedt die benoeming uit die voordrachten. ----------

7. Bij het ontstaan van een (of meer) vacature(s) in het bestuur, zullen de overblijvende bestuursleden (of zal het na enig overblijvende bestuurslid) binnen drie maanden na het ontstaan van de vacature(s) daarin voorzien door de benoeming van een (of meer) opvolger(s).
8. Mocht(en) er meer in het bestuur om welke reden dan ook een of meer leden ontbreken, dan vormen de overblijvende bestuursleden, of vormt het enig overblijvende bestuurslid niettemin een wettig bestuur.
9. Voordrachten en benoemingen geschieden onverminderd het bepaalde in lid 2.
10. De leden van het bestuur genieten geen beloning voor hun werkzaamheden. Zij hebben wel recht op vergoeding van de door hen gemaakte kosten.
11. De leden van het PBO worden ingevolge artikel 30 sub c laatste volzin van de Mediawet, op bindende voordracht van het bestuur van de omroepinstelling benoemd door Burgemeester en Wethouders.
In afwijking van de vorige zin geschiedt de voordracht voor de eerste maal door het bestuur. De bindende voordracht dient binnen drie maanden na ontstaan van een of meerdere vacature(s) aan Burgemeester en Wethouders te worden voorgelegd. Indien op enig moment de wet deze wijze van benoeming niet langer voorschrijft, geschiedt de benoeming op de in artikel 6 lid 2 t/m 9 omschreven wijze.

Artikel 7

Het lidmaatschap van het bestuur eindigt:

1. Door vrijwillige ontslagname, welke dient te geschieden door schriftelijke kennisgeving aan het bestuur;
2. Door overlijden;
3. Door onder curatele stellen van het bestuurslid;
4. Door ontslag door de rechtbank;
5. Na een besluit van het bestuur het lidmaatschap op te zeggen, nadat dit besluit schriftelijk aan het bestuurslid is meegedeeld.
Een zodanig besluit kan alleen worden genomen indien naar het oordeel van het bestuur:
   a. De doelstelling van de organisatie namens welke het bestuurslid zitting heeft zodanig is gewijzigd, dat deze niet meer aan de eisen zoals vervat in artikel 6, lid 2, sub a, voldoet;
   b. Het bestuurslid niet meer kan worden gezien als een vertegenwoordiger van de organisatie, namens welke hij in het bestuur zitting heeft;
   c. Het bestuurslid zodanig heeft gehandeld, dat van de Stichting in redelijkheid niet verlangd kan worden het bestuurslidmaatschap te continueren;
   d. Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaren. Herbenoeming kan meerde malen, bij opnieuw herkiesbaar stellen, plaatsvinden.
6. Tot ontslag kan alleen worden besloten in een bestuursvergadering waarin - afgezien van het betreffende bestuurslid - alle bestuursleden aanwezig of middels een vaste plaatsvervanger aanwezig zijn.
In deze vergadering krijgt het betreffende bestuurslid de gelegenheid zich te

verantwoorden en te verweren. ----------
Het besluit tot ontslag moet worden genomen met tenminste twee/derde van - de uitgebrachte stemmen, waarbij het betreffende bestuurslid - indien -------- aanwezig - niet mag meestemmen. ----------
Indien in deze vergadering niet alle vereiste leden van het bestuur aanwezig -- zijn, moet tenminste veertien dagen later een nieuwe vergadering worden ----- bijeengeroepen, waarin onafhankelijk van het aantal aanwezige bestuursleden, een dergelijk besluit kan worden genomen met tenminste twee/derde --------- meerderheid der uitgebrachte stemmen, waarbij het betreffende lid wiens ----- ontslag het betreft - indien aanwezig - niet mag meestemmen. ----------

Het dagelijks bestuur ----------
Artikel 8 ----------

1. Het dagelijks bestuur wordt gevormd door een voorzitter, secretaris, ---------- penningmeester, alsmede twee andere leden welke door het algemeen bestuur uit hun midden worden gekozen met de functies vice-voorzitter en ---------- medewerkers vertegenwoordiger. ----------
Bij de ontstentenis van de voorzitter treedt de vice-voorzitter in zijn plaats. ----
2. Indien de voorzitter uit het midden van het bestuur wordt benoemd, wordt hij - toch geacht op persoonlijke titel zitting te hebben in het bestuur; ---------- de in de redactiestatuut aangewezen organisatie die hem als lid heeft benoemd zal dan een nieuw lid moeten benoemen.----------
3. De benoeming van de vijf leden van het dagelijks bestuur zal zodanig --------- geschieden, dat zoveel mogelijk voorkomen wordt dat leden uit dezelfde ------ stromingen voortkomend cumulatief vertegenwoordigd zijn.----------
4. Het dagelijks bestuur is belast met de beleidsvorming, de voorbereiding van de bestuursvergaderingen en de uitvoering van de besluiten van het algemeen --- bestuur. ----------

Bestuursbevoegdheid en vertegenwoordiging ----------
Artikel 9. ----------

1. Het bestuur is bevoegd tot het sluiten van overeenkomsten welke bijdragen tot het verwezenlijken van de doelstellingen der Stichting, het kopen, vervreemden of bezwaren van registergoederen. ----------
2. De Stichting wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door twee ---------- gezamenlijk handelende meerderjarige leden van het dagelijks bestuur of de --- bedrijfsleider van de omroep. De penningmeester als mede de bedrijfsleider is - bevoegd de Stichting afzonderlijk te vertegenwoordigen, slechts voor zover het betreft het verrichtingen van betalingen, het in ontvangst nemen van gelden en het geven van kwijting hiervoor, echter tot een door het bestuur te stellen ---- maximum. ----------

Bestuursvergaderingen en bestuursbesluiten ----------
Artikel 10. ----------

1. Het bestuur vergadert zo dikwijls de voorzitter, ofwel tenminste twee --------- bestuursleden dit wenselijk achten, doch tenminste vier maal per kalenderjaar. Uitnodigingen voor een vergadering zullen minstens veertien dagen voor de --- vergadering in het bezit van de bestuursleden moeten zijn.----------

2. De vergaderingen van het bestuur zijn in principe openbaar.----------
De vergaderingen van het dagelijks bestuur zijn niet openbaar. ----------
3. De secretaris roept op tot de vergaderingen. Hij maakt van het ter vergadering verhandelde en besloten notulen op, die door hem en de voorzitter worden ---- ondertekend. Ieder lid van het bestuur heeft recht op een door de secretaris uit te reiken en door hem te ondertekenen kopie van de notulen.----------

Artikel 11. ----------

1. Het bestuur is bevoegd zowel in als buiten de vergaderingen besluiten te ------ nemen. In het laatste geval is vereist dat met algemene stemmen tot een ----- dergelijke procedure wordt besloten en dat alle bestuursleden hun stem ------- schriftelijk uit brengen. ----------
2. Tenzij in deze statuten anders wordt bepaald, worden besluiten genomen met - volstrekte meerderheid van stemmen. Blanco stemmen worden geacht niet te - zijn uitgebracht. ----------
3. Stemming over personen geschiedt schriftelijk, over zaken wordt mondeling --- gestemd. ----------
4. Indien bij verkiezing van personen niemand de vereiste meerderheid heeft ----- verkregen, heeft een tweede vrije stemming plaats. Wordt ook als dan door ---- niemand de vereiste meerderheid verkregen, dan wordt herstemd tussen de --- personen, die bij de tweede stemming het meeste, of het op een na meeste ---- aantal stemmen behaalde, zonodig door loting te bepalen, en is hij gekozen, op wie alsdan de meeste stemmen worden uitgebracht. ----------
5. Staken in het laatste geval de stemmen, dan beslist het lot, tussen de twee ---- personen die het meeste aantal stemmen hebben behaald. In alle overige ----- gevallen wordt bij staking van stemmen het voorstel geacht te zijn verworpen. -

Artikel 12. ----------

De Stichting kent een organisatiestructuur welk tot taak heeft diverse zaken tot --- uitvoer te brengen die bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van de Stichting buiten het in artikel 6 tot en met 8 genoemd bestuur;----------

a. Bedrijfsleider; ----------
b. Artistiek Coördinator; ----------
c. Algemeen Coördinator;----------
d. Medewerkers. ----------

Deze begrippen binnen de Stichting worden inhoudelijk omschreven in het -------- redactiestatuut.----------

Algemene medewerkersvergadering ----------

Artikel 13. ----------

1. De algemene medewerkervergadering is een minstens eenmaal per jaar ------- bijeengeroepen vergadering waarin de medewerkers zitting en stemrecht ------ hebben. ----------
2. De algemene medewerkervergadering heeft een adviserende taak binnen de --- Stichting aan het bestuur. Zij neemt kennis van de bestuursbesluiten en geeft - daar een oordeel over. ----------
3. Jaarlijks wordt door de algemene medewerkervergadering uit haar midden een Agendacommissie benoemd, waarin minimaal drie leden zitting hebben. -------

Deze commissie stelt voor de te houden vergadering(en) de orde van de dag --- vast, welke uiterlijk zeven dagen voor een vergadering ter kennis van de ------- medewerkers wordt gebracht. De agendacommissie kiest uit haar midden een - voorzitter en een secretaris welke deze functies tevens vervullen in de algemene medewerkervergadering. ----------

4. Jaarlijks wordt in deze vergadering een medewerker aangewezen als lid van de geschillencommissie volgens artikel 13 van het redactiestatuut. ----------
5. Het bestuur heeft te allen tijde het recht om in het redactiestatuut bepalingen op te nemen met betrekking tot deze vergadering, mits deze geen afbreuk doen aan het in de statuten bepaalde. ----------

Statutenwijziging ----------

Artikel 14. ----------

1. Het bestuur is bevoegd deze statuten te wijzigen.----------
   Het besluit daartoe moet worden genomen in een speciaal daartoe belegde --- vergadering, waarvoor de voorstellen tot wijziging van de statuten aan de ----- oproepingsbrief zijn toegevoegd.----------
2. Een besluit tot wijziging van de statuten kan slechts worden genomen met een meerderheid van tenminste drie/vierde van de uitgebrachte stemmen in een --- vergadering waarin tenminste twee/derde van de zitting hebbende ---------- bestuursleden aanwezig is. ----------
3. Indien in de vergadering, waarin een voorstel tot statutenwijziging zou worden behandeld, niet het vereiste aantal bestuursleden aanwezig is, wordt daarna -- binnen veertien dagen een volgende vergadering bijeengeroepen, te houden --- binnen een maand na de vorige waarin het besluit over bedoeld voorstel kan -- worden genomen met een meerderheid van tenminste drie/vierde van de ------ uitgebrachte stemmen ongeacht het aantal bestuursleden dat aanwezig is. ----
4. De wijziging moet op straffe van nietigheid bij notariële akte tot stand komen. De bestuurders zijn verplicht een authentiek afschrift van de akte van wijziging, alsmede de gewijzigde statuten neer te leggen ten kantoren van het openbaar - stichtingenregister, gehouden door de Kamer van Koophandel en Fabrieken te - Zwolle.----------

Ontbinding ----------

Artikel 15. ----------

1. Het bestuur is bevoegd de Stichting te ontbinden. Op het daartoe te nemen --- besluit is toepasselijk hetgeen in artikel 11 van deze statuten is bepaald ------ aangaande een besluit tot wijziging van de statuten.----------
2. De Stichting wordt bovendien ontbonden:----------
   - door insolventie nadat zij in staat van faillissement is verklaard of door de opheffing van het faillissement wegens de stand van de boedel;----------
   - door rechterlijke uitspraak in de bij de wet genoemde gevallen. ----------

Vereffening ----------

Artikel 16. ----------

1. De vereffening geschiedt door het bestuur. ----------
2. De Stichting blijft na haar ontbinding voortbestaan indien en voor zover dit --- voor de vereffening van haar zaken nodig is.----------

3. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van de statuten voor zoveel mogelijk en nodig van kracht. ----------
4. Het bestuur bepaalt welke bestemming, na betaling van alle schulden, aan de overgebleven bezittingen van de Stichting zal worden gegeven, met dien verstande, dat het saldo moet worden bestemd voor een doel hetwelk het doel van de Stichting zoveel mogelijk nabij komt. ----------

Slotbepaling ----------

Artikel 17. ----------

In alle gevallen waarin door de statuten van de Stichting niet is voorzien, beslist het bestuur. ----------

SLOT ----------

De comparanten zijn mij, notaris, bekend en hun identiteit is door ---------- mij, notaris, aan de hand van de hiervoor gemelde en daartoe bestemde documenten vastgesteld. ----------

WAARVAN AKTE is verleden te Steenwijk op de datum als in het hoofd van deze akte vermeld. ----------

De inhoud van de akte is aan de verschenen personen opgegeven en toegelicht. ----

De verschenen personen hebben verklaard op volledige voorlezing van de akte geen prijs te stellen, tijdig voor het verlijden van de inhoud van de akte te hebben kennis genomen en met de inhoud daarvan in te stemmen. ----------

Onmiddellijk daarna is de akte beperkt voorgelezen en door de verschenen personen en mij, notaris ondertekend. ----------

Volgt ondertekening

UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT

Mr. M.R. van Weert - NOTARIS TE STEENWIJKERLAND -

Kroek & Van Weert

Netwerk Notarissen

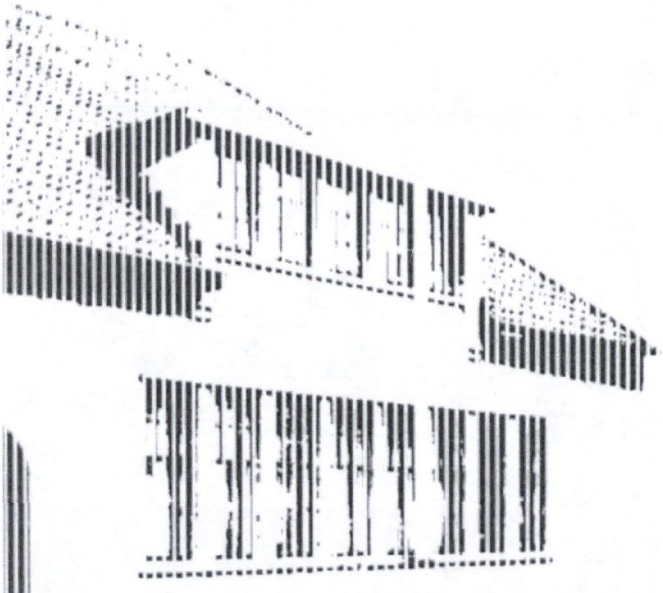

T + 31 (0) 521 51 28 92
F + 31 (0) 521 51 41 66

notaris@kroekvanweert.knb.nl

POSTADRES
Postbus 97
NL - 8330 AB STEENWIJK

BEZOEKADRES
Willem de Zwijgerstraat 9
STEENWIJK

Einde bijlage: 8.1 Representativiteitsverklaring Stichting Lokale Omroep Steenwijkerland - bijlage verzoek Commissariaat van de Media en bijbehorende stukken van SLOS

Terug naar het agendapunt

9.0 AVOI en nadeelcompensatieregeling - RAADSVOORSTEL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Voorstel aan de raad

Aan de gemeenteraad
Gemeente Steenwijkerland
Vendelweg 1
8331 XE Steenwijk

Steenwijk,
Nummer voorstel:

Voor raadsvergadering d.d.: 11-10-2016
Agendapunt:

Onderwerp:
Vaststelling van de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland(AVOI) en bijbehorende regelgeving voor het uitvoeren van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen in of op openbare gronden.

Aan de raad van de gemeente Steenwijkerland wordt voorgesteld te besluiten:

Conceptbesluit:

1. de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland vast te stellen overeenkomstig bijlage 1 en deze per 1 november 2016 in werking te laten treden;
2. de Telecommunicatieverordening gemeente Steenwijkerland (vastgesteld op 9 oktober 2012) per 1 november 2016 in te trekken;
3. artikel 2.11, lid 5 van de Algemene plaatselijke verordening aan te passen door de woorden " de daarop gebaseerde Telecommunicatieverordening" te vervangen door "de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland" en deze wijziging per 1 november 2016 in werking te laten treden;

Samenvatting:
De gemeente is als beheerder van de openbare ruimte onder meer verantwoordelijk voor de orde en veiligheid van de openbare ruimte en kan in die hoedanigheid regels opstellen. Op dit moment wordt de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen via verschillende verordeningen geregeld, zoals de Telecommunicatieverordening en de APV. Daarnaast zijn met verschillende netbeheerders in het verleden privaatrechtelijke overeenkomsten afgesloten over dit onderwerp.

Het is wenselijk te komen tot een eenduidige regeling, de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur (AVOI), die zowel van toepassing is op kabels en leidingen voor openbare elektronische communicatienetwerken, als op netwerken van nutsbedrijven, zodat voor alle netbeheerders dezelfde rechten, plichten en procedures gelden.

De privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de gemeente en de netbeheerders zullen worden opgezegd, zodat deze niet meer in de weg staan aan de volle toepassing van de nieuwe regels. De geldende Telecommunicatieverordening wordt ingetrokken. Daarnaast wordt de tarieventabel

behorende bij de Legesverordening zodanig aangepast dat de kosten voor het behandelen van een aanvraag om een instemmingsbesluit of vergunning op basis van de AVOI door de leges worden gedekt. Deze aanpassingen worden meegenomen bij de eerstvolgende wijziging van de legesverordening.

De AVOI kent aan het college de bevoegdheid tot het vaststellen van een Nadeelcompensatieregeling en nadere regels toe.

Inleiding
De verordening, getiteld Algemene verordening ondergrondse infrastructuur (AVOI) bevat regels met betrekking tot de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen. De AVOI bevat zowel regels voor kabels die vallen onder de Telecommunicatiewet (internet, televisie, CAI etc.), als regels voor overige leidingen (zoals voor water, gas en elektriciteit). De regels voor kabels ten dienste van openbare elektronische communicatienetwerken waren tot dusver opgenomen in de zelfstandige Telecommunicatieverordening maar zijn nu geïntegreerd in de voorliggende AVOI. De Telecommunicatieverordening wordt als gevolg hiervan als zelfstandige verordening ingetrokken.

De AVOI voorziet in een vergunningplicht voor netbeheerders die kabels en leidingen willen aanleggen, instandhouden, of opruimen in of op openbare gronden. Voor beheerders van openbare elektronische communicatienetwerken geldt de verplichting tot het aanvragen van een instemmingsbesluit van het college alvorens de voorgenomen werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd. Dit is gebaseerd op de Telecommunicatiewet.

De AVOI is het belangrijkste onderdeel van het Handboek kabels en leidingen. In het Handboek kabels en leidingen, waarin alle relevante wet- en regelgeving overzichtelijk en samenhangend wordt gebundeld, worden daarnaast onder meer een Nadeelcompensatieregeling en nadere regels (vast te stellen door het college) opgenomen.

In de Nadeelcompensatieregeling staan vergoedingsregels, procedures en voorwaarden voor nadeelcompensatie aan netbeheerders waarmee zij in aanmerking komen voor vergoeding van kosten die zij maken voor het verleggen of verwijderen van kabels of leidingen als gevolg van werkzaamheden van de gemeente. Deze regeling komt in de plaats van de afspraken die in de op te zeggen overeenkomsten met netbeheerders zijn opgenomen over vergoeding van kosten. Ten opzichte van de overeenkomsten krijgen de netbeheerders over het algemeen een kleiner deel van hun kosten vergoed doordat er wordt uitgegaan van een kostenverdeling die recht doet aan de moderne verhouding tussen de gemeente en de netbeheerders, waarin rekening is gehouden met de voorzienbaarheid van veranderingen in de openbare ruimte.

De Nadere regels betreffen uitgebreide technische en procedurele bepalingen voor onder andere het aanvragen van vergunningen, de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden en de wijze van herstel van de openbare ruimte.

Beoogd resultaat
1. Het beschermen van de veiligheid en kwaliteit van de openbare ruimte.
2. Het bevorderen van de afstemming tussen boven- en ondergrondse belangen.
3. Een uniforme publiekrechtelijke regeling voor alle netbeheerders van kabels en leidingen in de gemeente en in de regio die afzonderlijke privaatrechtelijke overeenkomsten met

netbeheerders overbodig maakt en waarin de Telecommunicatieverordening is geïntegreerd.
4. Het mogelijk maken van het verlenen van ligvergunningen en de mogelijkheid creëren om vergunningen te wijzigen of in te trekken om zo verleggingen van kabels en/of leidingen af te dwingen.
5. Het verschaffen van instrumenten aan de gemeente om regie te voeren in de ondergrond.
6. Het bevorderen van de graafrust door een betere afstemming tussen de gemeente en netbeheerders en tussen netbeheerders onderling.

Argumenten

1. De invoering van uniforme regelgeving schept duidelijkheid en gelijkheid. Versnipperde regelgeving voor de verschillende netbeheerders is een onwenselijke situatie. Voor aanbieders van openbare elektronische communicatienetwerken is de Telecommunicatieverordening van toepassing. Voor deze netbeheerders geldt, populair gezegd, de afspraak 'liggen om niet is verleggen om niet'. De overige netbeheerders hebben ieder een andere verbintenis over het leggen en verleggen van kabels en leidingen met de gemeente, die is vastgelegd in overeenkomsten die vaak moeilijk te achterhalen of te doorgronden zijn. Dit komt de overzichtelijkheid van de toepasselijke regelgeving niet ten goede. Met een uniforme AVOI voor alle netbeheerders worden alle partijen op gelijkwaardige en duidelijke wijze behandeld, zoals dit conform de algemene beginselen van behoorlijk bestuur mag worden verwacht (rechtszekerheid en rechtsgelijkheid). De AVOI is bovendien in samenwerking met een aantal andere gemeenten in onze regio ontwikkeld, wat leidt tot een zekere regionale uniformiteit, met name in de AVOI en Nadeelcompensatieregeling.
2. Met de vaststelling van de AVOI en de Nadeelcompensatieregeling wordt aangesloten bij toekomstige wetgeving betreffende nadeelcompensatie (Titel 4.5 Awb dat op een nader te bepalen tijdstip in werking zal treden).
3. De invoering van de Nadeelcompensatieregeling levert de gemeente een besparing op in te vergoeden kosten van verleggingen. Op basis van de bestaande overeenkomsten worden de kosten van verlegging van kabels en leidingen in verband met projecten in de openbare ruimte vaak door de gemeente aan de netbeheerders vergoed. In de Nadeelcompensatieregeling wordt een kostenverdeling gehanteerd die recht doet aan de moderne verhouding tussen de gemeente en de netbeheerders, en die gebaseerd is op de voorzienbaarheid van veranderingen in de openbare ruimte. De kostenverdeling (nadeelcompensatie gefaseerd afbouwen in 15 jaar) is in lijn met systematiek die in den lande in toenemende mate gehanteerd en geaccepteerd wordt, houdt stand in de jurisprudentie en is als zodanig als resultante voortgekomen uit het onderzoek van de Commissie Burgering, waarin tevens netbeheerders zitting hebben gehad. De Nadeelcompensatieregeling is reeds door het college vastgesteld, onder voorbehoud van vaststelling van de AVOI door uw raad (bijlage 2).
4. De huidige Telecommunicatieverordening is geïntegreerd in de nieuwe AVOI. Hierdoor komt de Telecommunicatieverordening als zelfstandige verordening te vervallen.
5. Aangezien de Telecommunicatieverordening als zelfstandige verordening vervalt, is in artikel 2.11, lid 4 van de APV een verwijzing naar de AVOI nodig.
6. Om vergunningaanvragen onder de nieuwe AVOI te kunnen behandelen en het benodigde toezicht op het verleggen en leggen van de leidingen conform de verleende vergunning en verordening mogelijk te maken zullen kostendekkende leges worden geheven. De

mogelijkheid voor legesheffing dient zijn juridische basis in de gemeentelijke legesverordening en tarieventabel te hebben.

Kanttekeningen
Dat de gemeente voor het laten verleggen van kabels en leidingen na de termijn van 15 jaar zoals die is opgenomen in de Nadeelcompensatieregeling geen nadeelcompensatie meer is verschuldigd, betekent meestal een achteruitgang voor de netbeheerders. Jurisprudentie van de Hoge Raad (onder andere het Ronde Venen arrest, LJN: BQ9854) biedt echter voldoende steun aan deze systematiek. Ook de uitspraak d.d. 23 maart 2016 in de zaak Gasunie tegen de gemeente Deventer staaft de gedachte dat een publiekrechtelijke regeling met een staffel van 15 jaar gerechtvaardigd is. In deze zaak heeft de rechtbank Overijssel namelijk geoordeeld dat het legitiem wordt geacht dat de gemeente haar beleid (het vaststellen van een AVOI en het invoeren van een Nadeelcompensatieregeling) in een veranderende samenleving heeft geactualiseerd en geüniformeerd. Veel andere gemeenten zijn al overgegaan van de oude overeenkomsten naar een AVOI en Nadeelcompensatieregeling.

Er bestaat een kans dat één of meer netbeheerders in bezwaar en beroep zullen gaan tegen een beschikking op basis van de AVOI. Het Handboek kabels en leidingen is met voldoende zorgvuldigheid ontwikkeld, maar dit blijft een onzekere factor en kan niet uitgesloten worden.

Participatie
De belangrijkste belanghebbenden zijn de netbeheerders die overeenkomsten hebben met de gemeente (Enexis, Rendo, Vitens, Gasunie). Deze partijen, alsmede andere belanghebbenden (provincie Overijssel, waterschap Drents Overijsselse Delta, Tennet) zijn schriftelijk op de hoogte gesteld van het voornemen om over te gaan tot een Handboek kabels en leidingen. Concepten van de AVOI en de Nadeelcompensatieregeling zijn voor een zienswijze aan deze partijen voorgelegd. Diverse partijen hebben schriftelijk en/of mondeling hun zienswijzen kenbaar kunnen maken. De ingediende zienswijzen zijn beoordeeld en van een reactie voorzien (zie bijlage 6). Daarnaast is de AVOI tot stand gekomen in overleg met de Groep Graafrechten, welke namens vrijwel alle beheerders van openbare elektronische communicatienetwerken optreedt. Na besluitvorming door uw raad zullen deze partijen op de hoogte worden gebracht van de nieuwe regelgeving.

Financiële consequenties
De overgang van privaatrechtelijke overeenkomsten naar publiekrechtelijke regelgeving betreffende de verdeling van kosten bij verleggingen van kabels en leidingen vanwege werken van de gemeente betekent een kostenbesparing voor de gemeente. De financieel niet meer in balans zijnde afspraken tussen de netbeheerders en de gemeente komen te vervallen en de maatschappelijk verantwoorde kostenverdeling die uit de Nadeelcompensatieregeling volgt wordt van toepassing.

Doordat er in de AVOI een vergunning of instemmingsbesluit is vereist voor het aanleggen, in stand houden en opruimen van kabels en leidingen kunnen hiervoor kostendekkende leges worden geheven. Hiervoor moet de tarieventabel leges worden aangepast. Dit wordt meegenomen met de vaststelling van de legesverordening Steenwijkerland 2017.

Communicatie
De AVOI wordt digitaal bekendgemaakt op offielebekendmakingen.nl en gepubliceerd op overheid.nl. Daarnaast wordt een korte publicatie geplaatst in de Steenwijkerland Expres. De netbeheerders worden schriftelijk op de hoogte gesteld van de inwerkingtreding van de AVOI en de onderliggende regelgeving.

Duurzaamheid
De vaststelling van het Handboek kabels en leidingen (bundeling van AVOI, nadeelcompensatieregeling en nadere regels) leidt tot een betere afstemming tussen gemeente en netbeheerders en tussen de boven- en ondergrond, waardoor kabels en leidingen minder vaak verlegd hoeven te worden en er in de openbare ruimte minder vaak opbreking van verhardingen hoeft plaats te vinden.

Bijlagen bij het voorstel

Bijlagen ter vaststelling

1. Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland (AVOI)

Bijlagen ter informatie

2. Collegebesluit
3. Toelichting AVOI
4. Nadeelcompensatieregeling gemeente Steenwijkerland
5. Toelichting Nadeelcompensatieregeling
6. Opmerkingenformulier zienswijzen netbeheerders AVOI+NKL

Ondertekening

De secretaris	De burgemeester
S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

Betrokken partijen

afdeling	**OW**
adviseur	Gert Ekkelenkamp, tel.: , email:
behandeld in raadscommissie	☐ ja, nl. ☐ nee

Raadsbesluit

Steenwijk,
Nummer:

De raad van de gemeente Steenwijkerland;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van , nummer 2012/ ;

b e s l u i t :

1. de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland vast te stellen overeenkomstig bijlage 1 en deze per 1 november 2016 in werking te laten treden;
2. de Telecommunicatieverordening gemeente Steenwijkerland (vastgesteld op 9 oktober 2012) per 1 november 2016 in te trekken;
3. artikel 2.11, lid 5 van de Algemene plaatselijke verordening aan te passen door de woorden "de daarop gebaseerde Telecommunicatieverordening" te vervangen door "de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland" en deze wijziging per 1 november 2016 in werking te laten treden.

De raad voornoemd,
de griffier, de voorzitter,

A. ten Hoff M.A.J. van der Tas

Einde bijlage: 9.0 AVOI en nadeelcompensatieregeling - RAADSVOORSTEL

Terug naar het agendapunt

9.1 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen SWL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen

Gemeente Steenwijkerland

Versie 1.0 juli 2016

1. Inleidende bepalingen

1.1. Begripsbepalingen

De begripsbepalingen van de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland zijn op deze nadeelcompensatieregeling van toepassing tenzij in deze regeling daarvan uitdrukkelijk wordt afgeweken. In deze regeling wordt verstaan onder:

a. **aanvraag**: een aanvraag om nadeelcompensatie wegens het nemen van maatregelen aan kabels of leidingen;
b. **AVOI**: Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland;
c. **beheergebied**: gronden waar de vergunningplicht van artikel 2.1, eerste lid, van de AVOI geldt;
d. **belanghebbende**: netbeheerder die schade lijdt als gevolg van een verzoek tot het nemen van maatregelen;
e. **liggingsduur**: de tijd die verstreken is tussen de datum waarop de vergunning van kracht is geworden en de datum waarop de vergunning wordt ingetrokken of gewijzigd. Voor kabels of leidingen die zijn aangelegd met een melding conform artikel 2.1, tweede lid, van de AVOI geldt als liggingsduur de tijd die is verstreken tussen de datum van ontvangst van de melding en de datum waarop een verzoek tot het nemen van maatregelen is verstuurd;
f. **maatregel**: verlegging, verplaatsing, (tijdelijke) bescherming, of verwijdering van kabels en leidingen;
g. **nadeelcompensatie**: de te vergoeden schade als gevolg van een verzoek tot het nemen van maatregelen;
h. **schade**: de werkelijke kosten van verlegging, verplaatsing, (tijdelijke) bescherming, of verwijdering van kabels of leidingen;
i. **verzoek tot het nemen van maatregelen**: een schriftelijk verzoek van het college inhoudende de intrekking of wijziging van een vergunning op grond van artikel 2.5, eerste lid, onder e, of artikel 2.5, tweede lid, onder b, van de AVOI, dan wel de rechtmatige uitoefening door het college van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak, met de daaraan verbonden verplichting tot het nemen van maatregelen van kabels of leidingen.

1.2. Toepasselijkheid

1. Tot het moment van inwerkingtreding van Titel 4.5 van de Algemene wet bestuursrecht betreffende nadeelcompensatie, betreft hoofdstuk 2 de concrete invulling van de ongeschreven plicht tot het toekennen van nadeelcompensatie wanneer een netbeheerder als gevolg van een besluit van het college, inhoudende een intrekking of wijziging van een vergunning op grond van artikel 2.5, tweede lid, onder b van de AVOI, dan wel vanwege de rechtmatige uitoefening door het college van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak schade lijdt, die uitgaat boven het normale maatschappelijke risico en die hem in vergelijking met anderen onevenredig zwaar treft.
2. Deze nadeelcompensatieregeling is niet van toepassing op:
   a. kabels ten dienste van een openbaar elektronisch communicatienetwerk;
   b. kabels of leidingen die in het beheer zijn bij de gemeente;
   c. kabels of leidingen die niet vallen onder één van de categorieën openbare werken als bedoeld in artikel 1 van de Belemmeringenwet Privaatrecht.

2. Nadeelcompensatie

2.1. Algemeen

1. Indien een belanghebbende als gevolg van een verzoek tot het nemen van maatregelen in aanmerking komt voor nadeelcompensatie, kent het college dit op aanvraag toe, met inachtneming van de hierna volgende bepalingen.
2. De juridische grondslag waarmee een kabel of leiding ligt dient te worden aangetoond door de belanghebbende.

2.2. Kabels of leidingen binnen beheergebied

1. Indien kabels of leidingen zijn gelegen binnen beheergebied wordt de hoogte van nadeelcompensatie vastgesteld aan de hand van de liggingsduur van de aan te passen kabels of leidingen. Indien de liggingsduur niet door de belanghebbende kan worden aangetoond, wordt uitgegaan van een liggingsduur langer dan vijftien jaar.
2. Bij een liggingsduur tot vijf jaar bedraagt de nadeelcompensatie in beginsel 100% van de schade.
3. Bij een liggingsduur vanaf vijf jaar tot en met vijftien jaar bedraagt de nadeelcompensatie 80% van de schade vanaf het zesde jaar tot 0% vanaf het zestiende jaar, zoals weergegeven in het schema in bijlage 1.
4. Bij een liggingsduur langer dan vijftien jaar wordt geen nadeelcompensatie toegekend.

2.3. Kabels of leidingen buiten beheergebied

Indien kabels of leidingen zijn gelegen in of op gronden die niet in beheer zijn van de gemeente en de maatregelen moeten worden genomen vanwege de rechtmatige uitoefening door het college van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak, dan bestaat de nadeelcompensatie, ongeacht de liggingsduur, in beginsel uit de kosten van ontwerp en begeleiding en uitvoeringskosten. De materiaalkosten en kosten van uit en in bedrijf stellen komen niet voor vergoeding in aanmerking.

2.4. Kabels of leidingen die liggen met een zakelijk recht of gedoogplicht

Indien kabels of leidingen zijn gelegen in gronden die in eigendom zijn van belanghebbende, of indien ten behoeve van de kabels of leidingen een zakelijk recht of een gedoogplicht op grond van de Belemmeringenwet Privaatrecht is gevestigd, wordt de schade in beginsel volledig vergoed.

2.5. Schadebeperking, voordeeltoerekening en hardheidsclausule

1. Zowel het college als belanghebbende dienen zo veel als redelijkerwijs mogelijk is schadebeperkend op te treden bij het nemen van maatregelen aan kabels of leidingen van de belanghebbende.
2. Schade blijft in elk geval voor rekening van de belanghebbende voor zover:
   a. hij het risico van het ontstaan van de schade heeft aanvaard;
   b. hij de schade had kunnen beperken door binnen redelijke grenzen maatregelen te nemen, die tot voorkoming of vermindering van de schade hadden kunnen leiden;
   c. de schade anderszins het gevolg is van een omstandigheid die aan de belanghebbende kan worden toegerekend;
   d. de vergoeding van de schade anderszins is verzekerd, of;
   e. de aan te passen kabels of leidingen niet conform de vergunning zijn aangelegd.

3. Indien de maatregel tevens voordeel voor de belanghebbende oplevert, wordt dit bij de vaststelling van de nadeelcompensatie in aanmerking genomen.
4. Indien in bijzondere omstandigheden gronden aanwezig zijn om te concluderen dat redelijkerwijs een kleiner of groter gedeelte van het schadebedrag ten laste van de belanghebbende moet blijven dan uit de toepassing van de voorgaande artikelen voortvloeit, kan het college gemotiveerd van het gestelde in deze artikelen afwijken.

2.6. Kostencomponenten

1. De hoogte van de kosten voor het nemen van maatregelen aan kabels of leidingen wordt vastgesteld op basis van de hierna volgende bepalingen. De kosten worden vastgesteld aan de hand van de werkelijke kosten van verlegging, verplaatsing, (tijdelijke) bescherming of verwijdering.
2. De kosten van maatregelen aan kabels of leidingen worden onderscheiden in:
   a. materiaalkosten;
   b. kosten van uit en in bedrijf stellen;
   c. kosten van ontwerp en begeleiding;
   d. uitvoeringskosten.
3. Ingeval er sprake is van gecombineerde werkzaamheden dient elke belanghebbende zijn deel van de geraamde kosten weer te geven in de kostenraming. De onderbouwing van het geraamde bedrag, waaronder de verdeelsleutel tussen belanghebbenden en het totaal geraamde bedrag voor de gecombineerde werkzaamheden, dient bijgevoegd te worden bij de kostenraming.

2.7. Materiaalkosten

Onder materiaalkosten worden verstaan de kosten van materialen die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van de functie van de aan te passen kabels of leidingen en daarvoor noodzakelijke beschermingsconstructies, waaronder mantelbuizen.

2.8. Kosten van uit en in bedrijf stellen

Onder de kosten van het uit en in bedrijf stellen worden verstaan:

a. kosten van het spanning- of productloos maken van de kabels of leidingen evenals de kosten van het weer in bedrijf stellen van de kabels of leidingen;
b. kosten samenhangend met tijdelijke voorzieningen van operationele aard.

2.9. Kosten van ontwerp en begeleiding

Onder de kosten van ontwerp en begeleiding vallen kosten die samenhangen met:

a. onderzoek;
b. voorontwerp;
c. definitief ontwerp;
d. bestek;
e. prijs- en contractvorming;
f. detaillering;
g. directievoering en toezicht.

2.10. Uitvoeringskosten

Onder uitvoeringskosten worden verstaan:

a. kosten van civieltechnische, bouwkundige en installatietechnische werkzaamheden;

b. kosten samenhangend met het verwijderen van buiten bedrijf gestelde kabels of leidingen, met uitzondering van de kosten van het afvoeren en storten van vrijgekomen kabel- of leidingmaterialen;
c. kosten van constructieve en bijzondere voorzieningen die nodig zijn in verband met de aanraking van het infrastructuurwerk;
d. kosten van tijdelijke voorzieningen van fysieke aard;
e. kosten samenhangend met het aanvragen van voor de maatregelen benodigde vergunningen of het eenmalig vestigen van een zakelijk recht.

3. Bepalingen van procedurele aard

3.1. Gereedmelding en aanvraag nadeelcompensatie

1. De maatregel is gereed op het moment dat het plangebied, voor wat betreft de kabels of leidingen, functievrij is en de kabels of leidingen op de definitieve plek liggen. Belanghebbende doet hiervan binnen vijf werkdagen schriftelijk melding aan het college.
2. Binnen zes maanden na de melding als bedoeld in het eerste lid dient belanghebbende een aanvraag tot nadeelcompensatie bij het college in. De aanvraag bevat:
   a. as built gegevens en tekeningen van de maatregel;
   b. een eindspecificatie van de werkelijk gemaakte kosten;
   c. een per kostensoort gespecificeerde opgave van de werkelijk gemaakte kosten aan de hand van het model als bedoeld in bijlage 2;
   d. een onderbouwing dat de maatregel is uitgevoerd tegen de laagst maatschappelijke kosten;
   e. facturen van ingekochte goederen en diensten;
   f. onderbouwing van interne kosten;
   g. een kopie van het verzoek tot het nemen van maatregelen;
   h. een kopie van de ingetrokken of gewijzigde vergunning;
   i. het rekeningnummer van belanghebbende ten behoeve van de betaling na vaststelling van de nadeelcompensatie;
3. Het college kan om een accountantsverklaring verzoeken.
4. Indien de verwachte nadeelcompensatie minder dan € 10.000,- bedraagt, kan de nadeelcompensatie op basis van een vaste prijs worden afgehandeld, mits partijen dit uitdrukkelijk vooraf overeenkomen. In dat geval wordt, in afwijking van het bepaalde in het tweede lid, een aanvraag tot nadeelcompensatie door belanghebbende bij het college ingediend binnen zes weken na de melding als bedoeld in het eerste lid.

3.2. Besluitvorming nadeelcompensatie

1. Het college besluit binnen acht weken na indiening van de aanvraag tot nadeelcompensatie:
   a. de aanvraag niet te behandelen indien niet is voldaan aan de vereisten als genoemd in artikel 3.1, tweede lid, en nadat de belanghebbende in de gelegenheid is gesteld de aanvraag aan te vullen binnen een termijn van vier weken;
   b. de aangevraagde nadeelcompensatie geheel of gedeeltelijk toe te kennen;
   c. de aanvraag af te wijzen.
2. Het college kan de beslistermijn eenmalig met acht weken verlengen.
3. Het college kan de aanvraag in handen stellen van een adviseur alvorens te beslissen. De beslistermijn van acht weken zoals genoemd in het eerste lid geldt in dat geval niet.
4. Het college kan de belanghebbende om nadere informatie vragen en daarbij een redelijke termijn stellen waarbinnen deze informatie dient te worden aangeleverd.
5. De belanghebbende kan het college verzoeken om een voorschot.

6. Een voorschot wordt verleend op basis van werkelijk gemaakte kosten, tot maximaal 70% van de te verwachten nadeelcompensatie.
7. Op de nadeelcompensatie worden eventuele verstrekte voorschotten in de zin van het vorige lid in mindering gebracht. Indien de toegekende nadeelcompensatie lager is dan de verstrekte voorschotten, wordt het teveel betaalde voorschot door het college teruggevorderd.
8. Het college kan de aanvraag afwijzen indien op het tijdstip van de aanvraag vijf jaren zijn verstreken na aanvang van de dag na die waarop belanghebbende bekend is geworden met de schade die het gevolg is van een verzoek tot het nemen van maatregelen.

3.3. Advisering

1. Binnen twee weken nadat toepassing is gegeven aan het bepaalde in artikel 3.2, derde lid, wijst het college een adviseur aan, die niet werkzaam is onder de verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan van de gemeente.
2. De adviseur geeft binnen twaalf weken een definitief advies over de aanvraag, met daarin tenminste antwoord op de vraag wat de omvang van het schadebedrag is en welk gedeelte hiervan voor vergoeding in aanmerking komt. De adviseur kan partijen horen indien hij dit nodig acht.
3. Naar aanleiding van het advies zoals bedoeld in het tweede lid neemt het college een besluit op de aanvraag binnen vier weken nadat de adviseur een definitief advies heeft geleverd.

3.4. Betaling nadeelcompensatie

De uitbetaling van de nadeelcompensatie vindt plaats binnen zes weken na het besluit tot toekenning ervan.

4. Overgangs- en slotbepalingen

4.1. Overgangsbepaling

Voor zover er sprake is van privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de gemeente en belanghebbende en tot het moment waarop deze zijn beëindigd, zijn de bepalingen in deze nadeelcompensatieregeling, voor zover strijdig met de bepalingen in deze overeenkomsten, niet van toepassing.

4.2. Inwerkingtreding

Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag waarop de AVOI in werking treedt.

4.3. Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als: Nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen gemeente Steenwijkerland.

Bijlage 1 Schema vergoedingspercentage t.o.v. liggingsduur

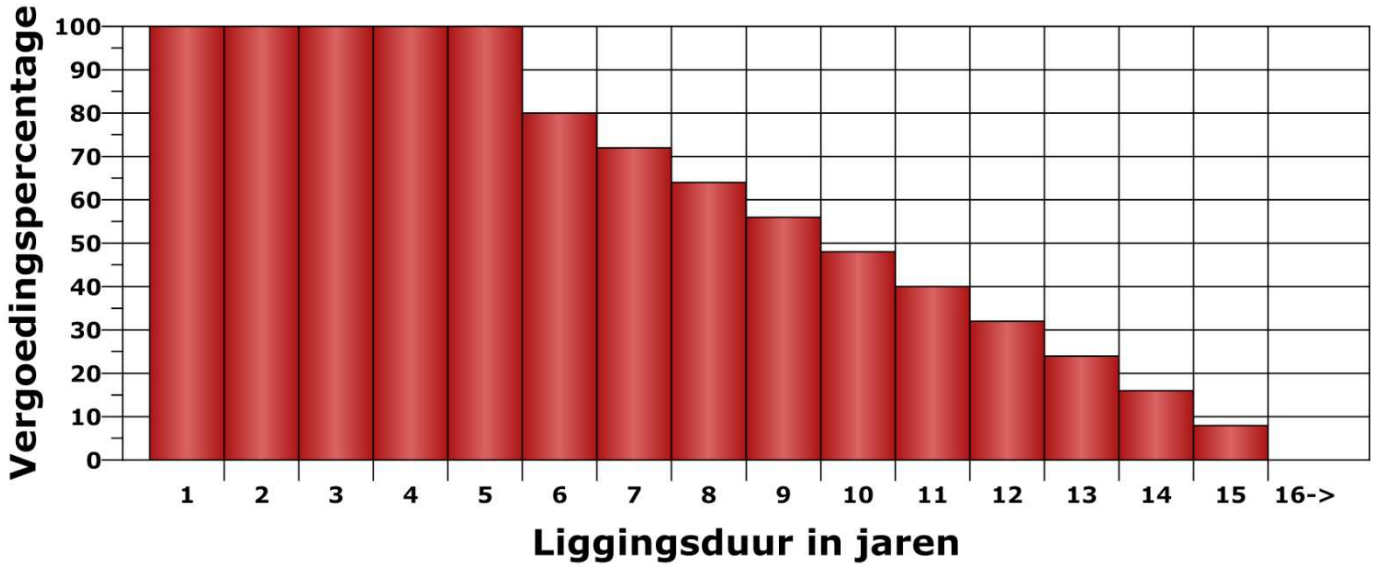

Jaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16->
Percentage	100	100	100	100	100	80	72	64	56	48	40	32	24	16	8	0

Bijlage 2 Model Kostenspecificatie

Leidingbeheerder	
Kenmerk	
Materiaal medium leeftijd diameter	

Omschrijving	Eenheid	Eenheidsprijs	Aantal	Bedrag
Materiaalkosten				
Totaal materiaalkosten				
Kosten uit en in bedrijf stellen				
Totaal kosten uit en in bedrijf stellen				
Kosten ontwerp en begeleiding				
Totaal kosten ontwerp en begeleiding				
Uitvoeringskosten				
Totaal uitvoeringskosten				
Totaal				

Einde bijlage: 9.1 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen SWL

Terug naar het agendapunt

9.2 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Nadere regels KenL Steenwijkerland (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Nadere regels kabels en leidingen

Gemeente Steenwijkerland 2016

procedurele en uitvoeringsregels ondergrondse infrastructuur

Steenwijkerland

Versie 1.0, juli 2016

1. Inleidende bepalingen

1.1. **Begripsbepalingen**

De begripsbepalingen van de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland zijn op deze nadere regels van toepassing tenzij daarvan uitdrukkelijk wordt afgeweken. In deze nadere regels wordt verstaan onder:

a. **AVOI:** Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland;
b. **bijzondere verharding:** waterdoorlatende verharding, waterpasserende, of sierbestrating;
c. **dagmaat:** de vrije ruimte tussen leidingen;
d. **dekking:** de afstand van het maaiveld tot de bovenkant van het net;
e. **gereedmelding:** een melding van de netbeheerder aan het college dat hij zijn werkzaamheden heeft voltooid;
f. **gesloten verharding:** asfalt, beton, of een open verharding met cementgebonden funderingen;
g. **halfverharding:** een waterdoorlatende verharding van lichtgebonden materiaal. Halfverharding wordt altijd aangebracht op een waterdoorlatende, ongebonden fundering van menggranulaat;
h. **huisaansluiting:** één of meer aansluitingen tussen een net en een onroerende zaak als bedoeld in artikel 16, onderdelen a tot en met e, van de Wet waardering onroerende zaken;
i. **leidingstrook:** strook grond die primair is bestemd voor netten;
j. **leidingtracé:** afgebakende lijn van een kabel of leiding geprojecteerd in de openbare ruimte;
k. **lijnafwatering:** lijnvormige goten waarin regenwater wordt afgevoerd,
l. **melding:** melding als bedoeld in artikel 2.1 tweede lid van de AVOI. Het betreft een melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard in openbare gronden, waarvoor geen instemmingsbesluit of vergunning noodzakelijk is;
m. **open verharding:** verhardingen van ongebonden elementen (tegels, klinkers en dergelijke);
n. **startmelding:** een melding van de netbeheerder aan het college dat hij zijn werkzaamheden gaat aanvangen;
o. **werkput:** een sleuf of lasgat.

1.2. **Reikwijdte**

Deze nadere regels vormen een uitwerking van artikel 2.1 lid 2, artikel 2.1 lid 4, artikel 2.2 lid 4, artikel 2.4 lid 4, artikel 2.6 lid 6, artikel 3.2, artikel 3.5, artikel 3.7 lid 3 van de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur gemeente Steenwijkerland 2016.

1.3. **Afwijking van gestelde normen en voorschriften**

Afwijking van gestelde normen en voorschriften is enkel mogelijk na goedkeuring van het college.

1.4. **Werkzaamheden van niet ingrijpende aard**

1. Voor werkzaamheden die dusdanig beperkt zijn dat op grond van artikel 2.1. lid 2 van de AVOI geen vergunning of instemmingsbesluit noodzakelijk is, kan worden volstaan met een melding aan het college. Het betreft de volgende werkzaamheden in of op openbare gronden:

a. het aanbrengen of verwijderen van kabels of leidingen in reeds aanwezige voorzieningen, zonder dat er een sleuf wordt gegraven;
b. werkzaamheden aan kabels of leidingen over een lengte van minder dan 25 meter, gerekend met een maximale sleufbreedte van 0,60 meter;
c. het maken van huisaansluitingen, waaronder tijdelijke aansluitingen, met een gezamenlijke lengte van minder dan 25 meter.

2. Met een melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard kan niet worden volstaan:
a. bij werkzaamheden die langer duren dan een dag;
b. wanneer (water)wegen worden gekruist;
c. bij werkzaamheden binnen een afstand van 3 meter vanaf bomen of binnen de kroonprojectie van bomen;
d. bij boringen of persingen.

2. Aanvraag of melding

2.1. **Wijzen van indiening**

1. Een aanvraag of melding wordt langs elektronische weg ingediend.
2. Een aanvraag of melding langs elektronische weg wordt ingediend via het door de gemeente gehanteerde meldsysteem. Hierbij worden de te verstrekken gegevens en bescheiden eveneens langs elektronische weg verstrekt. De aanvrager kan de gegevens en bescheiden op schriftelijke wijze verstrekken, voor zover het college daarvoor toestemming heeft gegeven.
3. Indien een aanvraag of melding niet langs elektronische weg wordt ingediend, wordt gebruik gemaakt van het formulier in bijlage 1. Een aanvraag of melding wordt in enkelvoud ingediend bij het college.

2.2. **Gegevensverstrekking bij een aanvraag of melding**

1. Een aanvraag of melding bevat in ieder geval de volgende gegevens:
a. de naam, het adres, de contactgegevens, het KvK-nummer en het factuuradres van de aanvrager of melder;
b. het adres, de kadastrale aanduiding dan wel de ligging van het project;
c. een omschrijving van de aard en omvang van het project;
d. indien de aanvraag of melding door een gemachtigde wordt ingediend: de naam, het adres en de contactgegevens van degene namens wie de aanvraag of melding wordt ingediend, alsmede een afschrift van de machtiging;
e. indien het project wordt uitgevoerd door een ander dan de aanvrager of melder: de naam, het adres en de contactgegevens van de uitvoerder;
f. indien de werkzaamheden plaatsvinden op een locatie waar reeds kabels of leidingen van andere netbeheerders zijn aangelegd: een of meer verslagen waaruit overeenstemming tussen de aanvrager en de andere netbeheerder(s) blijkt over de voorgenomen werkzaamheden.
2. Degene die een melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard indient motiveert, zo nodig aan de hand van een tekening, onder welk van de categorieën werkzaamheden als benoemd in artikel 1.4, eerste lid, zijn werkzaamheden vallen.
3. Bij de aanvraag van een instemmingsbesluit of een vergunning worden naast de in het eerste lid genoemde gegevens door de aanvrager in ieder geval de volgende gegevens verstrekt:

a. voor werkzaamheden in bestaand gebied: één of meer tekeningen van het gewenste tracé, ingetekend op schaal, waarop de positionering van het tracé ten opzichte van de omgeving duidelijk zichtbaar is. Tekeningen moeten voldoen aan de volgende eisen:
   - de tekeningen zijn voorzien van een tekeninghoofd met een unieke referentie en voorzien van versiebeheer met datum;
   - de tekeningen zijn voorzien van een noordpijl;
   - de maatvoering van het geplande tracé is eenduidig en volledig aangegeven ten opzichte van vaste punten in de omgeving;
   - het aantal kabels en leidingen is aangegeven inclusief materiaalsoorten en diameters van de leidingen.

b. voor gebieden die in ontwikkeling zijn bevatten de tekeningen daarnaast:
   - de begrenzing van het plangebied, inclusief indeling van het te ontwikkelen gebied;
   - maatvoering ten opzichte van toekomstige vaste punten;
   - het, indien aanwezig, door de gemeente bepaalde (toekomstige) nutstracé.

c. de door de netbeheerder verkregen gebiedsinformatie naar aanleiding van een oriëntatieverzoek of een graafmelding. Deze informatie mag niet ouder zijn dan twintig dagen gerekend vanaf de datum van ontvangst van de aanvraag.

4. Naar aanleiding van de aanvraag tot het verlenen van een instemmingsbesluit of een vergunning kan door het college een werkplan of een onderdeel daarvan worden verlangd. Wanneer bij de werkzaamheden gebruik wordt gemaakt van een (gestuurde) boring of persing is een werkplan in beginsel verplicht. Het werkplan bestaat uit:
   a. een tekening van de indeling van het werkterrein;
   b. een tekening van de plaats van de op te stellen apparatuur en voertuigen;
   c. een tekening van de plaats waar de leiding(en) wordt uitgelegd;
   d. een beschrijving van de wijze van aan- en afvoer van materiaal;
   e. een verkeersplan;
   f. een boorplan;
   g. een communicatieplan;
   h. een bereikbaarheidsplan.

2.3. **Spoedeisende werkzaamheden**

1. Bij spoedeisende werkzaamheden als gevolg van een calamiteit die noodzakelijk zijn om persoonlijk letsel of grote schade te voorkomen, of als gevolg van een ernstige belemmering of storing in de dienstverlening als bedoeld in artikel 2.1 lid 4 van de AVOI, zijn de artikelen 2.1 en 2.2 niet van toepassing.
2. Werkzaamheden in verband met calamiteiten of ernstige belemmeringen of storingen waarbij de openbare orde, veiligheid of gezondheid gevaar lopen dienen te allen tijde onverwijld gemeld te worden aan de Meldkamer Oost Nederland (112)
3. Bij spoedeisende werkzaamheden waarbij de openbare orde, veiligheid of gezondheid geen gevaar lopen wordt hiervan door de netbeheerder voorafgaand aan de uit te voeren werkzaamheden melding gedaan bij de piketdienst van de gemeente (140521)
4. Werkzaamheden in verband met calamiteiten of ernstige belemmeringen of storingen als bedoeld in lid 2 en lid 3 worden uiterlijk binnen vijf dagen na afloop van de werkzaamheden via het door de gemeente gehanteerde meldsysteem gemeld.
5. De netbeheerder die werkzaamheden verricht als bedoeld in voorgaande leden voert deze zoveel mogelijk op zorgvuldige wijze uit, rekening houdend met de urgentie van de werkzaamheden.

6. De netbeheerder die graafwerkzaamheden verricht in verband met voorgaande leden wint, voor zover mogelijk bij de beheerders van netten die zijn gelegen op de locatie waar de werkzaamheden plaatsvinden, informatie in over de precieze ligging van netten op de graaflocatie. De netbeheerder is in dat kader verplicht een Calamiteitenmelding (KLIC) te doen.
7. Ingeval de openbare orde of gevaar dan wel de vrees voor het ontstaan van gevaar zich verzet tegen de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden kan de burgemeester besluiten dat de werkzaamheden op een ander dan het voorgenomen tijdstip plaatsvinden.
8. Het besluit als bedoeld in het vorige lid wordt onverwijld na het tijdstip van ontvangst van de melding genomen.
9. De kosten die hulpdiensten maken in verband met werkzaamheden op grond van het derde lid, worden verhaald op de netbeheerder.

2.4. **Overdracht van een instemmingsbesluit of vergunning**

Indien een instemmingsbesluit of vergunning wordt overgedragen aan een ander dan de aanvrager of de houder, meldt de aanvrager of houder dat ten minste een maand voordien aan het college, onder vermelding van de volgende gegevens:

a. zijn naam en adres, contactgegevens en het KvK-nummer;
b. het nummer van het over te dragen instemmingsbesluit of vergunning;
c. de naam en adres van degene aan wie het instemmingsbesluit of de vergunning wordt overgedragen;
d. een contactpersoon van degene voor wie het instemmingsbesluit of de vergunning zal gaan gelden;
e. de beoogde datum van overdracht.

2.5. **Veranderingen in eigendom, exploitatie, beheer of gebruik**

Bij de schriftelijke kennisgeving als bedoeld in artikel 3.2 lid 1 van de AVOI vermeldt de netbeheerder de volgende gegevens:

a. zijn naam en adres, contactgegevens en het KvK-nummer;
b. het adres, de kadastrale aanduiding dan wel de ligging van de kabel(s) of leiding(en) waarop de verandering betrekking heeft;
c. een omschrijving van de verandering in eigendom of exploitatie;
d. wanneer het om een verandering in de eigendom gaat: de naam en het adres van de nieuwe eigenaar.

3. Procedurele voorschriften

3.1. **Vooroverleg**

1. De netbeheerder die op eigen initiatief werkzaamheden wil verrichten, kan hierover vooroverleg voeren met het college teneinde een aanvraag voor te bereiden.
2. In de planfase van een door of vanwege de gemeente uit te voeren project, zoals bedoeld in artikel 3.5 lid 2 van de AVOI, initieert het college het vooroverleg.

3.2. **Afstemming en verzoek tot aanpassing**

1. In het vooroverleg dat wordt geïnitieerd door of vanwege de gemeente, inventariseert de gemeente gezamenlijk met de netbeheerder de bestaande situatie en oplossingsrichtingen voor eventuele maatregelen.
2. Elk van de partijen draagt er zorg voor dat de ander voorzien is van de meest actuele informatie.
3. Het college zendt, na de netbeheerder gehoord te hebben, een verzoek tot aanpassing aan de netbeheerder indien het maatregelen aan kabels en leidingen noodzakelijk acht. Het college omschrijft in het verzoek het project, de noodzaak van de te nemen maatregel en de grondslag voor het verzoek.

3.3. **Voorbereiding en aanvraag instemmingsbesluit of vergunning**

1. De netbeheerder stemt zijn ontwerp af met derde belanghebbenden. De afstemming dient te worden voorgelegd aan het college.
2. De netbeheerder vraagt het instemmingsbesluit of de vergunning aan met inachtneming van de vereisten van hoofdstuk 2.
3. Het college stuurt een ontvangstbevestiging van de aanvraag naar de netbeheerder.
4. Een onvolledige aanvraag wordt niet in behandeling genomen. De netbeheerder wordt hiervan schriftelijk op de hoogte gebracht en krijgt de gelegenheid om de aanvraag binnen twee weken aan te vullen.

3.4. **Het werkplan**

1. Afhankelijk van de mogelijke invloed die de werkzaamheden van de netbeheerder hebben op de omgeving, kan door het college een werkplan worden verlangd, waarin de onderwerpen opgesomd in artikel 2.2 lid 4 beschreven dienen te worden.
2. Het werkplan behoort onlosmakelijk bij het instemmingsbesluit of de vergunning.
3. Het werkplan dient te worden goedgekeurd door het college.

3.5. **Voorschouw**

1. De netbeheerder kan de college vragen om een voorschouw vast te stellen, waarbij de bestaande toestand van de openbare ruimte wordt vastgelegd.
2. De bestaande toestand wordt in beginsel door de netbeheerder opgenomen in een rapport, voorzien van omschrijvingen en beeldmateriaal. Het rapport wordt via het door de gemeente gehanteerde meldsysteem toegevoegd aan (een aanvraag tot het verlenen van) een vergunning of melding onder het desbetreffende kenmerknummer.
3. Het college kan besluiten om de bestaande situatie zelf op te nemen in een rapport.
4. De rapportage als bedoeld in het vorige lid wordt door het college vastgesteld.
5. Indien geen voorschouw heeft plaatsgevonden, wordt schade aan de openbare ruimte geacht te zijn veroorzaakt door de werkzaamheden van de netbeheerder, tenzij deze het tegendeel kan aantonen.

3.6. **Startmelding en inlichten belanghebbenden**

1. De netbeheerder doet minimaal vijf werkdagen voorafgaande aan de start van zijn werkzaamheden langs elektronische weg een startmelding via het door de gemeente gehanteerde meldsysteem.

2. De melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard geldt tevens als startmelding als bedoeld in het eerste lid.
3. Indien de startmelding niet langs elektronische weg wordt ingediend, wordt gebruik gemaakt van het formulier in bijlage 1. De startmelding wordt in enkelvoud ingediend bij het college.
4. Minimaal vijf werkdagen voorafgaande aan de start van zijn werkzaamheden informeert de netbeheerder alle belanghebbenden, waarbij de volgende informatie wordt verstrekt:
   a. de contactgegevens van de netbeheerder;
   b. de contactgegevens van de uitvoerende partij;
   c. de start- en einddatum van de werkzaamheden;
   d. een omschrijving van de werkzaamheden;
   e. de contactgegevens van de gemeente.
5. Onder contactgegevens als bedoeld in het vorige lid wordt in ieder geval verstaan een e-mailadres en telefoonnummer van degene die verantwoordelijk is voor de uit te voeren werkzaamheden of, waar het betreft de gemeente, is toegewezen als contactpersoon.
6. Een afschrift van de in lid 4 aan belanghebbenden verstrekte informatie dient aan het college te worden gezonden.
7. Indien de netbeheerder schade aan de openbare ruimte binnen zijn werkgebied aantreft, dan dient hij dat voor aanvang van de werkzaamheden aan de toezichthouder te melden. De toezichthouder dient minimaal vier uur de gelegenheid te hebben om de juistheid van de melding te controleren.

3.7. **Uitvoering**

1. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een kopie van het instemmingsbesluit of de vergunning met alle bescheiden aanwezig te zijn op het werk.
2. De netbeheerder voert zijn werkzaamheden uit in overeenstemming met het instemmingsbesluit dan wel de vergunning en het eventuele werkplan.
3. De netbeheerder waarborgt de veiligheid op de werklocatie.
4. Ontwerpen, bouwstoffen en uitvoeringsmethoden dienen aantoonbaar te voldoen aan alle geldende wetten, normen en richtlijnen.
5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden in, op of in de nabijheid van bomen, bermen, gazons of groenvoorzieningen moet gehouden worden aan het gemeentelijk beleid op dit terrein.
6. Naast de voorschriften als bedoeld in het tweede lid dient de uitvoering te geschieden conform de meest actuele versie van de volgende voorschriften:
   a. Richtlijn zorgvuldig graafproces (CROW-publicatie 250);
   b. Kabels en leidingen in verontreinigde bodem (CROW-publicatie 307);
   c. Kabels en leidingen rond wateren en waterkering (CROW-publicatie 308);
   d. Combineren van onder- en bovengrondse infrastructuur met bomen (CROW-publicatie 280);
   e. Maatregelen op niet-autosnelwegen (CROW-publicatie 96b);
   f. Standaard RAW bepalingen (CROW publicatie 480);
   g. Richtlijn boortechnieken (Rijkswaterstaat);
   h. Handreiking bluswatervoorziening en bereikbaarheid (NVBR-publicatie).

3.8. **Werktijden**

1. Werkzaamheden worden uitgevoerd op werkdagen tussen 07:00 en 17:00 uur.

2. Het college kan afwijkende werktijden voorschrijven in het instemmingsbesluit of de vergunning.

3.9. **Graaf- en breekverbod**

1. Het college kan in de volgende situaties een graaf- en breekverbod instellen:
   a. bij extreme weersomstandigheden;
   b. bij een gesloten sneeuwdek en vorst;
   c. op de locatie waar een evenement plaatsvindt en in de directe omgeving daarvan;
   d. indien onvoorziene omstandigheden leiden tot gevaar voor de openbare orde of de veiligheid.
2. Indien een graaf- en breekverbod wordt ingesteld op het moment dat er reeds werkzaamheden worden verricht, dan:
   a. wordt op plaatsen waar de wegverharding is opgebroken tijdelijke bestrating aangebracht en dient losliggend puin en overtollig zand te worden afgevoerd door de netbeheerder;
   b. dient opslag van materialen achter deugdelijk afgesloten bouwhekken plaats te vinden door de netbeheerder.
3. Indien zich tijdens een ingesteld graafverbod een calamiteit of ernstige belemmering of storing voordoet in de dienstverlening, als bedoeld in artikel 2.1 lid 4 van de AVOI, dient de procedure van artikel 2.3 te worden gevolgd.

3.10. **Gereedmelding**

1. De netbeheerder die zijn fysieke werkzaamheden heeft afgerond doet hiervan binnen vijf werkdagen langs elektronische weg een gereedmelding bij het college via het door de gemeente gehanteerde meldsysteem.
2. Indien de gereedmelding niet langs elektronische weg wordt ingediend, wordt gebruik gemaakt van het formulier in bijlage 1. De gereedmelding wordt in enkelvoud ingediend bij het college.

3.11. **Opname eindsituatie**

1. De eindsituatie kan door de toezichthouder worden opgenomen en vastgelegd in een eindrapport.
2. Ten behoeve van het eindrapport als bedoeld in het eerste lid levert de netbeheerder, indien de werkzaamheden niet conform de voorschriften zijn uitgevoerd, een aangepaste tracétekening aan.
3. Het rapport wordt akkoord bevonden door de toezichthouder als de werkzaamheden zijn uitgevoerd conform de gestelde voorschriften dan wel als de aangepaste tracétekening is geaccordeerd en als er overeenstemming is over het herstel in de oude staat.

4. Technische bepalingen

4.1. **Algemeen**

1. De netbeheerder neemt tijdens de uitvoering de vereiste zorgvuldigheid in acht zodat beschadiging van werk en omgeving wordt voorkomen.
2. Alle uitgenomen en/of nieuwe materialen worden binnen het werkterrein opgeslagen dan wel afgevoerd naar een tijdelijk af te sluiten opslagterrein.

4.2. **Herkenbaarheid**

Zowel bovengrondse als ondergrondse voorzieningen dienen te zijn voorzien van een kenmerk, waarop duidelijk te zien is wie de beheerder van de voorziening is.

4.3. **Tracébepaling algemeen**

1. In het gehele beheergebied van de gemeente geldt bij plaatsbepaling van kabels en leidingen als uitgangspunt het NEN 7171-1. De netbeheerder stemt zijn werkzaamheden af conform het gestelde in de NPR 7171-2.
2. Bij het bepalen van een tracé dient te allen tijde rekening te worden gehouden met aanwezige objecten zoals langs liggende dan wel kruisende wegen, spoorwegen, waterlopen, voetpaden, kademuren, viaducten, tunnels, naastliggende kabels en leidingen, bomen, gebouwen, en lijnafwatering.

4.4. **Horizontale indeling**

Bij de tracébepaling gelden ten aanzien van de horizontale indeling de volgende algemene uitgangspunten:

a. huisaansluitingen en tijdelijke aansluitingen worden zo veel mogelijk haaks op het net aangelegd.
b. bij het indelen van kabels of leidingen in de nabijheid van bomen moet rekening worden gehouden met gemeentelijk beleid op dit terrein.
c. Bij het kruisen van (water)wegen worden kabels of leidingen zo veel mogelijk haaks aangelegd.

4.5. **Verticale indeling**

Bij de tracébepaling gelden ten aanzien van de verticale indeling de volgende algemene uitgangspunten:

a. Vrijvervalleidingen hebben voorrang boven overige leidingen.
b. Leidingen worden in principe horizontaal gelegd, behoudens vrijvervalleidingen.
c. Bij kruisingen van leidingen met andere leidingen in open ontgraving bedraagt de tussenruimte (verticale dagmaat) ten minste 0,20 m.
d. Bij sleufloze technieken is de diepteligging afhankelijk van de situatie ter plaatse. De verticale dagmaat ten opzichte van de te kruisen leidingen bedraagt ten minste 0,50 m, waarbij de te boren/persen leiding onder de bestaande leiding(en) dient te worden gevoerd. Genoemde minimale verticale dagmaat dient aantoonbaar te worden gegarandeerd om schade aan de te kruisen leidingen te voorkomen.
e. Watergangen die beheerd worden door de gemeente dienen op ten minste 1,00 m onder de vaste bodem te worden gekruist. Kabels, die een watergang kruisen, dienen te worden ommanteld dan wel op een gelijksoortige wijze van een beschermingsbuis te worden voorzien.

4.6. **Afwijkende voorschriften leidingstroken**

Door de gemeente kunnen afwijkende leidingstroken worden vastgesteld, waarin afwijkende voorschriften gelden.

4.7. **Bovengrondse voorzieningen**

1. De locatie van bovengrondse voorzieningen die verband houden met kabels en leidingen wordt vooraf afgestemd met het college.
2. De netbeheerder is verantwoordelijk voor een goed beheer van de bovengrondse voorzieningen en dient op aanschrijven van het college bij beschadigingen, vervuiling en/of bekladding de bovengrondse voorzieningen binnen de door het college gestelde termijn te herstellen.
3. Bovengrondse voorzieningen dan wel concentraties daarvan, dienen te worden omgeven of begrensd door een 40 cm brede verharding (tegel + band).

4.8. **Handholes**

1. De locatie van handholes wordt vooraf afgestemd met het college.
2. Handholes worden niet geplaatst in de rijbaan, niet binnen een afstand van 3 meter vanaf bomen en buiten de kroonprojectie van bomen.
3. Handholes die maximaal 2 x per jaar geopend worden, worden aangebracht met een minimale dekking van 0,30 m onder het maaiveld en afgedekt met straatzand.
4. Handholes die meer dan 2 x per jaar geopend worden, worden voorzien van een geprofileerde putdekselconstructie conform verkeersklasse D400 NEN-EN 124. Na zetting dient de putdekselconstructie op dezelfde hoogte te liggen als het omringend maaiveld en/of (bovenkant) elementenverharding.

4.9. **Uitnemen en terugplaatsen grond**

1. De graafwerkzaamheden moeten zo worden uitgevoerd dat beschadiging van in de grond aanwezige kabels en leidingen en overige objecten wordt voorkomen.
2. De uitkomende grond moet zo worden opgeslagen dat bij het later aanvullen van de werkput de oorspronkelijke opbouw van het bodemprofiel zo veel mogelijk wordt hersteld.
3. Bij het terugplaatsen van de grond dient het bodemprofiel zoveel mogelijk te worden hersteld. De werkput hoeft niet verder verdicht te worden dan de naastliggende grond.
4. De grond dient op zodanige wijze te zijn afgewerkt dat er na klink sprake is van een vlakke aansluiting op de ongeroerde grond.
5. De verdichting van de ondergrond wordt bij wateroverlast in een later stadium door de netbeheerder definitief hersteld.
6. Bevroren grond en sneeuw mag niet worden verwerkt in de aanvulling.
7. Materiaal dat vrijkomt en niet kan worden hergebruikt, dient door de netbeheerder voor eigen rekening te worden afgevoerd naar een erkend verwerker.

4.10. **Elementverharding**

1. Herstel dient van dezelfde kwaliteit te zijn als de kwaliteit van de verharding voordat er gegraven werd.
2. In die gevallen dat het niet mogelijk dan wel wenselijk is om het herstel van de elementverharding in dezelfde kwaliteit uit te voeren als de kwaliteit van de verharding voordat er gegraven werd, dan dient de uitvoering en de daarbij behorende kostenverdeling van het herstel voorafgaande aan de werkzaamheden in overleg met het college te zijn overeengekomen.

4.11. **Gesloten verharding**

1. Als uitgangspunt geldt dat werkzaamheden aan kabels en leidingen onder gesloten verharding worden uitgevoerd met behulp van een sleufloze techniek.
2. Bij gebruik van een mantelbuis moet de mantelbuis minimaal 0,50 m buiten de fundering van de gesloten verharding uitsteken. De ruimten tussen de mantelbuis en kabel of leiding moeten aan de uiteinden volledig worden afgedicht conform de daarvoor geldende normen.
3. In die gevallen dat werkzaamheden aan kabels en leidingen onder gesloten verharding niet kunnen worden uitgevoerd met behulp van een sleufloze techniek, kan het college besluiten dat de gesloten verharding gedeeltelijk verwijderd mag worden.
4. Bij ingraving wordt, na verdichting van de sleuf en herstel van de funderingslaag, de sleuf tijdelijk dichtgeblokt met standaard betonstenen. De betonstenen dienen te worden gelegd met de vlakke kant boven. Er mogen alleen hele betonstenen verwerkt worden. De bovenzijde van de stenen dient gelijk te zijn met de omliggende verharding.

4.12. **Bijzondere verharding**

1. Als uitgangspunt geldt dat leidingen niet worden gelegd onder bijzondere verharding.
2. In die gevallen dat aanleg onder bijzondere verharding onvermijdelijk is, dient aanleg plaats te vinden in overleg met het college.

4.13. **Lijnafwatering**

1. Als uitgangspunt geldt dat leidingen niet worden gelegd binnen 1,00 m afstand van lijnafwatering.
2. In die gevallen dat aanleg onder of nabij lijnafwatering onvermijdelijk is, dient aanleg plaats te vinden in overleg met het college.

5. Schaderegeling ingravingen

5.1. **Uitgangspunten**

1. Dit hoofdstuk is een nadere uitwerking van artikel 3.7 van de AVOI.
2. De kosten voor herstel, beheer, onderhoud en degeneratie van de openbare ruimte die het rechtstreekse gevolg zijn van de uitgevoerde werkzaamheden door of namens een netbeheerder worden in rekening gebracht bij de netbeheerder.

5.2. **Uitvoering herstel en onderhoud**

1. Het herstel van elementverhardingen wordt uitgevoerd door de netbeheerder behoudens in het gebied als weergegeven in bijlage 3. Het onderhoud van elementverhardingen wordt tot één jaar na uitvoering van het herstel uitgevoerd door de netbeheerder. Daarna wordt het onderhoud uitgevoerd door de gemeente.
2. In het gebied als weergegeven in bijlage 3 wordt het herstel en onderhoud van elementverhardingen uitgevoerd door de gemeente.
3. Het tijdelijk herstel van gesloten verhardingen wordt uitgevoerd door de netbeheerder door middel van het dichtblokken van de sleuf. Het definitieve herstel en onderhoud van gesloten

verhardingen wordt uitgevoerd door de gemeente. Tot het moment dat de gesloten verhardingen definitief zijn hersteld wordt het onderhoud uitgevoerd door de netbeheerder.
4. Het tijdelijk en definitief herstel van bijzondere verhardingen en halfverhardingen wordt uitgevoerd door de netbeheerder. Het onderhoud van bijzondere verhardingen en halfverhardingen wordt tot één jaar na uitvoering van het herstel uitgevoerd door de netbeheerder. Daarna wordt het onderhoud uitgevoerd door de gemeente. Tot het moment dat de bijzondere verhardingen definitief zijn hersteld wordt het onderhoud uitgevoerd door de netbeheerder.
5. Het herstel van bermen en gazons (inclusief inzaaien) wordt uitgevoerd door de netbeheerder. Het onderhoud van bermen en gazons wordt tot één jaar na uitvoering van het herstel uitgevoerd door de netbeheerder. Daarna wordt het onderhoud uitgevoerd door de gemeente.
6. Het herstel van groenvoorzieningen wordt uitgevoerd door de netbeheerder. Het onderhoud van groenvoorzieningen wordt tot één jaar na uitvoering van het herstel uitgevoerd door de netbeheerder. Daarna wordt het onderhoud uitgevoerd door de gemeente.

5.3. **Tarieven**

1. Voor elementverhardingen en bermen hanteert de gemeente voor alle netbeheerders de "Richtlijn tarieven (graaf-) werkzaamheden" van de VNG, die jaarlijks wordt geïndexeerd. Voor de verrekening wordt er gerekend met de werkelijke sleufbreedte, met een minimale sleufbreedte van 0,30 m.
2. Voor het herstel van gesloten verharding heeft de gemeente eenheidstarieven opgenomen in bijlage 2.
3. De kosten voor het herstel van groenvoorzieningen en bijzondere verharding worden per geval door de gemeente bepaald en in rekening gebracht.
4. De garantietermijn voor de werkzaamheden ten behoeve van herstel als bedoeld in artikel 5.2 geldt gedurende een periode van twaalf maanden.

5.4. **Herstel overige schade**

1. Schade aan gemeentelijke eigendommen (bijvoorbeeld straatmeubilair, openbare verlichting en verkeerslichten) wordt verhaald op de netbeheerder.
2. De schade aan bomen wordt vastgesteld aan de hand van de meest actuele versie van de Richtlijnen van de NVTB en verhaald op de netbeheerder.
3. Indien er, na oplevering en goedkeuring van door de netbeheerder hersteld straatwerk, sprake is van verzakking welke buitenproportioneel is, en daarmee gevaar oplevert voor de weggebruiker, herstelt de vergunninghouder de verharding op eigen kosten.

6. Slotbepalingen

6.1. **Slotbepaling**

1. Deze Nadere regels treden op 1 november 2016 in werking.
2. Deze Nadere regels worden aangehaald als Nadere regels kabels en leidingen Gemeente Steenwijkerland 2016.

Bijlage 1: Formulier voor kabel- en leidingwerkzaamheden

1 Project

Projectnaam: .....
Locatie werk: .....

2 Gegevens van de netbeheerder *(eigenaar/beheerder van het netwerk, kabel of leiding)*

Bedrijfsnaam: .....
Postadres: .....
Contactpersoon: .....
E-mail: .....
Postcode: .....
Plaats: .....
Telefoonnr.: .....
ACM-registratienr[1] .....

3 Gegevens van de aanvrager *(alleen indien afwijkend van de netbeheerder en met machtiging)*

Bedrijfsnaam: .....
Postadres: .....
Contactpersoon: .....
E-mail: .....
Postcode: .....
Plaats: .....
Telefoonnr.: .....

4 Factuuradres

Bedrijfsnaam: .....
Postadres: .....
Contactpersoon: .....
E-mail: .....
Postcode: .....
Plaats: .....
Telefoonnr.: .....

5 Projectgegevens

☐ Aanvraag Vergunning .....
☐ Aanvraag Instemming .....
☐ Startmelding[2] .....
☐ Nr. besluit .....
☐ Melding[3] .....
☐ Categorie[4] .....

[1] Alleen indien het een aanbieder als bedoeld in artikel 1 sub a van de AVOI betreft.
[2] Startmelding van werkzaamheden waarvoor een vergunning dan wel instemmingsbesluit is verleend.
[3] Melding van werkzaamheid van niet ingrijpende aard.
[4] Beschrijving van de categorie van waarin werkzaamheden van niet ingrijpende aard, als bedoeld in artikel 1.4 van de Nadere regels, vallen.

* Locatie
- ☐ Adres:
- ☐ Kadastraal nr.:
- ☐ Ligging[5]:

* Datum aanvang

* Einddatum

* Kabel/leiding
- ☐ Gas
- ☐ Water
- ☐ Elektra
- ☐ Data
- ☐ Anders
- ☐ Aantal

* Beoogd gebruik
- ☐
- ☐ Leeg
- ☐ Buiten gebruik

* Werkzaamheden

	Lengte sleuf	*Breedte sleuf*	*Opp. Lasgat*	*Stuks*
☐ Aanleg				
☐ Verleggen				
☐ Ruimen				
☐ Vervangen				
☐ Anders:				

* Verhardingssoort

	Lengte sleuf	*Breedte sleuf*	*Opp. Lasgat*	*Stuks*
☐ Tegels				
☐ Klinkers				
☐ Berm				
☐ Asfalt				
☐ Sier				

6 Documentgegevens

***** Volledig ingevuld aanvraagformulier.

***** Informatiebrief aan derdebelanghebbenden (inclusief verzendlijst)[6]

***** Tekening(en) van het gewenste tracé ingetekend op schaal voor bestaand gebied.

- ☐ De tekening(en) moet(en) zijn voorzien van een tekeninghoofd met een uniek referentie en voorzien van versiebeheer met datum.
- ☐ De schaal van de tekening(en) moet 1:500 zijn
- ☐ De tekeningen moeten zijn voorzien van een noordpijl

[5] Indien er geen adres- of kadastrale gegevens bekend zijn dan dient er een omschrijving van de locatie te worden gegeven.
[6] Er dient inzichtelijk te worden gemaakt welke belanghebbenden en instanties worden geïnformeerd.

☐ De tekening(en) hebben als ondergrond de GBKN in bestaand gebied
☐ De maatvoering van het geplande tracé is eenduidig en volledig aangegeven ten opzichte van vaste punten in de omgeving
☐ Het aantal leidingen moet op de tekening(en) zijn aangegeven inclusief de materiaalsoort en nummer van de leiding(en) alsook de diameter van de leiding(en)

* Voor gebieden die in ontwikkeling zijn worden de volgende ondergronden gebruikt voor de aanvraag van een vergunning:

☐ De begrenzing van het plangebied, inclusief de indeling van het te ontwikkelen gebied.
☐ Het matenplan ten opzichte van de toekomstige vaste punten

* Gebiedsinformatie verkregen naar aanleiding van een oriëntatieverzoek of een graafmelding[7]

7 Ondertekening[8]

Plaats: ..... Datum: .....
Naam: .....
Handtekening:

[7] De aan te leveren informatie mag niet ouder zijn dan twintig dagen.
[8] Bij het ondertekenen van dit formulier verklaart de aanvrager dat de aanvrager op de hoogte is van de "Algemene Verordening Ondergrondse Infrastructuur" (AVOI) en de daarbij behorende beleidsregels.

Bijlage 2: Eenheidstarieven gesloten verhardingen

Lasgaten asfalt tbv Kabels en leidingen:
Tarieven 2016

	EENH	HOEV	PRIJS/ EENH	TOTAAL BEDRAG
Verkeersmaatregelen	Eur	0,00	285,00	0,00
Frezen asfalt dik 0,08m.	m2	0,00	5,00	0,00
Frezen inkassingen 0,50m dik 0,03m	m3	0,00	200,97	0,00
Afvoeren teerhoudend asfalt	ton	0,00	37,18	0,00
Schoonmaken asfalt	m2	0,00	0,08	0,00
Aanbrengen AC 16 BIND TLB, dik 50mm (eerste laag)	t	0,00	30,35	0,00
Aanbrengen kleeflaag tweede laag + liplas 0,50m 0,3 kg/m2 incl randen	m2	0,00	0,12	0,00
Aanbrengen AC 16 BIND TLB, dik 50mm (tweede laag)	t	0,00	30,35	0,00
Aanbrengen kleeflaag derde laag + liplas 0,50m 0,3 kg/m2 incl randen	m2	0,00	0,12	0,00
Aanbrengen TOK band	m	0,00	4,50	0,00
Aanbrengen SMA-NL 8B 70/100 dik 30mm	t	0,00	39,98	0,00
Afstrooien SMA met brekerzand	m2	0,00	0,24	0,00
				0,00
				0,00
Toezicht		10%		0,00
TOTAALBEDRAG				**0,00**

Bijlage 3: Gebiedsaanduiding herstel elementverharding

Kaartje artikel nog toevoegen

Einde bijlage: 9.2 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Nadere regels KenL Steenwijkerland

Terug naar het agendapunt

9.3 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Algemene verordening ondergrondse infrastructuur AVOI 1.0 SWL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Algemene verordening ondergrondse infrastructuur

Gemeente Steenwijkerland

Versie 1.0 14072016

1. Inleidende bepalingen

1.1. Begripsbepalingen

In deze verordening wordt verstaan onder:

a. **aanbieder:** de aanbieder van een openbaar elektronisch communicatienetwerk als bedoeld in de Telecommunicatiewet;
b. **aanvraag**: de aanvraag van een instemmingsbesluit of vergunning;
c. **college**: college van burgemeester en wethouders;
d. **instemmingsbesluit**: besluit van het college als bedoeld in artikel 5.4, eerste lid, onder b, van de Telecommunicatiewet;
e. **kabels en leidingen**: één of meer kabels of leidingen, daaronder in ieder geval begrepen telecomkabels alsmede lege buizen, ondergrondse en bovengrondse ondersteuningswerken en beschermingswerken, bestemd voor transport van vaste, vloeibare of gasvormige stoffen, van energie of van informatie;
f. **melding**: melding als bedoeld in artikel 2.1, tweede lid. Het betreft een melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard, waarvoor geen instemmingsbesluit of vergunning noodzakelijk is.
g. **netbeheerder**: degene die als natuurlijk persoon handelende in de uitoefening van een beroep of bedrijf dan wel als rechtspersoon een net beheert. Onder netbeheerder wordt tevens verstaan een aanbieder;
h. **openbaar elektronisch communicatienetwerk**: netwerk als bedoeld in artikel 1.1, onder h, van de Telecommunicatiewet;
i. **openbare gronden**: openbare gronden zoals bedoeld in artikel 1.1, onder aa, van de Telecommunicatiewet;
j. **telecomkabel**: een kabel als bedoeld in artikel 1.1, onder z, van de Telecommunicatiewet;
k. **vergunning:** een vergunning als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid. Het betreft een vergunning voor de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels en leidingen in of op openbare gronden, niet zijnde telecomkabels;
l. **werkzaamheden van niet ingrijpende aard**: categorieën van werkzaamheden waarvoor geen instemmingsbesluit of vergunning noodzakelijk is, maar waarbij kan worden volstaan met een melding.

1.2. Toepasselijkheid

1. Deze verordening is van toepassing op werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen in of op openbare gronden.
2. Het college voert de regie over de efficiënte ordening van werkzaamheden in verband met kabels en leidingen zoals bedoeld in het eerste lid.
3. Paragraaf 4.1.3.3. van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beslissing bij niet tijdig beslissen) is niet van toepassing.

2. Instemmingsbesluit en vergunning

2.1. Vereiste van instemming of vergunning

1. Het is verboden om zonder of in afwijking van een door het college verleend instemmingsbesluit of verleende vergunning werkzaamheden uit te voeren in verband met de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen in of op openbare gronden.
2. In afwijking van het eerste lid kan voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard worden volstaan met een melding aan het college. Het college stelt nadere regels vast ten aanzien van categorieën van werkzaamheden van niet ingrijpende aard en kan aan de uitvoering van deze werkzaamheden voorschriften en beperkingen verbinden als bedoeld in artikel 2.4.
3. Het college kan één of meer gebieden aanwijzen waarbinnen niet volstaan kan worden met een melding, maar altijd een instemmingsbesluit of vergunning moet worden aangevraagd.
4. Werkzaamheden ten gevolge van een ernstige belemmering of storing in de dienstverlening, waarvan uitstel redelijkerwijs niet mogelijk of niet gewenst is, dienen onverwijld te worden gemeld aan de burgemeester. Ingeval de openbare orde of gevaar dan wel de vrees voor het ontstaan van gevaar zich verzet tegen de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden kan de burgemeester besluiten dat de werkzaamheden op een ander dan het voorgenomen tijdstip plaatsvinden. Het college stelt nadere regels vast ten aanzien van de wijze van melding en uitvoering van deze werkzaamheden.
5. Het in het eerste lid opgenomen verbod is niet van toepassing op werkzaamheden van de gemeente bij de uitoefening van haar publiekrechtelijke taak.
6. Het in het eerste lid opgenomen verbod is niet van toepassing op situaties waarin wordt voorzien door het Wetboek van Strafrecht, de Wet beheer rijkswaterstaatswerken, de provinciale wegenverordening of de Waterschapskeur.

2.2. De aanvraag en de melding

1. Een aanvraag wordt ingediend bij het college.
2. De aanvrager levert op verzoek van het college de resultaten van het overleg tussen de aanvrager en de andere grondeigenaren of grondbeheerders aan, indien het college dit noodzakelijk acht voor de besluitvorming.
3. Een melding wordt minimaal vijf werkdagen voor aanvang van de werkzaamheden aan het college gedaan.
4. Het college stelt nadere regels vast ten aanzien van de bij een aanvraag of melding te verstrekken gegevens en de wijze van verstrekking.

2.3. Beslistermijnen

1. Het college beslist op de aanvraag binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag.
2. Indien voor de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen zowel een aanvraag op grond van deze verordening als een aanvraag op grond van een andere wet is ingediend, al dan niet bij een ander bestuursorgaan, dan stelt de aanvrager het college hiervan op de hoogte.
3. Indien een beschikking niet binnen acht weken kan worden gegeven, deelt het college dit aan de aanvrager mede en noemt het daarbij een zo kort mogelijke termijn van ten hoogste acht weken waarbinnen de beschikking wel tegemoet kan worden gezien.
4. Op schriftelijk verzoek van de aanvrager stelt het college een aanvraag buiten behandeling.

2.4. Voorschriften, beperkingen en weigeringsgronden

1. Het college kan aan een instemmingsbesluit of een vergunning voorschriften en beperkingen verbinden, dan wel een vergunning weigeren, in het belang van:
   a. de openbare orde;
   b. de veiligheid, waaronder mede verstaan wordt de verkeersveiligheid of een goede doorstroming van het verkeer;
   c. het voorkomen of beperken van overlast;
   d. de bereikbaarheid van gronden of gebouwen, waaronder mede verstaan wordt het veilig en doelmatig gebruik van openbare gronden en gebouwen, het doelmatig beheer en onderhoud en het belang van nader aan te geven lokale evenementen;
   e. de ondergrondse ordening, waaronder mede verstaan wordt de bescherming van reeds in de grond aanwezige werken;
   f. de bescherming van eventuele archeologische vondsten, van groenvoorzieningen, bomen en van beplantingen;
   g. het uiterlijk aanzien van de omgeving;
2. De werkzaamheden moeten zijn voltooid binnen zes maanden na aanvang, tenzij in het instemmingsbesluit of de vergunning anders is bepaald.
3. De aanvrager draagt er zorg voor dat de voorschriften die aan het instemmingsbesluit of de vergunning zijn verbonden worden nageleefd.
4. Het college stelt nadere regels vast ten aanzien van de wijze van uitvoering van werkzaamheden aan kabels of leidingen.

2.5. Wijziging en intrekking

1. Het college kan het instemmingsbesluit of de vergunning wijzigen of intrekken, indien:
   a. de netbeheerder niet binnen zes maanden na het onherroepelijk worden van het instemmingsbesluit of de vergunning, of de in het instemmingsbesluit of de vergunning opgenomen termijn, met de werkzaamheden als omschreven in het instemmingsbesluit of de vergunning is begonnen;
   b. de in het instemmingsbesluit of de vergunning benoemde werkzaamheden langer dan een aaneengesloten periode van zes maanden stilliggen;
   c. het instemmingsbesluit of de vergunning is verleend op basis van onjuiste of onvolledige gegevens;
   d. de netbeheerder het bepaalde bij of krachtens deze verordening niet naleeft;
   e. na het verlenen van het instemmingsbesluit of de vergunning naar het oordeel van het college gegronde aanleiding bestaat te veronderstellen dat het van kracht blijven van het instemmingsbesluit of de vergunning onaanvaardbare schadelijke gevolgen heeft voor mens, natuur of milieu en hieraan door het stellen van nadere voorschriften en beperkingen aan het verleende instemmingsbesluit of de verleende vergunning niet kan worden tegemoetgekomen.
2. Het college kan de vergunning wijzigen of intrekken, indien:
   a. de netbeheerder de leiding definitief buiten gebruik heeft gesteld;
   b. dit naar het oordeel van het college redelijkerwijs nodig is vanwege de rechtmatige uitoefening van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak.

3. Het college gaat niet over tot intrekking of wijziging van het instemmingsbesluit of de vergunning dan nadat het college de houder van het instemmingsbesluit of de vergunning heeft gehoord.
4. Aan het besluit tot wijziging of intrekking van de vergunning kan de verplichting worden verbonden om de betreffende kabels of leidingen aan te passen of deze te verwijderen.
5. Het college trekt het instemmingsbesluit of de vergunning in indien de houder schriftelijk aan het college verklaart geen gebruik meer daarvan te willen maken.
6. Een instemmingsbesluit of een vergunning geldt voor een specifieke kabel of leiding en is overdraagbaar, tenzij in de vergunning of het instemmingsbesluit anders is bepaald. Het college kan het instemmingsbesluit of de vergunning op schriftelijk verzoek van de houder op naam stellen van een andere netbeheerder.

3. Overige bepalingen

3.1. Medegebruik van voorzieningen

1. Een aanbieder is verplicht om bij de aanleg van telecomkabels in openbare gronden zoveel mogelijk medegebruik te maken van bestaande, hetzij door andere aanbieders dan wel door of in opdracht van het college aangelegde voorzieningen, zoals mantelbuizen, kabelgoten, of kabel- en leidingentunnels.
2. Het eerste lid vindt geen toepassing indien de aanbieder aannemelijk kan maken dat medegebruik op technische of economische gronden niet haalbaar is.
3. Indien het gekozen tracé niet kan worden uitgevoerd, dient de aanbieder een alternatief tracé te kiezen. Ook kan het college een alternatief tracé aanwijzen.

3.2. Verplichtingen netbeheerder

1. Indien de eigendom, de exploitatie, het beheer of het gebruik van kabels of leidingen wijzigt, stelt de netbeheerder het college onverwijld schriftelijk van deze wijziging in kennis.
2. De netbeheerder levert op verzoek van het college informatie over een kabel of leiding.

3.3. Zorgplicht netbeheerder

De netbeheerder is verplicht zorg te dragen voor een goede staat van onderhoud van kabels en leidingen.

3.4. Verontreiniging, gevaar en hinder

1. De netbeheerder is verplicht verontreiniging, gevaar of hinder, dan wel storingen waarbij verontreiniging, gevaar of hinder kunnen optreden, onmiddellijk te melden aan het college en alle maatregelen te treffen teneinde verdere verontreiniging, schade of hinder te voorkomen.
2. Het college kan de netbeheerder opdragen een milieutechnisch onderzoek dan wel een onderzoek naar mogelijk gevaar of hinder uit te voeren, indien een redelijk vermoeden bestaat van verontreiniging, gevaar of hinder, ontstaan bij de aanleg of de exploitatie van kabels en leidingen.

3. Het college kan bij gebleken of ernstige dreiging van verontreiniging, gevaar of hinder in of nabij het tracé van kabels en leidingen opschorting gelasten van de aanleg of de exploitatie van de betreffende kabels en leidingen.

3.5. Overleg en afstemming tijdens planvorming

1. De gemeente initieert en faciliteert nader overleg tussen alle betrokken partijen over alle projecten in openbare gronden. Dit overleg vindt periodiek, doch tenminste eenmaal per jaar plaats.
2. Het college initieert in de planfase van een door of vanwege de gemeente uit te voeren project overleg met de desbetreffende netbeheerder(s) ten einde de gevolgen van dat project voor de ligging en het onderhoud van kabels en leidingen te analyseren. De gemeente doet per bedoeld project een voorstel ten aanzien van het aantal overleggen en de regelmaat daarvan.
3. Op initiatief van het college wisselen alle betrokken partijen voorafgaand aan de start van een werk dat gevolgen heeft voor de ondergrondse infrastructuur de noodzakelijke informatie met elkaar uit.

3.6. Nadeelcompensatie

1. Het college kent een netbeheerder, niet zijnde aanbieder, die schade lijdt of zal lijden als gevolg van een besluit van het college als bedoeld in artikel 2.5, eerste lid, onder e, of artikel 2.5, tweede lid, onder b, dan wel als gevolg van de rechtmatige uitoefening door het college van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak, op verzoek een vergoeding toe, voor zover de schade redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven en voor zover de vergoeding niet of niet voldoende anderszins is verzekerd.
2. Het college stelt een nadeelcompensatieregeling vast over de uitoefening van de bevoegdheid als bedoeld in het eerste lid.

3.7. Herstraat- en degeneratiekosten

1. Indien door de netbeheerder werkzaamheden aan kabels of leidingen in of op openbare gronden worden uitgevoerd, brengt het college de kosten voor herstel, beheer, onderhoud en degeneratie van openbare gronden die het rechtstreekse gevolg zijn van de uitgevoerde werkzaamheden bij de netbeheerder in rekening.
2. Het uitgangspunt bij het herstel van gronden is dat de grond wordt teruggebracht in de oude staat.
3. Het college stelt nadere regels vast over de uitoefening van de bevoegdheid als bedoeld in het eerste lid.

4. Overgangs- en slotbepalingen

4.1. Overgangsbepalingen

1. Voor kabels en leidingen die op de datum van inwerkingtreding van deze verordening rechtmatig aanwezig en in gebruik zijn geldt de door de gemeente verleende toestemming dan wel vergunning op grond waarvan zij gelegd zijn als een vergunning respectievelijk instemmingsbesluit krachtens deze verordening.

2. Voor zover er sprake is van privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de gemeente en netbeheerders en tot het moment waarop deze zijn beëindigd, zijn de bepalingen in deze verordening, voor zover strijdig met de bepalingen in deze overeenkomsten, niet van toepassing.
3. Indien vóór het tijdstip van inwerkingtreding van deze verordening een instemmingsbesluit is aangevraagd op grond van de Telecommunicatieverordening gemeente Steenwijkerland, waarop nog niet is beslist, wordt deze aanvraag beoordeeld aan de hand van de bepalingen van de Telecommunicatieverordening gemeente Steenwijkerland.

4.2. Toezicht op de naleving

Het college wijst de personen aan die zijn belast met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze verordening .

4.3. Strafbepaling

Overtreding van de artikelen 2.1, eerste, tweede en vierde lid, 2.4 derde lid en 3.3 wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of een geldboete van de tweede categorie.

4.4. Slotbepalingen

1. Deze verordening treedt op 1 november 2016 in werking.
2. Deze verordening wordt aangehaald als Algemene verordening ondergrondse infrastructuur Steenwijkerland.
3. De Telecommunicatieverordening gemeente Steenwijkerland wordt op het tijdstip van inwerkingtreding van de Algemene verordening ondergrondse infrastructuur Steenwijkerland ingetrokken.

Einde bijlage: 9.3 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Algemene verordening ondergrondse infrastructuur AVOI 1.0 SWL

Terug naar het agendapunt

9.4 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting AVOI 1.0 SWL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Toelichting op de AVOI

Algemeen:
Deze algemene verordening ondergrondse infrastructuur (verder aangeduid als AVOI) is een verordening die regels bevat met betrekking tot het aanleggen, in stand houden en opruimen van kabels en leidingen. In deze verordening zijn zowel regels gesteld betreffende kabels en leidingen ten dienste van openbare elektronische communicatienetwerken als regels voor de overige kabels en leidingen.

Kernpunten van deze AVOI en de daarop gebaseerde besluiten zijn:

- de bruikbaarheid en het aanzien van de weg;
- de veiligheid van de kabels en leidingen;
- het minimaliseren van risico's voor milieu en gezondheid van mens en dier;
- te stellen eisen aan de ordening en allocatie van kabels en leidingen;
- te stellen eisen aan exploitatie en onderhoud van kabels en leidingen;
- te stellen eisen aan wijzigingen van leidingentracés en verwijdering van kabels en leidingen.

De regels voor werkzaamheden betreffende een openbaar elektronisch communicatienetwerk waren voorheen opgenomen in de gemeentelijke Telecommunicatieverordening. Gelijktijdig met de inwerkingtreding van deze AVOI is de bestaande Telecommunicatieverordening als afzonderlijke verordening ingetrokken.

Voor de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen ten dienste van een openbaar elektronisch communicatienetwerk bepaalt de Telecommunicatiewet (Tw) het kader voor de regels in deze verordening.

Voor de werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van de overige kabels en leidingen ontbreekt een dergelijke vorm van wetgeving. Traditioneel wordt de vergunning voor deze werkzaamheden verleend op grond van de Algemene plaatselijke verordening (APV) of op grond van een leidingenverordening. Met de inwerkingtreding van deze AVOI wordt de vergunningverlening ten aanzien van kabels en leidingen beheerst door deze verordening.

In deze verordening is het regime voor kabels en leidingen vallende onder de Tw en voor de overige kabels en leidingen zo veel als mogelijk geïntegreerd. Het onderscheid in de toepassing blijkt expliciet uit de gebezigde tekst en uit de definities van 'telecomkabel' (alleen Tw) en 'kabels en leidingen' (alle kabels en leidingen inclusief telecomkabels).

Artikelsgewijze toelichting

1. Inleidende bepalingen

Artikel 1.1

Algemeen

In dit artikel zijn de begripsbepalingen opgenomen. Voor een goed begrip van de AVOI is het van belang om op te merken dat in beginsel alle leidingen (waaronder ook rioolbuizen) in openbare gronden waarover de bevoegdheid van het gemeentebestuur zich uitstrekt onder de reikwijdte van de verordening vallen. Voor de definitie van 'openbare gronden' is aansluiting gezocht bij de definitie in de Telecommunicatiewet.

Uit de definitie van 'openbare gronden' blijkt dat het bereik van de verordening niet beperkt blijft tot kabels en leidingen die in de grond liggen, maar ook ziet op kabels en leidingen en bijbehorende voorzieningen die in of op kunstwerken zijn of worden gelegd. Met kunstwerken wordt bedoeld infrastructuur die voor kabels en leidingen is aangelegd om bijvoorbeeld een barrière (zoals een snelweg of een waterweg) over te kunnen steken. Hierbij valt te denken aan leidingentunnels en leidingenviaducten. Ook worden voorzieningen in bestaande infrastructuur (zoals bruggen) in deze verordening als kunstwerken beschouwd. Kabelgoten vallen, voor zover zij in openbare gronden zijn gelegen, eveneens onder de werkingssfeer van de verordening.

Kabels en leidingen die zich niet in of op openbare gronden bevinden (zoals bovengrondse hoogspanningsleidingen) vallen niet onder de werkingssfeer van de verordening.

Artikel 1.1 a aanbieder

Met het begrip 'aanbieder' wordt bedoeld: een aanbieder van een openbaar elektronisch communicatienetwerk in de zin van de Telecommunicatiewet. Op deze 'aanbieder' zijn de rechten en plichten van hoofdstuk 5 van de Telecommunicatiewet van toepassing. De verordening bevat enkele bepalingen die slechts van toepassing zijn op 'aanbieders'.

Artikel 1.1 b aanvraag

Met het begrip 'aanvraag' wordt bedoeld: een aanvraag om een instemmingsbesluit (conform de Telecommunicatiewet) of een vergunning (overige kabels en leidingen). De aanvraag moet onderscheiden worden van de melding voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard op grond van artikel 2.1 lid 2 van de verordening.

Artikel 1.1 c college

Het college van burgemeester en wethouders is bevoegd de taken voortvloeiende uit de AVOI af te handelen, waarbij deze bevoegdheden voor wat betreft de uitvoering om praktische redenen deels gemandateerd zijn of worden aan een of meer daartoe aangewezen ambtenaren. Deze functie betreft enerzijds het houden van toezicht en anderzijds het coördineren en verlenen van instemmingen en vergunningen. Indien en voor zover de bevoegdheden op het gebied van coördinatie, het verlenen van

vergunningen en instemmingbesluiten en het houden van toezicht gemandateerd zijn aan een of meer functionarissen, wordt met 'college' tevens deze functionaris bedoeld.

Artikel 1.1 d instemmingsbesluit

De Telecommunicatiewet bevat een gedoogplicht voor de aanleg van kabels ten dienste van een openbaar elektronisch communicatienetwerk. Deze gedoogplicht is vastgelegd in artikel 5.2 van de Telecommunicatiewet. De aanbieder dient echter wel instemming te verkrijgen van de gemeente binnen wier grondgebied de uit te voeren werkzaamheden plaats zullen vinden. Dit vloeit voort uit artikel 5.4 van de Telecommunicatiewet. De instemming geldt enkel voor werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming.

Voor andere kabels en leidingen geldt de Telecommunicatiewet en de daarin opgenomen gedoogplicht niet. De toestemming om netten aan te leggen, in stand te houden en op te ruimen dient bij deze netten door middel van een vergunning plaats te vinden. In verband met de verschillende regimes is het noodzakelijk om tussen een instemmingsbesluit en een vergunning onderscheid te maken.

Artikel 1.1 e kabels en leidingen

'Kabels en leidingen' is zodanig gedefinieerd dat hier in principe alle kabels en leidingen onder vallen, waaronder mede wordt begrepen de daarbij behorende onderdelen, ondergrondse en bovengrondse ondersteuningswerken en beschermingswerken, zoals brandkranen, afsluiters, mantelbuizen, kasten en gebouwen. Kabels die onder de Telecommunicatiewet vallen en die in openbare gronden liggen of worden gelegd vallen eveneens onder deze definitie.

Artikel 1.1 f melding

De melding in de zin van deze verordening dient onderscheiden te worden van het begrip 'melding' in de zin van artikel 5.4 lid 4 van de Telecommunicatiewet. Met het begrip 'melding' wordt in deze verordening uitsluitend de melding van werkzaamheden van niet ingrijpende aard bedoeld.

Artikel 1.1 g netbeheerder

Onder netbeheerder wordt degene die als natuurlijk persoon handelend in de uitoefening van een beroep of bedrijf dan wel als rechtspersoon een net beheert, verstaan. Dit geldt dus voor alle partijen in de ondergrond. Deze definitie is ontleend aan de Wet informatie-uitwisseling ondergrondse netten. In de verordening wordt een aanbieder van een openbaar elektronisch communicatienetwerk gelijkgesteld met een netbeheerder, tenzij uitdrukkelijk gesproken wordt van een 'aanbieder'.

Ook voor diegene die een niet-openbaar elektronisch communicatienetwerk beheert (bijvoorbeeld een '*point to point'*-verbinding tussen twee bedrijfslocaties), zijn de bepalingen van de verordening van toepassing. Omdat echter deze partij niet kan worden beschouwd als een aanbieder, er is namelijk geen sprake van een 'openbaar'

elektronisch communicatienetwerk, hebben de specifieke bepalingen voor aanbieders geen betrekking op deze netbeheerder. Deze netbeheerders dienen derhalve een vergunning in plaats van een instemmingsbesluit aan te vragen voor de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen in of op openbare gronden.

Artikel 1.1 h openbaar elektronisch communicatienetwerk

Artikel 1.1, onder h van de Telecommunicatiewet kent de volgende definitie van 'openbaar elektronisch communicatienetwerk': elektronisch communicatienetwerk dat geheel of hoofdzakelijk wordt gebruikt om openbare elektronische communicatiediensten aan te bieden, waaronder mede wordt begrepen een netwerk, bestemd voor het verspreiden van programma's voor zover dit aan het publiek geschiedt. Voor de invulling van het begrip 'openbaar' is het bepalend of eenieder van het aanbod van een aanbiedende onderneming gebruik kan maken. Indien de kring van gebruikers beperkt is, bijvoorbeeld vanwege het feit dat het aanbod enkel aan instellingen die zich richten op wetenschappelijk onderwijs beschikbaar wordt gesteld, is er geen sprake van een openbaar elektronische communicatiedienst.

Artikel 1.1 i openbare gronden

Onder 'openbare gronden' dient te worden verstaan: openbare wegen met inbegrip van de daartoe behorende stoepen, pleinen, plantsoenen, glooiingen, bermen, sloten, bruggen, viaducten, tunnels, duikers, beschoeiingen en andere werken, maar ook wateren met daartoe behorende bruggen, plantsoenen, pleinen en andere plaatsen die voor een ieder toegankelijk zijn.

Artikel 1.1 j telecomkabel

De definitie van 'kabel' in de Telecommunicatiewet luidt: Fysieke geleidingsdraden bestemd voor de rechtstreekse overdracht van signalen tussen punten en de bij deze fysieke geleidingsdraden behorende ondergrondse ondersteuningswerken, beschermingswerken en signaalinrichtingen. Hieronder worden in ieder geval begrepen koper- en glasvezelverbindingen, handholes en kasten ten behoeve van een openbaar elektronisch communicatienetwerk. Onder de definitie vallen tevens ondergrondse ondersteuningswerken en beschermingswerken (zoals mantelbuizen) waarin of waarop geen fysieke geleidingsdraden bestemd voor de rechtstreekse overdracht van signalen tussen punten zijn aangebracht, en die aangelegd worden of zijn met het oogmerk deel uit te gaan maken van een openbaar elektronisch communicatienetwerk.

Artikel 1.1 k vergunning

De vergunning behelst de publiekrechtelijke toestemming voor de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen, niet zijnde telecomkabels, in of op openbare gronden die in beheer zijn van de gemeente.

Artikel 1.1 l werkzaamheden van niet ingrijpende aard

Het definiëren van het onderscheid tussen werkzaamheden van al dan niet ingrijpende aard vloeit voort uit artikel 5.4, lid 5 Telecommunicatiewet, maar geldt ook voor kabels en leidingen die niet onder de Telecommunicatiewet vallen. Het betreffen

werkzaamheden waarvoor geen instemmingsbesluit of vergunning hoeft te worden aangevraagd, maar kan worden volstaan met een melding aan het college. Om welke categorieën van werkzaamheden het gaat wordt door het college vastgesteld in de nadere regels. Naast werkzaamheden aan huisaansluitingen worden andere niet ingrijpende werkzaamheden aan een lichter regime onderworpen, zolang de werkzaamheden voldoen aan de vastgestelde eisen en randvoorwaarden. Dit kan omdat deze werkzaamheden veelal slechts gedurende relatief korte tijd in een beperkt gedeelte van het netwerk worden verricht, en de impact relatief beperkt en kortstondig is. Voor deze niet ingrijpende werkzaamheden geldt een verkorte meldingsprocedure.

Het college kan ook bepalen dat voor werkzaamheden aan bepaalde categorieën kabels en leidingen, of binnen een bepaald gebied, niet met een melding kan worden volstaan, maar altijd een vergunning of een instemmingsbesluit moet worden aangevraagd.

Artikel 1.2 Toepasselijkheid

Lid 1 bepaald dat de verordening van toepassing is op werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels of leidingen in of op openbare gronden. Zoals in de toelichting bij het begrip 'openbare gronden' reeds is aangegeven, vallen ook kunstwerken onder dit begrip. Voor kabels en leidingen die niet onder de Telecommunicatiewet vallen geldt de vergunningplicht slechts voor openbare gronden die in beheer zijn bij de gemeente. Voor telecomkabels zijn de regels van toepassing op alle openbare gronden, ongeacht wie deze beheert.

De verordening heeft ten doel de regie te regelen met betrekking tot kabels en leidingen van partijen die in de openbare ondergrond binnen de gemeente willen werken. Dit komt in het tweede lid naar voren. De gemeente is als eigenaar en/of beheerder van de grond en als hoeder van de openbare ruimte de aangewezen partij om deze rol op zich te nemen. Ten aanzien van telecomkabels is deze taak reeds aan de gemeente opgedragen in de Telecommunicatiewet. Om een efficiënte regie door de gemeente mogelijk te maken is het noodzakelijk dat de gemeente ook ten aanzien van overige kabels en leidingen door middel van vergunningverlening deze taak op zich neemt. De regisseur is onafhankelijk en streeft naar afstemming van onder- en bovengrondse infrastructuur en naar samenwerking van alle betrokken partijen bij een project. De belangen die worden gediend met deze regie in de ondergrond zijn de volgende:

Gemeente (wegbeheerder en regisseur):
- Zo min mogelijk verstoring van de openbare ruimte en verkeersafwikkeling;
- Zo min mogelijk hinder voor ondernemers en omgeving.

Netbeheerder:
- Ongestoorde ligging kabels en leidingen;
- Geen onnodige werkzaamheden en verleggingen;
- Vlotte uitvoering projecten.

Deze regie kan zich op de volgende manieren per projectfase manifesteren:

Planvormingsfase
- De gemeente initieert een overleg met de betrokken netbeheerders teneinde de gevolgen van dat project voor de ligging en het onderhoud van kabels en leidingen te analyseren.
- De gemeente attendeert netbeheerders op toekomstige plannen en gebiedsontwikkeling.
- De gemeente neemt geen aanvragen in behandeling zonder verkregen gebiedsinformatie naar aanleiding van een oriëntatieverzoek of een graafmelding.

Voorbereidingsfase
- De gemeente stimuleert de initiatiefnemer van een project om actief netbeheerders en anderen te benaderen voor het combineren van werkzaamheden en voor medegebruik van voorzieningen.
- De gemeente initieert één of meer overleggen tussen de initiatiefnemer van een project en betrokken netbeheerders om informatie met elkaar uit te wisselen.
- De gemeente legt afspraken (bijvoorbeeld over fasering, verkeersmaatregelen en het voorkomen van hinder) vast door middel van vergunningvoorschriften.
- De gemeente kan de nieuwe inrichting/plaatsbepaling van de ondergrondse infrastructuur vaststellen of hier een voorstel toe doen.

Uitvoeringsfase
- De gemeente handhaaft de voorschriften bij de vergunning of het instemmingsbesluit.
- De gemeente bemiddelt, op verzoek van partijen, bij conflicten.

Paragraaf 4.1.3.3. van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) behelst de zogenaamde lex silencio positivo (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen). Dit leerstuk is, zoals gesteld in lid 3 van dit artikel, niet van toepassing op de beschikkingen op grond van deze verordening. Dat betekent dat bij het verstrijken van de beslistermijnen de vergunning niet van rechtswege wordt geacht te zijn verleend. Gelet op de grote publieke belangen die in het geding kunnen zijn, zoals het waarborgen van bereikbaarheid voor politie, brandweer en ambulance en de veiligheid voor het publiek, is het niet verantwoord dat zonder meer met de werkzaamheden mag worden begonnen als de gemeente verzuimd zou hebben binnen de gestelde termijn te beslissen. Dat laat natuurlijk onverlet dat, indien de gemeente in gebreke is, daartegen rechtsmiddelen openstaan.

Hetzelfde geldt overigens voor de instemming voor de werkzaamheden in verband met aanleg, instandhouding en opruiming van kabels ten dienste van een openbaar elektronisch telecommunicatienetwerk (de instemming als bedoeld in artikel 5.4, lid 1, sub b, Tw). Het maatschappelijk risico van het stilzwijgend verlenen van de instemming wordt onwenselijk groot geacht, afgezet tegen het maatschappelijk voordeel van een tijdige vergunningverlening (zie de opvatting in de brief van de minister van Justitie aan de Tweede Kamer, d.d. 9 juni 2009, TK 29515, nr.293, in het bijzonder de bijlage 2;

laatstelijk herbevestigd door de Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel tot Wijziging van de Telecommunicatiewet ter implementatie van de herziene telecommunicatierichtlijnen, TK 32549, nr.3, pp.29-31).

2. Instemmingsbesluit en vergunning

Artikel 2.1. Vereiste van instemming of vergunning

Uitgangspunt van de AVOI is dat werkzaamheden in openbare gronden verboden zijn, tenzij men beschikt over een vergunning of een instemmingbesluit. De vergunningplicht geldt alleen voor openbare gronden die in beheer zijn van de gemeente. Bij telecomkabels is dat anders als gevolg van het stelsel van de Telecommunicatiewet. Een instemmingsbesluit is namelijk vereist voor werkzaamheden in openbare gronden binnen de gemeente, ongeacht door wie deze beheerd worden. Een instemmingsbesluit vervalt nadat de werkzaamheden zijn voltooid.

Voor bepaalde werkzaamheden kan worden volstaan met een lichtere meldingsprocedure (zowel voor telecomkabels als overige kabels en leidingen). De categorieën van werkzaamheden van niet ingrijpende aard waarvoor dit geldt, worden door het college vastgesteld in de nadere regels. Het college kan echter ook een geografisch gebied vaststellen (opgenomen in de nadere regels) waarbinnen altijd een vergunning of instemmingsbesluit moet worden aangevraagd. Een historische kern van een stad of dorp kan bijvoorbeeld worden aangewezen als gebied waarbinnen niet kan worden volstaan met een melding.

In geval van storingen waarbij reparatie geen uitstel kan lijden, kan uiteraard geen procedure van 5 werkdagen gelden. Deze dienen wel onverwijld, dus zo spoedig mogelijk en bij voorkeur nog voordat de werkzaamheden worden uitgevoerd, te worden gemeld. De burgemeester kan om redenen van openbare orde en veiligheid besluiten dat de werkzaamheden op een ander tijdstip moeten plaatsvinden.

De termen 'ernstige belemmering' en 'storing' staan niet specifiek omschreven in de wet, maar gedacht moet worden aan een kabelbreuk (Vgl. Kamerstukken II 2004/05, 29 834, nr.3, p.55). Verder zal het gemeentebestuur moeten beoordelen of een ernstige belemmering of storing in de communicatie voldoende reden is om als spoedeisend te worden aangemerkt. Bij spoedeisend dient niet alleen gedacht te worden aan calamiteiten waarbij de openbare orde en veiligheid in het gedrang zijn. Ook storingen die financiële of economische consequenties tot gevolg hebben, kunnen een storing spoedeisendheid geven. Het is van belang dat de aanbieder het gemeentebestuur adequaat inlicht over de (potentiele) gevolgen van een storing, zodat het gemeentebestuur zich een beeld kan vormen van de omvang en spoedeisendheid ervan.

Voor werkzaamheden rond de kabels en leidingen van de gemeente zelf, zoals de riolering maar ook eventuele andere kabels en leidingen, is om praktische redenen het in het eerste lid opgenomen verbod niet procedureel van toepassing. Om redenen van effectiviteit en kwaliteit zullen intern binnen de gemeente de doelstellingen van deze verordening wel dienen te worden nageleefd. Ook is het in het eerste lid opgenomen

verbod niet van toepassing op kabels en leidingen, niet zijnde telecomkabels, waarvoor reeds een ander bestuursorgaan zoals de provincie of het waterschap op grond van haar beheertaak de vergunningverlenende instantie is.

Artikel 2.2. De aanvraag en de melding

In geval van voorgenomen werkzaamheden moet de melding of aanvraag bij de gemeente plaatsvinden. Formeel gebeurt dat bij het college van burgemeester en wethouders, maar in de praktijk bij de gemachtigde ambtenaar. Op het verlenen van een vergunning of instemmingsbesluit zijn de algemene beginselen van behoorlijk bestuur van toepassing zoals het gelijkheidsbeginsel, het zorgvuldigheidsbeginsel en het motiveringsbeginsel.

Een uitvoerende partij, de (onder)aannemer, vraagt in voorkomende gevallen namens de netbeheerder, de initiatiefnemer van werkzaamheden ten behoeve van het aanleggen, instandhouden of verwijderen van kabels en leidingen, een vergunning of een instemmingsbesluit aan. Hoewel de uitvoerende partij feitelijk de aanvraag indient, is het de netbeheerder die als aanvrager van de vergunning of het instemmingsbesluit moet worden beschouwd. De netbeheerder is ook de partij op wiens naam de beschikking is gesteld en die aangesproken dient te worden bij besluiten betreffende het wijzigingen of intrekken van een eerder afgegeven beschikking.

De in lid 2 opgenomen verplichting stelt de gemeente in staat om informatie op te vragen indien zij dit noodzakelijk acht voor haar besluitvorming. Overeenstemming tussen grondeigenaren en netbeheerders is een privaatrechtelijke aangelegenheid en kan in principe geen afwegingskader zijn van het besluit. Er zijn vanuit het beoordelingskader van de gemeente echter situaties voorstelbaar waarbij het wel van belang is (bijvoorbeeld indien een tracé meerdere percelen doorkruist en niet uitvoerbaar is als de toestemming van een der eigenaren is gegeven). Op deze wijze is voor het college de mogelijkheid gecreëerd om bij de aanvrager deze informatie op te vragen welke in bijzondere gevallen benodigd is voor het nemen van een zorgvuldig besluit.

Lid 4 bepaalt dat het college nadere regels vaststelt ten aanzien van de bij een aanvraag of melding te verstrekken gegevens en de wijze van verstrekking. De gemeente heeft als beheerder van openbare gronden deze informatie nodig voor een juiste beoordeling van werkzaamheden en inzicht in de belangen die worden geraakt. De te verstrekken gegevens worden om praktische redenen niet in de verordening zelf opgesomd maar in de nadere regels.

Artikel 2.3. Beslistermijnen

Dit artikel regelt in het eerste lid dat er in beginsel binnen acht weken moet worden beslist op de aanvraag. De maximale termijn van acht weken is conform het bepaalde in de Awb. De termijn voor werkzaamheden van niet ingrijpende aard is korter. Lukt het niet om binnen deze termijn een besluit te nemen dan geeft het derde lid de mogelijkheid om de beslistermijn met nog eens acht weken te verlengen. Uiteraard zal er naar worden gestreefd om zo spoedig mogelijk op de aanvragen te beslissen en gelden de genoemde termijnen als maximale beslistermijnen.

De aanvrager is zelf verantwoordelijk voor het aanvragen van overige benodigde vergunningen voor zijn werkzaamheden (bijvoorbeeld een omgevingsvergunning). Als de aanvrager hierom verzoekt, zal de gemeente inhoudelijke afstemming van de beoordeling van de ingediende aanvragen bij andere bestuursorganen bevorderen.

In geval dat de netbeheerder een aanvraag wenst in te trekken, doet hij hiervan schriftelijk mededeling aan het college. Het college stelt de aanvraag na dit schriftelijk verzoek buiten behandeling. Een reden tot het verzoeken van het intrekken van een aanvraag kan gelegen zijn in het feit dat de netbeheerder een gedeelte van de te betalen legeskosten kan restitueren.

Artikel 2.4. Voorschriften, beperkingen en weigeringsgronden

Dit artikel biedt de basis om aan een instemmingsbesluit of vergunning voorschriften en beperkingen te verbinden of de vergunning te weigeren. De verordening en de nadere regels zoals opgenomen in het Handboek Kabels en Leidingen vormen daarvoor gezamenlijk het kader. Daarbij geldt als uitgangspunt dat de voorschriften en beperkingen slechts mogen strekken tot bescherming van die belangen welke deze AVOI beoogt te beschermen.

Meestal kan door het verbinden van voorschriften en beperkingen aan het instemmingsbesluit of de vergunning worden bereikt dat aan hetgeen in deze verordening is gesteld kan worden voldaan en de belangen waartoe deze verordening strekt voldoende worden beschermd. Indien ook door het stellen van voorschriften en beperkingen de genoemde belangen niet voldoende kunnen worden beschermd dan moet de vergunningaanvraag worden geweigerd. Een instemmingsbesluit kan op basis van de Telecommunicatiewet formeel niet worden geweigerd. Aan een instemmingsbesluit kunnen wel voorschriften en beperkingen worden verbonden. Daarnaast geldt dat een aanbieder, ondanks het ontbreken van een vergunningplicht, ingevolge artikel 5.2, lid 10 van de Telecommunicatiewet gebonden is aan voorschriften die gelden bij of krachtens andere wetten, zoals de Wet beheer rijkswaterstaatswerken en de Monumentenwet.

Burgemeester en wethouders maken in haar besluitvorming ten aanzien van het verzoek tot instemming de afweging welke voorschriften er dienen te worden opgenomen. Indien het college verwacht dat andere belanghebbenden, bijvoorbeeld omwonenden, bedenkingen zullen hebben tegen hetgeen zij voornemens is in het te nemen instemmingsbesluit op te nemen, is zij op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht verplicht deze belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hun zienswijze naar voren te brengen. Dit kan het geval zijn als er bijvoorbeeld sprake is van plaatsing van een POP-station, welke effect kan hebben op het uiterlijk aanzien van de omgeving. Omwonenden kunnen dan in de besluitvorming hun stem laten gelden binnen de grenzen van de te behartigen publieke belangen.

In de belangenafweging kan ‘visuele hinder’ opwegen tegen het belang van een netbeheerder. Indien bijvoorbeeld de eventueel door de derdebelanghebbende voorgestelde alternatieve situering voor een netbeheerder geen (financiële)

consequenties heeft, dan kan het belang van de derdebelanghebbende zwaarder wegen dan de oorspronkelijke locatiekeuze van de netbeheerder. Met behulp van lid 1 sub g kunnen er voorschriften worden opgenomen in de vergunning of het instemmingsbesluit. De voorschriften moeten wel zien op de in de AVOI omschreven doelen. De voorschriften in het kader van het uiterlijk aanzien van de omgeving kunnen zodoende nooit de wettelijke voorschriften uit de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en de daarbij behorende regelgeving doorkruisen.

Het tweede lid beperkt de werkingsduur van het instemmingsbesluit of vergunning om uitvoering geruime tijd na afgifte te voorkomen. Een gewijzigd gebruik van gronden kan de werkzaamheden inmiddels onwenselijk maken. Zo nodig kan in het instemmingsbesluit of de vergunning de werkingsduur van het besluit worden verlengd.

De in de nadere regels voorgeschreven wijze van uitvoering van werkzaamheden aan kabels en leidingen dient altijd te worden nageleefd door de aanvrager, tenzij hiervan expliciet is afgeweken in het instemmingsbesluit of de vergunning.

De aanvrager van een instemmingsbesluit of vergunning is verantwoordelijk voor de naleving van die besluiten en de daaraan verbonden voorschriften en beperkingen en kan daar op worden aangesproken, ook wanneer hij werkzaamheden laat uitvoeren door ondergeschikten of derden (bijvoorbeeld (onder)aannemers).

Artikel 2.5. Wijziging en intrekking

Dit artikel geeft het college de bevoegdheid om een vergunning of instemmingsbesluit in te trekken of te wijzigen indien sprake is van één of meer van de in het eerste lid genoemde situaties. Een instemmingsbesluit vervalt nadat de werkzaamheden zijn voltooid. Daardoor kan een instemmingsbesluit alleen worden gewijzigd of ingetrokken gedurende de werkzaamheden.

Allereerst kan de vergunning of het instemmingsbesluit worden ingetrokken of gewijzigd indien de netbeheerder niet binnen zes maanden, of binnen een eventueel in de vergunning opgenomen afwijkende termijn, is begonnen met het werk en in de situatie waarin de werkzaamheden langer dan een periode van zes maanden stil liggen.

Indien de netbeheerder het bepaalde bij of krachtens de AVOI, waaronder de nadere regels, of de vergunning(voorschriften) niet naleeft, kan het college de vergunning of het instemmingsbesluit eveneens intrekken of wijzigen. Dit middel zal echter pas worden ingezet als de netbeheerder geen gehoor heeft gegeven aan een waarschuwing van het college wegens niet-naleving.

Onderdeel e is een vangnetbepaling, die het college de bevoegdheid geeft om in te grijpen indien er ernstige gevolgen voor de gezondheid of het milieu dreigen als gevolg van het in stand houden van het instemmingsbesluit of de vergunning. Deze bevoegdheid zal pas als laatste middel gebruikt worden aangezien eerst moet worden bezien of de dreiging kan worden weggenomen door aanpassing van het instemmingsbesluit of de vergunning, of door het stellen van nadere eisen.

Wanneer kabels of leidingen (niet vallende onder de Telecommunicatiewet) definitief buiten gebruik worden gesteld, kan de vergunning worden ingetrokken. In gevallen waarin kabels of leidingen nog wel worden onderhouden of in reserve worden gehouden zal er in beginsel geen sprake zijn van het intrekken van een vergunning.

Onderdeel b van het tweede lid is van toepassing wanneer de gemeente vanwege de rechtmatige uitoefening van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak van oordeel is dat aanpassing van kabels of leidingen noodzakelijk is. Dit is het geval wanneer de gemeente werken uitvoert die het algemeen belang dienen, waardoor deze kabels of leidingen niet kunnen blijven liggen of moeten worden aangepast. In de meeste gevallen zal hierbij sprake zijn van een gedeeltelijke verlegging van de bestaande kabel of leiding. Per situatie zal door het college worden beoordeeld of met het wijzigen van de bestaande vergunning kan worden volstaan, of dat er een nieuwe vergunning afgegeven wordt. Bij deze keuze houdt het college rekening met de gerechtvaardigde belangen van de vergunninghouder.

Wanneer de gemeente puur handelt als private/commerciële partij is geen sprake van een publiekrechtelijke bevoegdheid of taak. Uit jurisprudentie blijkt echter wel dat een zeker commercieel belang niet in de weg staat aan de toepassing van de verordening (ABRvS 5 december 2012, 201108899/1/A3, rechtsoverweging 6.1). Het is echter op een dergelijk moment ter beoordeling aan het college hoe wordt omgegaan met het al dan niet toekennen van nadeelcompensatie, althans vergoeding.

Voor wijzigingen in kabels of leidingen die in het verleden zijn gelegd en waarvoor geen expliciete vergunning is verleend dient een nieuwe vergunning op grond van deze AVOI te worden aangevraagd.

De hoorplicht in het derde lid vloeit voort uit de eisen die de Awb stelt aan de zorgvuldige voorbereiding van besluiten.

Het vierde lid geeft het college de bevoegdheid om aan het besluit tot intrekking of wijziging van de vergunning de verplichting te koppelen om de betreffende kabel of leiding te verleggen/verplaatsen of deze zelfs in zijn geheel te verwijderen. Wordt deze verplichting opgelegd dan geeft dit de netbeheerder vervolgens de mogelijkheid om een beroep te doen op de Nadeelcompensatieregeling, waarin de procedure en voorwaarden voor tegemoetkoming in de schade die de netbeheerder door de opgelegde verplichting lijdt, is geregeld. Overigens zal per geval ook altijd worden bezien of verwijdering van leidingdelen wel wenselijk is en ook technisch mogelijk is.

3. Overige bepalingen

Artikel 3.1. Medegebruik van voorzieningen

De in dit artikel neergelegde bepalingen over medegebruik zijn ontleend aan de Telecommunicatiewet en zijn alleen van toepassing op telecomkabels. Medegebruik van bestaande voorzieningen beperkt het graven in de openbare gronden. Zodoende wordt een aanbieder verplicht zoveel als mogelijk medegebruik te maken van bestaande

voorzieningen van een andere aanbieder dan wel door of in opdracht van het college aangelegde voorzieningen. Indien de aanbieder echter aannemelijk kan maken dat medegebruik op technische of economische gronden niet haalbaar is, geldt de in het eerste lid opgenomen verplichting niet.

Voorschriften bij het instemmingsbesluit kunnen het medegebruik van voorzieningen bevorderen. Het medegebruik kan aan de orde komen in het vooroverleg over het af te geven instemmingsbesluit.

Artikel 3.2. Verplichtingen netbeheerder

De verplichtingen in dit artikel zijn erop gericht dat de gemeente over de actuele informatie beschikt die zij nodig heeft om de doelstellingen van de AVOI te kunnen behartigen.

Het in of uit gebruik nemen van telecomkabels is van belang in verband met artikel 5.2, lid 8 van de Telecommunicatiewet, waarin is bepaald dat aan de gedoogplicht een einde komt als gedurende tien jaar een kabel geen onderdeel uitmaakt van een openbaar elektronisch communicatienetwerk. Om die reden is het van belang dat de gedoogplichtige gemeente in kennis wordt gesteld van het in- of uit gebruik stellen van telecomkabels ten einde bij overschrijding van die termijn over te kunnen gaan tot een verzoek tot verwijdering van de kabel.

Het college kan op grond van het tweede lid informatie over specifieke kabels of leidingen bij de netbeheerder opvragen. Dit gebeurt echter alleen indien het college dit noodzakelijk acht in het licht van de belangen die de AVOI behartigt. Het college kan ook vragen om informatie over het al dan niet in gebruik zijn, de diameter, het materiaal, of de leeftijd van kabels of leidingen. Deze informatie is doorgaans niet bij het Kadaster geregistreerd.

Artikel 3.3. Zorgplicht netbeheerder

Deze bepaling heeft een algemene vangnetfunctie en verwoordt dat een netbeheerder (logischerwijs) primair verantwoordelijk is voor een goede staat van onderhoud van kabels of leidingen. Wanneer kabels en leidingen als gevolg van een slechte staat van onderhoud een gevaar vormen voor de openbare orde en veiligheid of voor de overige belangen die deze verordening behartigt, biedt dit artikel aan de gemeenten een handvat om de netbeheerder hierop aan te spreken.

Artikel 3.4. Verontreiniging, gevaar en hinder

Dit artikel heeft betrekking op het voorkomen of bestrijden van verontreiniging, gevaar of hinder die veroorzaakt wordt door kabels en leidingen. De kosten voor deze maatregelen komen in beginsel ten laste van de netbeheerder. In situaties waarbij het niet redelijk is om alle kosten bij de netbeheerder te leggen kan worden afgeweken van dit uitgangspunt.

Van de bevoegdheid van lid 2 zal de gemeente slechts gebruik maken wanneer de belangen die de verordening behartigt in het gedrang (dreigen te) komen. Deze bepaling is aanvullend ten opzichte van sectorale wetgeving op de genoemde gebieden.

Als sluitstuk kan het college opschorting van de werkzaamheden vorderen. Bij het opleggen van dergelijke maatregelen vormen de belangen die beschermd worden met deze verordening het beoordelingskader.

Artikel 3.5. Overleg en afstemming tijdens planvorming

Dit artikel benadrukt de regisserende rol die de gemeente kan hebben bij projecten. De gemeente zal als beheerder van de openbare ruimte de belangen van diverse gebruikers van die openbare ruimte trachten te behartigen en voor zover mogelijk ook proberen samen te brengen.

De gemeente zal periodiek een strategisch overleg initiëren tussen alle betrokken partijen over alle uit te voeren projecten in de gemeente. Daarnaast neemt het college het initiatief tot overleg met alle betrokken partijen in de planfase dan wel voorafgaand aan de start van een specifiek door of vanwege de gemeente uit te voeren werk met mogelijke gevolgen voor de ondergrondse infrastructuur. Deze uitwisseling van informatie voorafgaand aan uit te voeren werkzaamheden moet leiden tot een betere afstemming tussen het boven- en ondergrondse werk en tussen netbeheerders onderling. Alle partijen hebben hier belang bij en kunnen profiteren van deze informatie-uitwisseling.

Op initiatief van het college wisselen alle betrokken partijen tevens voorafgaand aan de start van een werk dat gevolgen heeft voor de ondergrondse infrastructuur de noodzakelijke informatie met elkaar uit. De gemeente zoekt met de netbeheerder naar geschikte tracés, maar is hierin niet leidend.

Artikel 3.6. Nadeelcompensatie

In dit artikel is nadeelcompensatie (ofwel schadevergoeding voor rechtmatig overheidshandelen) voor aanpassingen aan kabels en leidingen geregeld. Hierbij is zoveel mogelijk geanticipeerd op de inwerkingtreding van titel 4.5 van de Awb, waarin nadeelcompensatie in het algemeen is gecodificeerd. Het artikel 3.6 vormt tot de inwerkingtreding van titel 4.5 van de Awb de invulling van de ongeschreven verplichting om onevenredige – boven het normaal maatschappelijk risico uitstijgende – schade te vergoeden. Dit volgt uit het algemene beginsel van behoorlijk bestuur *égalité devant les charges publiques* (gelijkheid voor de publieke lasten). Zowel vóór als na de inwerkingtreding van titel 4.5 Awb fungeert de Nadeelcompensatieregeling als een beleidsregel, maar vanaf de inwerkingtreding van titel 4.5 Awb ligt de grondslag voor nadeelcompensatie in art. 4:126 Awb, in plaats van in het ongeschreven recht, waardoor de Nadeelcompensatieregeling op dat moment als wetinterpreterende beleidsregel zal fungeren.

Ten aanzien van aanpassingen aan kabels en leidingen zijn er drie situaties waarin een netbeheerder in aanmerking komt voor nadeelcompensatie:

1. de intrekking of wijziging van een vergunning op grond van artikel 2.5 lid 1 onder e van de AVOI;
2. de intrekking of wijziging van een vergunning op grond van artikel 2.5 lid 2 onder b van de AVOI;
3. de rechtmatige uitoefening door het college van zijn publiekrechtelijke bevoegdheid of taak, waarbij geen vergunning wordt gewijzigd of ingetrokken (bijvoorbeeld omdat de aan te passen kabel of leiding niet in openbare gronden van de gemeente ligt, de zogenaamde buitenleidingen).

In algemene termen bestaat nadeelcompensatie uit schade die uitgaat boven het normale maatschappelijke risico en die een netbeheerder in vergelijking met anderen onevenredig zwaar treft. De concrete toepassing en procedure van nadeelcompensatie voor aanpassingen aan kabels en leidingen wordt uitgewerkt in de Nadeelcompensatieregeling kabels en leidingen die door het college wordt vastgesteld en wordt opgenomen in het Handboek Kabels en Leidingen.

Voor kabels die onder de Telecommunicatiewet vallen is geen sprake van nadeelcompensatie, maar van het regime van artikel 5.8 van de Telecommunicatiewet. De procedurele bepalingen in de Nadeelcompensatieregeling zijn echter van overeenkomstige toepassing, tenzij dit in de betreffende bepalingen uitdrukkelijk is uitgesloten.

De uitvoering van een project is niet afhankelijk van een verzoek tot nadeelcompensatie. Een project kan derhalve van start gaan en de uitvoering van een werk hoeft niet uitgesteld te worden tot het moment dat een dergelijk verzoek tot nadeelcompensatie is afgehandeld. Sterker nog; bij het college kan een aanvraag tot nadeelcompensatie pas na de melding dat het plangebied functievrij is en de kabels of leidingen op de definitieve plek liggen, ingediend worden. Wel is het verstandig om tijdens de planvorming een risicoanalyse van de eventueel te verwachten nadeelcompensatie op te stellen. De hoogte van het te verwachten bedrag kan dan opgenomen worden in het projectbudget.

Artikel 3.7. Herstraat- en degeneratiekosten

De kosten voor het herstel, beheer, onderhoud en degeneratie van de openbare ruimte die het rechtstreekse gevolg zijn van de uitgevoerde (graaf)werkzaamheden worden bij de netbeheerder in rekening gebracht. Zie hiervoor in het bijzonder de Schaderegeling Ingravingen die een onderdeel vormt van de nadere regels. Deze regeling is afgeleid van de VNG-richtlijnen op dit gebied.

In bijzondere gevallen zullen de netbeheerder en het college vooraf vaststellen wat er wordt verstaan onder ‘de oude staat’. Dit zal zeker in die gevallen moeten gelden waar de gemeente streeft naar een vorm van graafrust. Dit kan het geval zijn indien binnen een termijn van bijvoorbeeld vijf jaar na oplevering van een project wederom werkzaamheden in de ondergrond zullen gaan plaatsvinden. Dit wordt niet wenselijk

geacht, zodat de term 'de oude staat' ruim kan worden geïnterpreteerd. Een gestelde termijn kan als 'richtgetal' fungeren, maar 'de oude staat' moet altijd per geval worden bekeken. Hetgeen wat onder 'de oude staat' wordt verstaan, kan dan als bijzondere voorwaarde bij een instemmingsbesluit of vergunning worden opgenomen.

4. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 4.1. Overgangsbepalingen

Deze bepaling bevat het overgangsrecht. Aan de netbeheerders van de talloze kabels en leidingen die thans in openbare gronden aanwezig zijn, is in de meeste gevallen – al dan niet privaatrechtelijk dan wel door middel van een vergunning – een ligrecht gegund waaraan diverse voorwaarden verbonden zijn. Om redenen van efficiency en om te voorkomen dat de netbeheerders hoge kosten moeten maken is er voor gekozen de bestaande toestemmingen te beschouwen als een instemming of vergunning in de zin van deze verordening. Overigens geldt voor kabels en leidingen die onrechtmatig in de openbare grond liggen hoe dan ook dat een aanvraag moet worden ingediend om een vergunning op grond van deze verordening te kunnen verkrijgen.

De gemeente zal bij de toepassing van deze bepaling rekening houden met de omstandigheden waaronder in het verleden kabels en leidingen zijn gelegd en met de ouderdom van die kabels en leidingen. Het is voldoende wanneer aannemelijk gemaakt kan worden dat een kabel of leiding destijds rechtmatig is aangelegd.

Artikel 4.2. Toezicht op de naleving

Beoogd wordt één of meer gemeentelijke functionarissen aan te wijzen als toezichthouders. Zij zullen toezicht houden op de naleving van de voorschriften bij of krachtens deze verordening, waaronder ook de verleende vergunningen en instemmingsbesluiten.

Artikel 4.3. Strafbepaling

Deze bepaling biedt de mogelijkheid om in voorkomende gevallen strafrechtelijk op te treden. Over het algemeen zal gekozen worden voor bestuursrechtelijke handhavings-instrumenten en vormt de toepassing van strafrechtelijke sancties in beginsel een uiterst handhavingsmiddel.

Artikel 4.4. Slotbepalingen

Deze verordening treedt in werking op […]. De bekendmaking vindt plaats op de gebruikelijke wijze. Op hetzelfde tijdstip wordt de Telecommunicatieverordening ingetrokken.

Einde bijlage: 9.4 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting AVOI 1.0 SWL

Terug naar het agendapunt

9.5 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting nadeelcompensatieregeling KenL 1.0 SWL (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Toelichting op de Nadeelcompensatieregeling Kabels en Leidingen

Algemeen

De AVOI bevat een bepaling over de vergunningplicht voor het aanleggen, in stand houden en opruimen van kabels en leidingen (niet vallende onder de Telecommunicatiewet) in openbare gronden van de gemeente Steenwijkerland. Tevens biedt de AVOI de mogelijkheid om vergunningen in te trekken of te wijzigen waarbij ook de verplichting kan worden opgelegd om de betreffende kabels of leidingen te verplaatsen of te verwijderen. Dit kan leiden tot fysieke aanpassingen die de belanghebbende (netbeheerder) moet uitvoeren. De gemeente Steenwijkerland wenst een praktische regeling in de vorm van een beleidsregel voor de verdeling van de daarmee gemoeide kosten, waarbij uniformiteit en gelijkheid voor alle netbeheerders een belangrijk uitgangspunt is. Anderzijds kunnen de concrete omstandigheden van het geval altijd aanleiding geven tot afwijking van deze Nadeelcompensatieregeling. Voor telecomkabels geldt de schadevergoedingssystematiek van de Telecommunicatiewet. De nadeelcompensatieregeling is zodoende niet van toepassing op kabels en leidingen die vallen onder de Telecommunicatiewet.

Deze regeling is deels gebaseerd op:

- De Modelverordening werkzaamheden kabels en leidingen (VNG)
- De Nadeelcompensatieregeling verleggen kabels en leidingen in en buiten rijkswaterstaatswerken en spoorwegwerken 1999 (NKL´99);
- Het Eindadvies van de Commissie Nadeelcompensatie & Brandkranen (Commissie Burgering);
- De Verlegregeling 2015 van de gemeente Deventer;
- De Schadevergoedingsregelingen 2016 van de gemeenten Katwijk, Lisse, Noordwijkerhout en Teylingen.

Artikelsgewijze toelichting

1. Inleidende bepalingen

Artikel 1.1 a aanvraag

De aanvraag behelst de aanvraag om nadeelcompensatie en dient niet te worden verward met de aanvraag zoals deze is omschreven in de AVOI. Laatstgenoemde betreft de aanvraag om een instemmingsbesluit of een vergunning, terwijl de aanvraag in deze Nadeelcompensatieregeling ziet op de aanvraag die de netbeheerder doet omdat hij (een deel van) zijn schade vergoed wil krijgen.

Artikel 1.1 c beheergebied

Het beheergebied van de gemeente is het gebied waar de gemeente het beheer voert. Op deze gronden rust ook de vergunningplicht als genoemd in artikel 2.1 lid 1 van de AVOI. De binnen de gemeentegrenzen gelegen openbare gronden die niet in het beheer zijn van de gemeente maar bijvoorbeeld van de provincie of Rijkswaterstaat vallen derhalve buiten het beheergebied.

Artikel 1.1 d belanghebbende

Enkel de netbeheerder, niet zijnde een aanbieder, kan een beroep op schadevergoeding doen op grond van deze regeling, nadat hij een verzoek tot het nemen van maatregelen heeft gehad. Bij de invulling van de definitie 'belanghebbende' wordt verder aangesloten bij het bestuursrecht.

Artikel 1.1 e liggingsduur

De nadeelcompensatie voor het aanpassen van kabels en leidingen wordt primair afgeleid van de tijd gedurende welke deze ongestoord in de grond hebben kunnen liggen. Bij voorkeur wordt de liggingsduur vastgesteld aan de hand van de datum van vergunningverlening voor de betreffende kabel of leiding en de datum van het wijzigen dan wel intrekken van die vergunning. De liggingsduur kan ook op andere wijze aannemelijk worden gemaakt, bijvoorbeeld door middel van een as-built-tekening voorzien van een datum.

Artikel 1.1 g nadeelcompensatie

Het begrip nadeelcompensatie wordt bij inwerkingtreding van de Wet nadeelcompensatie in algemene termen gecodificeerd in Titel 4.5 van de Algemene wet bestuursrecht. Ten tijde van de totstandkoming van deze Nadeelcompensatieregeling is deze titel nog niet in werking getreden, maar al wel kenbaar (gepubliceerd op wetten.nl). Bij het berekenen van de nadeelcompensatie wordt aangesloten bij de systematiek uit Titel 4.5.

Artikel 1.1 h schade

De schade die een belanghebbende lijdt als gevolg van een noodzakelijke aanpassing van zijn kabel of leiding, is – waar het niet telecomkabels betreft- opgebouwd uit een aantal kostencomponenten, welke in vrijwel alle bestaande nadeelcompensatieregelingen voor kabels en leidingen worden gebruikt. Kosten die niet binnen één van deze componenten vallen, komen niet voor vergoeding in aanmerking. De kostencomponenten worden nader toegelicht in hoofdstuk 2 van deze Nadeelcompensatieregeling.
Het gaat om de werkelijk gemaakte kosten, tenzij er voorafgaande aan de te nemen maatregel afspraken over een vaste prijs worden gemaakt. Omdat het om het vergoeden van schade gaat, komt BTW niet voor vergoeding in aanmerking, tenzij de netbeheerder de BTW niet kan verrekenen. Dit is geval bij o.a. waterschappen en Defensie Pijpleiding Organisatie.

Artikel 1.1 i verzoek tot het nemen van maatregelen

Een verzoek tot het nemen van maatregelen is een beschikking van het college waarbij tevens een vergunning wordt gewijzigd of ingetrokken (bij kabels en leidingen in of op openbare gronden) of waarbij het college verzoekt tot aanpassing van een kabel of leiding zonder dat daarbij een vergunning wordt gewijzigd of ingetrokken (bij kabels en leidingen in of op gronden die niet in beheer zijn van de gemeente, of wanneer er geen vergunning is afgegeven dan wel bekend is), met de daaraan verbonden verplichting tot het aanpassen van een kabel of leiding. Op deze manier wordt het bestuurlijke proces volledig en op de juiste manier bewandeld. Omdat het intrekken van de vergunning direct gekoppeld is aan de hoogte van de vergoeding, wordt met het samentrekken van het moment van het verzoek en de intrekking van de vergunning de liggingsduur ook direct gekoppeld aan het moment waarop de noodzaak tot verleggen ontstaat.

Artikel 1.2. Toepasselijkheid

Deze Nadeelcompensatieregeling is – op het moment dat Titel 4.5 in werking treedt - een wetsinterpreterende beleidsregel omtrent de afweging van belangen en de uitleg van titel 4.5 van de Algemene wet bestuursrecht. Zolang voornoemde titel nog niet in werking is getreden is deze beleidsregel gestoeld op de ongeschreven verplichting voor een bestuursorgaan om onevenredige – boven het normaal maatschappelijk risico uitstijgende – schade te vergoeden. Dit volgt uit het algemene beginsel van behoorlijk bestuur *égalité devant les charges publiques* (gelijkheid voor de publieke lasten). Zowel vóór als na de inwerkingtreding van titel 4.5 Awb fungeert de Nadeelcompensatieregeling als een beleidsregel, maar vanaf de inwerkingtreding van titel 4.5 Awb ligt de grondslag voor nadeelcompensatie in art. 4:126 Awb, in plaats van in het ongeschreven recht, waardoor de Nadeelcompensatieregeling op dat moment als wetinterpreterende beleidsregel zal fungeren.

De Nadeelcompensatieregeling is voor wat betreft kabels en leidingen niet zijnde telecomkabels van toepassing op het moment dat het gaat om maatregelen die de netbeheerder dient te nemen vanwege de uitoefening door het college van haar publieke taak. Het college zal bij de afweging van belangen rekening houden met commerciële belangen en andere belangen dan die de publieke taakvoering van het college met zich brengen. Voorbeelden van dergelijke situaties zijn de verkoop van snippergroen, of projecten met andere dan wel meerdere initiatiefnemers.

Lid 2 verduidelijkt dat de verdeling van kosten in verband met het nemen van maatregelen aan telecomkabels, wordt vastgesteld aan de hand van artikel 5.8 van de Telecommunicatiewet. Een aanbieder kan geen beroep doen op de regels omtrent nadeelcompensatie, omdat de kostenverdeling bindend is vastgelegd in de Telecommunicatiewet.

Daarnaast bakent lid 2 de reikwijdte van de Nadeelcompensatieregeling af. Het gaat hierbij om de functionele reikwijdte. De regeling vindt geen toepassing op kabels en leidingen in beheer bij de gemeente. Voorbeelden van deze categorie zijn rioolleidingen, drainageleidingen en verkeersregelinstallaties. Netten die niet vallen onder één van de categorieën openbare werken als bedoeld in artikel 1 van de Belemmeringenwet

Privaatrecht (bijvoorbeeld *point to point* verbindingen tussen twee bedrijfslocaties) zijn eveneens uitgesloten van de werkingssfeer van deze regeling. De idee hierachter is dat deze kabels en leidingen een puur private functie hebben voor een bepaalde (rechts)persoon, zodat het in beginsel niet past om een aanpassing van dergelijke netten te compenseren met publiek geld. De eventuele schadevergoeding voor aanpassingen aan deze categorie netten zal geregeld kunnen worden bij vergunningverlening voor de aanleg, of door middel van een separate aanvraag om vergoeding van de betreffende netbeheerder.

2. Nadeelcompensatie

Artikel 2.1. Algemeen

Een belanghebbende, in dit geval een netbeheerder geen aanbieder zijnde, die recht meent te hebben op nadeelcompensatie voor aanpassingen aan kabels en leidingen, moet hiervoor een aanvraag indienen bij het college. Op basis van deze regeling wordt bepaald of nadeelcompensatie wordt verleend en hoe hoog het bedrag is dat dan wordt uitgekeerd.

Het college bepaalt de hoogte van de nadeelcompensatie in principe aan de hand van deze Nadeelcompensatieregeling. Bij de voorbereiding van een besluit maakt het college een zelfstandige belangenafweging aan de hand van de relevante omstandigheden van het geval, op grond van artikel 3:4 van de Algemene wet bestuursrecht. Deze belangenafweging kan leiden tot het afwijken van deze beleidsregels (ABRvS 27-08-2003, ECLI:NL:RVS:2003:AI1440).

Met juridische grondslag(en) wordt gedoeld op de rechtsposities van de aan te passen leiding, zoals een vergunning, zakelijk recht of het besluit tot oplegging van een gedoogplicht. Een belanghebbende dient deze en andere grondslagen waarop hij aanspraak maakt aan te tonen of voldoende aannemelijk te maken aan het college.

Artikel 2.2. Kabels en leidingen binnen beheergebied

Dit artikel bepaalt de hoogte van de nadeelcompensatie als de aan te passen kabel of leiding van belanghebbende in gronden ligt die in het beheer van de gemeente zijn. Degene die kabels en leidingen legt in openbare gronden van de gemeente, moet er rekening mee houden dat er op enig moment wijzigingen optreden in de bestemming of het gebruik van die gronden. Om die reden is het redelijk dat naarmate de kabels of leidingen er langer liggen, de toe te kennen tegemoetkoming in hoogte afneemt tot deze, na verloop van vijftien jaar, op 0 wordt gesteld. Dit is het normale maatschappelijke risico dat op de netbeheerder rust. De termijn van vijftien jaar is gebaseerd op de voorzienbaarheid van ontwikkelingen in de openbare ruimte in de gemeente. Op dit punt is aangesloten op het bepaalde in de NKL´99, de adviezen van de Commissie Burgering en jurisprudentie op dit vlak (Rechtbank Den Haag 04-04-2000, ECLI:NL:RBSGR:2000:AA6953).

Anderzijds mag van de gemeente verwacht worden dat een kabel of leiding minimaal vijf jaar ongestoord kan blijven liggen. Daarom wordt een aanpassing binnen die termijn volledig vergoed, tenzij er sprake is van risicoaanvaarding door de belanghebbende, zoals bepaald in artikel 2.5 van de Nadeelcompensatieregeling.

De term 'in beginsel' is opgenomen, omdat de nadeelcompensatie nog kan worden gecorrigeerd op grond van artikel 2.5, lid 2 t/m 4 van de Nadeelcompensatieregeling.

Artikel 2.3. Kabels en leidingen buiten beheergebied

Voor deze kabels en leidingen, die meestal moeten worden aangepast ten behoeve van nieuwe infrastructuur, ontbreken per definitie vergunningen van de gemeente, zodat publiekrechtelijke regels voor nadeelcompensatie daar geen directe toepassing kunnen vinden. Een staffel, gestoeld op voorzienbaarheid dat er na een zekere tijd werkzaamheden door de gemeente uitgevoerd kunnen worden, is in dit geval niet mogelijk. Wanneer de gemeente over zou gaan tot onteigening van deze gronden, zou een formele toepassing van het onteigeningsrecht kunnen meebrengen dat de belanghebbende geen kosten vergoed zou krijgen (tenzij hij over een recht beschikt dat in te roepen is, zoals een recht van opstal of het eigendomsrecht). Toepassing van dit instrument kan een nadelige positie opleveren voor de netbeheerder en een significante verlenging van procedures voordat aan de uitvoering van de geplande werkzaamheden begonnen kan worden voor de gemeente. Dit brengt onnodige maatschappelijk kosten met zich. Door de vergoeding van de kosten van ontwerp en begeleiding en uitvoeringskosten wordt in ieder geval een reëel deel van de schade vergoed.

De kostenverdeling van aanpassingen aan kabels leidingen in of op gronden die niet in beheer zijn van de gemeente is ontleend aan de systematiek van de NKL '99 en de Overeenkomst inzake verleggingen van kabels en leidingen buiten beheersgebied van 10 februari 1999 (de Overeenkomst). Deze verdeling is destijds overeengekomen in overleg met de brancheorganisaties van kabel- en leidingbeheerders en wordt algemeen aanvaard als redelijk.

De term 'in beginsel' is opgenomen, omdat de nadeelcompensatie nog kan worden gecorrigeerd op grond van artikel 2.5, lid 2 t/m 4 van de Nadeelcompensatieregeling.

Artikel 2.4. Kabels en leidingen die liggen met een zakelijk recht of gedoogplicht

Wanneer de belanghebbende eigenaar is van de grond waarin de aan te passen kabel of leiding ligt, of ten behoeve van de aan te passen kabel of leiding een zakelijk recht (bijvoorbeeld een recht van opstal of erfdienstbaarheid) of een gedoogplicht op grond van de Belemmeringenwet Privaatrecht is gevestigd, kan ingevolge het onteigeningsrecht aanspraak worden gemaakt op volledige schadeloosstelling. De reden hiervoor is dat privaatrecht voorrang heeft op publiekrecht op dit vlak. De AVOI, met Nadeelcompensatieregeling, kan privaatrechtelijke afspraken niet opzij zetten (ABRvS 5 december 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BY5135).

De term 'in beginsel' is opgenomen, omdat de nadeelcompensatie nog kan worden gecorrigeerd op grond van artikel 2.5, lid 2 t/m 4 van de Nadeelcompensatieregeling.

Artikel 2.5. Schadebeperking, voordeeltoerekening en hardheidsclausule

Partijen dienen, in het kader van de aanpassing van kabels en leidingen, schadebeperkend op te treden. Zij moeten rekening houden met de wederzijdse belangen, bijvoorbeeld bij de technische oplossing of de keuze van het tracé. De aanpassing moet gerealiseerd worden op basis van een technisch adequaat alternatief, dat tegen de maatschappelijk laagste kosten gerealiseerd kan worden.

In lid 2 zijn gronden opgenomen, op basis waarvan de schade mogelijk (deels) voor rekening van belanghebbende moet blijven. Indien de belanghebbende het risico op schade (actief of passief) heeft aanvaard, niet heeft voldaan aan zijn plicht om schade te beperken of de schade anderszins is verzekerd, heeft dat gevolgen voor de omvang van zijn aanspraak op nadeelcompensatie.

Actieve risicoaanvaarding

Bij de beoordeling van de aanspraak op nadeelcompensatie speelt de vraag of en in hoeverre de benadeelde het risico op schade heeft aanvaard een belangrijke rol. Van actieve risicoaanvaarding is sprake indien de belanghebbende zelf handelingen verricht (bijv. investeringen doet) op een moment waarop hij de intrekking van de vergunning kon voorzien. Een andere mogelijkheid is dat in de vergunning die aan de belanghebbende is verleend, is aangegeven dat binnen een bepaalde termijn ruimtelijke ontwikkelingen te verwachten zijn.

Het hangt af van de specifieke omstandigheden of geconcludeerd moet worden dat sprake is van risicoaanvaarding. Binnen de discipline kabels en leidingen is de figuur van actieve risicoaanvaarding bekend. De NKL '99 en de Overeenkomst bevatten bijvoorbeeld een artikel dat gewijd is aan dit onderwerp. Wanneer binnen 5 jaar werkzaamheden te verwachten zijn aan de infrastructuur (en er dus een verlegging van kabels en leidingen noodzakelijk zal zijn), maar de belanghebbende kiest er toch voor om zijn net aan te leggen, dan komen de kosten voor de verlegging geheel voor rekening van de belanghebbende. Belangrijk om te vermelden is dat de actieve risicoaanvaarding in de NKL '99 en Overeenkomst wordt getoetst aan het feit of dit is opgenomen in de vergunning voor de aanleg van de leiding. De gemeente zal de actieve risicoaanvaarding op dezelfde wijze toetsen, omdat hiermee een objectieve maatstaf wordt gehanteerd.

Passieve risicoaanvaarding

Van passieve risicoaanvaarding wordt gesproken indien belanghebbende ervan heeft afgezien om passende (aanpassings)maatregelen te nemen, toen hij daartoe redelijkerwijs (nog) in de gelegenheid was en kon voorzien, althans rekening moest houden met de omstandigheid dat er op een later ogenblik bepaalde overheidsmaatregelen zouden worden genomen die dat onmogelijk zouden maken. Van de schade die hij vervolgens lijdt, terwijl hij die had kunnen voorkomen door tijdig te handelen, wordt geacht dat hij die (passief) heeft aanvaard.

Schadebeperkingsplicht
Het leerstuk van de risicoaanvaarding hangt nauw samen met de vraag of de belanghebbende, indien nodig, passende maatregelen heeft getroffen ter voorkoming of beperking van schade. De schade die door het treffen van zodanige maatregelen had kunnen worden voorkomen of beperkt, moet ten laste blijven van de belanghebbende. Omgekeerd geldt dat de redelijke kosten van de maatregelen die ter voorkoming of beperking van schade zijn genomen voor vergoeding in aanmerking kunnen komen.

Schade die anderszins is verzekerd
Een belanghebbende kan slechts aanspraak maken op een vergoeding voor zover vergoeding van het nadeel op een andere wijze niet mogelijk is. Dit criterium beoogt te voorkomen dat belanghebbende wordt verrijkt doordat dezelfde schade meermaals wordt vergoed. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn indien en voor zover de schade al is vergoed door aankoop, onteigening, een vergoeding in natura, op grond van een specifieke wettelijke regeling, of op andere wijze. Te denken valt aan het meenemen van nadeelcompensatie bij minnelijke verwerving van anders te onteigenen gronden en de uit de waterstaat bekende praktijk om te trachten met rechthebbenden tot minnelijke overeenstemming te komen, voordat een publiekrechtelijk besluit wordt genomen, waardoor aantasting van een onroerende zaak rechtens mogelijk wordt. Van een voldoende verzekerde vergoeding kan ook sprake zijn indien deze niet door de schadeveroorzakende instantie, maar door een derde wordt uitgekeerd. Bij het oordeel of vergoeding van de schade anderszins verzekerd is, moet rekening worden gehouden met alle relevante feiten en omstandigheden van het geval.

Strijd met vergunning
Indien een leiding is aangelegd in strijd met de voor die leiding verleende vergunning, ligt de leiding daar in beginsel onrechtmatig en moet (in theorie althans) op aanzegging van de eigenaar of beheerder van de grond en op kosten van belanghebbende worden aangepast of verwijderd. Dit kan betekenen dat een kabel of leiding, als deze wel in overeenstemming met de vergunning zou zijn aangelegd, niet aangepast had hoeven worden. In dat geval blijft (een deel van) de schade voor belanghebbende.

Lid 3 geeft de mogelijkheid tot het toepassen van voordeeltoerekening. Van voordeeltoerekening is sprake wanneer belanghebbende -naast kosten- tevens een kwantificeerbaar voordeel heeft bij een aanpassing van zijn kabel leiding. Hiervan kan bijvoorbeeld sprake zijn in de volgende gevallen:

- de bestaande kabel of leiding was technisch versleten en had sowieso op korte termijn aangepast moeten worden
- de nieuwe kabel of leiding heeft een hogere capaciteit of drukklasse dan de bestaande leiding
- de netbeheerder heeft de verlegging te baat genomen om een evident verkeerde ligging, een constructiefout of een onjuiste materiaalkeuze te corrigeren

Lid 4 van dit artikel bevat de zogenaamde hardheidsclausule: indien toepassing van de Nadeelcompensatieregeling leidt tot een onevenredige uitkomst kan het college in

uitzonderlijke gevallen (al dan niet op verzoek van belanghebbende) gemotiveerd afwijken van de regeling.

Artikel 2.6 Kostencomponenten

Bij de bepaling van de tegemoetkoming is sprake van een berekening op basis van de werkelijke kosten. Dit zijn de kosten die direct toegerekend kunnen worden aan de aanpassing van de kabel of leiding. Kabels en leidingen worden beschouwd als niet verhandelbare objecten en hebben geen economische waarde in die zin. Bij aanpassingen van ondergrondse infrastructuur is het van belang dat de aanpassing gerealiseerd moet worden op basis van een technisch adequaat alternatief dat tegen de maatschappelijke laagste kosten gerealiseerd kan worden. Dit houdt in dat gestreefd dient te worden naar optimalisatie, hetgeen betekent dat bij een aanpassing gekozen zal worden voor het meest aantrekkelijke alternatief onder de voorwaarde dat zulks geen nadelen oplevert voor de belanghebbende en de gemeente ten opzichte van de meest voor de hand liggende variant. De meest voor de hand liggende variant is een aanpassing ter plaatse van de oorspronkelijke ligging van de aan te passen kabel of leiding.

Indien bij een aanpassing de netbeheerder de gelegenheid benut om bijvoorbeeld de capaciteit of de drukklasse van een leiding te verhogen of indien zich bij de aanpassing andere kwantificeerbare voordelen voor de netbeheerder voordoen, kan de tegemoetkoming dienovereenkomstig worden gecorrigeerd.

Er kan eveneens een correctie op de tegemoetkoming plaatsvinden indien de aan te passen kabel of leiding kenbaar technisch versleten is op de datum van het verzoek tot aanpassing.

Artikel 2.7 Materiaalkosten

Onder materiaalkosten worden in elk geval verstaan:
- kosten van kabel- en leidingcomponenten
- kosten van elektrotechnische, werktuigbouwkundige en civieltechnische materialen
- kosten van bouwmaterialen
- kosten van bouwmaterialen bestemd voor gebouwen waarin delen van leidingsystemen worden ondergebracht

Transportkosten vanaf de bouwlocatie en stortkosten van vrijgekomen kabels en leidingen behoren niet tot de materiaalkosten (hierbij is in aanmerking genomen dat vrijgekomen kabel- en leidingmaterialen eigendom zijn en blijven van de netbeheerder, of ze nu een positieve of negatieve waarde vertegenwoordigen).

Artikel 2.8 Kosten van uit en in bedrijf stellen

Tijdelijke voorzieningen van operationele aard zijn voorzieningen die benodigd zijn om de levering tijdens de uitvoering van een aanpassing te waarborgen. Voorbeelden zijn

extra kosten van personele aard ten behoeve van bedrijfsvoering en hulpmiddelen zoals watertanks, gasflessen en noodaggregaten. Deze voorzieningen houden direct verband met het waarborgen van de levering en niet met het werk waarvoor de aanpassing van de leiding plaatsvindt.

Artikel 2.9 Kosten van ontwerp en begeleiding

Voor de bepaling van de kosten van ontwerp en begeleiding wordt aansluiting gezocht bij artikel 26 van de Regeling van de verhouding tussen opdrachtgever en adviserend ingenieursbureau (RVOI 2001).

Voor de hoogte van deze kosten zijn de werkelijke kosten het uitgangspunt. Indien deze afwijken van het in de RVOI 2001 aangegeven niveau, dan dient onderbouwing van de afwijking te worden gegeven.

Artikel 2.10 Uitvoeringskosten

a. Voorbeelden van civieltechnische, bouwkundige en installatietechnische werkzaamheden zijn werkputten en ondersteuningen.
b. De kosten samenhangend met de uitvoering van het verwijderen van verlaten kabels en leidingen vallen onder uitvoeringskosten, evenals de kosten van het opslaan in hanteerbare stukken en het transport op de bouwlocatie. De ter plaatse vrijgekomen kabel- en leidingmaterialen zijn c.q. worden het eigendom van de belanghebbende. Kosten van transport vanaf de bouwplaats en stort- of verwerkingskosten komen niet voor vergoeding in aanmerking
c. Onder constructieve en bijzondere voorzieningen die nodig zijn in verband met de aanraking van het infrastructuurwerk wordt verstaan: voorzieningen die het infrastructuurwerk beschermen tegen directe of indirecte aanraking met de kabel of leiding of de inhoud ervan, zoals overkluizingen en mantelbuizen (ABRvS 11-06-2014, ECLI:NL:RVS:2014:2069).
d. Onder de kosten van tijdelijke voorzieningen van fysieke aard worden alle tijdelijke fysieke verbindingen verstaan, die direct verband houden met het werk waardoor de leiding aangepast dient te worden. Gedacht kan hierbij worden aan gefaseerde aanpassing, omdat het werk een direct definitieve ligging niet mogelijk maakt. Tijdelijke voorzieningen die nodig zijn in verband met het waarborgen van de levering vallen hier niet onder. Het betreffen voorzieningen die worden opgeheven zodra de definitieve verlegging is gerealiseerd.
e. Onder deze kostencomponent vallen de door belanghebbende verschuldigde leges voor vergunningen t.b.v. het nieuwe tracé en de kosten van inschrijving van een zakelijk recht (zoals een recht van opstal) in de openbare registers.

3. Bepalingen van procedurele aard

Artikel 3.1 Gereedmelding en aanvraag schadevergoeding

De belanghebbende moet een schriftelijke melding doen als de aanpassing gereed is, waarbij het plangebied geschikt is voor de beoogde functie of het beoogde gebruik, ofwel functievrij. Deze datum is van belang, omdat de termijn voor het indienen van een aanvraag tot nadeelcompensatie gekoppeld is aan het gereed zijn van de aanpassing.

Een belanghebbende is niet verplicht om een aanvraag tot nadeelcompensatie in te dienen voor de verrichte aanpassing, tenzij hij een voorschot heeft ontvangen. In dat geval moet het college, aan de hand van de gegevens die benodigd zijn voor een aanvraag tot nadeelcompensatie, kunnen beoordelen of het uitgekeerde voorschot het bedrag aan nadeelcompensatie niet overschrijdt.

De gevraagde gegevens stellen het college in staat om de rechtmatigheid en de doelmatigheid van de verrichte aanpassing te kunnen beoordelen. Belanghebbende moet kunnen aantonen dat de opgevoerde kosten werkelijk zijn gemaakt, bijvoorbeeld door middel van facturen en urenuitdraaien van interne medewerkers.

Indien het college het voor de beoordeling van de aanvraag noodzakelijk acht dat de door belanghebbende geleverde gegevens door een externe accountant worden gecontroleerd, kan hij de belanghebbende, na deze te hebben gehoord, verzoeken tot het doen opstellen van deze verklaring.

Het vierde lid biedt de mogelijkheid om de werkzaamheden uit te voeren op basis van een vaste prijs. Het voordeel van dit systeem is dat er achteraf een relatief zware administratieve procedure voorkomen wordt om kosten vergoed te krijgen. Omdat de schade voorafgaande aan de werkzaamheden al is vastgesteld, is de termijn waarbinnen een aanvraag ingediend dient te worden gereduceerd tot zes weken, in plaats van zes maanden. Er behoeft enkel te worden getoetst of de werkzaamheden daadwerkelijk hebben plaatsgevonden en of de opgevoerde kosten overeenkomen met de afspraak op basis van vaste prijs.

Artikel 3.2. Besluitvorming schadevergoeding

Het college neemt binnen acht weken na indiening van de aanvraag een besluit inhoudende één van de in dit artikel opgesomde mogelijkheden. De aanvraag kan geheel of gedeeltelijk worden gehonoreerd of geheel afgewezen worden. In complexe gevallen kan het college besluiten de aanvraag eerst aan een onafhankelijk adviseur voor te leggen. Het college houdt bij haar besluit op de aanvraag dan rekening met het uitgebrachte advies van deze adviseur. In eenvoudige gevallen kan het college direct een besluit nemen en kan het vragen van een onafhankelijk advies achterwege blijven. Indien de aanvraag onvoldoende gegevens bevat voor een beoordeling zal belanghebbende vier weken de gelegenheid krijgen om aanvullende informatie te verstrekken. De beslistermijn van acht weken wordt dan opgeschort met ingang van de dag waarop aanvullende informatie wordt gevraagd en tot de dag waarop de gevraagde

informatie alsnog wordt verstrekt. Het besluit op de aanvraag is een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Hiertegen staan bezwaar en beroep open.

Op basis van lid 2 kan de gemeente de beslistermijn met acht weken verlengen. Dit zal schriftelijk aan de belanghebbende worden meegedeeld.

Voorschotten kunnen voorafgaand aan de definitieve schadevergoeding worden verleend. Wanneer bij het vaststellen van de definitieve schadevergoeding blijkt dat er teveel aan voorschotten is betaald, dan zal het college dit terugvorderen op grond van onverschuldigde betaling (artikel 4:95 lid 4 van de Algemene wet bestuursrecht).

Het college kan de aanvraag afwijzen indien op het tijdstip van de aanvraag vijf jaren zijn verstreken na aanvang van de dag na die waarop belanghebbende bekend is geworden met de schade die het gevolg is van een verzoek tot het nemen van maatregelen. Deze in lid 8 opgenomen termijn is een weergave van de verjaringstermijn op grond van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 3.3 Advisering

Indien het college behoefte heeft aan advies over de aanvraag kan het college de aanvraag aan een onafhankelijk adviseur voorleggen. Het uitgebrachte advies vormt in beginsel de basis voor het te nemen besluit, maar het college kan gemotiveerd afwijken van het advies.

4. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 4.1.

In het verleden zijn tussen netbeheerders en de gemeente privaatrechtelijke overeenkomsten gesloten over de verdeling van de kosten van aanpassingen aan kabels en leidingen. Indien een belanghebbende meent dat een dergelijke overeenkomst nog steeds van toepassing is, dient hij het bestaan en de geldigheid ervan aan te tonen. Op het moment dat er een overeenkomst geldt gaan de afspraken die daarin zijn opgenomen voor op de AVOI en de onderliggende regels.

Einde bijlage: 9.5 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage toelichting nadeelcompensatieregeling KenL 1.0 SWL

Terug naar het agendapunt

9.6 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Opmerkingenformulier zienswijzen AVOI en NKL NWO (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Zienswijzen belanghebbenden 'AVOI en Nadeelcompensatieregeling'

Opmerkingen belanghebbenden partijen traject AVOI Noordwest Overijssel

		Artikel	Opmerking
1	**WMD**	*Algemeen*	*De vigerende privaatrechtelijke overeenkomst "Voorwaarden buisleidingen NV WMD", afgesloten tussen de gemeente Wolden, de gemeente Westerveld en WMD, wordt niet teniet gedaan door een publiekrechtelijke verordening. De overeenkomst bestaat en blijft bestaan, tenzij partijen op een wettelijke toegestane wijze de overeenkomst beëindigen.*
	Reactie		Deze constatering is correct. Afspraken voortvloeiend uit afgesloten privaatrechtelijke overeenkomsten dienen te worden nageleefd. In de AVOI is zodoende ook in artikel 4.1 tweede lid een overgangsbepaling opgenomen. Dit geldt tevens voor de Schadevergoedingsregeling. Deze bepaling luidt als volgt: *"Voor zover er sprake is van privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de gemeente en netbeheerders en tot het moment waarop deze zijn beëindigd, zijn de bepalingen in deze verordening, voor zover strijdig met de bepalingen in deze overeenkomsten, niet van toepassing."* De gemeenten zijn voornemens om de versnipperde afspraken met diverse netbeheerders te beëindigen en in een uniforme publiekrechtelijke regeling op te nemen. Zodoende zijn de gemeenten tevens voornemens om de in het verleden tussen de netbeheerders en gemeenten afgesloten overeenkomsten te beëindigen. De overeenkomst tussen WMD en de gemeenten vormt daar geen uitzondering op. Tot het moment echter dat de overeenkomst *"Voorwaarden buisleidingen NV WMD"* nog van kracht is, zullen de conflicterende bepalingen van de overeenkomst voorgaan op de publiekrechtelijk regeling.
2	**WMD**	*Algemeen*	*WMD is van mening dat, mocht er een publiekrechtelijke regeling komen in plaats van een privaatrechtelijke, een AVOI op 'Drenthe schaal' de voorkeur heeft zodat WMD niet geconfronteerd wordt met een lappendeken aan regelgeving in het voorzieningsgebied.*
	Reactie		Uniformering van regelgeving is een streven dat de gemeenten tevens voorstaan. Voor elke belanghebbenden, zowel voor de gemeenten als ook voor de netbeheerders, creëert uniformering een duidelijk en transparant beeld van de geldende regelgeving binnen de gemeentegrenzen en het verzorgingsgebied van een netbeheerder. Om dit goed tot zijn recht te laten komen, is er voor gekozen om dit traject met meerdere gemeenten te doorlopen (acht in totaal). Feit is echter dat iedere gemeente een autonome bevoegdheid heeft ten aanzien van het vaststellen van publiekrechtelijke regelgeving. Gemeenten, die gelegen zijn binnen het verzorgingsgebied van WMD maar niet interveniëren in dit project, hebben derhalve ieder hun eigen beleidsvrijheid. Deze gemeenten kunnen er daarom enkel op een middellijke wijze er toe bewogen worden om een vergelijkbaar traject in te gaan om zo te komen tot overeenkomstige regelgeving.

3	**Liander**	*Algemeen*	*De voorgestelde Schadevergoedingsregeling ziet op verzoeken van de gemeente tot aanpassing van het elektriciteits- of gasnet. De regeling ziet niet op verzoeken tot aanpassing van kabels en leidingen ten behoeve van derden, al dan niet met een commercieel belang, of het bouwrijp maken ten behoeve van derden. Het is volgens Liander niet de bedoeling dat de klanten van Liander, of de bewoners van de gemeente, de kosten voor dergelijke werkzaamheden zouden moeten dragen.*
	Reactie		Dat is correct. In algemene termen bestaat nadeelcompensatie uit de vergoeding van schade die veroorzaakt is door een rechtmatige overheidsdaad, die uitgaat boven het normale maatschappelijke risico en die een netbeheerder in vergelijking met anderen onevenredig zwaar treft. Wanneer de gemeente puur handelt als private of commerciële partij is er geen sprake van een publiekrechtelijke bevoegdheid of taak en is er geen sprake van vergoeding van schade op basis van nadeelcompensatie. Uit jurisprudentie blijkt echter wel dat een zeker commercieel belang niet in de weg staat aan de toepassing van een verordening (ABRvS 5 december 2012, 201108899/1/A3, rechtsoverweging 6.1). De gemeenten zullen in hun handelen rekening houden met de jurisprudentie op dit vlak.
4	**Liander**	*Algemeen*	*Er is in de Schadevergoedingsregeling geen bepaling opgenomen die voorziet in blijvende ongestoorde ligging van de kabels en leidingen bij onttrekking aan de openbaarheid van gemeentelijke gronden (bijvoorbeeld bij verkoop van snippergroen). In die gevallen zou Liander graag de kosten van een verlegging vergoed hebben ofwel wordt voorafgaand aan de verkoop een opstalrecht gevestigd op de kabels en leidingen.*
	Reactie		De Schadevergoedingsregeling is een beleidsregel die ziet op de wijze van afhandeling van verzoeken tot nadeelcompensatie. Hoewel er begrip is voor het feit dat Liander een bepaalde borging wenst van haar rechten jegens derden bij verkoop van gronden, is de Schadevergoedingsregeling niet het aangewezen beleidsdocument waarin deze materie geregeld dient te worden. Dit onderwerp zou vorm dienen te krijgen in een separaat beleidsstuk betreffende verkoop van gemeentegronden aan derden.
5	**Liander**	*Algemeen*	*Liander is van mening dat de afschrijvingstermijn van vijftien jaar onacceptabel kort is. Deze termijn is gestoeld op de NKL 1999 (Nadeelcompensatieregeling Kabels&Leidingen van RWS en ProRail), die ziet op grote infrastructurele werken zoals de Betuwelijn of de Hogesnelheidslijn. Het is aannemelijk is dat kabels en leidingen langs deze grote infrastructurele werken minder vaak dienen te worden aangepast. Voorts liggen de kabels en leidingen vrijwel altijd langs die werken waardoor een verlegging eenvoudiger en goedkoper is. De dynamiek in de gemeentelijke omgeving is echter geheel anders, waardoor een afschrijvingstermijn van vijftien jaar onacceptabel is. Een afschrijvingstermijn van dertig jaar, zoals in sommige andere gemeenten wordt gehanteerd, wordt door Liander wel acceptabel.*
	Reactie		De Schadevergoedingsregeling is gebaseerd op de beginselen van nadeelcompensatie, waarin het begrip voorzienbaarheid een sleutelrol heeft. De termijn van vijftien jaar is gebaseerd op de voorzienbaarheid van ontwikkelingen in de openbare ruimte in de gemeente. Op dit punt is aangesloten op het bepaalde in de NKL

			1999, de adviezen van de Commissie Burgering en jurisprudentie op dit vlak (Rechtbank Den Haag 04-04-2000, ECLI:NL:RBSGR:2000: AA6953). Dit is nadrukkelijk een ander uitgangspunt dan de vergoedingensystematiek op basis van technische levensduur van leidingen, hetgeen in het verleden vaak werd gebezigd. Los van het feit dat door de technologische ontwikkelingen de technische levensduur van leidingen met tientallen jaren is verlengd, hetgeen tevens betekent dat de grondslag van deze systematiek niet meer te rechtvaardigen is, is het instrument van nadeelcompensatie voor een bestuursorgaan echter het geëigende middel om een benadeelde partij (gedeeltelijk) schadeloos te stellen. Bij nadeelcompensatie gaat het namelijk om schade die veroorzaakt is door de gemeente bij de rechtmatige uitvoering van haar taken of rechtmatig genomen besluiten (bijvoorbeeld het besluit tot het reconstrueren van een weg). Zoals gezegd wordt een termijn van vijftien jaar in droge infrastructuur in principe algemeen geaccepteerd. Liander geeft aan een termijn van vijftien niet acceptabel te vinden, dit in tegenstelling tot een termijn van dertig jaar. Liander geeft echter geen nadere onderbouwing voor deze stellingname, zodat er geen gegronde reden bestaat om af te wijken van de termijn van vijftien jaar.
6	**Rendo**	*Algemeen*	*AVOI en Schadevergoedingsregel bevatten nog diverse open einden en dient nader te worden uitgewerkt. Veel bepalingen laten interpretatieruimte over wat tot discussie kan leiden.*
	Reactie		Rendo geeft aan dat de regelingen nog diverse open einden bevatten, maar geeft niet aan waarop concreet wordt gedoeld. De stellingname dat er sprake is van interpretatieruimte kan zodoende niet worden beoordeeld. Wel kan worden aangegeven dat de AVOI het college van B&W van B&W de bevoegdheid biedt om een aantal uitvoerings- en procedurele regels nader uit te werken en te concretiseren, hetgeen ook zal gebeuren in de 'Nadere regels'. Hierbij gaat het onder andere om indieningsvereisten, technische voorschriften, uitwerking van de categorieën van werkzaamheden van niet ingrijpende aard en de verrekening van herstel- en degeneratiekosten. Indien Rendo op deze onderwerpen doelt, is, door het vaststellen van de 'Nadere regels', er geen sprake van enige interpretatieruimte.
7	**Rendo**	*Algemeen*	*Rendo heeft nu rechtszekerheid doordat zij met al haar aandeelhoudende gemeenten, welke representatief zijn voor het gehele voorzieningengebied van Rendo, dezelfde afspraken heeft. Het opzeggen van privaatrechtelijke overeenkomsten en de invoering van een AVOI leidt tot voor Rendo tot minder rechtszekerheid.*
	Reactie		Er is gekozen om een uniforme regeling voor alle netbeheerders op te stellen waarin geen uitzondering voor een bepaalde partij wordt gemaakt. Door deze uniformiteit wordt er voor alle partijen rechtsgelijkheid en -zekerheid geboden. Hoewel de redenering van Rendo wordt gevolgd, staat het behouden van een afwijkende regeling derhalve haaks op de gedachte van de regeling. Feit is echter wel dat zeven van de negen aandeelhoudende gemeenten interveniëren in een traject dat leidt tot het vaststellen van een AVOI. Na het doorlopen van het traject zullen er zodoende voor het grootste gedeelte van het voorzieningengebied van Rendo dezelfde afspraken gelden.

8	**Rendo**	*Artikel 2.5. lid 3 en 3.5.*	*In het algemeen mist Rendo een verwijzing in de AVOI naar de werkmethodieken kabels en leidingen van de CROW. Rendo ziet graag een verwijzing naar deze richtlijnen.*
	Reactie		In de 'Nadere regels' worden bepalingen betreffende de uitvoerings- en procedurele regels vastgelegd. Hierin wordt tevens verwezen naar de CROW-richtlijnen die betrekking hebben op de werkzaamheden ten aanzien van kabels en leidingen.
9	**Rendo**	*Artikel 2.1. lid 1*	*De AVOI leidt tot een lastenverzwaring omdat per individueel geval een vergunning moet worden aangevraagd, terwijl art. 5 Algemene Voorwaarden regelt dat er een algemene vergunning geldt voor Rendo voor het aanleg e.d. van kabels en leidingen.*
	Reactie		Het klopt dat er in vergelijking met de huidige situatie een lastenverzwaring op dit punt te verwachten is. De gemeenten zien dit echter vanuit een maatschappelijke invalshoek en zijn van mening dat Rendo net als iedere andere netbeheerder behandeld dient te worden. Het is in het bestuursrecht vrij gewoon dat er voor werkzaamheden een vergunning aangevraagd wordt. Dit zal overigens niet alleen voor Rendo het geval worden, maar voor iedere netbeheerder. Op deze plaats dient vermeld te worden dat de gemeenten niet aansturen op lastenverzwaring, maar op een gebalanceerd publiekrechtelijk proces. Dit uit zich bijvoorbeeld in het feit dat de gemeenten voor werkzaamheden van *niet ingrijpende aard* enkel een melding verwachten (5 werkdagen voordat de werkzaamheden gepland staan).
10	**Rendo**	*Artikel 2.1. lid 2*	*Wat zijn werkzaamheden van niet ingrijpende aard? Dit dient gedefinieerd te worden?*
	Reactie		Werkzaamheden van niet ingrijpende aard zijn werkzaamheden waar geen vergunning voor hoeft te worden aangevraagd, aangezien deze werkzaamheden aan een lichter regime zijn onderworpen, zolang er voldaan wordt aan vastgestelde eisen en randvoorwaarden. Indien dit het geval is, kan worden volstaan met een melding aan de gemeente. Hierbij betreft het veelal werkzaamheden die slechts gedurende relatief korte tijd in een beperkt gedeelte van het netwerk worden verricht, en waarbij de impact in de openbare ruimte relatief beperkt en kortstondig is. De categorie van werkzaamheden van niet ingrijpende aard wordt door het college van B&W vastgesteld in de 'Nadere regels'. Voorbeelden van meldingplichtige werkzaamheden zijn bijvoorbeeld werkzaamheden aan huisaansluitingen of het aanbrengen van kabels in reeds aanwezige voorzieningen.
11	**Rendo**	*Artikel 2.1. lid 4*	*Rendo kan zich niet vinden in het artikel betreffende spoedeisende werkzaamheden. Het behoort namelijk tot de wettelijke taak van de netbeheerder – op grond van de Elektriciteits- en Gaswet – en niet tot die van de burgemeester om de door hem beheerde netten in werking te hebben en te houden en de veiligheid en betrouwbaarheid van de netten en het transport van elektriciteit en gas op de meest doelmatige wijze te waarborgen. Hierbij dient bijvoorbeeld gedacht te worden aan een gaslek: prioriteit is dat de netbeheerder zo snel mogelijk een gaslek moet kunnen herstellen. Een meldingsplicht is hierbij niet gewenst en een melding kan het herstelproces vertragen. Er dient zodoende rekening te worden gehouden met compensatievergoeding in geval van storing, welke gedragen zal moeten worden door de gemeente.*

	Reactie		De burgemeester is verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid. Een spoedeisende ernstige belemmering of storing dient daarom juist aan de gemeente te worden gemeld. Naast de 'calamiteit' van de netbeheerder kunnen zich veel omstandigheden voordoen die tot de verantwoordelijkheid behoren van de gemeente. Een melding voorafgaande aan de werkzaamheden is daarom noodzakelijk, want achteraf kan de gemeente niet anticiperen op de situatie. De regeling beoogt geen drempels op te werpen voor herstel, maar een kabel of leiding ligt nu eenmaal in openbare gronden waardoor er meer kan spelen dan alleen het belang van de netbeheerder. De gemeenten zien overigens niet in waarom bepaalde processen niet parallel aan elkaar kunnen verlopen. Dat compensatievergoedingen voor rekening van de gemeente zouden kunnen komen valt niet goed in te zien, tenzij er sprake is van overheidsaansprakelijkheid. Het opstellen van beleid waarin een meldingsplicht omtrent spoedeisende werkzaamheden is opgenomen omdat dit de verantwoordelijkheid van de burgemeester raakt kan volgens de gemeenten niet leiden tot aansprakelijkheid.
12	**Rendo**	*Artikel 2.4.*	*Een netbeheerder moet een vergunning hebben alvorens te starten met de werkzaamheden. Rendo heeft problemen met de beslistermijnen met betrekking tot vergunningaanvragen: acht weken met mogelijkheid tot acht weken verlenging (zestien weken totaal). De Elektriciteits- en Gaswet zeggen dat netbeheerders in beginsel binnen achttien weken een aansluiting moet realiseren op een aanvraag van burgers. Door van buitenkomende omstandigheden wordt de termijn van achttien weken opgeschort. De vraag rijst echter of het wel wenselijk is dat de termijn met acht of zestien weken wordt verlengd. Aanbeveling om de beslistermijnen met betrekking tot vergunningaanvragen zo kort mogelijk te houden.*
	Reactie		De genoemde termijn is de maximale termijn. Uiteraard wordt er gestreefd naar de meest spoedige beoordeling van aanvragen. Bij relatief eenvoudige aansluitingen (die overigens in veel gevallen onder werkzaamheden van niet ingrijpende aard vallen, met een termijn van vijf dagen) kan de vergunning sneller verleend worden. Er is begrip voor de plichten van netbeheerders op grond van de Elektriciteits- en Gaswet, maar het college van B&W heeft ook tijd nodig voor een zorgvuldige beoordeling van aanvragen. De gekozen termijnen zijn overigens in overeenstemming met de Awb. Daarnaast kan gemeld worden dat de E-wet overigens rekening houdt met omstandigheden waar de netbeheerder geen invloed op kan uitoefenen. Dit staat overigens ook in de voorwaarden die energiebeheerders hanteren. Een vergunningaanvraag met een doorlooptijd is overigens wel een onderdeel geweest van de totstandkoming van die 18 weken en valt er in principe binnen.
13	**Rendo**	*Artikel 2.5. lid 2*	*De werkzaamheden moeten binnen 6 maanden na aanvang worden voltooid, tenzij in de vergunning of het instemmingsbesluit anders is bepaald. Er wordt echter geen uitzondering gemaakt ingeval door onvoorziene omstandigheden de termijn van 6 maanden niet haalbaar blijkt.*
	Reactie		Het artikel roept een verplichting in het leven waarmee de gemeente sturend kan optreden. Het doel is om de werkzaamheden binnen een begrenzende termijn te doen laten afronden en zo te

			voorkomen dat het werk voor geruime tijd stil ligt. Uiteraard dient er gecommuniceerd te worden tijdens de uitvoering, zeker over werkzaamheden die uitlopen of anderszins gevolgen kunnen hebben voor de omgeving. Het college van B&W zal in principe niet overgaan tot het intrekken van een vergunning als er een legitieme reden is voor het overschrijden van de termijn.
14	**Rendo**	*Artikel 2.5. lid 3*	*Hetgeen bij artikel 2.4. omtrent de wettelijke taak van Rendo is gezegd, geldt ook voor dit artikel. Rendo mag niet beperkt worden in de uitoefening van haar wettelijke taken.*
	Reactie		Het college van B&W van B&W kan 'Nadere regels' vaststellen omtrent uitvoeringsregels. Hierbij kan gedacht worden aan voorschriften over horizontale of verticale diepteligging van kabels en leidingen in gemeentegrond. De vast te stellen regels zullen echter logischerwijs geen strijdigheid (kunnen) opleveren met wettelijke voorschriften. Rendo zal dan ook niet beperkt worden in de uitvoering van haar wettelijke taken. De regelgeving die de gemeenten implementeren zijn vergelijkbaar met die van een waterschap of spoorwegbeheerder. Rendo dient zich ook daaraan te conformeren en ook dat zijn regels die de wettelijke taak van de netbeheerder niet in gevaar brengen.
15	**Rendo**	*Artikel 2.6. lid 1 sub e*	*In verband met de rechtszekerheid dient het college van B&W vooraf een afweging te maken of de vergunning onaanvaardbare schadelijke gevolgen heeft voor mens, natuur of milieu. Dit moet niet achteraf een grond zijn om de vergunning in te kunnen trekken. Rechtszekerheid houdt onder andere in dat met terugwerkende kracht niet nadelige maatregelen genomen mogen worden door de overheid.*
	Reactie		Er kunnen zich situaties voordoen waarin de gevolgen pas in een later stadium bekend worden. Dit kan door de stand van de wetenschap of door andere omstandigheden zich voordoen. Op dat moment heeft de gemeente een handvat nodig om aan de situatie een einde te maken. Dit staat overigens los van een mogelijke toekenning van nadeelcompensatie aan de daardoor getroffen netbeheerder als een dergelijke situatie zich zou voordoen.
16	**Rendo**	*Artikel 2.6. lid 4*	*Wat wordt bedoeld met aanpassen van de leiding(en)? Dit ligt op het snijvlak van de wettelijke beheerstaak van de netbeheerder.*
	Reactie		Voor zover Rendo met 'snijvlak van de wettelijke beheerstaak' doelt op een risico dat de gemeenten een besluit tot verwijderen of aanpassen zullen nemen die de wettelijke taak van Rendo in het gevaar brengt, kunnen de gemeenten Rendo niet volgen. Een besluit wordt voorbereid en is onderhevig aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De gemeenten zullen bij de besluitvorming rekening houden met de belangen.
17	**Rendo**	*Artikel 3.1. lid 3*	*Indien het college van B&W een tracé aanwijst van de netbeheerder voor medegebruik door een andere aanbieder, is dat dan een besluit in de zin van Awb? Een dergelijk besluit moet aangevochten kunnen worden door de netbeheerder. Eventuele verbonden kosten aan het mogelijk maken van medegebruik door netbeheerder dienen te worden gedragen door medegebruiker.*
	Reactie		Artikel 3.1 lid 3 is alleen van toepassing op aanbieders van openbare elektronische communicatienetwerken. Rendo kan niet worden beschouwd als aanbieder, hetgeen betekent dat het artikel zodoende niet van toepassing is op het waterschap.

			Hoewel het artikel geen betrekking heeft op Rendo kan er het volgende over worden gemeld. De bepaling is niet gestoeld op een wettelijke kader zoals de Telecommunicatiewet. In de praktijk is gebleken dat aanbieders geregeld verwachten dat de gemeente een alternatief tracé aanwijst indien het 'gekozen' tracé niet uitvoerbaar blijkt. Aanbieders zijn echter zelf verantwoordelijk voor een alternatief tracé (hoewel dat natuurlijk wel in goed overleg met de gemeente tot stand kan komen). Artikel 3.1 lid 3 benadrukt deze verantwoordelijkheid.
18	**Rendo**	*Artikel 3.2. lid 2*	*Een informatieplicht op verzoek van het college van B&W leidt tot administratieve lastenverzwaring bij de netbeheerder. Op welke informatie wordt hier gedoeld? Voor de informatieplicht ten behoeve van kabels en leidingen kan het college van B&W bij het Kadaster een KLIC-melding doen.*
	Reactie		De AVOI is als gezegd gebaseerd op de uitgangspunten van proactieve regie. Daartoe draagt dit artikel bij. Dit artikel is gericht op informatie over een specifieke kabel of leiding. De stelling dat de gezochte informatie altijd door middel van een KLIC-melding kan worden verkregen, dient te worden genuanceerd. Uit de KLIC - gegevens kan niet altijd voldoende informatie worden verkregen waarmee de gemeenten de belangen mee moet afwegen, zoals hoeveelheid, leeftijd of andere omstandigheden.
19	**Rendo**	*Artikel 3.3.*	*Deze verplichting volgt uit onze wettelijke taak. Hiermee gaat het college van B&W op de stoel van de toezichthouder ACM zitten welke specifiek met deze taak in deze branche belast is en daarbij is het ook niet redelijk als RENDO meerdere malen voor eenzelfde overtreding aangesproken kan worden.*
	Reactie		De gemeente is geenszins van plan in de taken en de bevoegdheden van de ACM te treden. De wet biedt echter de mogelijkheid om een strafsanctie op te nemen in een verordening. Voor deze potentieel zware sanctie is gekozen, omdat het niet naleven van de AVOI potentieel ernstige gevolgen kan hebben (denk aan letselschade, milieuschade, of gevolgschade). Het betreft uiteraard maximumstraffen die enkel in zeer bijzondere gevallen zullen worden opgelegd. Over het algemeen zal gekozen worden voor bestuursrechtelijke handhavings-instrumenten en vormt de toepassing van strafrechtelijke sancties in beginsel een uiterst handhavingsmiddel. Ten overvloede kan worden gemeld dat voor de formulering aangesloten is bij de model verordening van de VNG
20	**Rendo**	*Artikel 3.4. lid 1*	*Dit is niet praktisch aangezien de prioriteit op het moment van een storing ligt bij het oplossen van die storing (zeker als de veiligheid in het geding is).*
	Reactie		Het lijkt dat Rendo het artikel zodanig interpreteert dat in een acute situatie er eerst gemeld dient te worden, terwijl zich bijvoorbeeld een gevaarlijke situatie voordoet. Voorbij wordt gegaan aan het doel van het artikel. Doet een situatie zich voor dan dient er direct contact gezocht te worden met de gemeente. Logischerwijs zal dit niet degene zijn die bezig is met het veiligstellen van de situatie als die zich ter plaatse vanwege werkzaamheden voordoet, zoals een gaslek.
21	**Rendo**	*Artikel 3.4. lid 2*	*Indien de gemeente zelf initiatiefnemer is en een tracé aanwijst, dan moeten de kosten voor een milieutechnisch onderzoek of onderzoek naar mogelijk gevaar of hinder voor rekening van het college van B&W komen. Deze kosten kunnen alleen voor rekening*

			van de netbeheerder komen als zij initiatiefnemer is. Daarbij dient duidelijk te zijn dat het saneren van reeds aanwezige verontreiniging ook voor rekening van het college van B&W komt.
			Het artikel gaat niet in op de kostenallocatie. Die is namelijk afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Per geval zal bezien moeten worden of de kosten voor milieutechnisch onderzoek vallen onder de 'verlegging', of anderszins verzekerd zijn. In voorkomende gevallen kan en moet de veroorzaker worden aangesproken, wat ook de gemeente kan zijn.
22	**Rendo**	*Artikel 3.4. lid 3*	*Indien het college van B&W een opschorting gelast, dan dient zij daarbij rekening te houden met de belangen en verplichtingen van de netbeheerder. De netbeheerder moet bijvoorbeeld haar wettelijke taak kunnen uitoefenen binnen de daarvoor voorgeschreven termijnen.*
	Reactie		Uiteraard betrekt de gemeente alle bij een besluit betrokken belangen in haar besluitvorming en indien in een concreet geval afstemming met Rendo noodzakelijk is, zal dit logischerwijs ook gebeuren. Dit volgt reeds uit het zorgvuldigheidsbeginsel.
23	**Rendo**	*Artikel 3.5.*	*Het initiatief ligt bij de gemeente. Daarin dient meegenomen te worden dat de netbeheerder voldoende tijd krijgt voor de voorbereiding en uitvoering aan haar zijde. Dit ook zodat de netbeheerder geen enkele beperking ondervindt in de uitvoering van haar wettelijke taken. Gewaarborgd moet zijn dat men het recht heeft op een ongestoorde energievoorziening. In de werkmethodieken van het CROW staan hierover aanbevelingen opgenomen.*
	Reactie		Zie 2.1. lid 1 toelichting.
24	**Rendo**	*Artikel 3.6.*	*De Schadevergoedingsregeling zal gezien artikel 4.2 van de Schadevergoedingsregeling niet van toepassing zijn op Rendo, want zie privaatrechtelijke afspraken Algemene Voorwaarden. Ingeval Algemene Voorwaarden worden gewijzigd of opgezegd dan artikel 12 uit de Algemene Voorwaarden cruciaal.*
	Reactie		Om uniformiteit in regelgeving voor alle partijen in de ondergrond te creëren, hebben de deelnemende gemeenten gekozen om een publiekrechtelijke verordening op te stellen. Deze verordening zal voor zowel aanbieders van telecommunicatienetwerken als andere netbeheerders gaan gelden. Tevens dient deze regelgeving ter vervanging van de in het verleden gemaakte afspraken die doorgaans in overeenkomsten zijn vastgelegd. De opzegging van de overeenkomsten is een parallel traject, hetgeen ingezet is om de voornoemde uniformiteit te bewerkstellingen. Opmerkingen omtrent de privaatrechtelijke overeenkomsten zullen derhalve in dat traject worden meegewogen.
25	**Rendo**	*Artikel 3.7.*	*Deze bepaling is niet van toepassing op Rendo, want Rendo heeft privaatrechtelijke afspraken (art. 10.2 t/m 10.4 algemene voorwaarden) gemaakt over herstraat- en degeneratiekosten. Los daarvan vindt Rendo de bepaling onduidelijk. Wie is verantwoordelijk voor het herstel? Op grond van lid 2 zou dat de netbeheerder zijn, echter als de netbeheerder verantwoordelijk is voor het herstel dan is strookt het niet met lid 1 dat het college van B&W nog kosten in rekening brengt. Dit moet aangepast worden, zodat één partij verantwoordelijk is.*

	Reactie		Zie vorige reactie. Wat betreft één verantwoordelijke partij. Dit wordt uitgewerkt in de nadere regels. Hierbij wordt aangesloten bij de richtlijnen van de VNG.
26	**Rendo**	*Artikel 4.2. lid 1*	*Gezien dit artikel blijven de privaatrechtelijke afspraken tussen Rendo en haar aandeelhoudende gemeenten van toepassing. Het gaat hier over de Algemene Voorwaarden.*
	Reactie		Zie voorgaande reacties over de privaatrechtelijke overeenkomsten
27	**Rendo**	*Overig*	*Wat in de AVOI wordt gemist, is wat er gebeurt als een vergunning wordt ingetrokken. Dit kan bijvoorbeeld ook het geval zijn als het college van B&W (de gemeente) grond verkoopt en de netbeheerder dus te maken krijgt met een particulier. Conform de privaatrechtelijke afspraken tussen Rendo en haar aandeelhoudende gemeenten dienen de gemeenten er volgens artikel 13 zorg voor te dragen dat Rendo dan haar rechten behoudt. De eenvoudigste wijze is het vestigen van een recht van opstal. Een gedoogplicht in de koopovereenkomst is onvoldoende, aangezien Rendo daar geen zicht op heeft en geen kennis van heeft. Zie verder document Rendo voor het complete verhaal.*
	Reactie		Aan het intrekken van de vergunning kan de gemeente de verplichting verbinden om maatregelen te treffen. In het geval dat er gronden verkocht worden, wordt door de gemeente de afweging gemaakt of de betreffende netten gewaarborgd dienen te worden, of dat ze aangepast zullen moeten worden. Dit gebeurt niet zonder de netbeheerder hierin te betrekken. Ook zal er gekeken worden naar de allocatie van kosten (verspreiden over percelen, nadeelcompensatie etc.). De algemene beginselen van behoorlijk bestuur en de jurisprudentie op dit vlak zijn daarbij leidend.
28	**Rendo**		*De artikelen 6, 8, 9 en 12 van de overeenkomst komen niet terug in AVOI.*
	Reactie		De AVOI ziet op de regierol van de gemeente met betrekking tot kabels en leidingen. De genoemde artikelen zien hier niet op.
29	**TenneT**		TenneT verlangt een duurzame ligging. Hierin past het dat netten zo min mogelijk worden blootgesteld aan verleggingen. De schadevergoedingsregeling 'faciliteert' verleggingen juist doordat er geen vergoeding in het vooruitzicht wordt gesteld. Hoe lager de vergoeding, hoe makkelijker de veroorzaker zal verzoeken.
	Reactie		De schadevergoedingsregeling is gestoeld op publiekrecht. Aan dat publiekrecht hangt vast dat de gemeente de belangen afweegt en zich houdt aan de Algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De schadevergoedingsregeling faciliteert geen verleggingen, maar verwoordt de maatschappelijke kijk op nadeelcompensatie op het gebied van ondergrondse infrastructuur. De gemeente houdt bij werken terdege rekening met de maatschappelijke belangen die gemoeid zijn met kabels en leidingen. Hier vallen ook de netten van TenneT onder.
30	**TenneT**		De schadevergoedingsregeling doet mogelijk recht aan de situatie van de regionale netbeheerders, maar houdt onvoldoende rekening met het transportnet. De regeling gaat voorbij aan de veel hogere investeringskosten.

	Reactie		Ook Gasunie en andere beheerders van netten, die om grote investeringen vragen, gaan vallen onder de schadevergoedingsregeling. Het verschil zit niet in de netbeheerder maar in de maatschappelijke kosten die een project met zich brengt, waarbij alle belangen worden meegewogen. Transportnetten en warmtenetten zullen hierdoor in beginsel zwaarder wegen dan aansluitingen en distributienetten, maar ook de leeftijd betreft een factor die de gemeente zal meewegen. De afweging dient recht te doen aan de verschillende belangen; de schadevergoedingsregeling betreft enkel het sluitstuk en is voor een ieder hetzelfde.
31	**TenneT**		TenneT kan de gevraagde informatie met betrekking tot het verschil tussen de 15 jaar en 30 jaar staffel niet leveren, omdat de vraag betrekking heeft op toekomstige plannen.
	Reactie		De gemeenten hebben TenneT gevraagd om aan de hand van cijfers – die logischerwijs enkel kunnen zijn gebaseerd op het verleden – inzichtelijk te maken wat het verschil is tussen de staffel van 15 jaar en 30 jaar, omdat TenneT wel zou kunnen instemmen met de staffel van 30 jaar. Een mogelijkheid om dit verschil inzichtelijk te maken is dat TenneT de leeftijden van de kabels kenbaar had gemaakt die in de afgelopen jaren zijn aangepast. Op basis van die informatie zou een vergelijking van de verleggingskosten kunnen worden gemaakt bij toepassing van een staffel van respectievelijk 15 jaar en een staffel van 30 jaar. Hiermee kan de toekomst niet worden gelezen, maar er zou wel een duidelijk beeld van het gangbare uit afgeleid kunnen worden. TenneT heeft dit nagelaten en volstaan met een simpele reactie dat ze geen cijfers van de toekomst kan leveren. Hierdoor is niet duidelijk waarom TenneT zich wel kan schikken in een staffel van 30 jaar. De gemeenten hebben reeds gesteld dat ze vermoeden dat de kabels van TenneT in de regel langer zullen liggen dan 30 jaar, waardoor een discussie over 15 of 30 jaar geen toegevoegde waarde heeft. TenneT heeft door na te laten hier verder op in te gaan dat beeld niet veranderd.
32	**TenneT**		TenneT kan bij aanleg van nieuwe kabels aan de gemeente vragen om de grond te beperken met een zakelijk recht. Daarmee is de vergoeding direct geregeld bij verleggingen (namelijk volledige vergoeding). Het niet meewerken aan het vastleggen in een zakelijk recht betekent dat TenneT een gedoogplicht procedure kan starten, waardoor de vergoeding bij verleggingen ook volledig voor rekening van de gemeente komt.[1] TenneT accepteert een ligging zonder zakelijk recht alleen onder de volgende voorwaarden: 1. De verbinding ligt in openbare grond en is vastgelegd in het bestemmingsplan als dubbelbestemming. 2. Er wordt geen precario geheven. 3. De schadevergoedingsregeling hanteert een staffel van 30 jaar. 4. De belemmeringen die de aanwezigheid van het net met zich brengt worden vastgelegd en afdoende geborgd.
	Reactie		Zie hieronder de aanvullende memo 'Voorwaarden TenneT ten aanzien van de ligging van toekomstige hoogspanningkabels zonder zakelijk recht'

[1] TenneT voegt hierbij de beschikking met kenmerk RWSCD BJV 2012/671 toe, welke is aangehecht aan dit document.

ROOS+BIJL LEGAL

Memo 'Voorwaarden TenneT'

Voorwaarden TenneT ten aanzien van de ligging van toekomstige hoogspanningskabels zonder zakelijk recht

Inleiding
TenneT stelt een viertal voorwaarden waaronder zij genoegen neemt met een ligging zonder zakelijk recht en af zal zien van het starten van gedoogplichtprocedures op basis van de Belemmeringenwet Privaatrecht. Voordat op de vier voorwaarden ingegaan wordt dient eerste de stelling en onderbouwing van TenneT getoetst te worden. De beschikking die zij heeft meegeleverd wordt hierna daarom eerst geanalyseerd en toegepast op de situatie, waarna de vier vragen worden beantwoord.

De beschikking RWSCD BJV 2012/671
TenneT heeft haar stelling, dat zij een gedoogplicht kan laten opleggen als de gemeente niet wil meewerken aan een zakelijk recht, kracht bijgezet door een beschikking van de minister toe te voegen. De beschikking ziet op de situatie dat TenneT kabels wil aanleggen en de provincie (en gemeente, maar hierna wordt de provincie enkel benoemd) geen zakelijk recht wil laten vestigen, maar volstaat met het verwijzen naar het feit dat ze een publiekrechtelijke vergunning afgeeft en een nadeelcompensatieregeling heeft. De minister oordeelt dat de vergunning TenneT onvoldoende waarborgen biedt en legt een gedoogplicht op aan de provincie. Toegepast op de situatie van het traject 'Klein Haaglanden' zou dit betekenen dat de vergunning onvoldoende waarborgen biedt en dat TenneT inderdaad haar belangen kan zekerstellen door middel van het laten opleggen van een gedoogplicht. Een nadere lezing van de beschikking leert echter dat een en ander genuanceerder ligt en dat er meerdere wegen zijn die naar Rome leiden.

De gedoogplicht wordt opgelegd omdat de vergunning onvoldoende waarborgen biedt *tegenover derden* als de grond verkocht wordt. De vergunning geldt namelijk enkel tussen partijen. De minister oordeelt daarna dat de provincie hier onvoldoende rekening mee heeft gehouden en legt daarom een gedoogplicht op, wat dezelfde rechtsgevolgen heeft qua bescherming tegenover derden.

Het voorgaande betekent niet dat een overheidsorgaan voor kabels van TenneT daarom zakelijke rechten moet laten vestigen, maar dat zij rekening dient te houden met het feit dat de rechten van TenneT voldoende gewaarborgd worden tegenover derden. Dit kan op verschillende manieren. De manier die TenneT voorstaat – het zakelijk recht – heeft namelijk ook gevolgen voor de nadeelcompensatie op het moment dat de kabels aangepast moeten worden vanwege een verzoek van de gemeente. De nadeelcompensatie wordt echter losgekoppeld van de kwestie. De beschikking ziet enkel op de waarborging van de belangen van TenneT.

Het waarborgen van de belangen tegenover derden kan op de volgende manieren, waarbij telkens wordt aangegeven of dit ook gevolgen heeft voor de nadeelcompensatieregeling:

- *Beleid m.b.t. grondverkoop met kabels en leidingen*. De gemeente kan beleid opstellen waarin staat hoe zij met grondverkoop met daarin kabels en leidingen omgaat. Hierin kan worden opgenomen dat bij verkoop van gronden met daarin transportleidingen (en kabels) er ten gunste daarvan zakelijke rechten worden gevestigd. Deze optie heeft geen gevolgen voor nadeelcompensatie.
- *Planologische vastlegging*. Op het moment dat netten opgenomen worden in het bestemmingsplan en er een aanlegvergunningstelsel aan wordt gehangen, wordt de beheerder beschermd tegen derden. De vastlegging heeft echter geen effect op het moment dat de grond verkocht wordt, omdat de vastlegging niets regelt m.b.t. de toestemming van de

grondeigenaar. De optie heeft geen gevolgen voor de nadeelcompensatieregeling, maar betreft ook geen middel dat een oplossing is voor de belangenborging bij grondverkoop.

- *Kwalitatieve verplichting*. De kwalitatieve verplichting is een hybride middel. Het betreft een overeenkomst waarin een dulden of niet doen kan worden opgenomen – wat prima past bij de eisen die een netbeheerder vastgelegd wil zien – die wordt ingeschreven in het register, waarmee hij werking tegenover derden krijgt. Door een kettingbeding in de kwalitatieve verplichting op te nemen kan worden bewerkstelligd dat de rechten van de netbeheerder gewaarborgd worden. Deze optie heeft geen gevolgen voor de nadeelcompensatie.

Zoals uit de opties hiervoor blijkt valt er een tweetal opties te noemen die geen gevolgen hebben voor de nadeelcompensatieregeling, maar wel waarborgen bieden tegenover derden. Dit betreft het beleid dat de gemeente kan opstellen of het overeenkomen van een kwalitatieve verplichting. Wanneer de rechten van TenneT voldoende worden gewaarborgd tegenover derden, is er geen mogelijkheid voor TenneT om alsnog een gedoogplicht op te laten leggen.

Voorwaarden TenneT

TenneT stelt een viertal voorwaarden waaraan voldaan dient te worden, wil zij akkoord gaan met het liggen met enkel een vergunning. De voorwaarden worden hierna, mede in het licht van de analyse van de beschikking, beantwoord.

1. *Het net wordt vastgelegd in het bestemmingsplan*.
   Het is op zich prima om kabels een dubbelbestemming te geven, als de gemeente oordeelt dat deze ruimtelijk relevant zijn. Het vastleggen biedt zoals hiervoor blijkt geen waarborgen tegenover derden op het moment dat de grond verkocht wordt. Daarvoor zal een andere maatregel getroffen dienen te worden. M.b.t. planologische vastlegging moet nog worden vermeld dat dit betekent dat er een aanlegvergunningstelsel zal gaan gelden en dat TenneT om advies gevraagd zal moeten worden op het moment dat er werkzaamheden binnen de invloedzone die wordt vastgesteld plaatsvinden. Daarnaast kan TenneT de gemeente vragen – en dan geldt er een beginselplicht – om handhavend op te treden wanneer er een inbreuk plaatsvindt. Het gaat in die zin om *invloed* en niet om *ongestoorde ligging*.

2. *Er wordt geen precario geheven.*
   Deze voorwaarde kan niet worden geplaatst in het licht van de beschikking en ook niet in het licht van waarborging van belangen. De voorwaarde is in die zin oneigenlijk en dient los van de nadeelcompensatieregeling en waarborging van de belangen te worden gezien en gevoerd. Deze voorwaarde wordt verder daarom niet behandeld.

3. *De schadevergoedingsregeling hanteert een staffel van 30 jaar.*
   Zoals uit de beschikking reeds blijkt laat de minister zich niet uit over de regeling die geldt tussen de provincie en TenneT. Daarbij komt dat TenneT nalaat om de voorwaarde gewicht me te geven door in beeld te brengen wat de 'schade' betreft. Wanneer de gemeente zorgt dat de belangen van TenneT tegenover derden genoeglijk wordt gewaarborgd door beleid of een kwalitatieve verplichting kan de huidige schadevergoedingsregeling in stand blijven en voor elke partij hetzelfde zijn. Een verschil tussen transport en distributie is m.b.t. nadeelcompensatie ook niet te maken, tenzij wordt meegegaan in de stelling dat alle netten bij infrastructurele werken dezelfde belangenafweging genieten, wat niet het geval is. Het verschil in gewicht kan niet in de voorzienbaarheid worden gezocht, maar moet worden gezocht in de afweging of een net aangepast dient te worden. En dit laatste dient aan de hand van de omstandigheden van het geval te gebeuren en is onderhevig aan de Algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Aanpassing van de staffel leidt daarom tot een oneigenlijke verandering van het systeem.

4. *De belemmeringen die de aanwezigheid van het net met zich brengt worden vastgelegd en afdoende geborgd*.
   Deze voorwaarde ziet wel op de inhoud van de beschikking en kan als zodanig ook worden voldaan. De zaken kunnen namelijk prima in de vergunning worden gewaarborgd of desnoods door opname als dubbelbestemming in het bestemmingsplan.

Conclusie
Gezien het voorgaande heeft TenneT een gerechtvaardigd belang bij het vastleggen van haar belangen tegenover derden. Dit kan gebeuren door beleid op te stellen met betrekking tot de verkoop van gronden, of door het overeenkomen van een kwalitatieve verplichting. De voorkeur heeft het beleid, waarin wordt opgenomen dat bij verkoop de rechten van in dat beleid te benoemen netbeheerders wordt gewaarborgd tegenover derden.

De voorwaarden die TenneT stelt zien deels niet op onderwerpen die te maken hebben met het te doorlopen traject, zoals precariobelasting. Daarnaast onderbouwt TenneT haar stelling dat ze wel genoegen neemt met een staffel van 30 jaar niet, waardoor een afweging op dit punt niet kan plaatsvinden. Het voorgaande staat los van het feit dat de gemeente natuurlijk de belangen van TenneT en andere netbeheerders dient te waarborgen. Dit gebeurt in het proces van planstudie tot en met uitvoering en niet in de schadevergoedingsregeling. De gemeente weegt de belangen van alle belanghebbenden af, waarbij verschillend gewicht kan worden toegekend aan verschillende netten. Bij verleggingsafwegingen zal een hoogspanningskabel met zeer omvangrijke verleggingskosten dan ook zwaarder wegen dan een middenspanningskabel. Op die wijze wordt recht gedaan aan de bezwaren die netbeheerders van dure netten hebben.

Einde bijlage: 9.6 Algemene verordening ondergrondse infrastructuur, nadeelcompensatieregeling en nadere regels - bijlage Opmerkingenformulier zienswijzen AVOI en NKL NWO

Terug naar het agendapunt

10.0 Rekenkamercommissie Steenwijkerland - Alles Welgeteld (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Steenwijkerland

REKENKAMERCOMMISSIE

ALLES WELGETELD?!

Subsidieverstrekking aan grote instellingen

in de gemeente Steenwijkerland

Steenwijk, 15 april 2016

Colofon

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Rekenkamercommissie Steenwijkerland door onderzoeksbureau Domenie Φ Kerstens. Onderzoekers: Miranda Domenie en Joyce Kerstens.

Rekenkamercommissie Steenwijkerland bestaat uit:
Dhr. H. Haan (voorzitter)
Dhr. C.H. Horstmeier (lid)
Dhr. A.M.C. Rynja (lid)
Dhr. A.W. Stroop (secretariaat)
Mw. R.A.C. Zegeling-van Dijk (secretariaat)

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4
   1.1 Aanleiding 4
   1.2 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen 4
   1.3 Afbakening van onderzoek 5
   1.4 Onderzoeksmethodiek 6
   1.5 Leeswijzer 7
2. Bestuurlijke samenvatting 8
   2.1 Inleiding 8
   2.2 Conclusies 9
   2.3 Aanbevelingen 13
3. Bevindingen 15
   3.1 Bevindingen over procedures 15
   3.2 Bevindingen over beleid en uitvoeringsafspraken 19
   3.3 Bevindingen over verantwoording en sturing 24
   3.4 Bevindingen over risicomanagement 32
   3.5 Bevindingen over sturing door de raad 34

Bijlage 1: normenkader 37

Bijlage 2: referenties 39

1. Inleiding

In dit onderzoek van de Rekenkamercommissie Steenwijkerland (verder genoemd: RKC) is bestudeerd in hoeverre de gemeente Steenwijkerland aandacht besteedt aan de beheersing van risico's bij het verlenen of continueren van subsidies aan grote instellingen. Daarnaast is onderzocht of verleende subsidies doeltreffend en rechtmatig zijn besteed. Onderzoeksbureau Domenie Φ Kerstens heeft dit onderzoek uitgevoerd onder aansturing en verantwoordelijkheid van de RKC. De RKC ondersteunt hiermee de gemeenteraad in zijn controlerende en kaderstellende taak. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aanleiding, het doel, de onderzoeksvragen en de afbakening van het onderzoek en de gehanteerde onderzoeksmethodiek.

1.1 Aanleiding

De RKC heeft vanuit de raad vragen gekregen over de wijze waarop het college grote instellingen, waarmee een subsidierelatie bestaat, aanstuurt en controleert. Meer specifiek bestaat er onder enkele fracties twijfel over de mate waarin de gemeente oog heeft voor risicomanagement bij beleidsgestuurde contractfinanciering (verder genoemd: BCF). Risicomanagement gaat over het voorkomen van (onaangename) verrassingen. Onvoorziene omstandigheden of onderschatte invloeden kunnen er namelijk toe leiden dat beoogde activiteiten niet, niet op tijd of niet binnen het budget kunnen worden uitgevoerd. In een steeds complexer wordende samenleving waarin in toenemende mate overheidstaken worden gedecentraliseerd, nemen de risico's toe. Daarom is het belangrijk dat ook lokale overheden aandacht besteden aan risicomanagement.

De RKC wil weten of de gemeente bij subsidieverlening aan grote instellingen: 1) risico's in kaart brengt, 2) een inschatting maakt van de kans van optreden en mogelijke gevolgen, en 3) maatregelen treft om risico's beter te beheersen. Daarnaast wil de raad inzicht in de doeltreffendheid van de besteding van subsidiegelden.

1.2 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is inzicht verkrijgen in de doeltreffendheid en rechtmatigheid van subsidies aan grote instellingen en de mate van risicomanagement daarbij door de gemeente Steenwijkerland.

De centrale onderzoeksvraag van de RKC Steenwijkerland luidt:

Zijn de subsidies aan grote instellingen doeltreffend en rechtmatig, en wat doet de gemeente om risico's te inventariseren, te kunnen inschatten en te kunnen beheersen?

Om de centrale onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat zijn de lokale beleidskaders voor subsidiebeleid en –verstrekking?
2. Hoe legt de gemeente de beoogde doelen vast in afspraken met de uitvoerende grote instellingen?
3. Vindt de subsidieverstrekking plaats volgens de vastgestelde kaders en regels?
4. Wordt geëvalueerd of de met subsidieverstrekking beoogde doelen zijn gerealiseerd?
5. In hoeverre is bij deze kaderstelling en regelgeving rekening gehouden met eventuele risico's?

6. Worden de resultaten en de risico's gemonitord en zo ja op welke wijze?
7. Is er sprake van politiek-bestuurlijke sturing door de raad in het algemeen en in het bijzonder op de risico's en wordt hij hiertoe, door informatieverstrekking vanuit het college, in staat gesteld?

1.3 Afbakening van onderzoek

Het onderzoek richt zich op de subsidieverlening in de gemeente Steenwijkerland in de jaren 2012 en 2013. Waar mogelijk is het jaar 2014 eveneens in het onderzoek betrokken.

Op basis van de input uit de startbijeenkomst heeft de RKC in samenspraak met Domenie Φ Kerstens vastgesteld welke subsidierelaties met welzijns- en OCW-instellingen onderwerp van onderzoek zijn. De volgende drie instellingen zijn in dit onderzoek onder de loep genomen:

- Φ *Stichting Timpaan Welzijn*
  Stichting Timpaan Welzijn (verder genoemd: Timpaan) maakt als zelfstandige business unit deel uit van de holding Timpaan Groep. De andere business units van de Timpaan Groep zijn 'Kindercentra' en 'Onderwijs, advies en consultancy'. Timpaan is actief op het gebied van kinderwerk, jongerenwerk, opbouwwerk, ouderenwerk en (school)maatschappelijk werk. Daarnaast beheert Timpaan het 'Bureau Integratie Nieuwkomers' en het 'Bureau Vrijwilligers'. Timpaan wil met haar diensten en activiteiten een bijdrage leveren aan een optimaal sociaal leefklimaat voor bewoners. De gemeente Steenwijkerland verstrekt jaarlijks een subsidie aan Timpaan voor de uitvoering van het welzijnswerk in de gemeente.

- Φ *Scala Centrum voor de Kunsten*
  Scala Centrum voor de Kunsten (verder genoemd: Scala) biedt diverse vormen van cultuureducatie (muziek, dans, theater, media en beeldende kunst) en een podium voor amateurkunst. Scala biedt cursussen voor het onderwijs, ontwikkelt kunstzinnig talent en biedt de werkplaats en training aan voor talentontwikkeling. Scala is werkzaam in zes gemeenten (De Wolden, Hoogeveen, Meppel, Staphorst, Steenwijkerland en Westerveld). Gemeente Steenwijkerland verstrekt jaarlijks een subsidie aan Scala voor de uitvoering van cultuureducatie op scholen in de gemeente.

- Φ *Bibliotheek Kop van Overijssel*
  Bibliotheek Kop van Overijssel (verder genoemd: Bibliotheek) heeft zes vestigingen in de gemeente Steenwijkerland. De bibliotheek is lid van de vereniging openbare bibliotheken in Overijssel en is onderdeel van het landelijk netwerk Vereniging openbare bibliotheken in Nederland. In de bibliotheek kunnen boeken en overige media worden ingezien, gelezen en geleend. Ongeveer een kwart van de bevolking van Steenwijkerland is lid van de Bibliotheek. De Bibliotheek wil een ontmoetingsplaats zijn en zij wil bijdragen aan leesbevordering en het tegengaan van laaggeletterdheid. Daarnaast biedt de Bibliotheek, in samenwerking met andere partners, diverse educatieve en culturele programma's aan. Gemeente Steenwijkerland verstrekt jaarlijks een subsidie aan de Bibliotheek voor huisvesting, personeel, aanschaf, ICT, transport en onderhoud van de collectie en de uitvoering haar activiteiten in de gemeente.

1.4 Onderzoeksmethodiek

In de eerste fase van het onderzoek is een normenkader ontwikkeld om de door de gemeente Steenwijkerland gehanteerde procedures gestructureerd te kunnen toetsen op doeltreffendheid en rechtmatigheid. Daarnaast zijn in dit kader normen opgenomen over het adequaat uitvoeren van risicoanalyses en het beheersbaar maken van risicofactoren. Voor het ontwikkelen van het normenkader – een lijst met criteria aan de hand waarvan procedures voor de toekenning van subsidies en risicomanagement worden getoetst – is een documentanalyse uitgevoerd, is wet- en regelgeving over de thematiek bestudeerd en is een gesprek gevoerd met de verantwoordelijke beleidsmedewerker van de gemeente. Het normenkader is als bijlage 1 aan dit rapport toegevoegd.

In de tweede fase van het onderzoek is het proces van subsidieverlening onderzocht aan de hand van het opgestelde normenkader. Gedifferentieerd naar doeltreffendheid, rechtmatigheid en risicomanagement zijn de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

1) Doeltreffendheid

- Bestuderen van beleidsplannen en begrotingsdocumenten om de beoogde doelen in kaart te brengen, evenals de gemaakte prestatieafspraken;
- Destilleren van monitoringsinformatie uit (periodieke) voortgangsrapportages en jaarverslagen van de te onderzoeken instellingen;
- Bestuderen van bestaande onderzoeken die zijn uitgevoerd door de instellingen zelf;
- Houden van interviews met bestuurders en leidinggevenden van de te onderzoeken instellingen.

2) Rechtmatigheid

- Analyse van raadsstukken en evaluatierapporten die geschreven zijn tijdens de uitvoering van het beleid;
- Analyse van de aanvragen en verantwoordingen die door de welzijnsinstellingen zijn geschreven, evenals de reactie van de gemeente op deze stukken;
- Afname van interviews bij de verantwoordelijke wethouder en uitvoerende ambtenaren;
- Afname van groepsinterview met raadsleden.

3) Risicomanagement

- Bestuderen van documenten over risicomanagement;
- Houden van interviews met verantwoordelijke beleidsmedewerkers om in kaart te brengen hoe en met welk resultaat het college mogelijke risico's bij subsidiebeleid inventariseert, analyseert en beheersbaar maakt.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is de bestuurlijke samenvatting opgenomen. Dit hoofdstuk beschrijft de voornaamste conclusies van dit onderzoek en de hieruit voortvloeiende aanbevelingen. In hoofdstuk 3 staan de bevindingen die de basis vormen voor de conclusies in hoofdstuk 2. In paragraaf 3.1 staan de procedures bij subsidieverlening centraal. Hier wordt besproken of het college werkt volgens de Algemene subsidieverordening. Paragraaf 3.2 beschrijft de beleidsdoelen en uitvoeringsafspraken met de welzijnsinstellingen en paragraaf 3.3 heeft verantwoording en sturing als onderwerp. Paragraaf 3.4 gaat over risicobeheersing en in paragraaf 3.5 wordt tot slot de informatievoorziening aan de raad beschreven.

In bijlage 1 vindt u het ontwikkelde en gehanteerde normenkader. Bijlage 2 bevat de respondentenlijst en de bronnenlijst.

2. Bestuurlijke samenvatting

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven wij een samenvattend beeld van de onderzoeksresultaten. Wij hebben ervoor gekozen om de conclusies en aanbevelingen, die in hoofdstuk 2 zijn opgenomen, te verbinden aan de hoofdthema's van het onderzoek, te weten de ASV, de BCF-methodiek, de geformuleerde beleidsdoelen, de gemaakte subsidieafspraken, het risicomanagement, de controle en bijsturing door het college en de kaderstelling en controle door de raad.
Als gevolg van de opzet van het onderzoek en de gekozen uitwerking van de bevindingen kunnen de conclusies en aanbevelingen niet 1 op 1 gekoppeld worden aan de deelvragen. We hebben er wel voor gezorgd dat de in de vragen aangesneden onderwerpen uitdrukkelijk aan de orde komen.
Centraal in deze samenvatting staan de doeltreffendheid van de besteding van de subsidies en de sturing en beheersing hiervan.

Gedurende het onderzoek zijn we tot het inzicht gekomen dat de dagelijkse subsidiepraktijk, regelmatig afwijkt van de regels en afspraken. Dit voltrekt zich in het gehele proces vanaf beleidsbepaling, de aanvragen van instellingen en de beoordeling en vaststelling van het subsidiebedrag.

Samenvatting conclusies

De gemeente Steenwijkerland heeft onvoldoende zicht op de doeltreffendheid van de besteding van de subsidiegelden door de onderzochte welzijnsinstellingen. Als gevolg hiervan vindt niet of nauwelijks (bij)sturing en beheersing hiervan plaats. De ASV en de BCF-methodiek dragen onvoldoende bij aan de doeltreffendheid. Dit is niet alleen een gevolg van het feit dat de ASV verouderd is en niet meer aansluit bij de praktijk en het feit dat de BCF slechts deels is ingevoerd en niet consequent wordt toegepast, maar ook vanwege het ontbreken van sturing op risico's.

In de subsidieafspraken met de drie instellingen wordt geen verband gelegd met de beleidsvoornemens in de programmabegroting. Dit ondanks het feit dat de subsidierelaties met Scala en de Bibliotheek intuïtief passen bij de doelstellingen van de gemeente Steenwijkerland. De link tussen de werkzaamheden van Timpaan en de beleidsdoelen van de gemeente wordt wel gelegd in de werkplannen van Timpaan, maar niet in de programmabegrotingen.

De gemeente had verwacht dat Timpaan tijdens de 'kanteling' een grotere rol naar zich toe zou trekken en meer input zou leveren voor visievorming en innovatie. Ook op herhaaldelijke verzoeken van de gemeente om ideeën aan te leveren en producten aan te passen om te kunnen anticiperen op 'Welzijn Nieuwe Stijl' komt, naar het oordeel van de gemeente, te weinig respons van Timpaan.

Met de Bibliotheek en Scala worden geen prestatieafspraken gemaakt. Een evaluatie van dergelijke afspraken is dan ook niet mogelijk. Bij Timpaan wordt wel gecontroleerd of prestatieafspraken worden gehaald. Echter, de doorvertaling naar de voortgang van beleidsdoelen op basis van de prestatieafspraken ontbreekt. Er wordt mondeling gesproken over de voortgang van de doelen. Er wordt niets vastgelegd.

In de perspectiefnota's wordt met behulp van omnibusenquêtes en andere meetinstrumenten (bijvoorbeeld monitoren van de GGD) gemeten of en in hoeverre beleidsdoelstellingen worden gehaald. De koppeling tussen de subsidierelaties en de beleidsdoelen van het college wordt zeer beperkt gemaakt. Informatie die door instellingen wordt geleverd wordt in de gemeentelijke stukken onvoldoende verwerkt.

De raad wordt door het college niet in positie gebracht om te kunnen sturen op deze subsidiedossiers. De raad zelf doet hier ook onvoldoende aan en vertrouwt op de mandatering aan het college. Kaderstellend is de raad niet daadkrachtig.

De gevoeligheid van de raad voor externe beïnvloeding is mogelijk van invloed op de wijze waarop de raad zijn kaderstellende en controlerende taak uitvoert.

Er is geen aandacht voor risicomanagement in de subsidierelaties met grote instellingen. Het college informeert de raad niet over mogelijke risico's bij de subsidieverstrekking aan grote instellingen, omdat het zelf hierop niet stuurt.
Concluderend: Het is niet duidelijk voor raad en college welke rol de raad wil en ook moet spelen bij de subsidierelaties met grote instellingen.

Samenvatting aanbevelingen

Om te komen tot een doeltreffend en doelmatig subsidiebeleid verdient het aanbeveling de subsidierelaties met de instellingen te vereenvoudigen en om te beginnen de BCF-methodiek af te schaffen. Verder wordt aanbevolen een nieuwe ASV te maken, die niet alleen een lastenreductie oplevert voor de gemeente, maar die ook beter aansluit bij de participatiesamenleving en actuele ontwikkelingen in het sociale domein. Evalueer de werking van de ASV regelmatig.
Baseer op de ASV vervolgens nieuwe beleidsregels en controleafspraken en maak haalbare en uitvoerbare afspraken met de instellingen.
Laat de beleidsdoelen het uitgangspunt zijn bij het vaststellen van de zakelijke afspraken in de beschikkingen of uitvoeringsovereenkomsten en laat de instellingen hierover rapporteren.
En 'last but not least': Vergroot de betrokkenheid van de verantwoordelijke bestuurders en hiermee de bestuurlijke controle.

2.2 Conclusies

In deze paragraaf worden de conclusies van dit onderzoek puntsgewijs weergegeven. De onderzoeksbevindingen die de basis vormen voor deze conclusies staan in hoofdstuk 3.

ASV

De ASV is ingegaan op 1 januari 2011 en daarna niet meer gewijzigd. Inmiddels is de rol van de lokale overheid veranderd. Het bereiken van maatschappelijke effecten wordt steeds meer gekoppeld aan het mobiliseren van maatschappelijke krachten en tegelijkertijd stelt de rijksoverheid gemeenten voor grote veranderopgaven: bezuinigingen, decentralisaties en stelselwijzigingen. De gemeente heeft steeds meer een regierol gekregen: zij moet sturen op de te bereiken maatschappelijke effecten en resultaten (inhoud) en maatvoering betrachten bij de vorm en omvang van controle (toezicht). In de huidige praktijk ligt de nadruk op financiële verantwoording, terwijl er meer op de inhoud gestuurd zou moeten worden. Uitvoeringsinstellingen zouden dan ook meer aan visievorming, samenwerking

en vernieuwing moeten (en willen) doen en daar moet een passende financiële afspraak over gemaakt worden. Dit is met de huidige verordening niet mogelijk of lastig.

Conclusie: De huidige ASV is verouderd en sluit niet meer aan op de praktijk.

Toepassing ASV

In de subsidierelatie met Scala, Timpaan en de bibliotheek handelt de gemeente conform de ASV. Alle vereiste stukken worden aangeleverd, hoewel soms te laat. De gemeente reageert vrijwel altijd alert als zaken te laat of onvolledig worden aangeleverd. Het dossier rondom de bibliotheek is echter niet transparant; zo is er meermaals een verschil tussen het aangevraagde en het verleende bedrag. Dit maakt het lastig om vast te stellen of subsidieverlening aan de bibliotheek strikt volgens de ASV verloopt.

Conclusie: De gemeente Steenwijkerland werkt volgens de ASV.

Uitvoeringsafspraken en relatie tot beleid

Scala - In de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 en in het werkplan 2013 worden wel de activiteiten beschreven die Scala moet uitvoeren, maar er worden geen doelen met prestatieafspraken vastgelegd. Ook wordt in de werkafspraken geen link gelegd naar de programmabegrotingen van de gemeente. Het is voor zowel de gemeente Steenwijkerland als voor Scala duidelijk welke activiteiten Scala moet verrichten voor de subsidie; het is echter niet duidelijk wat Scala met de activiteiten moet bereiken.

Bibliotheek - In de afspraken die de gemeente met de Bibliotheek maakt wordt geen link gelegd naar de programmabegrotingen. De Bibliotheek heeft geen uitvoeringsovereenkomst. De Bibliotheek verwijst naar een stuk uit 2010 voor de activiteiten en in de beschikking wordt niet aangegeven waarvoor de subsidie precies is bedoeld. Er worden geen prestatieafspraken gemaakt.

Timpaan – Timpaan en de gemeente Steenwijkerland werken volgens de BCF-systematiek. Elk jaar maakt Timpaan op basis van de wensen van de gemeente een werkplan. Timpaan beschrijft in de werkplannen per project aan welke beleidsdoelen uit de programmabegroting het project bijdraagt. Bij elk project wordt minstens één gemeentelijk doel genoemd waaraan de werkzaamheden van Timpaan een bijdrage leveren. De gemeente en Timpaan maken op basis van de BCF-systematiek prestatieafspraken.

Conclusie: Ondanks dat de subsidierelaties met Scala en de Bibliotheek intuïtief passen bij de doelstellingen van de gemeente Steenwijkerland, wordt de link met de programmabegrotingen in de afspraken met de instellingen niet beschreven. De link tussen de werkzaamheden van Timpaan en de beleidsdoelen van de gemeente wordt wel gelegd in de werkplannen van Timpaan, maar niet in de programmabegrotingen.

Controle en bijsturing door het college

Scala - Het college kan niet evalueren of doelen zijn gerealiseerd, omdat niet is vastgelegd hoe Scala hieraan moet bijdragen. De gemeente controleert sinds 2013 wel beter of alle activiteiten inhoudelijk worden verantwoord, maar er wordt nog weinig gesproken over outcome. De gemeente heeft een informatieachterstand en onvoldoende zicht op de output en outcome van Scala. Onvoldoende inzicht wordt veroorzaakt door personele wisselingen bij de gemeente en door een gebrek aan verslaglegging over mondeling gemaakte afspraken tijdens het ambtelijk overleg. Vooralsnog heeft Scala vooral een inspanningsverplichting.

Bibliotheek - De beleidsdoelen waaraan de Bibliotheek bij moet dragen zijn nergens vastgelegd. De afspraken met de Bibliotheek worden niet aangepast aan nieuwe ontwikkelingen. Prestatieafspraken worden niet gemaakt. Het college kan dan ook niet evalueren of de beleidsdoelen zijn gerealiseerd.

Timpaan - Ondanks dat in de werkplannen van Timpaan beschreven wordt aan welk beleidsdoel elk project bijdraagt, zijn de geregistreerde prestaties niet een op een terug te vertalen naar beleidsdoelen. Timpaan is tevreden met het feit dat vanaf 2014 met minder kwantitatieve en met meer kwalitatieve prestatieafspraken wordt gewerkt. Registratie van output vergt veel tijd, levert niet de gewenste informatie op en de gemeente gebruikt het ook niet om de voortgang van haar beleidsdoelen te monitoren.

Conclusies: Timpaan voldoet op dit moment niet aan de verwachtingen van de gemeente. De gemeente had verwacht dat Timpaan tijdens de 'kanteling' een grotere rol naar zich toe zou trekken en meer input zou leveren voor visievorming en innovatie. Ook op herhaaldelijke verzoeken van de gemeente om ideeën aan te leveren en producten aan te passen om te kunnen anticiperen op 'Welzijn Nieuwe Stijl' komt volgens de gemeente te weinig respons van Timpaan.

Er wordt bij de Bibliotheek en Scala niet geëvalueerd of prestatieafspraken worden gehaald, eenvoudigweg omdat deze niet worden gemaakt. Bij Timpaan wordt wel gecontroleerd of prestatieafspraken worden gehaald. Echter, de doorvertaling naar de voortgang van beleidsdoelen op basis van de prestatieafspraken ontbreekt. Er wordt mondeling gesproken over de voortgang van de doelen, maar van ambtelijk overleg wordt geen verslag gelegd.

In de perspectiefnota's wordt met behulp van omnibusenquêtes en andere meetinstrumenten (bijvoorbeeld monitoren van de GGD) gemeten of en in hoeverre beleidsdoelstellingen worden gehaald. De koppeling tussen de subsidierelaties en de beleidsdoelen van het college wordt echter zeer beperkt gemaakt. Informatie die door instellingen wordt geleverd wordt in de gemeentelijke stukken onvoldoende verwerkt.

Risicomanagement

In de ASV is niets opgenomen over risico's. In de ASV wordt ook nergens verwezen naar de 'Nota weerstandsvermogen en risicomanagement 2006'. Deze nota dateert uit 2006 en is niet opnieuw vastgesteld. Er is wel aandacht voor risicomanagement in de gemeentebegroting.

De gemeente heeft geen risico's aangemerkt in de drie subsidierelaties. Er vindt geen monitoring plaats van risico's. Er is geen aandacht voor verzekeringen, certificering et cetera in de subsidierelatie. Hiervoor zijn ook geen protocollen aanwezig.

Conclusie: Er is geen aandacht voor risicomanagement in de subsidierelaties met grote instellingen.

Kaderstelling en controle door de raad

De raad wordt strikt genomen voldoende geïnformeerd. De raad handelt vooral reactief en zou meer aan de voorkant kunnen sturen. Zo is er niet of nauwelijks discussie geweest over de bezuinigingen en de veranderende subsidierelaties met de drie grote welzijnsinstellingen. De raadsleden hebben vertrouwen in het college en in de mandatering aan het ambtelijk apparaat. De raad is gevoelig voor signalen uit de samenleving en reageert op basis daarvan soms iets te stellig, zonder voldoende dossierkennis en zonder kritisch te kijken naar de context van deze signalen. Ook toont de raad zich gevoelig voor het lobbywerk van de bestuurders of directeuren van de welzijnsinstellingen.

Het college heeft de raad niet geïnformeerd of om advies gevraagd over eventuele gevolgen van de verliezen van de business unit Kinderopvang bij Timpaan holding. Ook heeft het college de raad niet geïnformeerd of om advies gevraagd over eventuele gevolgen van de financieel instabiele situatie van Scala. Het is de vraag of de raad voldoende geïnformeerd was, toen hij akkoord ging met de kosten voor de vestiging van de bibliotheek in Steenwijk. Het dossier over de Bibliotheek is niet transparant. In alle gevallen geldt: als de raad ingekomen stukken grondiger zou hebben bestudeerd, zou hij op de hoogte kunnen zijn van genoemde risicovolle situaties. Het college heeft de betreffende situaties echter niet als risico aangemerkt en in het verlengde daarvan de raad ook niet expliciet daarover geïnformeerd.

De raad wil dat er bezuinigd wordt, zonder dat er daadwerkelijk diensten of activiteiten verdwijnen. Het besef dat vergaande bezuinigingen uiteindelijk ook leiden tot een vermindering van het diensten- en activiteitenaanbod, lijkt nog onvoldoende aanwezig. Ook het feit dat het terugdraaien van de bezuiniging op het bibliotheekwerk consequenties heeft voor subsidies voor andere welzijnsactiviteiten lijkt voor de raadsleden geen vanzelfsprekendheid.

Conclusie: De raad heeft onvoldoende dossierkennis. De raad controleert het college onvoldoende en vertrouwt op de mandatering aan het college. Ook kaderstellend is de raad niet daadkrachtig en heeft onvoldoende zicht op de kaders.

De gevoeligheid van de raad voor externe beïnvloeding is mogelijk van invloed op de wijze waarop de raad zijn kaderstellende en controlerende taak uitvoert.

Het college heeft de raad niet geïnformeerd over mogelijke risico's bij de subsidieverstrekking aan grote instellingen.

2.3 Aanbevelingen

1. Schaf BCF af

BCF is een sturingsinstrument. BCF is echter te complex en tijdrovend voor een relatief kleine gemeente als Steenwijkerland en daarmee niet doelmatig. Het is aan te bevelen BCF af te schaffen.

2. Nieuwe ASV, beleidsregels en controleafspraken

In de afgelopen 5 jaar is er veel gediscussieerd over het verbeteren van de kwaliteit van gemeentelijke dienstverlening en het terugbrengen van de regeldruk. De VNG en het Rijk hebben de ambitie om de administratieve lasten met 25% te verminderen. Om ook op het gebied van subsidiebeleid de verantwoordingslasten terug te brengen, heeft de VNG een model subsidieverordening ontwikkeld. De gemeente Steenwijkerland zou - eventueel gebruikmakend van de modelverordening van de VNG - een nieuwe ASV kunnen maken die een lastenreductie oplevert voor de gemeente en die beter aansluit bij de participatiesamenleving en actuele ontwikkelingen in het sociale domein. Zorg verder elke 3 á 4 jaar voor een evaluatie van de ASV, bij voorkeur midden in een raadsperiode.

Aansluitend op een nieuwe ASV zouden ook de beleidsregels aangepast moeten worden. Daarnaast is het belangrijk om ook de financiële verordening onder de loep nemen en om de AO en IC te actualiseren. De interne controle bij subsidierelaties kan worden verbeterd. Hierbij moeten de diverse taken en verantwoordelijkheden in de organisatie worden vastgelegd (wie doet wat?).

3. Maak zakelijke afspraken met de instellingen

Zorg ervoor dat er in de beschikking subsidieverlening of in een jaarlijkse uitvoeringsovereenkomst zakelijke afspraken worden gemaakt, in ieder geval over:

- De activiteiten die worden uitgevoerd.
- De opbouw van de begroting (bijvoorbeeld kosten per activiteit/uur/dienst/product of anderszins, dekkingsplan van kosten, verhouding directe/indirecte kosten).
- Tussentijdse inhoudelijke verantwoording.
- Tussentijds ambtelijk en bestuurlijk overleg, agenda en verslaglegging daarvan.
- De opbouw van de jaarrekening en het jaarverslag / transparantie en doelmatigheid.
- Criteria waarop beoordeeld en mogelijk afgerekend wordt.
- Eisen aan beschrijving van mogelijke risico's.
- Kwaliteitseisen/certificaten/verzekeringen et cetera.

4. Laat beleidsdoelen leidend zijn

Gemeente Steenwijkerland heeft met diverse instellingen een historisch gegroeide subsidierelatie. De gemeente moet kritischer zijn bij het maken van jaarlijkse subsidieafspraken over de te verrichten activiteiten en de opbrengsten daarvan. Bij het vaststellen van de zakelijke afspraken in de beschikking of uitvoeringsovereenkomst moeten de beleidsdoelen het uitgangspunt zijn.

Verplicht de instellingen te rapporteren over: aan welke beleidsdoelen zij een bijdrage hebben geleverd en wat zij hebben bereikt (doelrealisatie). Beleidsdoelen hoeven overigens niet altijd kwantitatief meetbaar te zijn, ook subjectieve normen kunnen worden gemonitord. Het is wel belangrijk dat doelen specifiek zijn: wat doe je en waarom? Het college dient deze informatie vervolgens op te nemen in het jaarverslag ter verantwoording naar de raad.

5. Vergroot de bestuurlijke controle

De verantwoordelijkheid over een rechtmatige, doelmatige en doeltreffende subsidieverlening moet meer bij het college/de portefeuillehouder komen te liggen en minder bij de ambtenaar. De wethouder heeft een belangrijke rol in het bewaken van de outcome. De wethouder zou voorafgaand aan een subsidiejaar de begroting en het jaarplan met de instelling moeten bespreken en na afloop van een subsidiejaar de jaarstukken. De nadruk in deze besprekingen zou moeten liggen op de wijze waarop de instellingen een bijdrage willen leveren aan de beleidsdoelen en aan een vruchtbare samenwerking met andere partners in het sociale domein (vooraf) en op de geleverde prestaties (achteraf).

3. Bevindingen

3.1 Bevindingen over procedures

Deze paragraaf gaat over de regels op het gebied van het aanvragen, verlenen, verantwoorden en vaststellen van een subsidie. In de gemeente Steenwijkerland zijn deze regels vastgelegd in de 'Algemene Subsidieverordening Steenwijkerland 2010' (verder genoemd: ASV). Onderstaande paragrafen beschrijven of het college volgens de ASV werkt in de subsidierelatie met Scala (3.1.1), de Bibliotheek (3.1.2) en Timpaan (3.1.3).

Conform de verordening gelden de volgende termijnen en dienen de hierna genoemde stukken te worden aangeleverd:

- Aanvraag: 31 maart
- Verlening: 31 december
- Aanvraag vaststelling: 30 april
- Vaststelling: 8 weken na aanvraag vaststelling

- De aanvraag wordt ingediend m.b.v. het aanvraagformulier.
- De aanvraag gaat vergezeld van beschrijving van activiteiten, doelstellingen en resultaten die worden nagestreefd.
- De aanvraag gaat vergezeld van begroting en dekkingsplan van de kosten.

- De aanvraag tot vaststelling is voorzien van inhoudelijk verslag, financieel verslag, balans en accountantsverklaring.

3.1.1 Procedures Scala

Aanvraag

Uit de beschikking subsidieverlening 2012 kunnen we opmaken dat Scala de subsidie bijna twee maanden te laat heeft aangevraagd.[1] Het is onbekend waarom de aanvraag te laat is en eventuele communicatie tussen de gemeente en Scala hierover is niet beschikbaar. De aanvraag gaat vergezeld van een begroting en voor het activiteitenplan wordt in de beschikking verwezen naar de 'Uitvoeringsovereenkomst Scala en gemeente Steenwijkerland 2011-2012'.

Op 30 maart 2012 heeft de gemeente een brief naar Scala gestuurd. In de brief wordt de indieningstermijn voor de subsidieaanvraag 2013 verlengd tot 1 oktober 2012, omdat de gemeente en Scala nog in gesprek zijn over de opdrachtformulering. Het aanvraagformulier voor de subsidie voor 2013 is ingevuld op 7 november 2012. De aanvraag gaat vergezeld van het 'Werkplan Scala 2012 (Scala Steenwijkerland): Scala Nieuwe Stijl' (verder genoemd: Werkplan Scala Nieuwe Stijl) en een begroting.[2]

Op 30 april 2013 stuurt Scala een brief met de vraag om uitstel voor het aanvragen van de subsidie voor 2014 tot 1 juni 2013. De reactie van het college is niet in ons bezit, maar de aanvraag wordt

[1] Het gaat om een subsidie van €453.112. De gemeente Steenwijkerland heeft de aanbiedingsbrief bij de jaarrekening van 2011 als subsidieaanvraag voor 2012 beschouwd.

[2] Voor 2013 vraagt Scala een subsidie aan van €295.000.

uiteindelijk ingediend op 3 juni 2013. Als activiteitenplan wordt een kopie van het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' en de begroting van 2013 ingediend[3].

Verlening door college

De gemeente verleent de subsidie tijdig door middel van een beschikking.[4] In de beschikking geeft het college conform de ASV aan welke verplichtingen Scala heeft aangaande de verantwoording en hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt.

Aanvraag vaststelling

Scala gebruikt het aanvraagformulier vaststelling subsidie en stuurt het jaarverslag, de jaarrekening en de accountantsverklaring toe. De aanvragen subsidievaststelling over 2012 en 2013 komen beide twee à drie weken te laat.

Vaststelling door college

De gemeente stelt de subsidie over 2012 tijdig vast. De subsidie over 2013 wordt pas in september 2014 vastgesteld, omdat de gemeente nog in overleg is met Scala over de opbouw van de jaarrekening. De beschikking tot subsidievaststelling 2013 is conform de subsidieverlening.

3.1.2 Procedures Bibliotheek

Aanvraag

Voor het jaar 2012 heeft de Bibliotheek tijdig een subsidie aangevraagd. Hierbij is het aanvraagformulier gebruikt. Op dit formulier staat aangevinkt dat de benodigde bijlagen, te weten een activiteitenplan, een beschrijving van doelen en resultaten, een begroting en een dekkingsplan, zijn aangeleverd.[5] De gemeente heeft het gevraagde bedrag niet verleend. De raad heeft besloten om 10% op het bibliotheekwerk te bezuinigen. Na correspondentie over de bezuiniging en een bestuurlijk overleg, heeft de Bibliotheek op 24 augustus 2011 een nieuwe aanvraag ingediend voor 2012. Conform de gemaakte afspraak over de bezuiniging is een lager bedrag aangevraagd, te weten €755.000.[6]

Voor het jaar 2013 heeft de Bibliotheek tijdig een subsidie à €782.334 aangevraagd. Op het aanvraagformulier schrijft de directeur van de Bibliotheek dat de benodigde bijlagen (activiteitenplan,

[3] Voor 2014 vraagt Scala een subsidie aan van €300.000.

[4] Het subsidiebedrag wordt conform aanvraag verleend.

[5] Het jaarplan 2013 is in het kader van het ambtelijk wederhoor nagezonden. De overige stukken zijn niet in het bezit van de RKC.

[6] De bibliotheek ontving in 2011 een subsidie van €838.001.

begroting e.d.) zo snel mogelijk zullen worden nagezonden. Na ongeveer een maand heeft de Bibliotheek een exploitatiebegroting nagezonden[7].

In 2014 is tijdig een subsidieaanvraag à € 869.779[8] met formulier ingediend. Bij de aanvraag is een activiteitenplan meegestuurd[9], een begroting ontbreekt.

Verlening door college

De gemeente heeft de beschikking tot subsidieverlening voor het jaar 2012 tijdig - voor 31 december 2011 - afgegeven. In de beschikking geeft het college aan welke verplichtingen de Bibliotheek heeft aangaande de verantwoording. Tevens staat in de beschikking hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt. De gemeente verleent € 18.000 meer subsidie dan is aangevraagd (aanvraag= €755.000; verlening= €773.056). Dit terwijl de gemeente de subsidie in eerste instantie niet heeft verleend, omdat het bedrag te hoog zou zijn.

De gemeente heeft de beschikking tot subsidieverlening voor het jaar 2013 tijdig verleend. In de beschikking staat hoe de Bibliotheek zich dient te verantwoorden en hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt. Het bedrag dat verleend wordt, is circa €4.000 lager dan het gevraagde bedrag.

Ook voor het jaar 2014 heeft de gemeente de beschikking tot subsidieverlening tijdig verleend. In de beschikking staat hoe de Bibliotheek zich dient te verantwoorden en hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt. Het bedrag dat verleend wordt, is €11.742 hoger dan het gevraagde bedrag. De subsidie valt binnen het in de programmabegroting opgenomen bedrag.

Aanvraag vaststelling

De Bibliotheek levert het aanvraagformulier voor de vaststelling van de subsidie 2012, na overleg met de gemeente, één maand later in dan de termijn in de ASV; het formulier voor de vaststelling van de subsidie 2013 wordt tijdig ingeleverd. Bij het verzoek tot vaststelling wordt door de Bibliotheek tevens een inhoudelijk en een financieel jaarverslag ingeleverd.[10]

Vaststelling door het college

De subsidie voor 2012 is tijdig vastgesteld. Het vastgestelde subsidiebedrag is gelijk aan het verleende bedrag. Er zijn geen afwijkingen.

De subsidie voor 2013 is op 28 juli 2014 vastgesteld. Het college heeft daarmee de termijn voor vaststelling, te weten uiterlijk 8 weken na ontvangst aanvraag vaststelling, iets overschreden. Het

---

[7] Eventuele overige nagezonden stukken zijn niet in het bezit van de RKC.

[8] Dit bedrag is opgebouwd uit € 780.529 voor het reguliere bibliotheekwerk en €89.250 voor een tegemoetkoming in de huisvestingskosten voor het pand in Steenwijk.

[9] Jaarplan bibliotheek Kop van Overijssel 2014.

[10] De bijlagen bij het aanvraagformulier tot subsidievaststelling (2013) zijn in het kader van het ambtelijk wederhoor nagezonden.

verleende bedrag (€778.639) is vastgesteld[11]. Bovenop dit bedrag heeft de gemeente op basis van een aanvullende beschikking op aanvraag van OBW een bedrag verstrekt van €10.513 voor twee maanden huur van de bibliotheekvestiging in Steenwijk[12].

3.1.3 Procedures Timpaan

De subsidieverlening aan Timpaan verloopt via een BCF-systematiek. BCF is een systematiek om beleid te realiseren door contractvorming tussen de gemeente en maatschappelijke organisaties. De BCF-systematiek is ondergeschikt aan de ASV. In de jaarlijkse uitvoeringsovereenkomst heeft de gemeente het volgende vastgelegd: *'de gemeente maakt vóór 1 juli [...] bekend welke beleidsdoelen voor het volgende jaar aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Deze elementen worden formeel aan de stichting voorgelegd in de vorm van een definitief verzoek om een werkplan in te dienen. Uiterlijk op 1 oktober [...] dient de stichting een conceptwerkplan in bij de gemeente. Op overeenstemming gericht overleg over het werkplan van de stichting vindt plaats in oktober. De stichting dient vóór 15 november [...] een definitief werkplan in'*.[13]

Aanvraag

Timpaan vraagt de subsidies voor 2012[14], 2013[15] en 2014[16] tijdig aan en gebruikt hierbij het aanvraagformulier. Over 'beschrijving van activiteiten' en 'beschrijving doelstellingen en resultaten' wordt door Timpaan elk jaar opgemerkt dat in de loop van het jaar een werkplan voor het volgende jaar zal worden opgesteld. De gemeente stemt hiermee in. De definitieve werkplannen worden, zoals afgesproken in de uitvoeringsovereenkomst, in november ingeleverd. Timpaan levert geen begroting en dekkingsplan van de kosten aan. In het werkplan is wel een overzicht opgenomen van het beschikbare budget per welzijnsactiviteit.

Verlening door college

Uit de beschikking tot subsidievaststelling 2012 kan opgemaakt worden dat de gemeente de subsidie voor 2012 op 21 december 2011 heeft verleend.[17] De subsidies voor 2013[18] en 2014[19] zijn tijdig verleend. In de beschikking geeft het college conform de ASV aan hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt. In de subsidieverlening staat onder 'regelgeving' dat de uitvoeringsovereenkomst van toepassing is. In de uitvoeringsovereenkomst staat dat de werkzaamheden uitgevoerd worden op basis van het werkplan. Verder hebben de gemeente en Timpaan in de uitvoeringsovereenkomst afspraken gemaakt over verantwoording en verrekening bij over- of onderprestatie. Ook zijn procedurele

[11] In de jaarrekening wordt een bedrag van €777.639 vermeld terwijl €778.639 is verleend en vastgesteld.
[12] De beschikking is verleend op 10 februari 2014, maar is niet in bezit van de RKC.
[13] Uitvoeringsovereenkomst subsidie 2012 (2013) Stichting Timpaan Welzijn / gemeente Steenwijkerland.
[14] Timpaan vraagt voor 2012 een subsidiebedrag aan van €1.081.672.
[15] Timpaan vraagt voor 2013 een subsidiebedrag aan van €1.006.101.
[16] Timpaan vraagt voor 2014 een subsidiebedrag aan van €684.463.
[17] De gemeente verleende een subsidie van €993.190 conform het werkplan van november 2011.
[18] De gemeente verleende een subsidie van €752.243 conform het werkplan van november 2012.
[19] De gemeente verleende een subsidie van €659.114 conform het werkplan van november 2013.

afspraken over het subsidietraject gemaakt. De uitvoeringsovereenkomsten worden in december van het voorgaande jaar getekend.

Aanvraag vaststelling

Het aanvraagformulier subsidievaststelling 2012 wordt tijdig ingediend. De jaarrekening 2012 met de staat van baten en lasten 2011 en 2012 en accountantsverklaring zijn binnengekomen op 1 mei 2013. Het jaarverslag 2012 is binnengekomen op 13 mei 2013.

Het aanvraagformulier subsidievaststelling 2013 wordt tijdig ingediend. Het conceptjaarverslag 2013 en de conceptjaarrekening met de staat van baten en lasten 2012 en 2013 zijn binnengekomen op 29 april 2014. Het definitieve jaarverslag met jaarrekening 2013 en accountantsverklaring zijn binnengekomen op 12 juni 2014. Dit is later dan afgesproken. Het college heeft hierop gecontroleerd en een uitsteltermijn gehanteerd.

Vaststelling door het college

De subsidie van 2012 wordt conform de subsidieverlening vastgesteld. De beschikking tot subsidievaststelling 2012 bevat geen datum.

Timpaan levert de definitieve jaarstukken van 2013 aan op 12 juni 2014. Het college stuurt een brief waarin staat dat de termijn voor het beslissen over vaststelling is opgeschort tot 25 juli 2014. Op 10 juli 2014 heeft de gemeente de subsidie vastgesteld conform de subsidieverlening.

3.2 Bevindingen over beleid en uitvoeringsafspraken

In deze paragraaf staan de uitvoeringsafspraken met de gesubsidieerde instellingen centraal. Er is gekeken welke kwalitatieve en kwantitatieve afspraken de gemeente met de instellingen heeft gemaakt. Daarnaast is onderzocht in hoeverre de gemaakte afspraken een adequate vertaling zijn van de programmabegrotingen 2012, 2013 en 2014.

Voor dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van overkoepelende beleidsdocumenten, zoals gemeentelijke jaarverslagen, perspectiefnota's en programmabegrotingen. Voor uitvoeringsafspraken is gekeken naar uitvoeringsovereenkomsten (voor zover aanwezig), de beschikkingen bij subsidieverlening en door de instellingen aangeleverde activiteiten- en/of werkplannen. In de paragrafen 3.2.1 tot en met 3.2.3 wordt gekeken welke uitvoeringsafspraken met achtereenvolgens Scala, de Bibliotheek en Timpaan zijn gemaakt.

3.2.1 Beleidsdoelen Scala

In 2009 is Scala verzelfstandigd en de gemeenten uit de oude Gemeenschappelijke Regeling hebben afspraken gemaakt over de subsidiëring tot en met 2012. Hierdoor was Scala verzekerd van een bepaald subsidiebedrag per jaar om te kunnen reorganiseren en te moderniseren, opdat de afhankelijkheid van subsidies kleiner zou worden. Dit heeft geleid tot een gewijzigd takenpakket. Na beëindiging van de overgangsregeling in 2013 heeft een deel van de gemeenten uit de oude

Gemeenschappelijke Regeling direct een forse bezuiniging doorgevoerd en werd Scala geconfronteerd met grote tekorten.

Voor 2011-2012 was op basis van een tweejarige uitvoeringsovereenkomst een subsidiebedrag beschikbaar voor cursorisch onderwijs, cultuureducatie, Algemene Muzikale Vorming op scholen, ondersteuning van het HaFaBra-onderwijs, ondersteuning van de amateurkunstensector en nog een aantal kleinere cultuureducatieve activiteiten in het onderwijs.

In 2012 heeft Scala een productwerkplan ontwikkeld voor de periode vanaf 2013. Het productwerkplan bestaat uit vijf programmalijnen. Uitgangspunt is dat alle gemeenten een contract sluiten op basis van programmalijn 1. Deze lijn wordt beschouwd als de basisvoorziening kunsteducatie voor alle gemeenten (inclusief basisstroom HaFaBra A en B). Als aanvulling op programmalijn 1 kunnen gemeenten kiezen uit vier andere programmalijnen of onderdelen daarvan. Op basis van de door de gemeente Steenwijkerland gemaakte keuze schrijft Scala ieder jaar een werkplan voor de gemeente. Voor 2013 heeft de gemeente gekozen voor de aanvullingen programmalijn 2 (buitenschoolse verdiepingsscholing inclusief HaFaBra C en D) en programmalijn 4 (amateurkunst).

Welke kwantitatieve prestatieafspraken zijn er?

In artikel 4 van de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 worden 'mogelijke' kwantitatieve criteria genoemd waaruit de gemeente een keuze kan maken. De mogelijke kwantitatieve criteria zijn SMART geformuleerd en hebben betrekking op leerlingenaantallen/cursisten per cursus, per leeftijdsgroep, het aantal uren per activiteit, het aantal bezoekers en het aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs. In de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 en in de beschikking van 2012 worden geen kwantitatieve prestatieafspraken gemaakt over doelbereik.

In de beschikking van 2013 stemt de gemeente Steenwijkerland in met het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' onder de voorwaarde dat '*uw organisatie meewerkt aan de totstandkoming van een prestatieovereenkomst* [...]'.[20] In het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' neemt Scala zelf streefdoelen op voor het aantal leerlingen in programmalijn 1 en 2. Scala vraagt aan de gemeente om de eerste twee jaar niet op deze leerlingenaantallen afgerekend te worden: 2013 wordt als een overgangsjaar beschouwd en Scala verwacht een daling van het leerlingaantal als gevolg van de verhoogde eigen bijdragen voor cursisten. De invulling van programmalijn 4 vindt plaats op basis van het door Scala opgestelde 'Plan van aanpak coach amateurkunst 2013 – 2016'. In dit plan is een tabel opgenomen met de voorgenomen activiteiten per kalenderjaar én een tabel met activiteiten voor de resterende maanden van 2013. Er wordt door Scala één kwantitatief doel gesteld, namelijk dat '*alle verenigingen binnen vier jaar actief kennismaken met de in 2013 aan te stellen cultuurcoach amateurkunst*'.[21] Wat 'actief kennismaken' inhoudt, wordt niet toegelicht.

Scala schrijft in 2013 een 'Concept prestatierapport' met daarin een aanzet tot de formulering van prestatieafspraken en maatschappelijke effecten voor de programmalijnen 1 en 2. Deze concept prestatieafspraken worden niet geformaliseerd. Ook voor 2014 worden geen formele

20 beschikking subsidieverlening 2013.
21 plan van aanpak coach amateurkunst 2013 – 2016.

prestatieafspraken gemaakt. Tijdens de bespreking van de jaarstukken 2013 in juni 2014 geeft de gemeente Steenwijkerland opnieuw aan vanaf 2015 te willen gaan werken met prestatieafspraken.

In het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' kondigt Scala aan eens per vier jaar een doelgroepenonderzoek uit te voeren om meer zicht te krijgen in de omvang en de wensen van de doelgroep voor cursorisch onderwijs. Dit onderzoek zou kunnen helpen bij het vaststellen of bijstellen van de streefdoelen voor cursorisch onderwijs. Dit onderzoek is niet uitgevoerd.

Welke kwalitatieve prestatieafspraken zijn er?

In de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 is een paragraaf '*kwalitatieve criteria*' opgenomen. In de overeenkomst staat beschreven dat Scala inhoudelijk verantwoording moet afleggen over de verrichte activiteiten. Er staat niet beschreven wat er bereikt moet zijn.

In het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' worden geen kwalitatieve prestatieafspraken gemaakt voor de programmalijnen 1 en 2. In september 2013 worden de kwalitatieve afspraken van programmalijn 4 vastgelegd in het 'Plan van aanpak coach Amateurkunst gemeente Steenwijkerland 2013-2016'. In het plan wordt geschreven dat Scala rapporteert over inhoudelijke en artistieke kwaliteit, doelgroepen, resultaten, publieksbereik, deelname van verenigingen en mate van integratie van projecten. Aangezien hierbij geen streefwaarden worden genoemd, kan deze afspraak niet als een SMART geformuleerde prestatieafspraak worden aangemerkt.

Aan welke beleidsdoelen dragen de vastgelegde prestaties bij?

In het collegeadvies bij het vaststellen van de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 wordt gesteld dat de werkzaamheden van Scala bijdragen aan het doel '*stimuleren cultuureducatie*' uit de 'Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2010 – 2014: Met kracht naar kwaliteit'. De keuzes die de gemeente maakt in het kader van de forse bezuiniging op de subsidie aan Scala vanaf 2013 zijn gebaseerd op het Collegeprogramma en de Jeugdagenda. Hoe de activiteiten uit de programmalijnen 1, 2 en 4 exact bijdragen aan de doelen in het Collegeprogramma en de Jeugdagenda en op basis waarvan de keuzes voor de bezuinigingen zijn gemaakt, heeft de gemeente nergens duidelijk omschreven. Scala omschrijft in de uitvoeringsovereenkomst 2011-2012 en het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' wel de kaders die de gemeente Steenwijkerland voor Scala heeft geschetst, maar niet hoe de aansluiting bij de gemeentelijke beleidsdoelen wordt geborgd.

In de programmabegrotingen valt cultuureducatie onder programmalijn 2, 'Steenwijkerland leeft'. Het bijbehorende maatschappelijke doel is '*versterken cement in de samenleving*'. Om dit te bereiken wil de gemeente Steenwijkerland cultuureducatie stimuleren en wil zij in de periode 2010-2014 een plan van aanpak cultuureducatie schrijven en uitvoeren. Daarnaast wil de gemeente in het kader van hetzelfde maatschappelijke doel het verenigingsleven stimuleren door vernieuwende concepten door te voeren, te beginnen met een vernieuwend concept voor de amateurkunst. Het beleidsdoel '*versterken cement in de samenleving*' is in 2013 doorvertaald naar afspraken met Scala.

In de programmabegroting van 2012-2015 worden de maatschappelijke doelen van de gemeente Steenwijkerland beschreven. Bij het maatschappelijke doel '*versterken cement in de samenleving*' wordt een kwantitatief beleidsdoel genoemd waaraan '*het stimuleren van de cultuureducatie*' en de

'vernieuwende concepten in het verenigingsleven' (amateurkunst) moeten bijdragen, namelijk: *'Een rapportcijfer 6,7 voor de waardering van culturele activiteiten'*. In de 'Programmabegroting 2013-2016' zijn de beleidsdoelen geüpdatet. Vanaf 2013 wordt Scala niet meer gesubsidieerd voor cultuureducatie, maar wel voor het ondersteunen van de amateurkunstverenigingen. Deze activiteit valt ook onder *'versterken cement in de samenleving'* en moet bijdragen aan hetzelfde kwantitatieve beleidsdoel, namelijk *'een 6,7 voor de waardering van culturele activiteiten'*.

3.2.2 Beleidsdoelen Bibliotheek

De gemeente Steenwijkerland verstrekt jaarlijks een subsidie aan de Bibliotheek voor de uitvoering van het reguliere bibliotheekwerk. Met deze subsidie worden de zes bibliotheekvestigingen, het personeel, de aanschaf van boeken, ICT, transport en overige media bekostigd. Er is geen uitvoeringsovereenkomst met de Bibliotheek. De gemeentelijke opdracht aan de Bibliotheek staat verwoord in de beschikking die door de gemeente wordt afgegeven bij subsidieverlening.

Begin 2012 is door de raad besloten om vanaf 2014 een structurele bezuiniging van € 60.000 per jaar door te voeren in de subsidieverlening aan de Bibliotheek. In de plannen om deze bezuinigingen het hoofd te kunnen bieden wordt uitgegaan van het overeindhouden van een basisvoorziening bibliotheek in de huidige kernen. Doel is de basisfuncties te behouden door maatregelen te treffen op locaties en personele kosten te reduceren door het slim benutten van de eigen kracht van kernen. De drie vestigingen Steenwijk, Vollenhove en Oldemarkt worden versterkt met het zogenoemde 'Winkelconcept' met als doel leden te behouden. Deze drie vestigingen hebben een satellietfunctie voor alle inwoners in Steenwijkerland.

De raad heeft in zijn vergadering van 13 november 2012 het college in een motie opgedragen om de voorgenomen bezuiniging weer ongedaan te maken.[22]

Welke kwantitatieve prestatieafspraken zijn er?

De door de gemeente geformuleerde *kwantitatieve* opdracht is steeds dezelfde. In de beschikkingen van 2011, 2012 en 2013 staat dat subsidie wordt verleend voor:

- consolideren groei in het gebruik van dienstverlening;
- 100% lidmaatschap in het onderwijsveld.

Welke kwalitatieve prestatieafspraken zijn er?

De door de gemeente geformuleerde *kwalitatieve* opdracht is steeds dezelfde. In de beschikkingen van 2011, 2012 en 2013 staat dat subsidie wordt verleend voor:

- het borgen en consolideren van veranderingen in de dienstverlening en de achterliggende organisatie;
- het vernieuwen van de bibliotheken in Steenwijk en Vollenhove (winkelfunctie);

[22] Perspectiefnota 2013 – 2017. Het besluit van de raad en de gevolgen voor de gemeentelijke begroting staan verwoord in deze perspectiefnota.

- het borgen van samenwerking in diensten met andere partijen (lokaal en regionaal).

Aan welke beleidsdoelen dragen de vastgelegde prestaties bij?

In de 'Programmabegroting 2012 – 2015 gemeente Steenwijkerland' en in de 'Programmabegroting 2013 – 2016 gemeente Steenwijkerland' worden geen beleidsdoelen gekoppeld aan het bibliotheekwerk. In het 'Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2010 – 2014: Met kracht naar kwaliteit' wordt het bibliotheekwerk genoemd in programma 2 'Steenwijkerland leeft'. In paragraaf 2.3 staat: '*We willen onze inwoners mogelijkheden bieden om elkaar te ontmoeten. Dit door het ondersteunen van projecten die de leefbaarheid van een kern of wijk versterken. Denk aan dorpshuizen, multifunctionele centra, ontmoetingsplekken voor ouderen of bibliotheken.*' Het bibliotheekwerk wordt uitsluitend genoemd in relatie tot het bieden van een ontmoetingsplaats voor inwoners. In het Collegeprogramma staan geen beleidsdoelen op het gebied van bijvoorbeeld leesbevordering of het terugdringen van laaggeletterdheid.

3.2.3 Beleidsdoelen Timpaan

Timpaan voert diverse welzijnsactiviteiten uit voor de gemeente Steenwijkerland. Voor het jaar 2012 ontvangt Timpaan het subsidieplafond van €993.190. Dit betekent een korting van 10% ten opzichte van 2011. In juni 2012 kondigt de gemeente forse bezuinigingen aan voor 2013 en verdere jaren. Het totale beschikbare subsidiebedrag voor 2013 bedraagt €752.243. In overleg met Timpaan beslist de gemeente op welke activiteiten Timpaan de bezuinigingen moet doorvoeren. Timpaan vraagt vervolgens het subsidieplafond aan voor 2013.

In het werkplan 2012 van Timpaan zijn alle projecten opgedeeld in drie programma's: 'Opgroeien', 'Jongerenwerk' en 'Iedereen doet mee'. Timpaan en de gemeente beschouwen 2013 als een overgangsjaar. In 2013 echter wordt de indeling van de projecten in de drie programma's losgelaten als voorbereiding op 'Welzijn nieuwe Stijl'. Voor 2014 worden de projecten opnieuw onder de loep genomen, samengevoegd en soms hernoemd. Vervolgens wordt elk project ingedeeld onder: 'Vrijwillige inzet en participatie', 'Maatschappelijke welzijnsdiensten' of 'Preventie & leefbaarheid'.

Welke kwantitatieve prestatieafspraken zijn er?

In de werkplannen 2012 en 2013 worden per project kwantitatieve, SMART-geformuleerde prestatieafspraken gemaakt. Bijvoorbeeld: '*80% van de kinderen hebben na afloop een CITO-score van A of B*' of '*150 openstellingen*'' [red: van de rechtswinkel]. In het werkplan van 2014 worden veel minder kwantitatieve prestatieafspraken gemaakt.

In de uitvoeringsovereenkomsten 2012 en 2013 staat dat de subsidie evenredig wordt gekort als een prestatie meer dan 5% achterblijft bij de prestatieafspraak, tenzij dit buiten de schuld van Timpaan gebeurt en de kosten wel zijn gemaakt. Bij overprestatie wordt niet gecompenseerd door de gemeente.

Welke kwalitatieve prestatieafspraken zijn er?

In de werkplannen 2012-2013 worden ook kwalitatieve prestatieafspraken gemaakt, bijvoorbeeld *'training stagebieders'* of *'er wordt samengewerkt binnen de zorgstructuur op school'*. In het werkplan van 2014 worden meer kwalitatieve prestatieafspraken gemaakt dan in 2012 en 2013.

Aan welke beleidsdoelen dragen de vastgelegde prestaties bij?

De gemeente formuleert elk jaar nieuwe beleidsdoelen op basis van de programmabegrotingen. De gemeente formuleert niet jaarlijks een nieuwe opdracht voor Timpaan. Timpaan past het werkplan aan op basis van mondeling overleg met de gemeente. In de werkplannen 2012 en 2013 begint de omschrijving van elk project met het gemeentelijke beleidskader: de in de programmabegroting beschreven maatschappelijke effecten waaraan Timpaan met elk project een bijdrage wil leveren. De meeste projecten van Timpaan sluiten aan op maatschappelijke effecten uit programma 1 (Steenwijkerland werkt en leert) en/of programma 2 (Steenwijkerland leeft), sommige dragen (ook) bij aan beleidsdoelen uit programma 4 (Steenwijkerland woont) of 6 (Steenwijkerland duurzaam). De maatschappelijke effecten waaraan Timpaan moet bijdragen zijn 'Alle Steenwijkerlanders zijn actief', 'Kinderen ontwikkelen talenten', 'Voorkomen van schulden en bieden van een financieel vangnet', 'Iedereen kan zich redden in de samenleving', 'Versterken cement in de samenleving', 'Gezonde voeding en voldoende beweging', 'Jongeren participeren in de samenleving', 'Inwoners voelen zich veilig', 'Verkeersveiligheid' en 'Inwoners worden zo vroeg mogelijk betrokken'.

Het werkplan van 2014 is anders opgebouwd. In het werkplan wordt het gemeentelijke beleidskader niet per project, maar voor het totaal aan projecten genoemd. Daarbij speelt Timpaan inhoudelijk al in op het 'Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2014 – 2018' op basis waarvan de raad de nieuwe programmabegroting zal ontwikkelen.

Timpaan heeft in het werkplan 2014 opgenomen dat de welzijnsactiviteiten bijdragen aan de vier maatschappelijke effecten die in het 'Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2014 – 2018' zijn beschreven, maar geeft niet aan hoe Timpaan aan deze beleidsdoelen wil bijdragen. Als reden voor het vernieuwde werkplan wordt geschreven: *'De sociaal werkers van Timpaan Welzijn zijn generalisten, met elk hun specialisatie gericht op een bepaalde doelgroep. De uitgangspunten vragen om maatwerk en ruimte voor de professional om in te kunnen springen op de vragen die in de kernen en wijken leven.'*[23]

3.3 Bevindingen over verantwoording en sturing

Deze paragraaf beschrijft op welke wijze de onderzochte welzijnsinstellingen zich na afloop van een subsidiejaar inhoudelijk en financieel verantwoorden. Ook wordt beschreven òf en hoe het college de verantwoordingsinformatie gebruikt om (tussentijds) bij te sturen. Oftewel, in hoeverre controleert de gemeente of de instelling de afgesproken prestaties daadwerkelijk heeft geleverd en wat doet de gemeente aansluitend met deze informatie?

[23] Werkplan 2014 Timpaan Welzijn 2014 - Samen redzaam. November 2013.

3.3.1 Verantwoording en sturing Scala

Inhoudelijke verantwoording

In de beschikkingen subsidieverlening van 2012 en 2013 is opgenomen dat de gemeente Steenwijkerland de subsidie vast kan stellen na het indienen van een inhoudelijk jaarverslag *'waaruit blijkt of het doel is gerealiseerd en de activiteiten [...] zijn verricht.'* In de beschikking van 2013 wordt voor verdere subsidieafspraken verwezen naar het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' waarin streefgetallen voor leerlingenaantallen zijn opgenomen. In dit werkplan zegt Scala een halfjaarlijkse inhoudelijke verantwoording toe. In het 'Plan van aanpak coach Amateurkunst gemeente Steenwijkerland 2013-2016' staat dat Scala zal rapporteren over inhoudelijke en artistieke kwaliteit, doelgroepen, resultaten, publieksbereik, deelname van verenigingen en mate van integratie van projecten. Scala schrijft: *'In het eerste jaar en tweede jaar rapporteren we ieder kwartaal. Op deze wijze nemen we de gemeente goed mee in het proces en de behaalde resultaten.'*

In 2012 levert Scala ter verantwoording één overkoepelend jaarverslag in dat betrekking heeft op de verrichte activiteiten in de diverse gemeenten die Scala bedient. In dit verslag wordt geen differentiatie gemaakt naar de activiteiten per gemeente. Het college controleert of het jaarverslag aanwezig is en stelt de subsidie van 2012 vast.

In 2013 levert Scala wederom één overkoepelend jaarverslag aan. Dit keer differentieert Scala per gemeente wel de leerlingenaantallen per cursus. Daarnaast is er een kwalitatieve beschrijving van overige activiteiten waar Scala bij betrokken is geweest. De gemeente is niet tevreden over het jaarverslag van 2013, omdat de verantwoording van de leerlingenaantallen niet overeenkomt met de opbouw in het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' en de activiteiten van de coach amateurkunst niet verantwoord worden. Daarbij is er sprake van tegenvallende leerlingenaantallen in programmalijn 2 (verdiepend onderwijs) waarvoor Scala geen verklaring geeft. Over programmalijn 1 is afgesproken dat Scala 3.030 leerlingen zou bedienen; dit waren er 4.316. In programmalijn 2 zouden 134 leerlingen bediend worden; dit waren er 30. De tekortkomingen in de jaarstukken van 2013 zijn aan Scala gecommuniceerd, maar dit heeft niet geleid tot vervolgacties en de gemeente heeft hier ook niet op gestuurd. Scala heeft ervoor gekozen om geen gemeentespecifieke ontwikkelingen in het jaarverslag op te nemen en de gemeente Steenwijkerland heeft tot op heden geen bezwaar gemaakt tegen deze ongedifferentieerde wijze van verantwoorden.

Uit de notulen van het portefeuillehoudersoverleg van december 2014[24] blijkt dat Scala in 2013 wel een verslag heeft gemaakt van de activiteiten van de coach amateurkunst[25]. Hieruit blijkt dat alle afgesproken activiteiten zijn uitgevoerd, maar dat het volgens Scala *'lastig is om goed contact te krijgen met amateurkunstverenigingen'.*

De tussentijdse rapportages aangekondigd in het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' en in het 'Plan van aanpak coach Amateurkunst gemeente Steenwijkerland 2013-2016' worden in 2013 en 2014 niet gemaakt en de gemeente vraagt hier ook niet naar.

---

24 Notulen pfo december 2014.

25 Het verslag is niet in het bezit van de RKC.

Financiële verantwoording

Scala levert in 2012 een financieel verslag op met een accountantsverklaring. Dit verslag is op instellingsniveau; er is geen differentiatie naar gemeente. Het college controleert of het financieel verslag aanwezig is en stelt de subsidie van 2012 zonder opmerkingen vast. Ook over 2013 levert Scala een overkoepelend financieel verslag met een accountantsverklaring op. Hieruit komt naar voren dat Scala het jaar 2013 afsluit met een negatief exploitatieresultaat van €324.874. De subsidie wordt door de gemeente vastgesteld.

Scala ontvangt van de gemeente Steenwijkerland één subsidie: de drie programmalijnen zijn niet geoormerkt. De gemeente kan uit de jaarrekening niet opmaken hoeveel tijd en geld besteed wordt aan elke programmalijn en zij vraagt hier ook niet om.

Overlegstructuur

In de uitvoeringsovereenkomsten 2012 en 2013 is vastgelegd dat de gemeente Steenwijkerland Scala uitnodigt voor ambtelijk overleg in de maanden mei, augustus, november en februari. Er vindt ambtelijk overleg plaats over het cursusaanbod, leerlingaantallen en resultaten, maar het is niet bekend of het overleg volgens de afspraken in de uitvoeringsovereenkomst is verlopen. Van het ambtelijk overleg wordt geen verslag opgemaakt. Het ambtelijk overleg is een manier voor de gemeente om informeel een vinger aan de pols te houden over de voortgang van de prestaties en de financiële situatie van Scala. Vanaf 2015 wordt sterker toegezien op het nakomen van afspraken: 2013 werd als een overgangsjaar gezien en de gemeente wilde zich ook in 2014 nog coulant opstellen.

In de uitvoeringsovereenkomsten 2012 en 2013 is vastgelegd dat de gemeente Steenwijkerland Scala twee maal per jaar uitnodigt voor een bestuurlijk overleg. Dit bestuurlijk overleg vond meestal eenmaal per jaar plaats. De wethouder heeft daarnaast ook informeel overleg met uitvoerders van Scala, bijvoorbeeld met de coach amateurkunst. Van het bestuurlijk overleg wordt geen verslag opgemaakt.

Inhoudelijke bijsturing

Vanaf 2013 controleert de gemeente aan de hand van leerlingenaantallen wat Scala bereikt in programmalijn 1 en 2. De door Scala beloofde tussenevaluaties van het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl' en het werkplan 2014 worden niet gemaakt en de gemeente vraagt hier niet om. De in 2013 tegenvallende leerlingenaantallen in programmalijn 2 worden wel aangekaart bij Scala. Het is dan echter al eind 2014. Tijdens het ambtelijk overleg wordt vooral informatie uitgewisseld over de stand van zaken. Het beeld dat geschetst is in het 'Werkplan Scala Nieuwe Stijl is achteraf bezien te optimistisch, maar leerlingenaantallen stijgen ondertussen wel langzaam. De buitenschoolse educatie blijft onder druk staan: kinderen hebben steeds meer keuzes voor hun vrijetijdsbesteding en ouders hebben doorgaans minder geld. De doorstroom van binnenschoolse naar buitenschoolse educatie (onderdeel van programmalijn 1) blijft ook een moeizaam proces.

Scala heeft geen voortgangsrapportage geschreven over de coach amateurkunst. Uit de interviews blijkt dat uitvoering volgens het plan lastig is. *'Het amateurveld is moeilijk bereikbaar en heeft weinig*

behoefte aan interventies van derden'. Inmiddels lijkt wel meer draagvlak te ontstaan onder amateurorkesten en overige amateurclubs op het gebied van kunst en cultuur: *'Ze zien dat een cultuurcoach een rol kan spelen in het kader van hun professionele ontwikkeling en bij het geven van advies, bijvoorbeeld over het aanvragen van subsidies.'*

Financiële bijsturing

In 2010 is Scala verzelfstandigd en de gemeenten uit de oude Gemeenschappelijke Regeling hebben afspraken gemaakt over de subsidiëring tot en met 2012, opdat Scala verzekerd was van een bepaald subsidiebedrag per jaar om te kunnen reorganiseren en de bedrijfsvoering te moderniseren. Na het aflopen van de verantwoordelijkheden die voortvloeiden uit het stopzetten van de Gemeenschappelijke Regeling, heeft de gemeente Steenwijkerland een grote bezuiniging doorgevoerd voor 2013. De gemeente heeft een keuze gemaakt uit de door Scala opgestelde programmalijnen en een subsidieplafond aangegeven. Hoe Scala de bezuinigingen precies moest doorvoeren, is niet besproken.

Monitoring beleidsdoelen

De activiteiten van Scala dragen bij aan de volgende beleidsdoelen: het stimuleren van cultuureducatie (2012) en het introduceren van vernieuwende concepten in het verenigingsleven (2013). Voor het realiseren van het laatstgenoemde doel is een coach amateurkunst aangetrokken. De gemeente wil dat inwoners tevreden zijn over het culturele aanbod in Steenwijkerland. Voor de waardering van culturele activiteiten wordt gestreefd naar *'een rapportcijfer van gemiddeld 6,7*. Uit de 'Perspectiefnota 2012-2016' blijkt dat het rapportcijfer voor culturele activiteiten is gedaald van een 6,4 in 2009 naar een 6,1 in 2011.[26] In hoeverre er een causale relatie is tussen de activiteiten van Scala en het (tegenvallende) rapportcijfer is niet vast te stellen. Er zijn namelijk meerdere activiteiten die bijdragen aan hetzelfde beleidsdoel, bijvoorbeeld de activiteiten die uitgevoerd worden door de Bibliotheek.

3.3.2 Verantwoording en sturing Bibliotheek

Inhoudelijke verantwoording

De gemeente verwacht jaarlijks een inhoudelijk verslag van de Bibliotheek waaruit blijkt welke doelen zijn gerealiseerd en of de activiteiten waarvoor de subsidie is verleend zijn uitgevoerd. Wat deze doelen zijn en welke activiteiten de Bibliotheek moet uitvoeren is onduidelijk. Er is geen uitvoeringsovereenkomst gemaakt met afspraken over prestaties en doelen (zie ook par. 3.2.2). De kwalitatieve en kwantitatieve afspraken zoals geformuleerd in de beschikking bij subsidieverlening zijn al jaren identiek en zeer algemeen geformuleerd. Een uitzondering op het laatste is het streven naar 100% bereik van scholen. De afspraken die de gemeente met de Bibliotheek maakt, zijn dusdanig algemeen geformuleerd dat de bibliotheek hier altijd aan voldoet. Een bereik van 100% op scholen is

[26] De gemeente Steenwijkerland meet met behulp van een tweejaarlijkse omnibusenquête de voortgang van beleidsdoelen. Dit rapportcijfer is gemeten in december 2011.

nog niet bereikt, maar dit wordt wel nagestreefd en de inspanningen van de Bibliotheek hebben ertoe geleid dat de dekkingsgraad op scholen de afgelopen jaren is toegenomen.

Het jaarverslag van de Bibliotheek biedt veel meer informatie dan waar de gemeente naar vraagt (ledenaantal, aantal uitleningen, verrichte activiteiten, et cetera). De gemeente heeft naar aanleiding van de jaarverslagen 2012 en 2013 geen schriftelijke vragen gesteld aan de Bibliotheek.

Financiële verantwoording

De Bibliotheek levert elk jaar een jaarrekening met een accountantsverklaring in. Uit de jaarrekeningen valt niet op te maken welke kosten per product of per vestiging worden gemaakt. De gemeente heeft geen vragen gesteld naar aanleiding van de jaarrekeningen.

Overlegstructuur

In de beschikking subsidieverlening worden geen afspraken gemaakt over de overlegstructuur tussen de gemeente en de Bibliotheek. Uit de verslagen die in het bezit zijn gesteld van de rekenkamercommissie van het bestuurlijk overleg is af te leiden dat het overleg minstens eenmaal per jaar plaatsvindt. Tijdens het bestuurlijk overleg wordt vooral gesproken over de financiën van de Bibliotheek; de inhoud komt veel minder aan bod.

Van het ambtelijk overleg worden geen verslagen opgemaakt. Het is onduidelijk hoe vaak het ambtelijk overleg plaatsvindt en wie of wat de agenda van het ambtelijk overleg bepaalt[27].

Inhoudelijke bijsturing

De Bibliotheek voert vier keer per jaar een klanttevredenheidsonderzoek uit onder een panel van mensen met een bibliotheekabonnement. Doordat het panel gemeente-overstijgend is, kunnen de resultaten van Steenwijkerland worden vergeleken met die van andere gemeenten. De resultaten van het klanttevredenheidsonderzoek worden gedeeld met de wethouder en de verantwoordelijke beleidsmedewerker. Wat de gemeente met deze informatie doet, is niet bekend. Informatie hierover is niet schriftelijk beschikbaar en in jaarverslagen wordt het klanttevredenheidsonderzoek niet genoemd. Tijdens mondeling overleg wordt ook niet bijgestuurd op output of outcome.

Financiële bijsturing

In het bestuurlijk overleg van juli 2011 geeft de gemeente aan dat het wenselijk is dat de Bibliotheek de begroting aanpast zodat duidelijker wordt wat de kosten per product en vestiging zijn. De gemeente en de Bibliotheek verkrijgen dan sturingsinformatie om gezamenlijk te zoeken naar mogelijkheden om de geplande bezuinigingen op te vangen. In 2012 wordt de geplande structurele bezuiniging van 60.000 euro per jaar doorgevoerd. De verhuizing naar het Rabobankpand in Steenwijk heeft een stijging van

[27] In het kader van het wederhoor is door de bibliotheek opgemerkt dat er in de bestuursperiode van wethouder Greven vier bestuurlijke overleggen per jaar plaatsvonden en met wethouder Wagteveld tot nu toe twee per jaar.

de huisvestingskosten met zich meegebracht. De gemeente heeft hiervoor op basis van een raadsvoorstel een aanvullende subsidie beschikbaar gesteld.

Monitoring beleidsdoelen

Een aantal doelstellingen uit het 'Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2010 – 2014: Met kracht naar kwaliteit' gaat over het vergroten van de *'tevredenheid over....'*. De vorderingen worden gemeten met behulp van de omnibusenquête, een tweejaarlijks inwonersonderzoek. De uitkomsten geven inzicht in wat er leeft onder de inwoners van Steenwijkerland en de enquête wordt beschouwd als een 'tussenrapport' van de samenleving. Bibliotheken vallen onder het deelprogramma 'Steenwijkerland leeft'. In dit deelprogramma staat dat de bibliotheken moeten fungeren als ontmoetingsplaats voor inwoners. In de omnibusenquête wordt niet specifiek gevraagd naar de tevredenheid van inwoners over de bibliotheek of over de bibliotheek als ontmoetingsplaats. Cijfers over klanttevredenheid die door de bibliotheek zelf worden verzameld, zijn wel bekend bij de gemeente, maar worden niet structureel gebruikt voor verantwoording door de gemeente.

3.3.3 Verantwoording en sturing Timpaan

Inhoudelijke verantwoording

In de uitvoeringsovereenkomst 2012[28] komen de gemeente Steenwijkerland en Timpaan overeen dat Timpaan vijf keer per jaar een inhoudelijke rapportage oplevert. Het gaat om kwartaalrapportages binnen een maand na afronding van elk kwartaal en een inhoudelijk jaarverslag vóór 1 mei van het volgende jaar. In de uitvoeringsovereenkomst 2013[29] wordt hetzelfde overeengekomen; alleen de verantwoording over het vierde kwartaal is komen te vervallen.

In 2012 heeft Timpaan kwartaalrapportages gemaakt over het eerste, tweede en derde kwartaal. De kwartaalrapportages worden niet altijd volgens het afgesproken tijdpad aangeleverd. De rapportage over het vierde kwartaal is in overleg met de gemeente komen te vervallen. Om de administratieve druk op Timpaan te verlagen, komen de gemeente en Timpaan mondeling overeen dat er vanaf 2013 in plaats van kwartaalrapportages halfjaarlijkse rapportages worden gemaakt. In 2013 wordt één halfjaarlijkse rapportage opgeleverd in augustus. Over het eerste halfjaar van 2014 wordt ook een halfjaarlijkse rapportage opgeleverd. De datum van deze rapportage is onbekend. Het jaarverslag van 2012 wordt nagenoeg op tijd ingeleverd. Het jaarverslag van 2013 wordt in juni 2014 opgeleverd.

De kwartaalrapportages van 2012 en de halfjaarrapportage van 2013 zijn opgebouwd volgens het werkplan. Alle projecten worden apart verantwoord, over alle kwantitatieve prestatieafspraken wordt gerapporteerd en ook over nagenoeg alle teleenheden. Per project worden de activiteiten van Timpaan kwalitatief beschreven. Tegenvallende resultaten worden toegelicht. Prognoses van de prestatieafspraken en voorstellen voor beleidsmatige of praktische bijsturing voor het resterende deel van het jaar worden niet gemaakt. De jaarverslagen 2012 en 2013 zijn opgebouwd zoals afgesproken in de uitvoeringsovereenkomsten: met een kwantitatieve en kwalitatieve verantwoording van de

[28] Uitvoeringsovereenkomst subsidie 2012 Stichting Timpaan Welzijn / gemeente Steenwijkerland.
[29] Uitvoeringsovereenkomst subsidie 2013 Stichting Timpaan Welzijn / gemeente Steenwijkerland.

activiteiten. Ook wordt zoals afgesproken een overzicht gegeven van de door Timpaan waargenomen trends en ontwikkelingen tijdens de uitvoering van de activiteiten. Hierdoor kunnen de gemeente en Timpaan anticiperen op de toekomst van het welzijnswerk.

In de subsidieverlening 2014 schrijft de gemeente Steenwijkerland dat Timpaan twee keer per jaar een tussenrapportage op dient te leveren van de in het werkplan 2014 overeengekomen prestatie-eenheden en teleenheden. Timpaan moet verder aangeven wat het maatschappelijke effect is geweest van de inzet. Timpaan is tevreden over het feit dat er nu minder gerapporteerd hoeft te worden over kwantitatieve prestatieafspraken en teleenheden en juist meer over kwalitatieve prestatieafspraken dan voorheen. In de halfjaarlijkse rapportage over het eerste half jaar van 2014 verantwoordt Timpaan kwalitatief per project wat in het eerste half jaar is bereikt en, waar afgesproken ook kwantitatief. De vertaling naar maatschappelijke effecten wordt in de tussenevaluatie niet gemaakt, omdat Timpaan moeite heeft om de informatie te vertalen naar meetbare, maatschappelijke effecten.

Financiële verantwoording

Het subsidieplafond van de gemeente Steenwijkerland is leidend is voor het bepalen van de mogelijke ureninzet door Timpaan. Per project bepaalt de gemeente een subsidieplafond en op basis van het totale subsidieplafond rekent Timpaan terug hoeveel uren er aan welzijnswerk kunnen worden besteed. Timpaan levert geen begroting aan bij de subsidieaanvraag en in de jaarrekening staat geen tariefoverzicht voor de verschillende projecten die Timpaan voor de gemeente Steenwijkerland uitvoert. Timpaan levert geen urenregistratie op waaruit blijkt hoeveel uren Timpaan daadwerkelijk heeft besteed aan elk project of in totaal. Het is ook onduidelijk welk uurtarief Timpaan hanteert en welke kosten van Timpaan aan de gemeente Steenwijkerland worden toegerekend en op basis van welke verdeelsleutels[30]. De gemeente Steenwijkerland heeft geen eisen gesteld aan de inrichting van de financiële verantwoording.

Timpaan heeft eind 2014 tijdens bestuurlijk overleg aangegeven dat de bezuinigingen een effect hebben op nieuwe projecten: er is weinig ruimte meer voor nieuwe ontwikkelingen. De gemeente geeft in hetzelfde overleg aan dat zij over 2014 van Timpaan een financiële verantwoording op productniveau verwacht.

Overlegstructuur

In de uitvoeringsovereenkomsten 2012 en 2013 is afgesproken dat in de maanden mei, augustus, november en februari ambtelijk overleg plaatsvindt over de kwartaalrapportages. Tevens wordt een vijfde ambtelijk overleg afgesproken over de beleidsveranderingen in het jaar volgend op de overeenkomst. Daarnaast wordt afgesproken om twee keer per jaar bestuurlijk overleg te houden over visie en lange termijn ontwikkelingen.

De kwartaalrapportages en de halfjaarlijkse rapportages worden ambtelijk besproken met Timpaan. Afwijkingen worden ook bestuurlijk besproken. Verder is er tijdens het bestuurlijk overleg gesproken

[30] Uit de' staat van baten en lasten 2012 en 2013, regio Steenwijkerland' in de jaarrekening van Timpaan (2013) blijkt dat 51% van de lasten bestaat uit lonen en salarissen, overige personeelskosten en ingehuurd personeel, 13% uit huisvestingskosten en 36% uit andere kosten.

over visievorming, lange termijn ontwikkelingen en bezuinigingen. Er is niet altijd verslag opgemaakt van het bestuurlijk en ambtelijk overleg[31]. Buiten formeel bestuurlijk overleg om, is er in het kader van enkele projecten ook informeel contact tussen de wethouder en medewerkers van Timpaan.

Inhoudelijke bijsturing

De opdracht

In 2005 heeft de gemeente een BCF-opdracht geformuleerd voor het welzijnswerk. Sindsdien wordt het werkplan door Timpaan elk jaar bijgesteld op basis van de aangepaste beleidsdoelen in de programmabegroting, maar er wordt geen nieuwe opdracht geschreven door de gemeente. De nieuwe beleidsdoelen worden toegezonden en wijzigingen ten opzichte van de opdracht van het vorige jaar worden mondeling toegelicht. In 2011 hebben gemeente en Timpaan gezamenlijk een werkplan geschreven. In de jaren daarna heeft Timpaan het werkplan telkens aangepast. Vanaf 2014 is in samenspraak gekozen voor een veel minder strakke invulling van het werkplan: minder prestatieafspraken, indicatoren en teleenheden en minder aandacht voor de directe koppeling tussen beleidsdoelen en activiteiten. De achterliggende idee is dat er meer ruimte moet zijn voor invulling van de opdracht door de uitvoerders.

De uitvoering

In 2012 en 2013 hebben zich in de uitvoering geen noemenswaardige afwijkingen voorgedaan ten opzichte van het werkplan. De gemeente is zeer te spreken over de individuele welzijnswerkers van Timpaan. De welzijnswerkers plegen veel inzet en de loyaliteit naar de gemeente is ruim voldoende. De gemeente geeft Timpaan de ruimte om te schakelen op basis van vraagbehoefte.

Financiële bijsturing

In 2012 en 2013 heeft Timpaan geen noemenswaardige afwijkingen van de prestatieafspraken gerapporteerd. De subsidie is in beide jaren conform de verlening vastgesteld.

De bezuinigingen die vanaf 2013 doorgevoerd zijn, zijn door Timpaan opgevangen door de ureninzet binnen de verschillende projecten te verminderen, door hogere eigen bijdragen van deelnemers te vragen, de kosten van huisvesting te verminderen[32] en door werkzaamheden naar vrijwilligers te verleggen. In 2013 vond bij Timpaan een reorganisatie plaats. Deze reorganisatie heeft geleid tot ontslagen en dit heeft geleid tot (frictie)kosten. De subsidie is in 2015 nagenoeg gehalveerd ten opzichte van 2011.

Monitoring beleidsdoelen

In 2012 en 2013 heeft Timpaan zeer gedetailleerd aan het college verantwoord welke activiteiten Timpaan heeft verricht en welke resultaten (*output*) hiermee zijn gerealiseerd. In de jaarverslagen van

31 Van bestuurlijk overleg zijn enkele verslagen in het bezit van de RKC, van ambtelijk overleg zijn geen verslagen in bezit.
32 Per 1 mei 2013 heeft Timpaan zich teruggetrokken uit wijkgebouw De Oerthe.

de gemeente komen de prestaties van Timpaan slechts op zeer beperkte schaal terug. Het is aannemelijk dat de activiteiten van Timpaan bijdragen aan de beleidsdoelen van de gemeente, maar ondanks de BCF-systematiek en het nauwkeurig registreren door Timpaan, kan niet vastgesteld worden of en in hoeverre Timpaan heeft bijgedragen aan de realisatie van de beleidsdoelen.

3.4 Bevindingen over risicomanagement

Risicomanagement kan worden omschreven als een continu proces van identificeren en analyseren van risico's en het nemen van maatregelen om de kans van het optreden en de omvang van de mogelijke schade te minimaliseren. Onvoorziene omstandigheden of onderschatte invloeden kunnen er namelijk toe leiden dat beoogde activiteiten niet, niet op tijd of niet binnen het budget kunnen worden uitgevoerd. In een steeds complexer wordende samenleving waarin in toenemende mate overheidstaken worden gedecentraliseerd, nemen de risico's toe. Het is daarom belangrijk dat ook lokale overheden aandacht besteden aan risicomanagement.

3.4.1 Beleidsnota

De gemeente heeft in 2006 de 'Nota weerstandsvermogen en risicomanagement 2006' geschreven. De nota is toegespitst op de weerstandscapaciteit van de gemeente. De nota moet elke vier jaar aan de raad worden voorgelegd, maar dit is sinds 2006 niet gebeurd.

In de nota is niet opgenomen hoe de gemeente omgaat met risicomanagement in de subsidierelaties met derden. Ook in de ASV is hierover geen paragraaf opgenomen. Alle geïnterviewden van de gemeente Steenwijkerland zijn niet op de hoogte van de 'Nota weerstandsvermogen en risicomanagement 2006'. De nota wordt bij de dagelijkse werkzaamheden in het kader van subsidieverstrekking dus ook niet gebruikt.

Risicomanagement is een beleidspunt van het college, bijvoorbeeld wanneer het gaat om de transities. De financiële risico's zijn door het college omschreven op programmaniveau. Er is aandacht voor de financiële risico's in de programmabegroting (risicoparagraaf), het collegeprogramma, de perspectiefnota en in de collegevoorstellen. Er is geen specifiek risicobeleid voor de grote welzijnsinstellingen, wel voor gemeenschappelijke regelingen.

3.4.2 Risicomanagement in de subsidierelatie met Scala

Scala verkeert door de bezuinigingen van onder andere de gemeente Steenwijkerland in een instabiele financiële situatie. De gemeente Steenwijkerland is hiervan op de hoogte. De gemeente stelt dat zij geen risico loopt met de subsidieverlening aan Scala: het betreft een activiteitensubsidie en de gemeente kan niet aansprakelijk gesteld worden voor kosten die Scala maakt. De bevoorschotting is tweejaarlijks, waardoor het risico maximaal de helft van het jaarlijkse subsidiebedrag bedraagt.[33] De gemeente heeft de financiële situatie van Scala niet als risico bestempeld en heeft dus ook geen

33 Het jaarlijkse subsidiebedrag is €295.000 euro. Vanaf 2015 worden de voorschotten vier maal per jaar verleend.

maatregelen genomen om het risico voor de gemeente te verkleinen.

Risicobeheersing is geen onderwerp van gesprek geweest tijdens ambtelijk of bestuurlijk overleg. Er zijn geen collegevoorstellen in ons bezit waaruit blijkt dat er aandacht zou zijn voor risicomanagement in de subsidierelatie met Scala.

3.4.3 Risicomanagement in de subsidierelatie met de Bibliotheek

De Bibliotheek heeft in 2012 met de Rabobank een huurcontract afgesloten voor een pand in Steenwijk. Deze nieuwe locatie zorgt voor fors hogere maandlasten. Ten tijde van het afsluiten van het huurcontract met de Rabobank is het oude pand van de Bibliotheek nog niet verkocht. De Bibliotheek vraagt de gemeente om in te stemmen met de hogere huurlasten en om garant te staan voor een eventuele restschuld bij de verkoop van het oude pand. Na vele onderhandelingen heeft de gemeente ingestemd om gedurende een periode van tien jaar de huur te betalen. Het gaat over een bedrag van €89.250 per jaar, dat jaarlijks geïndexeerd wordt. De gemeente heeft geweigerd om garant te staan voor een eventuele restschuld bij verkoop van het oude gebouw.

De opdracht aan de Bibliotheek is de afgelopen jaren onveranderd gebleven, een gemeentelijke langetermijnvisie op het bibliotheekwerk ontbreekt. Er wordt in Steenwijkerland nog relatief veel betaald voor huisvesting en prestatieafspraken worden nauwelijks gemaakt. Het aangaan van een tienjarige huurovereenkomst zonder langetermijnvisie kan dus als een financieel risico worden aangemerkt. Aangezien de Bibliotheek buiten de gemeentelijke subsidie geen andere inkomstenbronnen heeft (de inkomsten uit abonnementsgelden zijn marginaal), is de kans groot dat een eventuele restschuld uiteindelijk toch op het conto van de gemeente Steenwijkerland komt.[34] De dossiervorming rondom dit onderwerp is niet transparant.

Volgens het bestuur van de Bibliotheek is bestuurlijk noch ambtelijk gesproken over het (afdoende) verzekerd zijn van de Bibliotheek of over mogelijke risico's ten gevolge van onderverzekering. In het proces van subsidieverlening besteedt de gemeente geen aandacht aan verzekeringen op het gebied van aansprakelijkheid, opstal, inboedel en ongevallen.

3.4.4 Risicomanagement in de subsidierelatie met Timpaan

Timpaan[35] is als zelfstandige business unit onderdeel van de holding Timpaan Groep. Timpaan Groep biedt een breed pakket diensten aan op het gebied van Welzijn, Kinderopvang, Peuterspeelzaalwerk en Onderwijs. Door de ontgroening en wijzigingen in de Toeslagenwet is er sinds 2012 een dalende vraag naar kinderopvang. Dit heeft geleid tot forse verliezen voor de business unit Kinderopvang van de Timpaan Groep.[36] De units van de holding zijn juridische en fiscaal-economische entiteiten. Het verlies van de unit Kinderopvang drukt dus niet direct op de unit Welzijn. Het weerstandsvermogen van de Timpaan Groep is op dit moment nul. Er zijn nog wel stille reserves. Timpaan Groep probeert door de verkoop van panden de financiële situatie te verbeteren. Als de unit Kinderopvang failliet zou

34 Het oude pand is uiteindelijk zonder restschuld verkocht.
35 In deze paragraaf wordt met 'Timpaan' steeds 'Timpaan Welzijn' bedoeld. Voor de holding wordt de naam 'Timpaan Groep' gebruikt.
36 Het verlies bedroeg in 2012 en 2013 ruim €1.200.000 per jaar.

gaan, valt de dekking weg en dit heeft ook zijn weerslag op Timpaan. In de accountantsverklaring die is toegevoegd aan de jaarrekening van 2013 stelt Mazars accountants en belastingadviseurs dat de continuïteit van de holding in gevaar is vanwege de verliezen in de unit Kinderopvang[37].

De gemeente is op de hoogte van de financiële situatie van de Timpaan Groep. Het verlies van 1,2 miljoen voor de holding is gerapporteerd aan het college in een collegevoorstel, maar de situatie is door de gemeente niet als een risico aangemerkt. In de uitvoeringsovereenkomst is vastgelegd dat de gemeente de subsidie in termijnen betaalt en dat de gemeente het subsidiebedrag kan terugvorderen bij onderprestatie door Timpaan. De gemeente geeft aan dat zij een zakelijke relatie heeft met Timpaan. De gemeente is niet geneigd Timpaan overeind te houden, mochten de financiële problemen leiden tot een faillissement, wat de gemeente niet verwacht. Het grootste risico is volgens de gemeente dat bij een onvoorzien faillissement het welzijnswerk stil komt te liggen, omdat er niet direct een alternatieve aanbieder zal zijn gevonden. Ondanks de genoemde financiële situatie van de Timpaan Groep, heeft de gemeente Steenwijkerland een intentieverklaring afgegeven dat zij de komende drie jaar met Timpaan wil verder gaan. Alternatieve aanbieders worden door de gemeente Steenwijkerland vooralsnog niet overwogen.

De gemeente heeft geen vragen gesteld over of eisen gesteld aan verzekeringen van Timpaan. Ook hebben de gemeente en Timpaan geen afspraken over privacyprotocollen, kwaliteit, certificering, et cetera.

3.5 Bevindingen over sturing door de raad

Deze paragraaf beschrijft in hoeverre het college en de raad afspraken hebben gemaakt over het aanleveren van begrotings- en verantwoordingsinformatie bij subsidieverstrekking. Daarna wordt de rol van de raad beschreven bij de diverse bezuinigingen. Vervolgens beschrijven we of de raad informatie ontvangt over mogelijke risico's bij subsidieverlening en over mogelijkheden om deze risico's beheersbaar te maken. Ten slotte wordt ingegaan op de visie van de raad op de toekomst van het welzijnswerk, cultuureducatie en het bibliotheekwerk.

3.5.1 Informatievoorziening aan de raad over subsidies en resultaten

De subsidieverlening aan Scala, de Bibliotheek en Timpaan maakt onderdeel uit van de beleidscyclus van de gemeente. In de 'Perspectiefnota 2012-2016' worden de beoogde maatschappelijke effecten op de korte en op de lange termijn beschreven èn de hierbij toegekende budgetten. In de perspectiefnota worden de voorgenomen bezuinigingen op de Bibliotheek (€60.000 per jaar) en Timpaan (€50.000 per jaar) geëxpliciteerd. Het college wil aan de hand van de perspectiefnota de politieke discussie aangaan met de raad. Op basis van deze discussie en de gemaakte keuzes ten aanzien van een aantal beslispunten, wordt door het college de programmabegroting opgesteld.

[37] In het kader van het ambtelijk wederhoor is opgemerkt dat alle onderdelen van Timpaan Kindercentra zijn overgegaan naar andere kinderopvangorganisaties en geen onderdeel meer uitmaken van de Timpaan Groep.

Raadsleden krijgen via de gemeentelijke jaarrekening inzage in het financiële eindoverzicht over een begrotingsjaar. Substantiële afwijkingen van de begroting - voor zover bekend gedurende een subsidiejaar - worden in de tussenrapportages (buraps) vermeld.

Raadsleden geven aan globaal te weten hoeveel subsidie de diverse welzijnsinstellingen op jaarbasis van de gemeente hebben gekregen en wat ze hiervoor hebben gedaan. Er is verschil van mening tussen de raadsleden over het detailniveau waarop zij geïnformeerd willen worden over de prestaties van de welzijnsinstellingen. Sommige raadsleden willen de verantwoordelijkheid voor de controle op *output* zoveel mogelijk bij het college neerleggen; andere raadsleden willen hierbij betrokken worden.

De jaarverslagen van de gesubsidieerde instellingen zitten bij de ingekomen stukken en deze kunnen door de raadsleden worden bestudeerd. Het komt niet of nauwelijks voor dat de raad op basis van de jaarverslagen vragen stelt aan het college. Raadsleden zijn niet in detail op de hoogte van de afspraken die het college met de uitvoerders maakt en het is voor raadsleden dan ook lastig te beoordelen of de instelling de gewenste prestaties heeft geleverd.

Naast informatie vanuit het college wordt de raad soms ook rechtstreeks door de instellingen geïnformeerd. De Bibliotheek bijvoorbeeld nodigt raadsleden uit voor een gesprek waarbij wordt gesproken over de visie op het bibliotheekwerk en over de plannen voor de nabije toekomst. Ook Scala laat zien wat zij doet en nodigt raadsleden uit om bij te praten. Timpaan nodigt geen raadsleden uit, maar raadsleden nemen soms zelf het initiatief om naar Timpaan te gaan.

3.5.2 Keuzes van de raad inzake bezuinigingen

De raad heeft substantiële bezuinigingen voor Timpaan en Scala doorgevoerd. De keuzes die gemaakt moesten worden om deze bezuinigingen het hoofd te bieden, zijn in eerste instantie door deze instellingen zelf gemaakt. De raad heeft hierover niet concreet geadviseerd, maar hij heeft wel aangegeven dat de voorkeur uitgaat naar bezuinigingen op huisvesting en overhead en niet op activiteiten.

Timpaan heeft, met goedkeuring van de gemeente, sinds 2011 bepaalde activiteiten niet meer of met minder uren uitgevoerd dan voor de bezuinigingen.

De raad heeft de voorgenomen bezuiniging op het bibliotheekwerk van 60.000 euro in 2012 doorgevoerd. De raad heeft ook ingestemd met een jaarlijkse bijdrage à €89.250 voor de huur van de bibliotheekvestiging in Steenwijk. Het is de RKC niet bekend of de raad volledig geïnformeerd was voordat een besluit werd genomen over de verhuizing en over de toezegging om gedurende tien jaar de huur te bekostigen.

De raad heeft 'een groot hart voor de bibliotheek'. De raad en de afzonderlijke fracties worden actief geïnformeerd door de bibliotheek over de plannen op korte en lange termijn en de daarbij behorende kosten. Raadsleden geven aan dat inzicht in wat de instellingen doen en welke kosten dit met zich meebrengt belangrijk is binnen de context van nieuwe bezuinigingsrondes. Het is belangrijk om te weten wat er nog op huisvesting en dergelijke bezuinigd kan worden, voordat er bezuinigd moet worden op activiteiten. Raadsleden willen op basis van kennis kunnen meedenken aan de invulling van de bezuinigingen. De bezuiniging gaat immers om grote bedragen en dan is het belangrijk om te weten: 'wat kan er nog af.'

3.5.3 Risicomanagement

De raad is niet actief bezig met het risicomanagement van subsidierelaties en heeft hiertoe ook geen opdracht aan het college gegeven. Of het college naar risico's kijkt, is bij de raadsleden niet bekend. De raad is niet op de hoogte van de holdingconstructie waarvan Timpaan onderdeel is en de financiële situatie van Scala.

De raad is op de hoogte van het feit dat bij subsidieverlening van meer dan €50.000 een stringentere verantwoordingssystematiek geldt dan bij lagere subsidiebedragen. De raad vertrouwt erop dat het college in het proces van subsidieverlening en subsidievaststelling voldoende oog heeft voor financiële resultaten en risico's. Gezien het vertrouwen in het college bij de handhaving van de regels bij subsidieverstrekking, is 'risicomanagement' geen onderwerp van gesprek bij de raad.

3.5.4 Langetermijnvisie

Er zijn ontwikkelingen ten aanzien van de WMO, de inzet van mantelzorgers en de inzet van vrijwilligers. De raad heeft onvoldoende zicht of Timpaan naar behoren anticipeert op nieuwe ontwikkelingen en de versterking van de nulde lijn. Wel wordt geconstateerd dat het jeugd- en jongerenwerk nu een andere insteek heeft dan vroeger. De raadsleden zijn het er over eens dat hierover een discussie gevoerd zou moeten worden.

Scala en de Bibliotheek hebben zelf een langetermijnvisie aan de raad gepresenteerd. De raad heeft deze voor kennisgeving aangenomen: er is geen discussie geweest over de langetermijnvisies en er heeft ook geen bijsturing plaatsgevonden.

Bijlage 1: normenkader

Normenkader Steenwijkerland

Normen	Criteria
1. De gemeente legt beoogde doelen vast in afspraken met uitvoerende grote instellingen.	1a. Het college heeft smart geformuleerde kwantitatieve prestatieafspraken vastgelegd met de uitvoerende instellingen.
	1b. Het college heeft kwalitatieve prestatieafspraken vastgelegd met de uitvoerende instellingen.
	1c. De vastgelegde prestaties dragen bij aan de in begroting, collegeprogramma en andere beleidsstukken geformuleerde doelen.
2. Subsidieverstrekking vindt plaats volgens de in de Algemene Subsidieverordening Steenwijkerland 2010 vastgestelde kaders en regels.	2a. De aanvraag wordt ingediend m.b.v. het aanvraagformulier.
	2b. De aanvraag gaat vergezeld van beschrijving van activiteiten, doelstellingen en resultaten die worden nagestreefd.
	2c. De aanvraag gaat vergezeld van begroting en dekkingsplan van de kosten.
	2d. De aanvraag geschiedt uiterlijk 31 maart van het voorafgaande jaar.
	2e. Het college beslist over de aanvraag uiterlijk 31 december van het voorafgaande jaar.
	2f. Bij de subsidieverlening geeft het college aan welke verplichtingen de subsidieontvanger heeft aangaande de verantwoording.
	2g. Bij de subsidieverlening geeft het college aan hoe betaling en bevoorschotting plaatsvindt.
	2h. Het college controleert of subsidieontvangers zich houden aan de meldingsplicht bij veranderende omstandigheden.
	2i. De aanvraag tot vaststelling geschiedt uiterlijk 30 april van het volgende jaar.

	2j. Het college controleert of de aanvraag tot vaststelling voorzien is van inhoudelijk verslag, financieel verslag, balans en accountantsverklaring.
	2k. Het college stelt de subsidie vast uiterlijk 8 weken na ontvangst aanvraag vaststelling.
	2l. Afwijkingen van de verordening worden door het college vooraf schriftelijk vastgelegd.
3. Het college evalueert of de met de subsidieverstrekking beoogde doelen zijn gerealiseerd en stuurt bij.	3a. Het college controleert, mede aan de hand van rapportages, of de afgesproken prestaties juist en tijdig zijn geleverd.
	3b. Het college onderneemt waar nodig actie, wanneer prestaties onder de maat zijn.
	3c. Het college monitort de voortgang van de beleidsdoelen.
4. Het college beheert risico's bij de subsidieverlening aan welzijnsinstellingen.	4a. Het college identificeert risico's bij de subsidieverlening.
	4b. Het college analyseert en beoordeelt risico's bij de subsidieverlening.
	4c. Het college stelt per risico beheersmaatregelen vast.
	4d. Het college monitort de risico's en rapporteert hierover.
5. De raad is in staat te sturen op basis van begrotings- en verantwoordingsinformatie en informatie over risicobeheersing.	5a. Het college en de raad hebben afspraken gemaakt over het aanleveren van begrotings- en verantwoordingsinformatie en informatie over risicobeheersing.
	5b. De raad krijgt tijdig adequate begrotings- en verantwoordingsinformatie en informatie over risicobeheersing aangeleverd door het college.
	5c. De raad gebruikt begrotings- en verantwoordings-informatie en informatie over risicobeheersing bij het uitvoeren van haar kaderstellende en controlerende rol.

Bijlage 2: referenties

Overzicht van geïnterviewde personen

Naam	Functie	Organisatie
Mw. Cora Vonk-Winters	Beleidsmedewerker	Gemeente Steenwijkerland
Mw. Sietske Nauta	Beleidsmedewerker	Gemeente Steenwijkerland
Dhr. Jacques Wagteveld	Wethouder	Gemeente Steenwijkerland
Mw. Dieke Frantzen-Boeve	Wethouder	Gemeente Steenwijkerland
Dhr. Jan Knol	Beleidsmedewerker	Gemeente Steenwijkerland
Dhr. Hans Hilbers	Directeur	Stichting Openbare Bibliotheek Kop van Overijssel
Mw. Trijn Jongman-Smit	Raadslid PvdA	Gemeente Steenwijkerland
Mw. Vrouwk Weemstra-Van Dorsten	Raadslid CDA	Gemeente Steenwijkerland
Dhr. Bert Dedden	Raadslid Buitengewoon Leefbaar	Gemeente Steenwijkerland
Dhr. Ludwig Lassche	Raadslid CPB	Gemeente Steenwijkerland
Mw. Anke van Gorkum	Regiomanager	Timpaan Welzijn
Dhr. Martin van Iperen	Directeur	Timpaan Welzijn
Dhr. Harm Matthijssen	Controller, Manager FC&I	Timpaan Welzijn

GEMEENTE

Algemene subsidieverordening Steenwijkerland 2010

Brief verlenging indieningstermijn subsidieaanvraag 2013 aan Scala (30 maart 2012)

Brief subsidie 2012 aan Bibliotheek (14 juli 2011)

Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2010 – 2014: Met kracht naar kwaliteit

Collegeprogramma gemeente Steenwijkerland 2014 – 2018: Verantwoord anders

Jaarrekening 2012

Jaarrekening 2013

Jaarverslag 2012

Jaarverslag 2013

Nota weerstandsvermogen en risicomanagement (2006)

Notulen PFO Onderwijs, Cultuur en Archieven (4 december 2014)

Overdrachtsdossier 2014: Met kracht naar kwaliteit

Perspectiefnota 2012-2016

Perspectiefnota 2013-2017

Programmabegroting 2012-2015

Programmabegroting 2013-2016

Programmabegroting 2014-2017

Subsidievaststelling 2012 aan Bibliotheek (21 juni 2013)

Subsidievaststelling 2013 aan Bibliotheek (28 juni 2014)

Subsidievaststelling 2012 aan Timpaan (geen datum)

Subsidievaststelling 2013 aan Timpaan (10 juli 2014)

Subsidievaststelling 2012 aan Scala (28 juni 2013)

Subsidievaststelling 2013 aan Scala (26 september 2014)

Subsidieverlening 2012 aan Bibliotheek (14 december 2012)

Subsidieverlening 2013 aan Bibliotheek (19 november 2012)

Subsidieverlening 2014 aan Bibliotheek (10 december 2013)

Subsidieverlening 2012 aan Scala (27 december 2011)

Subsidieverlening 2013 aan Scala (20 december 2012)

Subsidieverlening 2014 aan Scala (19 december 2013)

BIBLIOTHEEK

Aanvraag subsidievaststelling 2012 (29 april 2013)

Aanvraag subsidievaststelling 2013 (30 april 2014)

Accountantsverklaring 2012

Brief intrekking subsidieaanvraag 1 april 2011 (24 augustus 2011)

Exploitatiebegroting 2013

Jaarplan Bibliotheek Kop van Overijsel 2012

Jaarrekening 2012

Jaarverslag 2012

Subsidieaanvraag 2012 (23 augustus 2011)

Subsidieaanvraag 2013 (31 maart 2012)

Subsidieaanvraag 2014 (29 april 2013)

SCALA

Aanvraag subsidievaststelling 2012 (29 mei 2013)

Aanvraag subsidievaststelling 2013 (14 mei 2014)

Accountantsverklaring Scala 2012

Accountantsverklaring Scala 2013

Begroting 2012

Begroting 2013

Concept prestatierapport gemeente Steenwijkerland (april 2013)

Jaarrekening 2012

Jaarrekening 2013

Jaarverslag 2012

Jaarverslag 2013

Plan van aanpak coach Amateurkunst gemeente Steenwijkerland 2013-2016

Subsidieaanvraag 2013 (7 november 2012)

Subsidieaanvraag 2014 (3 juni 2013)

Uitvoeringsovereenkomst Scala en gemeente Steenwijkerland 2011-2012

Werkplan Scala 2012 (Scala Steenwijkerland): Scala nieuwe Stijl

Werkplan Scala 2014: Samen redzaam

TIMPAAN

Accountantsverklaring 2012

Accountantsverklaring 2013

Jaarrekening 2012

Jaarrekening 2013

Jaarverslag 2012

Jaarverslag 2013

Subsidieaanvraag 2012 (30 maart 2011)

Subsidieaanvraag 2013

Subsidieaanvraag 2014

Uitvoeringsovereenkomst subsidie 2012 Stichting Timpaan Welzijn / gemeente Steenwijkerland

Uitvoeringsovereenkomst subsidie 2013 Stichting Timpaan Welzijn / gemeente Steenwijkerland

Werkplan 2011 Gemeente Steenwijkerland

Werkplan 2012 Gemeente Steenwijkerland

Werkplan 2013 Gemeente Steenwijkerland

Steenwijkerland

Rekenkamercommissie Steenwijkerland
t.a.v. Mr. H. Haan
Postbus 162
8330 AD STEENWIJK

behandeld door Hinke van der Honing
afdeling MO
telefoon
Ons kenmerk 1613-4-MO-HvdH
uw kenmerk
bijlagen

Steenwijk (verzenddatum) 24 MAART 2016
Onderwerp Bestuurlijke reactie rapport "Alles Welgeteld?!"

Geachte heer Haan,

Met interesse hebben wij kennis genomen van uw concept-rapport "Alles Welgeteld?!" een onderzoek naar de subsidieverstrekking aan grote welzijnsinstellingen in Steenwijkerland. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om onze zienswijze op dit rapport kenbaar te maken.

Het ambtelijke hoor- en wederhoor had betrekking op hoofdstuk 3. Het bestuurlijk hoor- en wederhoor is vooral gericht op de conclusies en aanbevelingen. De conclusies zien wij als feedback en we pakken ze ook op als opmerkingen waarvan kan worden geleerd.

Voordat we ingaan op de aanbevelingen willen we wijzen op het feit dat het onderzoek de periode 2012-2013 (eventueel 2014) betrof. Sinds die tijd zijn er al ontwikkelingen geweest in het proces rondom de subsidieverstrekking. In sommige gevallen zijn uw aanbevelingen dan ook al (deels) uitgevoerd.

Achtereenvolgens worden de aanbevelingen genoemd en geven wij kort onze reactie daarop.

1. Schaf BCF (beleidsgestuurde contractfinanciering) af

BCF is binnengehaald als hét instrument dat zou helpen bij de worsteling om meer grip te krijgen op beleid, doelen en geld. Het doel hiervan, een kanteling van geld-gestuurd naar resultaat-gestuurd werken is een al langer lopend gemeentebreed traject. Wij zijn van mening dat de ingezette kanteling voortgezet moet worden. Mogelijk op een andere, beter passende, wijze dan het BCF.

2. Nieuwe ASV, beleidsregels en controle afspraken

Er is de afgelopen jaren veel gebeurd en u geeft aan dat de ASV beter zou kunnen aansluiten bij de participatiesamenleving en de actuele ontwikkelingen in het sociale domein. Wat niet vergeten moet worden is dat de door u onderzochte periode betrekking had op 2012 en 2013 en waar mogelijk 2014. De ASV is per 1 januari 2011 aangepast aan de toenmalige situatie. De ASV was in

de onderzochte periode (2012-2014) dus tussen 1 en 4 jaar oud. De verordening was passend voor dié periode. Het is goed een verordening periodiek te actualiseren. De aanbeveling te komen tot een nieuwe ASV waarbij opnieuw administratieve lastenverlichting bereikt kan worden nemen we graag over.
Voor wat betreft integraal risicomanagement, hiervoor hebben wij al de nodige inspanningen gedaan. Vanuit Interne Controle zijn er ook aanbevelingen gedaan op het vlak van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Daarnaast wordt er 2 keer per jaar een interne controle gedaan naar de mate waarin het subsidie proces rechtmatig wordt uitgevoerd.

3. Maak zakelijke afspraken met de instellingen

Al in 2014 en 2015 is de lijn van zakelijkere afspraken ingezet. De door u aangegeven lijst met afspraken kan hierbij helpen. Overigens is het wel zo dat er bij 'afspraken' altijd twee partijen zijn die zich beiden aan de afspraken moeten houden.

4. Laat beleidsdoelen leidend zijn

Deze aanbeveling zien wij in het verlengde van aanbeveling 3. Bij het vaststellen van de zakelijke afspraken in de beschikking moeten de beleidsdoelen (uit de programmabegroting) leidend zijn. Het kunnen rapporteren over het realiseren van deze doelen is een waardevolle bijdrage aan het jaarverslag. Overigens moet worden opgemerkt dat de nieuwe wet- en regelgeving op dit terrein sterk in beweging is. Het is de vraag in hoeverre in de toekomst sturen op outcome nog door de gemeentes gehanteerd zal blijven.

5. Vergroot de bestuurlijke controle

Belangrijke stappen in het subsidieproces worden al met de betreffende portefeuillehouder en het college doorgenomen. Bij grotere gesubsidieerde instellingen zijn de bestuurlijk overleggen ingepland gedurende het jaar. Hier zijn dus al de nodige stappen in gezet.

Bij het doornemen van de aanbevelingen is het belangrijk in het oog te houden in hoeverre de gemeente zelf invloed kan uitoefenen op proces en inhoud en in hoeverre de gemeente afhankelijk is van de input van de partners. Het maken van afspraken maken met instellingen over productie en daarbij sturen op outcome vanuit gemeente is één kant van de zaak. Het leveren van productie en aangeven van de resultaten door de instellingen is een andere kant van de zaak. Beide partijen moeten bereid zijn mee te gaan in de aanbeveling om te komen tot een verbeterd resultaat.

Tot zover onze reactie. Wij kunnen ons voorstellen dat u naar aanleiding van deze brief vragen heeft. In dat geval kunt u contact op nemen met onze medewerkster, Hinke van der Honing.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Steenwijkerland,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. S.S. Weistra	M.A.J. van der Tas

GEMEENTE Steenwijkerland

Nawoord van de Rekenkamercommissie

De rekenkamercommissie dankt het college voor zijn snelle reactie op het onderzoek.

De commissie stelt verheugd vast dat het college positief is over de aanbevelingen en aangeeft dat, mede vanwege tijdsverloop, deze in sommige gevallen dan ook al (deels) zijn uitgevoerd. Verderop komen we hierop nog terug. De reactie van het college dat het de conclusies als feedback ziet en die het oppakt als opmerkingen waarvan kan worden geleerd zien wij als de uiting van zijn voornemen om ook met de conclusies aan de slag te gaan.

Het college gaat vervolgens successievelijk in op de aanbevelingen. Wij volgen die opzet in ons nawoord.

Aanbeveling 1: Schaf BCF af.

Met het college zijn wij van mening dat de kanteling van geld- naar resultaatgestuurd werken moet worden voortgezet. Over de uitvoering van ons advies blijft het college vaag.

Wij adviseren uw raad om hierover meer duidelijkheid te vragen van het college en met het college hierover een resultaatgestuurde afspraak te maken.

Aanbeveling 2: Nieuw ASV, beleidsregels en controleafspraken.

Het college geeft aan, de aanbeveling om tot een nieuwe ASV te komen over te nemen. Wij verwachten dat uw raad en het college hierover bij de behandeling van dit rapport concrete afspraken zullen maken over de termijn waarbinnen dit gaat gebeuren en op welke wijze uw raad in het voorbereidingsproces wordt betrokken.

Het college vervolgt zijn reactie met een informatie over het risicomanagement en de interne controle. Helaas gaat de opmerking van het college voorbij aan de inhoud van onze aanbeveling, namelijk de aanpassing van de beleidsregels en de actualisering van de AO en IC (afspraken met betrekking tot de administratieve organisatie en interne controle). Wij hebben in ons onderzoek geconstateerd dat deze acties nodig zijn en vinden hierover in de reactie van het college te weinig terug.

Wij adviseren uw raad om het college te verzoeken hierover meer duidelijkheid te scheppen.

Aanbeveling 3: Maak zakelijke afspraken met de instellingen.

Het college is in zijn reactie op deze aanbeveling wel erg bescheiden door te stellen dat er bij 'afspraken' altijd twee partijen zijn die zich beiden aan de afspraken moeten houden. Op zich heeft het college niet ongelijk. Wij zijn echter van mening dat de gemeente zich ten opzichte van de gesubsidieerde instellingen in een veel sterkere positie bevindt op grond van het adagium "Wie betaalt die bepaalt".

Wij adviseren uw raad om het college op te dragen conform onze aanbeveling de subsidievoorwaarden binnen een door uw raad vast te stellen termijn aan te passen.

Aanbeveling 4: Laat beleidsdoelen leidend zijn.

Het college neemt deze aanbeveling over, maar houdt in het slot van zijn reactie een slag om de arm, door te verwijzen naar beweging op het terrein van wet- en regelgeving.

Ook in deze is het college, naar onze mening, te terughoudend. Er zijn namelijk, sterk vereenvoudigd, twee mogelijkheden:

Ofwel de gemeente is slechts uitvoerder van landelijk beleid: de gemeente als doorgeefluik. Uw raad heeft geen ruimte om aanvullende doelen te stellen, integendeel het college voert hier dan rijksregels uit, voor het door het rijk vastgestelde budget. Het 'financiële beleidsdoel' van uw raad is dan bij vaststellingen van de jaarbegroting: doen wat moet voor het beschikbare budget.

Ofwel de gemeente heeft een eigenstandige taak met bijbehorende bevoegdheden: uw raad kan (aanvullende) beleidsdoelen, inhoudelijk en financieel, stellen en hiervoor geld beschikbaar stellen.

Wij adviseren uw raad om het college uit te nodigen binnen drie maanden een uitvoerbare vertaling te geven aan in de aanbeveling geformuleerde advies.

Aanbeveling 5: Vergroot de bestuurlijke controle.

Het college geeft aan dat op dit onderdeel al de nodige stappen zijn gezet. Dit verheugt ons. Wij hadden echter graag gezien dat het college in zijn reactie niet alleen procedureel (de bestuurlijke overleggen zijn ingepland) had gereageerd maar ook onze expliciete constatering dat er te weinig bestuurlijke sturing is geweest had onderschreven en had aangegeven die noodzaak te onderkennen en hiermee aan de slag te gaan.

Wij zijn van mening dat het college hier een helder standpunt naar uw raad moet formuleren, zowel ten aanzien van de bestuurlijke controle op de rechtmatigheid als die op de doelmatigheid en de doeltreffendheid van, door uw raad, vastgestelde beleidsdoelen.

Wij adviseren u om hierover met het college in discussie te gaan.

Tenslotte maakt het college zich, in de een na laatste alinea, bewust of onbewust weer klein. Wij hebben hiervoor al aangegeven hoe we hierover denken.

Einde bijlage: 10.0 Rekenkamercommissie Steenwijkerland - Alles Welgeteld

Terug naar het agendapunt

12.0 Besluitenlijst Politieke markt 30 augustus 2016 (terug naar agendapunt)

De inhoud van deze bijlage is te vinden vanaf de hierna volgende pagina's.

Besluitenlijst van de vergadering van de raadscommissie

Datum: 30 augustus 2016
Plaats: raadszaal gemeentehuis, Vendelweg 1 te Steenwijk
Tijd: 19.30 uur

Aanwezig:
Voorzitter: de heer T.C.M. Versteeg
Leden:
PvdA: mevrouw T. Jongman-Smit en de heren W. Sommer, L. Greven, F. Hoekstra en J. Cordes
D66: mevrouw Lok en de heren J.W. van Dalen en N. van Felius
CDA: de dames V. Weemstra- van Dorsten en F.B. Kersjes – Holweg en de heren J.P. Vredenburg en S. Boersma
VVD: mevrouw B. Kuperus –Hartink en de heren A.W. Stapel en A.M. Harmsma
Christelijke Partij Burgerbelangen: mevrouw J. Willemsen-Post en de heren R. Lassche en L. Lassche
BuitenGewoon Leefbaar: mevrouw A. Doorenspleet , T. Bijl-Oord en C. Haverman- Regeling en de heren O. Akkerman, A.G. Bus en T. Holterman
ChristenUnie: de heren M. Scheringa en S.P. Hemmen en mevrouw J.G. Drijfhout-Alkema
Griffier: mevrouw A. ten Hoff
Portefeuillehouders: mevrouw H.J. Frantzen-Boeve **en** de heren E. Dedden, J.M.P. Wagteveld, W. Brus

Vaste punten

1. Opening en mededelingen.
   De voorzitter opent de vergadering om 19.30 uur.

2. Vaststelling van de agenda.
   De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

3. Spreekrecht voor niet-geagendeerde onderwerpen.
   De heer H. Hop spreekt in over het onderwerp UNESCO-nominatie van de koloniën van weldadigheid.

Beeldvorming

College vraagt advies

4. Concept-woonvisie Steenwijkerland 2017-2021; advies A; portefeuille Dedden.
   De commissie bespreekt de concept-woonvisie en geeft haar opvattingen mee aan het college.

Oordeelvorming

Sociaal Domein

5. Beleidsplan Sociaal Domein 2017-2020; advies B; portefeuille Frantzen.
   Advies commissie: bespreekstuk naar de raad.

6. Werkgeverschap geïntegreerde toegang Jeugdwet/Wmo; advies B; portefeuille Frantzen.
   Advies commissie: bespreekstuk naar de raad.

Breedband buitengebied

7A. Glasvezelnetwerk buitengebied Steenwijkerland; advies B; portefeuille Brus.
7B. Agenderingsverzoek ChristenUnie: Ingekomen stuk 13 (raadsvergadering 31 mei 2016) inzake Breedband buitengebied (solidariteitsbeginsel); portefeuille Brus.
Advies commissie: bespreekstuk naar de raad.

Verbonden partijen

8. Advies Kernteam transitie Nationaal Park Weerribben-Wieden; portefeuille Wagteveld; advies B.
   Advies commissie: hamerstuk naar de raad.

Rekenkamer

9. Alles Welgeteld?!, Onderzoek naar subsidieverstrekking aan grote instellingen in de gemeente Steenwijkerland; advies B.
   Doorgeschoven naar een volgende commissievergadering.

Burgerzaken

10. Verruiming huwelijksbeleid; advies B; portefeuille Frantzen.
    Advies commissie: bespreekstuk naar de raad.

Veiligheid

11. Eerste bestuursrapportage 2016 Veiligheidsregio IJsselland; advies B; portefeuille Dedden.
    Advies commissie: hamerstuk naar de raad.

12. Krediet beschikbaar stellen ten behoeve van onderzoek en ruiming Conventionele Explosieven (CE); advies B; portefeuille Dedden.
    Advies commissie: hamerstuk naar de raad.

Welzijn

13. Wijziging gemeenschappelijke regeling GGD IJsselland; advies B; portefeuille Frantzen.
    Advies commissie: hamerstuk naar de raad.

Vaste punten:

14. Gelegenheid om vragen te stellen.
    Geen vragen.

15. Vaststelling besluitenlijst van 14 juni 2016.
    Vastgesteld.

16. Sluiting.
    De voorzitter sluit de vergadering om 22.55 uur.

Aldus vastgesteld in de vergadering van de raadscommissie van 20 september 2016
De griffier, de voorzitter,

Einde bijlage: 12.0 Besluitenlijst Politieke markt 30 augustus 2016

Terug naar het agendapunt